

Tomáš Strémy (ed.)

Leges

Restoratívna justícia a alternatívne tresty

v teoretických súvislostiach

Zborník príspevkov
z medzinárodnej konferencie

reStoRatívna
justíCia
alteRnatívne
trEsty

teoretik

**RESTORATÍVNA JUSTÍCIA A ALTERNATÍVNE
TRESTY V TEORETICKÝCH SÚVISLOSTIACH**

RESTORATÍVNA JUSTÍCIA A ALTERNATÍVNE TRESTY V TEORETICKÝCH SÚVISLOSTIACH

Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie,
máj 2014

Tomáš Strémy (ed.)

Vzor citace:

Strémy, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2014, 544 s.

Recenzenti:

doc. JUDr. Margita Prokejinová, PhD.

doc. JUDr. Peter Polák, PhD.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach (2014: Trnava, Slovensko)

Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, máj 2014 / Tomáš Strémy (ed.). – Praha: Leges, 2014. – 544 s. – (Teoretik)

ISBN 978-80-7502-034-5

343.211.4 * 343.244

– restoratívni justice

– alternatívni tresty

– sborníky konferencií

343 – Trestní právo [16]

AGENTÚRA
NA PODPORU
VÝSKUMU A VÝVOJA

Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie vznikol s finančnou podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja v rámci riešenia projektu s názvom „Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky“, projekt číslo APVV-0179-12, zodpovedný riešiteľ projektu doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

Vydalo Nakladatelství Leges, s.r.o., Lublaňská 61, Praha 2,
v roce 2014 jako svou 235. publikaci.

Edice Teoretik

Vydání první

Návrh obálky Michaela Vydrová

Redakce JUDr. Jana Sladká Hyklová, Ph.D.

Tisk PBTisk, a. s., Příbram

www.knihyleges.cz

© Tomáš Strémy et al., 2014

ISBN 978-80-7502-034-5

OBSAH

Úvodom	9
Príhovor ministra spravodlivosti Slovenskej republiky	11
RESTORATÍVNA JUSTÍCIA A ALTERNATÍVNE TRESTY V TEORETICKÝCH SÚVISLOSTIACH	
Restoratívna justícia a alternatívne tresty – nové výsledky	15
<i>Prof. Dr. Helmut Kury, Prof. h.c. mult. Doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.</i>	
Česká veřejnost a sankční politika	41
<i>PhDr. Miroslav Scheinost</i>	
Teoreticko-metodologické východiská restoratívnej justície	60
<i>Doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.</i>	
Teoretické a aplikačné pozadie modelu restoratívnej spravodlivosti	73
<i>Doc. PhDr. Gabriela Lubelcová, CSc.</i>	
Modely restoratívnej justície v Európe	95
<i>Doc. JUDr. Miroslava Vráblová, PhD.</i>	
Alternativní sankce a novely trestního zákoníku – nový trend v alternativním trestání?	104
<i>Doc. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.</i>	
John Braithwaite: Teória reintegrovaného zahanbenia a restoratívna spravodlivosť	114
<i>Prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc.</i>	
Princípy restoratívnej justície vo vzťahu k trestaniu právnických osôb ...	127
<i>Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc. – JUDr. Eva Szabová, PhD.</i>	

Princíp aktívnej participácie ako základný princíp restoratívnej justície	146
<i>JUDr. Dominika Strigáčová</i>	
Možnosti a meze odklonů v trestním řízení proti právníckým osobám	167
<i>JUDr. Milana Hrušáková, Ph.D.</i>	
Možnosti využívania restoratívnej justície v prípravnom konaní	180
<i>Prof. JUDr. Jozef Záhora, PhD.</i>	
Zmier ako prvok restoratívnej justície a jeho aplikácia v Rakúsku	203
<i>JUDr. Viktória Pagáčová</i>	
Restoratívni justice a postih daňových deliktů v České republice	219
<i>Doc. JUDr. Alexander Nett, CSc.</i>	
„Biele goliere“ a restoratívna justícia	233
<i>JUDr. Lucia Šimunová</i>	
Zásady a európske pravidlá a ich implementácia pri ukladaní a výkone alternatívnych trestov	243
<i>Prof. JUDr. Pavel Baláž, CSc.</i>	
Hmotnoprávny a procesnoprávny pohľad na niektoré problémy trestu domáceho väzenia a trestu povinnej práce	262
<i>Doc. JUDr. Ing. Adrián Jalč, PhD.</i>	
Uplatňovanie trestu domáceho väzenia na Slovensku a v Čechách	286
<i>Doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.</i>	
Elektronický systém monitoringu osôb (ESMO) – zavádzanie moderných metód do slovenského väzenia	309
<i>JUDr. Lubomíra Vrobelová</i>	
Domáci vězení jako alternativní trest	318
<i>Mgr. Bc. Jana Kursová</i>	

Home Imprisonment and Restorative Justice in Russia	331
<i>Sergej Fedorkin</i>	
Trest povinnej práce	340
<i>Doc. JUDr. Jozef Čentěš, PhD.</i>	
Trest povinnej práce a jeho uplatňovanie v Slovenskej republike	351
<i>Mgr. Veronika Poláková</i>	
Trest zákazu účasti na verejných podujatiach	369
<i>Doc. JUDr. Eduard Burda, PhD.</i>	
Trest zákazu účasti na verejných podujatiach	383
<i>Doc. JUDr. Darina Mašľanyová, CSc. – JUDr. Štefan Zeman</i>	
Postihy diváckého násilí – ukládání trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	399
<i>Mgr. Tereza Konečná</i>	
Peňažný trest ako sankcia ukladaná fyzickým a právnickým osobám	414
<i>Mgr. Andrea Gregušová</i>	
Mediace z pohľadu kriminologického výzkumu	432
<i>PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.</i>	
Výzkum uplatňování mediace v České republice	448
<i>Mgr. Jan Rozum</i>	
Potreba akreditácie probačných programov	465
<i>Doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.</i>	
Poškodený a restoratívna justícia	477
<i>Mgr. Adriana Solčanská</i>	
Komparatívny pohľad na uspokojovanie peňažných nárokov poškodených pri rozhodovaní trestným rozkazom	493
<i>JUDr. Jana Klesniaková</i>	

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého – vybrané problémy	514
<i>JUDr. Eva Žatecká, Ph.D.</i>	
Odklony v českém trestním řízení – zvláštní subsystém trestního práva?	526
<i>Mgr. Jan Provazník</i>	
Možnosti a vhodnost využití dohody o vině a trestu při postihování stalkingu	539
<i>Mgr. Ivana Jarošová</i>	

ÚVODOM

Vážení čitatelia, v prvom rade by som sa rád poďakoval celému riešiteľskému kolektívu projektu Agentúry na podporu výskumu a vývoja (ďalej len „APVV“) s názvom „Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky“, ktorý plynie od 1. 10. 2013 a jeho záver je naplánovaný na 1. 9. 2017. Konferencia s názvom „Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach“ sa konala za finančnej podpory APVV.

V súčasnosti sa nachádzame v prvej etape riešenia tohto projektu APVV, ktorého obsah sa sústreďuje na problematiku restoratívnej justície a alternatívnych trestov v teoretických súvislostiach. Riešitelia projektu sa v tejto etape zamerali najmä na štúdium a prehlbovanie poznatkov v problematike restoratívnej justície a ukladaní alternatívnych trestov nielen v Slovenskej republike, ale i v okolitých krajinách. Pri štúdiu týchto poznatkov riešitelia využívali predovšetkým metódy analýzy a komparácie.

Obsahové úlohy pre riešiteľov v roku 2013 boli sformulované nasledovne: Restoratívna justícia v Rakúsku; Uplatňovanie trestu povinnej práce v SR a ČR; Fenomenológia trestu domáceho väzenia v SR a ČR; Aplikácia peňažného trestu v SR; Úvahy o restoratívnej justícii v kriminologických štúdiách v minulosti; Problematika alternatívnych foriem konania a náležitého zisťovania skutkového stavu vecí v koncepte restoratívnej spravodlivosti. Publikácie riešiteľov a ich odborné výstupy možno nájsť v rôznych právnych časopisoch a periodikách (napr. Trestnéprávní revue, Justičná revue, Bulletin slovenskej advokácie, Policajná teória a prax, Právny obzor atď.).

Cieľom konferencie bola najmä analýza a popis teoretických poznatkov o problematike restoratívnej justície nielen v Slovenskej republike, ale aj v iných krajinách, preskúmanie výhod a nevýhod trestu odňatia slobody v porovnaní s alternatívnymi trestami, ako aj zmapovanie nedostatkov alternatívnych trestov súčasnosti. To všetko prostredníctvom odbornej diskusie, ktorá môže prispieť nielen k relevantným legislatívnym zmenám, ale aj k návrhom smerujúcim k zabezpečeniu efektívnosti právnej úpravy v justičnej praxi. Odbornú garanciu nad medzinárodnou konferenciou prevzali prof. JUDr. Pavel Baláž, CSc., prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc., prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc., doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD. Rád by som osobne poďako-

val organizačnému výboru na čele s Mgr. Andreou Gregušovou, a to nielen za neúnavnú organizačnú prácu, ale i za osobné nasadenie pri organizovaní konferencie.

Mottom konferencie bola definícia Howarda Zehra, otca restoratívnej justície, podľa ktorého je restoratívna justícia „proces, v maximálnej miere zapájajúci všetkých, ktorých sa dané konanie dotklo, usilujúc sa o maximálnu mieru uzdravenia a obnovy trestným činom narušených vzťahov.“

Verím, že konferencia naplnila očakávania a že bola podnetom pre tých, ktorí sa zaoberajú restoratívnou justíciou a alternatívnymi trestami nielen v teórii, ale aj v praxi. Snáď bola aj odkazom pre tých, ktorí sa domnievajú že „law in books“ a „law in action“ nie je možné navzájom prepojiť (na začiatku bol skeptický i John Braithwaite, celosvetovo uznávaný kriminológ).

Hoci v Slovenskej republike je restoratívna justícia len v plienkach, inštitúty ako zmier v trestnom konaní alebo zavedenie probačných a mediačných úradníkov sú neklamným dôkazom o jej začiatkoch i u nás.

doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

PRÍHOVOR MINISTRA SPRAVODLIVOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Vážené dámy a vážení páni,

skutočnou úlohou univerzít by malo byť odovzdávanie univerzálneho poznania o človeku, ktorý by mal byť v centre záujmu vzdelávacieho procesu. Teda nie len neosobná veda, ale v prvom rade úprimný záujem o človeka je to, čo môže odlíšiť lepšie školy od tých priemerných. Myslím, že práve táto idea musela stať aj za rozhodnutím Právnickej fakulty Trnavskej univerzity odborne sa venovať téme restoratívnej justície, ktorej jedným z cieľov je aj komplexnejší pohľad na človeka.

Objektom trestného práva je v prvom rade ochrana človeka, jeho života, dôstojnosti a rozmanitý súbor jeho práv. Našou prioritou musí byť vždy ochrana spoločnosti pred trestnými činmi a musíme hľadať účinné riešenia. Dnes sa nachádzame v situácii, keď tradičné nástroje trestnej politiky v jej retribuívnom modeli vyčerpávajú svoje možnosti. Máme preťažené súdy, preplnené väznice a vážne otázky o efektívnosti ukladania trestov, najmä trestu odňatia slobody.

Myslím, že nastal čas, aby sa aj pri riešení otázok súvisiacich s ukladáním trestov dostal viac do centra pozornosti človek a jeho ľudská dôstojnosť, a to tak pokiaľ ide o osoby postihnuté trestnou činnosťou, ale aj o páchatelov. Preto vítam všetky aktivity, ktoré posúvajú tému modernej, restoratívnej spravodlivosti, do centra vedeckej pozornosti.

Osobitne by som rád vyzdvihol to, že Právnická fakulta Trnavskej univerzity prichádza s touto témou v čase, keď nehovoríme len o teoretických aspektoch modernizácie trestnej politiky, ale uskutočňujeme reálne projekty zamerané na vytváranie podmienok pre nový prístup k trestnej politike. Na Ministerstve spravodlivosti Slovenskej republiky v tomto čase pracuje odborná skupina, ktorej úlohou je vytvoriť legislatívne podmienky pre širšie využívanie alternatívnych trestov v súvislosti s realizáciou projektu elektronického monitoringu osôb. Takisto sme obnovili činnosť Rady pre probáciu a mediáciu. Dôležité je, že vďaka prostriedkom z fondov Európskej únie budeme vedieť vy-

tvárať pre uskutočňovanie modernej trestnej politiky nielen legislatívne, ale aj materiálne a technické podmienky.

Preto ešte raz vítam aktivitu Právnickej fakulty Trnavskej univerzity a osobitne nasadenie pána docenta Strémyho. Som presvedčený o tom, že závery tejto vedeckej konferencie budú inšpiratívne aj pre činnosť Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

Ďakujem za pozornosť.

JUDr. Tomáš Borec
Minister spravodlivosti Slovenskej republiky

ODBORNÍ GARANTI KONFERENCIE

Prof. JUDr. Pavel Baláž, CSc. (1939), po absolvovaní Právnickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe pracoval v rôznych riadiacich funkciách ministerstva vnútra, naposledy ako rektor Akadémie PZ v Bratislave. Od roku 1998 pôsobí na Katedre trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. V súčasnosti je aj členom Vedeckej rady Právnickej fakulty. Je autorom mnohých vysokoškolských učebníc, monografií, odborných vedeckých článkov publikovaných u nás aj v zahraničí. Absolvoval rôzne odborné stáže a študijné pobyty v zahraničí. Venuje sa najmä trestnému právu hmotnému, dokazovaniu v trestnom konaní a ochrane pred korupciou.

Prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc. (1940), je absolventom vojenskej akadémie v Prahe a postgraduálneho štúdia na Karlovej univerzite v Prahe. Od roku 2000 pôsobí na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave a je vedúcim Katedry propedeutiky právnických predmetov a podieľa sa na činnosti Katedry trestného práva a kriminológie. V súčasnosti je tiež predsedom Akademického senátu Právnickej fakulty a členom Vedeckej rady Právnickej fakulty. Je autorom množstva odborných vedeckých prác a štúdií, so zameraním na rôznorodé kriminologické témy a výskumy.

Doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD. (1981), je absolventom Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, na ktorej od roku 2006 pôsobí ako pedagóg na Katedre trestného práva a kriminológie. V súčasnosti je prodekanom pre zahraničné vzťahy, styk s verejnosťou, ďalšie vzdelávanie a projektovú činnosť a členom Vedeckej rady Právnickej fakulty. Je vedúcim projektu APVV, spoluriešiteľom viacerých grantových projektov, autorom, resp. spoluautorom viacerých monografií, učebníc, desiatok odborných článkov a aktívne sa zúčastňuje vedeckých podujatí doma i v zahraničí. Zameriava sa na trestné právo a kriminológiu, ako i vzťah medzi nimi.

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc. (1954), absolvoval Právnickú fakultu Univerzity Komenského. Od roku 1983 pôsobil ako učiteľ kriminalistiky na Vysokej škole ZNB v Bratislave a neskôr na Akadémii Policajného zboru, ako vedúci Katedry kriminalistiky a forenzných disciplín až do roku 2000. V tom istom roku nastúpil ako vedúci Katedry trestného práva a kriminológie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, kde v tejto funkcii pôsobí doteraz. Je členom Akademického senátu a Vedeckej rady Právnickej fakulty. Je autorom, resp. spoluautorom viacerých monografií, učebníc, vysokoškolských učebných textov a desiatok vedeckých článkov a výstupov v odborných časopisoch a v zborníkoch z medzinárodných a domácich vedeckých konferencií. Odborne sa venuje najmä trestnému právu procesnému a kriminalistike.

RESTORATÍVNA JUSTÍCIA A ALTERNATÍVNE TRESTY – NOVÉ VÝSLEDKY¹

Restorative Justice and Alternative Punishments – New Results²

Helmut Kury, Tomáš Strémy

Abstrakt: V posledných rokoch západné krajiny stále viac uprednostňujú tradičné formy riešenia trestnej činnosti. Tradičnými formami riešenia trestnej činnosti sú napríklad „mediácia“ alebo „restoratívna justícia“. K tejto téme je k dispozícii pomerne veľa literatúry (bližšie pozri Hopt & Steffek 2008; Johnstone & Van Ness 2007). Znovuobjavenie týchto „staronových“ foriem riešenia trestnej činnosti spočíva v tom, že empirické kriminologické výskumy poukazujú na skutočnosť, že v posledných desaťročiach má kriminalita stále stúpajúcu tendenciu. Problémy sa objavujú aj v súvislosti s druhmi trestov, ktoré možno pozorovať najmä v Spojených štátoch amerických. Prirodzene, najlepším riešením ako sa vyrovnáť so stúpajúcou kriminalitou je znížiť množstvo konfliktov v spoločnosti. Trest odňatia slobody predstavuje oveľa väčšie bremeno pre štátny rozpočet ako alternatívne tresty, čo možno badať najmä v USA, v krajine, ktorá má nielen najvyššiu mieru odsúdených k trestu odňatia slobody v porovnaní s ostatnými krajinami, ale taktiež má veľmi vysokú mieru násilnej trestnej činnosti.³ Súčasná viktimologická výskumy dostávajú do popredia čoraz viac osobu obeť trestného činu, na ktorú sa v kriminológii do dnešného dňa zabúdalo.⁴

Kľúčové slová: páchatel, obeť, alternatívne tresty, restoratívna justícia, mediácia.

Abstract: The last years in western industrial countries more and more traditional forms of dealing with crime were re-discovered, used hundreds of years ago in “tradi-

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

³ KURY, H. *Zur (Nicht-)Wirkung von Sanktionen – Ergebnisse internationaler empirischer Untersuchungen*. In KURY, H., SCHERR, A. (Eds.). *Zur (Nicht-)Wirkung von Sanktionen. Immer härtere Strafen – immer weniger Kriminalität? Soziale Probleme* 24. 2013. 11–41.

⁴ BRAITHWAITE, J. *Crime, shame and reintegration*. Cambridge/UK: University Press. 1989.

tional” societies. These forms of handling crime were often discussed under the topic of “mediation” or “restorative justice”. Meanwhile we have a lot of literature about the topic (see Hopt & Steffek 2008; Johnstone & Van Ness 2007; London 2011). The background for re-discovering these “old” forms of dealing with crime is that empirical criminological research could show the last decades more and more that the handling of the problem of crime used today, especially the sharp punishments like used especially in USA ist obviously not the best way to deal with crime, to reduce the conflict in society. Punishing is also more expensive than the “alternatives”, as can be seen especially in the USA, the country with the absolute highest incarceration rate all over the world the same time the country with a very high rate of violent crime (Kury 2013). Especially the more and more discovered victimology and the foundation of victimology as an important part of criminology point out correctly that for a long time the victim of crime was forgotten (Braithwaite 1989).

Key words: perpetrator, victim, alternative punishments, restorative justice, mediation.

1. ÚVOD

Medzinárodný výskum jasne ukazuje, že väčšina obetí, sa môže stať obeťou niekoľkokrát. Tieto výskumy sa však skôr zameriavajú na náhradu škody ako na potrestanie páchatelov.⁵ Štát a trestné právo sú viac zamerané na potrestanie páchatela, ako na obeť alebo svedka trestného činu. Obeť nachádza v klasickom (retributívnom) trestnom konaní iba uspokojenie v skutočnosti, že páchatel bol potrestaný a nič viac. Práve táto skutočnosť by však nemala byť primárnym záujmom obeť. Mediácia sa snaží premostiť záujmy obeť, trestania a restoratívnej spravodlivosti v spoločnosti. Restoratívna justícia predstavuje osobitý prístup k dosiahnutiu spravodlivosti, než je tradičný súdny systém. Vzhľadom k tomu, že súdne systémy sú závislé na represívnych opatreniach a nepokúšajú sa pochopiť obeť trestného činu. „Restoratívna justícia sa zameriava na nápravu škôd spôsobených trestným činom, reintegráciu páchatela trestného činu a spojenie všetkých účastníkov trestného činu (páchatel, obeť a spoločnosť), a to priamym hlasom v procese spravodlivosti“.⁶ Veľmi dô-

---

⁵ SESSAR, K. *Wiedergutmachen oder Strafen. Einstellungen in der Bevölkerung und der Justiz*. Pfaffenweiler: Centaurus-Verlagsgesellschaft.1992.

⁶ GROMET, D. M. *Psychological perspectives on the place of restorative justice in criminal justice systems*. In OSWALD, M. E., BIENECK, S., HUPFELD-HEINEMANN, J. (Eds.). *Social Psychology of Punishment of Crime*. Chichester: Wiley-Blackwell 2009. s. 40.

ležité pre širšie využitie mediácie je jej propagácia širšej verejnosti, ale tiež propaganda medzi právnikmi, najmä sudcami. Johnstone a Van Ness⁷ poukazujú skutočnosť, že napriek rastúcej znalosti tohto inštitútu v odborných a akademických kruhoch, význam pojmu „restoratívna justícia“ je stále vägny.

V nasledujúcej kapitole sa budeme zaoberať prvotnými účinkami trestu, nakoľko „zostrovanie“ trestného práva môže byť primárnym riešením problémov spojených s trestnou činnosťou. Následne predložíme argumenty pre non-efekt⁸ krutého trestu tak, ako je to uvedené v odbornej literatúre. Zaoberať sa budeme taktiež otázkou, či restoratívna justícia a mediácia môžu pomôcť lepšej a menej nákladnej preventívnej činnosti. V príspevku prezentujeme výsledky o účinnosti týchto alternatív vo vzťahu ku klasickej (retributívnej) teórii trestania. V závere článku prinášame argumenty za aj proti.

2. JE PRÍSNEJŠÍ TREST RIEŠENÍM?

Po stáročia bol trest „prirodzenou“ reakciou na trestnú činnosť a deviantné správanie. Ak trest nebol účinný a jeho liečba tiež, potom bolo nutné navrhnuť trest prísnejší. Pred dvetisíc rokmi, v čase rozkvetu kresťanstva, rímania v Palestíne trestali „messiases“, ktorí bojovali za nezávislosť od rímskej vlády, pričom tisíce z nich boli ukrižovaní, bez akéhokoľvek preventívneho účinku.⁹ V stredoveku bolo ľudstvo veľmi kreatívne pri hľadaní nových, viac krutých trestov v boji proti trestnej činnosti. Eisner (2001, s. 83) a jeho porovnávací výskum o závažných trestných činoch (najmä vraždách) v piatich európskych regiónoch (Anglicko, Holandsko a Belgicko, Škandinávia, Nemecko a Švajčiarsko, Taliansko), svedčí však o skutočnosti, že kriminalita napriek krutým trestom bola v 13. a 14. storočí približne 25-krát vyššia ako dnes. Z toho vyplýva, že prísne tresty očividne nemali preventívny účinok. Thomas Morus (1992, s. 51) anglický právnik a filozof bol prekvapený, že na jednej strane je pár páchatelov, ktorí sa dokážu vyhnúť trestu smrti, ale na strane druhej, iným sa to nepodarí.

⁷ JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton: Willan Publishing. 2007. s. 6.

⁸ Vo voľnom preklade „žiadny efekt“.

⁹ ASLAN, R. *Zealot. The Life and Times of Jesus of Nazareth*. New York: Random House Publishing. 2013.

Dölling a kol. (2011) prezentuje vo svojom výskume výsledky meta-analýzy,¹⁰ obsiahnuté v jednotlivých publikáciách o preventívnych účinkoch trestu (negatívna všeobecná prevencia) a prichádza k záveru (str. 374): „celkové zistenia, vyplývajúce z meta-analýzy sú v rozpore s univerzálnou platnosťou hypotézy odstrašovania, ale tvrdenie, že odstrašovanie nemá žiadny vplyv bolo taktiež vyvrátené. To je v súlade s predstavou, že ľudské správanie je ovplyvnené kauzálnne niekoľkými faktormi. Okrem inštrumentálnych racionálnych opatrení, Weber¹¹ poukazuje aj na hodnoty, ako citové a tradičné, ktoré sú len ťažko ovplyvniteľné zmenou finančných nákladov a benefitov (AOS 2003). Existujú prípady, keď zastrasovanie môže priamo ovplyvniť správanie jedinca, napr. trest smrti. V dôsledku uvedeného nemožno pod teóriu negatívnej všeobecnej prevencie uviesť všetky sankcie“.

Autori Hofer a Tham (1975, s. 268) kritizujú predstavu o všeobecnej prevencii porovnávajúcej účinok skupinového správania v porovnaní s individuálnym správaním. Podľa ich názoru skupinové správanie nespadá do oblasti trestného práva, a tak, jednotlivci zostávajú aj naďalej označení ako hrozba pre spoločnosť a jej občanov, hoci táto hrozba veľakrát pramení z verejných a súkromných organizácií. Ak sa uvedené zakladá na skutočnosti, je zjavné, že všeobecná prevencia je čistá ideológia, resp. zahmlievanie skutočnosti. Všeobecná prevencia predstavuje ideu o zabezpečení základných spoločenských hodnôt, ktoré sú v skutočnosti špecifickými záujmami rôznych silných skupín. Všeobecná prevencia predtiera, že konsenzus je tam, kde je konflikt. Podľa názoru autorov je trestná legislatíva do značnej miery pokus jednotlivých skupín o zabezpečenie ich špecifických potrieb a záujmov, ani nie tak vo vzťahu k tomu, čo je trestným činom, ale najmä vzhľadom k tomu, čo nie je trestným činom.

Spojené štáty americké majú v medzinárodnom meradle najvyšší počet odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody (počet väzňov na 100.000 obyvateľov) v celom svete. V USA je okolo 750, v Rusku okolo 580. Väčšina bývalých Sovietskych krajín má väčší počet väzňov než západné priemyselné krajiny, napríklad Gruzínsko 540, Kazachstan 400, Ukrajina 340, Česká republika 210 a Slovenská republika 185. Na rozdiel od týchto krajín Anglicko časť Wales má 150, Kanada 120, Francúzsko 95, Nemecko 90, Dánsko 70 a Island 55. Faktom je, že krajiny s vyšším počtom trestov odňatia slobody nemajú automaticky menšiu kriminalitu v porovnaní s ostatnými krajinami.

---

¹⁰ Vedecká práca založená na štatistickej kombinácii skôr publikovaných výsledkov. Kvalitne spracovaná metaanalýza má oveľa vyšší stupeň vierohodnosti ako jednotlivé štúdie, pretože spája vhodným spôsobom dáta z veľkého množstva objektov výskumu.

¹¹ WEBER, M. *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der Verstehenden Soziologie*. 5th Edition, Studienausgabe, published by J. Winckelmann, Tübingen: Mohr. 1980.

V USA je počet odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody veľmi vysoký, ale kriminalita taktiež. Z uvedeného vyplýva, že ostrý trest nemá vplyv na zníženie závažnej trestnej činnosti, ale zároveň výrazne zvyšuje náklady na trest odňatia slobody (pozri napr. trest smrti – bližšie pozri: www.deathpenaltyinfo.org/dokumenty/FactSheet.pdf). Kanada má v porovnaní s USA (750), oveľa nižšiu mieru uväznenia (120), a to v rovnakom porovnávanom období.¹² Cavadino & Dignan¹³ v tejto súvislosti poukazujú, že v závere svojho porovnávacieho výskumu o trestnej politike a politickej ekonómii¹⁴ dospeli k názoru, že „rozdiely v počte trestov pretrvávajú napriek globalizácii a ďalší z dôvodov spočíva v odlišných typoch politickej ekonómie“.

V Nemecku za posledných 50 rokov v dôsledku kritickej diskusie o treste a nákladoch na trest odňatia slobody nastal silný pokles jeho ukladania. Zatiaľ čo v roku 1950 bol uložený okolo 80-im % zo všetkých páchatelov potrestaných nemeckým súdom, dnes sa do väzenia dostane len okolo 7 % potrestaných. To znamená, že v Nemecku je silný nárast rôznych opatrení na rôznych úrovniach, od polície až po prokuratúru alebo súd.¹⁵

Pri diskusii o treste a jeho následkoch je podľa Scheere¹⁶ veľkým problémom „politicko-verejný kruh“ („politisch-publizistischer Verstärkerkreislauf“). V praxi sa jedná o prípad, že „kriminalita“ v regióne je predmetom verejnej diskusie, ktorá zvyčajne prichádza k záveru, že trest by mal byť zvýšený, aby sa zabránilo recidíve, hoci na základe jedného skutku. Následne sa prípad objaví v médiách. Pre médiá je takáto správa o trestnom čine výnosný obchod, pretože ľudia majú záujem o kriminálne príbehy. Kriminálna zápleтка pomáha predávať edície časopisov a vedie k zvýšeniu počtu ľudí, ktorí sledujú televízne vysielanie. V Nemecku nájdete na najsledovanejších televíznych kanáloch, viac či menej každý deň v hlavnom vysielacom čase aspoň jeden film s kriminálnou zápletkou. Keď sa správa o trestnom čine dostane do médií a zrak verejnosti padne na politikov s otázkou, čo robíte pre zníženie tohto „problému“, musia

¹² WINTERDYK, J., KING DOUG. *Perspective on Punitiveness for Adult Offenders: Contrasting Canada and the United States*. In KURY, H., SEHA, E. (Eds.). *Punitivity – International Developments*. Vol. 3: Punitiveness and Punishment. Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer, 2011. s. 101–132.

¹³ CAVADINA, M., DIGNAN, J. *Penal policy and political economy*. *Criminology & Criminal Justice* 6. 2006. s. 435–452.

¹⁴ Od druhej polovice 20. st. sa tento pojem používa najmä ako kombinovaný odbor spájajúci ekonomickú teóriu a politické rozhodovanie.

¹⁵ KURY, H., LERCHENMÜLLER, H. (Eds.). *Alternativen zu klassischen Sanktionsformen*. 2 Volumes. Bochum: Studienverlag Brockmeyer. 1981.

¹⁶ SCHEERE, S. *Der politisch-publizistische Verstärkerkreislauf*. *Kriminologisches Journal* 10. 1978. s. 223–227.

politici na tento tlak reagovať. Ak chcú byť opätovne zvolení, tak predstavia „riešenie“, ktoré predstavuje prísnejší trest. Potom sa v médiách objaví reakcia politikov a ľudia si pomyslia, že politici vedia ako zareagovať. Táto skutočnosť taktiež posilňuje postoj, že ostrý trest je najlepším riešením v boji proti trestnej činnosti (pozri tiež Roberts 2002; Roberts & Hough 2005). Gelb¹⁷ vo svojej práci subsumuje výsledky medzinárodného výskumu, vykonaného väčšinou v Spojených štátoch, Veľkej Británii a Kanade, pričom zisťuje, že aj cez rôzne metodologické prístupy, výskum verejnej mienky o trestnej činnosti a justícii dosiahol množstvo konzistentných záverov:

- verejnosť si myslí, že tresty sú príliš zhovievavé;
- ľudia majú tendenciu myslieť na násilie a recidívu, keď sa objaví správa, že trest je príliš zhovievavý;
- ľudia majú len chabé vedomosti z trestnej činnosti a trestného súdnictva;
- masmédiá sú primárnym zdrojom informácií o trestnej činnosti a trestnom súdnictve;
- keď ľudia získajú viac informácií, prísnosť klesá;
- ľudia s predchádzajúcimi skúsenosťami s viktimizáciou, nie sú viac represívni ako ostatné komunity;
- ľudia s vysokou úrovňou strachu z kriminality majú väčší predpoklad byť prísnejší;
- napriek zdanlivej prísnosti, verejnosť inklinuje k využívaniu alternatív k trestu odňatia slobody;
- napriek reálnej prísnosti, sa verejnosť domnieva, že najefektívnejší spôsob, ako kontrolovať trestnú činnosť je prostredníctvom programov, ako je napríklad vzdelávanie a podpora rodičov, skôr než prostredníctvom intervencií trestnej justície;
- napriek zdanlivej prísnosti, preferencie v spôsoboch potrestania sú vlastne veľmi podobné tým, ktoré využíva súčasná justícia;
- napriek zdanlivej prísnosti, verejnosť inklinuje k rehabilitácii páchateľa ako primárnemu účelu trestov pre mladých delikventov, prvopáchateľov a páchateľov majetkových trestných činov;
- napriek zdanlivej prísnosti, verejnosť odmieta trest odňatia slobody, v prípade restoratívneho gesta páchateľa“.

---

¹⁷ GELB, K. *Myths and Misconceptions: Public Opinion versus Public Judgment about Sentencing*. Melbourne/Australia: Sentencing Advisory Council. 2006.

Sessar¹⁸ na základe svojho výskumu dospel k záveru, že obeť trestných činov nezmysľajú viac represívne ako tí, ktorí sa obeťami nestali, s výnimkou obeť obzvlášť závažného zločinu. Diskusia o kriminalite a páchateloch sa pravidelne sústreďuje na páchatela, nie však na pozadie prečo sa stal páchatelom, akú úlohu zohráva spoločnosť a podmienky v nej pre kriminálne správanie. Gross (1998, s. 1474) v tejto súvislosti poukazuje: Vrah ... je vnímaný ... v abstraktných stereotypných pojmoch ako „šialený“ alebo „chladnokrvný“. Ale keď sa dozvieme o konkrétnom vrahovi takmer všetko, dokonca irelevantné detaily ..., že má „rodinu, domáceho miláčika, svoje hobby“, že „žije v prívесе, rád chodí na lov, má priateľa menom Henry – stereotypný obraz mizne a zameranie sa presúva na jednotlivca“. Sústredenie sa na osobu páchatela a odvracanie zraku od sociálneho zázemia páchatela a spoločnosti, v ktorej páchatel žije, oslobodzuje túto spoločnosť od zodpovednosti za trestné správanie v nej. Moser¹⁹ v tejto súvislosti poukazuje: „Je prekvapujúce, ako ďaleko spoločnosť dáva priestor deťom, aby sa u nich rozvinulo akékoľvek kriminálne správanie, bez toho, aby robila niečo, čo by tomu zabránilo. Spoločnosť nerobí nič, aby zabránila takémuto správaniu pokiaľ sú tieto deti obeťami. Iba v prípade, ak sa spoločnosť cíti ako obeť, alebo sa tak prezentuje, začne s opatreniami.“

Zároveň niektorí kriminológovia tvrdia, že odborníci sú pozývaní politikmi, aby ich informovali o spáchaných trestných činoch a trestoch v posledných desaťročiach čoraz menej a menej. Politici sa viac sústreďia na dopyt verejnosti a nie na vedecké výsledky. Garland (2009, s. 229) zdôrazňuje: „Skúsenosti z posledných desaťročí ... naznačujú, že éra vlády odborníkov v súčasnosti končí a je ťažké si vôbec predstaviť, že bude v dohľadnej dobe znovu postavená. A aj keby to bolo možné, takéto riešenie by zvýšilo principiálne námietky. V demokracii, politickí predstavitelia sú povinní spolupracovať s verejnou mienkou a vzdelávať verejnosť tam, kde je to možné prostredníctvom systému vzdelávania, informácií a poradných debát.“

Taktiež je potrebné vnímať pozadie, že obyvateľstvo má len málo informácií o kriminalite, o rozvoji kriminálneho správania a dôsledkoch potrestania páchatela. V Nemecku dochádza k zníženiu závažnej trestnej činnosti, najmä sexuálneho zneužívanie detí. Prieskumy obyvateľstva však demonštrujú, že ľudia si myslia, že takáto forma trestnej činnosti neustále narastá. Média sa sú-

¹⁸ SESSAR, K. *Wiedergutmachen oder Strafen. Einstellungen in der Bevölkerung und der Justiz*. Pflaffenweiler: Centaurus-Verlagsgesellschaft. 1992.

¹⁹ MOSER, T. *Jugendkriminalität und Gesellschaftsstruktur*. Frankfurt/M.: Fischer. 1972. s. 289.

stredia na takúto formu trestnej činnosti, a tak verejnosť nadobúda dojem, že tam musí byť väčší problém.²⁰

Príliš skreslené správy z médií o trestných činoch by tak mohli byť jedným z dôvodov rastúceho dopytu po tvrdsích trestoch v Nemecku v posledných rokoch. Streng²¹ pravidelne žiada študentov právnických fakúlt na nemeckej univerzite o ich postojoch k trestu. Jeho výsledky ukazujú, že od roku 1970 študenti majú stále viac a viac represívne postoje. V roku 1977 napríklad 34,6 % študentov hlasovalo pre zrušenie dlhých trestov odňatia slobody, v roku 2012 iba 2 %. Na druhej strane v roku 1977, 6,7 % študentov uviedlo, že celoživotné väzenie je pre niektoré zločiny príliš mierny trest, v roku 2012 sa ich počet zvýšil na 31,6 %. V roku 1977, 11,5 % hlasovalo pre zavedenie trestu smrti za obzvlášť závažné zločiny a v roku 2010 sa ich počet zvýšil na 31,9 %. Na druhej strane postupom času sa podpora sprostredkovania reštitúcie medzi obeťou a páchatelom neznížila výrazne. To by mohlo mať dočinenia s tým účinkom, že reštitúcia je veľkým krokom pre páchatela, a to najmä skutočnosť, ako to urobiť. Bargel²² zistil podobné výsledky, keď sa pýtal nielen u študentov práva, ale aj náhodnej vzorky všetkých žiakov v Nemecku. V roku 1985, 29 % hlasovalo pre ostrý trest za trestné správanie, v roku 2007 sa ich počet zvýšil na 52 %. Na druhej strane „len“ okolo jednej pätiny populácie hlasovalo v posledných rokoch za zavedenie trestu smrti.²³ Reuband poukazuje aj na tú skutočnosť, že v Nemecku „... 60 % populácie v roku 1970 verilo v účinnosť zastrášovania. V nasledujúcich rokoch sa však príslušná sadzba trochu zmenšila, ale nemala markantný vplyv: v roku 2006 – rovnako ako predtým – viac ľudí verilo v preventívny účinok prísnych trestov než vôbec v žiadny účinok.“ Zatiaľ čo v roku 1970, 60 % z opýtaných verilo v odstrašujúci efekt tvrdých a krutých trestov, v roku 2006 sa ich počet znížil na 50 %. To má dočinenia najmä so slabou informovanosťou verejnosti o trestnej činnosti a prevencii kriminality.

---

²⁰ HESTERMANN, T. *Fernsehgewalt und die Einschaltquote*. Welches Publikumsbild Fernsehschaffende leitet, wenn sie über Gewaltkriminalität berichten. Baden-Baden: Nomos. 2010.

²¹ STRENG, F. *Kriminalitätswahrnehmung und Punitivität im Wandel*. Kriminalitäts- und berufsbezogene Einstellungen junger Juristen. Heidelberg: Kriminalistik. 2014.

²² BARGEL, T. *Wandel politischer Orientierungen und gesellschaftlicher Werte der Studierenden*. Studierendensurvey: Entwicklungen zwischen 1983 und 2007: Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung. 2008.

²³ REUBAND, K.-H. *Changing Punitiveness in the German Population? A Review of the Empirical Evidence Based on Nationwide Surveys*. In KURY, H., SHEA, E. (Eds.). *Punitivity – International Developments*. Vol. 2: Insecurity and Punitiveness. Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer, 2011. s. 142–143.

Anglický a kanadský výskum v posledných desaťročiach, najmä od Mike Hough a Julian Roberts, poukázal na to, že čím viac informácií ľudia o trestnej činnosti a účinkoch trestov majú, tým zaujímajú menej represívny postoj (pozri Hough et al 1988; Hough & Park 2002; Roberts & Hough 2002, Roberts et al. 2003). Sato²⁴ vykonal experimentálny prieskum o postojoch k trestu smrti v Japonsku, pričom mal dve skupiny, kontrolnú skupinu bez informácií a experimentálnu skupinu, ktorá mala informácie o zločinoch a trestoch. Výsledky ukázali, že podpora trestu smrti sa znížila po poskytnutí informácií o tomto treste. Z uvedeného vyplýva, že najvhodnejší spôsob, ako zmeniť trest môže byť informovať verejnosť o neúčinnosti tvrdých trestov, ako je trest odňatia slobody a o obrovských nákladoch tohto trestu v porovnaní s alternatívnymi trestami, ktoré sú nielen menej nákladné, ale tiež účinnejšie pri nastolení mieru v spoločnosti (viď nižšie).

3. POZADIE (NON)EFEKTU NA TVRDÉ TRESTY

Kriminológovia a penológovia sú toho názoru, že tresty môžu mať preventívne účinky, ale len za určitých podmienok. Dolling a kol. (2011, s. 374) poukazujú na pozadie empirického výskumu, pričom možno povedať, že zistenia „sú v rozpore s univerzálnou platnosťou hypotézy odstrašovania, ale tvrdenie, že odstrašovanie nemá žiadny vplyv, bol taktiež vyvrátený“ – s výnimkou trestu smrti, ktorý nemá žiadny vplyv na závažnú trestnú činnosť (pozri vyššie). Aké sú podmienky trestu, ktoré majú pozitívny preventívny účinok?

Andrews & Bonta²⁵ vo svojej práci diskutovali o tom, aký by mal byť účinok trestu. Domnievajú sa, že existujú štyri oblasti:

- a) trest by mal byť krutý, inak by páchatel mohol tolerovať trest, a to by nemalo preňho takmer žiadne účinky;
- b) trest musí byť uložený bezprostredne po čine, inak to na páchatela nemá žiadny vplyv;
- c) trest musí byť uložený za každý trestný čin a nielen za niektoré deviantné správanie;
- d) kriminálne správanie by nikdy nemalo mať pozitívne účinky.

²⁴ SATO, M. *Public opinion and the death penalty in Japan: Measuring tolerance for abolition*. Berlin: Springer. 2014.

²⁵ ANDREWS, D. A., BONTA, J. *Rehabilitating Criminal Justice Policy and Practice*. Psychology, Public Policy, and Law 16, 2010, s. 39–55.

Ak sa vykonáva iba jeden bod z vyššie uvedených, potom je účinok trestu väčší alebo menší. Nie je žiadny problém zmeniť a následne zostríť trest, čo často štáty používajú na boj proti kriminalite, ako je tomu napríklad v USA. Ale to samo o sebe nestačí. Potrestať páchatela bezprostredne po spáchaní trestného činu je v trestných veciach viac či menej takmer nemožné, okrem priestupkov alebo trestných činov v doprave. Polícia a súdy potrebujú čas, aby mohli zbierať dôkazy o trestnom čine a jeho pozadí, ale v ťažších prípadoch nie je možné potrestať páchatela bezprostredne po spáchaní skutku. Nové výskumy ukazujú, že účinok skracujúci dobu medzi spáchaním trestného činu a jeho potrestaním je malý alebo takmer nulový (pozri Verrel 2012; Bliesener & Thomas 2012). Takto nemôžeme realizovať tento bod. Tretím bodom je, že trest musí byť za každý trestný čin páchatela. Tu máme problém s tmavým číslom. Novšie analýzy ukazujú, že tmavé číslo by malo byť vnímané veľmi kriticky. Okolo 90 % všetkých trestných činov sú odhadom polície registrované ako tmavé číslo. Kürzinger (1996, s. 181) poukazuje na nové výsledky, ktoré deklarujú „že iba okolo 10 % trestných činov z tmavého čísla je skutočne registrovaných políciou“ (pozri tiež Kury 2001). To je príležitosť na spáchanie trestného činu, ktorý nebude registrovaný políciou a z toho logicky vyplýva, že ani potrestaný zo strany príslušných subjektov. Väčšina trestných činov nie je nájdených. Štvrtý bod podľa Andrews & Bonta je, že trestný čin by nikdy nemal mať pozitívne posilnenie smerom k páchatelovi, a preto to nemôže byť realizované. Ak páchatel spácha trestný čin a nie je potrestaný, je to pre neho najlepšie posilnenie k tomu, aby v tom konaní pokračoval aj do budúcnosti. Mladiství, ktorí sú potrestaní tým, že pôjdu do väzenia, často to vnímajú ako „vítazstvo“ a ich kolegovia, rovesníci im za to tleskajú.

K dispozícii sú ďalšie body, ktoré je potrebné vziať do úvahy. Páchatelia by nemali byť potrestaní len trestom, ale páchatelom by mal trest pomôcť zmeniť ich správanie. Tí by mali vnímať nielen ich odsúdenie spoločnosťou, ale malo by byť v ich záujme zmeniť svoje správanie. Trest odňatia slobody má veľmi negatívne vedľajšie účinky, ktoré už boli analyzované v prizonizácii (pozri Sykes 1958, Ortmann 2002). Dlhší trest odňatia slobody spôsobuje, že páchatel stráca kontakt so svojou rodinou a v prípade, že páchatel má deti existuje nebezpečenstvo, že trest nebude mať žiadny účinok a páchatel bude stigmatizovaný. Rovnako, v Nemecku je potrebné urobiť viac pre prípravu väzňov na prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody, predovšetkým starostlivosť po prepustení by mala byť intenzívnejšia. Zaťaženie probačných úradníkov je často v pomere 100 páchatelov alebo viac na jedného probačného úradníka, a preto ten nemá takmer žiadny čas na intenzívnejšiu starostlivosť a pomoc väzňom. Páchatel by

nemal byť vo väzení stigmatizovaný, ale mal by mať šancu byť liečený a malo by mu byť ponúknuté vzdelanie pre lepší život po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Výskum preukazuje, že pravdepodobnosť je u recidivistov veľmi vysoká, že znova začnú páchať trestnú činnosť, a to už v prvom roku po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody. Preto intenzívnejší dohľad nad ich činnosťou môže napomôcť znížiť tento vývoj.²⁶

V 70. rokoch 20. storočia nastala éra kritiky liečebných programov v USA, a to najmä v súvislosti s prvými hodnoteniami efektivity týchto programov (pozri Lipton a kol. 1975; Martinson 1976; zhrnutie v Kury 1986). Medzičasom disponujeme viacerými novými hodnotiacimi výskumami o účinkoch nových liečebných programov, založených na kognitívno-behaviorálnej technike, ktorá preukazuje pozitívne výsledky. Páchatelom, ktorí sa aktívne zúčastnili týchto programov, sa podarilo úspešne znížiť recidívu, ktorá sa pohybuje okolo 10 až 30 %. V Nemecku má len pár väzňov možnosť podstúpiť intenzívnu liečbu, napr. mať prístup napr. k sociálno-terapeutickej inštitúcii. Väčšina väzňov je prepustená viac-menej bez akejkoľvek liečby, avšak nie všetci ju potrebujú a preto musí byť posudzovaná od prípadu k prípadu.

4. JE RESTORATÍVNA JUSTÍCIA LEPŠOU ALTERNATÍVOU?

Hirsch a kol.²⁷ poukazujú vo svojej správe na zastrášovanie trestom, a taktiež na trestnú politiku „... môže mať vplyv, keď je s ňou spojené presvedčenie“. V tom istom čase napísali „odstrašenie je len jedna stratégia pre znižovanie kriminality. Ostatné existujú, zahrňujúc tie, ktoré sú založené na širšom spektre pozitívnych a negatívnych stimulov v každodennom prostredí (napr. rôzne stratégie prevencie, i.e. sociálne alebo situačné). Tieto alternatívy by mali byť protiváhou voči politike trestania a odstrašovania, ktoré sú založené na ich účinnosti, nákladnosti a spravodlivosti“.

V Nemecku sú alternatívy k trestu odňatia slobody ako klasickému trestaniu diskutované oveľa intenzívnejšie, a to najmä v prípadoch trestnej činnosti

²⁶ JEHLE, J.-M., ALBRECHT, H.-J., HOHMANN-FRICKE, S., TETAL, C. *Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen. Eine bundesweite Rückfalluntersuchung 2007 bis 2010 und 2004 bis 2010*. Berlin: Bundesministerium der Justiz. 2013. s. 166.

²⁷ HIRSCH, A. VON BOTTOMS, A. E. BURNEY, E., WIKSTRÖM, P.-O. *Criminal Deterrence and Sentence Severity. An Analysis of Recent Research*. Oxford, Portland Oregon: Hart Publishing. 1999. s. 48f.

mladistvých. Odborníci poukazujú na skutočnosť, že väčšina alternatív použitých v súčasnosti by mala byť aplikovaná vo viacerých trestných veciach a to nielen pri trestaní mladistvých.

Mediácia je súčasťou regulácie sporov v histórii.²⁸ V starších dobách bola mediácia prirodzenou súčasťou riešenia konfliktov v trestnej činnosti. Napríklad Codex Hamurabi, napísaný asi 1 700 rokov pred Kristom, mal popri prísnych trestov aj podrobné pravidlá pre reštitúciu obeť zo strany páchatela, a to v prípade krádeže alebo ublíženia na zdraví, a tiež v prípadoch vraždy. Rozsiahle reštitučné predpisy boli po Frühauf²⁹ súčasťou konfliktných pravidiel vo väčšine kultúrnych spoločnostiach. Tiež v Biblii je reštitúcia spomínaná.³⁰ Sharpe (2007, s. 26) zdôrazňuje: „reparácia je vozidlom pre spravodlivosť, ktorá ide skrz celú ľudskú históriu“.

Frühauf³¹ prezentuje a popisuje vývoj reštitúcií v posledných rokoch v nemeckom právnom systéme. Po 5. storočí nášho letopočtu boli miestne zákony stále viac a viac publikované, resp. zachytené na hmotnom substráte. Lex Salica, písaný medzi rokmi 507 a 511 nášho letopočtu, definoval reštitúciu, ktorá by mala byť obeť zaplatená páchatelom. V nasledujúcich rokoch bola reštitúcia umelo znížená, a to panovníkmi, ktorí mali záujem na vytvorení nových predpisov, ktoré by boli nimi kontrolované. So zriadením predpisov v štáte (na začiatku stredoveku) súkromné právo ovplyvnilo aj verejné právo (Rössner 1998, s. 880). Nová koncepcia autoritatívneho trestu nemala viac pre reštitúciu miesto. Štát vzal do vlastných rúk riešenie konfliktov v spoločnosti. Z toho vyplýva, že neexistoval viac priestor pre integráciu. Páchatel musel byť vylúčený zo spoločnosti. Christie³² poukázal na konflikt, ktorý rieši sám štát (podobne ako v inkvizičnom procese) a obeť má len procesné postavenie podobné svedkovi, ktorý pomáha objasniť skutkový stav. Medzitým obeť a páchatelia sú viac a viac nespokojní s týmto právnym stavom. Najmä nový vývoj vo viktimológii kritizuje manipuláciu vzniknutých konfliktov zo strany súdu a tiež stav právnych predpisov. Obeť by mala mať viac práv, aby mediácia mohla byť častejšie predmetom diskusie.

---

²⁸ FRÜHAUF, L. *Wiedergutmachung zwischen Täter und Opfer. Eine neue Alternative in der strafrechtlichen Sanktionspraxis*. Gelsenkirchen: Verlag Dr. Mannhold. 1988. s. 8.

²⁹ Tamtiež. s. 11.

³⁰ BURNSIDE, J. *Retribution and restoration in biblical texts*. In JOHNSTONE, G., VAN NESS D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton: Willan. 2007. s. 132–148.

³¹ FRÜHAUF, L. *Wiedergutmachung zwischen Täter und Opfer. Eine neue Alternative in der strafrechtlichen Sanktionspraxis*. Gelsenkirchen: Verlag Dr. Mannhold. 1988. s. 13ff.

³² CHRISIE, N. *Conflicts as Property*. British Journal of Criminology 17, 1977. s. 1–26.

Mediácia je chápaná ako proces, ktorý pracuje s obeťou a páchatelom, ktorého cieľom je regulovať konflikty v spoločnosti. Obe strany, obeť a páchatel sú vedené nezávislým expertom. Sú rôzne formy mediácie, ktoré môžu byť aplikované pred trestným konaním alebo v priebehu súdneho konania, alebo aj počas výkonu trestu odňatia slobody. Mediácia nie je používaná len vtedy, keď je nutné vyriešiť konflikt v spoločnosti, ale i v prípade problémov v škole alebo v rodine.

Braithwaite (2009, s. 497) je jedným zo zakladateľov novej „mediácie“, ktorá rozlišuje medzi mediáciou a „restoratívnou justíciou“ a uvádza: „Mediácia medzi obeťou a páchatelom môže byť popísaná ako ‚restoratívny proces‘, ktorá ale vylučuje iné strany, ako páchatelovu rodinu“. V kontraste s tým, „restoratívnu justíciu“ chápe ako proces, kde všetky zúčastnené strany, ktoré sú dotknuté trestným činom majú možnosť prísť spoločne diskutovať o následkoch trestného činu a zároveň urobiť potrebné kroky k tomu, aby sa napravili narušené vzťahy a uspokojili potreby postihnutých trestným činom. Samozrejme, že niekedy sa to podarí vo väčšej a niekedy v menšej miere. Na základe tejto definície procesu „jeden na jedného ako obeť a páchatel nie je restoratívna konferencia alebo okruh, ktorý obeť a páchatelov povzbudí priniesť ich rodiny alebo podporovateľov. Počas restoratívnej konferencie obeť a páchatelia sú požiadaní, aby priniesli ľudí, ktorým najviac veria a podporujú ich v priebehu konferencie“. Restoratívna justícia sa netýka len procesov (Braithwaite 2009, s. 497), je tiež o hodnotách. Jej predmetom je najmä myšlienka, trestný čin bolí, spravodlivosť lieči. Kľúčovou hodnotou restoratívnej spravodlivosti je „non-dominancia“ (Braithwaite a Pettit, 1990, Braithwaite 2002). Aktívna časť tejto hodnoty je posilnenie. Posilnenie znamená predchádzanie štátu v „konfliktoch“³³ od ľudí, ktorí chcú zapojiť do týchto konfliktov a učiť sa ich vlastným spôsobom. Posilňovanie sa odvoláva na ďalšie hodnoty restoratívnej justície ako odpustenie, uzdravenie a ospravedlnenie. Ak obeť chce retribúciu (aplikovanú štátom) namiesto obnovenia, resp. nahradenia škody, je to možné. Ale pretože non-dominancia je základná hodnota, ktorá motivuje prevádzkovú hodnotu posilnenia, ľudia nie sú oprávnení porušovať základné ľudské práva v ich snahe o pomstu“ (Braithwaite 2009, s. 497f). Kľúčovou otázkou podľa Braithwita je, či páchatel si uvedomí skutočné dopady svojho činu na obeť a spoločnosť. Zdôrazňuje, že uvedomenie dopadov slúži k tomu, aby zároveň prijal z toho vyplývajúce dôsledky, i.e. akceptoval odsúdenie a potrestanie a nehral rolu obeť spoločnosti. To však je len jedna stránka problému. Druhú stránku vidí Braithwaite v tom, aby spoločnosť (komunita) navzdory formálnemu odsúdeniu a potrestaniu po

³³ CHRISIE, N. *Conflicts as Property*. British Journal of Criminology 17, 1977. s. 1–26.

jeho návrate z výkonu testu kriminálnika nezavrhol, ale radšej mu podala pomocnú ruku. Treba tiež poznamenať, že teória reintegrovaného zahanbenia môže priniesť mnoho užitočného pre restoratívne orientovanú trestnú politiku. Je zrejmé, že v budúcnosti bude narastať záujem o tento typ trestnej politiky, vyžadujúci postupné spracovanie nových projektov korekcie a prevencie kriminality. Teória reintegrovaného zahanbenia vytvára aj široký priestor pre uplatňovanie multidimenzionálneho charakteru kriminológie, teda i priestor pre mnohé vedecké disciplíny a jej predstaviteľov.³⁴

Podľa Walgrave (2007, s. 559) rozdiel medzi restoratívnou a trestnou justíciou možno vidieť najmä v nasledujúcich bodoch:

- „trestný čin v restoratívnej justícii nie je definovaný ako previnenie právnej normy, ale ako sociálna škoda spôsobená trestným činom;
- v trestnom konaní je hlavným subjektom štát, ktorý je v restoratívnej justícii vidieť predovšetkým prostredníctvom spoločnosti;
- reakcia na trestný čin nie je očakávaná;
- na rozdiel od formalizovaných a racionálnych postupov v tradičnom súdnom konaní, restoratívna justícia predstavuje procesy, ktoré sú neformálne a zahŕňajú emócie a pocity;
- výsledok restoratívnej justície je vytvorenie podmienok pre spoločensky konštruktívny rozhovor medzi stranami, ktoré boli nielen postihnuté trestným činom, ale i tí, ktorí ho spáchali;
- spravodlivosť v trestnom konaní je definovaná „objektívne“, i.e. je založená na zákonnosti, zatiaľ čo spravodlivosť v restoratívnej justícii je videná predovšetkým subjektívne, na základe morálnych skúseností. V posledných rokoch sa rozdiely medzi klasickým trestným konaním (retributívnym) a restoratívnou justíciou zmenšili. „Jednoznačný rozdiel medzi retributívnou a restoratívnou justíciou nie je trvalý, ako sa pôvodne predpokladalo“ (2007, s. 560).

V súčasnosti neexistuje žiadna všeobecne uznávaná definícia medzi rôznymi typmi mediácie. Zernova & Wright (2007, s. 91) uviedli, že sú tri modely restoratívnej justície, ktoré môžu byť aplikované. „Neexistuje žiadna dohoda medzi zástancami restoratívnej justície, ako presne by mala byť restoratívna justícia aplikovaná v praxi a aký by mal byť jej vzťah súdnemu konaniu. Hopt & Steffek³⁵ poukazujú na medzinárodné porovnanie výskumov týkajúcich sa de-

---

³⁴ DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. *Teória reintegrovaného zahanbenia*. Justičná revue. 1/2009, Ministry of Justice of Slovak Republic. 2009. s. 82.

³⁵ HOPT, K. J., STEFFEK, F. (Eds.). *Mediation*. Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen. Tübingen: Mohr Siebeck. 2008. s. 12.

finovania mediácie, a to v rôznych právnych systémoch, ktoré sú odlišné. Dôležitými prvkami mediácie sú obeť – páchatel’ – reštitúcia. Štáty majú taktiež záujem o mediáciu, ktorá by im mohla ušetriť finančné prostriedky. Tiež sprostredkovanie mediácie a odškodnenia je téma diskutovaná mnohými autormi kontroverzne. Podľa Braithwaite a Strang (2001) mediáciu a odškodnenie nie je možné kombinovať. Na strane druhej niektorí autori považujú kombináciu týchto procesov za lepšiu cestu smerujúcu k vyriešeniu konfliktov. Gromet³⁶ (2009, s. 45; pozri tiež Barton 1999; Daly 2002; Duff 2003; Robinson 2003) navrhuje, „odškodnenie je nevyhnutnou súčasťou riešenia trestnej činnosti, a to kombináciou reštitúcie³⁷ a odškodnenia, ktorá bude najlepšou cestou k dosiahnutiu spravodlivosti. Z tohto uhla pohľadu je restoratívna odpoveď odmietnutá ako prijateľná odpoveď na trestnú činnosť. Zástancovia tohto modelu tvrdia, že obeť a spoločnosť majú právo na odškodnenie za trestné činy, ktoré boli na nich spáchané alebo ktoré sa ich dotkli“. Gromet³⁸ poukazuje na „integračný pohľad na restoratívnu justíciu... reštitúcia a odškodnenie nemusia nevyhnutne medzi sebou súťažiť. Kombinácia reštitúcie a odškodnenia môže poskytnúť lepšiu odpoveď na trestnú činnosť. Spravodlivosť v kontexte s restoráciou a odškodnením sú „tresty“, ktoré rehabilitujú páchatela a spolu s odškodnením páchatela môžu navrátiť spoločnosti ich základné hodnoty.

Walgrave (2007, s. 565) diskutuje o ďalšom bode „... obmedzenia restoratívnej justície na dobrovoľné rokovania by výrazne obmedzili jeho rozsah (Dignan 2002). Tradičná reakcia na trestnú činnosť spočíva v donútení a represii. Systém trestného súdnictva odkazuje na restoratívnu justíciu len v rámci menej závažných trestných činov, teda vylučuje jej aplikáciu pri závažnejších trestných činov (ako napr. v Slovenskej republike obzvlášť závažné zločiny), ktoré potrebujú obnovu (restoráciu) najviac. Taký je stav v súčasnosti v Nemecku. Avšak v Nemecku existuje stále viac iniciatívy posunúť ďalej mediáciu a restoratívnu justíciu. Nemecká probačná služba bola stála v pozadí rozhodnutia nemeckej vlády, ktorá rozhodla o aplikácii strediska pre obeť-páchatela-reštitúciu (<http://www.toa-servicebuero.de/>). Ako bolo uvedené v celoštátnej štatistike, ktorá je založená v roku 1993 (Kerner et al. 2005), je stále viac konfliktov, ktorými sa zaoberá toto stredisko. V roku 2012 „Bundestag“ (ne-

³⁶ GROMET, D. M. *Psychological perspectives on the place of restorative justice in criminal justice systems*. In OSWALD, M. E., BIENECK, S., HUPFELD-HEINEMANN, J. (Eds.). *Social Psychology of Punishment of Crime*. Chichester: Wiley-Blackwell. 2009. s. 45.

³⁷ Autori stotožňujú tento pojem s pojmom restorácia (obnova).

³⁸ GROMET, D. M. *Psychological perspectives on the place of restorative justice in criminal justice systems*. In OSWALD, M. E., BIENECK, S., HUPFELD-HEINEMANN, J. (Eds.). *Social Psychology of Punishment of Crime*. Chichester: Wiley-Blackwell. 2009. s. 45.

mecká vláda) aplikovala „Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeteiligung“. Zákon je aplikovaný na základe pravidla 2007/52/EG Európskeho parlamentu z roku 2008.

Hopt & Steffek³⁹ prezentovali vo svojej knihe aj informácie o vývoji v iných európskych krajinách. Existujú rozdiely medzi jednotlivými krajinami v realizácii mediácie. Predpisy sú odlišné. Kým v západných krajinách restoratívna justícia bola spustená od roka 1980, odkedy je stále viac používaná, najmenej v teoretickej rovine, v porovnaní s krajinami východnej Európy je badať menej iniciatívy. Willemsen a Walgrave⁴⁰ (2007, s. 491) uvádzajú: aj keď mnohé krajiny v strednej a východnej Európe už zaviedli mediáciu medzi obeťou a páchatelom (napr. Poľská republika, Česká republika a Slovinsko) iní sa obávajú urobiť prvý krok, resp. začiatok. Európske fórum sa zaoberá pomocou v rámci projektu AGIS2 „Stretnutia a výzvy pri začiatkoch mediácie medzi obeťou a páchatelom v strednej a východnej Európe“.

Willemsen a Walgrave poukazujú na pozadie svojich vlastných skúseností a veľa prekážok, ktoré im stoja v spolupráci s krajinami východnej Európy, ako napr.:

- vysoko represívny postoj medzi verejnosťou a politickými činiteľmi (pozri tiež Kury & Shea 2011);
- spoliehanie sa na uväznenie osôb;
- silný odpor v rámci polície, prokurátorov a sudcov, ktorí sa obávajú konkurencie z alternatív;
- pasívne občiansku spoločnosť a oslabenú verejnú legitimitu štátu a jeho inštitúcií;
- obmedzená dôvera v mimovládne organizácie a v ich odborné kapacity;
- nedostatok informácií o restoratívnej justícii a pilotnej restoratívnej justícii;
- nízke ekonomické podmienky, ktoré nevytvárajú ideálne podmienky na prípravu projektu;
- nedostatok spolupráce a dialógu u niektorých rezortov a profesiách;
- všeobecná strata dôvery v lepšiu budúcnosť, nálada malomyselnosti a cynizmu;
- formy protekcie a dokonca aj korupcie v časti systému trestného súdnictva;

---

³⁹ HOPT, K. J., STEFFEK, F. (Eds.). *Mediation. Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen*. Tübingen: Mohr Siebeck. 2008.

⁴⁰ WILLEMSSENS, J., WALGRAVE, L. *Europe*. In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton: Willan Publishing, 2007. s. 491.

- ťažké administratívne a finančné obmedzenia agentúr, ktoré bránia investíciám do kvalitatívnej práce.

5. VPLYV ALTERNATÍVNYCH TRESTOV

Aké sú účinky restoratívnej justície a mediácie? K dispozícii je už dnes dostatok empirických výskumov na medzinárodnej úrovni. Bazemore & Elis⁴¹ uviedli, že mnoho výskumov preukázalo „pozitívny vstup restoratívnej justície na niekoľkých úrovniach s typmi prípadov, kde sú nielen prvopáchatelia, ale aj recidivisti alebo páchatelia násilnej trestnej činnosti“ (pozri tiež Hayes 2007). Na rozdiel od hodnotenia resocializačných programov vo väzniciach, kde sú nie všetky výsledky pozitívne, výsledky o samotných účinkoch restoratívnej justície sú viac pozitívne. „Väčšina štúdií restoratívnych programov, zahrňuje nedávnou meta – analýzu (pozri Bonta et al. 2000; Nugent et al. 2003), ktorá indikuje pozitívny vstup a zatiaľ čo niektoré restoratívne programy sú rovnaké alebo silnejšie než mnoho iných liečebných programov...“ Zvlášť pozitívne účinky pre obeť sú viac ako zrejmé.

Hayes⁴² uvádza, že restoratívna justícia má pozitívne účinky na páchatelov a obeť: „Je zrejmé, že restoratívna justícia má mnoho výhod pre obeť, páchatelov a spoločnosť. Obete ťažia z aktívnej účasti na restoratívnom procese. Páchatelia ťažia z príležitostí na náprave škody a kompenzácií. Spoločnosť má prospech z rokovaní o restoratívnej justícii, ktorá rieši jej konflikty. V tomto zmysle restoratívna justícia dosiahla mnoho cieľov (i.e. držanie páchatelovej zodpovednosti, ktorá poskytuje mnoho príležitostí odškodniť obeť nielen symbolicky, ale i materiálne, povzbudí urovnanie medzi páchatelmi, obeťami a spoločnosťou). Pomerne málo výskumov je dodnes o účinkoch restoratívnej justície na recidivistov.

Mnohé výskumné projekty majú problémy s použitou metodológiou. Dokázať účinky je niekedy veľmi zložitú. Máme tu podobné problémy, ako sme mali pred desiatkami rokov s hodnoteniami výskumov o liečebných programoch s páchatelmi (pozri Lipton et al., 1975). Restoratívna justícia je široký

⁴¹ BAZEMORE, G., ELIS, L. *Evaluation of restorative justice*. In JOHNSTONE, G., VAN NESS D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton: Willan Publishing, 2007. s. 397.

⁴² HAYES, H. *Reoffending and restorative justice*. In JOHNSTONE, G., VAN NESS D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton/UK: Willan Publishing, 2007 s. 426.

a komplexný pojem, pričom jej proces je veľakrát použitý v rozličných projektoch. Obeť a páchateľ musia akceptovať proces, i.e. máme automaticky problém so „samostatným súhlasom oboch účastníkov“.⁴³ Niektoré projekty nie sú realizované a implementované dobre, pretože môžu mať teoretický základ, ale skutočný proces je iný na rozdiel od teórie.⁴⁴ Realizácia experimentálnych štúdií viac-menej nie je možná. Tiež recidíva nie je jasne definovaná (Minkel-Meadow, 2007). Na tomto pozadí Hayes⁴⁵ dospel k nasledovnému záveru: „Výsledky ukazujú, že restoratívna justícia nemá žiadnu šancu na pozitívne účinky... v niektorých prípadoch je spojená s nárastom trestnej činnosti ..., váha výskumných dôkazov o restoratívnej justícii a recidíve, ale zreteľne ukazuje, že restoratívna justícia má potenciál pre znižovanie kriminality. Autor nechce robiť definitívne závery o schopnosti restoratívnej justície pri prevencii kriminality, pretože v tejto fáze, my jednoducho nemáme dosť informácií o tom, ako a prečo restoratívna justícia vplýva na budúce správanie páchateľa. Hayes sa však domnieva, že restoratívna justícia funguje. Restoratívna justícia môže mať za následok zníženie recidívy, „ale skúsenosti po aplikácii restoratívnej justície sú veľmi dôležité“.

Niektorí autori poukazujú na to, že zníženie recidívy by nemalo byť primárnym záujmom restoratívnej justície (pozri Morris, 2002). Veľmi dôležitou témou je pomoc obetiam a ako znížiť ich negatívne následky. „Skôr ako sa sústrediť na empirické skúmanie recidívy, možno by sa mali výskumní pracovníci pokúsiť lepšie porozumieť možným výstupom restoratívneho procesu.“⁴⁶ Braithwaite,⁴⁷ jeden z otcov a zakladateľov restoratívnej justície poukazuje na skutočnosť, že pozitívne účinky sú pôsobivé, a to najmä pri znižovaní miery recidívy. Poukazuje na rôzne výsledky výskumov v rôznych krajinách, ktoré vykazujú pôsobivé zníženie recidívy. „Restoratívna justícia je úspešná v zís-

---

⁴³ GROMET, D. M. *Psychological perspectives on the place of restorative justice in criminal justice systems*. In OSWALD, M. E., BIENECK, S., HUPFELD-HEINEMAN, J. (Eds.). *Social Psychology of Punishment of Crime*. Chichester: Wiley-Blackwell 41. 2009.

⁴⁴ HOYLE, C. *Securing restorative justice for the „Non-participating“ victim*. In HOYLE, C., YOUNG, R. (Eds.). *New visions of crime victims*. Oxford, Portland/Oregon: Hart Publishing, 2002. s. 116.

⁴⁵ HAYES, H. *Reoffending and restorative justice*. In JOHNSTONE, G., VAN NESS D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton/UK: Willan Publishing, 2007. s. 440.

⁴⁶ Tamtiež.

⁴⁷ BRAITHWAITE, J. *Restorative Justice: Assessing Optimistic and Pessimistic Accounts*. In TONRY, M. (Ed.). *Crime and Justice: A Review of Research*. Vol. 25. Chicago: University of Chicago Press, 1999. s. 1–127.

kavaní páchatela jeho prevzatím zodpovednosti za svoju činnosť v rozpore so zákonom. To sa deje preto, že páchatel má väčšie výčitky svedomia, ako v tradičnom súdnom procese.“ Napríklad, vždy v školách môže byť šikanovanie významne znížené (Olweus, 1993). Zahanbenie podľa Braithwaite z hľadiska psychických javov je psychický proces (niekedy aj psychický stav) odvíjajúci sa z pocitu viny. Vina môže byť formálna (vyslovená súdom) a neformálna (vyslovená napr. rodinou či inou skupinou, ktorú páchatel uznáva). Vina teda je na jednej strane objektívna realita, ktorá spôsobí, že páchatel za ňu nejakým spôsobom pyká. Vina je však aj subjektívny pocit, ktorý jedinec prežíva v rôznych procesoch, stavoch a v polohe subjektívneho uznania či neuznania viny. Ak sa formálna vina pod vplyvom verejnej mienky pôsobením primárnej skupiny mení na intrapsychickú dominantu, môže za predpokladu jej optimálnej miery vyvolať proces (v ňom i pocit) zahanbenia. Práve subjektívne zahanbenie je vnútorným preventívnym zdrojom nepáchania trestných činov.⁴⁸

Hopt & Šteffek⁴⁹ poukazujú na účinok restoratívnej justície a mediácie, ktorá súvisí s právnou situáciou a kultúrou v krajine, ale veľmi dôležitý bod spochybňuje v medzinárodných porovnaníach. Napríklad právne podmienky a postoj k týmto formám riešenia konfliktov sú rozdielne v bývalých štátoch sovietskeho zväzu, a to na pozadí odlišného historického vývoja a právnej praxe (pozri Ludwig & Kräupl 2005). To má taktiež vplyv na postoj k trestu a punitivite.⁵⁰ Hopt & Šteffek⁵¹ uvádzajú, že konečný výsledok mediácie je veľmi plodný a pozitívnym spôsobom znižuje konflikty v spoločnosti. Je veľmi dôležité stanoviť si postup v systéme riešenia konfliktov, a to aj v trestných veciach. Mediácia potrebuje menej času a je lacnejšia v porovnaní s tradičnými súdnymi procesmi. Bals⁵² vo svojom výskume deklaruje, že viac ako 90 % páchatelov a obetí uvádza, že mediácia je dobrou šancou nájsť mier, 80 % obetí a 57,1 % páchatelov malo pocit, že sa s nimi zaobchádzalo objektívne.

⁴⁸ DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. *Teória reintegrovaného zahanbenia*. Justičná revue, 1/2009, Ministry of Justice of Slovak Republic. s. 76.

⁴⁹ HOPT, K. J., STEFFEK, F. (Eds.). *Mediation*. Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen. Tübingen: Mohr Siebeck. 2008. s. 77.

⁵⁰ KURY, H., SHEA, E. (Eds.). *Punitivity – International Developments*. 3 Vols. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer. 2011.

⁵¹ HOPT, K. J., STEFFEK, F. (Eds.). *Mediation*. Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen. Tübingen: Mohr Siebeck. 2008. s. 79.

⁵² BALS, N. *Täter-Opfer-Ausgleich – Cui bono? Befunde einer Befragung von Geschädigten und Beschuldigten*. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform 89, 2006. 131–145.

6. ZÁVER

Doterajšie poznatky z Nemecka ukazujú, že to nie je jednoduché začať nový postup mediácie a restoratívnej justície v trestnom práve. Odborníci z tejto oblasti sú informovaní o pozitívnych účinkoch „nového“ postupu, ktorý na svoju implementáciu potrebuje dlhšiu dobu. Ťažiskom je informovanosť širokej verejnosti. Väčšina obetí, s výnimkou obetí obzvlášť závažných trestných činov, je ochotná spolupracovať na postupoch a možnostiach restoratívnej justície. Mediácia je tiež veľmi dôležitá pre páchatelov. Môžu lepšie vidieť škody, ktoré spôsobili a majú šancu sa ospravedlniť za to, čo spáchali.

Trest uložený na základe trestného práva by mal byť používaný viac tvorivo tak, aby predstavoval pre páchatela začiatok jeho transformácie. Rozhodnutie a trest uložený súdom by mali byť viac aplikované, aby vrátili páchatelovi zodpovednosť za zmenu na sebe samých, motivovať ich tým, že navrhnutý trest odňatia slobody môže byť znížený, ak páchatelia spolupracujú. Ak chceme zmeniť myslenie ľudí, musí existovať osobný vzťah s pracovníkmi, ktorí aplikujú liečbu. Tu, mediácia nachádza svoje uplatnenie. Prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody a následná starostlivosť o osobu, ktorá bola prepustená, by mala byť intenzívnejšia a mediácia práve tu môže zohrávať dôležitú úlohu. Hodnotiace výskumy poukazujú na množstvo pozitívnych výsledkov, ktoré by mali motivovať k čoraz častejšej aplikácii restoratívnej justície v praxi. Sharp je presvedčený, že trest odňatia slobody nemá také pozitívne účinky.

Resumé: The experiences from Germany show that it is not easy to install the new procedure of mediation and restorative justice in the penal punishment system. There are the experts on this level who have to be informed about the positive effects of the “new” procedure, that needs time. Especially it is very important to inform the public also. Most victims, may be with the exception of those victimised very severely, are willing to cooperate after solid information about the procedure and the possibilities. Mediation is also very important for the offenders. They can see better the damage they caused and have the chance to excuse for what they did.

Penal punishment should be used more and creatively as a beginning of changing the offenders. The decision and punishment of the court should be more used to give back the offenders the responsibility for changing themselves, motivating them by suggesting the imprisonment can be reduced if they cooperate. To change people has to do with personal relationship with the treatment staff. Mediation presents a good chance here. The release from prison and the aftercare should be more intensified. Also here mediation can play an important role. The evaluation research shows a lot of positive results which should motivate to proceed on this way. Sharp punishment on the other side does not have such positive effects.

Literatúra

1. ANDREWS, D. A., BONTA, J. Rehabilitating Criminal Justice Policy and Practice. Psychology, Public Policy, and Law 16. 2010.
2. AOS, S. Cost and Benefits of Criminal Justice and Prevention Programs. In KURY, H., OBERGFELL-FUCHS, J. (Eds.) Crime Prevention – New Approaches. Mainz: Weisser Ring. 2003.
3. ASLAN, R. Zealot. The Life and Times of Jesus of Nazareth. New York: Random House Publishing. 2013.
4. BALS, N. Täter-Opfer-Ausgleich – Cui bono? Befunde einer Befragung von Geschädigten und Beschuldigten. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform 89. 2006.
5. BANNENBERG, B., WEITEKAMP, E. G. M., RÖSSNER, D., KERNER, H.-J. Mediation bei Gewaltstraftaten in Paarbeziehungen. Baden-Baden. 1999.
6. BARGEL, T. Wandel politischer Orientierungen und gesellschaftlicher Werte der Studierenden. Studierendensurvey: Entwicklungen zwischen 1983 und 2007: Bonn: Bundesministerium für Bildung und Forschung. 2008.
7. BARTON, C. K. B. Getting even: Revenge as a form of justice. Peru/IL: Open Court Publishing. 1999.
8. BAZEMORE, G., ELIS, L. Evaluation of restorative justice. In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.). Handbook of Restorative Justice. Cullompton: Willan Publishing. 2007.
9. BLIESENER, T., THOMAS, J. Wirkt Strafe, wenn sie der Tat auf dem Fuße folgt? Zur psychologisch-kriminologischen Evidenz des Beschleunigungsgebots. Zeitschrift für Jugendkriminalrecht und Jugendhilfe – ZJJ 23. 2012.
10. BONTA, J., WALLACE-CAPRETTA, S., ROONEY, J. Quasi-experimental evaluation of an intensive rehabilitation supervision program. Criminal Justice and Behavior 27. 2000.
11. BRAITHWAITE, J. Crime, shame and reintegration. Cambridge/UK: University Press. 1989.
12. BRAITHWAITE, J. Restorative Justice: Assessing Optimistic and Pessimistic Accounts. In TONRY, M. (Ed.). Crime and Justice: A Review of Research. Vol. 25. Chicago: University of Chicago Press. 1999.
13. BURNSIDE, J. Retribution and restoration in biblical texts. In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.), Handbook of Restorative Justice. Cullompton: Willan 2007.
14. BUSH, R. A. B., FOLGER, J. P. The Promise of Mediation – The Transformative Approach to Conflict. San Francisco. 2005.

15. CAVADINO, M., DIGNAN, J. Penal policy and political economy. *Criminology & Criminal Justice* 6. 2006.
16. CHRISTIE, N. Conflicts as Property. *British Journal of Criminology* 17. 1977.
17. CLEMMER, D. *The prison community*. Boston: Christopher. 1940.
18. CRAWFORD, A., NEWBURN, T. *Youth Offending and Restorative Justice: Implementing Reform in Youth Justice*. Cullompton: Willan Publishing. 2003.
19. DIANIŠKA, G. – STRĚMY, T. Teória reintegrovaného zahanbenia. *Justičná revue*. 1/2009, Ministry of Justice of Slovak Republic. 2009.
20. DOOB, A. N., ROBERTS, J. *Sentencing: An analysis of the public's view of sentencing*. Ottawa: Department of Justice. 1983.
21. FRÜHAUF, L. *Wiedergutmachung zwischen Täter und Opfer. Eine neue Alternative in der strafrechtlichen Sanktionspraxis*. Gelsenkirchen: Verlag Dr. Mannhold. 1988.
22. GARLAND, D. A. note on penal populism. In *Japanese Association of Sociological Criminology (Ed.), Globalised penal populism and its countermeasures*. Tokyo, Japan: Gendaijinbunsha. 2009.
23. GELB, K. *Myths and Misconceptions: Public Opinion versus Public Judgment about Sentencing*. Melbourne/Australia: Sentencing Advisory Council. 2006.
24. GELBER, C. Viktimologische Ansätze im Strafvollzug. *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform* 95. 2012.
25. GELBER, C., WALTER, M. Über Möglichkeiten einer opferbezogenen Vollzugsgestaltung. *Forum Strafvollzug* 61. 2012.
26. GRIFFITHS, C. The victims of crime and restorative justice: The Canadian experience. *International Review of Victimology* 6. 1999.
27. GROMET, D. M. Psychological perspectives on the place of restorative justice in criminal justice systems. In OSWALD, M. E., BIENECK, S., HUPFELD-HEINEMANN, J. (Eds.). *Social Psychology of Punishment of Crime*. Chichester: Wiley-Blackwell. 2009.
28. GROSS, S. R. Update: American public opinion on the death penalty – it's getting personal. *Cornell Law Review* 83. 1998.
29. HAGEMANN, O. Restorative Justice in Prison? In WALGRAVE, L. (Ed.). *Repositioning Restorative Justice*. Cullompton: Willan Publishing. 2003.
30. HAYES, H. Reoffending and restorative justice. In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.), *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton/UK: Willan Publishing. 2007.
31. HESTERMANN, T. Fernsehgewalt und die Einschaltquote. Welches Publikumsbild Fernseherschaffende leitet, wenn sie über Gewaltkriminalität berichten. Baden-Baden: Nomos. 2010.

32. HIRSCH, A. VON, BOTTOMS, A. E., BURNEY, E., WIKSTRÖM, P. O. *Criminal Deterrence and Sentence Severity. An Analysis of Recent Research.* Oxford, Portland Oregon: Hart Publishing. 1999.
33. HOPKINS, B. *Just Schools: A Whole School Approach to Restorative Justice.* London, New York: Jessica Kingsley. 2004.
34. HOPT, K. J., STEFFEK, F. (Eds.). *Mediation. Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen.* Tübingen: Mohr Siebeck. 2008.
35. HOUGH, M., PARK, A. How malleable are attitudes to crime and punishment? Findings from a British deliberative poll. In ROBERTS, J. V., HOUGH, M. (Eds.). *Changing attitudes to punishment: public opinion, crime and justice.* Cullompton/UK: Willan. 2002.
36. HOUGH, M., LEWIS, H., WALKER, N. Factors associated with 'punitiveness' in England and Wales. In WALKER, N., HOUGH, M. (Eds.). *Public attitudes to sentencing: surveys from five countries.* Aldershot, UK: Gower. 1988.
37. HOYLE, C. Securing restorative justice for the 'Non-participating' victim. In HOYLE, C., YOUNG, R. (Eds.). *New visions of crime victims.* Oxford, Portland/Oregon: Hart Publishing. 2002.
38. JEHLE, J.-M., ALBRECHT, H.-J., HOHMANN-FRICKE, S., TETAL, C. *Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen. Eine bundesweite Rückfalluntersuchung 2007 bis 2010 und 2004 bis 2010.* Berlin: Bundesministerium der Justiz. 2013.
39. JESSEL – HOLST, C. *Mediation in Ungarn.* In HOPT, K. J., STEFFEK, F. (Eds.). *Mediation. Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen.* Tübingen: Mohr Siebeck. 2008.
40. JOHNSTONE, G. *Critical perspectives on restorative justice.* In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice.* Cullompton: Willan Publishing. 2007.
41. JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice.* Cullompton: Willan Publishing. 2007.
42. JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. *The meaning of restorative justice.* In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.), *Handbook of Restorative Justice.* Cullompton: Willan Publishing. 2007.
43. KUMPMANN, S. *Kosten und Kostenersparnis im Täter-Opfer-Ausgleich.* Praxisheft Täter-Opfer-Ausgleich Nr. 5. Servicebüro für Täter-Opfer-Ausgleich und Konfliktschlichtung. 2007.
44. KURY, H. *Die Behandlung Straffälliger. Teilband 1: Inhaltliche und methodische Probleme der Behandlungsforschung.* Berlin: Duncker & Humblot. 1986.

45. KURY, H. Das Dunkelfeld der Kriminalität. Oder: Selektionsmechanismen und andere Verfälschungsstrukturen. *Kriminalistik* 55. 2001.
46. KURY, H. Zur (Nicht-)Wirkung von Sanktionen – Ergebnisse internationaler empirischer Untersuchungen. In KURY, H., SCHERR, A. (Eds.). *Zur (Nicht-)Wirkung von Sanktionen. Immer härtere Strafen – immer weniger Kriminalität? Soziale Probleme* 24. 2013.
47. KURY, H., LERCHENMÜLLER, H. (Eds.). *Diversion. Alternativen zu klassischen Sanktionsformen*. 2 Volumes. Bochum: Studienverlag Brockmeyer. 1981.
48. KURY, H., SHEA, E. (Eds.). *Punitivity – International Developments*. 3 Vols. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer. 2011.
49. KURZYNSKY – SINGER, E. Mediation in Russland. In HOPT, K. J., STEFFEK, F. (Eds.), *Mediation. Rechtstatsachen, Rechtsvergleich, Regelungen*. Tübingen: Mohr Siebeck. 2008.
50. LIPTON, D. S., MARTINSON, R., WILKS, J. *The Effectiveness of Correctional Treatment: A Survey of Treatment Evaluation Studies*. New York. 1975.
51. LUDWIG, H., KRÄUPL, G. Viktimisierung, Sanktionen und Strafverfolgung. Jenaer Kriminalitätsbefragung über ein Jahrzehnt gesellschaftlicher Transformation. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg. 2005.
52. MARTINSON, R. What Works? – Questions and Answers about Prison Reform. *The Public Interest*. 1974.
53. MESTITZ, A. A comparative perspective on victim-offender mediation with youth offenders throughout Europe. In MESTITZ A., GHETTI, S. (Eds.). *Victim-Offender Mediation with/ Youth Offenders in Europe*. Amsterdam: Springer. 2005.
54. MIERS, D. The international development of restorative justice. In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton: Willan. 2007.
55. Ministry of Justice, UK. More mediation encouraged as divorce hotspots are revealed. Press Information of the English Ministry of Justice from 20. 2. 2013. London: Ministry of Justice. 2013
(<http://www.justice.gov.uk/new/features/figures-show-divorce-hot-spots>;
<http://www.justice.gov.uk/news/press-release/moj/more-mediation-encouraged-as-divorce-hotspots-are-revealed>)
56. MORRIS, A. Critiquing the critics: A brief response to critics of restorative justice. *British Journal of Criminology* 42. 2002.
57. MORRISON, B. Schools and restorative justice. In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton: Willan Publishing. 2007.

58. MOSER, T. Jugendkriminalität und Gesellschaftsstruktur. Frankfurt/M.: Fischer. 1972.
59. NUGENT, W., WILLIAMS, M., UMBRIET, M. S. Participation in victim-offender mediation and the prevalence of subsequent delinquent behaviour: A meta-analysis. *Utah Law Review*. 2003.
60. ORTMANN, R. Sozialtherapie im Strafvollzug. Ein experimentelle Längsschnittstudie zu den Wirkungen von Strafvollzugsmaßnahmen auf Legal- und Sozialbewährung. Freiburg: edition iuscrim. 2002.
61. REUBAND, K.-H. Changing Punitiveness in the German Population? A Review of the Empirical Evidence Based on Nationwide Surveys. In: KURY, H., SHEA, E. (Eds.), *Punitivity – International Developments*. Vol. 2: Insecurity and Punitiveness. Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer. 2011.
62. ROBERTS, J. V. Public opinion and sentencing policy. In REX, S., TONRY, M. H. (Eds.). *Reform and punishment: the future of sentencing*. Cullompton, UK: Willan. 2002.
63. ROBERTS, J. V., STALANS, L. S., INDERMAUR, D., HOUGH, M. Penal populism and public opinion: Lessons from five countries. Oxford, UK: Oxford University Press. 2003.
64. ROBERTS, J. V., HOUGH, M. (Eds.). *Changing attitudes to punishment: Public opinion, crime and justice*. Cullompton: Willan Publishing. 2002.
65. ROBERTS, J. V., HOUGH, M. *Understanding public attitudes to criminal justice*. Maidenhead, UK: Open University Press. 2005.
66. SATO, M. *Public opinion and the death penalty in Japan: Measuring tolerance for abolition*. Berlin: Springer. 2014.
67. SCHEERER, S. Der politisch-publizistische Verstärkerkreislauf. *Kriminologisches Journal* 10. 1978.
68. SENGHAUS, P. (Ed.). *Mediation und Polizei*. Rothenburg/Oberlausitz: Sächsische Polizei. 2010.
69. SESSAR, K. *Wiedergutmachen oder Strafen. Einstellungen in der Bevölkerung und der Justiz*. Pfaffenweiler: Centaurus-Verlagsgesellschaft. 1992.
70. STRENG, F. *Kriminalitätswahrnehmung und Punitivität im Wandel. Kriminalitäts- und berufsbezogene Einstellungen junger Juristen*. Heidelberg: Kriminalistik. 2014.
71. SYKES, G. M. *The society of captives*. New Jersey: University Press. 1958.
72. VAN NESS, D. W. Prisons and restorative justice. In: Johnstone, G., Van Ness, D. W. (Eds.), *Handbook of Restorative Justice*. Cullompton: Willan Publishing. 2007.

73. VERREL, T. Zur (Un)Wirksamkeit schnellerer Reaktionen auf Jugendstraftaten – Erkenntnisse aus der Begleitforschung zum nordrhein-westfälischen „Staatsanwalt for/für den Ort“. In HILGENDORF, E., RENGIER, R. (Eds.) Festschrift für Wolfgang Heinz zum 70. Geburtstag. Baden-Baden: Nomos. 2012.
74. WEBER, M. Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der Verstehenden Soziologie. 5th Edition, Studienausgabe, published by J. Winkelmann, Tübingen: Mohr. 1980.
75. WEITEKAMP, E. Restorative justice: Present prospects and future directions. In WEITEKAMP, E., KERNER, H.-J.(Eds.). Restorative Justice: Theoretical Foundations. Cullompton: Willan Publishing. 2002.
76. WILLEMSSENS, J., WALGRAVE, L. Europe. In JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. (Eds.). Handbook of Restorative Justice. Cullompton: Willan Publishing. 2007.
77. WINTERDYK, J., KING, DOUG. Perspective on Punitiveness for Adult Offenders: Contrasting Canada and the United States. In: KURY, H., SEHA, E. (Eds.), Punitivity – International Developments. Vol. 3: Punitiveness and Punishment. Bochum: Universitätsverlag Dr. Brockmeyer. 2011.

Kontakt

Prof. Dr., Dr. h.c.mult. Helmut Kury

Max Planck Institute for Foreign
and International Criminal Law
Günterstalstraße 73
79100 Freiburg i. Br.
Germany
helmut.kury@web.de

Doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
tomas.stremy@truni.sk

ČESKÁ VEŘEJNOST A SANKČNÍ POLITIKA

Czech Public and Sanction Policy

Miroslav Scheinost

Abstrakt: Restorativní přístupy jsou dnes již stabilní součástí sankční politiky. O jejich úspěšnosti však do určité míry rozhoduje i to, jak je veřejnost vnímá a akceptuje. Autor ukazuje postoje veřejnosti na příkladu výzkumu mediace, který byl realizován Institutem pro kriminologii a sociální prevenci. Sonda do názorů veřejnosti se zabývala mírou informovanosti o tomto institutu, ochotou jej akceptovat a názorem na vhodnost jeho použití i osobní ochotou se případně do mediace zapojit. Výsledky sondy ukazují, že i přes převážně represivní postoje veřejnosti jsou občané ochotni mediaci při bližší informovanosti akceptovat.

Klíčová slova: restorativní justice, mediace, postoje, veřejnost.

Abstract: Restorative principles became stable part of sanction policy. Their effectiveness is of course influenced by the attitudes of public – if and at what extent the public understand and is willing to accept them. Author shows the attitudes of public on the example of research on mediation, that was carried out by the Institute of criminology and social prevention. The public inquiry was focused on the extent of information of public on mediation, the willingness to accept it and the opinion on suitability to apply it and also on the personal readiness to take part in the process of mediation. The results show that in spite of the general repressiveness of public people are able to accept mediation if they are informed sufficiently.

Key words: restorative justice, mediation, attitudes, public.

1. ÚVOD

Funkce a význam trestu ve společenském životě vysvětlují různé teorie. V praxi trest plní v té či oné míře funkce obsažené v každé z těchto různých teorií, trestní politika však v různých dobách akcentuje různé teorie. Můžeme se zmínit o těch nejvýznamnějších z nich:

- Teorie odstrašení zdůrazňuje zejména preventivní význam trestu ve smyslu odstrašení pachatele od spáchání trestného činu v důsledku obavy z následného trestu.

- Teorie retributivní (odplatná) klade důraz na odplatu za kriminální jednání. Trest má znamenat pro pachatele újmu, jejíž velikost vyjádřená výší a druhem trestu má odpovídat závažnosti trestného činu.
- Rehabilitační (nápravná) teorie spatřuje cíl trestání především v zaměření na osobu pachatele, odstranění příčin spáchání trestného činu a uplatnění nápravných programů s cílem zpětného začlenění pachatele do společnosti.
- Eliminační (vylučovací) teorie vidí účel trestání v ochraně společnosti cestou dočasné či trvalé izolace pachatele.

Teorie restituční (kompenzační), která je v současné době ve světě velmi vlivná, zdůrazňuje význam odstranění následků trestného činu a náhrady (nápravy) škody, kterou utrpěla oběť; z této teorie do značné míry vychází myšlenka tzv. restorativní justice, prosazující takové způsoby řešení trestného činu, aby byly pokud možno odstraněny či napraveny jeho následky. Na tuto teorii navazují tzv. alternativní tresty, používající formy trestání nespojené s odnětím svobody. Tyto formy trestů jsou právě do značné míry zaměřeny na potřeby obětí trestných činů a kromě toho se snaží odstranit nežádoucí vlivy uvěznění na osobu pachatele.¹ Jejich preventivní význam spočívá mj. v rozšíření možností působit pozitivně na osobu pachatele, např. umožněním kontaktu s obětí a aktivní participací pachatele na nápravě způsobené újmy, na odčinění provinění.

Restorativní přístupy a metody již našly své uplatnění, a to i v rámci sankční politiky uplatňované v České republice. Je ovšem zřejmé, že jejich účinnost nezáleží jen na kvalitě příslušných legislativních ustanovení a také ne jen na důslednosti a promyšlenosti uplatňování těchto ustanovení v praxi. O tom, do jaké míry budou skutečně efektivní, spolurozhoduje také to, zda je veřejnost ochotna tyto přístupy akceptovat a podpořit.

Obecně je samozřejmě známo, že většinové postoje veřejnosti jsou spíše represivní než vstřícné vůči přístupům alternativním, resp. restorativním. Nicméně tento postoj zasluhuje hlubší a konkrétnější zkoumání, jdoucí alespoň částečně „pod povrch“ obvykle projevovaných názorů a postojů.

Ke zkoumání postoje veřejnosti k jednomu ze základních restorativních přístupů, tj. k mediaci mezi pachatelem a obětí, jsme přistoupili v rámci širšího výzkumu uplatňování mediace v trestní justici, který jsme prováděli v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v letech 2008 až 2010. Sonda do mínění české veřejnosti o mediaci a o Probační a mediální službě byla provedena

---

¹ KARABEC, Z. *Kriminologické aspekty trestní represe*. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. Praha: ASPI, 2004, s. 215–223.

v roce 2009. Získaná data tedy nejsou sice zcela aktuální, ale lze mít za to, že základní zjištění z této sondy mají obecnější vypovídací hodnotu.

2. PŘEDMĚT A CÍL VÝZKUMNÉ SONDY

Účelem výzkumné sondy bylo zjistit, jak veřejnost vnímá a hodnotí poslání mediační služby v rámci justice, pro jaké typy trestné činnosti i pachatelů považuje mediaci za vhodný nástroj řešení a jak hodnotí celkový možný přínos mediace. Cílem sondy proto konkrétně bylo:

- 1) zjistit povědomí a míru informovanosti o Probační a mediační službě;
- 2) poznat názory na mediaci obecně a na její účinky;
- 3) zjistit názory na to, v jakých oblastech mediaci uplatňovat a existující preference.

Šetření proběhlo na základě dotazníku, který obsahoval celkem 12 otázek. Otázky byly zařazeny do pravidelného omnibusového šetření, prováděného výzkumnou agenturou TNS AISA, která zabezpečila prostřednictvím své tazatelské sítě sběr dotazníků na reprezentativním vzorku veřejnosti.

Terénní šetření (sběr dotazníků) proběhlo v období 21. 11.–16. 12. 2008 formou rozhovorů tváří v tvář s využitím přenosného počítače (CAPI).

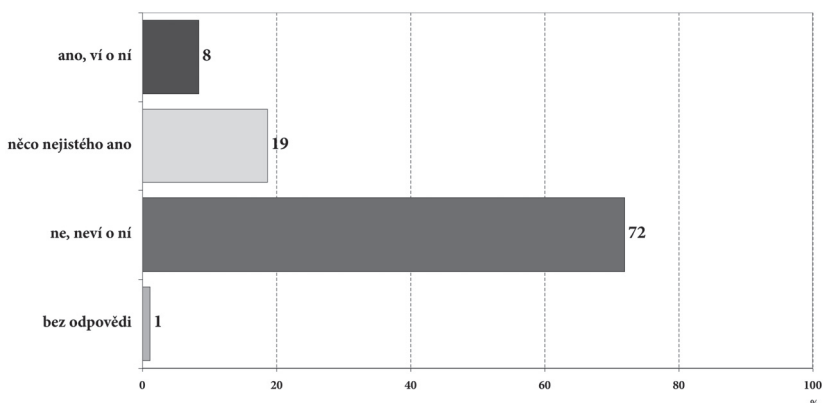
Cílovou skupinou byli čeští občané ve věku 15–69 let, výzkumný vzorek byl vybrán metodou kvótního výběru dle třídících kritérií pohlaví, věk, vzdělání, velikost místa bydliště a region. Velikost výběrového souboru činila 1014 respondentů.

Za možný podstatný faktor, který by mohl ovlivňovat názory občanů na mediaci, jsme považovali tzv. viktimizaci, tj. zda dotazovaný byl sám obětí nějakého trestného činu, a to v období posledních tří let před uskutečněním šetření.

Tuto vlastní zkušenost s viktimizací za poslední tři roky uvedlo 15 % respondentů. Obětí trestného činu se v posledních třech letech před provedením sondy stali relativně nejčastěji starší lidé (60–69 let – 21 %, průměr souboru 15 %) a obyvatelé měst nad 100 000 obyvatel (17 %) a zvláště Prahy (25 %).

3. CELKOVÉ POVĚDOMÍ O PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBĚ

Přestože Probační a mediační služba v době provedení sondy existovala již několik let,² předpokládali jsme, že vědomí o její existenci a činnosti není všeobecně rozšířené. Úvodní otázky proto směřovaly ke zjištění informovanosti veřejnosti o Probační a mediační službě (tj. zda vědí o existenci této specializované organizace) a o nejčastějších zdrojích těchto informací (odkud se o její existenci dověděli).

Tabulka 1: Povědomí o specializované organizaci Probační a mediační služba

Z výsledků vyplývá, že veřejnost je o existenci Probační a mediační služby (dále jen PMS) nedostatečně informována. Pouze čtvrtina respondentů o existenci PMS ví, ale ani tito respondenti, kteří o ní vědí, si většinou nejsou příliš jisti.

Asi 7 respondentů z 10 (72 %) PMS vůbec nezná, nic neví o její existenci. Asi pětina respondentů (19 %) něco o ní slyšel(a), ale není si jist(a); jen malé procento (8 %) dotázaných bezvýhradně potvrdilo, že o existenci této organizace ví.

Povědomí o Probační a mediační službě se v podstatě neliší ve vztahu k pohlaví respondenta. Ve vztahu k věku je nejmenší u věkové skupiny 15–19 le-

² Viz zákon 257/2000 Sb. (Zákon o Probační a mediační službě).

tých (jen 12 % této věkové skupiny uvádí, že o Probační a mediační službě ví, nebo ví alespoň něco); nejvyšší povědomí je u věkové skupiny 40–59 let. Povědomí o PMS výrazně roste se vzděláním respondentů, v menší míře je závislé na socioekonomickém postavení. Velikost místa bydliště a region hrají v tomto ohledu jen malou roli. Přesto je zajímavé, že největší míra znalosti se objevuje u obcí pod 1000 obyvatel.

Respondenti, kteří o PMS alespoň slyšeli, se o ní většinou (66 %) dozvěděli ze sdělovacích prostředků; asi třetina z nich (34 %) od známých a příbuzných a asi každý desátý ze svého zaměstnání (11 %); jen málokdo ještě z dalších zdrojů. Z těch, kdo o existenci Probační a mediační služby vědí (274 respondentů), pouze 2 % z těchto 274 (celkem 5 respondentů) uvedlo, že o ní vědí z vlastní zkušenosti (z celého souboru to představuje pouze 0,5 %). U této otázky mohli respondenti uvést i více zdrojů informací. Osobní zkušenost uvedli nejvíce respondenti z Prahy a z věkové skupiny 20–29 let.

Zjištění potvrzují, že rozhodujícím zdrojem informací pro občany o PMS a její činnosti jsou sdělovací prostředky. K větší informovanosti o Probační a mediační službě a její práci by tedy bylo zřejmě vhodné více využívat média.

Povědomí a informovanost o existenci Probační a mediační služby se v závislosti na viktimizaci dotazovaných příliš neliší. Mezi těmi, kdo se stali obětmi trestného činu, je sice informovanost o Probační a mediační službě o něco vyšší, avšak nikoli významně (o PMS ví nebo něco ví 31 % respondentů, kteří byli sami viktimizováni, a 26 % těch, kteří se obětmi trestného činu nestali). **Ukazuje to, že prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení nejsou při styku s oběťmi pravděpodobně v dostatečné míře poskytovány poškozeným informace o Probační a mediační službě, o její činnosti a možnostech, které mediace nabízí.**

4. NÁZORY NA MOŽNOSTI UŽITÍ A PŘÍNOS MEDIACE

Vzhledem k předpokládané nízké nebo nepřesné informovanosti respondentů o charakteru a užití mediace byl v dotazníku pojem mediace stručně vysvětlen. Pak teprve byli respondenti dotazováni na názor na vhodnost a možnosti využití tohoto způsobu řešení trestné činnosti.

K vysvětlení mediace byla použita následující formulace:

Mediace znamená způsob řešení trestné činnosti, který v první fázi neprobíhá před soudem. Je založena na dobrovolném vzájemném setkání pachatele a oběti za účasti třetí osoby – kvalifikovaného zprostředkovatele. Oběť může pachateli sdělit, co ji svým činem způsobil a pachatel má příležitost se za svůj čin omluvit. Současně se obě strany mohou domluvit na rychlém a přijatelném způsobu náhrady škody. Výsledek mediace pak slouží jako podklad pro konečné rozhodnutí státního zastupitelství či soudu v daném případě.

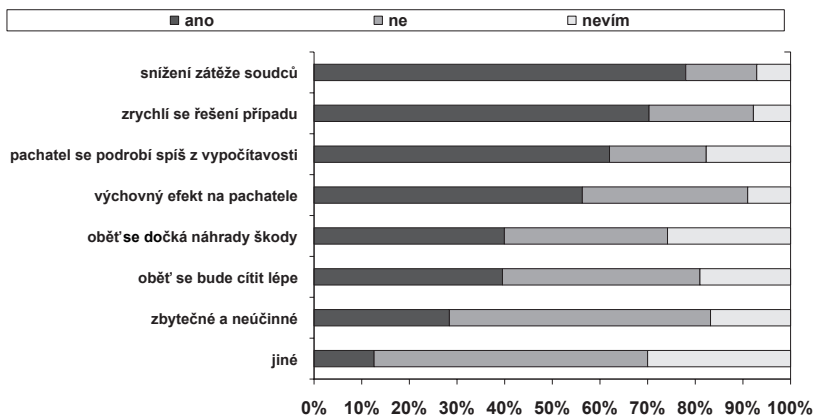
4.1. Názor na vhodnost mediace jako způsobu řešení trestné činnosti

Přes výše zjištěnou relativně malou informovanost respondentů o Probační a mediační službě, resp. o institutu mediace, byl názor na vhodnost jejího využití jako prostředku řešení některých druhů trestné činnosti vcelku spíše pozitivní. 69 % respondentů je pro využívání mediace jako vhodného způsobu řešení, pouze čtvrtina je proti. Podíl těch, kteří k této otázce nedokázali zaujmout stanovisko, je poměrně malý (6 %). **Zjištění vyplývající z této otázky tedy vypovídají o tom, že veřejnost je schopna zaujmout k mediaci většinou kladný postoj.**

4.2. Mínění o účincích mediace na účastníky případu

Tato otázka zjišťovala názor respondentů, jaký efekt může mít mediace, pokud k ní dojde, a to jak ve vztahu k účastníkům případu, tak ve vztahu k fungování justice. Respondenti mohli s každou nabízenou variantou odpovědi vyjádřit souhlas nebo nesouhlas nebo odpovědět „nevím“ s tím, že kromě nabídnutých variant odpovědí měli možnost vlastního vyjádření k dalším možným účinkům.

Tabulka 2: Mínění o účincích mediace na účastníky případu

Naprostá většina dotázaných se domnívá, že mediace přináší snížení zatíženosti soudů, které se mohou věnovat závažnějším věcem (78 %) a zrychlení řešení konkrétního případu (70 %). Až pak následuje možný výchovný efekt na pachatele (56 %) a přesvědčení, že mediace celkově není zbytečná a neúčinná (55 %). Pro asi 4 dotázané z 10 (40 %), se takto oběť spíše dočká náhrady škody (34 % nesouhlasí) a bude se cítit lépe (41 % nesouhlasí); u těchto položek ovšem panují rozpory i nejistota, protože srovnatelná část veřejnosti zastává opačný názor a mnozí nevědí, jak se vyjádřit.

Vcelku jsou tedy očekávání respondentů vůči působení mediace převážně pozitivní. Je ale třeba vidět, že toto pozitivní očekávání se vztahuje spíše k přínosu mediace pro fungování justice (snížení zátěže soudů a možnost věnovat se závažnějším případům). Očekávaný přínos pro přímé účastníky mediace (výchovný efekt na pachatele a náhrada škody pro oběť, resp. poškozeného) je až na druhém místě. Bylo by tedy vhodné veřejnost přesvědčit, že mediace není jen nástrojem, směřujícím k ulehčení práce justice, resp. soudů, ale že je ve stejné míře plní úlohu ve vztahu k pachateli a poškozenému.

Skeptičtější část veřejnosti (62 %) si myslí, že pachatel se mediací podrobí spíš z vypočítavosti. Nejméně třetina dotázaných si nemyslí, že mediace bude mít na pachatele výchovný účinek a že přinese oběti odškodnění. Asi čtvrtina až pětina si nemyslí, že mediace zrychlí řešení případu a cca 30 % respondentů považuje tento institut celkově za zbytečný a neúčinný. To vcelku odpovídá

názorům, zjištěných předchozí otázkou, kdy se 25 % respondentů vyjádřilo, že nepovažuje mediaci za vhodný způsob řešení trestné činnosti. Znamená to, že určitá část veřejnosti (cca 1/4 až 1/3) je v negativním názoru na mediaci poměrně konzistentní (mediační pesimisté).

U volné možnosti uvést další možné účinky mediace se respondenti nejčastěji shodli (ve 25 případech) na tom, že mediace může znamenat pro pachatele poučení (tedy v podstatě může přinést výchovný efekt), ale také celkem 25 respondentů uvedlo, že mediace může naopak přinést pro oběť zhoršení (13 odpovědí znělo, že se oběť se bude bát pachatelovy msty, 12 odpovědělo v obecné rovině, že dojde ke zhoršení situace oběti).

V názoru na možné účinky mediace se závislost na kategoriích respondentů příliš neuplatňuje. Za zmínku však stojí, že **stanovisko o zbytečnosti a neúčinnosti mediace zastávají nejčastěji respondenti ve věku 50–59 let, naopak v jeho účinnost věří nejvíce vysokoškoláci, stejně jako ve výchovný efekt na pachatele a rychlejší řešení případu. Víra v pozitivní účinky mediace se také objevuje spíše u respondentů z obcí mezi 1–5 tis. obyvatel.**

4.3. Předpokládané účinky mediace podle celkového názoru respondenta na mediaci

Zjišťován byl vztah mezi názorem na možné účinky mediace a mezi celkovým postojem respondenta k mediaci jako vhodnému způsobu řešení trestné činnosti.

Respondenti, kteří se příznivě stavějí k možnostem mediace při řešení některých druhů trestné činnosti (69 %), zastávají také celkově více pozitivní a optimistické postoje ve vztahu k možným účinkům mediace. Naopak naprostá většina těch, kteří ve vhodnost mediace nevěří (25 %), předpokládá, že se pachatel podrobí mediaci spíše z vypočítavosti a že mediace je celkově zbytečná a neúčinná. Nejspíše ještě od mediace očekávají snížení zátěže soudců a zrychlení řešení případu (což by bylo možné vykládat i jako názor, že mediace je účelově vytvořena především k odbřemenění justice), ale pozitivní účinky ve vztahu k pachateli a oběti spatřují jen minimálně.

5. OSOBNÍ POSTOJ K MEDIACI

5.1. Ochota osobně přistoupit na mediaci v konkrétním případě

Jako úvod k této otázce byl respondentům v dotazníku popsán konkrétní případ, který by se hypoteticky mohl stát jim, a otázka se týkala toho, zda v tomto konkrétním případě by byli ochotni akceptovat k jeho řešení přístup, který nabízí mediace.

Představte si, že jste se stal obětí krádeže věci z auta. Jako pachatel byl policií usvědčen dvacetiletý mladík, který se již stejného činu dopustil dříve. Byl byste ochoten se s ním za účasti zkušeného zprostředkovatele setkat, přijmout jeho omluvu a společně se domluvit na způsobu náhrady škody, kterou vám učinil?

Mírně nadpoloviční část respondentů připouští, že by v takovém případě byla ochotna se osobně zúčastnit mediace, z toho 11 % respondentů říká, že rozhodně ano. Téměř 40 % respondentů ale tuto možnost odmítá, z toho 17 % rozhodně. Přesto se zdá, že **potenciál těch, kteří jsou ochotni se mediace zúčastnit, je ve společnosti poměrně vysoký. Ve vztahu ke zjištěné nižší míře informovanosti o institutu mediace je možné formulovat hypotézu, že větší informovanost by mohla zvýšit počet těch, kteří by byli ochotni se mediace zúčastnit, zejména mezi těmi respondenty, kteří nezaujali rozhodně negativní postoj (22 %).**

U ochoty přistoupit na mediaci se v podstatě neprojevuje výraznější závislost na věku, pohlaví atd., kromě toho, že největší ochotu přistoupit na mediaci projevují lidé s vysokoškolským vzděláním (13 % vysokoškoláků odpovědělo „rozhodně ano“ a 49 % „spíše ano“). Rozhodně tuto možnost odmítá jen 11 % respondentů s vysokoškolským vzděláním.

Jestliže se ochota osobně se zúčastnit mediace v zásadě příliš neliší podle věku, pohlaví, atd., vyvstává otázka, zda na tento postoj má větší vliv vlastní zkušenost s viktimizací, nebo zda je tato ochota spíše podmíněna celkovým názorem na smysl a účel mediace.

Ukázalo se, že ochota podstoupit osobně mediaci se výrazně liší podle celkového postoje respondentů k možnostem mediace při řešení některých druhů trestné činnosti. Jen 17 % z těch, kteří nevidí v mediaci přínos, by bylo ochotno se jí případně zúčastnit (jen 3 % rozhodně ano), naopak 76 % o osobní účast v mediaci nemá zájem (43 % rozhodně ne), což představuje velmi silný negativní postoj. **Postoje respondentů, kteří nevidí v mediaci přínos, jsou tedy poměrně vyhraněné a konzistentně negativní i ve vztahu k možnosti**

vlastní účasti na mediaci. Ovšem také celkově 24 % těch, kteří v mediaci přínos vidí, by se jí přesto nechtělo zúčastnit. **I u nezanedbatelné části těch, kteří jsou celkově pro mediaci, se tedy k tomuto institutu projevuje určitý osobní odstup.**

5.2. Ochota osobně přistoupit na mediaci podle toho, zda respondent byl(a) obětí trestného činu v posledních třech letech

Na rozdíl od celkového názoru na vhodnost mediace nehraje zážitek vlastní viktimizace zásadní roli v ochotě podstoupit či nepodstoupit mediaci. Těch, kteří odpověděli, že by rozhodně nebo spíše souhlasili s mediací ve svém případě, je shodně 52 % ve skupině těch, kteří byli viktimizováni, i ve skupině těch, kteří viktimizováni nebyli. Výraznější je podíl viktimizovaných, kteří odpověděli, že by na mediaci rozhodně nepřistoupili (22 % ku 16 % z těch, kteří viktimizováni nebyli). Mezi těmi, kteří nebyli viktimizováni, je větší podíl nerozhodných. **Zážitek vlastní viktimizace tedy ochotu přistoupit na mediaci snižuje jen málo, celkový pozitivní nebo negativní názor na mediaci tuto ochotu podmiňuje podstatně výrazněji.**

6. NÁZOR NA TYPY TRESTNÝCH ČINŮ VHODNÝCH PRO MEDIACI

Předpokládali jsme, že postoje respondentů se nevyčerpávají jen obecným pozitivním nebo negativním názorem na mediaci, ale že budou diferencované podle druhu trestných činů, u nichž by mediace mohla být uplatněna. V otázce bylo proto respondentům vyjmenováno devět druhů trestných činů méně závažných i více závažných, u nichž vyjadřovali svůj názor na možnost uplatnění mediace s tím, že mohli uvést i další možnosti podle svého uvážení. **Výsledky potvrdily předpoklad o diferencovaném přístupu k uplatňování mediace.**

Se stoupající závažností trestných činů souhlas s uplatněním mediace klesá. Velmi sdílené jsou názory, že mediace by se měla omezit na „lehčí“ trestné činy. Podle mínění asi 3 respondentů ze 4 jsou pro mediaci vhodné především takové typy trestné činnosti, jako je pomluva (85 %), výtržnost (73 %) a drobné majetkové trestné činy (73 %). Asi 2/3 dotázaných jsou pro mediaci u vandalismu (68 %) a trestných činů v dopravě (64 %). Uplatnění me-

diace se tedy u uvedených trestných činů setkala se souhlasem šedesáti a více procent dotazovaných.

Pokud jde o případy domácího násilí, stojí zhruba uprostřed škály souhlasu, nicméně u těchto případů již převažuje nesouhlas s uplatněním mediace (cca 33 % pro, 60 % proti).

U ostatních druhů trestných činů je již nesouhlas s uplatněním mediace výrazně silnější. Proti uplatnění mediace je 8–9 respondentů z 10 v případech závažnějších násilných (89 %) a majetkových (81 %) činů a asi 2/3 jsou proti uplatnění mediace u násilných činů, kde nevznikla vážná újma na zdraví (67 %).

S využitím u závažnějších násilných a majetkových trestných činů by souhlasila jen malá část respondentů (méně než 20 %).

Pokud jde o jiné trestné činy, uvedlo 12 respondentů, že by se obecně mělo jednat o lehké trestné činy a drobné přestupky, po devíti respondentech uvedlo nezávažné nehody a drobné krádeže. Tato vyjádření v podstatě kopírují celkový trend odpovědí.

Mezi respondenty se neobjevují větší rozdíly v závislosti na třídících kategoriích v názorech na trestné činy vhodné k uplatnění mediace.

7. NÁZORY NA TYPY PACHATELŮ VHODNÝCH K MEDIACI

Obdobně jako u předchozí otázky jsme předpokládali, že se projeví rozdíly v názorech respondentů na vhodnost uplatnění mediace u odlišných typů pachatelů. Odpovědi na otázku, která byla formulovaná obdobně jako předchozí, tj. nabídka devíti typů pachatelů a možnost volné odpovědi, tento předpoklad potvrdily.

Podle 7–8 respondentů z 10 by se měla mediace uplatňovat na dosud nestrádané (78 %), u pachatelů nedbalostních trestných činů (76 %) a na mladistvé ve věku 15–18 let (71 %). Větší polovina – při poměrně silném opačném názoru – je pro uplatnění mediace na ženy (53 % pro, 35 % proti). Značně rozporný je na veřejnosti názor na uplatnění mediace vůči lidem starším 50 let (47 % pro, 43 % proti). Spíše k zápornému postoji se přiklání respondenti ve vztahu k uplatnění mediace v případě trestných činů pod vlivem alkoholu (38 % pro, 55 % proti). Naprosto záporný názor převažuje u opakovaných trestných činů (84 % proti) a u trestných činů pod vlivem drog (71 %). U do-

plňkových možností odpovědělo nejvíce respondentů (14), že by se mediace měla uplatnit vůči pachatelům mladším 15 let.

Výsledek šetření potvrzuje poměrně značnou netoleranci veřejnosti vůči trestné činnosti páchané pod vlivem drog, resp. vůči jejím pachatelům a vůči recidivujícím pachatelům. Na druhou stranu je poměrně zajímavé větší stanovisko, které připouští uplatnění mediace vůči jakémukoli pachateli, pokud by s tím oběť souhlasila (56 % pro, 36 % proti).

V názoru na typy pachatelů vhodné pro uplatnění mediace zaujme stanovisko věkové skupiny 50–59 let, která je výrazněji méně ve srovnání s jinými věkovými kategoriemi nakloněna tomu uplatňovat mediaci vůči pachatelům z věkové skupiny 15–18 let (průměr souboru je 71 % pro, z věkové skupiny 50–59 let je pro pouze 65 %). Procento respondentů z věkové skupiny 15–19 let, kteří jsou pro uplatnění mediace vůči pachatelům ze své vlastní věkové skupiny, se naproti tomu od průměru souboru v podstatě neliší (70 %). Největší podíl pozitivních odpovědí na začlenění typů pachatelů do mediace nacházíme u vysokoškoláků, největší podíl odpovědí „nevím“ u respondentů z věkové kategorie 15–19 let. Tato věková skupina by ale zase nejčastěji souhlasila s mediací u jakéhokoli typu pachatele podmíněnou souhlasem oběti (64 % respondentů z této věkové skupiny při průměru souboru 56 %).

Podle pohlaví se odpovědi respondentů neliší, a to ani v názoru, do jaké míry by mezi vhodné typy pachatelů měly být zařazeny ženy (průměr souboru činí 53 %, mužů je pro 52 %, žen 54 %).

Tak jako u jiných postojů, ani u názoru na typy pachatelů, u nichž by mohla být využita mediace, **nehraje vlastní viktimizační zkušenost podstatnou roli. Pouze u typů pachatelů, kteří jsou celkově na spodním konci žebříčku, tj. jsou považováni za nejméně vhodné pro uplatnění mediace (recidivisté, pachatelé pod vlivem drog nebo alkoholu), jsou viktimizovaní respondenti ještě výrazněji „přísnější“, tj. ještě méně nakloněni u těchto pachatelů mediaci uplatňovat.**

8. NÁZOR NA PRIORITY JUSTICE A NA CELKOVÝ PŘÍNOS MEDIACE

8.1. Žádoucí priority justice při řešení trestného činu

V této části výzkumné sondy jsme vycházeli z toho, že mediace představuje relativně nový prvek v trestní justici, který umožňuje kromě postihu pachatele

také více přispět k řešení situace oběti. Šlo nám proto o to, zda lidé dávají spíše přednost tomu, aby byl pachatel potrestán, čili zda prioritou řešení je postih pachatele, nebo zda by mělo jít více o to, aby se oběť dočkala kompenzace.

Téměř tři čtvrtiny respondentů považují za stejně důležité, aby se justice snažila jak o potrestání pachatele, tak o náhradu škody poškozenému. U těch, kdo se vyslovili pro jednu z těchto možností, je mírná převaha těch, kteří jako důležitější vidí potrestání pachatele, nicméně jde pouze o 14 % respondentů. **Tento výsledek tedy zcela nenavědčuje tomu, že by veřejnost zaujímala striktně punitivní postoje** (je zde určitý rozdíl proti výsledkům dalšího výzkumu IKSP, který byl proveden v srpnu 2009 a týkal se postojů veřejnosti k problematice trestní politiky: 57 % respondentů považovalo tresty za příliš mírné, 64 % uvedlo, že soudy jsou při ukládání trestů mírnější, než by měly být. Jde možná o nesoulad zdánlivý: když lidé posuzují věc konkrétně a s větší znalostí – viz mediace – zaujímají mírnější postoje); požadavek na potrestání pachatele je vyvažován ohledem na zájem oběti. **Lze tedy předpokládat, že nové prvky v trestní justici, které by přinášely možnost určitého zmírnění trestního postihu pro pachatele, by mohly být veřejností akceptovány za předpokladu, že současně přinesou zlepšení situace oběti, resp. poškozeného.**

S prioritou náhrady škody při řešení následků trestného činu souhlasí nejvíce obyvatelé obcí pod 1 tis. obyvatel a nejméně respondenti z věkové kategorie 40–49 let. Potrestání pachatele jako prioritu vidí nejvíce obyvatelé měst od 20 do 100 tis. obyvatel.

Pozoruhodné je, že veřejnost na otázku priorit justice formuluje poměrně jasný názor, protože pouze 1 % respondentů odpovědělo, že neví.

8.2. Názor na to, jak by se měla měřit výkonnost soudnictví

S předchozí otázkou o prioritách justice souvisí i postoj respondentů k tomu, jaká by měla být měřítko výkonnosti soudnictví. Tato otázka je do určité míry kontrolní vůči otázce předchozí a zjišťuje konzistenci postoje. Ptali jsme se proto na to, zda by se měla výkonnost soudnictví měřit spíše podle počtu stíhaných a odsouzených osob, podle počtu odškodněných a uspokojených obětí/poškozených, nebo zda obojí považují za stejně důležité.

Odpovědi ukazují, že postoj respondentů ke kritériím výkonnosti soudnictví v zásadě odpovídá postoji, vyjádřeném k prioritám justice. Hledisko zájmu obětí zde bylo zvýrazněno ještě více. Poměrování výkonnosti soudnictví počtem odsouzených získalo jen 10 % respondentů. Kritérium počtu odškodněných obětí našlo 23 % příznivců a **60 % respondentů považuje obojí hledisko**

za stejně důležité. Přesuny v počtech respondentů, ke kterým došlo ve srovnání s předchozí otázkou, tedy vyzněly ve prospěch odškodněných obětí.

S přihlédnutím k trídícím znakům lze říci, že tomu měřit výkonnost soudnictví počtem stíhaných a odsouzených osob jsou relativně nejvíce nakloněni respondenti s nejnižším socioekonomickým postavením (15 % proti průměru souboru 10 %).

8.3. Názor na to, co ve svém důsledku přináší mediace

Z odpovědí na tuto otázku lze soudit, nakolik respondenti shledávají v mediaci vhodný nástroj k naplnění kritérií výkonnosti soudnictví a priorit justice, kterým dávají přednost.

Většinový postoj k prioritám justice a kritériím výkonnosti soudnictví je takový, že jde především o vyvážení zájmu oběti s postihem pachatele. U otázky, směřující konkrétně na dopad mediace, sice největší část respondentů soudí, že mediace je stejně výhodná pro obě strany, tj. pro pachatele i oběť, ale jejich podíl zdaleka neodpovídá podílu požadujícímu vyvážený postoj soudnictví k zájmu oběti a postihu pachatele. O shodné výhodnosti mediace pro obě strany sporu je přesvědčeno pouze 38 % respondentů.

Druhá nejpočetnější skupina soudí, že mediace přináší výhody především pachateli (30 %). Počet těch, kteří soudí, že mediace přináší více výhod oběti, je téměř vyrovnaná s počtem respondentů, kteří v mediaci nespatřují vůbec žádné výhody (14 % : 12 %). Nejvíce respondentů tedy vnímá mediaci jako vyvážený nástroj, ale mezi ostatními převažuje mínění o jednostranné výhodnosti pro pachatele. **Můžeme tedy konstatovat, že mediace je vnímána jako spíše vhodný nástroj k vyvážení zájmu oběti a pachatele, ale tento názor není převládající.** Spatřovat v mediaci více výhod pro oběť a méně pro pachatele jsou nejvíce nakloněni vysokoškoláci (20 % pro oběť, resp. 25 % pro pachatele) než činí průměr souboru (14 %, resp. 30 %).

8.4. Názor na to, co v důsledku přináší mediace v závislosti na vlastní viktimizaci

Také u této otázky jsme zjišťovali, zda se postoj k dopadům mediace liší podle vlastní viktimizační zkušenosti.

V odpovědích na tuto otázku je pozoruhodné, že respondenti, kteří se stali obětí trestného činu, jsou k přínosu mediace pro oběť skeptičtější než respondenti, kteří osobně viktimizováni nebyli. Nejvíce viktimizovaných (45 %) soudí, že mediace přináší více výhod pro pachatele, menší počet viktimizo-

vaných v porovnání s těmi, kteří nebyli viktimizováni, soudí, že mediace je stejně výhodná pro obě strany nebo výhodnější pro oběť. Zřejmě to nelze dávat do souvislosti s vlastní zkušeností respondentů s činností Probační a mediační služby, protože jen 2 % z dotázaných uvedla vlastní zkušenost s touto organizací (viz graf č. 2). Je tedy otázka, zda je k takovému názoru vede negativní zážitek viktimizace, nebo nějaká negativní zkušenost ze styku s orgány činnými v trestním řízení. V každém ohledu je **postoj k přínosu mediace jedinou oblastí, kde se výrazněji projevily rozdíly mezi viktimizovanými a neviktimizovanými respondenty a to spíše ve smyslu většího skepticismu viktimizovaných.**

8.5. Názor na to, zda využití mediace přináší prospěch pro společnost

Touto otázkou jsme chtěli zjistit obecný postoj respondentů na společenskou prospěšnost mediace, tedy na její celkově pozitivní nebo negativní hodnocení.

Přes některé kritické a skeptické postoje k institutu mediace ukázaly odpovědi na tuto otázku, že většina respondentů považuje mediaci za způsob řešení trestných činů, který přináší společenský prospěch (součet odpovědí „určitě ano“ a „spíše ano“ činí 67 %). Odpovědi „spíše ne“ a „určitě ne“ uvedlo jen 26 % respondentů, z toho odpověď „určitě ne“ jen 4 %. Jedná se sice o celou čtvrtinu respondentů, ale odpovědi ukazují na to, že veřejnost má sice k mediaci různé výhrady a omezení vyslovené u předchozích otázek, ale převážně spojuje s mediací pozitivní očekávání.

K prospěšnosti mediace pro společnost mají nejvíce výhrad respondenti ve věku 50–59 let (průměr souboru s odpovědí „určitě ano“ činí 19 %, v této věkové kategorii je to pouze 12 %. Odpovědi „spíše ne“ a „určitě ne“ činí v průměru souboru 25 %, u této skupiny 33 %).

9. ZÁVĚRY

Závěry z provedené sondy postojů veřejnosti k mediaci lze shrnout takto:

- O existenci Probační a mediační služby je alespoň částečně informováno pouze 25 % respondentů. Vzhledem k tomu, že sdělovací prostředky znamenají hlavní zdroj informací o PMS, lze větší aktivitou ve sdělovacích prostředcích informovanost o PMS významně zvýšit;
- 69 % respondentů považuje mediaci za vhodný nástroj řešení trestné činnosti; 30 % jich ale považuje mediaci za zbytečnou a neúčinnou;

- Společenský prospěch přiznává mediaci 67 % respondentů. Přes poměrně malou konkrétní informovanost o mediaci a PMS je tedy postoj veřejnosti k mediaci v převažující míře kladný;
- Nejvíce respondentů (38 %) odpovědělo, že mediace je výhodná jak pro pachatele, tak pro oběť. Jen 12 % respondentů soudí, že nepřináší žádné výhody;
- Přínos mediace je spatřován hlavně pro justiční systém (snížení zátěže soudů a zrychlení procesu řešení), až v další řadě je přiznáván výchovný efekt na pachatele a náhrada škody pro oběť;
- Určité nedůvěře u respondentů nasvědčuje názor, že pachatel se mediaci podrobí hlavně z vypočítavosti (62 %);
- Osobně by bylo ochotno na mediaci přistoupit 53 % respondentů (40 % spíše nebo rozhodně ne); z toho plyne, že celkově převážně kladný vztah k mediaci se zcela nekryje s ochotou na ni přistoupit ve vlastním případě;
- Mediace by podle převažujícího názoru měla být uplatňována především na méně závažné trestné činy (pomluva, výtržnost, drobná majetková kriminalita, vandalismus, trestná činnost v dopravě);
- Výrazně je odmítána mediace v případech násilné a závažné majetkové trestné činnosti a dále v případech pachatelů jednajících pod vlivem alkoholu, drog a recidivistů;
- Dle názoru respondentů přicházejí pro mediaci v úvahu zejména pachatelé mladiství, dosud netrestaní, pachatelé nedbalostních trestných činů;
- Poměrně často (56 %) byl prezentován názor, že by mediace mohla být uplatněna u jakéhokoli trestného činu se souhlasem oběti; tento názor je nejvýraznější v nejmladší věkové kategorii respondentů;
- Justice by měla vyrovnaně dbát jak na potrestání pachatele, tak na náhradu škody pro oběť; také výkonnost soudnictví by měla být hodnocena souhlasně podle počtu odsouzených pachatelů i podle počtu odškodněných;
- Na názory a postoje respondentů na mediaci nemá podstatný vliv pohlaví respondentů ani to, zda byli v posledních třech letech sami viktimizováni s tou výjimkou, že oběti trestných činů považují mediaci ve vyšší míře za výhodnější pro pachatele, než ti, kteří sami obětí nebyli.
- Pozitivní vztah k mediaci roste se vzděláním respondentů;
- Z hlediska věku jsou nejvíce skeptičtí příslušníci věkové skupiny 50–59 let;
- Podle velikosti místa bydliště jsou mediaci nejvíce nakloněni respondenti z obcí pod 1 tis. a obcí s počtem obyvatel od 1 do 5 tisíc.

Pokud jde o názory na užitečnost a společenský přínos mediace, lze souhrnně na základě výsledků výzkumné sondy konstatovat, že koncept mediace odmítá pouze menšina veřejnosti. Pomocí shlukovací analýzy byla identifikována skupina tzv. „mediačních optimistů“ a skupina „mediačních pesimistů“ (na základě pozitivních nebo negativních postojů, resp. očekávání vůči mediaci). V souboru respondentů tak bylo identifikováno 65 % jako mediační optimisté (657 respondentů) a 35 % (357) jako mediační pesimisté, kteří na pozitivní účinky mediace příliš nebo vůbec nevěří.

Většina optimistů a většina pesimistů se liší v názorech především na řešitelnost některých trestných činů mediací, na prospěšnost mediace pro společnost, ochotou osobně se mediaci za určitých okolností podrobit, na možnost uplatnění mediace pro drobné majetkové trestné činy, vandalismus a trestné činy v dopravě a na její uplatnění pro pachatele ženy, mladistvé a osoby starší 50 let.

Ti, kteří projevují mediačně pesimistické názory, jsou buď úplně proti mediaci, osobně by se jí vyhnuli a vidí v ní výhody jen pro pachatele, nebo by ji rádi omezili pouze na lehčí trestnou činnost jako je pomluva nebo výtržnost a na dosud netrestané, mladistvé nebo nedbalostní pachatele (kdežto většina optimistů by ji rozšířila také na ženy a starší 50 let a na řadu dalších typů trestné činnosti). Optimisté přikládají o něco větší důležitost náhradě škody pro oběť (12 % ku 8 % u pesimistů), jednoznačně výrazněji přiznávají prospěšnost mediace pro společnost (91 % ku 24 % u pesimistů) a převažují také v názoru, že mediace přináší více výhod pro oběť (19 % ku 5 % u pesimistů). Opět se ukázalo, že v rozlišení tzv. optimistického a pesimistického názoru nehrají vlastní viktimizační zkušenost podstatnou roli (viktimizováno bylo 14 % optimistů a 16 % pesimistů).

Mezi mediační optimisty patří nejvýrazněji vysokoškoláci a respondenti z obcí mezi 1–5 tis. obyvatel. Pesimisté se nejvíce rekrutují z věkové kategorie 50–59 let a z měst s počtem obyvatel 20–100 tis. V ostatních kategoriích jsou poměry pesimistů a optimistů v podstatě rovnoměrně rozloženy.

Veřejnost je rozpolcená pokud jde o ochotu osobně mediaci podstoupit. Negativní osobní postoj úzce souvisí s mediačním pesimismem a také se poněkud prohlubuje zkušeností viktimizace. Naopak s mediačním optimismem a s absencí viktimizace ochota stoupá.

Celkově lze konstatovat, že přes relativně malé povědomí o existenci Probační a mediační služby zaujímá veřejnost k mediaci spíše pozitivní postoj. Tento postoj se přímo nepromítá do ochoty k mediaci osobně přistoupit, ale je v souladu s celkovým názorem na to, co by měla justice především zajišťovat, tj. vyvážení zájmů oběti s potrestáním pachatele.

Resumé: The prerequisite for mediation to become one of the possible solutions of crimes and their consequences is its general social acceptance and support. One part of the research project was making a poll to find out how the public perceives and evaluates the mission of the Probation and Mediation Service within the justice system, for what types of crime and offenders the public sees victim-offender mediation as a suitable solution instrument and how the public evaluates the overall possible contribution of mediation.

The target group was Czech citizens aged 15–69 years; the research sample was selected by the method of a quota selection according to classification criteria comprising sex, age, education, size of the city/town of residence and region. The size of the selected group was 1,014 respondents.

Only 25 % of respondents are at least partially informed about the existence of the Probation and Mediation Service. 67 % of respondents admit that mediation has a social benefit; 69 % of respondents see mediation as a suitable instrument to solve crime. On the other hand, 30 % of respondents perceive mediation as useless and inefficient.

Despite low awareness of mediation and the Probation and Mediation Service the attitude of the public to mediation is prevalingly positive. The benefit of mediation is perceived mainly for the justice system (lower burden of courts and accelerated process of solution); the corrective effect on the offender and remedy for victims is perceived to be secondary. 53 % of respondents would be willing to accept mediation if it concerned themselves (40 % would rather not accept or definitely not accept mediation); this leads to the conclusion that the generally rather positive relation to mediation does not quite correspond with the willingness to accept mediation if it concerned the respondent him/herself.

Based on the prevailing opinion mediation should be applied especially to less serious crimes (libel, disturbance, petty crimes against property, vandalism, offences in road transport). Mediation is expressly rejected in case of violent and serious crime against property and in case of offenders acting under the influence of alcohol or drugs, and also in case of persistent offenders.

The sex of respondents or the fact whether or not they have themselves been victimised in the last three years does not have a significant influence on the opinions and attitudes of respondents. The only exception is that victims of crimes see mediation as more convenient for offenders than those who had never been victims of a crime. With regard to opinions concerning the usefulness and social benefit of mediation we can conclude based on the results of the research probe that the concept of mediation is rejected by a minority of the public.

Citizens usually deem it is likewise important to punish the offender and compensate the damage caused to the victim. Therefore the effectiveness of the judicial system should be measured by the number of satisfied victims as well as the number of prosecuted and convicted persons. In this context, however, the impact of mediation is assessed quite inconsistently, i.e. the public admits that there are benefits either

only for offenders or for both sides (less often the public sees benefits only for the victim or no benefits at all).

Literatura

1. GAVRIELIDES, T. Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy. Helsinki: HEUNI 2007.
2. KARABEC, Z. a kol. Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: IKSP 2003, ISBN 80-7338-021-8.
3. KARABEC, Z. Kriminologické aspekty trestní represe. In NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. Kriminologie. ASPI, Praha 2004. ISBN 80-7357-026-2.
4. MUSIL, J. Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. In Trestní právo, ISSN 1211-2860, 1998, č. 1.
5. ROZUM, J., KOTULAN, P. a kol. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. Praha: IKSP 2009. ISBN 978-80-7338-090-8.
6. ROZUM, J., KOTULAN, P. a kol. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Praha: IKSP 2010. ISBN 978-80-7338-097-7.
7. ZEMAN, P., DIBLÍKOVÁ, S. a kol. Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky, Praha: IKSP 2010. ISBN 978-80-7338-098-4.

Kontakt

PhDr. Miroslav Scheinost

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Nám. 14. října 12

150 21 Praha 5

Česká republika

mscheinost@iksp.justice.cz

TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE¹

Theoretical and Methodological Bases of Restorative Justice²

Tomáš Strémy

Abstrakt: Pojem restoratívna justícia prvýkrát použil v kontexte trestnej politiky Albert Eglash. Autor o.i. v článku analyzuje viaceré definície restoratívnej justície, ktoré sú si takmer podobné, ale s dôrazom na rozdielne aspekty. Niektoré z definícií sú naozaj veľmi široké. Restoratívna justícia prináša do tradičného systému trestnej justície nové prvky, ako napr. mediáciu medzi páchatelom a poškodeným trestného činu, skupinové mimosúdne prejednávanie drobných deliktov. Významný zreteľ autor upriamuje na princípy restoratívnej justície a jej prvky. Na záver článku demonštruje rozdielnosť medzi restoratívnou a retributívnou justíciou.

Kľúčové slová: pojem, princípy a prvky restoratívnej justície, retributívna justícia.

Abstract: Definition of restorative justice was first used in the context of criminal policies by Albert Eglash. Author in the article analyze the various definitions of restorative justice, which are almost similar but with emphasis on different aspects. Some of definitions are very broad indeed. Restorative justice brings to the traditional criminal justice system new features, such as mediation between offender and victim, group-of-court hearing minor offenses. Important consideration author draws on the principles of restorative justice and its components. Finally, at the end of article the author demonstrates the difference between restorative and retributive justice.

Key words: definition, principles and components of restorative justice, retributive justice.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

1. VYMEDZENIE POJMU RESTORATÍVNA JUSTÍCIA

Restoratívna justícia bola vyvinutá v 70. rokoch minulého storočia ako alternatíva k vyriešeniu otázky trestnej činnosti a spravodlivosti. Keď Zehr písal publikáciu „Changing Lenses“ v 80. rokoch minulého storočia, niekedy pochyboval o tom, či nebude spoločnosťou vysmiaty. Bolo to aj z toho dôvodu, že dialóg medzi poškodeným a páchatelom bol realizovaný len v niekoľkých krajinách a restoratívna justícia (v tom čase) nemala jasnú koncepciu a bola vnímaná ako nová a trochu zvláštna teória.³

V 80. a 90. rokoch minulého storočia sa v západnej Európe začala praktizovať mediácia medzi páchatelom a poškodeným. Ustanovenia o mediácii boli aplikovateľné nielen pre dospelých, ale i pre mladistvých páchatelov. Vo viacerých krajinách je to štandardný proces premiestňovania prípadov z prokuratúry a súdov. Publikácia s názvom „Mapping Restorative Justice“ obsahuje detaily vývoja restoratívnej justície v 25 krajinách Európy.⁴ Európske fórum „Poškodený a páchatel – Mediácia a restoratívna justícia“ bolo zriadené v roku 2000 a prispelo k tomu, aby štáty medzi sebou komunikovali a na zasadnutiach vytvorili diskusiu, ktorá mala plodné závery. Hlavné sídlo fóra je v belgickom meste Leuven.

Ku koncu 20. storočia začali aj viaceré štáty východnej Európy aplikovať programy restoratívnej justície. Niektorým z nich sa za podpory Rady Európy podarilo stať sa členom Európskeho fóra. Uvedené rozhodnutie obsahovalo, že mediácia medzi poškodeným a páchatelom trestného činu by mala byť dostupná vo všetkých členských štátoch Európske Únie, a to začiatkom roka 2006. Viaceré krajiny východnej Európy sa tak vydali na cestu smerujúcu k pripojeniu sa myslenia európskej spoločnosti.⁵

Prvýkrát pojem restoratívna justícia použil v kontexte trestnej politiky Eglash v niekoľkých článkoch v roku 1958. Navrhol, aby boli použité tri typy trestného súdництва: *retributívna justícia* (založená na sankcii); *distributívna justícia* (založená na terapii, liečbe páchatela) a *restoratívna justícia* (založená na reštitúcii). Oba modely (sankcia a liečba), ktoré uviedol Eglash sa sústredia len na konanie páchatela, i.e. odmietnutie dialógu medzi páchatelom a poškodeným. Restoratívna justícia sa na strane druhej sústredí na škodlivý efekt pá-

³ ELIZABETH, B., NANCY P. KROPF, PAMELA BLUME LEONARD. *Social work and restorative justice*. Oxford: University press. 2011. s. 32–33.

⁴ Bližšie pozri: MIERS, WILLEMSSENS. *Mapping Restorative Justice*. 2004.

⁵ LIEBMAN, M. *Restorative justice/how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 48–49.

chatelovej aktivity a zároveň participáciu poškodeného a páchatela na procese reparácie a rehabilitácie.

Zehr v knihe „Changing Lenses“ všeobecnejšie popisuje restoratívnu justíciu nasledovne: „*Trestný čin je násilie ľudí a vzťahov. To vytvára povinnosť robiť veci správne. Spravodlivosť zahŕňa poškodeného, páchatela a spoločnosť, ktorá hľadá riešenie podporujúce opravu, zmierenie a upokojenie*“. Podľa Zehr je restoratívna justícia „*proces, ktorý v maximálnej miere zapája všetkých, ktorých sa dané konanie dotklo. Restoratívna justícia sa usiluje o maximálnu mieru uzdravenia a obnovy trestným činom narušených vzťahov, a za týmto účelom účastníkom umožňuje spoločne identifikovať spôsobené ujmy a vzniknuté potreby a od nich sa odvíjajúce povinnosti a záväzky*“.⁶

Marshall definuje restoratívnu justíciu ako „*proces, kde všetky strany stávkujú v čiastočných protiprávných konaniach, ktoré sa spoja do jedného. Následne sa poškodený a páchatel snažia spoločne vysporiadať s následkami trestného činu a jeho vplyvu do budúcnosti*“.⁷

Konzorcium restoratívnej spravodlivosti a národnej zhovievavosti, ktorého členmi sú národné organizácie a fyzické osoby preferujúce restoratívnu justíciu používajú nasledovnú definíciu: „*Restoratívna justícia sa zameriava na riešenie konfliktov a nápravu poškodenia. Povzbudzuje tých, ktorí spôsobili škodu (páchatelov) a dáva im príležitosť, aby vykonali odškodnenie, resp. reparáciu. Ponuku dáva tým, ktorí utrpeli ujmu (poškodeným) a príležitosť, aby ich poškodenie alebo strata bola nahradená*“.

Liebmann používa svoju definíciu, ktorá je zaujímavá, avšak nie je veľmi familiárna so žargónom trestného práva a znie: „*Restoratívna justícia si kladie za cieľ obnoviť blahobyť poškodených, páchatelov a spoločností, ktorá bola poškodená zničená trestným činom a chrániť ich pred ďalšími negatívnymi skutkami*“.⁸

Restoratívna justícia priniesla povedomie o obmedzeniach a vedľajších negatívach trestu. Okrem toho možno uviesť, že trestanie je skutočná zodpovednosť, ktorá predstavuje postavenie sa voči tomu skutku, ktorý bol spáchaný, i.e. pomôcť páchatelovi pochopiť dopad svojho konania k náprave situácie. Tento

---

⁶ ZEHR, H. *The little book of Restorative Justice*. Intercourse, PA: Good Books. 2002. s. 37.

⁷ DANIEL W. VAN NESS, KAREN HEETDERKS STRONG. *Restoring justice: an introduction to restorative justice*. 4th ed. 2010. s. 21–23.

⁸ LIEBMAN, M. *Restorative justice/how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 25.

druh zodpovednosti je omnoho výhodnejší pre poškodeného, páchatela ako i pre spoločnosť.⁹

Zástanovia restoratívnej justície sú toho názoru, že trestný čin má nielen verejný, ale aj súkromný rozmer, exaktnejšie povedané: spoločenský rozmer ako náprotivok k lokálnemu a osobnostnému rozmeru. Právny systém je primárne zameraný na verejný rozmer, resp. záujmy spoločnosti, ktoré sú prezentované štátom. Z toho vyplýva, že takýto prístup bagatelizuje alebo ignoruje osobné a medziludské dimenzie trestnej činnosti. Restoratívna justícia sa snaží zabezpečiť lepšiu rovnováhu v tom, že sa zameriava aj na súkromný rozmer páchatelov trestnej činnosti.¹⁰

Podľa Organizácie spojených národov „restoratívna justícia predstavuje proces riešenia trestnej činnosti so zameraním sa na náhradu ujmy, ktorá bola spôsobená poškodenému, zachovávajúc pritom páchatelovu zodpovednosť za jeho činy, a tiež časté zapojenie sa spoločnosti do riešenia toho konfliktu“.¹¹

Z uvedeného vyplýva, že existuje viacero definícií o restoratívnej justícii a všetky sú si takmer podobné, ale s dôrazom na rozdielne aspekty. Niektoré z definícií sú naozaj veľmi široké, zahŕňajú také aspekty ako spoločenský servis a povedomie poškodených o následnej „práci“ s páchatelmi.

Restoratívna justícia sa zameriava predovšetkým na obnovenie a nápravu zasiahnutých pomerov pred represiou. Samotné potrestanie páchatela je až sekundárne, a primárne sa kladie dôraz na aktívnu participáciu obetí trestných činov do trestného konania, ktorou sa vyzdvihujú práva poškodených. Na 10. kongrese OSN o prevencii kriminality a zaobchádzaní s páchatelmi trestnej činnosti veľmi výstižne vystihol cieľ restoratívej justície Paul Rock, ktorý uviedol, že obeť a páchatelia sú kľúčom k restoratívnej justícii.¹²

Brathwaite sa zapojil do diskusie o restoratívnej justícii oveľa neskôr, ako už spomenutý autor, Zehr, a taktiež Christie a Barnett. Trestný čin, zahanbenie a reintegrácia (po ang. Crime, shame and reintegration) je jednou z mienkotvorných monografií v kriminológii, avšak zmienku o restoratívnej justícii neobsahovala. Obsahom uvedenej monografie je verejné zahanbenie páchatela (napr. uložením alternatívne trestu ako trestu domáceho väzenia alebo tres-

⁹ ZEHR, H. *The little book of Restorative Justice*. Intercourse, PA: Good Books. 2002. s. 16.

¹⁰ Tamtiež. s. 12.

¹¹ UNITED NATIONS. OFFICE ON DRUGS AND CRIME. *Handbook on Restorative Justice Programmes*: Criminal Justice Handbook Series. Vienna: United Nations. 2006. s. 6.

¹² KARABEC, Z. *Koncept restoratívni justice*. In Restoratívni justice – Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003. s. 109.

tu povinnej práce), ktorý protiprávne konal. Zároveň Brathwaite poukazoval na skutočnosť, že páchateľ dosiahne nápravu skôr doma, a to v rámci rodinných vzťahov ako vo výkone trestu. Až neskôr sa začal zaoberať restoratívnou justíciou, ako rodinnými skupinovými konferenciami ako príkladmi re-integrovaného zahanbenia a začal propracovať re-integrované zahanbenie ako jadro restoratívnej justície. Podľa môjho názoru Brathwaite skôr presadzoval aplikovanie alternatívnych trestov, ale myšlienkou restoratívnej justície je obrátiť páchateľa trestného činu a jeho zaradenie do spoločnosti pomocou lásky a spoločenskej podpory, aby sa v budúcnosti páchateľ stal zodpovedným a hodnotným členom spoločnosti.¹³

2. PRINCÍPY RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE

a) Podporiť a odškodniť poškodených.

Hoci podpora poškodenému a jeho odškodnenie by sa zdalo v trestnom práve ako samozrejmé, je to jedna z priorít ako otočiť systém na hlavu. Viac sú formálne postupy v trestnom práve zamerané na páchateľa – na jeho identifikovanie, chytenie, vzatie do väzby, pokutovanie, vzatie pred súd, odsúdenie a následné potrestanie, resp. sankcionovanie. Pomerne dostatok kompromisov sa musí nájsť na strane štátnych inštitúcií, a to polícii, prokurátorov, súdov, väznenstva a probačných úradníkov, ktorí sú v kontakte s páchateľmi. Hoci poškodení potrebujú byť rozpoznaní, stále existuje obrovská nerovnováha v pridelených zdrojoch. Podľa môjho názoru, a taktiež podľa názoru Liebman sa poškodení prioritne nedomáhajú trestu. Keď sa pýtam študentov, čo by robili v prípade, keby by sa stali poškodenými trestného činu, ich odpoveď je takmer vždy rovnaká. Chceli by naspäť veci, ktoré potrebujú (peniaze, majetok; odpovede na otázky; informácie o tom, čo sa stalo) a uprednostnia ich pred potrestaním páchateľov.

b) Vzbudiť pocit zodpovednosti u páchateľov za spáchané činy.

Páchatelia zvyčajne zoberú trest, ale to nie je to isté ako prevziať zodpovednosť za to čo vykonali. Väčšinou môžeme od páchateľov počuť „*odsedel som si svoje, splatil som spoločnosti svoj dlh*“, avšak v skutočnosti stáli páchatelia štát

---

¹³ JOHNSTONE, G. *A Restorative Justice Reader* (Second edition). Routledge. Oxon. 2013. s. 2–3.

veľa peňazí. Prevziať svoju zodpovednosť za spáchanie protiprávneho konania páchatela znamená povedať: „*Áno, urobil som to a vezmem na seba všetku zodpovednosť za svoje skutky, ktoré boli v rozpore so zákonom*“. Až vtedy sa začína proces restoratívnej justície.

c) Dosiahnuť dialóg vedúci k porozumeniu.

Veľa poškodených má otázky typu „*Prečo práve ja? Prečo môj dom? Čo sa stalo? Je pravdepodobné, že sa to stane znova? a pod.*“. Existuje len jedna osoba, ktorá môže dať odpoveď na tieto otázky. Niektorí páchatelia sami nerozumejú tomu, ako veľmi zranili a ublížili poškodeným. *Aký je problém? Poškodení môžu dostať späť, čo stratili, a to cez poisťovňu, nemôžu?* Páchatelia si uvedomia následok svojho konania až vtedy, keď počujú od poškodených, čo sa stalo a ako prežívali ujmu. Tieto dialógy zvyčajne nie sú pred súdom možné, ale tvoria jednu z hlavných zložiek v procese restoratívnej justície.

d) Napraviť dôsledky svojho činu (odškodniť).

Ďalší logický krok je prevzatie zodpovednosti páchatelom za to, čo spáchal a zároveň pokus o nápravu. Niekedy postačuje páchatelovo ospravedlnenie, ale zvyčajne je potrebné viac. Môžu to byť praktické záležitosti ako vykonať nápravu, napríklad opraviť plot. Niekedy je spoločnosť zranená a je nutné veci napraviť, resp. opraviť; napríklad odstránenie grafitov na staršom dome. Veľa páchatelov je chudobných a nemajú skúsenosti, ako vykonať nápravu, a preto spoločnosť alebo štát by im v tom mal tiež pomôcť. Poškodení niekedy požadujú od páchatelov vykonať dobrovoľnú prácu pre ľudí, ktorí mali menej šťastia ako oni sami.

e) Zabrániť recidíve páchatela.

Niekedy si páchatelia sami uvedomia, čo spáchali a ako uškodili poškodeným. Aj toto môže stačiť k ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti. Avšak, veľa páchatelov má problém skončiť s trestnou činnosťou, ako napríklad bezdomovci, drogoví závislí alebo alkoholicy. Tieto typy osobností majú problém ako sa vyhnúť týmto negatívnym spoločenským javom a začať preferovať iný typ životného štýlu. Restoratívna justícia potrebuje ísť krok za krokom, aby dosiahla svoj cieľ. Silným mementom je restoratívny prístup, napríklad stretnutie s poškodeným je práve to, čo ponúkne páchatelovi motiváciu na resocializácii. A keďže je to beh na dlhé trate, väčšina poškodených sa zaujíma o to, ako sa páchatelom

darí vyhýbať sa trestnej činnosti, čím poskytujú prevenciu iným potenciálnym poškodeným.

f) Reintegrovať poškodeného a páchatela.

Je zrejmé, že páchatelia musia byť reintegrovaní do spoločnosti, najmä ak boli vo výkone trestu odňatia slobody. Odsúdení potrebujú po odpykaní trestu domov, prácu, vzťahy, ktoré im pomôžu stať sa plnohodnotnými členmi spoločnosti. Ale taktiež aj poškodení potrebujú reintegráciu v súvislosti so začlenením sa do spoločnosti. Často sa cítia odcudzení a odrezaní od výsledkov vyšetrovania, resp. odsúdenia páchatela. Toto je jeden zo základných princípov zmýšľania podpory obetí, charitatívnych organizácií, ktoré poskytujú praktickú a emocionálnu podporu pre poškodených.¹⁴

3. ZNAKY RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE

Základné piliere restoratívnej justície sú tri: *škoda a potreba; záväzok; participovanie.*

a) Restoratívna justícia sa zameriava na škodu.

Pod pojmom „restoratívna justícia“ sa v prvom rade rozumie škoda spôsobe-ná trestnou činnosťou, konkrétne ľuďom a spoločnosti. Nás právny systém sa zameriava na zákon (pravidlá), ktorý vidí ako poškodeného najmä štát. Cieľom restoratívnej justície je poskytnúť skúsenosti s rehabilitáciou všetkým zúčastneným stranám.

b) Chyby, škody vedúce k záväzkom.

Restoratívna justícia zdôrazňuje, že páchatel by mal prevziať zodpovednosť za svoje skutky. Prevzatie zodpovednosti páchatelom je základným krokom k tomu, aby sa restoratívna justícia mohla realizovať. Ak je formou potrestania páchatela jeho umiestnenie do ústavu na výkon trestu odňatia slobody, a tým obmedzenie jeho osobnej slobody, tak potom nemôže dôjsť k aplikácii restoratívnej justície. Páchatel trestného činu si musí uvedomiť, že spôsobil škodu

---

¹⁴ LIEBMAN, M. *Restorative justice/how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 26–27.

a najmä musí prevziať za svoje konanie zodpovednosť. Páchateľ musí pochopiť následky svojho konania. Taktiež, má povinnosť nahradiť spôsobenú škodu, a to do takej miery ako je to čo najväčšmi možné.

Prvý záväzok je na strane páchatela, ale netreba zabúdať ani na záväzok spoločnosti ako takej, ktorá spočíva v páchatelove resocializácii a postpenitenciárnej starostlivosti.

c) Restoratívna justícia podporuje zapojenie alebo účasť.

Princíp angažovania sa páchatela spočíva v ovplyvnení strán, ktoré boli činom bezprostredne dotknuté – poškodený, páchatel a členovia spoločnosti – majú významné postavenie trestnom procese. Týmto zúčastnením stranám musia byť poskytnuté informácie o každom z nich a zároveň potrebujú vedieť, čo od nich orgány činné v trestnom konaní požadujú.

V niektorých prípadoch to môžu byť dialógy medzi stranami, ktoré sa bežne uskutočňujú medzi páchatelom a poškodeným v rámci konferencie. Počas konferencie dochádza k výmene názorov a nachádzaniu konsenzu. V iných prípadoch môžu byť zapojené nepriame strany, ako náhradníci.

Princíp angažovania znamená zahrnutie zväčšeného okruhu strán podobne ako je tomu v štandardnom trestnom procese.

Restoratívna justícia si vyžaduje minimálne:

- odškodnenie poškodených a naplnenie ich potrieb,
- prípravu páchatelov a ich postavenie k zodpovednosti, aby napravili škody, a
- následne zapojenie poškodených, páchatelov a spoločnosti do tohto procesu.¹⁵

Znaky restoratívnej justície:

1. Zameriť sa na následky trestného činu skôr, ako na skutočnosť, že bol porušený zákon.
2. Ukázať rovnakú obavu a odhodlanie k poškodenému a páchatelovi, ktorá zahŕňa participáciu oboch v procese spravodlivosti.
3. Pracovať na odškodnení poškodených, posilniť ich v uspokojovaní potrieb tak, ako ich oni vnímajú.

¹⁵ ZEHR, H. *The little book of Restorative Justice*. Intercourse, PA: Good Books. 2002. s. 22–25.

4. Podporiť a povzbudiť páchateľov v pochopení, akceptácii záväzkov, aby si plnili svoje záväzky.
5. Rozpoznávať záväzky, ktoré môžu byť zložité pre páchateľov a nemali by byť vnímané ako niečo škodlivé a zároveň musia byť dosiahnuteľné.
6. Poskytovať príležitosti k dialógu, priamemu alebo nepriamemu, a to medzi poškodeným a páchateľom.
7. Nájsť zmysluplné spôsoby, ako zapojiť spoločnosť do procesu.
8. Podporovať spoluprácu a reintegráciu poškodených a páchateľov, skôr ako aplikovanie donucovania a izolácie.
9. Dať pozor na nepremyslené následky svojej činnosti.
10. Rešpektovať všetky strany – poškodeného, páchateľa, spoločnosť.¹⁶

4. ŠTRUKTÚRA (PRVKY) MEDIÁCIE

Podľa Zehra teória restoratívnej justície rozvíja participáciu strán trestného konania na zmenšení následkov trestného činu. Tieto procesy sú zvyčajne označované vzťahmi medzi poškodeným a páchateľom; mediáciou – dialógom. Do tohto kruhu, ktoré prinesú cestu pre páchateľa, poškodeného a členov spoločnosti, ktorí sa dostali do kontaktu s trestným činom, poškodeným a páchateľom. Nie však všetky restoratívne programy zahŕňajú mediáciu.

Základnými kľúčmi mediácie sú:

- *Medziosobný kontakt (stretnutie)*: strán, ktoré sú v častom kontakte s osobou, hoci v niektorých okolnostiach stretnutia sú vykonávané tretou stranou, resp. náhradníkom;
- *Rozprávanie príbehu (kauza)*: ľudia, ktorí prídu a rozprávajú o tom, čo sa stalo, ako ich páchateľovo konanie ovplyvnilo a poškodilo;
- *Emócie vedúce k porozumeniu (city)*: táto interakcia je iná na rozdiel od interpretácie na súde, ktorá zahŕňa empatiu a racionalitu; počas stretnutia prichádza k emócií ako príspevku k porozumeniu;
- *Porozumenie účastníkov stretnutia (porozumenie)*: strany (poškodený a páchateľ) si nájdu cestu ako si medzi sebou rozumieť a ako robiť veci správne;
- *Dohoda vedúca k reintegrácii oboch strán (dohoda)*: keď sú strany schopné preskúmať osobné, materiálne a morálne dôsledky trestného činu, oni sami navrhnu dohodu, ktorá zodpovedá ich situácii a požiadavkám.

---

¹⁶ ELIZABETH, B., NANCY P. KROPE, PAMELA BLUME LEONARD. *Social work and restorative justice*. Oxford: University press. 2011. s. 43.

Týchto päť zložiek nie sú rovnakej podoby. Možno spojiť príbeh, emócie a porozumenie do jednej kategórie nazývanej komunikácia a potom prioritizovať zložky s týmto výsledkom.¹⁷

5. RESTORATÍVNA JUSTÍCIA VS. RETRIBUTÍVNA JUSTÍCIA

Conrad Brunk je názoru, že teoretický a filozofický rozmer pojmov restoratívna justícia a retributívna justícia nie sú úplne opaky, ako sa niektorí jednotlivci domnievajú.¹⁸

Restoratívna justícia prináša do tradičného systému trestnej justície nové prvky, ako napr. mediáciu medzi páchatelom a poškodeným, skupinové mimosúdne prejednávanie drobných deliktov mladistvých páchatelov (tzv. rodné konferencie), a taktiež poukázanie na kompenzáciu ujmy spôsobenej poškodeným trestných činov.¹⁹ Zároveň restoratívna justícia predstavuje tradičný spôsob trestného súdnictva, ktorý sa zameriava najmä na potrestanie páchatela, ale taktiež i na obnovenie predchádzajúcich pomerov.

Charakteristickým znakom oboch teórií je nahradenie škody poškodenému. Odlišnosť medzi jednotlivými teóriami vzniká pri aplikácii osobitného urovnania pomerov.

Retributívna teória znamená, že trest je zaslúžený, čo je v praxi často kontraproduktívne pre poškodených a páchatelov. Na strane druhej, teória restoratívnej spravodlivosti poukazuje, že je potrebné uznanie potrieb a škôd, ktoré vznikli poškodenému, v kombinácii s aktívnou snahou podporiť páchatela, aby prevzal zodpovednosť za spáchané činy a zamerať sa na príčiny jeho správania sa.²⁰

Podľa Howarda Zehra sú rozdiely medzi restoratívnou a retributívnou justíciou nasledovné:

¹⁷ DANIEL W. VAN NESS. *The Shape of Things to Come: A Framework for Thinking about A Restorative Justice System*. Presented at the Fourth International Conference on Restorative Justice for Juveniles. October 1–4 2000. Tübingen, Germany.

¹⁸ BRUNK, C. *Restorative Justice and The Philosophical Theories of Criminal Punishment*. In *The Spiritual Roots of Restorative Justice*. 2001.

¹⁹ SCHEINOST, M. *Restoratívni justice*. In *Sborník příspěvku a dokumentu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2003. s. 4.

²⁰ ZEHR, H. *The little of Restorative Justice*. Intercourse. PA: Good Books. 2002. s. 58–59.

Restoratívna justícia:

- Trestný čin predstavuje narušenie ľudských a medziľudských vzťahov.
- Narušenie vytvára záväzky.
- Spravodlivosť zahrňuje v procese nápravy: poškodených, páchatelov a spoločnosť.
- Zameranie: potreby obeť a páchatelov a zodpovednosť za nápravu ujmy.

Retributívna justícia:

- Trestný čin predstavuje narušenie zákona a záujmov štátu.
- Narušenie vytvára vinu.
- Spravodlivosť vyžaduje, aby štát rozhodol o vine a uložil trest.
- Zameranie: páchatel má dostať to, čo si zaslúži.²¹

Na základe týchto rozdielov vytvoril Howard Zehr tri rozdielne otázky, ako možno hľadiť na spáchaný trestný čin z pohľadu restoratívnej alebo retributívnej koncepcie:

Restoratívna justícia:

Kto je poškodený?
Aké sú ich potreby?
Komu vznikajú záväzky?

Retributívna justícia:

Aký zákon bol porušený?
Kto spáchal trestný čin?
Čo si páchatel zaslúži?²²

Retributívna teória verí, že ujma spôsobená poškodenému bude rehabilitovaná, ale v praxi je to často kontraproduktívne pre poškodeného i páchatela. Na strane druhej teória restoratívnej justície argumentuje, resp. skutočne obhajuje uvedomenie si škody, ktorú spôsobil poškodenému páchatel, a to v kombinácii s úsilím povzbudiť ho, aby prevzal zodpovednosť za protiprávne konanie. Zároveň, v pozitívnom zmysle slova, restoratívna justícia má potenciál transformovať životy páchatela a poškodeného.²³

Zástancovia restoratívnej justície majú odlišný názor na rozdiel od tradičných reformátorov trestného práva. Skôr, ako vidia poškodených, pozerajú sa na páchatelov, a to, ako ich dostať späť do spoločnosti, i.e. resocializovať ich.

---

²¹ ZEHR, H. *The little of Restorative Justice*. Intercourse. PA: Good Books. 2002. s. 21.

²² Tamtiež.

²³ Tamtiež. s. 59.

Samozrejme, že poškodení sú ľudia, ktorí boli „zranení“ protiprávnou činnosťou, ale súčasne by sa mali vedieť empaticky vcítiť do osoby páchatela ako človeka, ktorý by mohol byť potrestaný iným spôsobom ako rozsudkom súdu, ktorý ho odsúdi na výkon trestu odňatia slobody. Restoratívna justícia sa zameriava o.i. na návrat páchatela do spoločnosti.²⁴

Resumé: Restorative justice brings to the traditional criminal justice system new features (for example: mediation between perpetrator and victims) as opposed to retributive theory. I pointed out in the article on the definitions of restorative justice, principles and their basic features. The application of restorative justice depends to some extent on probation and mediation officers, so I focused on the structure of mediation and also her essential keys. Nowadays, in The Slovak Republic this theory is applies in minimum extent, which is why I pointed out the fundamental differences between retributive and restorative justice.

Literatúra

1. BRUNK, C. Restorative Justice and The Philosophical Theories of Criminal Punishment. In *The Spiritual Roots of Restorative Justice*. 2001.
2. DANIEL W. VAN NESS, KAREN HEETDERKS STRONG. *Restoring justice: an introduction to restorative justice*. 4th ed. 2010.
3. DANIEL W. VAN NESS. *The Shape of Things to Come: A Framework for Thinking about A Restorative Justice System*. Presented at the Fourth International Conference on Restorative Justice for Juveniles. October 1–4. Tübingen, Germany. 2000.
4. ELIZABETH, B., NANCY P. KROPF, PAMELA BLUME LEONARD. *Social work and restorative justice*. Oxford. University press. 2011.
5. JOHNSTONE, G. *A Restorative Justice Reader (Second edition)*. Routledge. Oxon. 2013.
6. KARABEC, Z. *Koncept restoratívni justice*. In *Restoratívni justice – Sborník příspěvků a dokumentů*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. 2003.
7. LIEBMAN, M. *Restorative justice/how it works*. Jessica Kingsley Publishers. London. 2012. 8. Miers, Willemsens, *Mapping Restorative Justice*. 2004.

²⁴ TODD R. CLEAR. *Community justice versus restorative justice: contrasts in family of value*. In *Handbook of Restorative Justice*, Edited by Dennis Sullivan and Laeey Tift. Routledge International Handbooks. 2008. s. 464.

8. SCHEINOST, M. Restoratívni justice. In Sborník příspěvku a dokumentu. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha. 2003.
9. TODD R. CLEAR. Community justice versus restorative justice: contrasts in family of value. In Handbook of Restorative Justice, Edited by Dennis Sullivan and Laeey Tiff. Routledge International Handbooks. 2008.
10. ZEHR, H. The little book of Restorative Justice. Intercourse, PA: Good Books. 2002.
11. UNITED NATIONS. OFFICE ON DRUGS AND CRIME. Handbook on Restorative Justice Programmes: Criminal Justice Handbook Series. Vienna: United Nations. 2006.

Kontakt

Doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

tomas.stremy@truni.sk

TEORETICKÉ A APLIKAČNÉ POZADIE MODELU RESTORATÍVNEJ SPRAVODLIVOSTI

Theoretical and Application Background of the Restorative Justice Model

Gabriela Lubelcová

Abstrakt: Príspevok sa venuje konceptuálnym a aplikačným predpokladom modelu restoratívnej spravodlivosti. Na začiatku charakterizuje retributívny model trestnej spravodlivosti ako konvenčný postup spoločenskej reakcie na kriminalitu. Špecifikuje zdroje jeho kritickej reflexie (na pozadí vývoja kriminality, kriminologických poznatkov a trestnej politiky). Osobitnú pozornosť venuje negatívnym dôsledkom uväzňovania (efekt prizonizácie, imobilizácie a stigmatizácie). Následne charakterizuje základné princípy a ciele restoratívneho modelu, ktoré sú spojené s alternovaním postupu trestného procesu (odklon) a uplatnením mediácie ako kľúčových prvkov. V tejto súvislosti venuje pozornosť alternatívnym sankciám v širšom rámci. Záver je venovaný problémom aplikačnej praxe a základným predpokladom pre úspešnú aplikáciu.

Kľúčové slová: trestná spravodlivosť, retributívny model, restoratívny model, mediácia.

Abstract: The contribution deals with important conceptual and application assumptions of the model restorative justice. At the beginning, the retributive model of criminal justice as a conventional societal approach to criminality is presented. The author specifies resources of its critical reflection: trends of criminality, new orientations in criminology and changes in penal policy. Particular attention is paid to negative effects of the prison punishment: prisonisation, immobilisation and stigmatisation. Next part is oriented to basic principles and aims of restorative model (connected with diversion and mediation process as their key items). The end is dedicated to problems of practice and assumptions for successful application.

Key words: criminal justice, retributive model, restorative model, mediation.

1. ÚVOD

Model restoratívnej spravodlivosti sa začal rozvíjať v posledných desaťročiach 20. storočia ako alternatíva ku klasickému modelu spoločenskej reakcie na kriminalitu v podmienkach modernej spoločnosti, reprezentovanej jej retributívnym modelom, založenom na princípe potrestania trestného činu. Je príznakom diverzifikácie spoločenského prístupu ku kriminalite, ktorý bol ovplyvnený vývojom kriminality, kriminológie i trestnej politiky a skúseností s jej aplikáciou. Dá sa predpokladať, že nejde o alternatívu, ktorá by mala nahradiť retributívny, kárny prístup ku kriminalite a jej sankcionovaniu, ale skôr prístup komplementárny, ktorý možno efektívne využiť na istý typ páchatela a trestného činu. Primeranosť a efektívnosť jej aplikácie veľmi úzko súvisí s dobrým porozumením jej konceptuálnych argumentov, ako aj praktických podmienok jej aplikácie. Vzhľadom na to, že ide v našich podmienkach o relatívne nové princípy a inštitúty, sú tieto skutočnosti významnými predpokladmi účelného uplatnenia modelu v praxi. Príspevok sa venuje špecifikácii restoratívneho modelu trestnej spravodlivosti, zdrojom jeho formovania, základným princípom a v záverečnej časti problémov jeho aplikácie v našich podmienkach.

2. RETRIBUTÍVNY MODEL SPRAVODLIVOSTI

Kriminalita ako krajne nežiaduce a neprípustné sociálne správanie, obzvlášť nebezpečné pre ostatných (Lubelcová 2009)¹ je osobitným spôsobom vystavená potrebe spoločenskej regulácie jej výskytu. Základné dôvody pre spoločenský regulatívny zásah sú v zásade dvojakého druhu:

1. ide o sociálne správanie, ktoré poškodzuje iných ľudí a spôsobuje im nepriaznivé účinky a škody (na zdraví, živote, majetku, apod.)
2. ide o sociálne správanie, ktoré prekračuje spoločenské normy a tým narušá autoritu a stabilitu spoločenského poriadku (Lubelcová 2005).²

Spoločenská regulácia výskytu kriminálneho (tak ako všeobecne všetkého deviantného, teda od normy odkloneného správania) je zabezpečovaná prostriedkami sociálnej kontroly. Ide o veľmi pestrú škálu sociálnych inštitú-

---

¹ LUBELCOVÁ, G. *Kriminalita ako spoločenský fenomén*. Bratislava: Veda, 2009, s. 11–12.

² LUBELCOVÁ, G. *Alternatívne tresty v kontexte stratégií spoločenskej regulácie kriminality*. In *Sociológia*, 2005, ročník 37, č. 1, s. 34.

cií a procesov, ktorými spoločnosť zaistuje udržiavanie sociálneho poriadku a konformizáciu správania (bližšie Kaiser 1994, Urbanová 2006).³

Kľúčovou stratégiou spoločenskej reakcie na kriminalitu sa v novovekej spoločnosti stala jej trestno-právna regulácia a jej inštitucionálnym nositeľom systém trestnej spravodlivosti. Vyrástol predovšetkým z tradície talianskej trestno-právnej školy a formujúcej sa liberálnej koncepcie právneho štátu. Trestné právo prinieslo historicky nový prvok legitimity zásahu, represie a sankcie vo vzťahu ku kriminalite – princíp legality, princíp rovnosti ľudí pred zákonom a univerzálnosti spoločenskej reakcie na kriminálne správanie (bližšie Baratta 1995).⁴

Tento modernistický model trestnej spravodlivosti je založený na rovnováhe zločinu a trestu. Základným princípom spoločenskej reakcie na kriminalitu je trest, ktorého jadrom je navodenie rovnováhy medzi ujmou, ktorá bola spôsobená páchatelom a ujmou, ktorá bude následne spôsobená páchatelovi (obmedzením práv toho, kto nerešpektuje spoločne zdieľané normy a jeho izoláciou). Vývojom modernej spoločnosti sa pod vplyvom rozvoja individuálnych ľudských práv postupne presúva trest do inštitucionálnej, neosobnej a symbolickej podoby – ujmu reprezentuje predovšetkým obmedzenie individuálnej slobody a akt uväznenia. K základnej funkcii trestu (navodeniu spravodlivosti) sa postupne pripája ďalšia funkcia, spojená s humanizáciou väznenstva – resocializačná funkcia.

Jadrom tohto modelu spoločenskej reakcie na kriminalitu však zostáva trest, ktorý má symbolicky odčiniť minulosť a preventívne chrániť budúcnosť pred nežiaducim správaním. Tento model reprezentuje retributívny prístup, založený na kárnom, trestajúcom princípe spoločenskej reakcie na kriminalitu (z ang. retributive – odplácajúci krivdu, kárny, trestajúci, odvetný).

Ide o spôsob myslenia, ktorý je zameraný na to, čo bolo v minulosti a čo by sa malo urobiť, aby bolo odčinené zlo, ktoré bolo spôsobené. Ide o poňatie spravodlivosti, založenej na morálnej rovnováhe, symbolizovanej škálami spravodlivosti: bolo ublížené – má byť potrestané (Shearing 2001).⁵

Od sformovania tohto modelu až do polovice 20. storočia sa zdalo, že tento, na báze trestného práva sformovaný model trestnej spravodlivosti, je postačujúcim inštitucionalizovaným výrazom spoločenskej reakcie na kriminalitu a účinnosť jej spoločenskej kontroly je možné dosiahnuť zdokonaľovaním jeho

³ KAISER, G. *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck 1994, s. 22.; URBANOVÁ, M. *Systémy sociální kontroly a právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 68–80.

⁴ BARATTA, A. *Sociologie trestního práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.

⁵ SHEARING, C. *Punishment and the Changing Face of the Governance*. In *Punishment and Society*, 2001, vol. 3, č. 2, s. 206.

základných princípov. Vývoj v posledných desaťročiach však priniesol nové výzvy, ktoré podnietili uvažovanie o nových prístupoch v spoločenskej reakcii na kriminalitu (bližšie Lubelcová 2005).⁶ Významnými zdrojmi boli zmeny dotýkajúce sa tak vývoja kriminality, ako aj kriminológie a samotnej trestnej politiky.

3. POZADIE KRÍZY RETRIBUTÍVNEHO MODELU

3.1. Vývoj kriminality a kriminológie

Pre vývoj kriminality v priebehu druhej polovice 20. storočia bol príznačný nárast jej rozsahu, a to aj v civilizačne vyspelých formách modernej spoločnosti. Zvyšovali sa nielen miery kriminality, ale rástla aj diverzita jej foriem. Rozvoj spoločnosti, jej technickej a technologickej úrovne otváral nové možnosti aj pre páchanie kriminality a popri tradičných formách sa zjavujú aj jej sofistikované podoby (najmä ekonomická kriminalita a tzv. kriminalita bielych golierov). Ako uvádza v tejto súvislosti britský kriminológ J. Young, v čase nízkych mier kriminality bol páchatel' odlišný, minoritný fenomén, v kontraste so širokou majoritou konsenzu. Bola to etapa spoločenského vývoja, v ktorej sa vyskytoval deviantný „iný“ ako niekto, koho treba socializovať, rehabilitovať (uschopniť), a urobiť „jedným u nás“ (Young 1999).⁷ Rast kriminality od konca 60. rokov postupne menil profil páchatela, ako aj prístup k nemu. Deviantný „iný“ je obrazne povedané všade. Kriminalita sa mení na riziko každodenného života, páchatel' kriminality nie je už tak sociálne odlišný a čitateľný. Pri niektorých druhoch kriminality rastie jeho vzdelanostná úroveň a sociálny status, v niektorých prípadoch (ekonomickej, daňovej, počítačovej kriminality) musíme hovoriť o špičkovej expertnosti a odbornosti. Obraz páchatela sa tak sociálne diferencuje a mení, je dnes omnoho bohatší a štruktúrovanejší.

Možno podotknúť, že miery kriminality rástli nielen pre vyššiu početnosť trestných činov, ale aj vzhľadom na rast rozsahu kriminalizácie, predovšetkým v oblasti tzv. umelého zločinu. Reprezentujú ho trestné činy viažuce sa na fungovanie spoločenských inštitúcií a súvisia s rozvojom formálnej orga-

---

⁶ LUBELCOVÁ, G. *Alternatívne tresty v kontexte stratégií spoločenskej regulácie kriminality*. In Sociológia, 2005, ročník 37, č. 1, s. 33–58.

⁷ YOUNG, J. *The Exclusive Society*. London: Sage Pub, 1999, s. 5.

nizovanosti spoločnosti (Lubelcová 2009).⁸ Ide často o princípy zasluhujúce si ochranu z hľadiska právneho štátu (ochrana pravidiel hospodárskej súťaže, demokratického usporiadania, rovnosti pravidiel prístupu, a pod.). Vzhľadom na rast zložitosti, komplexity, inštitucionalizovanej organizovanosti modernej spoločnosti sa tak rozširuje aj obsah kriminality, nakoľko sa rozširujú oblasti spoločenskej regulácie, a to aj prostriedkami trestného práva.

Významným impulzom pre rizikové vnímanie kriminality, okrem oficiálnych údajov o ich mierach, mal však aj nový typ kriminologických výskumov, ktorý sa začali uplatňovať od 70. rokov. Išlo o viktimáčne výskumy, ktoré potvrdili existenciu skrytej, neodhalenej kriminality a odhalili relatívne vysokú mieru jej latencie. Tieto zistenia preukázali, že značná časť kriminality zostáva nezistená, a teda aj nepotrestaná a súčasne odkryli „neviditeľné“ obeť reálnej kriminality, ktoré zostávajú osamotené zo svojimi traumatizujúcimi zážitkami. Tieto skutočnosti upriamili pozornosť na obeť trestných činov a posilnili občianske iniciatívy na pomoc a podporu obetí trestaných činov. Vďaka nim sa obetiam začala venovať väčšia pozornosť a hľadali sa formy ich psychologickéj, sociálnej a právnej satisfakcie, ale aj posilnenie ich pozície trestno-právnym procese.

Pre vytváranie obrazu o kriminalite nemožno ešte obísť významný zdroj, ktorý patrí ku kľúčovým charakteristikám súčasnej spoločnosti, a tou je vplyv masových médií. Ich dominantný vplyv na formovanie verejnej mienky a verejného diskurzu má vo vzťahu ku kriminalite osobitný rozmer. Téma kriminality je totiž obzvlášť príťažlivou pre prítiahnutie pozornosti (a to tak v spravodajstve, ako aj umeleckom stvárnení) a jej masmediálne nadužívanie vytvára virtuálny obraz o kriminalite, ktorý je konštruovaný viac jej mediálnou prezentáciou ako reálnym ohrozením v živote ľudí. Mnohí autori hovoria o fenoméne morálnej paniky, ktorá vyvoláva pocit permanentného ohrozenia a straty pocitu elementárneho bezpečia spoločenského priestoru, v ktorom ľudia žijú. Toto konštruované vnímanie významnej (bezpečnostnej) dimenzie života ľudí ale produkuje spoločenskú objednávku, ktorá sa stáva objektom politického záujmu. Ako konštatuje J. Young, zločin sa stáva objektom verejnej debaty, politickej súťaže a zápasu.⁹

Do popredia sa začína dostávať téma trestnej politiky a kritické reflektovanie jej účinnosti. Výsledkom sú dve tendencie, ktoré sa začínajú zjavovať v 80. a 90. rokoch. Jednou je posilňovanie trestania, snaha o zvýšenie efektívnosti

⁸ LUBELCOVÁ, G. *Kriminalita ako spoločenský fenomén*. Bratislava: Veda, 2009, s. 12–13.

⁹ YOUNG, J. *The Exclusive Society*. London: Sage Pub, 1999, s. 34.

a rýchlosti trestania, ako aj sprísňovanie sankcií a miery uväzňovania. Takýto prístup sa uplatnil najmä v USA. Jeho nepriaznivým efektom však bolo výrazné zvýšenie väzenskej populácie. V roku 2000 reprezentovali uväznení v USA 25 % z celkovej väzenskej populácie na svete, pričom obyvateľstvo USA reprezentovalo iba 5 % obyvateľov sveta (Karabec 2001).¹⁰

Viaceri kriminológovia reflektovali negatívne tento trend uväzňovania (Young 1999, Garland 2001).¹¹ Poukazovali na skutočnosť, že dlhé a časté väznenie príslušníkov nižších tried sa stáva prostriedkom, ako ich vylúčiť zo spoločnosti a vyhnúť sa tak naliehavému riešeniu ich nezamestnanosti a chudoby. Táto forma sociálneho vyučovania a marginalizácie však môže do budúcnosti ich sociálne problémy ešte prehĺbiť a priniesť nové, nepredvídateľné sociálne (a politické) dôsledky.

Negatívne hodnotenie punitívnych reakcií trestnej politiky súznelo s druhou naznačenou stratégiou, a tou je zásadné kritické prehodnotenie systému trestania a funkcií trestu, ktoré sa orientovalo na alternatívne prístupy k trestaniu a podnietilo formovanie restoratívneho modelu spravodlivosti.

3.2. Negatívne účinky uväznenia

Kritické vnímanie modelu kárnej spravodlivosti sa opiera najmä o problematizáciu uväzňovania, ako hlavnej spoločenskej reakcie na kriminalitu, na základe reflektovania jeho neočakávaných nežiaducich efektov. Tieto nežiaduce efekty možno zhrnúť do troch základných argumentov. Ide o efekty: prizoniácie, imobilizácie a stigmatizácie (bližšie Lubelcová 2003).¹²

Na efekt prizoniácie ako jeden z prvých kriminológov upozornil už v 40. rokoch na základe svojich výskumov väzenského prostredia D. Clemmer (podľa Inciardi 1994).¹³ Termín **prizonizácie** použil na označenie reálneho socializačného vplyvu väzenského prostredia. Nový väzeň je umiestnený do uzavretého systému väzenskej komunity a musí si osvojiť normy a pravidlá, ktoré zdieľajú spoluväzni. Toto prostredie, jeho subkultúra a izolovanosť od ostatného sveta, povzbudzuje a núti väzňov, aby absorbovali a osvojili si zvyky a obyčaje typické práve pre väzenské prostredie a ostro vzdialené od vzorcov správania udržiavaných kultúrnymi normami, ktoré riadia svet za jeho múrmi.

---

¹⁰ KARABEC, Z. *Možnosti sankční politiky*. In Kriminológia, 2001, roč., č. 3, s. 163.

¹¹ YOUNG, J. *The Exclusive Society*. London: Sage Pub, 1999.; GARLAND, D. *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: UP, 2001.

¹² LUBELCOVÁ, G. *(U)väznenie – resocializácia alebo potvrdenie marginalizácie?* In Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS. Praha: MČSS, 2003. s. 7–12.

¹³ INCIARDI, J. A. *Trestní spravedlnost*. Praha: VP, 1994, s. 605.

Inštitucionalizované resocializačné úsilie so snahou o rehabilitáciu schopnosti normokonformne fungovať po opustení väzenia naráža na neformálnu „resocializáciu“ prostredníctvom väzenskej subkultúry. Podľa Clemmera sa tak väzenie viac ako nápravným zariadením stáva často školou zločinu.

Prizonizácia je teda úplným opakom toho, čo chce nápravná, resocializačná funkcia väzenia dosiahnuť – namiesto uschopenia (rehabilitácie) pre život za múrmi väzenia stáva sa prekážkou na ceste k tejto spôsobilosti. Podľa výskumov T. Mathiesena väzenie počas svojej histórie prakticky nikdy ľudí nerehabilitovalo, nikdy ich nevrátilo ku spôsobilosti žiť život bez sociálnych zlyhaní (Mathiesen 1990).¹⁴

Táto kritická reflexia reálnych socializačných účinkov väzenia neznamená kritiku či zamietanie oficiálneho resocializačného úsilia, ktoré je významnou náplňou pobytu odsúdeného vo väzení a spôsobov zaobchádzania s nimi. Odkazuje však k neformálnej, skrytej dimenzii sociálneho vplyvu, ktoré vzhľadom na to, že koncentruje v uzavretom priestore ľudí s poruchami sociálneho správania, často posilňuje procesy sociálneho učenia sa delikventnému správaniu v prostredí väzenia.

Ďalším faktorom, ktorý sa pod nepriaznivý efekt väzenia podpisuje, je mechanizmus **imobilizácie**, ktorý v skutočnosti väzenie spôsobuje (Bauman 2000).¹⁵ Mechanizmus imobilizácie súvisí s charakterom väzenia ako totálnej inštitúcie (E. Goffman). Týmto termínom označuje Goffman organizácie, ktoré vytvárajú pre svojich členov prostredie, ktoré sa v zásade líši od životného sveta, tak ako je známy bežným občanom. Goffman definuje totálne inštitúcie ako miesta, ktoré slúžia súčasne ako bydlisko aj pracovisko a v ktorých väčší počet podobne situovaných jednotlivcov odrezaných na dlhšiu dobu od vonkajšej spoločnosti vedie spoločne navonok uzavretý a formálne spravovaný spôsob života (Goffman 1961, podľa Keller 1996).¹⁶

Väzenie, podobne ako všetky organizácie ústavnej starostlivosti vytvárajú umelý svet, ktorý je svojou každodennosťou vzdialený svetu „vonku“. Mnohé z významných činností, ktoré musí človek samostatne zvládnuť vonku (postaranie sa o strechu nad hlavou, obživu, prácu, rodinu, apod.) za neho rieši inštitúcia, ktorá mu organizuje denný režim a minimalizuje príležitosti pre vlastné rozhodovanie. Dlhodobý pobyt v takomto zariadení oslabuje schopnosť človeka postarať sa o seba, ako aj schopnosti samostatného a autonómneho

¹⁴ KARABEC, T. *Prison on Trial: A Critical Assesment*. London: Sabe Pub., 1990. s. 270.

¹⁵ BAUMAN, Z. *Social Issues of Law and Order*. In *British Journal of Criminology*, 2000, vol. 40, s. 212.

¹⁶ KELLER, J. *Sociologie byrokracie a organizace*. Praha: Slon, 1996, s. 128–129.

rozhodovania. Výsledkom je, že človek zlyháva v schopnosti zvládnuť dilemy bežného života, ktoré ho čakajú po opustení brán väzenia, nakoľko je podkopaná, imobilizovaná práve tá časť individuálnych schopností, ktoré rozhodujú o tom, či bude spôsobilý zapojiť sa do „normálneho“ života.

Väznenie tak často prispieva k posilneniu vylúčenia zo spoločnosti, nielen samotnou izoláciou výkonom trestu, ale aj jeho osobnostne a sociálne devastáčnymi účinkami. Efekty prizonizácie, imobilizácie a exklúzie sú častými nezamýšľanými dôsledkami prevýchovy a resocializácie v podmienkach väzníc ako totálnych inštitúcií. Ako ďalej uvádza Keller, tieto inštitúcie, hoci často proklamujú za svoj cieľ vybudovanie a a posilňovanie sebaregulačných schopností svojich chovancov (a v tomto smere nasadzujú nemalé materiálne, personálne a odborné zdroje), inštitucionalizovaný spôsob, akým sú tieto ciele realizované a akým spôsobom preformujú osobnosti chovancov, je tomuto cieľu často veľmi vzdialený (Keller 1996).¹⁷

Posledným rizikovým efektom zväznenia je efekt **stigmatizácie**, ktorý súvisí s negatívnou nálepkou, ktorú často získava v očiach iných ľudí človek prepustený z výkonu trestu. Jeho negatívne a podozrievavé hodnotenie je prekážkou zaradenia do bežného života, limituje možnosti zamestnania a riešenia bývania, často oslabuje pôvodné rodinné a sociálne väzby. Znamená ťažkosti pri zaradení do života po výkone trestu, ktoré môžu podnieť návrat k sociálnym sieťam, nadobudnutým vo väzení a ku kriminálnym praktikám.

Vnímanie týchto kontrafinalitných účinkov väznenia ako najfrekventovanejšej podoby spoločenskej reakcie na kriminalitu prispeli k spochybneniu základnej filozofie trestania. Vypuklo sa prejavilo práve v čase nárastu kriminality a následnému rastu väzenskej populácie, ktorý otvoril otázku ekonomickej a sociálnej efektívnosti takejto stratégie. Nové impulzy priniesli aj už spomínané viktimologicky orientované prístupy, ktoré odhalili, že tradičné systémy trestnej spravodlivosti nezohľadňujú dostatočne práva a potreby obetí trestných činov, ktoré by sa mali dostať viac do centra pozornosti modelov trestnej spravodlivosti.

Koncom 20. storočia začínajú dostávať konkrétnejší tvar predtým len voľne diskutované predstavy o novom chápaní trestnej spravodlivosti (Karabec 2003).¹⁸ Najprv sa formuje restitučná (kompenzačná) penologická teória trestania, podľa ktorej má trest predovšetkým umožniť, aby bola uhradená (kompenzovaná) škoda, spôsobená trestným činom. Poňatie škody sa rozširuje nielen na materiálnu stránku, ale aj všetky ďalšie ujmy, spôsobené trestným

---

¹⁷ KELLER, J. *Sociologie byrokracie a organizace*. Praha: Slon, 1996, s. 134.

¹⁸ KARABEC, Z. *Jaká je budoucnost trestní justice?* In *Trestní právo*, 2003, č. 3, s. 2.

činom. Ustupuje teda dominantný záujem na potrestaní páchatela a rozhodujúcim sa stáva záujem o ochranu záujmov poškodených. Obete trestných činov sa dostávajú do novej pozície. „Trest, ktorý je páchatelovi uložený a spôsob jeho výkonu má umožniť, aby medzi páchatelom a jeho obeťou (a v širokom zmysle slova vo vzťahu k celej spoločnosti) došlo k obnove sociálnych vzťahov (podčiarkla G. L.), narušených spáchaným trestným činom“ (Karabec 2000).¹⁹

Toto nové poňatie trestnej spravodlivosti dostalo označenie restoratívna spravodlivosť.

4. MODEL RESTORATÍVNEJ SPRAVODLIVOSTI (RS)

Prvé použitie tohto termínu sa vo všeobecnosti pripisuje Barnettovi (1977), ktorý ho použil na označenie princípu experimentov v USA, pri ktorých sa uplatňovalo sprostredkovanie medzi obeťami a páchatelmi trestných činov (bližšie Marshall 2003).²⁰ Model restoratívnej alebo obnovujúcej spravodlivosti (z ang. restore – obnoviť, navrátiť do pôvodného stavu) je, obrazne povedané, založený na snahe „zahojiť rany obeť, páchatela a spoločnosti spôsobené trestným činom“ (Tretí konferencie Evropské kriminologické spoločnosti, 2003).²¹

Reprezentuje určitý koncept zaobchádzania s páchatelom, ktorý je odlišný od klasickej retributívnej trestnej spravodlivosti a vychádza z názoru, že súčasný dominantný model trestnej spravodlivosti nie je adekvátnou reakciou na rast kriminality a nevedie k ochrane jednotlivca a spoločnosti pred kriminalitou (Karabec 2003).²²

Uvádzaný autor zhŕňa **princípy restoratívnej spravodlivosti** nasledovne:

- trestný čin nemá byť považovaný za porušenie spoločenského poriadku, ani za prekročenie abstraktných právnych a morálnych pravidiel, ale má byť chápaný predovšetkým ako konkrétna škoda (ujma), ktorá bola spôsobená obeťou a ako hrozba pre bezpečnosť spoločnosti

¹⁹ KARABEC, Z. *Účel trestání*. In: Kriminalitika, 2000, č. 2, s. 112.

²⁰ MARSHALL, T. F. *Restorative justice: an overview*. In: A restorative Justice Reader. Texts, Sources, Context. UK: Willan, 2003, s. 30.

²¹ Tretí konferencie Evropské kriminologické spoločnosti. Helsinki, august 2003. Praha: IKSP, 2003. Interný materiál.

²² KARABEC, Z. *Jaká je budoucnost trestní justice?* In: Trestní právo, 2003, č. 3, s. 3.

- škodu spôsobenú obeti je treba chápať komplexne, ako ujmu materiálnu, fyzickú a psychickú, stratu spoločenského postavenia, narušenia sociálnych väzieb, osobného a rodinného života
- hlavným účelom spoločenskej reakcie na spáchaný trestný čin nemá byť potrestanie páchatela, ani jeho prevýchova alebo odstrašenie, ale vytvorenie takých podmienok, ktoré by pomohli odstrániť následky trestnej činnosti
- páchatel sa má aktívne podieľať na náhrade spôsobenej škody (na odstránení škodlivých následkov trestného činu) a majú mu byť pritom zachované všetky práva ako ostatným občanom
- tendencia ku sprísňovaniu trestnej represie je kontraproduktívna, najmä u mladistvých páchatelov

Tento model je postavený na uplatňovaní alternatívnych sankcií a alternovaní tradičného trestného procesu a zvýznamňovaní pozície a práv obetí trestných činov v priebehu vyrovnania.

4.1. Restoratívny model a alternatívne tresty

Aplikácia restoratívnej spravodlivosti teda významne súvisí s uplatňovaním alternatívnych trestov. Treba však upozorniť, že tieto pojmy nemožno zamieňať – restoratívny model predstavuje určitý špecifický spôsob alternovania a samotný pojem alternatívnych trestov je širší a ich aplikácia nemusí znamenať napĺňanie princípov restoratívnej spravodlivosti, ktorú špecifikuje vyššie uvádzané úsilie o komplexnú obnovu sociálnych vzťahov, narušených trestným činom a zahŕňajúcich páchatela, obeť a širší okruh ich sociálneho prostredia (uplatňuje sa často termínom „komunita“).

Pre objasnenie sa treba vrátiť k vývoju uplatňovania alternatívnych sankcií. Posun k ich uplatňovaniu v trestnej politike začal v západnej Európe koncom 70. rokov a trvá dodnes.

Vývoj uplatňovania alternatívnych trestov sa pritom uberal niekoľkými smermi, ktoré O. Osmančík charakterizuje nasledovne (Osmančík 1994).²³

Prvý súvisel so snahou zmierniť intramurálny charakter trestu odňatia slobody a bol spojený s opatreniami, pri ktorých odsúdení trávajú iba časť trestu vo väzení, zatiaľ čo časť doby, strávenej mimo nej je venovaná profesionálnemu výcviku, liečeniu, výkonu zamestnania a inému, obzvlášť výchovnému zaob-

---

²³ OSMANČÍK, O. *Úvod do problematiky alternatívnych trestů*. In K problematice alternativních trestů. Praha: IKSP. 1994, s. 4–7.

chádzaniu s páchatelom. Uplatňoval sa aj v podobe uväznenia počas víkendu alebo neskôr v podobe trestu domáceho väzenia.

Druhý smer sa orientoval na alternatívne tresty v pravom slova zmysle, ktoré už vylučovali tradičné uväznenie. Typickými sú tu tresty finančnej povahy, u ktorých sa už berie do úvahy aj väčší zreteľ na práva obetí a reštitúciu škody. Zároveň je snahou, aby výška finančných testov (pokút) zodpovedala závažnosti deliktu, kriminálnej minulosti páchatela ako aj jeho finančným možnostiam (systém tzv. denných pokút). V prípade nedobytnosti finančného trestu býva alternatívny trest nahrádzaný trestom výkonu verejno-prospešných prác alebo záväzkom zaplatiť určitú čiastku priamo na účet niektorej neziskovej, resp. charitatívnej organizácie.

Ďalšia kategória alternatívnych trestov spočíva v rôznom obmedzení práv páchatela (napr. zákaz činnosti, rôzne opatrenia výchovného donútenia a napr. povinná návšteva špecializovaných stredísk po dobu niekoľko hodín denne, po určitý počet dní vo voľnom čase odsúdeného, povinné využívanie sociálnej pomoci rôzneho druhu, ohlasovacia povinnosť, apod.) Do tejto kategórie možno zaradiť aj najstarší a najrozšírejší alternatívny trest – probáciu.

Probácia sa vo sfére nápravných sankcií používa v rôznom význame. Asociácia amerických právnikov definuje probáciu ako trest vykonávaný na slobode, ktorý ukladá podmienky (podmienečne uložený trest) a zachováva súdu právo meniť podmienky trestu alebo stanoviť nový trest, ak páchatel poruší podmienky (Inciardi 1994).²⁴ Probácia sa vyvinula ako spôsob zaobchádzania s páchatelom a výkonu dohľadu pri podmienečnom treste odňatia slobody (podmienečného odkladu výkonu trestu alebo podmienečného zastavenia trestného stíhania alebo podmienečného prepustenia). Je pre ňu príznačné úsilie o dosiahnutie čo najkomplexnejšej sociálnej integrácie páchatela, ku ktorej mu probácia poskytuje optimálne podmienky a potrebnú pomoc. Profesionálnym reprezentantom tejto pomoci je probačný pracovník, ktorý je spravidla kvalifikovaným sociálnym pracovníkom. Podľa okolností musí v rámci probácie odsúdený plniť rôzne konkrétne povinnosti, ktoré sú probačným pracovníkom kontrolované.

Tretí smer alternatívnych opatrení má už výsostne depenalizačný charakter. Ide o alternovanie nielen sankcie, ale aj tradičného trestno-právneho postupu. Ide o postúpenie trestnej veci k mimo súdnemu konaniu orgánu, stojaceho v niektorých krajinách dokonca mimo systém trestnej justície. Tento postup sa označuje ako diverzia alebo odklon (od súdneho konania). Ako alternatívna sankcia sa v tomto procese najčastejšie uplatňuje vyrovnanie dohodou medzi

²⁴ INCIARDI, J. A. *Trestní spravedlnost*. Praha: VP, 1994, s. 669.

páchatelom a obeťou trestného činu za pomoci sprostredkovateľa – mediátora. Označuje sa ako dohoda, vyrovnanie alebo mediácia.

Podľa Kalmthouta možno alternatívne sankcie rozdeliť v zásade do dvoch kategórií, ktorých spoločným rysom je, že páchatela nezabavujú slobody, ale obmedzujú iba ich niektoré práva (Kalmthout 1996).²⁵ Do prvej kategórie možno zaradiť sankcie, ktoré obmedzujú určité slobody páchatela, ako napr. elektronické monitorovanie (aplikované napr. v Anglicku a Holandsku), kontrolovaná sloboda (Francúzsko, Taliansko), domáce väzenie, ako aj peňažné tresty (obmedzenie finančných slobôd) alebo výkon verejno-prospešných prác. Druhú kategóriu alternatívnych trestov charakterizuje, že sa nezameriavajú len na negatívne obmedzenie práv a slobôd, ale majú aj pozitívny obsah: úmysel konfrontovať páchatela s trestným činom, ktorý spáchal a jeho individualizovanými dôsledkami (prostredníctvom obete trestného činu), zároveň ho konfrontovať s jeho zodpovednosťou voči sebe samému a voči spoločnosti tým, že sa mu poskytne príležitosť odčiniť svoj čin (vinu) a poskytnúť niečo pozitívne obeti a/lebo spoločnosti (náhrada spôsobenej škody, kompenzácia obete trestného činu, vyrovnanie, kurzy sociálneho výcviku, výkon bezplatnej práce v prospech spoločenstva, apod.).

Práve táto druhá kategória alternatívnych sankcií (typickým príkladom je odklon spojený s mediáciou) reprezentuje novú stratégiu prístupu obnovujúcej, restoratívnej spravodlivosti. Tá totiž neznamená iba uplatňovanie alternatívnych sankcií, ale komplexnú zmenu filozofie k páchatelovi a spoločenskej reakcii na previnenie. Podľa Shearinga predstavuje restoratívny model koncepciu spravodlivosti, ktorá sa nesnaží dominantne o potrestanie páchatelov a ich izoláciu, ale o odčinenie nepriaznivých dôsledkov trestného činu a znouobnovenie vzťahu so spoločnosťou za aktívnej spoluúčasti páchatela. Tento prístup na rozdiel od tradičnej trestajúcej spravodlivosti sa neobracia k minulosti, ale je orientovaný do budúcnosti (Shearing 2001, Braithwaite 2000).²⁶

Združenie nevládných organizácií pri OSN v oblasti prevencie kriminality a trestnej spravodlivosti sformulovali nasledovnú pracovnú definíciu restoratívnej spravodlivosti: „Restoratívna spravodlivosť je proces, pri ktorom všetky strany majúce účasť na určitom trestnom čine sa stretávajú spoločne za úče-

---

²⁵ KALMTHOUT, A. M. *Uplatňování alternativních sankcí – některé zkušenosti západoevropských zemí*. In K problematice alternativních trestů a opatření. Praha: IKSP, 1996, s. 125–126.

²⁶ SHEARING, C. *Punishment and the Changing Face of the Governance*. In Punishment and Society, 2001, vol. 3, č. 2, s. 215; BRAITHWAITE, J. *The New Regulatory State and the Transformation of Criminology*. In British Journal of Criminology, 2000, vol. 40, s. 230.

lom kolektívneho posúdenia, ako vyriešiť nepriaznivé následky trestného činu a jeho budúce dôsledky“ (pozri Karabec 2003).²⁷

Za strany zúčastňujúce sa procesu obnovy možno zaradiť predovšetkým páchatela a obeť trestného činu. Sila účinku alternatívneho trestu vyrovnania je práve v priamej konfrontácii páchatela s konkrétnym človekom, ktorého poškodil a nepriaznivými dôsledkami, ktoré mu spôsobil. Táto konfrontácia môže priniesť obnovu bezprostrednej morálnej dimenzie, ktorú málokedy môže poskytnúť inštitucionalizovaný a formalizovaný trestný proces. Umožňuje priamu satisfakciu obeti, ktorá môže spolurozhodovať o podobe odčinenia a u páchatela mobilizuje uvedomenie si pocitu zodpovednosti za svoje činy na pozadí konfrontácie s priamymi dôsledkami svojich činov. Potenciál etickej obnovy má aj šanca, ktorú páchatel dostáva – môže odčiniť, napraviť čo spôsobil a má príležitosť prežiť katarziu z odpustenia.

Do procesu prejednávania môžu byť ale zapojení aj ďalší významní členovia komunity, ktorí môžu prispieť k obnove sociálnych vzťahov a priaznivej reintegrácii predovšetkým páchatela. Označenie komunita je v prípade restoratívnej spravodlivosti značne široké – má sa na mysli užšia i širšia rodina, priatelia, susedia, kolegovia, lokálne spoločenstvo, apod. Zainterosovanosť týchto ľudí do procesu vyrovnania znamená posilnenie morálneho záväzku odčiniť nepriaznivé účinky trestného činu zo strany páchatela, ako aj výkon neformálnej kontroly nad ďalším správaním páchatela. Sú preto významnou zložkou procesu vyrovnania a obnovy. Predpokladom účinnosti však je, aby neboli vybraní formálne, ale aby reprezentovali osoby, ku ktorým má páchatel (resp. obeť) dôveru a sú v jeho očiach morálnou autoritou, pred ktorou sa zaväzujú k určitému správaniu.

Významnou súčasťou procesu je neutrálna osoba, kvalifikovaný mediátor, ktorý sprostredkúva stretnutie zainteresovaných strán a riadi proces dohody. Jeho úlohou je pripraviť zúčastnené osoby na prejednávanie prípadu, zaistiť, aby prejednávanie bolo pre všetky zúčastnené strany bezpečné a všetci zúčastnení mohli vyjadriť svoje názory a uplatniť svoje návrhy. Účinný spôsob mediácie predpokladá špeciálne pripraveného odborníka, ktorý disponuje nielen základnými právnymi vedomosťami, ale najmä širokým spektrom komunikačných a negociačných zručností. Mediátor je špecifickým menežérom konfliktu, ktorý by mal byť spôsobilý vytvoriť priestor pre pochopenie a uznanie viny zo strany páchatela, poskytnutia príležitosti pre odčinenie spáchaného deliktu zo strany obete a dosiahnutie „vykúpenia a zmierenia“ (Karabec, 2003).²⁸

²⁷ KARABEC, Z. *Jaká je budoucnost trestní justice?* In *Trestní právo*, 2003, č. 3, s. 10.

²⁸ Tamtiež.

Úlohu mediátora môžu vykonávať v určitých fázach trestného procesu súd- ni úradníci, ale v mnohých krajinách túto úloha zastávajú súkromné osoby, ne- závislé na štátnych orgánoch alebo verejných organizáciách. Ich činnosť môže byť dobrovoľná alebo sponzorovaná z rôznych nadačných zdrojov.

Dôležitým rozmerom, ktorý rozhoduje o účinnosti uplatňovanie obnovu- júcej spravodlivosti je poňatie následkov trestného činu. Už sme spomínali, že ide o komplexné poňatie ujmy alebo škody. Funkciou celého postupu je nie- len odškodnenie materiálne či fyzické, ale aj napravenie škôd emocionálnych a psychologických (najmä na strane obeť – satisfakcia rešpektovaním opráv- nených požiadaviek obeť) a sociálne (najmä na strane páchatela – obnovenie kontaktu a dôvery vo vnútorodinných vzťahoch, k priateľom, spoločenstvu, apod.).

Je možné súhlasiť s Z. Karabcom, že restoratívnu spravodlivosť nemož- no zatiaľ chápať ako všeobecný model reakcie spoločnosti na trestnú činnosť a predstavuje skôr určitý paralelný systém, popri klasickom modeli trestnej spravodlivosti. Predstavuje alternatívu, ktorú možno efektívne využiť za ur- čitých podmienok – na určitý typ kriminality, určitého páchatela a okolnosti spáchania trestného činu. Aplikácia obnovujúcej spravodlivosti predpokladá, že sa páchatel k svojmu činu priznal, ide spravidla o menej závažný čin, ktorý je možné vyrovnaním urovnať, ide o páchatela, u ktorého je kriminalita skôr mimoriadnym vybočením ako opakovaným správaním a príležitosť pre odči- nenie ujmy má prevýchovný účinok. Je teda vhodným postupom najmä v prí- pade menej závažnej majetkovej kriminality, nedbanlivostných trestných či- nov, mladistvých páchatelov, prvopáchatelov, a tých, ktorí sa k trestnému činu priznali a akceptujú svoje zavinenie. Predpokladá zároveň dobrovoľnosť apli- kácie zo strany páchatela a ochotu spoluúčasti na riešení zo strany obeť.

T. Marshall na základe skúseností s aplikáciou restoratívnej spravodlivos- ti zhrňa, že neprestavuje nejaký konkrétne vymedzený postup, ale skôr sú- bor princípov, ktoré by mali usmerňovať všeobecné postupy trestno-právnych inštitúcií vo vzťahu k zločinu (Marshall 2003).²⁹ Za tieto základné princípy pokladá:

- vytváranie priestoru pre osobné zaangažovanie sa tých, ktorých sa trestný čin najviac dotýka (najmä páchatela a obeť, ale aj ich rodiny a komunity)
- chápanie problémov so zločinom v sociálnom kontexte

---

²⁹ MARSHALL, T. F. *Restorative justice: an overview*. In *A restorative Justice Reader*. Texts, Sources, Context. UK:Willan, 2003, s. 28.

- dopredu (do budúcnosti) hľadajúca (resp. preventívna) orientácia riešenia problémov
- flexibilita (kreativita) prístupu

Restoratívnu spravodlivosť definuje ako trestné právo zasadené do sociálneho kontextu, s dôrazom na jeho vzťah k ostatným súčastiach spoločnosti, nie ako uzatvorený systém v spoločenskej izolácii. Jej prax sa vyvinula zo skúseností, ktoré sa ukázali ako funkčné pri riešení problémov s kriminalitou – s tým, čo fungovalo v zmysle ovplyvňovania páchatelov, uspokojovania obetí a akceptácie verejnosťou. Ukázalo sa, že potreby obetí, páchatelov a spoločnosti, vo všeobecnosti nie sú nezávislé a že trestno-právne inštitúcie musia aktívne so všetkými tromi zložkami spolupracovať.

Hoci ciele restoratívneho prístupu korešpondujú aj s cieľmi tradičného trestno-právneho systému, sú v ňom obsiahnuté iba čiastočne. V centre pozornosti tradičného prístupu nie sú obeť a teda neuspokojuje všetky ich potreby. Reintegrácia páchatelov prináša len obmedzené výsledky. Vyžaduje sa iba pasívny súhlas páchatelov, pričom sa neočakáva, že preberú iniciatívu, pri napráve toho, čo spôsobili, očakáva sa iba odpykanie trestu. Takéto poňatie je vzdialené od sociálneho kontextu kriminality a zohráva iba malú úlohu pri prevencii do budúcnosti.

Restoratívny prístup nepredstavuje nejakú jednoliatu koncepciu a postup. Môžeme však zhrnúť to, čo je pre väčšinu spoločné. Tieto prístupy v zásade spochybňujú, že kontrola kriminality a udeľovanie spravodlivosti sú úlohami iba pre systém trestnej spravodlivosti a jeho orgány. Spochybňujú aj tradičný proces súdneho konania a udeľovanie trestov a nepokladajú ich za optimálny nástroj na dosahovanie uvedených dvoch spoločenských požiadaviek. Za pozitívne účinky restoratívnych prístupov pokladajú hlavne: aktivizáciu všetkých zainteresovaných, ktorí s pomocou profesionálov, ale najmä sami riešia svoj spor, prevenciu ďalšieho kriminálneho konania, podpornú orientáciu na páchatela (v zmysle dôrazu na jeho reintegráciu do spoločnosti po odčinení trestného činu) a v prípade obeť podpora prekonania ujmy spôsobenej trestným činom.

Restoratívne prístupy zahŕňajú viaceré koncepcie, ktoré sa vzťahujú k odlišnému teoretickému pozadiu, ale aj diferencované aplikácie a spôsoby realizácie. Za najvýznamnejšie však možno podľa Brathwaita a Stranga pokladať procesný a hodnotový prístup (2003):³⁰

³⁰ *A restorative Justice Reader. Texts, Sources, Context.* UK: Willan, 2003. s. 2.

1. restoratívna spravodlivosť ako proces

Prejavuje sa predovšetkým v špecifickom trestnom procese, ktorý sa odlišuje od konvenčného trestného procesu. V konvenčnom procese sú páchatelia a obeť (prostredníctvom žalobcu) postavení ako protivníci, sú oddelení, bezprostredne spolu nekomunikujú. Sú pasívni a o ich osude rozhodujú výlučne profesionáli. V restoratívnom procese sa obeť, páchatelia a všetky zainteresované strany zúčastňujú na relatívne v komornom kruhu prebiehajúcich mediačných sedeniach, ktoré majú pomôcť obojstranným stranám na urovaní konfliktu a optimálnom spôsobe jeho odčinenia. V trestno-právnom poňatí ide o odklon (diverziu) od konvenčného trestného procesu.

2. restoratívna spravodlivosť ako súbor hodnôt

Podľa tejto koncepcie sú to najmä hodnoty, ktoré zdôrazňuje tento prístup a ktoré ho primárne odlišujú od konvenčných postupov. Kým konvenčná trestná spravodlivosť odpovedá na trestný čin predovšetkým trestom, restoratívna spravodlivosť je vedená hodnotou „uzdravenia“ narušených sociálnych vzťahov. Najvýznamnejšími hodnotami sú preto demokracia (v pozícii zúčastnených strán), participatívnosť, sociálna podpora, zodpovednosť, odpustenie, uzmierenie. Prísna, dištancujúca formálnosť súdneho procesu je nahradená ľudskou a neformálnou komunikáciou, spoliehajúcou sa na dostatočný časový priestor a trpezlivosť pre urovanie konfliktu.

5. TRESTNO-PRÁVNE DILEMY RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE

Uplatňovanie restoratívnej spravodlivosti možno chápať ako inováciu vo vzťahu k tradičnej podobe trestného práva a táto inovatívnosť sa do istej miery sa dotýka aj viacerých základných princípov, na ktorých je systém trestného práva tradične postavený. Takéto inovácie prinášajú aj viaceré konceptuálne otázky, ktoré sú implicitne alebo aj explicitne obsiahnuté v doterajšej právnom systéme a vzhľadom k nažitému profesionálnemu ukotveniu trestno-právnej praxe môžu brániť uplatňovaniu inovatívnych prístupov. Predovšetkým v našich podmienkach, kde sú inštitúty spojené s restoratívnou spravodlivosťou vnášané do nášho trestného práva do značnej miery zvonka (na pozadí európskej integrácie), môže určité napätie v zaužívaných zásadách produkovať nedôveru k uplatňovaniu nových inštitútov.

Medzi kľúčové trestno-právne dilemy (ktoré možno nájsť aj medzi námietkami ich aplikácie v zahraničí) môžeme uviesť najmä:

- trestno-právny verzus občiansko-právny prístup (širšie verejno-právny verzus súkromno-právny prístup)
- individualizmus verzus univerzalizmus postupu a sankcie (resp. neformálny verzus formalizovaný prístup)
- trestný čin ako porušenie normy verzus trestný čin ako medziludský konflikt

Charakteristickým znakom právneho systému v našich podmienkach je jeho rozdelenie na verejné (kam patrí aj trestné právo) a súkromné. Aj keď podľa teoretika práva O. Weinbergera nie je medzi nimi také prísne rozlíšenie, v teórii práva sa k nim viažu určité odlišné princípy (Weinberger 1995).³¹ Verejné právo zaistuje záujmy spoločnosti, v neosobnom zastúpení prostredníctvom nositeľov verejnej moci, ktorí v ňom majú nadradené postavenie, na rozdiel od súkromnoprávných prístupov, v ktorých zapojené subjekty majú rovnocenné postavenie. Restoratívny model teda vnáša do tradičného trestno-právneho rámca prvky súkromno-právne, narúša hierarchický model rozhodovania v trestných veciach a štátny monopol na trestnú spravodlivosť. V procesnom ohľade posilňuje dispozitívny charakter trestného práva oproti jeho principiálne kogentnému charakteru, ako zložky verejného práva.

Hoci aj v tradičnom modeli trestného práva sa v konaní konkrétnej trestnej veci zdôrazňuje individuálne posúdenie trestného činu a jeho páchatela, spôsob a rámce rozhodovania sú v zásade formálne stanovené. Dominantný princíp legality zaručuje určitú mieru univerzálnosti postupu a pravidiel rozhodovania, ktoré v tradičnom modeli reprezentujú základné princípy interpretácie trestnej spravodlivosti ako principiálnej rovnosti zaobchádzania pre zákonom. Individualizácia riešenia prípadu v modeli restoratívnej spravodlivosti však posúvajú hranice individualizácie, čo môže viesť až k popretiu dimenzie verejného záujmu a v konečnom dôsledku takej miery subjektívneho spôsobu riešenia, ktorá môže narúšať všeobecnú predstavu obrazu spravodlivosti a primeranosti reakcie na trestný čin. Istá miera zosúladenia postupu restoratívnej spravodlivosti s tradičným systémom práva bude teda výzvou pre teoretikov trestného práva, aby sa dosiahol konsenzus o jeho aplikácii, a tým sa aj posilnila legitimita a oprávnenosť takýchto postupov v očiach predstaviteľov orgánov činných v trestnom konaní a akceptácia zo strany odbornej, ale aj laickej verejnosti.

³¹ WEIBERGER, O. *Norma a instituce. Úvod do teorie práva*. Brno: MU 1995, s. 146–149.

Model restoratívnej spravodlivosti znamená ešte jeden významný významový posun, ktorý otvára nové interpretačné pole tak v oblasti práva, ako aj v oblasti kriminologicky zainteresovaných sociálnych vied, najmä sociológie. V kriminológii sa trestný čin pokladá v zásade za prekročenie normy (sociologicky je to sociálna deviácia, od normy odklonené konanie). Restoratívny model nám ale túto fundamentálnu (často implicitnú) interpretáciu posúva – spôsobom reakcie a riešenia interpretuje trestný čin ako **medziludský konflikt** (Lubelcová 2009).³² Trestný čin už nevystupuje ako porušenie spoločenského poriadku a abstraktných právnych či morálnych noriem, ale ako konkrétna škoda alebo ujma spôsobená obeti a hrozba pre bezpečnosť spoločnosti. Takým spôsobom sa aj rieši – zmyslom nie je sankcionovanie páchatela, ale vytvorenie podmienok pre odčinenie spôsobenej škody. O miere poškodenia a spôsobe odčinenia sa dohodujú konkrétni jednotlivci, za sprostredkujúcej a negociačnej funkcie inštitucionalizovaného zástupcu, ktorý je nositeľom spoločenskej akceptácie tohto urovnania konfliktu (tamtiež).

6. PROBLÉMY APLIKÁCIE MODELU RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE

Hoci sa v našom trestno-právnom systéme termín restoratívnej spravodlivosti nepoužíva, určitú otvorenosť diverzifikácii trestno-právneho procesu a alternovaniu sankcií otvorila rekodifikácia trestného práva od januára 2006. Priesor pre mediáciu vytvoril ešte skôr Zákon o medičných a probačných úradníkoch z roku 2003 (s účinnosťou od januára 2004). Možno však konštatovať, že aplikácia mediácie neprešla takou inštitucionálnou podporou, ako by si miera inovatívnosti takého inštitútu zasluhovala. Hoci aplikácia bola overovaná pilotným projektom (na vybraných okresných súdoch) a pre podporu bol zriadený v roku 2004 špeciálny poradný orgán – Rada pre probáciu a mediáciu pri Ministerstve spravodlivosti SR, tento orgán fakticky pracoval iba 2 roky (2004–2006) a po zmene vlády nebola jeho činnosť obnovená. V roku 2006 vzniklo na MS SR oddelenie pre probáciu a mediáciu, ktorého úlohou bolo koncepčne a metodicky viesť a usmerňovať výkon mediáčnej a probačnej služby, ako aj vyhodnocovať ich pôsobenie. V roku 2010 však bolo zrušené, čím výkon týchto alternácií zostal bez priamej metodickéj a odbornej podpory.

---

³² LUBELCOVÁ, G. *Kriminalita ako spoločenský fenomén*. Bratislava: Veda, 2009, s. 19–20.

Čo sa týka personálneho pokrytia boli v roku 2004 na každom okresnom súde zriadené dve miesta probačných a mediálnych úradníkov ako špecializovaných štátnych zamestnancov súdov (čo reprezentovalo celkom 110 pracovníkov). V roku 2006 ich pracovalo celoštátne 116. V roku 2007 však v dôsledku znižovania výdavkov na štátnu správu bol ich počet znížený zhruba o 1/3. V roku 2000 pôsobilo na súdoch 79 mediálnych a probačných úradníkov, na väčšine okresných súdov po jednom, prípadne 2–3 vo väčších okresoch. V posledných rokoch sa ich počet pohybuje okolo 65–70 úradníkov.

Tieto údaje ukazujú, že aplikácia mediácie nemala a nemá nielen dostatočnú riadiacu a metodickú podporu, ale ani dostatočnú personálnu oporu na okresnej úrovni. To sa prejavilo aj vo vývoji počtu realizovaných mediácií, keď z úrovne vyše 3.000 riešených prípadov v rokoch 2006 a 2007, poklesol ich počet v roku 2012 na 1.812 prípadov.

Ak zoberieme do úvahy teoreticky požadovanú komplexnosť riešenia ujmy spôsobených trestným činom môžeme vysloviť predpoklad, že v našich podmienkach ide skôr o formálno-administratívny výkon mediácie (čo nepriamo evokuje aj označenie „úradník“). Problematickým môže byť aj inštitucionálne spájanie výkonu mediácie a probácie, pričom (aj podľa mnohých zahraničných skúseností) ide o výkon značne odlišných činností, čo do obsahu a účelu.

Skúsenosti zo zahraničia zároveň ukazujú, že v prípade aplikácie modelu restoratívnej spravodlivosti (najmä na mladistvých páchatelov kriminality) je proces vyrovnania (mediácie) efektívne spájať s dlhodobejšou prácou s klientom (Matoušek – Kroftová 2003).³³ K tomu je potrebné vytvoriť systém nadväzujúcich programov a sociálnych služieb, ktoré sú predpokladom efektívneho dotiahnutia mediálneho procesu do skutočnej sociálnej obnovy. Treba podotknúť, že aj v tejto oblasti nám takýto štruktúrovaný rámec podporných programov veľmi chýba a v dlhšej perspektíve môže byť limitom pre úspešnú aplikáciu restoratívnej spravodlivosti u nás.

Môžeme uzavrieť, že pre efektívne a účinné aplikačné pozadie restoratívnej spravodlivosti nestačí uvedenie jeho inštitútov do právneho rámca, ale nevyhnutná je starostlivosť o dostatočné personálne pokrytie, stála vzdelávacia, metodická, poradenská a supervízna podpora mediálnych pracovníkov a vytvorenie podmienok pre ponuku nadväzujúcich sociálnych programov a špeciálnych služieb (ktoré je možné využiť tak pre potreby probácie, ako aj postpenitenciárnej sociálnej práce).

³³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003, s. 171–210.

7. ZÁVER

Model restoratívnej spravodlivosti prichádza s novým prístupom k trestnému činu, páchatelovi, obeti, novou filozofiou trestania, respektíve vhodnejšie, spoločenskej reakcie na trestný čin. Je spojený s aplikáciou alternatívnych postupov (odklon od trestného konania) a alternatívnych sankcií (najmä v zmysle odčinenia trestného činu). Neznamená však iba uplatňovanie alternatívnych sankcií a nie všetky alternatívne tresty možno pokladať za jej naplnenie. Ide o špecifický spôsob alternovania, ktorého cieľom je nielen udelenie trestu (aj keď alternatívneho), ale najmä požiadavka naplniť komplexnú kompenzáciu ujmy spôsobenej trestným činom, a to tak na obeti, ako aj páchatelovi a širšom sociálnom prostredí, v ktorých sa nachádzajú.

Tento model sa vyvinul z krízy tradičných trestných sankcií a reflektovania ich nežiaducich negatívnych dôsledkov. Hoci do úvahy pri ich aplikácii môžeme zobrať aj potenciálne znižovanie nákladov na výkon trestov odňatia slobody a väznenstva, bolo by krátkozraké sledovať pri aplikácii iba tento ekonomický efekt. Napokon, ako ukazujú skúsenosti s aplikáciou u nás (a najmä v zahraničí) kvalitný výkon postupov restoratívnej spravodlivosti určite predpokladá investovať primerané personálne a inštitucionálne sily aj do jej realizácie.

Negatívnym by ale bolo aj preceňovanie týchto alternatívnych prístupov pre spoločenskú kontrolu kriminality. Predpokladom ich úspešnosti je totiž vhodný výber trestných činov, páchatelov a obetí, u ktorých môže tento alternatívny postup priniesť výsledky. Kvalifikovaná realizácia posilní dôveru tak odbornej ako aj laickej verejnosti k týmto inštitútom, ktorá je taktiež dôležitým predpokladom ich úspešného využívania.

Resumé: Restorative justice model brings a new approach to crime, offender, victim and philosophy of punishment. It is connected with the application of alternative sanctions, though not completely identical. Its aim is not the delivery of the punishment (though as alternative sanction), but complete compensation of damage due to a criminal act – in relation to victim, offender and large social setting. Its successful application requires good understanding of the concept, building of trust perceived by professionals and public, selection of adequate cases and personnel and institutional support, including methodical and supervisory aid.

Literatúra

1. BARATTA, A. Sociologie trestního práva. Brno: MU, 1995. s. 180. ISBN 80-210-1227-7.
2. BAUMAN, Z. Social Issues of Law and Order. In: British Journal of Criminology, ISSN 1464-3529. 2000, vol. 40, s. 205–221.
3. BRAITHWAITE, J. The New Regulatory State and the Transformation of Criminology. In: British Journal of Criminology, ISSN 1464-3529. 2000, vol. 40, s. 222–238.
4. GARLAND, D. The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society. Oxford: UP, 2001. s. 301. ISBN 0-19-925802-3.
5. GARLAND, D., SPARKS, R. Criminology, Social Theory and the Challenge of our Times. In British Journal of Criminology, ISSN 1464-3529. 2000, vol. 40, s. 189–204.
6. INCIARDI, J. A. Trestní spravedlnost. Praha: VP, 1994. s. 795. ISBN 80-85605-30-9.
7. KAISER, G. Kriminologie. Praha: C. H. Beck, 1994. s. 268. ISBN 80-7179-002-8.
8. KALMTHOUT, A. M. Uplatňování alternativních sankcí – některé zkušenosti západoevropských zemí. In K problematice alternativních trestů a opatření. Praha: IKSP, 1996. s. 121–143. ISBN 80-86008-26-6.
9. KARABEC, Z. Jaká je budoucnost trestní justice? In Trestní právo, ISSN 1211-2860. 2003, č. 3, s. 2–4 (prvá část) a č. 4, s. 9–16 (druhá část).
10. KARABEC, Z. Možnosti sankční politiky. In Kriminalistika, ISSN 1210-9150. 2001, č. 3, s. 161–174.
11. KARABEC, Z. Účel trestání. In Kriminalistika, ISSN 1210-9150. 2000, č. 2, s. 108–117.
12. KELLER, J. Sociologie byrokracie a organizace. Praha: Slon, 1996.
13. LUBELCOVÁ, G. Kriminalita ako spoločenský fenomén. Úvod do sociologickej orientovanej kriminológie. Bratislava: Veda 2009. s. 211. ISBN 978-80-224-1051-9.
14. LUBELCOVÁ, G. Alternatívne tresty v kontexte stratégií spoločenskej regulácie kriminality. In: Sociológia, ISSN 0049-1225. 2005, ročník 37, č. 1, s. 33–58.
15. LUBELCOVÁ, G. (U)väznenie – resocializácia alebo potvrdenie marginalizácie? In Sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS. Praha: MČSS, 2003. s. 7–12.
16. MATHIESEN, T. Prison on Trial: A Critical Assessment. London: Sage Pub., 1990. s. 192. ISBN 0803982240.

17. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2003. s. 340. ISBN 80-7178-771-X.
18. OSMANČÍK, O. Úvod do problematiky alternativních trestů. In K problematice alternativních trestů. Praha: IKSP, 1994. s. 3–18.
19. Probace v Evropě. Praha: IKSP, 2002. s. 143. ISBN 80-7338-007-2.
20. SHEARING, C. Punishment and the Changing Face of the Governance. In Punishment and Society, ISSN 1741-3095. 2001, vol. 3, č. 2, s. 203–220.
21. ONDREJKOVIČ, P. a kol. Sociálna patológia. Bratislava: Veda, 2009. s. 577. ISBN: 9788022410748.
22. Třetí konference Evropské kriminologické společnosti. Helsinky, august 2003. Praha: IKSP, 2003. Interný materiál.
23. URBANOVÁ, M. Systémy sociální kontroly a právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 191. ISBN 80-86898-94-6.
24. YOUNG, J. The Exclusive Society. London: Sage Pub, 1999. s. 216. ISBN-0-8039-8151-1.
25. WEINBERGER, O. Norma a instituce. Úvod do teorie práva. Brno: MU 1995. s. 217. ISBN 80-210-1123-8.

Kontakt

Doc. PhDr. Gabriela Lubelcová, CSc.

Univerzita Komenského v Bratislave

Filozofická fakulta

Gondova 2

814 99 Bratislava

lubelcova@fphil.uniba.sk

MODELY RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE V EURÓPE¹

Forms of Restorative Justice in Europe²

Miroslava Vráblová

Abstrakt: Slovenská trestná justícia, založená na tradičnom kontinentálnom trestnom procese, je v súčasnej dobe významne ovplyvňovaná modernými európskymi trendmi, najmä rozširovaním alternatívnych trestov a odklonov v trestnom konaní. Restoratívna justícia sa vyvinula ako odpoveď (reakcia) na spáchaný trestný čin, kedy v centre záujmu stojí obeť trestného činu. Tento článok sa zaoberá rôznorodými formami restoratívnej justície v Európe, akými sú mediácia alebo zmier, verejne prospešné práce, nahradenie škody či konferencie. Ich uplatnenie sa odlišuje v závislosti od rozdielných sociálnych, ekonomických, politických a právnych podmienok tej ktorej krajiny. Pre implementáciu a podporu využívania restoratívnych prístupov je veľmi dôležitá informovanosť a zvyšovanie právneho povedomia na celoštátnej i miestnej úrovni.

Kľúčové slová: restoratívna justícia, mediácia, odškodnenie, náhrada škody, verejne prospešné práce, kruhy, konferencie, napomenutie políciou.

Abstract: Criminal judiciary system in the Slovak Republic is based on traditional continental criminal procedure. Criminal justice is being influenced by current European trends, such as extending use of alternative sentences in penal law and diversions in procedural criminal law. Restorative justice has developed as a victim-centred response to criminal offending. The article deals with various forms of Restorative Justice in Europe today, such as Victim Offender Mediation or Reconciliation, Community Service, Reparation and Conferencing. Their implementation depends on diversity of social, economic, political and legal conditions each country. In this connection it is very important for implementing and sustaining restorative approaches, in particular, sharing information and raising awareness at the nationwide as well as at the local level.

Key words: restorative justice, mediation, reparation, community service, circles, conferencing, police-led restorative cautioning.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

1. ÚVOD

Inšpiráciou pre spracovanie príspevku na zvolenú tému bola moja spoluúčasť na riešení európskeho projektu s názvom *Restoratívna justícia a mediácia v trestných veciach v Európe* („*Restorative Justice and Mediation in Penal Matters in Europe*“, JUST/2010/JPEN/AG/1525), v pozícii národného spravodajcu, ktorý bol riešený nemeckou univerzitou v Greifswalde v rokoch 2011 až 2013. Do predmetného projektu sa zapojilo 36 štátov, prevažne členských štátov Európskej únie, tak aj ďalšie štáty, ako napríklad Ukrajina, Rusko, Turecko, Švajčiarsko, Škótsko, Bosna a Hercegovina či Srbsko. Na medzinárodných konferenciách v Greifswalde a Gdąnsku odzneli na tému restoratívnej justície, jej foriem, tak aj prebiehajúcich projektov v jednotlivých európskych krajinách mnohé zaujímavé informácie, ktoré môžu byť istotne podnetné aj pre Slovenskú republiku.

Restoratívna justícia zažíva v posledných dvadsiatich až tridsiatich rokoch určité znovuobjavenie vo vzťahu k tradičnému prístupu riešenia sporov. Tento neformálny, kolektívny prostriedok riešenia konfliktov, ktorý mal svoje uplatnenie pri riešení sporov v komunitách, školách, pri riešení susedských sporov, civilných a obchodných sporov, sa postupne rozšíril a našiel svoje uplatnenie aj v trestnom práve, v kontexte hľadania reakcií či odpovedí na spáchaný trestný čin.

V záujme vykonania komparácie zahraničných právnych úprav bolo nevyhnutné zjednotiť výklad, a tým predísť predpokladaným vzniknutým rozporom, vo vnímaní koncepcie „*restoratívnej justície*“. Východisko predstavovala definícia restoratívnej justície podľa Základných zásad týkajúcich sa používania restoratívnej justície v trestných veciach v zmysle **Rezolúcie OSN Hospodárskej a sociálnej rady č. (2002) 12**, článok 2 podľa ktorej „**restoratívny proces predstavuje akýkoľvek proces, v ktorom obeť a páchateľ, a ak je to vhodné aj iní ďalší jednotlivci a členovia komunity dotknutí (ovplyvnení) trestným činom, sa spoločne aktívne podieľajú na riešení záležitostí týkajúcich sa trestného činu, zvyčajne s pomocou sprostredkovateľa. Restoratívne postupy môžu zahŕňať mediáciu, zmier (zmierovacie konanie), konferencie a súdenie v kruhoch**“. Restoratívnym výsledkom je dohoda dosiahnutá ako výsledok restoratívneho postupu. Restoratívne výsledky zahŕňajú reakcie a programy (plány), akými sú odškodnenie, náprava, náhrada škody a všeobecne prospešné práce, zamerané na stretnutie (zlúčenie) potrieb jednotlivcov a kolektívu, tak aj zodpovedných strán a dosiahnutie nápravy na strane obeť a obnovu na strane páchateľa.

2. IMPLEMENTÁCIA RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE V KONTEXTE TRESTNEJ JUSTÍCIE

Dôvody reforiem, ktoré súviseli s postupným zavádzaním restoratívnej justície do národných legislatív, boli v mnohých krajinách obdobné. **Postupné rozširovanie prvkov restoratívnej justície a praktické uplatnenie restoratívnych postupov v Európe boli vedené jednak rozvojom viktimológie, posilnením postavenia obete, tak aj reformami trestného práva, osobitne trestného práva mládeže, popierajúce tradičné poňatie trestania, prejavujúce sa odklonmi od retributívnych zásahov smerom k výchovným, obnovujúcim zásahom, s prevažujúcim záujmom na náhrade ujmy nad záujmom na potrestaní páchateľa.**

V neposlednom rade významným faktorom posledných rokov je práve vplyv medzinárodných štandardov a odporúčaní Rady Európy. Medzinárodné dokumenty považujú restoratívne prístupy stále viac a viac za legitímne, ak nie lepšie, prostriedky prinášania (dosahovania) spravodlivosti. So silným dôrazom na účasť a nápravu, medzinárodné trendy vyvíjajú tlak na národné legislatívy smerujúce k rozvoju trestnej politiky založenej na princípoch restoratívnej justície. Odporúčanie Rady Európy Rec (1999) 19, týkajúce sa mediácie v trestných veciach, stanoví v článku 4 nasledovné: „**mediácia v trestných veciach by mala byť dostupná (k dispozícii) vo všetkých štádiách trestného konania**“. Odporúčanie Rady Európy Rec (2008) 11, týkajúce sa európskych pravidiel pre mladistvých páchateľov ako subjektov sankcií alebo opatrení, stanoví v základnom princípe 12 nasledovné: „**mediácia alebo iné restoratívne prostriedky by mali byť odporúčané vo všetkých štádiách, resp. prípadoch zaoberajúcich sa mladistvými páchateľmi**“.

3. FORMY RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE V EURÓPE

V kontexte odlišného sociálneho, ekonomického, politického a právneho prostredia v jednotlivých európskych krajinách je možné sledovať rôzne formy, resp. modely restoratívnej justície. V súčasnej dobe prevládajúcou formou restoratívnej justície v trestných veciach je **Mediácia („Victim-Offender-Mediation“ alebo „Reconciliation“)**. Ide o dobrovoľné stretnutie obete a páchateľa,

uľahčené neutranným mediátorom za účelom zmierenia strán a dosiahnutia nápravy (náhrady) prostredníctvom vzájomnej dohody.

Táto forma restoratívnej justície má svoje korene v programoch, ktoré sa rozvíjali v Severnej Amerike v 70-tych rokoch minulého storočia, zdôrazňovali hodnoty, akými sú odpustenie a uzmierenie. Aj v súčasnej dobe tieto programy prekvitajú, spájajú obeť a páchatelov prostredníctvom odborne vyškoleného mediátora. Cieľom mediácie je poskytnúť obeť a páchatelovi bezpečné prostredie, v ktorom budú schopní diskutovať o trestnom čine, jeho dopade (následkoch), spôsobenej ujme, a vytvoriť príležitosť pre nápravu spôsobenej škody. Mediácia je v súčasnosti veľmi populárnou, najčastejšie využívanou formou restoratívnej justície v Severnej Amerike i Európe. Na tomto mieste je nevyhnutné upozorniť, že mediácia je zameraná na nápravu vzťahov medzi páchatelom a obeťou. Na rozdiel od iných foriem restoratívnej justície, je proces mediácie primárne zameraný na vyššie uvedený vzťah a až následne na samotný trestný čin.

V mnohých európskych krajinách je mediácia predpokladom pre aplikáciu odklonov. Rozdiely vyskytujúce sa v zahraničných právnych úpravách sa týkajú najmä zodpovedného subjektu realizujúceho mediáciu, od mimovládnych organizácií, cez probačnú službu (Maďarsko), sociálne služby (Chorvátsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko) až po súkromné subjekty (Macedónsko, Poľsko, Rumunsko). Vo Veľkej Británii vedie mediáciu polícia, v Litve sú mediátormi sudcovia, v Turecku sú to neutranné osoby, dobrovoľníci, inde pozíciu mediátorov zastupujú prokurátori.

Právne úpravy krajín Belgicka, Holandska, Dánska, Fínska, Švédska nasledujú stratégiu restoratívnej justície výrazne orientovanej na obeť trestnej činnosti („*victim-oriented strategy*“). Pri obmedzenom okruhu trestných činov je praktické využitie restoratívnej justície spojené so systémom trestnej justície a podmienené súdnym rozhodnutím. Restoratívna justícia prichádza do hry ako prostriedok či prvok odklonov od trestného stíhania, alebo je základom pre zmiernenie trestu.

Takmer rovnako rozšírenou formou restoratívnej justície sú Verejne prospešné práce („*Community Service*“). Táto forma restoratívnej justície predstavuje alternatívu k trestu (v tejto podobe ju pozná aj Slovenská republika – trest povinnej práce), ale aj alternatívu k väzbe (možnosť náhrady väzby) a v prípade mladistvých výchovný prostriedok.

Ďalšiu stratégiu zameranú na náhradu, odškodnenie, kompenzáciu zo strany páchatela smerom k obeť predstavuje Odškodnenie alebo náhrada škody

(„Reparation“) mimo restoratívny proces. Špecifickým súdnym opatrením je Komunitný poriadok, príkaz („Community Order“).

Pomerne málo rozvinutou formou restoratívnej justície je Konferencia („Conferencing“). Tento model restoratívnej justície sa vyznačuje širokým okruhom účastníkov (rodinní príslušníci, priatelia, významní zástupcovia miestnej komunity). Zmena v tak širokom okruhu účastníkov poskytuje slubné vyhliadky pre opätovné začlenenie páchatela do komunity. Skúsenosti s využívaním konferencie sú sprevádzané vysokou mierou spokojnosti a očakávanou nižšou mierou recidívy. Príkladom tohto modelu je Severné Írsko, Belgicko, Anglicko, Wales. Konferencie sú vhodnou formou riešenia trestných vecí nielen v prípade mladistvých, ale i trestných vecí dospelých, a to i závažných trestných činov. Najznámejšou formou restoratívnych konferencií sú Rodinné skupinové konferencie („Family Group Conferencing“), pôvodne rozvíjané na Novom Zélande. Tento model pôvodne hľadal možnosti riešenia trestnej činnosti mladistvých, vyznačoval sa účasťou širokého okruhu osôb, kolektívnou tvorbou rozhodnutia, združovaním, resp. zblížovaním mladých ľudí, ich rodín a komunity za účelom stanovenia vhodného prostriedku nápravy pre obeť. Z hľadiska praktického využitia restoratívnej justície pri riešení trestných vecí môžeme zaradiť medzi priekopníkov hojného využívania mediácie a konferencií nasledujúce krajiny: Fínsko, Severné Írsko, Rakúsko, Nórsko, Slovinsko, Holandsko i Nemecko.

V odbornej literatúre sa za inovatívne prostriedky restoratívnej justície, ktoré sú súčasťou systému trestnej justície, považujú aj Skupiny, resp. výbory komunitnej nápravy, obnovy („Community Reparation Groups“) a Varovanie/napomenutie políciou („Police-led Restorative Cautioning“).

Skupiny komunitnej nápravy („Community Reparation Groups“) sú podľa Davida O'Mahonyho ďalším modelom restoratívnej justície, ktorý našiel svoje uplatnenie v mnohých jurisdikciách. Tieto skupiny boli pôvodne využívané v USA od polovice 90-tych rokov. Hoci skupiny boli pôvodne primárne využívané v prípadoch dospelých páchatelov usvedčených z nenásilných trestných činov, nedávne iniciatívy sa zamerali na ich využívanie pri mladistvých páchateloch. Predmetné skupiny, príp. poroty alebo výbory, sú zložené z nižšieho počtu zástupcov komunity, ktorí sa tvárou v tvár stretnú s páchatelom postaveného pred súd. Skupina rozhodne o sankcii, ktorá by mala byť uložená páchatelovi za spáchaný trestný čin, následne sledujú jej dodržiavanie a podávajú naspäť súdu správu na jej dokončenie. Hlavným cieľom skupiny je podporovať a posilniť účasť komunity v súvislosti s riešením trestnej činnosti, podporovať zodpovednosť páchatela a odškodnenie obeť.

Varovanie/napomenutie políciou („Police-led Restorative Cautioning“), táto schéma má svoje korene v Austrálii, následne sa rozšírila na Nový Zéland, do Ameriky i do Veľkej Británie. Tento prístup je založený na Braithwaitovej teórii „reintegrovaneho zahanbenia“. V podstate táto schéma sa zameriava na trestný čin, následky spáchaného trestného činu, pričom sa pokúša vyvolať u páchatela zahanbenie za jeho správanie takým spôsobom, ktorý podporuje jeho začlenenie do komunity. Tento spôsob je odlišný od tradičného „policajného upozornenia“ („*police caution*“), ktoré bolo opisované ako ponižujúci obrad, počas ktorého bol mladistvý páchatel alebo prvý krát trestaná osoba vyhrešený vyšším policajným dôstojníkom.

Restoratívne varovanie/ napomenutie políciou sa pokúša napraviť osobu ihneď potom ako bolo zistené, že vykonala niečo zlé, dať jej možnosť vykonať napríklad nápravu zničenej veci, náhradu škody alebo ospravedlniť sa. Potom „hodia incident za hlavu“. Týmto spôsobom dovoľia osobe pohnúť sa vpred, začleniť sa späť do komunity a rodiny. Celý proces je obvykle uľahčovaný profesionálne školeným policajtom, pričom často používa program procesu Konferencie. Tieto programy kladú väčší dôraz na páchatela a otázky kontroly kriminality, než na schopnosť vyhovieť potrebám obetí.

Ďalší model restoratívnej justície predstavujú **Kruhy** („*Circles*“). Tento model stretávania sa páchatela a obeť má svoje korene v domorodých zvykoch obyvateľov severnej Kanady a USA. Poznáme ich pod názvami súdenie v kruhu („*sentencing circles*“), kruhy v komunity, resp. komunitné kruhy („*community circels*“), alebo uzdravujúce kruhy („*peacemaking circles; healing circles*“). Pôvodne predstavovali formu pomoci páchatelovi prekonať závislosť na drogách. Kruhy v súčasnej dobe predstavujú určitú formu dialógu za účelom dosiahnutia vzájomného rešpektu medzi členmi komunity, posilnenie medziludských vzťahov a vytvorenie silnejších väzieb širšej komunity. Ich výhodou je možnosť upravovať počet osôb zúčastnených na stretnutí podľa potrieb jednotlivých fáz procesu, od malých súkromných a dôverných kruhov až po veľké verejné kruhy.

Význam kruhov spočíva v tom, že predstavujú protiklad k monopolu profesionálov na trestnú spravodlivosť, povzbudzujú laickú účasť, zvyšujú množstvo a kvalitu dostupných informácií (v procese), vedú k činorodému hľadaniu nových možností, podporujú zmysel pre spoločnú zodpovednosť, posmelujú páchatela k účasti, zapájajú obeť, vytvárajú tvorivé prostredie, poukazujú na limity trestného systému, rozširujú zameranie súčasného trestného systému z viny na základné príčiny, pomáhajú mobilizovať komunitu a pomáhajú zlučiť hodnoty domorodých komunít s trestným systémom.

V neposlednom rade zaujímavou formou, resp. modelom restoratívnej justície sú **Panely/Výbory komunitnej spravodlivosti („Community Justice Boards“)**. Sú založené na slobodnej účasti dobrovoľníkov, najmä členov komunity, ktorí pracujú s prvopáchateľmi (predovšetkým mladistvými páchatelmi) a ich rodinami. Ak je to vhodné, súčasťou sedení sú aj obeť. Tento model restoratívnej justície je vhodný na riešenie drobných deliktov, akými sú najmä krádeže v obchodoch, bitky, požívanie alkoholu v menšej miere, sprejerstvo, záškoláctvo, tuláctvo či úteky z domu.

Dobrovoľníci z radov Panelu/Výboru usporiadajú konferenciu s mladistvým a jeho rodičom, porúčnikom alebo opatrovníkom ihneď po tom, ako im je pridelený prípad. Vhodná je i účasť ďalších zainteresovaných osôb (rodinní príslušníci, priatelia, mladší súrodenci). Stretnutie sa realizuje na neutrálnej pôde, takou sú napr. kostoly, školy, knižnice alebo komunitné centrá. Stretnutia sa pravidelne opakujú a pokračujú až dovtedy, kým nie sú členovia Panelu spokojní s výsledkom. Proces týchto stretnutí je s malými obmenami rovnaký ako pri mediácii. Mladistvý je vyzvaný, aby vlastnoručne spísal následky, ktoré spôsobil. To ho má naučiť vybrať si lepšie možnosti a uskutočňovať ciele. Na konci sa musí postaviť a nahlas prečítať vlastnoručne spísané podklady. Výsledkom Panelu by mala byť pozitívna výchovná skúsenosť.

4. UPLATNENIE RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE V TRESTNÝCH VECIACH V PRAXI

Z hľadiska uplatnenia vyššie uvedených modelov restoratívnej justície možno konštatovať, že sa realizujú vo väčšine európskych krajín ako v prípravnom, tak aj súdnom konaní. V niektorých krajinách (Anglicko/Wales, Bulharsko, Maďarsko, Taliansko) prebiehajú pilotné projekty, ktoré sa snažia uplatniť tieto modely aj v zariadeniach pre odsúdených. Avšak z hľadiska početnosti praktického využitia prostriedkov restoratívnej justície je možné v jednotlivých krajinách sledovať odlišnú mieru ich uplatnenia v praxi.

Nízke využitie prvkov restoratívnej justície je spôsobené v mnohých krajinách lokálnou (miestnou) nedostupnosťou restoratívnej justície, nakoľko restoratívne programy sa realizujú na základe individuálnych pilotných projektov. Ďalším dôvodom je chýbajúca politická vôľa pre vytvorenie príslušnej legislatívy a následné financovanie. Za hlavné dôvody nevyužívania restoratívnej justície je podľa prof. Friedera Dünkla predovšetkým nedostatok vôle medzi súdnymi orgánmi a prokurátormi, ktorá súvisí s nedôverou k týmto inšti-

tútom, striktnou aplikáciu zásady legality, presvedčením o vhodnosti využitia tradičných inštitútov. Z národných správ vyplynul ako ďalší dôvod nedostatok informácií, povedomia o výhodách restoratívnej justície; nedostatok vôle medzi legislatívcami a politikmi, a v neposlednom rade samotná „trestná klíma“ („Punitive Climate“) v krajine.

Ústrednou témou naďalej ostáva problém populizmu trestania verzus restoratívna justícia. Politika populizmu trestania je zlá, ale silná, kým kriminálna politika restoratívnej justície je dobrá, ale slabá. V odborných kruhoch sa kladie dôraz na výskum a začína sa prejavovať snaha o rozšírenie Konferencií v Európe, tak aj využívanie prvkov restoratívnej justície vo väzniciach. Ako mimoriadne dôležitá sa ukazuje potreba postavenia sociálnej podpory vo všeobecnej odbornej verejnosti, potreba legislatívy, implementácie praxe a výskumu, aby legislatívne zmeny boli založené na dôkazoch.

Restoratívna justícia je budúcnosť justície, potrebujeme revolúciu myslenia. Restoratívna justícia nie je protikladom punitívnej, trestajúcej justície, ale to trestanie, resp. punitivizmus je časťou restoratívnej justície.

Resumé: Recent years have witnessed a rapid expansion at European and international levels in developing initiatives grounded in restorative principles. International Instruments view restorative interventions as a legitimate means of delivering justice. At European level, the EU Framework Decision calls on Member States to promote mediation in criminal cases for offences which is considers appropriate for this sort of measure.

Restorative justice seeks to resolve crime and conflicts by addressing the wider needs of victims, offenders and the community. It offers benefits to all of those who participate and can be especially useful for young offenders. It helps them realise the harm caused by their actions, while holding them to account. In particular, the impact of young offender having to explain their actions to the victim can have a powerful effect on them. Restorative Justice is developed across Europe. We can categorize restorative practices to four models: Victim-offender mediation or Reconciliation, Community Service, Reparation and Conferencing. Other forms of restorative models are found in some European counties, in USA and Australia. There are Community Reparation Groups, Police-led Restorative Cautioning, Sentencing Circle and Community Justice Boards.

Restorative Justice has the significant potential to improve the delivery of criminal justice. It is a process that can greatly enhance traditional justice systems in terms of holding offenders to account and encouraging them to accept responsibility for their actions. It often gives victims and offenders a fairer and more satisfying experience of justice, and can produce outcomes that are more likely to result in recompense, forgiveness and reconciliation. It is something we need to actively promote in modern-

ising criminal justice, away from the old failed polices of ever increasing retribution, punishment and imprisonment.

Literatúra

1. DÜNKEL, F. – GRZYWA, J. – HORSFIELD, P. Restorative Justice and Mediation in Penal Matters in Europe. Nepublikovaná prednáška prezentovaná na Medzinárodnej konferencii v Gdansku dňa 11. mája 2013.
2. JOHNSTONE, G. (ED.). A Restorative Justice Reader. Second edition. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2013. 461 p. ISBN 978-0-415-67235-1.
3. SULLIVAN, D. – TIFFT, L. (EDS). Handbook of Restorative Justice. A Global Perspective. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2008. 574 p. ISBN 978-0-415-35356-4.
4. UMBREIT, M. – ARMOUR, M. P. Restorative justice dialogue. An Essential Guide for Research and Practice. New York: Springer Publishing Company, 2011. 339 p. ISBN 978-0-8261-2258-2.
5. VAN NESS, D. W. – STRONG, K. H. Restoring Justice. An Introduction to Restorative Justice. Fourth Edition. New York: LexisNexis, 2010. 259 p. ISBN 978-1-4224-6330-7.
6. International Juvenile Justice Observatory Interview- Mr. David O'Mahony. Professor in Law. Durham University. England. <http://www.oijj.org/news>.

Kontakt

Doc. JUDr. Miroslava Vráblová, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
miroslava.vrablova@truni.sk

ALTERNATIVNÍ SANKCE A NOVELY TRESTNÍHO ZÁKONÍKU – NOVÝ TREND V ALTERNATIVNÍM TRESTÁNÍ?¹

Alternative Sanctions and Amendments to Penal Code – a New Trend of Alternative Punishment?

Věra Kalvodová

Abstrakt: Příspěvek se zabývá vybranými aspekty alternativních trestů v české právní úpravě. Autorka představuje filozofii trestání v novém trestním zákoníku. Poté se věnuje alternativním trestům z pohledu novel trestního zákoníku a zamýšlí se nad novými trendy v alternativním trestání.

Klíčové slová: alternativní tresty, princip ultima ratio, domácí vězení, trendy trestání.

Abstract: This article deals with selected aspects of alternative punishments in the Czech legal regulation. The author presents philosophy of punishment in new Penal Code. She also pays her attention to alternative punishments from the view of amendments to Penal Code and reflects new trends in alternative punishments.

Key words: alternative punishments, “ultima ratio” principle, house arrest, trends of punishment.

1. K FILOZOFII TRESTÁNÍ V „NOVÉM“ TRESTNÍM ZÁKONÍKU

Problematika trestních sankcí je jednou z klíčových otázek trestní politiky neboť jsou to právě trestní sankce, jejichž prostřednictvím je realizována základní, tj. ochranná funkce trestního práva.² V právní úpravě obsažené v novém trestním zákoníku, tedy v zákoně č. 40/2009 Sb., jsou zcela patrné dva základní

---

¹ Příspěvek vznikl v rámci projektu Sankční systém trestního práva – bilance a perspektivy (MUNI/A/0906/2013).

² KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 8, srov. i KALVODOVÁ, V. *Filozofie trestání v návrhu*

směry sankcionování. Prvním z nich je posílení pozice nepodmíněného trestu odnětí svobody jakožto krajního prostředku a s tím spojené prohloubení trendu alternativního trestání. Druhým směrem je pak posílení trestní represe. Uvedené, zdánlivě protichůdné směry jsou logickým odrazem diferenciací trestní odpovědnosti promítnuté do bipartice přečin – zločin, tedy kategorizace trestného činu založené na společenské škodlivosti. U přečinů³ se uplatní především alternativní tresty, nepodmíněné tresty odnětí svobody se předpokládají spíše výjimečně a u některých přečinů dochází i ke snížení trestních sazeb. Naopak u zločinů⁴ a zejména u zločinů zvláště závažných⁵ dochází k podstatnému zvýšení trestních sazeb odnětí svobody, jak v obecné výměře, tak i v rámci jednotlivých skutkových podstat a právní úprava poskytuje i další prostředky asperace spojené i s možností prolomení maximální dvacetileté výměry pravidelného trestu odnětí svobody (vícečinný souběh více trestných činů, recidiva zvláště závažného zločinu apod.).⁶ Předmětem následujících úvah bude onen první zmiňovaný směr.

Co třeba hodnotit pozitivně, je výslovné vyjádření principu ultima ratio, resp. subsidiarity přísnější sankce v rámci základních zásad. V obecnější rovině jde o ustanovení § 38 odst. 2 TrZ, podle něhož *tam, kde postačí uložení trestní sankce pachatele méně postihující, nesmí být uložena trestní sankce pro pachatele citelnější. Ve vztahu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody pak zůstala zachována v podstatě výjimečnost uložení tohoto trestu v případě trestných činů, u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři, resp. v současném znění 5 let – srov. § 55 odst. 2 TrZ ... „lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.“* Speciálně je pak výjimečnost nepodmíněného trestu odnětí svobody stanovena pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2, kdy lze uložit nepodmíněný trest jen za podmínky, že *uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem;*

---

nového trestního zákoníku. In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. ASPI Wolters Kluwer : Praha. 2008, s. 87.

³ Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.

⁴ Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny.

⁵ Zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

⁶ K tomu srov. např. KALVODOVÁ, V. *Trestání mnohosti v novém trestním zákoníku.* In Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings. První. Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 913–920.

srov. § 55 odst. 2 poslední věta TrZ ve znění zák. č. 390/2012 Sb. Z hlediska rozhodování o druhu a výměře trestu je pak významná i zásada zohlednění zájmu poškozeného vyjádřená v ustanovení § 38 odst. 3 TrZ, podle něhož *se při ukládání trestních sankcí přihlédne i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem*. Výslovné zakotvení uvedené zásady lze bezesporu vnímat jako projev restorativní justice, která klade důraz na usmíření pachatele s obětí trestného činu a obnovu trestným činem narušených společenských vztahů a usiluje o posílení práv poškozeného a hledá cesty, jak usnadnit poškozenému, aby dosáhl náhrady škody a odčinění příkoří způsobeného trestným činem.⁷ Soud může zohlednit zájmy poškozeného již samotnou volbou vhodného druhu trestu. Dle Vanduchové by pachateli neměl být uložen trest, který nepříznivě ovlivňuje schopnost odsouzeného nahradit škodu způsobenou trestným činem.⁸ Trestem, který bezesporu může nepříznivě ovlivnit schopnost odsouzeného nahradit způsobenou škodu, je nepodmíněný trest odnětí svobody, zejména v těch případech, kdy odsouzený nemá možnost ve výkonu trestu pracovat. Z tohoto pohledu by tedy měly mít přednost tresty, samozřejmě, je-li to možné s ohledem na povahu a závažnost trestného činu. Na druhé straně nepříznivý dopad na právem chráněné zájmy poškozených mohou mít i tresty nespojené s odnětím svobody, zejména peněžitý trest či trest zákazu činnosti a v takovém případě je nutno zvážit, zda přednost má mít zájem poškozeného či zájem na realizaci efektu toho kterého druhu trestu (odčerpání finančních prostředků, zabraňovací účinek zákazu činnosti).⁹

Pokud jde o alternativní tresty, zachovány zůstaly typické alternativní tresty – podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem, obecně prospěšné práce a peněžitý trest. Škála alternativních trestů byla rozšířena o domácí vězení. Součástí systému trestů se stal dále zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, který rovněž může plnit roli alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, ale primárně (podobně jako např. zákaz činnosti) povahu alternativního trestu nemá.

Domácí vězení není sice koncipováno *výslovně* jako alternativa nepodmíněného trestu odnětí svobody, avšak tuto jeho povahu můžeme z právní úpra-

---

⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Obecná část Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 507, srov. i KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 66.

⁸ VANDUCHOVÁ, M. In ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Obecná část Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 508.

⁹ Blíže k tomu viz KALVODOVÁ, V. *Zásada zohlednění právem chráněných zájmů poškozeného trestným činem*. In *Dny práva/Days of Law 2013*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 33–38.

vy i z odůvodnění jejího přijetí vyvodit.¹⁰ Důvodová zpráva počítá s ukládáním tohoto trestu *osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele i k možnostem jeho resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale postačuje podstatně menší intenzita zásahu vůči nim*. O alternativní povaze domácího vězení právě ve vztahu k nepodmíněnému odnětí svobody svědčí i skutečnost, že původně bylo koncipováno jako tzv. trest s náhradou,¹¹ stejně jako nemožnost uložení domácího vězení vedle trestu odnětí svobody (srov. § 53 odst. 1 TrZ) či systematické zařazení domácího vězení v rámci taxativního výčtu trestů obsaženém v § 52 odst. 1 TrZ na druhém místě hned za odnětím svobody.¹² Zavedení, resp. znovuzavedení¹³ domácího vězení do sankčního systému českého trestního práva bylo bezesporu dobrým počinem. Jako nejprůšnější alternativa nepodmíněného trestu odnětí svobody vyplnilo v systému trestů mezeru mezi uvězněním pachatele, jakožto nejzávažnějším zásahem do nejširšího okruhu základních práv a svobod a ostatními alternativami představujícími podstatně nižší míru takového omezení.¹⁴ S právní úpravou domácího vězení ať již v její původně přijaté či novelizované¹⁵ podobě je spojena řada problémů, na něž v hojné míře poukazuje odborná literatura. Názory odborníků na předpoklady ukládání tohoto trestu se někdy různí, společné je však volání po zavedení účinné kontroly výkonu domácího vězení v podobě elektronického monitoringu.¹⁶ Přes výhrady, které se ve vztahu k do-

¹⁰ KALVODOVÁ, V. *Právní následky trestného činu a činu jinak trestného, trestněprávní alternativy*. In KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 482–483.

¹¹ Podle původní úpravy účinné do 30. 11. 2011 pokud soud ukládal trest domácího vězení, stanovil pro případ, že by jeho výkon byl zmařen, náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok.

¹² KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení v české právní úpravě*. In Aktuálně otázky trestného zákonodárství. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. k 80. narozeninám. Bratislava: Eurokódex, 2012., s. 104. K hierarchickému zařazení srov. i ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až § 139. Komentář*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 714.

¹³ Domácí vězení bylo jakožto alternativa vězení prvního stupně součástí zákona č. 117 z roku 1852, ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, účinného až do r. 1950.

¹⁴ KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení v české právní úpravě*. In Aktuálně otázky trestného zákonodárství. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. k 80. narozeninám. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 110–111.

¹⁵ Zákonem č. 330/2011 Sb. došlo k podstatným změnám v právní úpravě předpokladů pro uložení tohoto trestu, srov. § 60 TrZ. Současně se místo náhradního trestu odnětí svobody zavádí institut přeměny domácího vězení v trest odnětí svobody; srov. § 61 TrZ.

¹⁶ KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení v české právní úpravě*. In Aktuálně otázky trestného zákonodárství. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. k 80. narozeninám. Bratisla-

máčímu vězení objevují, jde o trest, který má v sobě potenciál stát se efektivní alternativou trestu odnětí svobody, využívanou v širší míře. Nikoli ovšem bez účinné kontroly.¹⁷

2. ALTERNATIVNÍ TRESTY OPTIKOU NOVEL TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

Sankčního systému trestního práva a především alternativních trestů se podstatně dotkly novely trestního zákoníku z let 2011 a 2012, konkrétně zákon č. 330/2011 Sb. a zákon č. 390/2012 Sb. Objevuje se v nich, jak se zdá, nový trend v alternativním trestání – *trend nahrazování jedné alternativy jinou v případě, že původně uložený alternativní trest není vykonán, popř. pachatel nevede řádný život, poruší stanovené podmínky apod.* Uvedené se týká trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu.

Pokud jde o *obecně prospěšné práce*, uzákoněny byly nové možnosti reakce na situace, kdy pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává. Zatímco dříve některá z uvedených situací znamenala zpravidla přeměnu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, v současné době je dána možnost přeměnit obecně prospěšné práce v trest domácího vězení (za podmínek § 60 odst. 1 TrZ), v peněžitý trest nebo nepodmíněný trest odnětí svobody; srov. § 65 odst. 2 TrZ. Každá jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně pro-

---

va: Eurokódex, 2012, KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody?* In Days of Public Law. Ed. Kandalec et al. Brno: Masarykova univerzita, 2007, ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* Praha: Leges, 2011, ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 2. vydání, Praha: Leges, 2014, HRUŠÁKOVÁ, M., PŘEPEČHALOVÁ, K., ŽATECKÁ, E. *Zamyšlení nad trestem domácího vězení v novém trestním zákoníku.* In Milníky práva v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009, KREJČÍŘIKOVÁ, K. *Domácí vězení a elektronický monitoring* In Milníky práva v stredoeurópskom priestore. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009, NAVRÁTILOVÁ, J. *Trest domácího vězení.* Bulletin advokacie, 2009, č. 10, HOŘÁK, J. *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených.* Trestní právo, 2005, č. 12.

¹⁷ Srov. KALVODOVÁ, V. *Domácí vězení v české právní úpravě.* In Aktuálně otázky trestného zákonodárstva. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. k 80. narodeninám. Bratislava: Eurokódex, 2012, s. 111.

spěšných prací se počítá za jeden den trestu domácího vězení nebo trestu odnětí svobody. Přeměna obecně prospěšných prací v peněžitý trest je pak spojena s uložením náhradního trestu odnětí svobody pro případ, že by peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán. Tento náhradní trest přitom nesmí být přísnější, než trest, který by pachateli hrozil v případě přeměny obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody; srov. § 65 odst. 2 písm. b) TrZ. Poněkud nelogicky není v § 65 odst. 2 písm. a) TrZ výslovně stanoven postup v případě, že pachatel nevykoná domácí vězení, na které byly obecně prospěšné práce přeměněny či jinak poruší podmínky jeho výkonu či nevede řádný život. Zřejmě se zde uplatní ustanovení § 61 upravující TrZ přeměnu trestu domácího vězení v trest odnětí svobody.¹⁸

Nové možnosti trestněprávní reakce na nevykonání *peněžitého trestu* byly zavedeny novelou č. 390/2012 Sb. Peněžitý trest může být v tomto případě přeměněn v trest domácího vězení (za podmínek § 60 odst. 1 TrZ) nebo v trest obecně prospěšných prací. Náhradní trest odnětí svobody, který se současně s peněžitým trestem ukládá, se uplatní až v případě, že pachatel v době od přeměny peněžitého trestu v trest domácího vězení nebo v trest obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu jeho výkonu, bez závažných důvodů poruší sjednané podmínky, jinak maří jeho výkon nebo zaviněně tento trest ve stanovení lhůtě nevykonává; § 69 odst. 2 TrZ. Třeba v této souvislosti ještě připomenout ustanovení § 343 tr. řádu o vymáhání peněžitého trestu, které má přednost před náhradním trestem odnětí svobody.¹⁹

Změny se dotkly i institutu *podmíněného propuštění* z výkonu trestu odnětí svobody. Novela č. 390/2012 Sb. zmírnila podmínky pro podmínění propuštění. Jednak přinesla další zkrácení doby trestu odnětí svobody, kterou musí odsouzený vykonat. U odsouzeného, jenž nebyl odsouzen za zvláště závažný zločin a který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, může postačovat i výkon jedné třetiny uloženého trestu; srov. § 88 odst. 1 písm. b) TrZ. V kombinaci s již existující možností danou § 88 odst. 2 TrZ propustit odsouzeného za přečin, který prokázal svým vzorným a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, i před uplynutím doby vyžadované v § 88 odst. 1, se tak doba pobytu odsouzeného ve věznici může ještě více zkrátit. Navíc uvedená novela přeměnila obligatorní zprůsnění zkušební doby předčasného podmíněného propuštění podle § 88 odst. 2 TrZ v podobě stanovení

¹⁸ Srov. i ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 314–315.

¹⁹ Blíže k tomu ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání, Praha: Leges, 2014, s. 272 a násl.

povinnosti zdržovat se ve stanoveném časovém období v obydlí nebo jeho části, vykonat práce ve prospěch obcí nebo jiných obecně prospěšných institucí nebo složit určenou peněžní částku na pomoc obětem trestné činnosti na účet soudu na fakultativní. Zavedla dále možnost výjimečného ponechání podmíněného propuštění v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k rozhodnutí, že se zbytek trestu vykoná; srov. § 91 odst. 1 TrZ.

Poslední změnou, kterou třeba zmínit, je možnost přeměny trestu odnětí svobody na trest domácího vězení. Přinesla ji opět novela č. 390/2012 Sb. Podmínky, za nichž soud může zbytek trestu odnětí svobody přeměnit, jsou stanoveny v § 57a TrZ. Tato možnost se týká jen odsouzených za přečin. Předpokladem je pak výkon poloviny uloženého nebo rozhodnutím prezidenta zmírněného trestu, polepšení, které odsouzený prokázal zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním povinností a prognóza vedení řádného života v budoucnu. Při přeměně se každý den nevykonaného zbytku trestu počítá za jeden den domácího vězení, přičemž soud není vázán nejvyšší výměrou trestu domácího vězení, která činí dva roky. Přeměna odnětí svobody v domácí vězení může být obecně vnímána jako určitý vhodný mezistupeň mezi výkonem trestu odnětí svobody a propuštěním odsouzeného na svobodu. Podoba, v jaké byla přijata, však vzbuzuje pochybnosti o jejím smyslu a využitelnosti. Podmínky jsou nastaveny téměř shodně jako podmínky pro podmíněné propuštění, takže není jasné, kdy by soud měl použít přeměnu a kdy podmíněné propuštění. U přečinů lze pak dosáhnout na podmíněné propuštění i dříve, a to dokonce i dříve než po výkonu jedné třetiny. Navíc ve zkušební době podmíněného propuštění lze stanovit povinnost zdržovat se v obydlí, tedy jakési quazidomácí vězení – viz výše. Není stanoven postup pro případ porušení podmínek domácího vězení. Neexistuje efektivní kontrola. Nelze proto zřejmě očekávat přílišné využití tohoto institutu.

Na první pohled se uvedené změny mohou jevit jako prospěšné. Odrážejí trend omezování nepodmíněných trestů odnětí svobody, snižování vězeňské populace a širší aplikace alternativních trestů. Při komplexnějším pohledu se však nabízí otázka, zda nedochází k devalvaci podstaty a smyslu alternativních trestů. Nedáváme tím pachatelům signál?: „Nevykonal jsi alternativní trest, nevedeš řádný život, nerespektuješ stanovené podmínky? Nic tak strašného se neděje, dostaneš jiný alternativní trest a pak popř. i další. Nemusíš se příliš obávat, že skončíš ve vězení.“ Alternativní tresty jsou bezesporu projevem zásady ekonomie trestní represe ve smyslu minimum represe s maximálním ochranným efektem. Současně jsou ale výrazem dobrodiní zákona ve smyslu šance pachateli prokázat, že spáchání trestného činu bylo ojedinělým vyboče-

ním z řádného života, že je schopen přijmout důsledky svého činu a řádně uložený trest vykonat. Pokud toto neosvědčí, měla by následovat razantnější reakce v podobě nepodmíněného trestu.

Samozřejmě, že mohou nastat případy, kdy by přeměna v nepodmíněný trest odnětí svobody byla příliš přísnou vzhledem k osobě pachatele a okolnostem případu. Na takové případy však zákon pamatuje právě možností ponechat *výjimečně* uložený alternativní trest v platnosti za současného zpřísnění jeho výkonu, která by mohla rozšířena např. i na peněžitý trest.

3. ZÁVĚREM

Alternativní trestání a s ním spojené chápání nepodmíněného trestu odnětí svobody jakožto ultima ratio má bezesporu své významné místo v systému moderní trestní justice. Promyšlené a systémové zavádění hmotněprávních a procesních alternativ do trestních předpisů a jejich uvádění v život prostřednictvím aplikační praxe je pozitivním rysem vývoje trestního práva, který třeba podpořit, stejně jako odůvodněné změny právní úpravy, která se v praxi neosvědčila. Změny nastíněné v tomto příspěvku se bohužel jeví spíše jako pragmatický prostředek ke snížení vězeňské populace než jako koncepční prostředek trestní politiky reflektující smysl alternativního trestání.

Resumé: This article deals with selected problem of alternative punishments in the Czech penal law. The author distinguishes two trends of punishments in the new Penal Code reflecting the binary categorisation of a criminal offence – minor offence and crime. On the one hand the philosophy of the imprisonment as an ultima ratio and the idea of alternative punishments is emphasized. The new alternative sanctions – house arrest and prohibition to attend sports, cultural and other social events – were introduced into the system of sanctions. On the other hand the stricter punishment for the most serious crimes is determined. The maximum term of imprisonment is twenty years (according the previous CC it was fifteen) and the principle of aggravation in cases of pluralistic criminal activity (concurrency and recidivism) was extended, as well. The author also pays her attention to amendments to Penal Code which introduced significant changes into the alternative punishments. She reflects new trends in alternative punishments.

Literatúra

1. HOŘÁK, J. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*, 2005, č. 12, ISSN 1211-2860.
2. HRUŠÁKOVÁ, M., PŘEPECHALOVÁ, K., ŽATECKÁ, E. Zamyšlení nad trestem domácího vězení v novém trestním zákoníku. In *Milníky práva v stredo-európskom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009, 1052 s. ISBN 978-80-7160-295-8.
3. KALVODOVÁ, V. Domácí vězení v české právní úpravě. In *Aktuálne otázky trestného zákonodárstva*. Pocta prof. JUDr. Milanovi Čičovi, DrSc. k 80. narodeninám. Bratislava: Eurokódex, 2012, 327 s. ISBN 978-80-89447-63-3.
4. KALVODOVÁ, V. Trestání mnohosti v novém trestním zákoníku. In *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*. První. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 913–920, ISBN 978-80-210-4990-1.
5. KALVODOVÁ, V. Domácí vězení – jedna z možných alternativ odnětí svobody? In *Days of Public Law*. Ed. Kandalec et al. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 678–684, ISBN 978-80-210-4430-2.
6. KALVODOVÁ, V. Filozofie trestání v návrhu nového trestního zákoníku. In *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI Wolters Kluwer, 2008, 492 s. ISBN 978-80-7357-365-2.
7. KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Brno: Masarykova univerzita, 2002, 272 s. ISBN 80-210-3025-9.
8. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 961 s. ISBN 978-80-7179-082-2.
9. KREJČÍŘÍKOVÁ, K. Domácí vězení a elektronický monitoring. In *Milníky práva v stredo-európskom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009, 1052 s. ISBN 978-80-7160-295-8.
10. NAVRÁTILOVÁ, J. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, ISSN 1210-6348.
11. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Obecná část. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2150 s. ISBN 80-7179-896-7.
12. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, 416 s., ISBN 978-80-87212-68-4.
13. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

Kontakt

Doc. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.

Masarykova univerzita v Brně

Právnická fakulta

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

Vera.Kalvodova@law.muni.cz

JOHN BRAITHWAITE: TEÓRIA REINTEGROVANÉHO ZAHANBENIA A RESTORATÍVNA SPRAVODLIVOSŤ¹

John Braithwaite: The Theory of Reintegrative Shaming and Restorative Justice²

Gustáv Dianiška

Abstrakt: Autor v článku analyzuje teóriu reintegrovaného zahanbenia Johna Braithwaitea. V kontexte jej uplatnenia v restoratívnej spravodlivosti charakterizuje osobnosť autora teórie, profilujúce pojmy (zahanbenie, vina), rozmery viny a ich prepojenosť. Poukazuje na súvislosti s inými kriminologickými teóriami, ako aj stratometrickou teóriou skupín. Rozoberá rodinný model zahanbenia ako aj reintegrované zahanbenie v súvislosti s kriminalitou bielych golierov. Nasleduje hlbší pohľad na obsah teórie reintegrovaného zahanbenia a princípy jej realizácie. V záverečnej časti článku sa jeho autor zaoberá aktuálnosťou a možnosťami uplatnenia tejto teórie v slovenských pomeroch. Zdôrazňuje potrebu jej využitia v prospech rozvoja restoratívnej spravodlivosti v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: John Braithwaite, restoratívna spravodlivosť, teória reintegrovaného zahanbenia.

Abstract: Author of this contribution analyses the theory of John Braithwaite – reintegrative shaming. He characterizes the John Braithwaite's personality, profiling conceptions (shame, guilt), the measurements of guilt and its interconnection. He mentions coherence with other criminological theories as well as stratometric theory of groups. He describes the family model of shaming and reintegrated shaming in the context of white collar criminality. He gives the deep view about content of theory of reintegrative shaming and principles its realization. In the concluding part of this contribution the author reflects recency and possibilities of application this theory in the slovak circumstances. He accents the need its utilization in improvement of restorative justice in Slovak republic.

Key words: John Braithwaite, restorative justice, the theory of reintegrative shaming.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

1. ÚVOD

Prv než pristúpime k rozboru prínosu Johna Braithwaita pre restoratívnu spravodlivosť, zamyslíme sa, prečo je táto problematika v súčasnosti aktuálna. Vychádzame pritom z názorov mnohých autorov, rezonancia ktorých v literatúre je najčastejšia.

Zločin, konštatujú mnohí z nich, paradoxne zastiera vnímanie ľudskej dôstojnosti. Zločinci tak nachádzajú výhodnú „parketu“ pre jeho ospravedlnovanie či relativizáciu. Naproti tomu dôstojnosť ako vlastnosť človeka je podľa nášho názoru dôležitou bariérou zabraňujúcou kriminálnym činom.

Rozbor pôsobnosti orgánov činných v trestnom konaní svedčí o tom, že zločin vnímajú predovšetkým ako porušenie zákona. To je iste, z hľadiska ich kompetencií, návykov a skúseností, potrebné. Spravodlivosti by však prospelo, keby aj tieto orgány si viac uvedomovali a vnímali, že ide zároveň o traumatickú udalosť.

Doba si vyžaduje viac pozornosti pre obeť zločinu. Obeť oproti páchatelovi stále ťahá za kratší koniec. Potreby obeť nevyčerpáva len trestnoprávne riešenie trestného činu a justíciu príliš nezaujímajú ďalšie dôsledky trestného činu ako traumatizujúcej udalosti. Páchatel je síce odsúdený, ale otázne či je schopný obeť, či pozostalým po obeť sa ospravedlniť? Zločin spôsobil obetiam konkrétne škody (materiálne a psychické), ktoré sú síce potrestané, ale neboli uvedené do pôvodného stavu.

Paradoxom našej doby je oslabovanie úlohy komunít, osobitne rodiny. Komunita z hľadiska neformálneho odsúdenia zločinu ako aj z hľadiska podania pomocnej ruky páchatelov či obeť, má nezastupiteľnú úlohu. Okolie však často nepozná potreby týchto svojich členov a je málo aktívne pri poskytovaní pomoci, osobitne obetiam na ich postraumatickej životnej ceste.

Je možné zladit' etické princípy – princíp spravodlivosti a princíp solidarity a konania dobra – s princípmi trestania? Pokúsime sa prostredníctvom rozboru teórie reintegrovaného zahanbenia Johna Braithwaita naznačiť nádej, že to ide.

2. JOHN BRAITHWAITE A KONCEPCIA REINTEGROVANÉHO ZAHANBENIA

Podľa mnohých autorov (pozri napr. S. Michančová a kol., 2011) filozofický základ restoratívnej spravodlivosti tvoria tri navzájom prepojujúce a podmieňujúce sa teórie:

1. Udeľovanie trestu odňatia slobody je posledná možnosť v prípade, ak nie je možné nájsť iné riešenie trestnej veci
2. Restoratívna spravodlivosť vyžaduje aktívnu pomoc pri resocializácii páchateľa a jeho bezproblémovom návrate do spoločnosti po spáchaní trestného činu
3. Restoratívna spravodlivosť sa neobíde bez posilnenia práv poškodených (obetí) trestných činov.³

V súvislosti s restoratívnou spravodlivosťou je mimoriadne dôležité, okrem objasnenia jej filozofického a etického rozmeru, aj hlbšie poznanie kriminologických teórií. Pri tomto tvrdení vychádzame, napriek riziku postojov skeptických praktikov a časti verejnej mienky, zo známej myšlienky, že najlepšou praxou je dobrá teória. Ku kriminologickým teóriám, ktoré majú zreteľný význam pre teóriu restoratívnej spravodlivosti nepochybne patrí aj teoretická koncepcia reintegrovaného zahanbenia Johna Braithwaita.

John Braithwaite je austrálsky kriminológ, ktorý v súčasnosti pracuje na Austrálskej národnej univerzite. Jeho vedecká činnosť je zameraná najmä na restoratívnu justíciu („restore“ angl. – obnoviť, navrátiť do pôvodného stavu). Intenzívne sa v tejto súvislosti zaujímal a spracovával pojmy ako „vina“ a „zahanbenie“. Jeho príspevky profilujú poznatky spoločenských vied, osobitne tých, ktoré vstupujú do obsahu kriminológie a prispievajú k originalite jej predmetu. Významným príspevkom v tomto smere bolo publikovanie knihy v roku 1989 s názvom „Trestný čin, zahanbenie a reintegrácia“, ktorú vydalo Cambridge University Press. Informácie o tejto teórii obsahujú niektoré české a slovenské učebnice, monografie, preklady zaoberajúce sa obsahom kriminológie.⁴ Zaujímavý názor na názov teórie Johna Braithwaita uvádza G. Lubelcová. V kontexte odborného obsahu jej monografie (pozri odkaz 2) sa priklonila k názvu „obvinenie“ a teda hovorí o koncepcii reintegrovaného obvinenia. Zdôrazňuje to nasledovne: uznáva, že pôvodný názov anglického termínu

---

³ MICHAŇČOVÁ, S. *Etické problémy probácie a mediácie*. In Restoratívna spravodlivosť ako výzva. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove 2011, s. 7.

⁴ KAISER, G. *Kriminológia*. Praha, C. H. Beck 1994, s. 64.

KUCHTA, J. VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha, C. H. Beck 2005, s. 95.

KOLEKTÍV AUTOROV. *Kriminológia 1*. Diel, Bratislava, Akadémia PZ 2006, s. 22.

DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia 2*. Rozšírené a doplnené vydanie, Plzeň, Aleš Čeněk 2011, s. 533.

LUBELCOVÁ, G. *Kriminalita ako spoločenský fenomén. Úvod do sociologicky orientovanej kriminológie*. Bratislava, VEDA 2009, s. 85.

„shame“ je spojený s hanbou, zahanbením. Ide však o spôsob obvinenia, ktorý súvisí s morálnou reflexiou samotného páchatela. Teda tento rozmer pokánia, ktorý má výrazný psychologický podtext, je predpokladom reintegrácie.

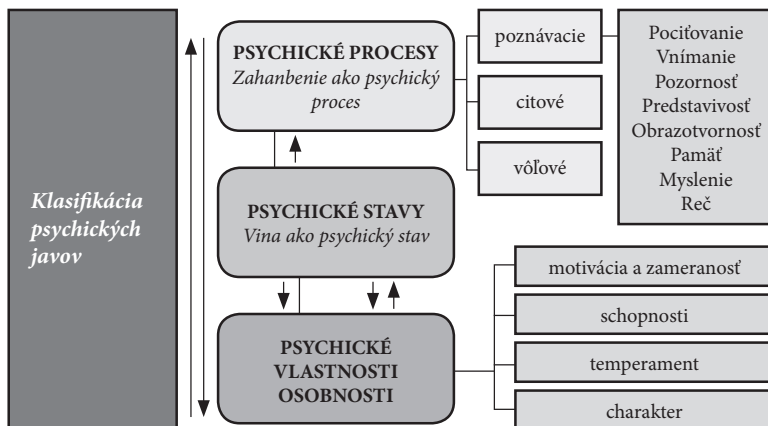
Je zrejme, že autorka akcentuje skôr morálne, neformálne obvinenie ako výsledok psychického procesu zahanbenia. Toto ponímanie umožňuje dialektický, vzájomne sa podmieňujúci vzťah medzi zahanbením (t. j. psychickým procesom) a vinou (stavom vedomia či presnejšie psychiky páchatela). Preto rozdielny názov nám nebráni prikloniť sa ku konštatovaniu G. Lubelcovej, že teória Johna Braithwaita predstavuje jeden z najvplyvnejších pokusov špecifikovať kriminogénny účinok spoločenskej reakcie a to vo formálnej (napr. právnej) ako aj neformálnej (psychologickej či sociálno-psychologickej) rovine.

Zahanbenie, ako sme dávnejšie uviedli spolu s T. Strémym,⁵ z pohľadu psychických javov (psychické procesy, stavy a vlastnosti osobnosti) je psychický proces odvíjajúci sa od pocitu viny. Nie je však vylúčené, že u niektorých páchatelov neúmyselných trestných činov môže rezonovať dlhodobejšie v podobe psychického stavu. **Vina** v teórii reintegrovaného zahanbenia predstavuje stav vedomia (či psychiky), vyjadrený intrapsychickým pocitom, že tento porušil právnu, morálnu či inú normu, narušil medziludské vzťahy, či poškodil zdravie, alebo zbavil obeť života. Inak povedané, páchatel vykonal čin, ktorý niečo spoločensky dôležité a uznávané porušil, poškodil, zničil a preto by mal niesť nielen formálnu, ale aj neformálnu (subjektívnu) zodpovednosť.

Vina pre páchatela má dvojaký rozmer. Môže byť v jeho vedomí chápaná ako formálna, vyslovená súdom a tiež ako neformálna, vyslovená napr. rodinou či priateľmi, ku ktorým má páchatel silný vzťah. Teda vina v podobe trestu je na jednej strane objektívna realita, ktorá spôsobí, že páchatel za ňu konkrétne pyká. Vina je však aj subjektívny postih, ktorý páchatel prežíva nie jednorazovo, ale procesne, pri protirečivom posudzovaní uznania (spravodlivosti), či neuznania (nespravodlivosti) viny. Ak formálna vina vyvolá morálnu reflexiu v osobnosti páchatela, ktorá je podporovaná napr. primárnou skupinou (rodina) ako aj okolitou verejnou mienkou, môže proces zahanbenia vyvolať pozitívne resocializačné následky. Dôležité je však, aby proces zahanbenia nebol devastujúci, ale zároveň v sebe obsahoval postupne rozvíjajúce sa prvky sociálnej komunity, obklopujúcej páchatela.

---

⁵ DIANIŠKA, G., STRÉMY, T. *Teória reintegrovaného zahanbenia*. Justičná revue, 1, 2009, s. 76.

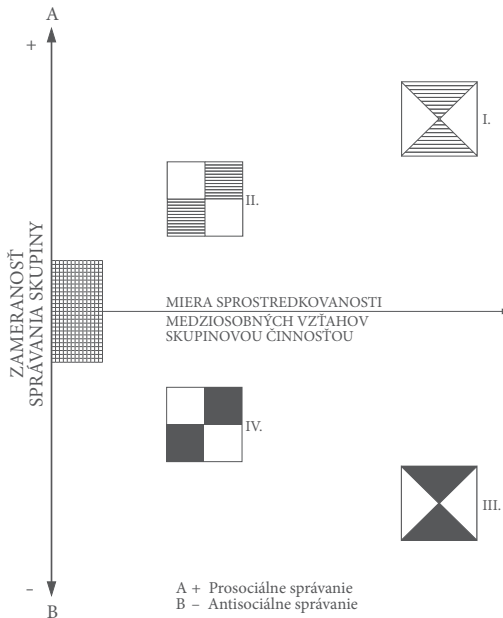
Schéma č. 1: Reintegrované zahanbenie a jeho pôsobnosť v psychike človeka.

Reintegrácia páchatela môže využiť proces zahanbenia i subjektívny pocit viny. Napriek ich prepojenosti, treba tiež vidieť relatívnu samostatnosť týchto dvoch javov. Niektorí psychológovia preto poukazujú na rozdiel medzi resocializáciu, ktorá sa vykonáva prostredníctvom zahanbenia alebo dôsledkom pôsobenia viny. Zahanbením sa rozumie jav s nižšou mierou vážnosti, naproti tomu vine sa prikladá vyššia miera vážnosti. V správaní páchatela však nedochádza k akejsi oddelenej reakcii, ale k tomu, že vina ako stav jeho vedomia, vždy zahŕňa zahanbenie. Treba však povedať, že zahanbenie nemusí však vrcholiť pocitom viny. T. j. nejedná sa o paralelný, ale celostný psychický proces, výrazne ovplyvňujúci kvalitu vedomia páchatela.

Teória reintegrovaného zahanbenia má určitú súvislosť aj s teóriou sociálnych väzieb (*social control theory*). Jej podstatu môžeme objaviť pri existencii vysokej miery integrácie jedinca do spoločnosti (napr. vysokohodnotné spoločenské ciele), kedy preukázateľne klesá riziko, že tento bude páchať trestné činy. Braithwaitova teória si všima nielen makroprostredie, ale zároveň sa hlbšie vnára do mezoprostredia. Vytvára tak priestor pre hlbšiu analýzu sociálno-psychologických javov (napr. sociálna interakcia, malé sociálne skupiny a pod.), ako aj poznanie ich vplyvu na prežívanie a správanie osobnosti páchatela. Sociálno-psychologické javy sú zdrojom druhotnej psychickej interiorizácie, modifikujúcej individuálnu, osobnostnú interiorizáciu. Teória reintegrovaného zahanbenia tak vytvára značný priestor, ktorý získala sociálna psychológia napríklad pri analýze vplyvu malých skupín na prežívanie

a správanie jedinca. Pozoruhodné sú v tomto smere poznatky, ktoré sústredila stratometrická koncepcia skupín A. V. Petrovského.⁶ V teórii sa rozlišujú štyri straty (vrstvy), jedna nepsychologická a ostatné psychologické: Centrálna vrstva, nepsychologická predstavuje predmetnú činnosť skupiny. Prvá psychologická vrstva súvisí s motiváciou človeka k predmetnej činnosti skupiny. Druhá psychologická vrstva vyjadruje sprostredkovanosť medziosobných vzťahov obsahom skupinovej činnosti. Tretia psychologická vrstva je povrchov a fixuje medziosobné vzťahy na základe osobných záujmov, a jedinečných vlastností osobnosti samotnej. Táto teória akcentuje členenie skupín podľa miery sprostredkovanosti medziosobných vzťahov skupinovú činnosťou, ako aj takú skupinovú činnosť, ktorá má pozitívny či negatívne spoločenské zameranie. Na základe týchto dimenzií, je možné popísať tieto základné typy skupín:

Schéma č. 2.: Členenie skupín na základe spoločenského zamerania skupiny a miery sprostredkovanosti medziosobných vzťahov skupinovú činnosťou.

⁶ Pozri podrobnejšie: DIANIŠKA, G. *Sociálna psychológia a právnik*. Bratislava, VEDA 2006, s. 114.

- Skupina I: V prospech spoločnosti rozvinutá skupina. Spoločenské vzťahy sa v maximálnej miere sprostredkovávajú spoločensky významnou činnosťou skupiny (napr. dobre fungujúca rodina, kolektív vedcov produkujúcich významné zistenia napomáhajúce liečeniu zhubných chorôb).
- Skupina II: predmetná činnosť skupiny je spoločensky žiaduca, ale zatiaľ nevystupuje ako sprostredkujúci faktor medziosobných vzťahov (napr. začínajúca podnikateľská činnosť malej skupiny).
- Skupina III: Ide o vysokorozvinutú, organizovanú a fungujúcu protispoločenskú skupinu (napr. organizovaná skupina, banda, mafia).
- Skupina IV: Ide o skupinu, ktorej činnosť je protispoločenská, ale doteraz nevystupuje ako sprostredkujúci faktor medziosobných vzťahov (napr. začínajúca triáda bytových zlodějov či vreckárov).
- Skupina V: Tzv. difúzna skupina, v ktorej skupinové ciele a hodnoty sú spoločensky indiferentné a bezprostredné vzťahy majú individuálny, dočasný charakter (napr. cestujúci vo vlakovom kupé, ľudia čakajúci na zastávke mestskej hromadnej dopravy).

Skupina, ako vyplýva z vyššie uvedenej typológie, môže zohrať v procese reintegrácie rôznorodú úlohu – od pozitívnej po negatívnu, dokonca žiadnu. Najlepším miestom, kde môže spoľahlivo fungovať proces reintegrovaného zahanbenia je dobre fungujúca rodina. Táto primárna spoločenská skupina má medzi výchovnými činiteľmi veľmi významné a nezastupiteľné postavenie. V dobre fungujúcej rodine, t. j. takej kde fungujú hranice rešpektu, vzájomnej úcty a súdržnosti v rodinných vzťahoch, sú zahanbenie a trest možné, vyvolávajúce pozitívnu sebareflexiu vinníka. Braithwaite v tejto súvislosti upozorňuje na dve hypotézy: Po prvé, rodiny sú najefektívnejším nástrojom na sociálnu kontrolu vo väčšine spoločnosti. Po druhé, rodiny ktoré sú rozdrobené, nesúdržné, dezintegrované, tolerovaním negatívnych spoločenských javov, sú rodiny, ktoré neuspávajú vo výchove ich detí. Aj mnohé trestné kauzy na Slovensku sú dôkazom, že rodina môže byť aj kriminogénnym činiteľom. Kriminologické výskumy, zaoberajúce sa napr. detskou delikvenciou, prinášajú hrozivé fakty o tom, že sa na nej podieľajú deti s funkčne narušených rodín, trpiace nedostatkom citového vzťahu a akútnym deficitom empatie (vcítania).

Okrem rodinného zahanbenia Braithwaite uvažuje o reintegrovanom zahanbení v súvislosti s kriminalitou „bielych golierov“. Pri porovnávaní tradičnej kriminality (napr. majetkovej, násilnej) a dynamicky sa rozvíjajúcej eko-

nomickéj kriminality, sa posilnila predstava, že páchatelia tejto kriminality sú viac inteligentnejší, šikovnejší, intrigánskejší, než ostatní páchatelia. Upozorňuje, v nadväznosti na výskumy ďalších kriminológov, že v západnej spoločnosti sa vytvorili nebezpečné ilúzie o tomto druhu kriminality. Naše výskumy⁷ potvrdili tieto zistenia. Hlasy kriminológov o mimoriadnej nebezpečnosti tohto druhu kriminality sú často hlasom zúfalcov volajúcich na púšti.⁸ Verejnosť i médiá k ekonomickej kriminalite zaujímajú ľahostajný postoj. Ak by teória reintegrovaného zahanbenia mala u nás reálne fungovať, bolo by nutné, aby celá spoločnosť chápala vysokú nebezpečnosť tejto trestnej činnosti. V tejto súvislosti poukazuje Braithwaite na problematiku korupcie. Mnohí verejní činitelia sú podľa neho naklonení ku korupcii viac ako úradnej objektívnosti, ktorá má byť ich základným pravidlom pri obstarávaní vecí verejného záujmu. Chápe to nielen ako materiálny prospech, ale aj zlyhanie voči ľuďom, ktorí im dopomohli k získaniu úradníckej pozície.

3. JOHN BRAITHWAITE A RESTORATÍVNA SPRAVODLIVOSŤ

J. Braithwaite odvodzuje dôsledky stigmujúcej a reintegratívnej reakcie komunity, či spoločnosti ako celku, od stavu kriminality. Zisťuje, že niektoré spoločnosti majú vyššiu a niektoré zase nižšiu mieru kriminality. Tieto rozdiely vysvetľuje nasledovne: Spoločenská reakcia na kriminalitu, označenie človeka za devianta, môže byť pravdivé, ale aj nepravdivé. Veľmi záleží na vyváženosti tejto reakcie. Tvrdí, že stigmujúce obvinenie, v zmysle teórie nálepkovania, zvyšuje kriminalitu. S nálepkou delikventa sa páchatel vyčleňuje zo spoločnosti a narušia sa, či pretrhajú jeho bežné sociálne väzby. Potrebanie tak doslova plní úlohu odplaty, pretože komunita k potrebaniu mlčí a nemá záujem o jeho návrat. Vytvárajú sa tak vhodné podmienky pre recidívu páchatela.

Teória reintegrovaného zahanbenia, v protirečení s klasickými teóriami nálepkovania, zdôrazňuje inú spoločenskú formu reakcie na kriminalitu. Jej jadro tkvie v úsilí zapojiť páchatela (delikventa) späť do komunity občanov, ktorí uznávajú právo, sú komunitou rešpektovaní. Je to nielen aktivovanie primeranej miery zahanbenia, ale aj pomoc v procese resocializácie. Takýto prístup

⁷ KOLEKTÍV AUTOROV. *Hospodárska kriminalita*. Trnava, Trnavská univerzita v Trnave – Právnická fakulta 2010.

⁸ VEČERKA, L. (ed.). *Kdo slyší hlas volajícího na poušti?* Praha, Masarykova česká sociologická spoločnosť 2010.

môže zbaviť páchatela nálepky devianta a pomôcť sa mu opäť začleniť do komunity a užitočnej spoločenskej činnosti. Takéto správanie posilňuje prosociálnu dimenziu jeho správania a zabraňuje recidíve.

Podľa Braithwaita je spoločenská reakcia a obvinenie nevyhnutné na to, aby došlo k posilneniu sociálnej kontroly kriminality a posilnila by sa tak oblasť sociálnej prevencie kriminality. Nezostáva len u výzvy, ale uvádza taký alternatívny model trestania, ktorý zdôrazňuje reintegráciu. Tento proces je posilňovaný zapojením obete trestného činu (poškodeného) a užšej komunity do procesu potrestania (neformálneho). Ide pritom nielen o odčinenie viny, ale aj náhradu ujmy spôsobenou trestnou činnosťou páchatela. Princípy teórie reintegrovaného zahanbenia prispeli k vývinu *modelu restoratívnej spravodlivosti*. Pre tento model je typickou formou priamy proces vyrovnávania sa medzi obeťou a páchatelom, za pomoci mediátora a za aktívnej spoluúčasti členov blízkej komunity.

Teória reintegrovaného zahanbenia je podnetná aj pre slovenské pomery. Napriek tomu, že je vo svete známa zhruba od roku 1989, nemožno jej uprieť určitú nadčasovosť, t. j. aktuálnosť pre súčasnú dobu. Z hľadiska normotvorby a uplatňovania trestného práva sa stále na Slovensku presadzuje v trestnom práve viac represívny než restoratívny model. Alternatívne tresty existujú, ale realizácia ich uplatňovania značne pokulháva. Ak si slovenskí právnicki a kriminológovia začínajú viac všimáť túto teóriu, je to treba hodnotiť ako pozitívny posun. Postupné vytváranie pre širšie a efektívnejšie uplatňovanie restoratívnej spravodlivosti môže byť významným príspevkom k eliminácii kriminality, delikvencie a negatívnych spoločenských javov.

Braithwaite pripisuje, ako sme už rozobrali vyššie, veľký význam zahanbeniu v dôsledku verejného morálneho odsúdenia trestného činu komunitou a prípade celou spoločnosťou. Na tomto základe sa môže aj u devianta formovať vnútorný kontrolný mechanizmus správania, vytvárajúci intrapsychickú psychickú prekážku pre jeho návrat k protiprávnym amorálnym formám správania. Intenzita a dôležitosť takéhoto správania záleží na kvalite slovenskej spoločnosti, ako aj osobnosti devianta. Je samozrejmé, že tieto faktory sa môžu meniť a vyvíjať. V tejto súvislosti je zaujímavý pohľad Braithwaita na rôzne kultúry komunit a rozdielnosť v tom, ako sa rôzne kultúry (národy) hanbia za spáchanie niečoho zlého. Tak napríklad ak spácha niekto niečo nemorálne a trestné podľa slovenského trestného poriadku a tradícií, nemusí to byť trestné a nemorálne podľa právneho poriadku iného štátu. Pripomíname tiež, že z hľadiska neformálneho rozmeru viny, zohrávajú dôležitú úlohu tradície, zvyky, obyčaje a sociálne stereotypy príslušnej komunity či spoločnos-

ti. Ako sa v tomto kontexte slovenská spoločnosť hanbí za spáchanie niečoho zlého?

V súvislosti s uplatňovaním princípov restoratívnej spravodlivosti je potrebné zamyslieť sa nad tým, aký je vzťah slovenskej spoločnosti k takým hodnotám ako je disciplína, sebadisciplína, pracovitosť, dodržiavanie zákonov, etických a morálnych noriem. Braithwaite uvádza, že národy, ktoré majú dobrý vzťah k týmto tradičným hodnotám, sa vyznačujú nižšou mierou kriminality. Je jasné aj to, že cudzie tradície, zvyky, obyčaje, maniere, či vzťah ku tradičným slovenským hodnotám, nemožno robiť bezhlavo a prenášať priamočiaro. Je skôr potrebné naše tradičné hodnoty (napr. rodina) kultivovať, rozvíjať a dokázať ich využívať k úspešnejšej resocializácii páchatela pre jeho pozitívny návrat do komunity. Dôverujeme u nás komunitám a máme vyššie uvedené predpoklady?

Zástancovia teórie reintegrovaného zahanbenia dôverujú komunitám a ich reintegratívnemu pôsobeniu v prospech jej uplatnenia. Zdôrazňujú však aj predpoklady úspešného procesu tejto teórie. K týmto predpokladom patrí: komunitne štruktúrovaná občianska spoločnosť, prítomnosť skupinovej lojality v komunitách, vzájomná dôvera, ústretovosť v prípade potreby aj schopnosť všestranne si pomáhať.

Napĺňajú slovenskú spoločnosť tieto predpoklady? Braithwaite upozorňuje na varujúcu skutočnosť, že tieto črty sa v západnej postindustriálnej spoločnosti vytrácajú. Stále viac sa presadzuje tendencia k individualizácii všetkých stránok života, s dôrazom na jej spotrebný charakter. Niektorí slovenskí kriminológovia zachytili vo výskumoch tieto javy, a hovoria o nebezpečenstve sociálnej anómie.⁹ Ak spomíname, že u nás tieto predpoklady absentujú, mnohým čitateľom sa môže právom zdať iluzórne, či sa vôbec teóriou reintegrovaného zahanbenia zapodievať. Avšak sám Braithwaite nielen poukazuje na možné úskalía, ale zároveň odporúča vytrvalo pôsobiť na obnovenie dobrých vzťahov v neformálnych sociálnych komunitách.

V súvislosti s rozvojom úsilia a širšieho etablovania princípov restoratívnej spravodlivosti, je potrebné rozpracovať aj problém recidívy násilnej trestnej činnosti. Je známe, že trest nie vždy odstraší páchatela od ďalšieho násilného trestného činu. Kľúčovou otázkou, podľa Braithwaitea je, či si páchatel uvedomí skutočné dopady svojho činu na obeť a prípadne aj spoločnosť. Autor teórie zdôrazňuje, že uvedomenie si dopadov mu slúži k tomu, aby zároveň prijal z toho vyplývajúce dôsledky (t. j. akceptoval odsúdenie a potrestanie a nehral

⁹ SCHENK, J. *K trom aspektom sebareflexie slovenskej sociológie*. In Sociológia, roč. 23. Bratislava, SAV 2000, s. 190.

rolu obeť spoločnosti). To však je len jedna stránka problému. Druhú stránku Braithwaite vidí v tom, aby komunita či spoločnosť navzdory formálnemu odsúdeniu a potrestaniu po návrate z výkonu trestu bývalého kriminálnika a priori nezavrhla, ale pokúsila sa mu podať pomocnú ruku.

Dôležité je taktiež poznamenať, že teória reintegrovaného zahanbenia môže priniesť pre uplatnenie jej princípov značný úžitok pre inováciu trestnej politiky štátu. Je predpoklad, že v budúcnosti bude narastať záujem o tento typ trestnej politiky, podnecujúcej cieľavedomé spracovávanie nových projektov korekcie a prevencie kriminality. Teória reintegrovaného zahanbenia vytvára aj široký priestor pre rozvoj kriminologického výskumu, ako aj pre multidisciplinárny vstup ďalších vedeckých disciplín (napr. forenznej psychológie). Ak spomíname priaznivý vietor pre plachetnicu vedy, treba zdôrazniť, že spomínaná teória ráta s aktívnym zapojením občanov pre elimináciu kriminality.

4. ZÁVER

Kriminologické teórie všeobecne napomáhajú najmä v sociálnej, sociálno-psychologickej a trestnoprávnej rovine pri riešení reálnych javov v kriminalite. Kriminologická teória „reintegrovaného zahanbenia“ môže zohrať významnú úlohu pri riešení problematiky restoratívnej spravodlivosti a pri úvahách o účinnosti alternatívnych trestov. Umožňuje lepšie formulovať úlohy empirického výskumu nepoznaných javov, cieľavedome ich interpretovať a hľadať praktické riešenia.

Realizovať restoratívnu spravodlivosť v justičnej praxi a nachádzať pre ňu porozumenie vo verejnosti nebude jednoduchá záležitosť. Treba sa vyvarovať naivného nadšenia, zachovať si reálny nadhľad a pozorne počúvať aj tých, ktorí tejto koncepcii „nefandia“. Zároveň je potrebné zobrať do úvahy dlhodobé tradície a obyčaje retributívnej justície, ako i paradoxy verejnej mienky v súvislosti s trestaním pachateľov.

Ako som sa v úvode state zamýšľal nad aktuálnosťou restoratívnej justície, tak v jej závere si kladiem nasledovné otázky:

- Dáva restoratívna justícia väčšiu šancu bohatým či vysoko postaveným ľuďom?
- Je možné profitovať z možností rôznorodých restoratívnych programov?
- Umožní mediácia vyhnúť sa trestu odňatia slobody a vyvolať akceleráciu predstieranej ľútosti?

- Bude obeť požadovať takú mieru nápravy škôd, ktoré presiahnu možnosť a zruinujú páchatela?
- Ako bude verejná mienka reagovať na výraznejšie udeľovanie alternatívnych trestov?
- Čo, keď proces oslabovania úlohy komunit, osobitne rodiny, bude pokračovať?

Otázky môžu u mnohých čitateľov podporiť určitý pesimizmus. Nevylučujem to, ale dovoľím si tvrdiť, že vedecké porozumenie a odpovede na ne by mohli byť zdrojom určitého optimizmu pri realizácii restoratívnej spravodlivosti. Spomínam si v tejto súvislosti na slová Charlesa Roberta Richeta „Budúcnosť a šťastie ľudstva závisí od vedy. Beda ľudskej spoločnosti, ak nepochopí túto jednoduchú pravdu“. Dodám, Ch. Richet bol francúzsky lekár, fyziológ, profesor na univerzite Paríži, nositeľ Nobelovej ceny (1913) za práce o anafylaxii. Ide o imunitnú reakciu vedúcu k poškodeniu, tzv. častú precitlivosť. Bolo by škodou, keby invenčne a aktuálne teoretické východiská restoratívnej spravodlivosti skončili na precitlivenosti tradičných justičných predstáv a postupov.

Resumé: Author of this contribution analyses the theory of John Braithwaite – reintegrative shaming. He characterizes the John Braithwaite’s personality, profiling conceptions (shame, guilt), the measurements of guilt and its interconnection. He mentions coherence with other criminological theories as well as stratometric theory of groups. He describes the family model of shaming and reintegrated shaming in the context of white collar criminality. He gives the deep view about content of theory of reintegrative shaming and principles its realization. In the concluding part of this contribution the author reflects recency and possibilities of application this theory in the slovak circumstances. He accents the need its utilization in improvement of restorative justice in Slovak republic.

Literatúra

1. BRAITWAITE, J. B. Crime, shame and reintegration. Cambridge University Press 1989.
2. DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. Teória reintegrovaného zahanbenia. Justičná revue. 1/2009.
3. DIANIŠKA, G. a kol. Kriminológia. 2 rozšírené vydanie. Plzeň, Aleš Čeněk 2011.
4. DIANIŠKA, G. Sociálna psychológia a právnik. Bratislava, VEDA 2006.

5. LUBELCOVÁ, G. Kriminalita ako spoločenský fenomén. Úvod do kriminologicky orientovanej kriminológie. Bratislava, VEDA 2009.
6. MICHANČOVÁ, S. Etické problémy probácie a mediácie. In Restoratívna spravodlivosť ako výzva. Prešov, Prešovská univerzita v Prešove 2011.
7. SCHENK, J. K trom aspektom sebareflexie slovenskej sociológie. In Sociológia, roč. 23. Bratislava, SAV 2000.

Kontakt

Prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc.

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

dana.markova@truni.sk

PRINCÍPY RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE VO VZŤAHU K TRESTANIU PRÁVNICKÝCH OSÔB¹

Principles of Restorative Justice in Relation to the Punishing of Legal Persons²

*Ivan Šimovček
Eva Szabová*

Abstrakt: Restoratívna justícia je všeobecne považovaná za proces, v ktorom sú zapojené viaceré strany v dôsledku spáchania trestného činu páchatelom a spôsobenia škody jeho obeti. Restoratívna justícia je zameraná na riešenie konfliktov a nápravu poškodenia. Uplatnenie restoratívnej justície pri trestaní právnických osôb nie je nemožné a rozsah zavádzania prvkov restoratívnej justície pri trestaní právnických osôb je plne závislý na úrovni uplatňovania restoratívnej justície pri trestaní páchatelov trestných činov – fyzických osôb.

Kľúčové slová: princípy a prvky restoratívnej justície, retributívna justícia, trestná zodpovednosť právnických osôb.

Abstract: Restorative justice is generally considered a process in which several parties are involved in an offense the offender and his victim causing damage. Restorative justice focuses resolve conflict and repairs the damage. Application of restorative justice to punish legal persons is not impossible and extent of introducing elements of restorative justice to punish legal persons is totally dependent on the level of application of restorative justice to punish offenders – individuals.

Key Words: principles and elements of restorative justice, retributive justice, criminal liability of legal persons.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179 12.

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Restoratívna justícia je všeobecne považovaná za proces, v ktorom sú zapojené viaceré strany v dôsledku spáchania trestného činu páchatelom a spôsobe nia škody jeho obeti. Restoratívna justícia je zameraná na riešenie konfliktov a nápravu poškodenia. Dáva príležitosť páchatelovi, aby vykonal odškodnenie, resp. reparáciu. Súčasne dáva ponuku a príležitosť tým, ktorí utrpeli ujmu, aby ich poškodenie alebo strata bola nahradená.³

Trestná zodpovednosť právnických osôb je založená na trestaní právnickej osoby ako celku za konanie fyzickej osoby, ktorá sa v mene a v rámci organizačnej štruktúry právnickej osoby dopustila protiprávneho konania, no túto osobu nie je možné označiť a sankcionovať za spáchanie trestného činu. Vyvodenie trestnej zodpovednosti právnickej osobe umožňuje vyhnúť sa stavu, že trestný čin nebude potrestaný len preto, že v dôsledku zložitých štruktúr riadenia právnickej osoby nemožno identifikovať fyzickú osobu ako páchatela trestného činu.⁴

V príspevku sme sa zamerali na jednotlivé princípy restoratívnej justície z hľadiska ich uplatnenia pri trestaní právnických osôb.

2. PRINCÍPY RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE

2.1. Podpora a odškodnenie obetí trestných činov ako prioritá restoratívnej justície

Podpora a „ozdravenie“ obetí trestných činov predstavuje základný, primárny princíp uplatňovaný v rámci systému restoratívnej justície. Ide tiež o je-

---

³ K vymedzeniu pojmu restoratívna justícia pozri napríklad: VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 21–23. LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012, s. 48–49. DANIEL VAN NESS, W., KAREN HEETDERKS STRONG. *Restoring justice: an introduction to restorative justice*. 4th ed. 2010, s. 21–23.

⁴ DURKOŠOVÁ, M. *Zakotvenie trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb: Formálne splnenie diktátu alebo skutočná snaha o efektívny postup proti nadnárodnému organizovanému zločinu?* In *Justičná revue*, roč. 63, č. 3, 2011, s. 377. SEGEŠ, I. *Koncepcia trestnej zodpovednosti právnických osôb v slovenskom trestnom práve*. In *Právny obzor*, roč. 85, č. 4, 2002, s. 327. NEČADA, V. *Trestní odpovědnost právnických osob – otevřený problém*. In *Acta universitatis carolinae – Iuridica* 2, s. 85.

den z najvýraznejších rozdielov, ktorý možno identifikovať v rámci komparácie restoratívnej justície s justíciou retributívnu.

Podpora a odškodnenie obetí trestných činov sa síce vo všeobecnosti javia aj ako primárny cieľ sledovaný v rámci štandardného systému trestného súdnictva, no nie je tomu tak v absolútnom zmysle slova. Väčšina formálnych trestných systémov sa totiž zameriava skôr na osobu páchatela trestného činu ako na osobu trestným činom poškodenú. Prevažná pozornosť je preto sústredená na identifikovanie, zadržanie, uväznenie, obvinenie, postavenie pred súd, odsúdenie a potrestanie osôb dopúšťajúcich sa konania, ktoré je v rozpore s trestným právom. Rovnako aktivita príslušných štátnych orgánov, akými sú príslušníci policajných zložiek, prokurátori, sudcovia, väzenský personál či probační úradníci, je zameraná predovšetkým na osobu páchatela a na konanie, ktoré je vedené proti nemu. Z uvedeného vyplýva, že aj napriek tomu, že potreby poškodených sú štátu jednoznačne známe, existuje v rámci tradičných systémov trestného súdnictva zrejma nerovnováha pokiaľ ide o rozdelenie aktivity príslušných orgánov či prerozdelenie prostriedkov, ktoré by mali slúžiť na podporu a odškodnenie obetí.⁵

Naopak v systéme restoratívnej justície je kladený primárny dôraz na postavenie obetí trestných činov, čo je väčšmi zdôraznené v rámci nasledovného, na druhom mieste identifikovaného princípu.

Podpora a odškodnenie poškodených trestnými činmi spáchanými právnickými osobami je v rámci trestnej zodpovednosti riešená v zmysle tradičných systémov súdnictva, nakoľko sa tu plne uplatňuje trestným právom upravené postavenie poškodeného v trestnom konaní a jeho procesné práva.⁶

Navrhovaný zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb⁷ zdôrazňuje, že pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliada k tomu, aby postihovali právnickú osobu tak, aby bol zabezpečený ich čo najmenší vplyv na zamestnancov, na právom chránené záujmy poškodených a veriteľov právnickej osoby, ktorých pohľadávky voči trestne zodpovednej právnickej osobe vznikli v dobrej viere a nemajú pôvod alebo nesúvisia s trestným činom právnickej osoby a na očakávaný dôsledok trestu. Možno tu konštatovať, že na uplatnenie princípu restoratívnej justície spočívajúceho v podpore a odškodnení obetí trestných činov je v navrhovanej trestnej zodpovednosti právnických osôb vytvorený dostatočný legálny rámec.

⁵ LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 26.

⁶ § 46–54 Trestného poriadku (zákon č. 301/2005 Z.z. v znení noviel).

⁷ § 11 navrhovaného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. In <http://www.epredpisy.sk/predpisy-vo-vlade/2524425-trestna-zodpovednos-pravnickych-osob>.

2.2. Aktívna participácia obeť na riešení trestnej veci

Ako bolo už vyššie naznačené, v prípade, že trestná vec je prejednávaná tradičným spôsobom (prostredníctvom konvenčného trestného procesu), štát je de facto vnímaný ako primárna obeť trestného činu, na základe čoho sa vytvára akýsi monopol štátnych orgánov pokiaľ ide o ich účasť na formulovaní zásadných trestnoprocených rozhodnutí.⁸ Povedané inými slovami všetky kľúčové rozhodnutia sú v rámci tradičného procesu prijímané zo strany „profesionálov“ (príslušníkov policajných zložiek, prokurátorov, sudcov). Skutočné obeť trestných činov sú tak v značnej miere prehliadané – vnímané sú skôr ako prostriedok na získanie dôkazov (výpovedí svedkov), ktoré následne využívajú príslušné štátne orgány s cieľom dosiahnuť odsúdenie páchatela.⁹ Inak povedané obeť trestných činov zohrávajú v tradičnom trestnom procese iba určitú pasívnu úlohu.

Jedna z hlavných potrieb, ktorá existuje na strane obeť, konkrétne potreba navrátenia pocitu personálnej sily, je tak v rámci tradičného, formálneho procesu značne v úzadí a samotný pocit osobnej sily obeť je takýmto spôsobom skôr výraznejšie poškodzovaný než aby dochádzalo k jeho obnovovaniu. Na to, aby bolo možné hovoriť o vykonaní skutočnej nápravy škôd spôsobených trestných činom, je nevyhnutné dať obeť pocit kontroly a aktívnej účasti na riešení ich vlastných prípadov.¹⁰ Tak ako je tomu práve v procese restoratívnej justície.

Profesionáli naopak v rámci restoratívneho procesu získavajú úlohy úplne odlišné od tých, ktoré im zveruje formálny trestný proces. Disponujú možnosťou, nie povinnosťou zúčastniť sa na stretnutiach a dialógu, ktorý prebieha medzi obeťou a páchatelom trestného činu. V prípade ich skutočnej participácie sú oprávnení poskytovať zúčastneným stranám rady, podporu či pomoc, no nestávajú sa stranou žiadnej dohody a rovnako je vylúčená ich dominancia v diskusii prebiehajúcej v rámci predmetných stretnutí.¹¹ Ako vhodné sa javí prejednanie účasti profesionálov s obeťou a páchatelom v štádiu pred zahájením samotného stretnutia a to zo strany facilitátora (sprostredkovate-

---

⁸ VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, 45.

⁹ CARDENAS, J. *The crime victim in the prosecutorial process*. In Harvard Journal of Law and Public Policy, č. 9, 1986, s. 371.

¹⁰ JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. *The meaning of restorative justice*. In A restorative justice reader. New York: Routledge, 2013, s. 17.

¹¹ K stretnutiam uskutočňovaným medzi obeťou a páchatelom sa bližšie vyjadrujeme v rámci princípu č. 7.

ľa) – udelenie súhlasu s účasťou profesionálov je však všeobecne vnímané ako žiaduce.¹²

Navrhovaný zákon o trestnej zodpovednosti neprináša oproti tradičnému modelu retributívnej justície poškodeným zvýšený pocit kontroly a aktívnej účasti na riešení ich vlastných prípadov. Na viac vo väčšine prípadov je poškodeným samotný štát (prevažná väčšina prípadov a navrhovanie zúženie trestnej zodpovednosti právnických osôb len na trestné činy daňové), čo spôsobuje vo zvýšenej miere de facto vnímanie štátu ako primárneho poškodeného trestnými činmi spáchanými právnickými osobami, na základe čoho sa vytvára akýsi monopol štátnych orgánov pokiaľ ide o ich účasť na trestnom stíhaní právnických osôb.

2.3. Snaha o nápravu vzniknutej škody

Všeobecne zaužívanou predstavou, ktorá desaťročia pretrváva v mysliach ľudí, je predstava, podľa ktorej spáchanie závažného protiprávneho skutku, ktorého sa jednotlivec dopustí vo vzťahu k inému členovi spoločnosti, vytvára stav bezprávia (nespravodlivosti) – stav, ktorý je potrebné napraviť. S cieľom reparácie tejto nežiaducej situácie je nevyhnutné, aby páchatel trestného činu podstúpil bolesť a utrpenie v takom rozsahu, ktorý zodpovedá závažnosti ním spáchaného skutku. Akonáhle si páchatel „odtrpí“ to, čo si svojim kriminálnym konaním zaslúžil, dochádza k obnoveniu rovnovážneho stavu a k víťazstvu spravodlivosti.

Tento model klasického zmýšľania je zo strany zástancov restoratívnej justície absolútne odmietaný. Je síce pravdou, že pokiaľ sa osoba dopustí trestného činu, vzniká stav nespravodlivosti, ktorý musí byť bezpodmienečne napravený, no prosté vystavenie páchatela utrpeniu je pre dosiahnutie skutočnej nápravy nielen nepotrebné, ale tiež nedostatočné. Zabezpečenie akéhosi „odtrpenia“ spáchaného skutku totiž všeobecne zlyháva, pokiaľ ide o dosiahnutie trvalého pocitu spravodlivosti. Za účelom vytvorenia skutočného stavu spravodlivosti je nevyhnutné pristúpiť k uskutočneniu úplne odlišných krokov. Bližšie povedané musí prísť k náprave škody, ktorá bola trestným činom spôsobená tak na ľuďoch ako aj na medziľudských vzťahoch.¹³

Pokiaľ chceme hovoriť o konkrétnych spôsoboch nápravy vzniknutej škody je v prvom rade nevyhnutné vyvrátiť ďalšiu všeobecne zaužívanú predsta-

¹² Ministry of Justice of New Zealand: Restorative Justice. Best Practice in New Zealand. 2004, s. 14.

¹³ JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. *The meaning of restorative justice*. In A restorative justice reader. New York: Routledge, 2013. s. 17.

vu previazanú s následkami trestnej činnosti, podľa ktorej spáchanie trestného činu spôsobuje škodu výlučne obetiam trestnej činnosti. Opak je však pravdou – restoratívna justícia totiž vychádza z myšlienky, že protiprávne konanie zanecháva svoje následky nielen na obeti ale tiež na komunite (spoločnosti) a rovnako aj na samotnom páchatelovi trestného činu. Každý z nich je pritom poškodený iným spôsobom a každý z nich pociťuje iné, tomu zodpovedajúce potreby. Aby bolo možné zabezpečiť „ozdravenie“ všetkých tých, ktorí sú trestným činom dotknutí, je prvou úlohou systému restoratívnej justície identifikácia potrieb každého subjektu dotknutého trestným činom.¹⁴

Pokiaľ ide o obeť trestného činu tieto môžu vzniknutú ujmu pociťovať tak priamo ako aj sekundárne. Primárnymi obeťami sú tie osoby, voči ktorým bol trestný čin spáchaný, teda osoby bezprostredne dotknuté trestnou činnosťou páchatela.¹⁵ Tieto osoby môžu byť poznačené či už fyzickou ujmu, finančnou stratou či emočným utrpením, teda škodami, ktoré majú charakter dočasný, ktoré môžu pretrvávať celoživotne alebo ktorých výsledkom môže byť smrť poškodeného. Sekundárne obeť sú trestným činom, resp. protiprávnym konaním páchatela poznamenané nepriamo. Do tejto skupiny obetí možno zahrnúť členov rodiny a priateľov primárnej obeť, svedkov, pracovníkov trestného súdництва, komunitu ale tiež samotného páchatela trestného činu.¹⁶ Pokiaľ chceme hovoriť o skutočnej restoratívnej odpovedi na spáchanie trestného činu je nevyhnutné vziať do úvahy a posúdiť nielen škody primárnych obetí ale tiež škody existujúce na strane obetí sekundárnych ako aj z nich vyplývajúce potreby.¹⁷

Keďže každá obeť trestného činu je špecifická, rovnaká škoda môže u každej obeť vyvolať podstatne odlišné následky, potreby. Avšak minimálne v dvoch hľadiskách je možné u všetkých obetí trestných činov identifikovať spoločné, rovnaké potreby.

- a) potrebu opätovne získať kontrolu nad svojimi životmi, ktorú Zehr označuje ako potrebu navrátenia osobnej sily a
- b) potrebu obhájiť svoje práva.

Ad a): Byť obeťou trestného činu, teda byť predmetom viktimizácie znamená pociťovanie slabosti – obeť totiž nebola schopná zabrániť spáchaniu trest-

---

¹⁴ VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 43.

¹⁵ ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*. s. 82.

¹⁶ Restorative justice handbook. U. N. Alliance of Nongovernmental Organizations on Crime Prevention and Criminal Justice's Working Party on Restorative Justice. 1998.

¹⁷ VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 43.

ného činu a tak u nej dochádza k strate pocitu osobne sily.¹⁸ Túto stratu Zehr vníma ako jeden z kľúčových spôsobov, akým dochádza k poškodeniu obetí trestných činov. Podľa Zehra jedným z dôvodov, prečo je zločin pre obeť tak veľmi traumatizujúcim, je práve skutočnosť, že spáchanie trestného činu rozvráti vieru obeť v osobnú (vlastnú) autonómiu. Na to, aby prišlo k skutočnej náprave trestného činu, je nevyhnutné tento pocit personálnej sily obetiam trestných činov prinavrátiť.^{19, 20}

Ad b): Viktimizácia so sebou prináša tiež potrebu obhájenia (potvrdenia správnosti) práv obeť, teda potrebu autoritatívneho a rozhodného verejného odsúdenia trestným činom spôsobeného „zla“ a potrebu dosiahnutia ospravedlnenia zo strany toho, kto sa ho dopustil svojim protiprávnym konaním.^{21, 22}

Z uvedeného je zrejmé, že potreby obetí trestných činov smerujú väčšinou k iným skutočnostiam, ako je samotné potrestanie páchatela. Poškodený častejšie ako po potrestaní kriminálnika volajú po navrátení majetku, odpovediach na otázky či informáciách o tom, čo sa stalo.²³

Pokiaľ chceme hovoriť o škodách a následných potrebách, ktoré vznikajú na základe spáchania trestného činu na strane spoločnosti, je v prvom rade nevyhnutné ozrejmiť, čo je potrebné rozumieť pod pojmom „spoločnosť (komunita)“. Predmetný pojem má niekoľko významov. Prvý z nich sa spája s geografickou polohou – v tomto prípade sa jedná o susedstvo, v ktorom obeť a páchatel žijú alebo v ktorom prišlo k spáchaniu trestného činu. V tejto súvislosti možno hovoriť o akejsi „miestnej komunite obeť (páchatela)“. S ohľadom na povahu restoratívneho procesu sa však ako vhodnejšia definícia javí definícia negeografická, zdôrazňujúca existenciu prepojenosti medziľudských vzťahov. V tomto kontexte je zaužívaný výraz „komunita starostlivosti (community of care)“, ktorá subsumuje osoby, ktoré predstavujú oporu či už pre

---

¹⁸ VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 44.

¹⁹ Pozri princíp č. 2.

²⁰ JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. *The meaning of restorative justice*. In *A restorative justice reader*. New York: Routledge, 2013. s. 17.

²¹ Ospravedlnením páchatela sa budeme zaoberať v rámci ďalšieho identifikovaného princípu, konkrétne v rámci princípu č. 6.

²² VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 44.

²³ LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 26.

obeť alebo páchatela trestného činu (priatelia, rodinní príslušníci atď.).²⁴ Pojem „komunita“ je tiež možné chápať v najširšom zmysle slova ako synonymum pre občiansku spoločnosť ako takú.

Každá z uvedených typov komunit – geografická komunita obeť, páchatela, komunita starostlivosti či občianska spoločnosť – môže byť trestným činom dotknutá rôznymi spôsobmi a rozličnou mierou. Avšak podobne ako v prípade obeť aj v prípade komunity možno identifikovať určité spoločné následky spáchania trestného činu: u členov komunity dochádza k ohrozeniu pocitu bezpečia a dôvery, ohrozeniu je vystavený poriadok existujúci a uplatňujúci sa v rámci komunity a dochádza tiež k napadnutiu, spochybneniu a narušeniu hodnôt spoločných pre členov konkrétnej komunity. Poškodenie komunity miestnej a komunity starostlivosti je oveľa priamejšie ako poškodenie občianskej spoločnosti ako celku. Navyše tieto dva typy komunity vykazujú ďalšiu spoločnú črtu – črtu spočívajúcu v „spoločnom záujme“. John Braithwaite v tejto súvislosti podotkol, že v rámci procesu restoratívnej justície by bolo vhodné používať pojem „spoločnosť záujmu“. Komunita je totiž v tomto prípade charakterizovaná ochotou svojich členov konať v súlade so záujmami spoločnosti viac ako v súlade so svojimi vlastnými a to na základe zmyslu pre povinnosť, vzájomnosť a spolupatričnosť.²⁵ Konkrétnym príkladom škody, spôsobenej trestným činom komunite, môže byť pokreslenie stien domova dôchodcov nápismi grafiti, pričom tejto škode zákonite zodpovedá potreba následného odstránenia grafiti vykonaného zo strany páchatela.²⁶

V rámci procesu restoratívnej justície je nevyhnutné v neposlednom rade vziať do úvahy aj škody existujúce na strane páchatela. Tieto poškodenia môžu byť dvojakého charakteru:

- a) môže ísť o škody, ktoré prispeli k spáchaniu trestného činu a
- b) škody, ktoré zo spáchania trestného činu vzišli, teda ktoré sú jeho výsledkom.

Ad a): Škody, ktoré prispeli k spáchaniu skutku sú tie, ktoré existovali pred jeho spáchaním a ktoré určitým spôsobom urýchlili kriminálne správanie páchatela. Ako príklad možno uviesť pomerne často sa vyskytujúce prípady, kedy obeť trestnej činnosti zneužívania detí sa sami v dospelosti stávajú páchatel-

---

²⁴ Ministry of Justice of New Zealand: *Restorative Justice. Best Practice in New Zealand*. 2004, s. 14.

²⁵ VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 44.

²⁶ LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 27.

mi rovnakého protiprávneho konania, ako aj prípady drogovu závislých osôb, ktoré páchajú trestnú činnosť s cieľom zabezpečenia finančných prostriedkov pre potreby svojej závislosti. Uvedené skutočnosti sú potvrdené mnohými štúdiami, z ktorých vyplýva, že značný počet páchatelov bolo pred spáchaním trestného činu subjektom viktimizácie alebo traumatizácie. Podľa psychiatricky Sandry Bloom je totiž trauma prítomná nielen na strane obetí ale tiež na strane páchatelov trestných činov a násilie tak môže byť v mnohých prípadoch iba obnovením traumy, ktorá bola prežitá o mnoho skôr, no ktorá nebola riešená dostatočným, primeraným spôsobom. Výskumy však poukazujú aj na častý výskyt páchatelov, ktorí trpia iba domnelou predstavou o svojej viktimizácii. No nespochybniteľným faktom zostáva, že všetky škody existujúce na strane páchatela, či už tie skutočné alebo tie, ktoré existujú iba v podobe presvedčenia kriminálnika, predstavujú podľa vykonaných štúdií významný faktor, ktorý v značnej miere prispieva k spáchaniu trestného činu. James Gilligan, profesor pôsobiaci na Harvarde a bývalý väzenský psychiater, tvrdí, že akékoľvek násilie je len snahou o dosiahnutie spravodlivosti, prípadne snahou o nápravu nespravodlivosti. Povedané inými slovami veľký počet trestných činov môže byť iba reakciou na snahu páchatela o nápravu – teda reakciou na pocit viktimizácie.²⁷

Presvedčenie osoby o jej postavení obeť však neabsorbuje zodpovednosť za spáchanie trestného činu – inak povedané nemožno ňou ospravedlňovať kriminálnu voľbu páchatelov. Na druhej strane však ani nemožno očakávať dosiahnutie výsledku v podobe ukončenia kriminálneho správania bez toho, že príde k sústreďeniu pozornosti na pocit viktimizácie existujúci na strane páchatela. Obyčajné potrestanie páchatela totiž často jeho pocit viktimizácie iba posilňuje. Preto je potrebné uznať (potvrdiť) tento páchatelov pocit, prípadne jeho presvedčenie o domnej viktimizácii vhodným spôsobom vyvrátiť či napraviť škodu, ktorá bola páchatelovi spôsobená v minulosti, ešte pred tým ako bude možné od páchatela očakávať zmenu jeho správania.

Vyššie popísané skutočnosti sú často predmetom spochybňovania a kritiky a to predovšetkým zo strany osôb, ktoré boli reálne poškodené spáchaním trestného činu (zo strany obetí). No faktom zostáva, že akékoľvek snahy o redukciu príčin kriminálneho správania a rovnako akékoľvek snahy o „uzdravenie“ tých, ktorí boli trestným činom dotknutí,²⁸ musia smerovať aj voči osobe

²⁷ ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*. s. 29–30.

²⁸ VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 45.

páchatela a vyžadujú si preskúmanie pocitov viktimizácie existujúcich na jeho strane.²⁹

Ad b): Škody, ktoré sú výsledkom spáchania trestného činu, sú tie, ktoré boli spôsobené samotným trestným činom alebo jeho následkami. Môžu byť fyzické (pokiaľ bol páchatel zranený počas páchania trestného činu alebo uväznený v dôsledku jeho spáchania), emočné (pokiaľ sa páchatel cíti byť zahnaný, potupený) alebo morálne či duchovné (vzhľadom na to, že páchatel siahol po možnosti ublížiť inému). Okrem toho páchatelia sú často poškodení aj v dôsledku reakcie, odpovede na trestný čin zo strany trestného súdництва – táto totiž spôsobuje ďalšie odcudzenie páchatelov z komunity, naruša vzťahy v rámci rodiny páchatela, môže viesť k dlhodobému znevýhodneniu páchatela v oblasti zamestnania a v konečnom dôsledku môže páchatelovi zabrániť v uskutočnení odškodnenia vo vzťahu k obeti trestného činu.³⁰

Všetky škody, ktoré vznikajú v dôsledku spáchania trestného činu, či už na strane obete, páchatela alebo na strane komunity, musia byť uznané a vzaté do úvahy pri formulovaní vhodnej odpovede na spáchaný trestný čin. Podľa Van Nessa snaha členov spoločnosti smerujúca k napraveniu škôd existujúcich tak na strane obete ako aj na strane páchatela vedú k posilneniu spoločnosti ako takej a k posilneniu hodnôt rešpektu a súcitu s inými.³¹

Princíp nápravy spôsobenej škody je plne v súlade s princípmi trestného stihania a potrestania právnických osôb. Navrhovaný zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb³² zdôrazňuje, že pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliada na pôsobenie právnickej osoby po spáchanom čine, najmä k jej účinnej snahe nahradiť spôsobenú škodu alebo odstrániť iné škodlivé následky trestného činu.

Nazeranie na právnickú osobu – páchatela trestného činu je v zmysle restoratívnej justície trochu problematické, ak berieme do úvahy aj škody existujúce na strane páchatela. Navrhované tresty pre právnické osoby³³ (trest zrušenia právnickej osoby, trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia veci, peňažný

---

²⁹ ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*. s. 29.

³⁰ VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 45.

³¹ Tamtiež, s. 46.

³² § 11 navrhovaného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. In <http://www.epredpisy.sk/predpisy-vo-vlade/2524425-trestna-zodpovednos-pravnickych-osob>. (stiahnuté dňa 24. 4. 2014).

³³ § 10 navrhovaného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. In: <http://www.epredpisy.sk/predpisy-vo-vlade/2524425-trestna-zodpovednos-pravnickych-osob>. (stiahnuté dňa 24. 4. 2014).

trest, trest zákazu činnosti, trest zákazu prijímať verejné dotácie alebo subvencie, trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní, trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku) môžu viesť k dlhodobému znevýhodneniu páchateľa v oblasti podnikania a v konečnom dôsledku môžu páchateľovi zabrániť v uskutočnení odškodnenia vo vzťahu k poškodeným trestným činom.

2.4. „Uvádzanie vecí do poriadku“ ako ďalší princíp restoratívnej justície

Restoratívnu justíciu možno definovať ako proces, ktorý „dáva veci do poriadku“. Táto činnosť pritom zahŕňa dve dimenzie:

1. pozornosť venovanú potrebám vzniknutým spáchaním trestného činu a
2. pozornosť venovanú potrebám vzťahujúcim sa k príčine trestného činu (závislosť na návykových látkach, nedostatok sociálnych alebo pracovných zručností alebo zdrojov, nedostatok morálneho alebo etického základu, trauma z minulosti, atď.).³⁴

Restoratívna justícia je totiž nevyhnutne spojená s „ozdravením (zotavením)“ a reintegráciou nielen obeť trestného činu ale tiež jeho páchateľa a rovnako aj s blahom spoločnosti ako takej. Restoratívna justícia je preto procesom, v rámci ktorého dochádza k vyvažovaniu záujmov všetkých dotknutých strán.³⁵

Ozdravenie právnickej osoby v zmysle princípov restoratívnej justície nie je prvoradým zámerom navrhovaného zákona a o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Naopak niektoré tresty ako trest zrušenia právnickej osoby, trest zákazu činnosti a trest prepadnutia majetku, sú skorej likvidačnej povahy. Iné tresty ako zákaz prijímať verejné dotácie alebo subvencie a zákaz účasti vo verejnom obstarávaní ozdravenie zasa výrazne sťažujú ozdravenie právnickej osoby. Na druhej strane navrhovaný zákon pamätá na tú skutočnosť, aby pri určovaní druhu trestu a jeho výmery sa prihliadalo súd prihliada tiež k tomu, aby postihoval právnickú osobu tak, aby bol zabezpečený ich čo najmenší vplyv na zamestnancov.³⁶

³⁴ Restorative justice handbook. U. N. Alliance of Nongovernmental Organizations on Crime Prevention and Criminal Justice's Working Party on Restorative Justice. 1998.

³⁵ ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*, s. 31.

³⁶ § 11 navrhovaného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. In <http://www.epredpisy.sk/predpisy-vo-vlade/2524425-trestna-zodpovednos-pravnickych-osob>. (stiahnuté dňa 24.4.2014).

2.5. Maximalizácia dobrovoľnej spolupráce a minimalizácia nátlaku

Restoratívna justícia maximalizuje participáciu obetí, páchatelov a spoločnosti (dotknutej komunity) v procese hľadania vhodného odškodnenia, prijatia zodpovednosti a zaistovania prevencie.³⁷ Uvedená participácia má pritom charakter dobrovoľnosti. Ozdravenie vzťahov a učenie sa novému sú totiž procesy založené na dobrovoľnosti a spolupráci.³⁸

Osobitne je zdôraznená dobrovoľná účasť páchatelov a to za súčasného minimalizovania ich donútenia. Maximalizovanie dobrovoľnej účasti páchatelov je zdôraznené potrebou získať súhlas páchatela s vykonaním procesu restoratívnej justície ešte pred samotným kontaktovaním strany poškodenej trestným činom. Minimálne donútenie je badateľné v existencii možnosti žiadať od páchatelov splnenie svojich povinností a záväzkov, pokiaľ tak neurobia dobrovoľne.³⁹ Participácia obeť v procese restoratívnej justície rovnako získava punc dobrovoľnosti, pričom tak obeť ako aj páchateľ majú právo kedykoľvek počas restoratívneho procesu udelený súhlas odvolať.⁴⁰

Dobrovoľná účasť právnickej osoby – páchatela na splnení svojich povinností a záväzkov je legálne umožnená prevzatými inštitútmi trestného práva procesného do osobitného trestného stíhania právnických osôb.⁴¹ Navrhovaný zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb plne umožňuje získať súhlas páchatela s vykonaním procesu restoratívnej justície ešte pred samotným kontaktovaním strany poškodenej trestným činom.

2.6. Porušenie práva (pravidiel) vytvára povinnosti a zodpovednosť

Ako bolo vyššie naznačené hlavnou myšlienkou restoratívnej justície je „uviesť veci do poriadku“. Ide o povinnosť, ktorá je zákonite primárnou povinnosťou páchatela. Jej splnenie môže byť zo strany páchatela vnímané ako náročné, či dokonca nepríjemné, no nemôže byť použité ako nástroj spôsobenia bolesti,

---

³⁷ ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*, s. 83.

³⁸ Restorative justice handbook. U.N. Alliance of Nongovernmental Organizations on Crime Prevention and Criminal Justice's Working Party on Restorative Justice. 1998.

³⁹ ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*, s. 83.

⁴⁰ Ministry of Justice of New Zealand: Restorative Justice. Best Practice in New Zealand. 2004, s. 12.

⁴¹ Napríklad inštitút zmieru (§ 220–227 Trestného poriadku).

utrpenia či odplaty.⁴² Povinnosť „dať veci do poriadku“ zahŕňa záväzok páchatela priznať svoje protiprávne konanie a uskutočniť vo vzťahu k obeti aktívne kroky smerujúce k náprave škody. Povedané inými slovami hlavným cieľom restoratívnej justície je poskytnúť pomoc obetiam, pokiaľ ide o ich ozdravenie, „vylicieňenie“ z následkov trestného činu.⁴³ V takých prípadoch, akým je napríklad spáchanie trestného činu vraždy, ozdravenie obete nie je reálne možné a spôsobenú škodu napraviť nemožno. Avšak symbolické kroky, akými sú uznanie zodpovednosti či odškodnenie, môžu byť sekundárnym obetiam trestného činu (rodinným príslušníkom, priateľom) nápomocné, preto aj kroky takejto povahy je potrebné považovať za povinnosti existujúce na strane páchatela.

Ako naznačuje samotné pomenovanie princípu, spáchanie trestného činu nevytvára iba povinnosti ale spája sa tiež s prijatím zodpovednosti. V tradičnom formálnom procese páchatel síce prijíma trest za svoje konanie, no prijatie trestu nemožno považovať za prijatie zodpovednosti za vlastné protiprávne konanie. Páchatelia totiž často po odpykaní trestu opakujú frázy ako: „Spáchal som trestný čin a svoj dlh spoločnosti som splatil“, pritom však vôbec nepremýšľajú nad osobami, ktorým svojim konaním ublížili. Prijatie zodpovednosti v poňatí restoratívnej justície znamená priznanie spáchania skutku a súčasné prijatie zodpovednosti za spôsobenú škodu. Ide o východiskový bod systému restoratívnej justície.⁴⁴

Podľa Zehra však spáchanie trestného činu nevytvára povinnosti iba na strane páchatela ale tiež na strane komunity (spoločnosti).⁴⁵ Spoločnosť totiž nesie určitú zodpovednosť tak vo vzťahu k obeti ako aj vo vzťahu k páchatelovi trestného činu. Pokiaľ ide o obeť trestného činu spoločnosť má povinnosť podporovať ich a pomáhať im s cieľom uspokojenia ich konkrétnych potrieb. Bližšie povedané spoločnosť nesie zodpovednosť najmä za reintegráciu obetí do komunity – obeť trestných činov totiž veľmi často trpia v dôsledku spáchania trestného činu pocitom odcudzenia a „odrezania“ od zvyšku komunity.⁴⁶ Pokiaľ ide o páchatela trestného činu aj v jeho prípade je citeľná potreba určitej podpory a pomoci na to, aby mohol úspešne plniť povinnosti, ktoré mu vyplývajú

⁴² ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*, 83–84.

⁴³ DALY, K. *The limits of restorative justice*. In SULLIVAN, D., TIFFT, L. *Handbook of restorative justice*. New York: Routledge, 2007. s. 140.

⁴⁴ LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 26.

⁴⁵ ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*. s. 27.

⁴⁶ LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 27.

nuli zo spáchania trestného činu. Potrebnú pomoc a podporu by mu mala poskytnúť práve širšia komunita (verejnosť).⁴⁷ Mnohí páchatelia sú totiž osobami nemajetnými či osobami s nedostatočnými zručnosťami, čo u nich vytvára značnú prekážku na ceste k úspešnému splneniu predmetných povinností (napr. odstránenie graffiti zo stien domova dôchodcov si vyžaduje tak zručnosť ako aj vhodné prostriedky na splnenie tejto úlohy). Komunita, prípadne štát sú preto tými subjektmi, ktoré by mali páchatelovi poskytnúť pomocnú ruku a vhodným spôsobom mu dopomôcť k realizácii konkrétnych povinností. Povinnosti komunity vo vzťahu k páchatelovi vznikajú tiež v prípade jeho prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody, kedy páchatel potrebuje pomoc v dôsledku svojho odčlenenia od komunity. Na strane spoločnosti tak vzniká povinnosť podporiť jeho snahu o opätovné integrovanie do spoločnosti (napr. formou pomoci pri hľadaní ubytovania či zamestnania).⁴⁸

Podľa Zehra spoločnosť okrem uvedeného nesie tiež zodpovednosť za situácie, ktoré spôsobujú alebo podporujú páchanie trestnej činnosti.⁴⁹ Spoločnosť ako taká, resp. konkrétna komunita totiž zodpovedá za udržiavanie poriadku a mieru. Za týmto účelom sa formujú programy ako susedské hliadky, ktoré pôsobia ako prevencia v páchaní trestnej činnosti v konkrétnej komunite.⁵⁰

V zmysle princípov restoratívnej justície spoločnosť nesie zodpovednosť za situácie, ktoré spôsobujú alebo podporujú páchanie trestnej činnosti právnickými osobami. Trestanie právnických osôb, ako bolo už spomínané, nemá primárne za cieľ ich nápravu ale skorej ich likvidáciu. V tomto zmysle spoločnosť pri trestaní právnických osôb uprednostňuje skôr retributívnu justíciu a prísne potrestanie právnických osôb v zmysle pričítania objektívnej zodpovednosti za spáchanie trestného činu má za cieľ odstránenie ostatných právnických osôb od páchania trestných činov v zmysle generálnej prevencie hrozbou potrestania.

2.7. Ospravedlnenie ako jeden z primárnych spôsobov napravenia škody

Obete trestných činov očakávajú v rámci procesu restoratívnej justície dosiahnutie ospravedlnenia zo strany páchatela za konanie, ktorým prišlo k spôsobeniu škody či už na majetku alebo zdraví obete. V niektorých prípadoch je sa-

---

⁴⁷ ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*. s. 28.

⁴⁸ Tamtiež, s. 84.

⁴⁹ Tamtiež, s. 27–28.

⁵⁰ VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, s. 47.

motné ospravedlnenie dokonca prostriedkom postačujúcim na nápravu tejto škody. Obete však očakávajú získanie ospravedlnenia, ktoré je úprimné, teda ospravedlnenia, ktoré vyjadruje skutočnosť, že páchatelovi je spáchanie trestného činu skutočne ľúto, no ktoré súčasne nezahŕňa predpoklad odpustenia zo strany obete. Odpustenie je totiž prvkom veľmi ťažko dosiahnuteľným v rámci riešenia trestných vecí a typickým je skôr pre prípady netrestného charakteru.

Prieskumy uskutočnené v tomto smere preukazujú, že väčšina páchatelov (62 %) pociťovala skutočnú ľútosť za spáchanie trestného činu, čo bol dôvod prečo pristúpili k vysloveniu ospravedlnenia obeti. No vyskytli sa aj prípady, kedy boli páchatelia k ospravedlneniu motivovaní inými skutočnosťami ako je pocit viny za vlastné protiprávne konanie. K dôvodom, ktoré ich v skutočnosti viedli k slovám ľútoty vyjadreným v rámci stretnutia s obeťou, patrili napríklad predpoklad jednoduchšieho „vyviaznutia“ z vykonaného skutku, dosiahnutie lepšieho pocitu na strane svojich blízkych či pocit určitého nátlaku vyvíjaného na páchatelov zo strany ich okolia.

Z uvedeného možno vyvodiť, že podmienkou skutočne úspešného procesu restoratívnej justície je existencia určitého stupňa empatie na strane páchatela. Pokiaľ totiž u páchatela empatia absentuje (časté je to v prípadoch mladistvých páchatelov, u ktorých je to zapríčinené nedostatočným stupňom morálnej vyspelosti) nie je reálne možné dosiahnutie úprimného ospravedlnenia a teda samotného úspechu restoratívneho procesu.⁵¹

Poškodení trestnými činmi spáchanými právnickými osobami očakávajú v rámci procesu restoratívnej justície dosiahnutie ospravedlnenia zo strany páchatela za konanie, ktorým prišlo k spôsobeniu škody či už na majetku alebo zdraví obete. Navrhovaný zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb takýto postup páchatelov umožňuje najmä v súvislosti s ustanoveniami o účinnej ľútoti.⁵²

2.8. Výmena informácií formou stretnutia a dialógu

Ďalším krokom, ktorý je v rámci restoratívnej justície nevyhnutné uskutočniť na to, aby mohlo prísť k zotaveniu obete z traumy spôsobenej trestným činom, je získanie odpovedí na otázky, ktoré môžu adekvátnym spôsobom zodpovedať iba samotní páchatelia trestného činu a rovnako tiež vyjadrenie pocitov

⁵¹ DALY, K. *The limits of restorative justice*. In SULLIVAN, D., TIFFT, L. *Handbook of restorative justice*. New York: Routledge, 2007. s. 139–140.

⁵² § 8 navrhovaného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. In <http://www.epredpisy.sk/predpisy-vo-vlade/2524425-trestna-zodpovednos-pravnickych-osob>. (stiahnuté dňa 24. 4. 2014).

dotýkajúce sa skutku, ktorý bol spáchaný voči nim, ich majetku či voči ich blízkym osobám.⁵³ Za týmto účelom sa v systéme restoratívnej justície uskutočňujú stretnutia obetí s páchatelmi. V ich rámci pritom prebieha medzi zúčastnenými stranami dialóg, ktorý maximalizuje možnosti pre výmenu informácií a vzájomnú dohodu medzi obeťou a páchatelom. Tento prvok možno považovať za ďalšiu skutočnosť, ktorou sa zásadným spôsobom odlišuje proces restoratívnej justície od formálneho súdneho procesu, kde práve dialóg medzi obeťou a páchatelom vo väčšine prípadov abscentuje.⁵⁴

Uvedené stretnutia môžu mať rôznu podobu. Tzv. stretnutia tvárou v tvár, teda stretnutia za úplnej participácie páchatela a obeť, sú ideálne, no nie sú vhodné v každom jednom prípade trestnej činnosti. V niektorých prípadoch sa preferujú skôr rôzne alternatívne formy výmeny informácií a názorov, kedy sa obeť aktívnym spôsobom stretnutia nezúčastnia, no ich účasť je suplovaná prostredníctvom inej osoby (napr. členom rodiny, priateľom obeť či osobou poverenou pomocou obeť trestných činov), ktorá na predmetnom stretnutí prezentuje názory obeť.⁵⁵

Popísaný postup býva označovaný ako mediácia, ktorá je považovaná za najvhodnejšiu metódu ako poškodenému poskytnúť možnosť stretnutia sa s vinníkom, ktorý mu škodu spôsobil. Tieto stretnutia sa uskutočňujú v bezpečnom prostredí, sú vedené odborne vyškolenými sprostredkovateľmi (mediátormi) a umožňujú bezprostrednú diskusiu o spáchanom trestnom čine a jeho dôsledkoch. V tejto súvislosti je možné doplniť, že v niektorých krajinách (napr. Nový Zéland) je uplatňovaná tiež určitá osobitná forma mediácie, označovaná ako „rodinná skupinová konferencia (family group conferencing)“, v rámci ktorej dochádza k prejednávaniu trestného konania páchatela za účasti rodiny páchatela ako aj rodiny obeť. Tento typ mediácie je využívaný väčšinou v prípadoch trestnej činnosti mladistvých páchatelov.⁵⁶

Potrebné je tiež doplniť, že osobné stretnutie s obeťou a vedenie dialógu tiež páchatelovi dodáva motiváciu, aby ukončil svoj kriminálny spôsob správania a vybudoval si odlišný spôsob života. Aj cieľom samotných obeť v rámci stretnutí s páchatelom je dokonca veľmi často snaha o vytvorenie akejsi zábrany

---

⁵³ JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. *The meaning of restorative justice*. In *A restorative justice reader*. New York: Routledge, 2013. s. 17.

⁵⁴ LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 26.

⁵⁵ Ministry of Justice of New Zealand: *Restorative Justice. Best Practice in New Zealand*. 2004, s. 13.

⁵⁶ KARABEC, Z. *Jaká je budoucnost trestní justice?* In *Trestní právo*, č. 4, 2003, s. 10–11.

v myslí páchatela pokiaľ ide o páchanie ďalšej trestnej činnosti, teda inak povedané snaha o to, aby v budúcnosti nedochádzalo k vytváraniu ďalších obetí.⁵⁷

Značný počet štúdií naznačuje zrejmu úspešnosť stretnutí obetí s páchatelmi, teda úspešnosť realizovaných dialógov. Podľa vykonaných prieskumov až 80 % obetí dosiahlo spokojnosť v rámci uvedeného postupu.⁵⁸

Uplatnenie princípu restoratívnej justície spočívajúceho vo výmene informácií formou stretnutia a dialógu medzi právnickou osobou páchatelom a poškodeným trestným činom je v zmysle ako navrhovaného zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb tak v zmysle platného Trestného poriadku legálne plne podložené, aj keď v praxi len ťažko predstaviteľné. Mediátor by sa v danej súvislosti uplatnil najmä v prípade už spomínaného inštitútu zmieru.

3. ZÁVER

Ak porovnáme jednotlivé spomínané princípy restoratívnej justície s navrhovanými princípmi trestného stíhania a trestania právnických osôb môžeme vysloviť názor, že uplatnenie restoratívnej justície pri trestaní právnických osôb nie je nemožné a rozsah zavádzania prvkov restoratívnej justície pri trestaní právnických osôb je plne závislý na úrovni uplatňovania restoratívnej justície pri trestaní páchatelov trestných činov – fyzických osôb.

Resumé: The article deals with the principles of restorative justice and in that context the authors of the contribution tried to answer the question whether it is possible to consider the application of those principles in the field of legal persons punishing. Through examining restorative justice system authors identified eight principles that have been analyzed in detail and assessed precisely in the light of its utility on the prosecution and punishment of legal persons. To the group of these principles belonged namely the principle of aid and compensation to the victims, the principle of active participation of victims in solving of a criminal case, the principle of repairing of the damage, the principle of the so-called making things right, the principle of the maximization of voluntary cooperation and minimization of coercion, the principle which says that a breach of law establishes duties and responsibilities, the principle of justification and the principle of exchange of information through meetings and dialogue.

⁵⁷ LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. s. 27.

⁵⁸ DALY, K. *The limits of restorative justice*. In SULLIVAN, D., TIFFT, L. *Handbook of restorative justice*. New York: Routledge, 2007. s. 138.

Application of restorative justice to punish legal persons is not impossible and extent of introducing the elements of restorative justice on punishing of the legal persons is totally depended on the level of application of restorative justice on punishing of offenders – individuals.

Literatúra

1. CARDENAS, J. The crime victim in the prosecutorial process. In *Harvard Journal of Law and Public Policy*. ISSN 0193-4872. 1986, č. 9, s. 357–398.
2. DALY, K. The limits of restorative justice. In SULLIVAN, D., TIFFT, L. *Handbook of restorative justice*. New York : Routledge, 2007, 592 s. ISBN 9781134260799.
3. DURKOŠOVÁ, M. Zakotvenie trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb: Formálne splnenie diktátu alebo skutočná snaha o efektívny postup proti nadnárodnému organizovanému zločinu? In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461. 2011, roč. 63, č. 3, s. 370–381.
4. JOHNSTONE, G., VAN NESS, D. W. The meaning of restorative justice. In *A restorative justice reader*. New York: Routledge, 2013, 461 s. ISBN 9780415672351.
5. KARABEC, Z. Jaká je budoucnost trestní justice? In *Trestní právo*, č. 4, 2003, s. 9–16.
6. LIEBMAN, M. *Restorative justice – how it works*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2012. 472 s. ISBN 9781846426315.
7. Ministry of Justice of New Zealand: *Restorative Justice. Best Practice in New Zealand*. 2004.
8. NEČADA, V. Trestní odpovědnost právnických osob – otevřený problém. In *Acta universitatis carolinae – Iuridica*, č. 2, s. 81–87.
9. *Restorative justice handbook*. U.N. Alliance of Nongovernmental Organizations on Crime Prevention and Criminal Justice 's Working Party on Restorative Justice. 1998.
10. SEGEŠ, I. Konceptcia trestnej zodpovednosti právnických osôb v slovenskom trestnom práve. In *Právny obzor*. ISSN 0032-6984. 2002, roč. 85, č. 4, s. 321–333.
11. VAN NESS, W. D. *Restorative justice (An introduction to restorative justice)*. Waltham: Newnes, 2013, 256 s. ISBN 9781455731671.
12. ZEHR, H., GOHAR, A. *The little book of restorative justice*. 96 s.
13. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení noviel.
14. Navrhovaný zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. In <http://www.epredpisy.sk/predpisy-vo-vlade/2524425-trestna-zodpovednos-pravnickyh-osob>.

Kontakt

Prof. JUDr. Ivan Šimovček, CSc.

Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
ivan.simovcek@truni.sk

JUDr. Eva Szabová, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
eva.szabova@truni.sk

PRINCÍP AKTÍVNEJ PARTICIPÁCIE AKO ZÁKLADNÝ PRINCÍP RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE¹

Principle of Active Participation as a Basic Principle of Restorative Justice²

Dominika Strigáčová

Abstrakt: Príspevok pojednáva o základných princípoch restoratívnej justície, predovšetkým princípe aktívnej participácie strán, ktorých sa spáchaný trestný čin týka. V príspevku bude venovaná pozornosť nielen aktívnej účasti páchatela a poškodeného, ale aj účasti členov komunity (občianskej spoločnosti). Vzhľadom k všeobecne prijatému názoru, že spoločnosť západoeurópskych krajín nie je komunitne štrukturovaná, príspevok sa zaoberá vymedzením pojmu „komunita“ a možnosťami chápania tohto pojmu.

Kľúčové slová: restoratívna justícia, aktívna participácia, poškodený, komunita, stretnutie, komunikácia o probléme.

Abstract: Contribution deals with basic principles of restorative justice, mainly with the principle of active participation of parties with a stake in a particular offence in restorative processes. In the contribution is attention paid to active participation of an offender, of a victim and also to involvement of community members who have the interest in solving the matter and the result. In west European countries is commonly accepted opinion that the European society is not community-structured, however the contribution is focused also to analysis of the term “community” and possibilities of meanings of this term.

Key words: restorative justice, active participation, injured party, community, encounter, communication/dialogue about the problem.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179 12.

1. ÚVOD

Pred tridsiatimi rokmi bola restoratívna justícia (RJ) len zámerom tvoreným niekoľkými samostatnými experimentmi a utopistickými predstavami niekoľkých akademikov. Rozvíjaním jej princípov, hodnôt a metód sa z nej stala revolučná koncepcia, ktorá inovuje proces riešenia konfliktov konania osôb s právnymi normami. Okrem toho sa RJ stala aj kľúčovou témou v diskusiách o reforme trestného procesu v jednotlivých krajinách sveta.

Primárnym cieľom RJ je, aby tí, ktorí sú zodpovední za škodu, ktorú spôsobili trestným činom, túto skutočnosť priznali pred ostatnými členmi občianskej spoločnosti a osobami, ktorým bola ujma spôsobená, nejakým spôsobom túto škodu nahradili a učinili tak nápravu. V centre pozornosti RJ je teda aktívna participácia, reparácia, zmierne riešenie veci a reintegrácia.

Restoratívne procesy a metódy vo svojej najzákladnejšej podobe zahŕňajú stretnutie páchatela a obete tvárou v tvár, a sú to práve títo účastníci (spolu s osobami z ich blízkeho okolia, s ich tzv. „podpornými skupinami“), ktoré určujú ako sa čo najlepšie vysporiadať so spáchaným trestným činom a jeho následkami.

Cieľom tohto článku je upriamiť pozornosť na vymedzenie základných princípov restoratívnej justície, ktoré by každá z restoratívnych metód mala spĺňať, aby sa dospelo k restoratívnemu výsledku, predovšetkým však na princíp aktívnej participácie strán.

2. RESTORATÍVNA JUSTÍCIA A JEJ ZÁKLADNÉ PRINCÍPY

Britský kriminológ Tony Marshall³ ako jeden z prvých navrhol definíciu pojmu „restoratívna justícia“, ktorá sa začala používať v medzinárodnom meradle. Podľa Marshalla je restoratívna justícia „proces, pri ktorom sa všetky strany, ktorých sa trestný čin týka, spoločne zhromaždia za účelom kolektívneho hľadania riešenia ako sa vysporiadať s príčinami i následkami trestného činu (a to tak škodou, ktorá bola spôsobená, ako aj vplyvom na budúci stav)“.⁴

---

³ MARSHALL, T. *The Evolution of Restorative Justice in Britain*. In *European Journal of Criminal Policy and Research* Vol. 4, No. 4, 1996, p. 21–43.

⁴ Tamtiež, p. 37.

Táto definícia však neodpovedá na všetky potrebné otázky, ako napr. kto sú strany, ktorých sa trestný čin týka, čo znamená konkrétne „hľadanie riešenia ako sa vysporiadať s následkami trestného činu“, čo si je potrebné predstaviť pod pojmom „vplyv na budúci stav“, teda aké dôsledky trestného činu do budúcnosti je potrebné zväžiť.

Susan Sharpe, kanadská kriminologička dopĺňa Marshallovu definíciu o päť hlavných princípov restoratívnej justície:⁵

1. RJ vyžaduje **úplnú participáciu a konsenzus strán, ktorých sa trestný čin týka**. Uvedené znamená, že do procesu sa zapájajú predovšetkým poškodení (obete trestného činu) a páchatelia, ale priestor je poskytnutý aj členom komunity. Je však potrebné zdôrazniť, že dôležitým atribútom participácie je dobrovoľnosť.
2. RJ sa snaží **napraviť čo bolo trestným činom spôsobené**. Centrálnou sa stáva otázka: „Čo potrebuje obeť (poškodený)?“
3. RJ vyžaduje **úplnú a priamu zodpovednosť**, tzn. že páchatelia nečelia len faktu, že porušili zákon, teda že konali protiprávne, ale musia čeliť tvárou v tvár ľuďom, ktorým trestným činom spôsobili škodu (ujmu). Poškodení a členovia komunity môžu požadovať predovšetkým vysvetlenie takéhoto správania a následne podniknutie krokov na učinenie nápravy.
4. RJ vyžaduje „znovu uvedenie vecí do poriadku“, tzn. **harmonizovať vzniknutý stav**, nakoľko trestným činom sa narušila rovnováha v interpersonálnych vzťahoch. RJ sa snaží formou dialógu, komunikácie o zmier, o „uzdravenie“ týchto vzťahov, najmä medzi obeťou a páchatelom, ale aj o „uzdravenie“ vzťahov v rámci komunity, a to **prostredníctvom reintegrácie tak páchatela, ako aj poškodeného**.
5. RJ vyžaduje **posilňovanie komunitných väzieb**, aby sa komunita stala „spravodlivým a bezpečným miestom pre život“.⁶

Daniel Van Ness a Karen H. Strong⁷ formulujú tri základné princípy restoratívnej justície:

- **princíp nápravy (reparácie)**,
- **princíp aktívnej participácie** strán, ktorých sa vec týka (páchatelov, poškodených, komunit),
- **princíp zmeny v úlohách a vzťahoch štátu a občianskej spoločnosti**.

---

⁵ SHARPE, S. *Restorative Justice: A Vision for Healing and Change*. Alberta, Edmonton Victim Offender Mediation Society, Edmonton, 1998, p. 7–12.

⁶ MORRIS, R. *A Practical Path to Transformative Justice*. Toronto: Rittenhouse, 1994.

⁷ VAN NESS, D. – STRONG, K. H. *Restoring Justice*. Anderson Publishing Company, 2001.

Z vyššie uvedeného je teda možné prijať záver, že za základné princípy RJ môžeme označiť:

- **princíp aktívnej zodpovednosti** páchateľa a s tým súvisiaci princíp kolektívnej zodpovednosti občianskej spoločnosti,
- **princíp aktívnej participácie strán**, ktorých sa trestný čin týka,
- **princíp reparácie**, t.j. učinenia nápravy v zmysle náhrady škody i obnovy medziludských vzťahov narušených spáchaním trestného činu,
- **princíp reintegrácie**, t.j. znovuzačlenenia páchateľa, ale aj poškodeného do spoločnosti,
- **princíp potreby prerozdelenia úloh štátu a občianskej spoločnosti v procese riešenia problematiky kriminality.**

3. PRINCÍP AKTÍVNEJ PARTICIPÁCIE

Aby bol naplnený princíp aktívnej participácie strán, ktorých sa vec týka, je potrebné sprostredkovať ich **stretnutie**, a to buď jedno alebo viac, spravidla tvárou v tvár. Toto stretnutie pozostáva z:

- naratívnej časti (tzn. každá strana sa vyjadrí ku skutku zo svojho pohľadu),
- z prejavenia emócií,
- z prejavenia pochopenia a
- záverečnej dohody, ktorá je špecifická pre každý prípad.

Princíp participácie kladie akcent najmä na účasť poškodeného a páchateľa na stretnutí – ako tých, ktorí boli priamo dotknutí trestným činom, a na účasť komunity, ktorej členovia boli cez vzťahy vzájomnosti dotknutí trestným činom sekundárne.

3.1. Stretnutie participujúcich strán a jeho štruktúra

- **Naratívna časť – potreba komunikácie (dialógu)**

Súčasný systém trestania je orientovaný na rozhodovanie o vine a nevine, sústreďuje pozornosť plne na obžalovanú osobu, ktorá sa snaží vyhnúť trestu a odmieta prevziať zodpovednosť za svoje konanie. Naopak RJ dáva do centra pozornosti poškodeného a ujmu, ktorá bola spôsobená. V súvislosti s postavením poškodeného v rámci restoratívnych procesov je potrebné zdôrazniť najmä tri hlavné práva poškodeného, na ktoré sa v procese nesmie zabudnúť.

V prvom rade ide o **právo na informácie** – na čo možno najviac informácií o prípade, o stave konania, o páchatelovi. Poškodení majú právo, aby sa s nimi zaobchádzalo v rámci konania s úctou a rešpektom.

Druhým hlavným právom poškodeného je **právo participácie**. Je potrebné zdôrazniť, že ide o právo a nie povinnosť. Bez dobrovoľnosti poškodeného participovať na restoratívnom procese sa len ťažko môže úspešne dospieť k učeniu nápravy a k obnove narušených vzťahov. Na to, aby poškodení mali motiváciu k participácii, potrebujú poznať čo ich čaká, aké sú výhody participácie v takomto druhu procese, čo sa môže dosiahnuť (t.j. aké výsledky), aký bude priebeh procesu. Poškodení musia byť pripravení na to, že v priebehu restoratívneho procesu sa objavia také emócie ako je hnev, strach, rozhorčenie, zúrivosť, ale i zahanbenie či poníženie, čo môže u poškodeného vyvolať pocit sekundárnej viktimizácie. Restoratívne procesy sú budované na princípe neformálnosti, vzhľadom k tomu, že v jeho priebehu dochádza práve k ventilácii emócií na oboch stranách. Poškodení však v tomto procese majú právo prezentovať svoje potreby a požiadavky. Zároveň však musí byť zabezpečená ochrana dôvernosti ich prejavu, čo súvisí s oprávnením požadovať, aby sa na restoratívnych procesoch nezúčastňovala verejnosť (t.j. v kontraste s retribu-tívnym modelom spravodlivosti, kde sa súdnych procesov verejnosť zásadne má právo zúčastniť).

K právu participácie poškodených patrí aj potreba zapojenia obhajcov práv poškodených do legislatívnych procesov, zohľadnenia požiadaviek poškodených v legislatívnych procesoch pri príprave legislatívy vzťahujúcej sa na práva poškodených.⁸

Tretím hlavným právom poškodeného je **právo byť vypočutý**. Keď osoba prezentuje udalosť a iný ju počúva, začne sa pozitívna zmena. Rozprávač je uchránený od ticha, izolácie, beznádeje a tento proces u neho zároveň obnovuje možnosť, že jeho vzťahy s ostatnými budú obnovené. V prípade, ak je poslucháčom páchatel, je tu predpoklad, že porozumie ujme, ktorú spôsobil a vyhne sa obdobným konaniam do budúcnosti. Ak poslucháč aktívne počúva, otvára sa zasa možnosť zmeny a vplyvu prezentovaných udalostí na jeho život.

---

⁸ K právam poškodených v restoratívnych procesoch pozri primerane: ZEHR., H. *Justice Paradigm Shift? Values and Visions in the Reform Process*, In *Mediation Quarterly*. 1995, Vol. 12, No. 3, p. 207–216; ACHILLES, M. – ZEHR., H. *Restorative Justice for Victims: the promise and challenge*. In BAZEMORE, G. – SCHIFF, M. *Restorative Community Justice. Repairing Harm and Transforming Communities*. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 2001, p. 95–98.

Rozprávanie príbehov, udalostí a zážitkov predstavuje primárny spôsob, akým sa budujú sociálne väzby, medziľudské vzťahy. Príbehy potrebujú poslucháčov. Ľudia používajú príbehy a udalosti na interpretovanie minulosti, prežívanie prítomnosti a predvídanie budúcnosti. Používajú ich na vysvetľovanie príčin, predpokladanie dôsledkov a objasňovanie toho, čo sa stalo. Porovnávajú a dávajú do kontrastu nové situácie s minulými zážitkami, inými slovami nadobúdajú takýmto spôsobom skúsenosti. Vo svetle takto získaných informácií reagujú na jedinečné momenty a situácie. Neskôr môžu prezentovať prečo konali tak, ako konali, a spraviť si o udalosti celkový úsudok.

Oprávnití ľudia, aby sa aktívne zapojili do procesu riešenia je dôležitejšie ako riadiť proces mocensky (z úradnej povinnosti, *ex offio*). Obete (poškodení) potrebujú pomoc a podporu zo strany štátu a občianskej spoločnosti, a nie formálny zbyrokratizovaný prístup, kde emócie nehrajú žiadnu úlohu (ani tie pozitívne).

Dôležité je aktívne počúvanie. Aktívne počúvanie je v procese riešenia vždy výzvou, a pri zaobchádzaní s obeťami trestných činov musí byť prioritou č. 1. Skúsenosť obeť s trestným činom (najmä násilného charakteru) sa vyvíja. Obete trestných činov sú obeť trauma, ktorá má krátkodobé a dlhodobé pôsobenie. Obeť vo vedomí a pamäti spracúva, čo sa vlastne stalo, prečo sa to stalo, z krátkodobého hľadiska prežíva šok a dezorientáciu, otupenie, následne si kladie otázky a potrebuje na ne patričné odpovede. Toto „spracovanie informácií“ so sebou samozrejme prináša emócie, ktoré obeť (poškodený) potrebuje prejavíť navonok – ide predovšetkým o emócie ako strach, zúrivosť, zármutočnosť, úzkosť, zmätok, frustrácia, pocit viny (sebaobviňovanie), zahanbenie, poníženie, ktoré v prípade násilných trestných činov môžu vyústiť aj do posttraumatickej stresovej poruchy a duševných ochorení.

Zo skúseností každý človek vie, že „vyrozprávanie sa“ z negatívnych pocitov (zážitkov), pomáha uvoľniť napätú atmosféru a taktiež „vyriešiť konflikt“. Tomu, komu bolo ublížené prináša tento proces aspoň sčasti úľavu. Pokiaľ každý jednotlivec prináša „svoj pohľad na vec“, prezentuje „svoju verziu“, svoju pravdu, diskutuje zároveň o tom, čo sa stalo, aký dopad to na neho malo, aký mala dopad uvedená udalosť na jeho vzťahy s ostatnými z okolia. Takýto dialóg potom prináša zo strany ostatných empatiu, porozumenie, súcit, solidaritu, rešpekt a reciprocitu. Dialóg (komunikácia) pomáha vidieť veci z iného uhlu pohľadu, veci akými sú dôvody/ príčiny konania páchatela, a napomáha obnoviť narušené sociálne väzby spoločným hľadaním vhodného riešenia.

• Prejavenie emócií

Ako už bolo spomenuté, v priebehu stretnutia páchatela, poškodeného a členov komunity dochádza k ventilovaniu emócií na oboch stranách. Každý z nás vníma udalosti veľmi subjektívne, u každého môže zanechať určitá udalosť iné dojmy či pocity.

U poškodených sa objavujú také emócie ako je hnev, strach, rozhorčenie, zúrivosť, ale i zahanbenie či poníženie, čo môže viesť k sekundárnej viktimizácii.

Hnev a rozhorčenie, ba až nenávisť voči páchatelovi sú pochopiteľné a prirodzené po spáchaní trestného činu. Donald Shriver tvrdí, že nie je nič prirodzenejšie pre človeka, ktorému bolo ublížené, ako túžba po odplate.⁹

Trestný čin má na mnohých negatívne dôsledky; poškodení chcú dať priebeh emóciám a počuť, že spoločnosť takéto konania netoleruje. Potrebujú byť pochopení.

U páchatela sa v priebehu procesu zasa objavujú pocit zahanbenia, výčitky svedomia či pocit viny. V roku 1989 rozvinul austrálsky kriminológ John Braithwaite koncepciu teórie reintegrojujúceho zahanbenia (z angl. „reintegrative shaming theory“), v ktorom prisudzuje na základe svojich štúdií veľký význam pocitu studu / zahanbenia v dôsledku verejného morálneho odsúdenia trestného činu komunitou.¹⁰

Zahanbenie nad spáchaným činom ako kontrolný mechanizmus ľudského správania nachádza svoj výraz v osobnej emócií z protiprávneho, amorálneho správania, ktoré ako také verejne odsúdi komunita, ktorej sa čin dotýka.¹¹

Podľa Braithwaite, kľúčom ku kontrole spáchania trestného činu je prítomnosť zahanbenia za kriminálne činy, zafixované v kultúre konkrétnej spoločnosti (komunity) a využívanie zahanbenia v procese reintegrácie páchatelov trestných činov. Teória definuje zahanbenie ako „*všetky sociálne procesy vyjadrujúce nesúhlas spoločnosti s konaním osoby, ktoré majú za cieľ vyvolať výčitky, alebo ktorých dôsledkom je vyvolanie výčítiek a ľútosti v osobe, ktorá je objektom zahanbenia alebo morálneho odsúdenia zo strany ostatných, ktorí toto zahanbenie osoby vedome alebo nevedome spôsobujú*“.¹²

---

⁹ In SEN, A. *Inequality Reexamined*. Cambridge. MA: Harvard University Press, 1995, p. 13.

¹⁰ BRAITHWAITE, J. *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

¹¹ KUČHTA, J. – VÁLKOVÁ, H., et. al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005.

¹² BRAITHWAITE, J. *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989, p. 100.

Zahanbenie z hľadiska psychických javov je psychický proces (niekedy aj psychický stav) vyvíjajúci sa z pocitu viny. Vina môže byť formálna (vyslovená súdom) a neformálna (vyslovená napr. rodinou či inou skupinou, ktorú páchatel uznáva). Teda vina je na jednej strane objektívna realita, ktorá spôsobí, že páchatel za ňu nejakým spôsobom pyká, na druhej strane však ide aj o subjektívny pocit, ktorý jedinec prežíva v rôznych procesoch, stavoch a v polohe subjektívneho uznania či neuznania viny.

Ak sa formálna vina pod vplyvom verejnej mienky a pôsobením primárnej skupiny mení na intrapsychickú dominantu, môže za predpokladu jej optimálnej miery vyvolať proces (v ňom i pocit) zahanbenia. Práve subjektívne zahanbenie je vnútorným preventívnym zdrojom nepáchania trestných činov,¹³ pretože na základe verejného morálneho odsúdenia trestného činu komunitou a prípadne i celou spoločnosťou, sa môže u človeka vytvárať vnútorný kontrolný mechanizmus jeho správania, zamedzujúci návrat k jeho protiprávnym a amorálnym formám.

Braithwaite rozlišuje dva druhy zahanbenia. Prvé nazýva stigmatizujúcim zahanbením, ktoré dezintegruje morálne väzby medzi páchatelom a komunitou a zvyšuje možnosť recidívy. Druhé – reintegrujúce zahanbenie naopak väzby medzi páchatelom a komunitou posilňuje a možnosť recidívy a výskytu zločinu ako takého znižuje.¹⁴

Reintegrácia je v pojatí teórie reintegrujúceho zahanbenia v podstate sociálno-psychologický proces, ktorý počíta s vinou i zahanbením ako prirodzenou vnútornou zábranou pred páchaním trestnej činnosti. Zároveň však bráni, aby vina a zahanbenie nadobudli obľudné rozmery, prispeli k dezintegrácii osobnosti človeka (páchatela) a zabránili jeho návratu do spoločensky žiaducej komunity. Len optimálna miera viny a zahanbenia zabezpečí páchatelovi návrat do komunity, aktívne zapojenie sa do jej činnosti, ako aj jeho úspešnú reintegráciu.¹⁵

Reintegrujúce zahanbenie má dva aspekty – zjavný nesúhlas komunity s protiprávnym konaním (zahanbenie), a nasledovné opätovné začlenenie sa páchatela do vzájomne závislého vzťahu v rámci komunity (reintegrácia). Inak povedané, Braithwaite tvrdí, že mladistvým páchatelom by malo byť umožnené znovu sa začleniť do komunity a v pozícii občanov dodržiavajúcich zá-

¹³ DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. *Teória reintegrovaného zahanbenia*. In *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 1, p. 76.

¹⁴ BRAITHWAITE, J. *Crime, shame and reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

¹⁵ DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. *Teória reintegrovaného zahanbenia*. In *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 1, p. 77.

kon prejaví ľútosť nad svojimi minulými činmi, prevziať za ne zodpovednosť, ospravedlniť sa poškodeným a primerane odčiniť následky svojho protiprávneho konania. Kým sa totižto formálnym spôsobom uložená sankcia vo všeobecnosti snaží stigmatizovať páchatela, neoficiálne uložená sankcia má za cieľ jeho sociálnu reintegráciu.

Braithwaite zdôrazňuje, že reintegrujúce zahanbenie je efektívny odstrašujúci prostriedok najmä ak prichádza od tých, na ktorých je osoba najviac naviazaná, pretože predstavuje hrozbu pre vzťahy, na ktorých osobe záleží. V tomto smere pôsobí teda reintegrujúce zahanbenie ako odstrašujúci prostriedok.

Podľa Braithwaita, najlepším miestom, kde môže spoľahlivo fungovať reintegrujúce zahanbenie, je dobre fungujúca rodina. Je dostatočne známe, že medzi najvýznamnejšie kriminogénne faktory, ktoré ovplyvňujú páchatela v sociálnej oblasti, patrí rodina. Rodinný život nás učí, že zahanbenie a trest sú možné, pokiaľ sú hranice rešpektu a súdržnosti v rodinných vzťahoch zachované. Braithwaitova teória upozorňuje na dve hypotézy, ktoré predpokladajú, že **rodiny sú najefektívnejším nástrojom na spoločenskú kontrolu vo väčšine spoločnosti** a že rodiny, ktoré sú rozdrobené, nesúdržné, dezintegrované tolerovaním negatívnych spoločenských javov sú rodiny, ktoré neuspajú vo výchove ich detí.¹⁶ Taktiež sa Braithwaite domnieva, že **páchatelom najviac prekáža hanba od blízkych ľudí a nie od štátnych orgánov**, napr. policajtov a sudcov.

V súvislosti s pojmom „zahanbenie“ je vhodné vymedziť tiež pojem „hanba“, ktorým Braithwaite označuje súhrnne viaceré emócie, ktoré sa spájajú so strachom z morálneho odsúdenia alebo zlým svedomím.

Pojem „hanba“ má korene v starej germánčine a z jazykového hľadiska znamená „niečo zakryť“, „pokryť“. Uvedené si je možné prepojiť s biblickým príbehom Adama a Evy, ktorí jedli zo zakázaného stromu poznania (t.j. porušili nariadenie Boha) a zistili, že sú nahí a túto nahotu chceli potom zakryť listom figovníka. Hanba teda súvisí so zážitkom obnaženia, odhalenia.¹⁷

Hanbu možno chápať v prvom rade ako **sociálnu hrozbu**, ktorá predstavuje vnímanie hrozby odmietnutia, resp. odsúdenia zo strany spoločnosti a tým možnosti narušenia alebo až zničenia medziludských vzťahov, na kto-

---

¹⁶ BRAITHWAITE, J. *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989;

DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. *Teória reintegrovaného zahanbenia*. In *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 1, p. 77.

¹⁷ GILLIGAN, J. *Violence: Our deadly epidemic and its causes*. New York. A Grosset/Putnam Books, 1996.

rých jednotlivcovi záleží. Ľudia sú citliví na hodnotenia a mienku od iných ľudí, potrebujú byť zo strany ostatných akceptovaní. Scheff zdôrazňuje, že hanba je prepojená s vnímaním svojho vlastného ja, s vnímaním vlastnej ceny (sebahodnoty).¹⁸ Osoba pociťuje potom hanbu ako výsledok rozhodnutia zo strany ostatných členov spoločnosti o jej odmietnutí.

Ďalej je možné hanbu vnímať aj ako **osobné zlyhanie**. Hanba sa objaví, keď si osoba uvedomí, že zlyhala v dodržaní určitých všeobecne platných noriem, čo vedie k presvedčeniu, že zlyhala ako človek. Ego prestáva zodpovedať ideálu. Pozornosť sa teda upriamuje na človeka a jeho vlastné „JA“ viac, ako na porušenie pravidla správania sa.

Gabrielle Maxwelle a Allison Morris nesúhlasia s myšlienkou, že je zahanbenie (nesúhlas s konaním páchatela) v rámci restoratívnych metód mechanizmom, ktorý vyústi v ľútosť a kajúcnosť páchatela. Morrisová tvrdí, že zahanbenie je v RJ relatívne nebezpečnou záležitosťou, pretože hoci je použité s najlepším úmyslom, môže byť zo strany páchatelov interpretované ako stigmatizujúce.¹⁹

Obdobne ako Morrisová, aj Taylor²⁰ vníma zahanbenie ako nebezpečnú emóciu, ktorá vzbudzuje u páchatelov pocit ohrozenia ich sebahodnoty a môže byť potenciálne deštruktívna. Tvrdí, že sklon pociťovať hanbu viac ako pocit viny v prípade porušenia právnej normy je spojené s menej konštruktívnymi reakciami, akými sú hnev a hostilita. Podľa neho je lepšie klásť dôraz na výčitky, pretože sú priamo nasmerované na správanie páchatela, a nie na jeho osobnosť a teda sa nespájajú s podobnými „na seba orientovanými“ negatívnymi pocitmi.

Naproti tomu Braithwaite argumentuje, že v rámci RJ sa vyskytujú najmä nepriame formy zahanbenia, ktoré sú predovšetkým pre páchatela reintegroujúce. Restoratívne metódy konfrontujú protiprávne konanie páchatela nepriamo; skryto prizývajú samotných páchatelov, aby čelili následkom svojho konania, a to tak, aby za toto konanie prevzali aktívnu zodpovednosť, ospravedlnili sa a napravili, čo spôsobili. Nepriamosť sa dosiahne už tým, že páchatel je prizvaný na restoratívny proces, na ktorom sa zúčastní poškodený a jeho príbuz-

¹⁸ SCHEFF, T. J. *Self-esteem and shame: unlocking the puzzle*. In KWAN, R. (ed.). *Individuality and Social Control*. Greenwich, Conn.: JAI Press, 1996.

¹⁹ MAXWELLE, G. – MORRIS, A. *The Role of Shame, Guilt and Remorse in Restorative Justice Processes for Young People*. In WEITEKAMP, E. – KERNER, H. J. (eds.). *Restorative Justice: Theoretical Foundations*, UK: Cullompton Devon, Willan Publishing, 2002.

²⁰ TAYLOR, G. *Guilt, Shame and Shaming*. In WEIJERS, I. – DUFF, A. (eds.). *Punishing Juveniles: Principle and Critique*, Oxford: Hart Publishing, 2002.

ní, ako aj príbuzní páchatela, aby prezentovali ako ich protiprávne konanie páchatela ovplyvnilo.²¹

V tomto smere sa prikláňame k názoru Harrisa,²² ktorý tvrdí, že nie je možné izolovať páchatelov od pocitov hanby, nakoľko ide o prirodzený pocit. Zahanbenie a pocit viny sa častokrát objavujú po zadržaní páchatela ako nevyhnutný dozvuk spáchaného trestného činu nezáležiac na tom, aká trestnoprávna reakcia bude nasledovať. Samotné uvedomenie si, že páchatel spravil nepravosť, tzn. porušil právo, spáchal niečo zlé, sa spája s uvedomením si, že ostatní jeho konanie odsúdia, čo sa automaticky spája so strachom zo zavrhnutia zo strany spoločnosti. Spoločnosť totiž vždy bude chcieť ukázať navonok, že netoleruje určité typy konaní.

Pocit studu a zahanbenia bude teda s nami prítomný vždy a restoratívna justícia ho automaticky vyvolá práve prostredníctvom kladenia dôrazu na aktívnu participáciu, aktívne počúvanie a rozprávanie o udalostiach, ktoré poškodeným ublížili.

• Prejavenie pochopenia

Na to, aby bolo možné dospieť k restorácii, teda odškodneniu a obnove narušeného stavu, je potrebné, aby restoratívna justícia okrem ventilovania negatívnych emócií podporovala v procesoch prejavy empatie, súcitu, vzájomného porozumenia a odpustenia.

Jednou z kľúčových pozitívnych emócií v restoratívnych procesoch je **empatia**. Podľa Pepinskeho je empatia „*snahou vcítiť sa do situácie inej osoby, tzn. že na mieste tej osoby by sme konali za rovnakých podmienok rovnako*“.²³ Empatiou prejavujeme citlivosť a porozumenie, prejavujeme tým, že nám nie je jedno, čo sa v spoločnosti deje, že nie sme egoistickí či narcistickí, že nie sme bezohľadní voči problémom iných. Človek sa najprv musí naučiť aktívne počúvať iných, aby mohol začať prejavovať empatiu.

Zástancovia restoratívnej justície sa súhlasne zameriavajú na budovanie a posilňovanie spravodlivých, otvorených a zodpovedných väzieb medzi ľuďmi, ktoré boli narušené alebo prerušené násilím, tzn. bojujú proti izolácii a separácii (ktorá je naopak typická pre retributívnu spravodlivosť, ak vezmeme

---

²¹ AHMED, E., et al. *Shame Management Through Reintegration*. UK: Cambridge University Press, 2001; BRAITHWAITE, J. *Restorative Justice and Responsive Regulation*. New York: Oxford University Press, 2002.

²² HARRIS, N. – WALGRAVE, L. – BRATHWAITE, J. *Emotional Dynamics in Restorative Conferences*. In *Theoretical Criminology*. 2004, Vol. 8, No. 2, p. 191–210.

²³ PEPINSKY, H. *Empathy and restoration*. In SULLIVAN, D. – TIFFT, L. *Handbook of Restorative Justice*. New York: Routledge, Taylor and Francis Books, p. 188.

do úvahy nápravných zariadení a ústavy na výkon trestu odňatia slobody). Separácia a izolácia sú nebezpečné a neriadene, kým na druhej strane empatické vzťahy robia život plnohodnotným a dávajú mu pozitívny zmysel i v ťažkých životných situáciách.

Formálna povaha súčasného trestného práva, predpísané postupy, oprávnenia a povinnosti eliminujú emócie, ktoré by sa za iných okolností objavili, resp. na tieto emócie sa vôbec neprihliada. Poškodení i páchatelia, taktiež členovia občianskej spoločnosti sú len pasívnymi účastníkmi celého procesu. Restoratívna justícia sa to však snaží zmeniť prostredníctvom vzbudzovania pozitívnych emócií, zdôrazňovania potreby súcitu, odpustenia a vzájomnej pomoci.

Súcit a odpustenie sú imanentne spojené s obrazom spoločnosti ako organizmu, ktorý má kolektívnu zodpovednosť tak za tých, ktorým bola spôsobejná ujma, ako aj za tých, ktorí túto ujmu spôsobili. Komunita (občianska spoločnosť) zohráva pre každého človeka dôležitú úlohu. Každý človek v nej plní takú funkciu, ako by bol jednotlivým orgánom v živom tele. Každý orgán má pre telo dôležitú hodnotu; zdravie každého orgánu je dôležité pre zdravie celého tela. Podobne tak každý jednotlivec je vybavený špeciálnymi vlastnosťami, kvalitami a talentami, a všetky sú dôležité pre blaho spoločnosti.

Neopomenuteľným faktom je, že každá ľudská bytosť sa rodí so slobodnou vôľou a môže si teda slobodne zvoliť medzi dobrom a zlom. V slobodnej vôli tkvie aj potenciál páchať zlo. V tomto smere je možné poukázať na svojím spôsobom revolučné kresťanské učenie Ježiša Krista, založené na ľútosti, odpustení, pacifizme, nenásilných reakciách voči zlu, zmieri a láske k blížnemu (aj nepriateľovi).

Zreteľne to zaznamenal najmä evanjelista Matúš: „*Blahoslavení lační a smädní po spravodlivosti, lebo oni budú nasýtení. Blahoslavení tichí, lebo oni budú dedičmi zeme. Blahoslavení milosrdní, lebo oni dosiahnu milosrdenstvo. Blahoslavení tí, čo šíria pokoj, lebo ich budú volať Božími synmi*“²⁴ „... Počuli ste, že otcom bolo povedané ‚Nezabiješ!‘ Kto by teda zabil, pôjde pred súd. No ja vám hovorím...Pred súd pôjde každý kto sa na svojho brata hnevá. Kto svojmu bratovi povie ‚Hlupák‘ pôjde pred veľradu. A kto mu povie ‚Ty bohapustý blázon‘ pôjde do pekelného ohňa...“²⁵

„... Počuli ste, že bolo povedané ‚Oko za oko, zub za zub‘... No ja vám hovorím: ‚Neodporujte zlému. Ak ťa niekto udrie po pravom líci, nastav mu aj druhú!‘“²⁶

²⁴ Evanjelium podľa Matúša kapitola 5, verš 38–39 (Mt, 5: 38–39).

²⁵ Evanjelium podľa Matúša kapitola 5, verš 21–22 (Mt, 5: 21–22).

²⁶ Evanjelium podľa Matúša kapitola 5, verš 38–39 (Mt, 5: 38–39).

„... Počuli ste, že bolo povedané: ‚Milovať budeš svojho blízkeho a nenávidieť svojho nepriateľa... No ja vám hovorím: ‚Milujte svojich nepriateľov a modlite sa za tých, čo vás prenasledujú, aby ste boli synmi svojho Otca, ktorý je na nebesiach. Veď on dáva slnku vychádzať nad zlých i dobrých a posielá dážď na spravodlivých i nespravodlivých...‘“²⁷

Obdobné požiadavky na potrebu odpúšťať previnilcom nachádzame aj v Koráne, či učení budhizmu a hinduizmu. Silný akcent na život v spoločnosti a na prejavy vzájomnosti, porozumenia, rešpektu, pomoci a odpustenia majú svoju tradíciu aj v spoločenstve indiánskeho kmeňa Navajo, afrických kmeňov (tzv. koncepcia „ubuntu“), ľudu Maori na Novom Zélande a mnohých ďalších.

Odpustenie a súcit predstavujú podstatný prvok pre znovunastolenie rovnováhy, ktorá bola narušená trestným činom. Sú podstatné pre obnovu narušených vzťahov, rehabilitáciu tak poškodených, ako aj páchatelov a v neposlednom rade pre ich reintegráciu. Súbežne so súcitom a odpustením zo strany poškodených a členov spoločnosti (komunity) sa však v jednotlivých náboženstvách a učeniach kladú požiadavky aj na previnilcov, a to vo forme pokánia, spytovania si svedomia, prejavovania ľútosti, prosenia o odpustenie a snahy odčiniť spáchané zlo.

Pre poškodených je veľmi náročné odpustiť páchatelom ich konanie, predovšetkým vo vážnejších prípadoch, akými sú násilné a sexuálne trestné činy. Pre restoratívnu justíciu je však práve odpustenie tým činom, ktorý dokáže pozitívne prispieť k obnove narušených vzťahov a teda ku komplexnému učeniu nápravy, ktorá je jej kľúčovým cieľom.

Preto je veľmi potrebné učiť deti a mladých ľudí k takýmto hodnotám a zručnostiam, t.j. už od útleho veku začať s kladením dôrazu na odpúšťanie, vzájomnú toleranciu a rešpekt v medziľudských vzťahoch, učiť deti a mladých ľudí vnímať veci s nadhľadom, konať racionálne a teda ovládať v konfliktných situáciách negatívne emócie, ako sú hnev, zúrivosť a túžba po odplate, a naopak posilňovať rozvoj porozumenia a súcitu namiesto nenávisťi. V budúcnosti bude pre nich potom jednoduchšie praktizovať tieto zručnosti, a teda aj jednoduchšie naplniť víziu a ciele restoratívnej justície, pričom zároveň prispedia k transformácii spoločnosti.

• **Konsenzus**

Cieľom každého restoratívneho procesu je dospieť k určitej dohode vo vzťahu k sankcii pre páchatela, ale aj ku krokom, ktoré je potrebné podniknúť, aby

---

²⁷ Evanjelium podľa Matúša kapitola 5, verš 43–45 (Mt, 5: 43–45).

sa dospelo k obnove narušeného stavu. Participujúce strany sa musia dohodnúť na jednotlivých záväzkoch, výsledok nesmie zahŕňať iba záväzky pre páchatela, ale aj pre ostatné participujúce strany. Svoju časť zodpovednosti preberajú aj príbuzní a známi z okolia páchatela (tzv. „spoločenstvo podpory“, „podporná skupina“), taktiež širšia komunita (reprezentanti komunity, osoby s odbornými znalosťami), ktorá napomáha reintegrácii páchatela a poškodeného.

Aby bolo možné dosiahnuť konsenzus, je potrebné poznať potreby jednotlivých strán, ich požiadavky a predstavy. Len tak sa môže dospieť k dohode, ktorá bude akceptovateľná pre každého. Konsenzus (dohoda) je bezprostredne spätý s nápravou toho, čo bolo trestným činom narušené, a teda s princípom reparácie.

3.2. Participácia „komunity“ na restoratívnych procesoch

Každý jednotlivec sa prezentuje cez vzťahy a sociálne väzby, preto je podstatné budovať zdravé sociálne vzťahy a obnovovať tie, ktoré boli narušené. Uvedené prispeje nielen k individuálnemu, ale aj spoločenskému dobru. Radosť či smútok, spravodlivosť i nespravodlivosť svojím spôsobom ovplyvňujú každého – niekto ich prežíva viac, niekto menej. Sme sociálne cítiace bytosti, tvory spoločenské. Slovom Tutua „*naša ľudskosť je prepojená s ľudskosťou iných. Sme ľuďmi, pretože niekam patríme. Sme stvorení žiť v spoločnosti iných, v komunite, pre rodinu, existovať v krehkej sieti interdependencie (vzájomnej závislosti)*“.²⁸

Základná podstata ľudského bytia je založená na **vzájomnosti**, súcite, šlachetnosti, starostlivosti a záujme jeden o druhého, rešpekte a úcte voči dôstojnosti iných. Osobnosťou sa každý z nás stáva **len cez vzťahy s inými ľuďmi**.²⁹

Komunita (občianska spoločnosť) má oprávnené postavenie v rámci restoratívnych procesov, hoci je viacero protichodných názorov na to, ako by realizácia oprávnení občianskej spoločnosti mala vyzeráť v praxi.

V niektorých krajinách je participácia komunity v restoratívnych procesoch riešená cez účasť reprezentantov miestnej samosprávy (či už volených, menovaných alebo dobrovoľníkov). Voči takto realizovanej participácii sa však ozývajú viaceré kritické ohlasy, podľa ktorých sa vhodnejšou javí byť participácia tých členov komunity, ktorí sú nejakým spôsobom spriaznení s páchatelom alebo poškodeným. Jedná sa o členov komunity, ktorí prejavujú záujem a starosť o osobu páchatela či o osobu poškodeného, zaujímajú sa o trestný čin, kto-

²⁸ TUTU, D. *No Future Without Forgiveness*. London, Sydney, Auckland, Johannesburg: Rider, 1999, p. 154.

²⁹ Tamtiež, p. 35.

rý bol spáchaný, o jeho následky a teda aj o výsledok, ktorý má byť restoratívnym procesom dosiahnutý.³⁰

Allison Morris a Gabrielle Maxwelle v tomto smere hovoria o akomsi „**spoločensť podpory**“, ktoré sa aktívne snaží prispieť k riešeniu problému, prejavuje starosť, záujem a podporu pre páchatela i poškodeného. Zložené je predovšetkým zo širšej rodiny páchatela a poškodeného, ich priateľov, susedov, kolegov, učiteľov, predstaviteľov cirkvi, sociálnych pracovníkov, poskytovateľov služieb a pod. Ide teda o tých členov komunity, ktorí dokážu páchatelovi a poškodenému poskytnúť pomoc a podporu, či už pred restoratívnym procesom, v jeho priebehu, alebo po jeho skončení, ktorí dokážu prispieť k tomu, aby záväzky na učinenie nápravy boli po skončení restoratívneho procesu splnené, a ktorí napomôžu úspešnej reintegrácii tak páchatela, ako aj poškodeného späť do spoločnosti. Na rozdiel od menovaných či volených reprezentantov komunity sú vďaka istému druhu previazanosti na páchatela alebo poškodeného zainteresovanejší na riešení veci, majú na riešení osobný záujem, a preto sa aj aktívnejšie angažujú a zapájajú do diskusie v priebehu restoratívneho procesu a navrhujú možné riešenia.³¹

Pranisová³² používa pojem „**restoratívna komunita**“, pod ktorým rozumie tých, ktorí boli dotknutí (poškodení) trestným činom (tzn. poškodených v širšom slova zmysle, teda aj príbuzných poškodeného, páchatela, priateľov, kolegov a pod.) a tých, ktorí škodu spôsobili. Spáchaný trestný čin je príležitosťou ako posilniť komunitu, prehĺbiť porozumenie jeden voči druhému a budovať sociálne blízke vzťahy, záujem a empatiu. Restoratívna komunita je „*komunita, ktorá sa neustále učí... učí sa predovšetkým o sebe od tých, ktorí spôsobili ujmu a od tých, ktorým bola ujma spôsobená, a získané poznatky využíva na zlepšenie života v komunite v prospech všetkých.*“³³

---

³⁰ MAXWELLE, G. – MORRIS, A. – ANDERSON, T. *Community Panel Adult Pretrial Diversion*. Wellington: Crime Prevention Unit and Institute of Criminology, Victoria University of Wellington, 1999.

³¹ MORRIS, A. – MAXWELLE, G. *Implementing Restorative Justice: What Works*. In MORRIS, A. – MAXWELLE, G. *Restorative Justice for Juveniles: Conferencing, Mediation and Circles*. Oxford-Portland, Oregon: Hart Publishing, 2003, p. 273.

³² PRANIS, K. *Conferencing and the Community*. International Institute for Restorative Practices; pozri tiež: BURFORD, G. – HUDSON, J. *Family Group Conferencing: New Directions in Community Centered Child and Family Practice*. New York: Aldine de Gruyter, 2000, p. 40–48.

³³ PRANIS, K. *Conferencing and the Community*. International Institute for Restorative Practices; ďalej pozri: BURFORD, G. – HUDSON, J. *Family Group Conferencing: New Directions in Community Centered Child and Family Practice*. New York: Aldine de Gruy-

Zastávame názor, že aplikovateľné sú oba varianty participácie komunity na restoratívnych procesoch, avšak účasť reprezentantov miestnej samosprávy (volených, menovaných či dobrovoľníkov) sa javí byť účelnejšia v menších územných celkoch, napr. obciach alebo mestských štvrtiach, kde je predpoklad, že by reprezentanti samosprávy aj reálne poznali páchatela a poškodeného a mohli mať na nich potenciálny vplyv. Vo veľkých mestách je len minimálny predpoklad, že by sa tieto osoby navzájom poznali a máme za to, že v takýchto prípadoch by bola účelnejšia participácia blízkeho príbuzenstva a bezprostredného okolia páchatela a poškodeného.

Na tomto mieste je potrebné uviesť, že pojem komunita je v literatúre týkajúcej sa restoratívnej justície používaný veľmi voľne, teda nie je presne definované, čo sa pod týmto pojmom rozumie a kto všetko pod pojem „komunita“ patrí. Vo všeobecnosti je však možné v literatúre nájsť predovšetkým vymedzenia tohto pojmu v geografickom zmysle, teda vo vzťahu k lokalite, v ktorej sa ľudia zdržiavajú, resp. v ktorej žijú (napr. susedia) alebo v záujmovom zmysle (napr. športový klub), alebo vo význame mikrokomunity (ako napr. ústav na výkon trestu odňatia slobody).³⁴

Z literatúry vzťahujúcej sa na problematiku restoratívnej justície sa pojem komunita spája predovšetkým s okruhom, respektíve skupinou osôb, ktorí boli najviac ovplyvnení následkami trestného činu (či už v morálnej, majetkovej alebo interpersonálnej sfére). Pôjde teda o osoby, ktoré nie sú v pozícii priameho poškodeného trestným činom, ani v pozícii osoby, ktorá sa dopustila trestného činu, ale napr. o ich rodinných príbuzných, známych, priateľov, kolegov a pod., teda osoby z ich bezprostredného okolia. V literatúre sa zvykne vyskytovať už vyššie uvádzaný pojem „*spoločenstvo podpory*“, resp. „*podporná skupina*“, „*podporná sieť*“ a pod., avšak tieto termíny zostávajú presnejšie nedefinované. Svojím spôsobom ich vymedzenie prináša konkrétny restoratívny proces a teda zloženie „komunity“, ktorá aktívne participuje na prípade, sa mení od prípadu k prípadu, od štátu k štátu, od človeka k človeku.

Podľa McColda³⁵ vo vzťahu k restoratívnej justícii nemôže byť komunita definovaná a priori, ale jej vymedzenie sa má odvíjať od povahy trestného činu, druhu škody (spôsobenej ujmy), od vzťahu páchatela a poškodeného, a ďalších

---

ter, 2000; BAZEMORE, G. – SCHIFF, M. *Restorative Community Justice. Repairing Harm and Transforming Communities*. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 2001.

³⁴ BAZEMORE, G. – SCHIFF, M. *Juvenile Justice Reform and Restorative Justice. Building Theory and Policy from Practice*. Cullompton: Willan Publishing, 2005.

³⁵ MCCOLD, P. *Restorative justice and the role of community*. In GALAWAY, B. – HUDSON, J. (eds). *Restorative Justice: International Perspectives*. Monsey: Criminal Justice Press, 1996, p. 85–101.

aspektov. Stotožňujeme sa s názorom McColda a máme za to, že zloženie komunity (teda to, kto bude patriť do „komunity“) je potrebné odvíjať od konkrétnej situácie s prihliadnutím na všetky okolnosti prípadu.

4. ZÁVER

Výsledky doposiaľ realizovaných prieskumov v jednotlivých štátoch aplikujúcich restoratívne metódy ukazujú, že RJ je prístupom uspokojivejším pre poškodených, konštruktívnejším pre komunitu a sociálne skupiny a reintegrujúcejším pre páchatelov. Páchatelia oveľa lepšie chápu dôsledky svojho konania, akceptujú prijaté opatrenia a zo štatistík vyplýva, že tiež klesá miera recidívy.

Niekedy však táto koncepcia zostáva nepochopená a v mnohých prípadoch dochádza k označovaniu metód za restoratívne, hoci nespĺňajú jej základné princípy. Najväčšou hrozbou pre RJ je však práve entuziazmus ohľadom jej úspešnosti, ktorý spôsobuje nepremyslenú a unáhlenú implementáciu tejto koncepcie do právnych poriadkov štátov bez príslušných kriminologických výskumov a bez zohľadnenia právnych, kultúrnych a spoločenských špecifik jednotlivých krajín. Častokrát dôjde k implementácii a následnému prispôbeniu RJ retributívnemu modelu, čím je RJ uplatňovaná len v obmedzenej miere a vnímaná reštriktívne.

Preto je do budúcnosti potrebné venovať patričnú pozornosť zreteľnej formulácii a ustáleniu hodnôt a princípov RJ, aby nedochádzalo k chaosu a k nesprávnemu výkladu. Už len otázka participácie so sebou prináša diskusie ohľadom toho, kto sa v zmysle RJ rozumie poškodeným a čo sa rozumie pod pojmom „komunita“, teda ktorí členovia komunity by sa mali zúčastňovať na restoratívnych procesoch. Bude tiež potrebné prehľbovať participáciu jednotlivých strán v procesoch riešenia trestných činov tak, aby bola dosiahnutá čo možno najväčšia miera restorácie. Súčasný trestný proces sa ešte stále viac proorientuje na páchatela a jeho nápravu, ako na poškodeného a ujmu, ktorá bola trestným činom spôsobená.

Resumé: Restorative justice is the name given to a movement within and outside of the criminal justice system. Some of its practitioners and proponents refer to it as a new paradigm or as a new pattern of thinking. It poses new questions for societies to ask and answer in responding to crime. British criminologist Tony Marshal

has proposed a definition of restorative justice that is increasingly used internationally: “Restorative justice is a process whereby all the parties with a stake in a particular offence come together to resolve collectively how to deal with the aftermath of the offence and its implications for the future.” Susan Sharpe has proposed five key principles of restorative justice that help round out Marshall’s definition: 1. Restorative justice invites full participation and consensus, 2. Restorative justice seeks to heal what is broken, 3. Restorative justice seeks full and direct accountability, 4. Restorative justice seeks to reunite what has been divided, 5. Restorative justice seeks to strengthen the community in order to prevent further harms.

The contribution aims mainly to a principle of active participation or so called “the principle of stakeholder involvement”. Victims, offenders and communities should have the opportunity for active participation in the justice process as early and as fully as possible. The core principle of stakeholder involvement is focused on the goal of maximizing victim, offender and community involvement in decision-making related to the response to crime. Stakeholder involvement is primarily about the process of the encounter and its three core components – inclusion, communication and role-taking – as important process indicators of the extent to which any decision-making encounter was being conducted in a manner consistent with restorative principles.

Healing or moving toward a greater sense of well-being in the aftermath of crime more than anything else requires that victims and offenders communicate with each other whenever possible in a safe and relatively unrestricted face-to-face process. The harm to be repaired must not be defined by professionals but by individual victims and offenders, and may be highly intangible and difficult to articulate (e.g. feelings of helplessness, estrangement, loss of control). The immediate need is often to get information about the offense from the perspective of the other person(s) directly involved to provide input and tell their stories, to express emotions, and to decide what alternatives are available to address needs.

Satisfaction with the opportunity to tell their stories, and to hear and respond to the other person’s account, provides the most valid evidence of the extent to which stakeholder needs have been addressed. The theory of “healing dialogue” suggests that open, relatively unrestricted dialogue leads to better intermediate and long-term results regarding the well-being and behaviour of offenders and victims. Such dialogue has impact on reducing fear of revictimization, reducing apprehension, the offender’s sense of completing a difficult task, the victim’s vindication by the restorative process, and potentially, an increase in victim and offender understanding of one another. These may lead to long-term outcomes regarding behavior change, healing, and well-being.

Restorative justice is sometimes misunderstood and even misused. Paradoxically, one could even say that the most important threat to restorative justice is the enthusiasm with which it is being accepted. Enthusiasm leads to poorly thought-out implementation, an overestimation of possibilities, negligence of legal rights, the blur-

ring of the concepts and confusion with regards to the aims and limits of restorative justice.

Restorative justice must seek to clarify its position and to accept its limitation.

Literatúra

1. AHMED, E. – HARRIS, N. – BRAITHWAITE, J. – BRAITHWAITE, V. Shame Management Through Reintegration. First edition. UK, Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 390 p. ISBN: 978-0521003704.
2. ACHILLES, M. – ZEHR, H. Restorative Justice for Victims: the promise and challenge. In BAZEMORE, G. – SCHIFF, M. Restorative Community Justice. Repairing Harm and Transforming Communities. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 2001. 375 p. ISBN: 978-1583605066.
3. BAZEMORE, G. – SCHIFF, M. Restorative Community Justice. Repairing Harm and Transforming Communities. Cincinnati: Anderson Publishing Co., 2001. 375 p. ISBN: 978-1583605066.
4. BAZEMORE, G. – SCHIFF, M. Juvenile Justice Reform and Restorative Justice. Building Theory and Policy from Practice. Cullompton: Willan Publishing, 2005. 400 p. ISBN 978-1843920946.
5. BRAITHWAITE, J. Crime, Shame and Reintegration. Cambridge: Cambridge University Press, 1989. 236 p. ISBN 978052135668.
6. BRAITHWAITE, J. Restorative Justice and Responsive Regulation. New York: Oxford University Press, 2002. 336 p. ISBN 9780195343953.
7. BURFORD, G. – HUDSON, J. Family Group Conferencing: New Directions in Community Centered Child and Family Practice. New York: Aldine de Gruyter, 2000, 338 p. ISBN 978-0202361222.
8. DIANIŠKA, G. – STRĚMÝ, T. Teória reintegrovaného zahanbenia. In Justičná revue. ISSN 1335-6461, 2009, roč. 61, č. 1, s. 74–82.
9. GILLIGAN, J. Violence: Our deadly epidemic and its causes. New York. A Grosset/Putnam Books, 1996. 306 p. ISBN 9780399139796.
10. HARRIS, N. – WALGRAVE, L. – BRATHIWAITE, J. Emotional Dynamics in Restorative Conferences. In Theoretical Criminology. ISSN 1461-7439. 2004, Vol. 8 No.2, p. 191–210.
11. KUČHTA, J. – VÁLKOVÁ, H. et. al. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 p. ISBN 8071798134.
12. MARSHALL, T. The Evolution of Restorative Justice in Britain. In European Journal of Criminal Policy and Research. ISSN 1572-9869. 1996, Vol. 4, No. 4, p. 21–43.

13. MAXWELL, G. – MORRIS, A. The Role of Shame, Guilt and Remorse in Restorative Justice Processes for Young People. In WEITEKAMP, E. – KERNER, H. J. (eds). *Restorative Justice: Theoretical Foundations*, UK: Cullompton Devon, Willan Publishing, 2002. ISBN 978-1- 135-99958-2.
14. MAXWELLE, G. –MORRIS, A. – ANDERSON, T. *Community Panel Adult Pretrial Diversion*. Wellington: Crime Prevention Unit and Institute of Criminology, Victoria University of Wellington, 1999. Dostupné na: <http://www.justice.govt.nz/policy/criminal-justice/restorative-justice/-restorative-justice-research/Community%20Panel%20Adult%20pre-trial%20Diversion%20-%20Supplimentary%20Evaluation.pdf> [cit. dňa 2013-11-10].
15. McCOLD, P. Restorative justice and the role of community. (p. 85–101). In GALAWAY, B. – HUDSON, J. (eds). *Restorative Justice: International Perspectives*. Monsey: Criminal Justice Press, 1996. 532 p. ISBN 978-1881798071.
16. MORRIS, A. – MAXWELLE, G. *Implementing Restorative Justice: What Works*. In MORRIS, A. – MAXWELLE, G. *Restorative Justice for Juveniles: Conferencing, Mediation and Circles*. Oxford-Portland, Oregon: Hart Publishing, 2003. 290 p. ISBN: 978-1841134024.
17. MORRIS, R. A. *Practical Path to Transformative Justice*. Toronto: Rittenhouse, 1994, 12 p.
18. PEPINSKY, H. Empathy and restoration. (p. 188–198). In SULLIVAN, D. – TIFFT, L. *Handbook of Restorative Justice*. New York: Routledge, Taylor and Francis Books, 2008. ISBN 978-0-415-35356-4.
19. PRANIS, K. *Conferencing and the Community*. International Institute for Restorative Practices, 1998. Dostupné na: http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NDc4 [cit. dňa: 2013-10-11].
20. SEN, A. *Inequality Reexamined*. Cambridge. MA: Harvard University Press, 1995, 224 p. ISBN 9780674452565.
21. SHARPE, S. *Restorative Justice: A Vision for Healing and Change*. Alberta, Edmonton Victim Offender Mediation Society, Edmonton, 1998. 108 p. ISBN 978-0968359501.
22. SCHEFF, T. J. Self-esteem and shame: unlocking the puzzle. In KWAN, R. (ed.). *Individuality and Social Control*. Greenwich, Conn.: JAI Press, 1996. ISBN: 0762300957.
23. TAYLOR, G. *Guilt, Shame and Shaming*. In WEIJERS, I. – DUFF, A. (eds.). *Punishing Juveniles: Principle and Critique*. Oxford: Hart Publishing, 2002. 215 p. ISBN 9781841132846.
24. TUTU, D. *No Future Without Forgiveness*. London, Sydney, Auckland, Johannesburg: Rider, 1999, 287 p. ISBN 9780385496896.

25. VAN NESS, D. – STRONG, K. H. Restoring Justice. Second edition. Anderson Publishing Company, 2001. 313 p. ISBN 9781583605202.
26. ZEHR, H. Justice Paradigm Shift? Values and Visions in the Reform Process. In *Mediation Quarterly*. 1995, Vol. 12, No. 3, p. 207–216. Available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/crq.3900120303/abstract> [2013-10-11].
27. Evanjelium podľa Matúša kapitola 5, verš 21–45. Dostupné na: <http://www.ssv.sk/BIBLIA/>.

Kontakt

JUDr. Dominika Strigáčová

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

dominika.strigacova@gmail.com

MOŽNOSTI A MEZE ODKLONŮ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ PROTI PRÁVNICKÝM OSOBÁM

Possibilities and Limits of the use of Diversions in Criminal Proceedings with Legal Persons

Milana Hrušáková

Abstrakt: Příspěvek se zabývá možnostmi využití odklonů v trestním řízení s právníckými osobami, které je v České republice poměrně nové a není s ním ještě mnoho zkušeností, neboť zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob byl přijat do českého právního řádu v roce 2011 a účinnosti nabyl ke dni 1. 1. 2012. Příspěvek tak analyzuje nejvhodnější možnosti postupu v trestním řízení s ohledem na specifika jednotlivých odklonů i samotného řízení proti právníckým osobám.

Klíčové slová: trestní řízení proti právníckým osobám, odklony, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, podmíněné odložení návrhu na potrestání, dohoda o vině a trestu, zkrácené přípravné řízení.

Abstract: The paper deals with the possibilities of using diversions in criminal proceedings, with legal entities, which is in the Czech Republic relatively new and there are still no much experience with it, because the Act on criminal liability of legal persons was adopted into Czech law in 2011 and came into force on the day 1. 1. 2012. The paper analyzes the best opportunities to progress in criminal proceedings with regard to the specifics of individual diversions and actual proceedings against legal persons.

Key words: criminal proceedings against legal persons, diversion, conditional suspension of criminal prosecution, the application for a conditional suspension of punishment, agreement on guilt and punishment.

Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim, zák. č. 418/2011 Sb. nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2012 (dále již jen také jako „TOPO“). V současné době je tak zavedena trestní odpovědnost právníckých osob ve většině z členských států Evropské unie a krom ní i dalších států např. ve Švýcar-

sku, Chorvatsku, Norsku, na Islandu, v Bosně a Hercegovině.¹ Tento, v České republice, dlouho očekávaný zákon zavedl do českého právního řádu jak nové instituty hmotného práva² (souběžná nezávislá trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby, přechod trestní odpovědnosti na právního nástupce právnické osoby, nové druhy sankcí za trestný čin právnické osoby aj.), tak i s tím související procesní aspekty (např. společné trestní řízení právnické osoby a obviněné fyzické osoby, vztah řízení dle TOPO a řízení o správním deliktu, obhajobu právnické osoby a jednání za ni v rámci trestního řízení aj.).

Zákon nabyl účinnosti k 1. 1. 2012 a k září 2013 byly v České republice již odsouzeny tři právnické osoby, na 15 právnických osob byla podána obžaloba a vůči několika desítkám dalších bylo zahájeno trestní stíhání.³ V prosinci 2013 již bylo zahájeno trestní stíhání 55 právnických osob a na 18 z nich byla podána obžaloba.⁴ Zákon tak není jen normou přijatou pod politickým tlakem, ale je dle něj orgány činnými v trestním řízení opravdu aktivně postupováno.

Většinu principů restorativní justice bychom vzhledem k charakteru právnických osob v řízení s nimi hledali stěží, největší význam tak bude mít přístup ohledně náhrady škody poškozeným a ulehčení přetížené justice. Trestní řízení, zejména v posledních letech, v ČR směřuje k neustálému urychlování a zefektivňování, s cílem justici tzv. odbřemenit. Někdy jsou však tyto snahy až na hraně s právem obviněných na obhajobu a s dalšími základními zásadami trestního řízení.

V tomto příspěvku se tak zabývám problematikou využití odklonů ve specifickém druhu řízení – v trestním řízení proti právnické osobě. Východiskem odklonů je koncept tzv. restorativní justice, která má, oproti tzv. justici retribuivní, posílit zejména nápravnou složku, snahu o urovnání stavu způsobeném trestným jednáním. Jsou však odklony možné i v tak specifickém řízení jako je řízení proti právnickým osobám?

Právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod jistě přísluší i právnické osobě, která má tedy právo na spravedlivé a rych-

---

¹ blíže viz BOHUSLAV, L. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*, Kriminalistika, 2011, č. 3, s. 163.

² k tomu např. rovněž ŽÁTECKÁ, E. *Selected aspects of criminal liability of legal persons in Acta Univ. Agric. Silv. Mendel. Brun.* 2013, 61(7), 2983–2988.

³ k tomu viz BOHUSLAV, L. *Předcházení trestné činnosti ze strany právnických osob*. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7160-365-8, str. 14.

⁴ viz: <http://www.policie.cz/clanek/trestni-rizeni-vuci-pravnickym-osobam.aspx> (k 15. 5. 2014).

lé projednání nezávislým a nestranným soudem. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je zákonem speciálním k primárním normám, které upravují trestní právo, a to jak k Trestnímu zákoníku (zák. č. 40/2010 Sb.), tak i k Trestnímu řádu (zák. č. 141/1961 Sb.). Těchto předpisů se tedy užije pouze tehdy, pokud TOPO neobsahuje vlastní úpravu a není-li to vyloučeno z povahy věci. Z hlediska procesního, kterým se tento článek zabývá, se tedy Trestního řádu, jakožto procesní normy, užije subsidiárně tehdy, nemá-li TOPO zvláštní procesní úpravu a není-li to vyloučeno díky odlišnosti právnických osob od osob fyzických, kdy je třeba mít na zřeteli, že právnické osoby jsou uměle vytvořeny. Je nutno konstatovat, že TOPO je ve své části čtvrté věnované řízení proti právnickým osobám velmi stručný, neuvádí žádnou možnost užití odklonů a nezbývá než tedy subsidiárně vyjít z trestního řádu.

Úvodem je nezbytné definovat, co rozumíme pod pojmem odklon v trestním řízení, neboť definic je mnoho. Pro účely tohoto příspěvku budu jako odklon označovat ty procesní instituty, jež umožňují odklonit věc mimo hlavní líčení a vyřídit ji jiným způsobem. Mezi odklony tedy budu řadit (z hlediska trestněprávního⁵) *podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, a podmíněné upuštění od podání návrhu na potrestání v rámci zkráceného řízení*. Dále je sem možné zařadit i zcela nový *institut dohody o vině a trestu, byť je sporné, zda se jedná o pravý typ odklonu, když v tomto případě dojde k rozhodnutí o vině a trestu trestním soudem*.

Dále *nepovažuji* za odklon v pravém slova smyslu *trestní příkaz*, i když je jistě prostředkem zefektivňujícím trestní proces.⁶

Trestní odpovědnost právnických osob je založena na tzv. *principu přičitatelnosti*, tzn., že právnické osobě přičítáme jednání, které jejím jménem, v rámci její činnosti nebo v jejím zájmu učinila osoba fyzická. Je však nutno poznamenat, že trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání ani skutečnost, že nebude vypátrána konkrétní fyzická osoba, která jednala za právnickou osobu (§ 8 odst. 3 TOPO).

Trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO [a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna za právnickou osobu jednat, b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní

⁵ Je možno hovořit i o odklonech mimo právních viz např. ŽATECKÁ, E. *Využití odklonů v trestních věcech mladistvých*. In *Právo ako zjednocovateľ Európy – veda a prax*. 2010.

⁶ K tomu též ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatrení v nové právní úpravě*, Leges, 2011 a ŽATECKÁ, E. *Využití odklonů v trestních věcech mladistvých*. In *Právo ako zjednocovateľ Európy – veda a prax*. 2010.

činnost, c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení při plnění pracovních úkolů] a trestní odpovědnost těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby (§ 9 odst. 3 TOPO). Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama. Zákon tedy připouští jak společnou trestní odpovědnost (obou), tak i souběžné stíhání osob fyzických i právnických.

Na výše uvedené hmotněprávní ustanovení navazuje i procesní úprava, kdy v případě, pokud existuje *objektivní souvislost* mezi trestným činem obviněné osoby fyzické a právnické, tedy že mezi jejich trestnými činy existuje vzájemný vnitřní vztah (např. obě osoby svým trestným činem způsobily škodu stejnému poškozenému) je v zájmu *rychlosti řízení a procesní ekonomie řízení*, aby se o jejich trestných činech konalo společné řízení. V řízení prováděné důkazy tak je možno provádět pouze jednou vůči oběma obviněným osobám a posuzovat je ve vzájemných souvislostech a lépe tak zhodnotit povahu a závažnost spáchaných trestných činů a efektivněji a spravedlivěji uložit za ně sankce. *Trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby se však posuzuje vždy samostatně* (§ 31 odst. 2 TOPO). *V případě provádění procesních úkonů* (např. typicky výslechy svědků) *se však tyto procesní úkony provádí přednostně ve vztahu k fyzické osobě. Mezi právnickou a fyzickou osobou tak nepanuje rovné postavení.* Zákon však nestanoví, které konkrétní úkony se mají přednostně provádět vůči fyzickým osobám, pouze stanoví, že se tak má činit zpravidla; výjimka je tedy možná. Např. při výslechu konkrétního svědka, který vypovídá k trestné činnosti jak fyzické tak právnické osoby, by se orgány činné v trestním řízení měly nejprve zaměřit na otázky týkající se osoby fyzické a následně až osoby právnické, případně dle tohoto kritéria by mělo být voleno i pořadí svědků, příp. pořadí osob, které zastupují obě osoby a jejich možnost klást svědkovi otázky a opatřování a provádění dalších důkazů. Pokud je trestní řízení vedeno o trestném činu, který vzhledem ke své povaze a závažnosti zakládá příslušnost k projednání věci u krajského soudu (lhostejno, zda se jedná o trestný čin přičítaný právnické osobě či spáchaný fyzickou osobou), pak v případě společného řízení bude toto konáno vždy u krajského soudu.

Společné řízení o trestných činech fyzických a právnických osob je možné a vhodné pokud existuje objektivní souvislost mezi jejich trestnou činností, nicméně primárně se zkoumá a prokazuje zavinění fyzické osoby.

1. PODMÍNĚNÉ ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání (dále jen PZTS) je možné využít pokud se jedná o přečin, obviněný se k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Nově od 1. 9. 2012 se rozšiřují podmínky pro uplatnění tohoto institutu i na případy, kdy je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného, soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze tehdy, pokud obviněný splní podmínky uvedené výše a zaváže se, že se během zkušební doby *zdrží určité činnosti*, v souvislosti s níž se dopustil přečinu, nebo *složí na účet soudu a v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti* podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Došlo tak k *rozšíření podmínek* pro využití tohoto institutu a částečné propojení s institutem narovnání, což patrně bude mít za následek, že již tak téměř nevyužívaný odklon v podobě narovnání nebude využíván již vůbec.

Vzhledem k tomu, že se jedná o PZTS, je *nutné stanovit zkušební dobu*, která činí v případě obecných podmínek 6 měsíců až 2 roky. V rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, v souvislosti s kterým se obviněný zavázal zdržet se po zkušební dobu určité činnosti nebo složil peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, se stanoví zkušební doba až na pět let.

Výhodou tohoto institutu je, že s ohledem na stanovení zkušební doby není řízení definitivně skončeno a pachatel je tak motivován k řádnému životu a chování, aby se ve zkušební době osvědčil. Toto má význam zejména pokud náhrada škody probíhá postupně, např. ve splátkách.

2. NAROVNÁNÍ

Institut narovnání je možné obviněnému uložit za obdobných podmínek, jako jsou stanoveny u podmíněného zastavení. Jedná se o situace, kdy obviněný *prohlásí, že spáchal skutek*, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě; *uhradí poškozenému škodu* způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem, vydá bezdůvodné obohacení získané přečinem nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání, a *složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku* určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu. Zároveň státní zástupce považuje takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Výhodou tohoto institutu pro všechny pachatele je, že v případě schválení dohody o narovnání soudem je celá trestní věc definitivně ukončena a neběží žádná zkušební doba. Stejně jako v SR⁷ i v ČR⁸ je tento odklon zcela minimálně využíván.

3. PODMÍNĚNÉ ODLOŽENÍ PODÁNÍ NÁVRHU NA POTRESTÁNÍ

Zkrácené přípravné řízení se koná o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě dvou týdnů postavit před soud. V rámci zkráceného přípravného řízení je namísto obžaloby podáván návrh na potrestání, na který často navazuje vydání trestního příkazu samosoudcem.

---

⁷ k tomu např. KLÁTIK, J. *Zrychlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Universita Mateje Bela v Banské Bystrici, PrF, 2010, str. 191 a násl.

⁸ viz např. <http://portal.justice.cz/Justice2/Soud/soud.aspx?o=204&j=214&k=2042&d=335743> (k 15.5.2014).

Jak již jsem uváděla, zkrácené přípravné řízení má za cíl urychlit a zjednodušit trestní řízení, avšak někdy je užíváno až nad míru a v méně vhodných případech, kdy tomuto institutu lze vytknout, že velmi oklešťuje právo na obhajobu obviněného v přípravném řízení, resp. ji zcela vylučuje.

Namísto podání návrhu na potrestání může státní zástupce rozhodnout o tom, že se podání návrhu na potrestání podmíněně odkládá, jestliže podezřelý

- a) se k činu doznal,
- b) nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, nebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,
- c) vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání,
- d) s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání vyslovil souhlas, a vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Obdobně jako u PZTS i zde, je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného trestného činu, okolnostmi spáchání trestného činu anebo poměry podezřelého, státní zástupce rozhodne o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání pouze tehdy, pokud podezřelý splní výše uvedené podmínky a zaváže se, že se během zkušební doby *zdrží určité činnosti*, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, nebo *složí na účet státního zastupitelství peněžitou částku* určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu, a vzhledem k osobě podezřelého, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

4. DOHODA O VINĚ A TRESTU⁹

Úvodem připomínám, že tento institutu nepovažuji za ryzí odklon, neboť je spíše prostředkem zefektivňujícím trestní proces (jako např. trestní příkaz). Existuje otázka, zda dohoda o vině a trestu je vůbec odklonem v trestním říze-

⁹ k tématu blíže např. ŠČERBA, F. a kol. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*, Leges Praha 2012.

ní. Podle kritéria vyřízení věci v řízení před soudem se nejedná o odklon, jen bychom mohli tímto kritériem vidět zajištění rychlosti řízení obdobně, jako je tomu u trestního příkazu, který někteří řadí mezi odklony, někteří nikoliv.¹⁰ Já se přikláním k variantě, že trestní příkaz není ryším odklonem, stejně jako dohoda o vině a trestu, jen umožňuje zefektivnění a zrychlení justice a trestního řízení. Nejedná se tak o odklon v pravém slova smyslu, neboť je věc vždy vyřízena až v řízení před soudem.

Jestliže výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný, může státní zástupce zahájit jednání o dohodě o vině a trestu na návrh obviněného nebo i z vlastní iniciativy. Dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému. Podmínkou sjednání dohody o vině a trestu je *prohlášení obviněného, že spáchal skutek*, pro který je stíhán, pokud na základě dosud opatřených důkazů a dalších výsledků přípravného řízení nejsou důvodné pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení. Dohodu o vině a trestu sjednává státní zástupce s obviněným za přítomnosti obhájce, jedná se tak o případ nutné obhajoby, což se však nebude týkat právnické osoby, která nemá na nutnou obhajobu nárok (§ 35 odst. 2 TOPO).¹¹ Státní zástupce při sjednávání dohody o vině a trestu dbá také na zájmy poškozeného.

5. UPLATNĚNÍ ODKLONŮ U PRÁVNICKÝCH OSOB

Jak již bylo uvedeno, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je ohledně procesních otázek velmi stručný. Odpověď na možnosti a meze užití odklonů v řízení s právnickými osobami tak musíme hledat v trestním řádu. Výše jsme si vymezili jednotlivé podmínky užití konkrétních institutů, kdy se jeví, že užití odklonů je možné i v řízení s právnickými osobami, resp. neexistuje ustanovení, které by je přímo vylučovalo.

Problematická však může být jejich aplikace s ohledem na charakter právnické osoby, jakožto umělé právní konstrukce. U výše uvedených odklonů se očekává aktivní přístup obviněného a jeho prohlášení o spáchání skutku či doznání, příp. jednání a následná dohoda o náhradě škody, příp. její náhrada. S tímto je úzce a nevyhnutelně spojena otázka zastupování právnické osoby. Vzhledem k tomu, že právnické osoby jsou jen umělé právní konstrukce, je

---

¹⁰ např. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 741.

¹¹ JELÍNEK, J., HERZCEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. Praha: Leges, 2012, str. 173.

vždy nutné, aby existovala osoba fyzická, která bude za právnickou osobu jednat, a která tak bude i partnerem orgánů činných v trestním řízení při trestním řízení s právnickou osobou. Zákon tak zavádí zvláštní procesní úpravu způsobilosti jednat za právnickou osobu. Vzhledem k tomu, že právnické osoby vznikají dle civilních předpisů, i zastupování právnické osoby v trestním řízení se řídí rovněž civilní předpisy, zákon odkazuje na zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen o.s.ř.).¹²

Stíhanou právnickou osobu tak bude v řízení vždy zastupovat nevinná fyzická osoba (**zástupce**), kdy je vyloučeno, aby za stíhanou právnickou osobu vystupovala osoba fyzická, která by byla souběžně stíhána (obviněný), vystupovala v řízení jako svědek, poškozený, znalec či obhájce. Za právnickou osobu by tak k zastupování měla být vybrána fyzická osoba, která pracuje ve společnosti, avšak, která se na trestné činnosti nepodílela (alespoň ne na první pohled, protože není spoluobviněná) a která je k tomu kompetentní. Tato osoba musí prokázat oprávnění k jednání za právnickou osobu. Její zájmy nesmí být v rozporu se zájmy právnické osoby. Pokud se bude jednat o obvyčejného zaměstnance tak patrně v rozporu nebudou, protože jejich zájem bude stejný, obvykle udržet právnickou osobu, aby tato byla zproštěna obžaloby nebo případně, aby z trestního řízení vyvázla s co nejmírnější sankcí. Problém by mohl nastat, pokud by v průběhu řízení vyšly najevo skutečnosti zakládající důvod pro obvinění osoby zástupce právnické osoby z trestného činu souvisejícího s trestnou činností právnické osoby, pak by již nadále právnickou osobu zastupovat nemohl. Státní zástupce v přípravném řízení nebo v řízení před soudem

¹² § 21 o.s.ř. (1) Za právnickou osobu jedná

- a) člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo
  - b) její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo
  - c) vedoucí jejího odštěpného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo
  - d) její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.
- (2) Ustanovení odstavce 1 se nepoužije, stanoví-li tento nebo zvláštní zákon, že za právnickou osobu jednájí jiné osoby.
- (3) Byla-li u právnické osoby zavedena nucená správa, jedná za ni nucený správce, který má podle zákona postavení jejího statutárního orgánu, popřípadě zaměstnanci právnické osoby, které tím nucený správce pověřil; jinak se postupuje podle odstavců 1 a 2.
- (4) Za právnickou osobu nemůže jednat ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy právnické osoby.
- (5) Každý, kdo jedná za právnickou osobu, musí své oprávnění prokázat. V téže věci může za právnickou osobu současně jednat jen jediná osoba.

pak předseda senátu obratem vyzvou právnickou osobu, aby si zvolila jiného zástupce. Zpravidla k tomu stanoví lhůtu sedmi dnů. Současně vzniká otázka, zda původní zástupce svým předchozím jednáním právnickou osobu nepoškodil a pokud ano, jak tento stav napravit. A zda tedy by některé jeho úkony (např. doznání, či prohlášení o spáchání skutku právnickou osobou, nejsou neúčinné či procesně nepoužitelné apod. Tuto otázku ale zákon, ke škodě právnické osoby, neřeší.

Protože je právnická osoba jen osobou fiktivní může mít různé formy zastoupení, a to zmocněnce, opatrovníka, ale i obhájce. **Opatrovník** se právnické osobě ustanoví, je-li to třeba k hájení jejich zájmů, např. není-li nikdo, kdo by právnickou osobu mohl zastupovat. Ustanovit opatrovníka může jen soud. Opatrovník musí se svým ustanovením souhlasit a jeho zájmy nesmí být v rozporu se zájmy právnické osoby, resp. měl by být neutrální a měl by řádně hájit zájmy právnické osoby.

Právnická osoba si může prostřednictvím svého zástupce zvolit **zmocněnce**, kterým může být kdokoliv z fyzických osob, kromě osoby se střetem zájmů či spoluobviněného, svědka, poškozeného či kdo již vystupuje v řízení jako obhájce. Z povahy věci s podmínkou, že tento zmocněnec má plnou svéprávnost. Bližší vymezení této osoby však v zákoně uvedeno není. Někteří autoři¹³ uvádí, že osobu zmocněnce právnické osoby nelze ztotožňovat s osobou zmocněnce poškozeného či zúčastněné osoby v trestním řízení dle § 50 TR. Pak by bylo možno dovozovat, že se jedná o zmocněnce dle o.s.ř. (což je však v trestním řízení nelogické a nemožné), nebo zbývá varianta, že se jedná o zmocněnce „sui generis“, se specifickým postavením. Zákon toto postavení upravuje v té podobě, že říká, že zmocněnec jedná za právnickou osobu v rozsahu práv a povinností obviněného. *Právo na zmocněnce má právnická osoba navíc oproti obviněné fyzické osobě, jež může být zastoupena v trestním řízení pouze obhájcem, kterým může být jen advokát (na rozdíl od civilního řízení, kde může být fyzická osoba zastoupena jak advokátem tak i obecným zmocněncem, ne však současně).*

Právnická osoba si však také může zvolit **obhájce** (advokáta). Obviněné právnické osobě může zvolit obhájce ten, kdo je oprávněn za právnickou osobu činit v trestním řízení úkony, tedy zástupce, který je uveden v § 34 odst. 1 TOPO, zmocněnec právnické osoby nebo opatrovník.

Na rozdíl od stíhání fyzické osoby se u právnických osob neuplatní tzv. nutná obhajoba, tzn. ani pokud jsou dány případy uvedené v § 36 TR, není práv-

---

¹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 630.

nické osobě obhájce ustanoven soudem. Musí se hájit sama, tzn. pokud chce zastoupení obhájcem musí s ním uzavřít plnou moc a náklady obhajoby mu hradit. Zde jsou práva právnické osoby oproti obviněné fyzické osobě krácena. V ust. § 36 odst. 1 písm. d) TŘ přitom je např. sjednávání dohody o vině a trestu jednou z podmínek nutné obhajoby. Zákon o trestní odpovědnosti odpovědnosti právnických osob však v ustanovení § 35 odst. 2 uvádí, že pro obviněnou právnickou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě. V tomto případě by tak bylo možno sjednávat dohodu bez obhájce jen např. se zástupcem právnické osoby nebo s jejím zmocněncem. Trestní řád ale výslovně stanoví v § 175a odst. 3 TŘ, že „dohodu o vině a trestu sjednává státní zástupce s obviněným za přítomnosti obhájce“. Toto ustanovení již neodkazuje na § 36 TŘ a na nutnou obhajobu, takže je otázka, zda při doslovném výkladu tohoto ustanovení je možné bez obhájce právnické osoby o dohodě jednat (tedy jednat jen se zástupcem nebo zmocněncem). Tato otázka není jednoznačně vyřešena ani teleologickým výkladem, kdy obhájce by měl být přítomen k ochraně práv obviněných jednajících o dohodě, kteří se tak vzdávající části svých práv v trestním řízení. Zůstává otázka, zda zástupce právnické osoby či její zmocněnec bude dostatečnou zárukou ochrany práv této právnické osoby při sjednávání dohody o vině a trestu. Tuto pochybnost může posílit i výše uvedená zákonem nedorozřešená situace ohledně učiněných úkonů zástupcem, který bude následně spoluobviněn a nebude moci již nadále právnickou osobu zastupovat. Pro vyhnutí se budoucím problému lze doporučit státním zástupcům (kteří obecně prozatím v ČR spíše neradi jednájí o dohodě o vině a trestu), aby s právnickou osobu jednali o dohodě o vině trestu jen v případě, kdy tato bude zastoupena obhájcem.

Za právnickou osobu vždy jedná současně jen jedna osoba. Vzhledem k tomu, že zákon výslovně uvádí, že ustanovení § 34 TOPO (zástupce, zmocněnec, opatrovník právnické osoby) nemá vliv na právo obviněné právnické osoby na obhajobu, lze dovodit, že právnická osoba má vždy v řízení zástupce (dle o.s.ř.), který za ni jedná, tak může mít současně zmocněnce i obhájce. Byť tyto dvě formy se příliš neslučují (zmocněncem může být kdokoliv bez ohledu na vzdělání a v civilním řízení nesmí za zastupování pobírat odměnu, obhájcem může být jen advokát, který za poskytnutí právních služeb má nárok na odměnu), tak z povahy trestního řízení, kdy obviněná fyzická osoba může být zastoupena více obhájci, lze dovodit možnost jejich současného zastoupení jedné obviněné právnické osoby. Jeden konkrétní úkon však může učinit jen jedna osoba. Je otázkou jak ale postupovat, pokud by jich jednalo současně více a navíc v rozporu. Který z těchto úkonů by měl přednost? Vzhledem k po-

vaze zastoupení, by prvotní přednost měl mít zástupce právnické osoby a až poté další zástupci (zmocněnec, obhájce), neboť ti by měli být vázáni pokyny právnické osoby, která je vyjadřuje prostřednictvím svého zástupce – fyzické osoby (dle § 34 odst. 1 TOPO). Obhájce je pak vždy vázán pokynem klienta (není-li tento protizákonný), kdy klientem je právnická osoba, jejíž vůle je vyjadřována prostřednictvím jejího zástupce.

V případě, že bude právnické osobě ustanoven opatrovník, pak je zřejmé, že tak bylo učiněno z důvodu, že právnická osoba nemá vhodného zástupce v podobě fyzické osoby. Opatrovník pak může zvolit právnické osobě zmocněnce nebo obhájce a oba by pak byli vázáni pokyny opatrovníka, jakožto primárního zástupce právnické osoby. Věřím však, že nejčastější variantou zastoupení bude, že právnická osoba bude zastoupena obhájcem, který aktivně spolupracuje se zástupcem fyzické osoby, který jej za právnickou osobu zmocnil.

Závěrem lze tedy shrnout, že využití odklonů u právnických osob je obecně možné, kdy hlavní komplikací při jejich aplikaci může být zvláštní právní úprava zastupování právnické osoby, a nejproblematictější odklonem pak bude dohoda o vině a trestu, která vyžaduje při svém sjednávání výslovné zastoupení obviněného obhájcem, přičemž ale právnické osoby nemají nárok na nutnou obhajobu.

Resumé: In conclusion, it can be summarized that the use of diversions for legal entities is generally possible, but the complications in their application may be in specific rules of the representation of the legal person, and the most problematic diversion will be the agreement on guilt and punishment, which explicit requires representation of the accused by advocate, but the legal person have no right to necessary defense by advocate.

Literatúra

1. BOHUSLAV, L. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, *Kriminalistika*, 2011, č. 3.
2. BOHUSLAV, L. Předcházení trestné činnosti ze strany právnických osob. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013*. 1 vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7160-365-8.
3. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013.

4. JELÍNEK, J., HERCZEG, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. Praha: Leges, 2012.
5. KLÁTIK, J. Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania. Universita Mateje Bela v Bánské Bystrici, Právnická fakulta, 2010.
6. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012.
7. ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, Leges, 2011.
8. ŠČERBA, F. a kol. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. Leges, Praha, 2012.
9. ŽATECKÁ, E. Využití odklonů v trestních věcech mladistvých. In Právo ako zjednocovateľ Európy – veda a prax. 2010.
10. ŽATECKÁ, E. Selected aspects of criminal liability of legal persons in Acta Univ. Agric. Silvic. Mendel. Brun. 2013, 61(7), 2983–2988.

Kontakt

JUDr. Milana Hrušáková, Ph.D.

Masarykova univerzita v Brně

Právnická fakulta

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

milanahrusakova@seznam.cz

MOŽNOSTI VYUŽÍVANIA RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE V PRÍPRAVNOM KONANÍ¹

The Possibilities of Applying Restorative Justice within Preliminary Criminal Proceedings²

Jozef Záhora

Abstrakt: Konceptia restoratívnej justície je chápaná ako úsilie o obnovenie systému chránených hodnôt a vzťahov ktoré boli narušené alebo ohrozené trestným činom. Zodpovednosť za riešenie trestnej zodpovednosti, trestu či náhrady škody za spáchaný trestný čin nie je len na pleciach štátu, ale v kompetencii tých, ktorých sa to bezprostredne dotýka. Znamená to, že ak je trestný čin chápaný ako sociálny konflikt medzi dvoma či viacerými osobami, je snahou ho účinne vyriešiť za pomoci aktívnej participácie dotknutých subjektov, t. j. páchatela, obete a príslušného spoločenstva. V trestnom konaní prichádza do úvahy využitie odklonov, pokiaľ možno už v prípravnom konaní, aby sa trestná vec vyriešila čo najskôr a čo najrýchlejšie sa napravila škoda spôsobená trestným činom. Autor sa vo vystúpení venuje možnostiam zefektívnenia využívania odklonov v prípravnom konaní za aktívnej účasti obvineného a obete.

Kľúčové slová: restoratívna justícia, prípravné konanie, odklony, zmier, dohoda o vine a treste, systém trestnej justície.

Abstract: The concept of restorative justice is understood as efforts to restore the system of protected values and relationships which have been disturbed or threatened by a criminal offence. Responsibility for the solution of criminal liability, penalty or compensation damages for the committed crime is not only the responsibility of the State, but in the competence of those immediately concerned as well. This means, if the offence is understood as a social conflict between two or more persons, the ambition is effective solution with the active help of the parties concerned, i.e. the offender, the victim and the community. In criminal proceedings comes into account use of diversions, preferably in the preparatory proceedings, in order to solve the case as soon as possible and as quickly as possible to compensate the damage caused by the

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0356-12.

² This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the contract No. APVV-0356-12.

criminal offence. The author explores the possibilities of application the diversions in the preliminary criminal proceedings with the active participation of the accused and the victim.

Key words: restorative justice, preliminary criminal proceeding, diversions, criminal settlement, plea bargain, criminal justice system.

1. ÚVOD

Každý justičný systém by mal garantovať právo na spravodlivý proces garantovaný najmä v čl. 6 Európskeho dohovoru.³ Pokiaľ ide o systémy trestnej justície demokratických štátov, tieto by mali sledovať aj dosiahnutie nasledovných cieľov. Na jednej strane ide o naplnenie potreby účinne stíhať páchatelov trestných činov a tým chrániť spoločnosť, na strane druhej ide aj o ochranu práv osôb zúčastnených na konaní a reálne naplnenie zásady pomocnej úlohy trestnej represie. Preto spoločnosť od justičného systému očakáva, že výsledok činnosti justičných orgánov bude spravodlivý a zároveň, že justičný systém bude výkonný. Spoločensky neprijateľná je nie len pomalá justícia ale na druhej strane ani systém, v ktorom je rýchlosť na úkor spravodlivosti. V posledných desaťročiach sa systémy trestnej justície začali potýkať s problémom preťaženosťou trestných súdov a prepĺnením väzníc. Doterajšie skúsenosti nasvedčujú, že na tento problém je možné reagovať v zásade tromi spôsobmi.⁴ Prvým je zvýšenie kapacity justičného systému navýšením počtu sudcov a orgánov činných v trestnom konaní. Druhou možnosťou je zníženie počtu trestných vecí prejednávanych pred súdmi cestou depenalizácie, dekriminalizácie, či vo väčšom rozsahu využívania ukladania alternatívnych sankcií. Tretím spôsobom je skrátenie trestného konania pred súdmi, resp. prípravného konania zavádzaním alternatívnych zjednodušených spôsobov konania a zefektívnenie štandardných procesných postupov zmenou právnych predpisov. Rozšírenie možnosti uplatnenia alternatívnych procesných postupov umožňuje udržať vysokú správnosť rozhodnutia a aktivizuje strany trestného konania. Využívanie týchto alternatív sa opiera o koncepciu tzv. restoratívnej justície.

³ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Protokoly na tento Dohovor nadväzujúce, *Oznámenie MZV č. 209/1992 Z. z. v znení oznámení č. 102/1999 Z. z., 143/2001 Z. z., 480/2005 Z. z., 208/2010 Z. z.*

⁴ bližšie SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 4.

Koncepcia restoratívnej justície je chápaná ako úsilie o obnovenie systému chránených hodnôt a vzťahov ktoré boli narušené alebo ohrozené trestným činom. Zodpovednosť za riešenie trestnej zodpovednosti, trestu či náhrady škody za spáchaný trestný čin nie je na pleciach štátu ale v kompetencii tých, ktorých sa to bezprostredne dotýka. Znamená to, že ak je trestný čin chápaný ako sociálny konflikt medzi dvoma či viacerými osobami, je snahou ho účinne vyriešiť za pomoci aktívnej participácie dotknutých subjektov t. j. páchatela, obeť a príslušného spoločenstva.

Prípravné konanie je prvotné, procesne relevantné štádium trestného konania. Jeho účelom je zistiť trestný čin, odhaliť jeho páchatela, vykonať neodkladné a neopakovateľné úkony, poprípade zaistiť iné dôkazy, ktoré sú nevyhnutné pre ďalšie rozhodnutie vo veci. Kvalitou vykonania prípravného konania je determinované celé trestné konanie a kvalita dôkazov vykonaných v prípravnom konaní je často rozhodujúca pre usvedčenie páchatela. Medzi základné funkcie prípravného konania patrí vyhľadávacia, verifikačná a filtračná funkcia. V posledných desaťročiach sa k týmto funkciám pripája ďalšia, v poradí štvrtá funkcia, pod názvom **odklonná funkcia**. Jej podstata má spočívať v zabezpečení podkladov pre vybavenie trestnej veci ešte v prípravnom konaní niektorým z odklonov, teda osobitným postupom, odlišným od riadneho trestného konania, ktorý sa vyznačuje výrazným zefektívnením dosiahnutia účelu trestného konania.⁵ V prípravnom konaní prichádza do úvahy využitie odklonov, aby sa trestná vec vyriešila čo najskôr a čo najrýchlejšie sa napravila škoda spôsobená trestným činom.

Alternatívne riešenie sporov, ako mediácia, arbitráž či vyjednávanie, sa používa už niekoľko storočí. Hoci rozvoj mediácie v trestných veciach môžeme sledovať v posledných storočiach, už v stredoveku sa používala mediácia, kde spáchanie činu, ktorý nemal verejnoprávny charakter často končilo priamou kompenzáciou obeť.⁶ Následne štát prebral verejnú žalobu a povinnosť ex offio stíhať páchatelov trestných činov a od mediácie v trestných veciach sa postupne upúšťalo. Koncom 19. storočia sa však objavuje „nová penológia“, ktorá sa pokúša o nápravu páchatela. V tomto období sa začínajú zavádzať rôzne odklony v trestnom konaní medzi ktoré, okrem iného, patrili aj podmienené

---

⁵ porovnaj MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 341.

⁶ porovnaj SEVERSON, M., M., BANKSTON, T. V. *Social Work and the Pursuit of Justice through Mediation*. In. *Social Work*, 09, 1995, vol. 40, no. 5. s. 687.

odsúdenie a probácia.⁷ Podľa Fishera⁸ plea bargain ako nástroj na zjednodušenie a zrýchlenie trestného konania bol pred 19. storočím používaný veľmi zriedkavo.

Koncom 20. storočia sa začínajú v jednotlivých štátoch „pilotné projekty“ mediácie v trestných veciach. Prvý v literatúre uvádzaný projekt bol v Nórsku (1981), potom nasledovalo Fínsko, Anglicko a Wales (1983). V roku 1994 boli pilotné projekty mediácie uvedené v Belgicku, Francúzsku, Nemecku a Rakúsku. Právne úpravy týkajúce sa mediácie v trestných veciach boli do právnych poriadkov členských štátov zavádzané až neskôr – Rakúsko (1988), Nemecko (1990), Fínsko (1991), Francúzsko (1993).⁹

2. ZÁKLADNÉ TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

2.1. Medzinárodná spoločnosť pre trestné právo

Medzi významné medzinárodné aktivity v oblasti zavádzania odklonov a mediácie do trestného práva možno zaradiť aj rezolúcie Medzinárodnej spoločnosti pre trestné právo. Z dokumentov tejto spoločnosti možno spomenúť rezolúciu z 13. medzinárodného kongresu trestného práva konaného 1. až 7. októbra 1984 v Káhire.¹⁰

Druhy odklonov

Uvedená rezolúcia uvádza tri základné druhy odklonov v trestnom konaní:

- 1. Odklon**, ktorým sa rozumie akákoľvek odchýlka od štandardného sledu udalostí v trestnom procese pred vydaním rozhodnutia.

⁷ MATHER, L., M. *Comments on the History of Plea Bargaining*. In *Law & Society Review*, Vol. 13, 1979, No. 2, Special Issue on Plea Bargaining s. 281.

⁸ FISHER G. *Plea Bargaining's Triumph: A History of Plea Bargaining in America*. Stanford University Press, 2003, s. 28.

⁹ podľa MESTITZ, A. *Organisational Features of Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe*. In *British Journal of Community Justice*, Summer, 2008, vol. 6, no. 2. s. 32.

¹⁰ Thirteenth International Congress of Penal Law, (Cairo, 1–7 October 1984), Section III. Diversion and mediation. In JOSÉ LUIS DE LA CUESTA (ed.) *Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926–2004)*, N°21/2009, s. 118 a nasl.

- 2. Jednoduchý odklon**, ktorý znamená jednostranné oficiálne rozhodnutie ukončiť trestné vyšetrovanie alebo trestné konanie pred odsúdením. To zahŕňa:
- a) činnosti verejných agentúr vykonávajúcich sociálnu kontrolu mimo systému trestného súdnictva;
  - b) výkon policajnej alebo prokurátorskej diskrečnej právomoci nepodať obžalobu;
  - c) alternatívne postupy namiesto trestného stíhania; a
  - d) alternatívne postupy namiesto trestného stíhania schválené súdnym orgánom.
- 3. Odklon s intervenciou** znamená zastavenie vyšetrovania trestného činu pred odsúdením v kombinácii s podmienkami, ktoré sa týkajú netrestných spôsobov riešenia sociálnych konfliktov, napr., činnosti rehabilitačného, liečebného alebo vzdelávacieho charakteru alebo odškodnenia či reštitúcie.

Dôvody pre zavádzanie odklonov

Citovaná rezolúcia podrobne analyzuje dôvody na zavádzanie odklonov v trestných veciach jednotlivých justičných systémov. Moderné systémy trestnej justície prešli a stále prechádzajú dvoma rozdielnymi smermi vývoja:

1. Trestné právo sa používa ako vhodný prostriedok sociálnej kontroly. Používanie trestného práva v tomto smere sa rozšírilo ďaleko za jeho klasický rozsah a produkuje vážne nebezpečenstvo „prekriminalizovania“.
2. Efektívnosť používania tradičného systému trestnej justície, najmä trestov ako funkčného prostriedku sociálnej kontroly je posudzovaný s narastajúcim skepticizmom. Koncepty rehabilitácie, zastrášovania a odplaty sú vážne kritizované. Toto znova otvorilo diskusiu o ďalších opatreniach na dosiahnutie cieľov trestného práva.

Z týchto pohľadov odklony by mohli byť považované za nový považovať nový vhodný prístup k súčasným problémom systému trestného súdnictva, minimálne z dvoch dôvodov:

- a) odklon môže byť aj protiváhou pred nebezpečenstvom „prekriminalizácie“. To neobmedzuje pôsobnosť trestného práva samo o sebe, ale môže zmierniť jeho nepriaznivé účinky;
- b) odklon môže tiež pomôcť prekonať „krízu trestu“ zjednodušením vhodnej reakcie na zločiny kedykoľvek keď sa dospeje k názoru že trestné sankcie nie sú vhodné.

Odklony by nemali rozširovať rozsah pôsobnosti trestného práva, ani by nemali inštitucionalizovať alebo obmedzovať to, čo doteraz bolo vyriešené prostredníctvom neformálneho riešenia sporov. Nahradenie trestného opatrenia opatrením vyplývajúcim z odklonu s intervenciou by samo o sebe nemalo zaručovať zvýšenú účinnosť nápravy páchatela. Dovolím si z uvedeného dokumentu citovať niekoľko **dôvodov** na zavedenie odklonov do systémov trestných justícií.

- Odklon môže byť preferovanou reakciou vtedy, keď verejný záujem si nevyžaduje trestné konanie;
- odklon sa môže vhodne uplatniť kedykoľvek keď, možno očakávať dosiahnutie väčšej miery resocializácie alebo preventívneho účinku než pri odsúdení súdom a uložení trestu;
- odklon môže pomôcť vyhnúť sa zbytočnej stigmatizácii páchatela. Hoci stigma spojená s odklonom môže byť menej závažná ako stigma vyplývajúca z trestných sankcií, napriek tomu je mylné predpokladať, že odklon vôbec neobsahuje stigmatizácie;
- odklon s intervenciou však môže vhodne podporiť zvýšené úsilie na zníženie stigmatizácie vyplývajúce z uloženia trestu;
- odklon môže byť vhodne použitý, ak by trestné konanie mohlo poškodiť páchatela, obeť alebo ich rodiny v takej miere, že straty prevažujú nad prínosmi ktoré sa očakávajú od verejného odsúdenia;
- odklon môže priniesť prospech obetiam trestných činov, ak dosiahnu odškodnenie alebo ospravedlnenie a umožňuje im vyjadriť ich osobné pocity a túžby. Dôležitosť tohto aspektu odklonu nemožno podceňovať, pretože vo všeobecnosti trestné sankcie neobsahujú reštitúciu alebo odškodnenie obetí trestných činov.

Viacere názory zdôrazňujú, že odklon slúži na zníženie preťaženia prokuratúry a súdnictva. Vo všetkých systémoch trestného súdnictva, je problémom preťaženie súdov a prokuratúry, čo vyúsťuje do rozšírenia používania tzv. zjednodušených postupov. Toto však môže byť iba vedľajší účinok používania odklonov, ale nemalo by to byť hlavným účelom. Niektorí odborníci, najmä politici, môžu používanie odklonov obhajovať tým, že sú prostriedkom na zníženie nákladov na fungovanie systému trestného súdnictva. Tento cieľ však môže byť len krátkodobý, najmä z hľadiska národnej ekonomiky, pretože v skutočnosti odklony s intervenciou zvyčajne presúvajú náklady z trestnej justície na štátne alebo súkromné subjekty.

Prípady vhodné pre odklony

Nie všetky trestné veci je vhodné riešiť prostredníctvom odklonov. V uvádzanej rezolúcii je uvedených niekoľko typických prípadov, ktoré sú vhodné na to aby boli vybavené prostredníctvom odklonov:

1. Prípady týkajúce sa **mladistvých páchatel'ov**. Pre účely sociálnej adaptácie by malo byť vynaložené čo najväčšie úsilie za účelom pomoci mladistvým páchatelom pri napredovaní ich resocializácie;
2. v prípadoch týkajúcich sa dospelého páchatel'a. Rozhodnutie o využití odklonu s intervenciou musí brať do úvahy skutkové okolnosti konkrétneho prípadu a osobných vlastností páchatel'a;
3. obzvlášť žiaduce je využívať odklony v prípadoch ak existuje **nejaký trvalý vzťah medzi páchatelom a obeťou**, napr., rodina, obchodné partnerstvo, susedstvo, výchovný vzťah, alebo vzťah prenajímateľ a nájomca;
4. v osobitných prípadoch odklon môže sprevádzať prípadný **liečebný program**, ak páchatel je napr. alkoholovo alebo drogovovo závislý;
5. v **niektorých prípadoch recidívy** je potrebné viac využívať odklony s intervenciou pre viacnásobných páchatel'ov.

Odklon by sa nemal realizovať ak si dôvera verejnosti v systém trestnej justície vyžaduje, aby páchatel' podstúpil trestné konanie a odsúdenie.

2.2. Restoratívne postupy v práve Rady Európy

Zjednodušenie systémov trestnej justície

Z dôvodu „prekriminalizácie“ systémov trestnej justície v Európe, boli Výborom ministrov Rady Európy v odporúčaní o zjednodušení systémov trestnej justície¹¹ zadané základné východiská pre zavádzanie odklonov.

Odporúčanie v čl. I. uvádza základné východiská pre zavedenie resp. rozšírenie diskrečnej právomoci prokurátora v trestných veciach.

V čl. II sú uvedené základné východiská pre zavádzanie dekriminalizácie určitých činov, zjednodušené konanie a **mimosúdny zmier** (out-of-court settlements). Medzi základné podmienky pre zavedenie tohto inštitútu patrí čin malej závažnosti, zaplatenie určitej peňažnej čiastky štátu alebo verejnej alebo charitatívnej organizácii, navrátenie veci alebo neoprávneného obohatenia zís-

---

¹¹ Recommendation Rec(87)18E of the Committee of Ministers to member States concerning the simplification of criminal justice *Adopted by the Committee of Ministers on 17 September 1987 at the 410th meeting of the Ministers' Deputies.*

kaného trestným činom a vhodná kompenzácia poškodeného pred zmiernom alebo ako súčasť podmienok zmiernu.

Pravidlá pre zjednodušenie súdneho konania sú uvedené v čl. III., jedným z nich je aj zavedenie „**dohody o vine a treste**“ (guilty pleas). V týchto prípadoch by mal súd rozhodnúť bez predchádzajúceho vyšetrovania a bezprostredne berúc do úvahy osobnosť páchateľa o uložení trestu a ak je to vhodné rozhodnúť aj o otázke náhrady škody. Guilty plea konanie musí byť však vykonané na verejnom zasadaní, musí byť pozitívna odozva páchateľa na obvinenie voči nemu a možnosť sudcu vypočuť obidve strany prípadu.

Európske pravidlá pre mediáciu v trestných veciach

Za účelom zjednotenia postupov v rámci mediácie v jednotlivých členských štátoch Rada Európy prijala odporúčanie týkajúce sa mediácie v trestných veciach.¹² Odporúčanie zdôrazňuje, že

- a) mediácia by sa mala aplikovať iba na prípady, keď obeť a páchateľ sú na takýto postup oprávnení, slobodne s mediáciou súhlasia a aktívne participujú na riešení sporu vyplývajúceho z trestného činu za pomoci tretej osoby – mediátora;
- b) ktorákoľvek strana je oprávnená svoj súhlas s mediáciou kedykoľvek odvolať;
- c) mediácia by mala byť dostupná vo všetkých štádiách trestného konania;
- d) v procese mediácie musia mať strany zodpovedajúce nástroje na právnu ochranu, najmä právo na právnu pomoc, a keď je to nevyhnutné aj právo na tlmočenie alebo preklad;
- e) mladistvý má nárok na pomoc zákonného zástupcu;
- f) rozhodnutie o postúpení veci na mediáciu, či vyhodnotenie výsledku mediácie je výlučným oprávnením justičných orgánov pôsobiacich v trestnom konaní;
- g) dohoda strán by mala byť založená na dobrovoľnosti strán, mala by obsahovať iba racionálne a proporcionálne povinnosti;
- h) informácie získané počas mediácie sú dôverné a bez súhlasu strán nemôžu byť využité na iný účel ako urovanie sporu v rámci mediácie.

Okrem pravidiel týkajúcich sa samotnej mediácie, odporúčanie obsahuje aj ustanovenia o fungovaní mediáčnych služieb a kvalifikačných predpokladoch

---

¹² Recommendation (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters *Adopted by the Committee of Ministers on 15 September 1999 at the 679th meeting of the Ministers' Deputies.*

a vzdelávaní mediátorov.¹³ V roku 2007 a 2008 boli vo vzťahu k tomuto odporúčaní prijaté pravidlá pre lepšiu implementáciu.¹⁴

Elektronické monitorovanie

Hoci elektronické monitorovanie nie je typickým prvkom restoratívnej justície, pri výkone niektorých odklonov môže predstavovať efektívny prostriedok na kontrolu správania sa páchatela. Výbor ministrov členských štátov prijal dňa 19. februára 2014 odporúčanie o elektronickom monitorovaní.¹⁵ **Elektronické monitorovanie** je definované ako forma dohľadu ktorým sa sleduje poloha, pohyb a osobitné správanie osôb v rámci trestného konania. Súčasné formy elektronického monitorovania sú založené na rádiových vlnách, biometrickej alebo satelitnej monitorovacej technológii. Zvyčajne obsahuje zariadenie pripojené k osobe a sú monitorované pomocou vzdialeného prístupu.

V závislosti od vnútroštátnych právnych poriadkov elektronické monitorovanie sa môže používať v jednom alebo viacerých z nasledujúcich spôsobov:

- počas fázy predsúdneho trestného konania;
- ako podmienka pre odklad výkonu trestu odňatia slobody;
- ako samostatný prostriedok na dohľad nad výkonom trestných sankcií alebo komunitných sankcií;
- v kombinácii s inými probačnými zásahmi;
- pri skrátení výkonu trestu;
- v rámci podmieneného prepustenie z výkonu trestu;
- v rámci dohľadu nad určitými páchatelmi po prepustení z výkonu trestu;
- ako prostriedok na monitorovanie vnútorného pohybu odsúdených v ústavoch na výkon trestu alebo otvorených ústavoch na výkon trestu;

---

¹³ bližšie LULEI, M., ZÁHORA, J., KURILOVSKÁ, L. *Komparatívna štúdia probačnej a mediačnej činnosti vo Švajčiarsku a na Slovensku – implikácie pre prax*. In *Výchovné a probačné programy v sociálnej práci v trestnej justícii*. Edukos, Dolný Kubín 2013, s. 111.

¹⁴ *Guidelines for a better implementation of the existing recommendation concerning mediation in penal matters*, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) CEPEJ (2007)13, Strasbourg, 7 December 2007; *Guidelines for a better implementation of Recommendation No. R(99)19 concerning mediation in penal matters*, European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ), 1021 Meeting, 12 March 2008, CM(2008)23.

¹⁵ Recommendation CM/Rec(2014)4E of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring *Adopted by the Committee of Ministers on 19 February 2014, at the 1192nd meeting of the Ministers' Deputies*.

- ako prostriedok ochrany obetí konkrétnych trestných činov pred podozrivými alebo páchatelmi.

V rámci Európy nie sú na elektronické monitorovanie používané jednotné pravidlá. Elektronické monitorovanie je v niektorých štátoch vykonávané prostredníctvom väzenského personálu, probačných agentúr alebo iných verejných autorít, zatiaľ čo v iných štátoch je vykonávané súkromnými spoločnosťami, ktoré majú uzatvorené zmluvy so štátom. Náklady na monitorovanie v niektorých štátoch sú hradené priamo obvineným, ktorý je monitorovaný, v iných štátoch náklady na monitorovanie znáša štát. V niektorých štátoch nie je možné inštitúit elektronického monitorovania aplikovať na mladistvých páchatelov, v iných štátoch je možné monitorovať aj mladistvých páchatelov.

2.3. Restoratívne postupy v práve Európskej únie

V práve Európskej únie možno nájsť určité restoratívne postupy upravené v Smernici ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.¹⁶ Uvedená smernica kladie dôraz na služby restoratívnej spravodlivosti, ktorými rozumie (čl. 2 ods. 1) „**akýkoľvek proces, v rámci ktorého sa obeti a páchatelovi umožní – v prípade ich dobrovoľného súhlasu – aktívne sa zúčastniť na vyriešení záležitostí vyplývajúcich z trestného činu prostredníctvom pomoci nestrannej tretej strany.**“ Služby restoratívnej spravodlivosti, v zmysle uvedenej smernice zahŕňajú napríklad mediáciu medzi obeťou a páchatelom, širokú rodinnú konferenciu (*family group conferencing*) a kruhy pre stanovenie trestu (*sentencing circles*). Služby restoratívnej justície môžu obeti priniesť mimoriadny prospech, vyžadujú si však záruky, aby sa predišlo sekundárnej a opakovanej viktimizácii, zastrašovaniu a pomste. Tieto služby by preto mali slúžiť predovšetkým záujmom a potrebám obeť, na nápravu ujmy, ktorá jej bola spôsobená, a na prevenciu ďalších škôd. Pri postúpení veci službám restoratívnej spravodlivosti a v rámci restoratívneho súdneho konania by sa mali zohľadniť faktory ako povaha a závažnosť trestného činu, výsledná miera traumatizujúceho zážitku, opakované porušenie fyzickej, sexuálnej alebo psychickej integrity obeť, nepomer síl, vek, vyspelosť alebo intelektuálne schopnosti obeť, ktoré by mohli obmedziť alebo znížiť jej schopnosť informovane sa rozhodnúť alebo by mohli zabrániť dosiahnutiu výsledku, ktorý by bol pre obeť pozitívny. Restoratívne súdne konanie

¹⁶ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, *Ú. v. EÚ L 315, 14/11/2012, s. 57–73.*

by v zásade malo byť dôverné, pokiaľ sa strany nedohodli inak alebo pokiaľ sa to na základe vnútroštátneho práva nevyžaduje z dôvodu vyššieho verejného záujmu.

Právo na záruky v súvislosti so službami restoratívnej spravodlivosti

Členské štáty v zmysle čl. 12 citovanej smernice majú prijať opatrenia na ochranu obeť pred sekundárnou a opakovanou viktimizáciou, zastrašovaním a pomstou, ktoré sa uplatňujú pri poskytovaní ktorýchkoľvek služieb restoratívnej spravodlivosti. Takýmito opatreniami sa zabezpečí, aby obeť, ktoré sa rozhodnú zúčastniť na procese restoratívnej spravodlivosti, mali prístup k bezpečným a kompetentným službám restoratívnej spravodlivosti, pričom spĺňajú aspoň tieto požiadavky:¹⁷

- a) služby restoratívnej spravodlivosti sa využijú len vtedy, ak je to v záujme obeť, po zvážení všetkých bezpečnostných hľadísk a na základe dobrovoľného a informovaného súhlasu obeť, ktorý sa môže kedykoľvek odvolať;
- b) obeť sa pred poskytnutím súhlasu s účasťou na konaní restoratívnej spravodlivosti poskytnú úplné a nestranné informácie o konaní a jeho možných výsledkoch, ako aj informácie o postupoch dohľadu nad vykonávaním akejkoľvek dohody;
- c) páchateľ uznal základné skutkové okolnosti prípadu;
- d) k dohode sa dospeje dobrovoľne, pričom sa smie zohľadniť v akomkoľvek ďalšom trestnom konaní;
- e) diskusia v rámci procesov restoratívnej spravodlivosti, ktoré sa nekonajú verejne, sú dôverné a následne sa nesprístupnia okrem prípadu, keď s tým strany súhlasia alebo ak to vyžaduje vnútroštátne právo z dôvodu vyššieho verejného záujmu.

Členské štáty uľahčia postúpenie vecí, ak je to vhodné, službám restoratívnej spravodlivosti, a to aj prostredníctvom vypracovania postupov alebo usmernení o podmienkach takéhoto postúpenia.

---

¹⁷ bližšie IVOR, J., KLIMEK, J., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 496.

3. KRITIKA „VYJEDNÁVANEJ“ SPRAVODLIVOSTI

Hoci pri zavádzaní odklonov prevažujú pozitíva v literatúre sa možno stretnúť aj s negatívnymi názormi na ich zavádzanie do systémov trestnej justície.

Medzi faktory kvôli ktorým sa do systémov trestnej justície zavádzajú určité prvky vyjednávania je kríza v sociálnom poriadku a v tradičnom právnom poriadku, ktoré majú za následok, že pravidlá založené na autoritatívnom modeli **stratili svoju prirodzenú legitimitu**. Vyjednaná spravodlivosť a jej jednotlivé formy idú až za hranice tradičných kategórií trestného práva a transformujú ich. Vyjednaná spravodlivosť zotiera tradičné rozdiely medzi verejným právom a súkromným právom. Takáto vyjednaná spravodlivosť sa nezavádza len do trestného práva, ale aj do iných oblastí, kde je to efektívnejšie, flexibilnejšie, neformálnejšie a v neposlednom rade aj lacnejšie napr. mediácia v rodinných konfliktoch, vyjednávanie v oblasti medzinárodných vzťahov, či rôzne formy arbitráže.¹⁸

Ďalším aspektom je, že takáto vyjednaná spravodlivosť zavádza „**privatizáciu**“ trestného práva. Privatizácia trestného práva predstavuje trend, podstatu ktorého možno vidieť v silnejšom zohľadňovaní individuálnych záujmov, resp. v prístupe viac neformálne-súkromnom namiesto formálne-oficiálnom.¹⁹ Šramel²⁰ zdôrazňuje, že ide de facto o presúvanie trestnoprocésneho sporu existujúceho medzi obvineným a poškodeným z priestoru verejného do priestoru súkromného. Dochádza pri tom k posilňovaniu autonómie týchto procesných strán a k rozširovaniu možností priamo ovplyvňovať samotný spôsob rozhodnutia sporu štátnymi orgánmi. Privatizácia je teda „zosúkromňovanie“ trestného procesu, oslabovanie vplyvu štátnych orgánov na priebeh a rozhodnutie sporu medzi obvineným a poškodeným. Privatizácia trestného práva predstavuje proces, v ktorom dochádza na jednej strane k zvyšovaniu významu vôle samotných strán zainteresovaných na príslušnom prípade a na strane druhej k ústupu štátu vo svojom nároku potrestať páchatela trestného činu. Takým typickým príkladom tejto privatizácie je koexistencia civilného

¹⁸ bližšie DELMAS-MARTY, M., SPENCER, J. R. et al. *European Criminal Procedures*. Cambridge university press 2002, s. 646 a nasl.

¹⁹ ESER, A. *Funktionswandel strafrechtlicher Prozeßmaximen: Auf dem Weg zur „Reprivatisierung“ des Strafverfahrens*. In Karl Kroeschell (Hrsg.): *Recht und Verfahren: Symposium der rechtswissenschaftlichen Fakultäten der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg und der Städtischen Universität Osaka*. Heidelberg: Müller, 1993, s. 35.

²⁰ ŠRAMEL, B. *Privatizácia trestného konania: cui bono?*. In *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 6/2013, s. 31 a nasl.

konania iniciované poškodeným (adhézne konanie) a trestného konania iniciovaného prokurátorom pred trestným súdom.

Vzhľadom na to, že pri „vyjednávanej spravodlivosti“ sa spravidla vyžaduje priznanie obvineného, vynára sa tu otázka **prezumpcie nevinny**. V zmysle čl. 6 ods. 2 Európskeho dohovoru „Každý, kto je obvinený z trestného činu, považuje sa za nevinného, dokiaľ jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom.“ Možno pochybovať o tom, či priznanie obvineného možno považovať za preukázanie viny. Na dôkazok je potrebné dodať, že hoci o podmieňanom zastavení trestného stíhania a zmieri rozhoduje spravidla prokurátor, čiže bez toho, aby sa vina preukázala zákonným spôsobom, takéto rozhodnutia sa evidujú v registri trestov.²¹ Niektorí autori toto považujú za porušenie zásady prezumpcie nevinny²² iní autori to za porušenie zásady prezumpcie nevinny nepovažujú.²³ V tejto súvislosti sa vynára aj otázka či takéto postupy neporušujú právo nebyť donucovaný k sebaobviňovaniu „**nemo tenetur se ipsum accusare**“²⁴ ang. „*Privilege against Self-Incrimination*“. Zákaz donucovania k sebaobviňovaniu je vyjadrený aj latinskou zásadou „**Nemo tenetur se ipsum accusare**“. Európsky dohovor, explicitne negarantuje zákaz donucovania k sebaobviňovaniu, Európsky súd pre ľudské práva v rámci svojej rozhodovacej činnosti, túto zásadu však odvodzuje od práva na spravodlivý proces garantovaného v čl. 6 Európskeho dohovoru.²⁵

Okrem uvedených problémov sú v odbornej literatúre naznačené aj ďalšie, napr. **mýtus o rovnosti strán** pri vyjednávanej justícii, alebo **transparentnosť konania**.²⁶ Pri rovnosti strán, citovaný autor uvádza, že v USA, kde je plea bargain aplikovaná vo väčšine prípadov, odsúdení vo všeobecnosti pochádzajú z najchudobnejšieho sektoru populácie a znevýhodnených etnických minorít. Ovplyvňuje to predovšetkým kvalitu obhajoby ktorá je podmienená finan-

---

²¹ pozri napr. § 1, 5 a 6 zákona č. 330/2007 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²² napr. FUCHSOVÁ, J., PUCHALLA, M. *Podmienené zastavenie trestného stíhania a zmier a prezumpcia nevinny*. In Bulletin slovenskej advokácie. č. 12/2006, s. 22 a nasl.

²³ napr. ŽILINKA, M. *Ešte raz k podmieňanému zastaveniu trestného stíhania a zmiernu c/a prezumpcia nevinny*. In Bulletin slovenskej advokácie. č. 6/2007, s. 46 a nasl., resp. KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica. Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010, s. 173.

²⁴ napr. MUSIL, J. *Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare)*. In Kriminallistika, č. 4/2009, s. 252–264.

²⁵ bližšie ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2013, s. 127 a nasl.

²⁶ bližšie DELMAS-MARTY, M., SPENCER, J. R. et al. *European Criminal Procedures*. Cambridge university press 2002, s. 680 a nasl.

čnými možnosťami obvineného. Čo sa týka transparentnosti je poukazované napr. na skutočnosť, že zmier, ktorý je schválený v prípravnom konaní, ktoré je neverejnú nepodlieha žiadnej verejnej ani súdnej kontrole. Bez verejnej kontroly, vyjednávajúca spravodlivosť „uniká“ demokratickej kontrole, predovšetkým tlačí.

Významný český teoretik prof. Musil²⁷ vo svojich dielach veľmi podrobne rozoberá argumenty za a proti zavedeniu dohody o vine a treste. Medzi hlavné argumenty proti uvádza, že **obvinený a OČTK nie sú zmluvnými stranami** a preto nedisponujú oprávnením uzatvárať dohodu o vine a treste. Ako ďalej pokračuje, dohody o vine a treste bezpochyby vedú približovanie trestného procesu k civilnému procesu a sú jedným z prejavov „privatizácie“ trestného práva. Za ďalší argument proti dohodám o vine a treste profesor Musil uvádza, že **cieľom trestného procesu je materiálna spravodlivosť**, čo sa však pri dohode o vine a treste nedá dosiahnuť pretože, priznanie obvineného že spáchal trestný čin je súdom prijímané ako vierohodná informácie zvláštnej dôkaznej sily takže súd po získaní priznania obvineného prestane vykonávať ďalšie dokazovanie. Ďalší argument prof. Musila proti dohode o vine a treste je že zavádza dva druhy trestného konania a z toho vyplýva **nerovnosť občanov**. Síce právny poriadok spravidla umožňuje všetkým obvineným právo iniciovať dohodovacie konanie ale je na vôli štátnych orgánov (prokurátora) či návrh akceptuje alebo nie. Medzi ďalšie dôvody proti dohodám o vine a treste citovaný autor zaraďuje problematiku **vierohodnosti priznania** obvineného, priznaniu **chýba etický rozmer** (lútosť, pokánie) – je to len chladný kalkul ziskov a strát, dohody o vine a treste vyvolávajú **sociálnu nespravodlivosť** – triednu justíciu a nakoniec, že z trestného konania sa stal „**trh so spravodlivosťou**“, čo má za následok stratu dôvery v trestnú justíciu.

4. ZÁVERY A ÚVAHY DE LEGE FERENDA

Určité prvky odklonov možno badať vo vtedajšom československom trestnom práve. Vzhľadom na spomínanú rezolúciu Medzinárodnej spoločnosti pre trestné právo konanej v roku 1984 v Káhire sa v odbornej verejnosti začali diskusie o podmienčnom zastavení trestného stíhania ale aj o otázke vyrovn-

²⁷ MUSIL, J. *Dohody o vině a trestu – ano či ne?* In Kriminálnístika č. 1/2008; MUSIL, J. *Dohody o vině a trestu – ano či ne?* In Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. apríla 2008, Bratislava 2008.

nania medzi páchatelom a poškodeným, bez toho aby sa nariadilo hlavné pojednávanie.²⁸ Samotnej histórii zavádzania odklonov do trestnoprávnej úpravy sa podrobnejšie nebudem venovať nakoľko je dostatočne spracovaná v odbornej literatúre.²⁹ Posledným zavedeným odklonom v rámci rekodifikácie bola dohoda o vine a treste. Predkladateľ v návrhu rekodifikovaného Trestného poriadku zdôrazňuje, že „**Zavedenie do praxe a uplatnenie kontradiktórneho súdneho konania by bolo vážnou brzdou plynulého vybavovania vecí, ...**“ a stanovil si príliš ambiciózne cieľ „**vybaviť väčšinu vecí (cca 80 %) tzv. odklonom od procesne náročného hlavného pojednávania.**“³⁰ Predkladateľ zákona bol zrejme inšpirovaný americkou právnou praxou kde začiatkom dvadsiateho storočia sa v Spojených štátoch amerických vybavovalo na základe plea bargain asi 50 % trestných vecí. V roku 1960 to už bolo 80 % a na konci dvadsiateho storočia sa počet vecí vybavených na základe plea bargain pohyboval na úrovni 93–95 %.³¹

Podľa dostupných štatistických informácií³² sa tento ambiciózne cieľ nedarí ani zďaleka naplniť. V roku 2013 bola prokuratúrou podaná obžaloba na 35 328 obvinených, prokurátormi bolo po skončení prípravného konania podaných 8091 návrhov na dohodu o vine a treste, v 2935 prípadoch bolo trestné stíhanie podmiennečne zastavené a v 848 prípadoch bol prokurátorom schválený zmier. Z toho vyplýva, že obžaloby tvorili skoro 75 % rozhodnutí po skončení prípravného konania, návrhy dohôd o vine a treste viac ako 17 %, uznesenie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania prokurátorom bolo vydané vo viac ako 6 % prípadov a zmier bol schválený iba niečo v 2 % prípadov. Bližšie nasledujúci graf.

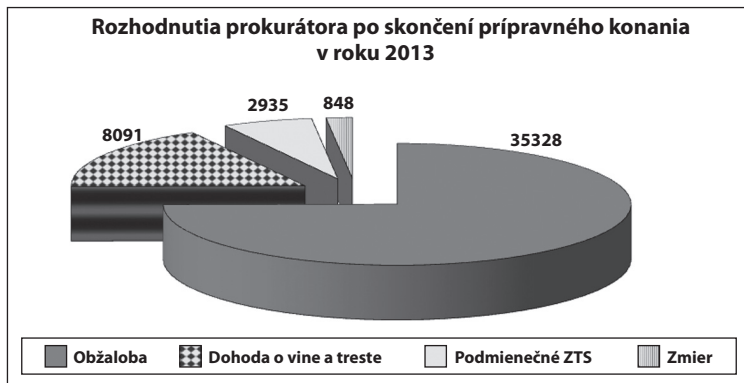
²⁸ napr. NEZKUSIL, J, SUCHÝ, O. *Mezinárodní kongres trestního práva v Káhiře*. In Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR. Aktuální problémy kriminologie VI: sborník. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, 1987, s 88, SUCHÝ, O. *Odklon v trestním řízení*. In Právník, 1991, č. 3, s. 248 a nasl.

²⁹ napr. KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a z hospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica. Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010, s. 131 a nasl.

³⁰ Dôvodová správa k vládnemu návrhu trestného poriadku, parlamentná tlač. č. 720, máj 2004, s. 65.

³¹ ALSCHULER, A., W. – DEISS, A., G. *ABrief History of Criminal Jury in the United States*. In The University of Chicago Law Review, Vol. 61, No. 3 (Summer, 1994), s. 922.

³² Štatistická ročenka o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za rok 2013, s. 26.

Graf č. 1

Z uvedeného vyplýva, že hoci z prístupných údajov nemožno zistiť, koľko vecí bolo vybavených trestným rozkazom, ktorý zaraďujeme medzi odklony, ktoré umožňujú vec vybaviť mimo „procesne náročného hlavného pojednania“ cieľ stanovený v rámci rekodifikácie vybaviť väčšinu vecí (cca 80 %) tzv. odklonom sa určite nepodarilo ani zďaleka naplniť. S výnimkou trestného rozkazu, kde nie sú dostupné údaje o počte vybavených vecí, vybavenie vecí odklonom po skončení prípravného konania tvorí iba niečo viac ako 25 %.

V tomto smere vidím veľké rezervy pri využívaní odklonov. Ako jedným z možných návrhov na diskusiu by bolo vhodné uvažovať o **povinnom využívaní odklonov** v prípade, že sú splnené zákonné podmienky na jeho použitie. Z porovnania štatistických údajov vyplýva, že jednotlivé odklony sú v rámci jednotlivých prokuratúr využívané nerovnomerne. Ako príklad možno uviesť OP Bratislava II, kde popri 1529 (94,67 %) obžalovaných osobách, podmienčne zastavenie trestného stíhania bolo vydané voči 61 obvineným (3,77 %), návrh dohody o vine a treste bol podaný voči 24 obvineným (1,48 %) a zmier bol schválený v 1 prípade (0,06 %) čo je hlboko pod celoslovenský priemer. Na druhej strane možno poukázať na rozhodnutia OP Galanta, kde popri 685 obžalovaných osobách (55 %), trestné stíhanie bolo podmienčne zastavené voči 71 obvineným (6,7 %), návrh dohody o vine a treste bol podaný voči 467 obvineným (37,54 %) a zmier bol prokurátorom schválený voči 21 obvineným (1,68 %). Dosť nepríjemne vyznievajú štatistické ukazovatele, ktoré poukazujú, že v roku 2013 nebol zmier schválený prokurátorom v 8 okresoch (BA-V.,

PE, KN, LV, NZ, TO, VK a ZH) **ani v jednom prípade**.³³ Preto by som do príslušných ustanovení Trestného poriadku navrhoval, aby bol prokurátor povinný využiť niektorý zo spomínaných odklonov, pokiaľ by boli splnené podmienky na jeho použitie. V prípade, že by podával obžalobu, v obžalobe by bol povinný zdôvodniť, prečo vec nebola vybavená prostredníctvom niektorého odklonu.

S návrhom na povinné využívanie odklonov súvisí aj ďalší návrh a to **osobitné poučenie pri využívaní odklonov** (trestného rozkazu, podmieneneého zastavenia trestného stíhania a zmieri) **o vzdaní sa práva na spravodlivý proces**. Vzdanie sa práva na spravodlivý proces je v členských štátoch Rady Európy prípustné a v zásade ho nezakazuje ani výklad Európskeho dohovoru podávaný štrasburskými orgánmi ochrany práva. Litera ani duch článku 6 Dohovoru nikomu nemôže zabrániť tomu, aby sa práv z neho vyplývajúcich dobrovoľne (výslovne alebo mlčky) zriekol. Musí to však byť urobené jednoznačne.³⁴ Osoba obvinená z trestného činu nestráca možnosť využiť právo len preto, že nie je prítomná na konaní.³⁵ V prípade že obvinený výslovne požiadal o zjednodušené konanie v prípade kde mal zvolených dvoch obhajcov, bol nepochybne schopný si uvedomiť si následky takéhoto vyhlásenia.³⁶

Formy a spôsoby vzdania sa práva na súdnu ochranu môžu byť rôzne, napríklad:³⁷

- uzavretie dohody, pričom je potrebný obojstranný dobrovoľný súhlas,
- konkludentne, najmä pri akceptovaní procesných pravidiel, napr. trestný rozkaz, proti ktorému obvinený nepodal odpor a ten, kto takéto práva nevyužil je odsúdený vlastne bez súdneho pojednávania.

Pri využívaní odklonov, by sa posilnili procesné záruky obvineného, keby sa pred vyhlásením obvineného, tento poučil o podmienkach konkrétneho odklonu a súhlasí s jeho použitím v jeho trestnej veci a tým sa vzdáva práva spravodlivý proces. Podobné výslovné poučenie o vzdaní sa práva na spravodlivý proces už obsahuje ustanovenie § 333 ods. 3 písm. b) Trestného poriadku pri dohode o vine a treste. Takéto poučenie napr. obsahuje aj poučenie proti trestnému príkazu (rozkazu) podľa § 314f ods. 1 písm. f) českého Trestného poriadku „*Trestní příkaz obsahuje ... poučení o právu podat odpor, včetně upo-*

---

³³ Štatistická ročenka o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za rok 2013, s. 221.

³⁴ bližšie SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011; Žilina: Eurokódex, 2011, s. 119.

³⁵ *Poitrinol v. France*, Application no. 14032/88, 23 November 1993, § 34.

³⁶ *Hermi v. Italy*, Application no. 18114/02, 18 October 2006, § 79, 89.

³⁷ porovnaj SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok*. 1. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011; Žilina: Eurokódex, 2011, s. 122.

zornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na pojednání věci v hlavním líčení.“

Americký Najvyšší súd sa začiatkom druhej polovice dvadsiateho storočia vo svojich viacerých rozsudkoch³⁸ vyslovil, že plea bargain neporušuje významnejšie princípy trestného konania, pokiaľ sa páchatel dobrovoľne prizná a vzdá sa práva nevypovedať, vzdá sa práva vyslúchať svedkov a **tiež práva na spravodlivý proces**. Zdôraznil však, že základné požiadavky sú, aby páchatel poznal charakter obvinenia a následky priznania, t. j. druh a výšku trestu, poprípade iných následkov.³⁹

S ohľadom na uvádzaný argument vyplývajúci z tzv. mýtu o **rovnosti strán** pri dohode o vine a treste,⁴⁰ kde sú značne znevýhodnení obvinení s menej solventných rodín, nakoľko si nemôžu dovoliť kvalitnú obhajobu, navrhoval by som za účelom kompenzácie tohto hendikepu, v konaní o dohode o vine a treste zaviesť **povinnú obhajobu**. Možno predpokladať, že obvinený, ktorý nie je právnický vzdelaný resp. nemá „kriminálnu skúsenosť“ nie je dostatočne znalý podmienok schválenia dohody o vine a treste resp. zákonných limitov dohody, obhajca by mohol poskytovať obvinenému vyvážené informácie a právne poradenstvo pri dojednávaní a schvaľovaní dohody o vine a treste. Podobnú právnu úpravu obsahuje aj český Trestný poriadok, ktorý povinnosť „nutnej obhajoby“ pri uzatváraní dohody o vine a treste v § 36 ods. 1 písm. d) výslovne obsahuje.

Vzhľadom na to, že inštitúty restoratívnej justície sú predovšetkým určené na obnovenie systému chránených hodnôt a náhradu škody poškodenému, ktorá bola spôsobená trestným činom súčasná úprava dohody o vine a treste nedostatočne chráni záujmy poškodeného. V zmysle § 232 ods. 3 Trestného poriadku „*Ak nedošlo k dohode o náhrade škody, prokurátor navrhne, aby súd poškodeného odkázal s nárokom na náhradu škody alebo jej časti na občianske súdne konanie alebo iné konanie.*“ podľa môjho názoru nedostatočne chráni záujmy poškodeného, nakoľko nenúti obvineného sa dohodnúť s prokurátorom aj na náhrade škody. Akceptujem, že primárny cieľ trestného konania je rozhodnutie o vine a treste, nemožno však zabúdať aj na poškodeného. Uve-

³⁸ Boykin v. Alabama, 395 US 238, 242-44 (1969); United States v. Brady, 397 US 742, 751-52 (1970); Santobello v. New York, 404 US 257, 261 (1971).

³⁹ THAMAN, S., C. *Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases*. In Electronic Journal of Comparative Law, vol. 11.3 (December 2007), [online], [cit. 3. 05.2014], prístupné na [www < http://www.ejcl.org/113/article113-34.pdf >](http://www.ejcl.org/113/article113-34.pdf).

⁴⁰ bližšie DELMAS-MARTY, M., SPENCER, J. R. et al. *European Criminal Procedures*. Cambridge university press 2002, s. 680 a nasl.

dená úprava nekorešponduje so spomínanou smernicou ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov.⁴¹ ktorá v čl. 16 stanovuje členským štátom povinnosť zabezpečiť, „**aby obeť mali v rámci trestného konania právo získať v primeranej lehote rozhodnutie o náhrade škody páchatelom s výnimkou prípadov, v ktorých sa vo vnútroštátnom práve ustanovuje, že takéto rozhodnutie sa prijíma v iných súdnych konaniach. Členské štáty podporujú opatrenia, ktorými páchatela motivujú na poskytnutie primeranej náhrady škody obetiam.**“ Preto by som navrhoval ustanovenie § 232 ods. 3 Trestného poriadku modifikovať v tom duchu, že ak je škoda spôsobená trestným činom spoľahlivo zistená, súčasťou dohody o vine a treste je aj výrok o náhrade škody. Uvedené ustanovenie nebráni poškodenému aby sa so zvyšnou časťou škody obrátil na občianske súdne konanie, prípadne na konanie pred iným príslušným orgánom.

Posledným problémom na ktorý by som chcel poukázať je uplatňovanie odklonov v konaní proti mladistvému. Hoci spomínaná rezolúcia Medzinárodnej spoločnosti pre trestné právo⁴² ako prípady vhodné na odklony uvádza – „Prípady týkajúce sa **mladistvých páchatelov**“ (Pre účely sociálnej adaptácie, by malo byť vynaložené čo najväčšie úsilie za účelom pomoci mladistvým páchatelom pri napredovaní ich resocializácie), slovenská právna úprava ani aplikačná prax⁴³ tomu nenasvedčujú. Ako poukazuje Hulmáková,⁴⁴ na rozdiel od českej právnej úpravy, v slovenskom Trestnom poriadku nie je upravený žiadny odklon, ktorý by sa týkal výhradne mladistvých.

Podľa štatistickej ročenky GP⁴⁵ v roku 2013 po skončení prípravného konania bola podaná obžaloba voči 1977 obvineným mladistvým (62 %), voči 382 obvineným mladistvým (12,12 %) bolo trestné stíhanie podmienene zastavené, voči 682 obvineným mladistvým (21,65 %) bol podaný návrh dohody o vine a treste a zmier bol schválený s 109 obvinených mladistvých (3,46 %). V tomto smere vidím veľké rezervy najmä čo sa týka inštitútu využívania zmiery, nakoľ-

---

⁴¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, Ú. v. EÚ L 315, 14/11/2012, s. 57–73.

⁴² Thirteenth International Congress of Penal Law, (Cairo, 1–7 October 1984), Section III. Diversion and mediation. In. CUESTA, J., L. (ed.) *Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926–2004)*, N°21/2009, s. 118 a nasl.

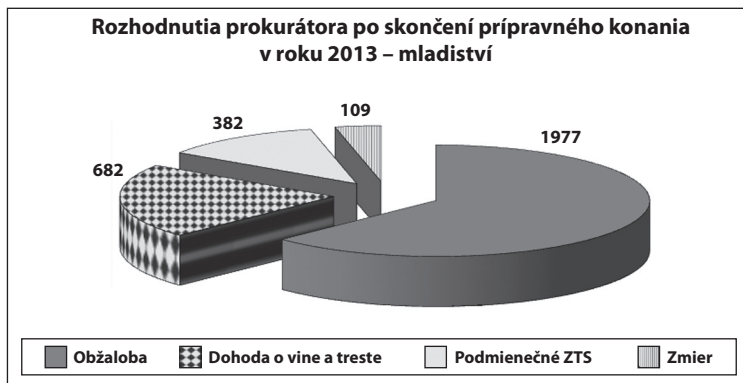
⁴³ porovnaj VRÁBLOVÁ, M. *Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestnej činnosti mládeže*. Aleš Čeněk, Plzeň, 2012, s. 81.

⁴⁴ HULMÁKOVÁ, J. *Nad slovenským trestným právom mládeže*. In *Trestněprávní revue*. č. 4/2007, s. 93 a nasl.

⁴⁵ Štatistická ročenka o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky za rok 2013, s. 59.

ko podľa môjho názoru tento inštitút vo vzťahu k mladistvému by mal mať najlepší výchovný účinok. Vzhľadom na to, že vo vzťahu k mladistvému nemožno vydať trestný rozkaz mám za to, že veľa trestných vecí ktoré by sa za iných okolností dali vybaviť trestným rozkazom, u mladistvých by mali byť riešené práve zmierom.

Graf č. 2

Osobne inšpiratívny by mohol byť pre slovenského zákonodarcu český osobitný spôsob konania mladistvého – **odstúpenie od trestného stíhania**.⁴⁶ Uvedený inštitút je možné uplatniť v prípadoch za trestné činy (previnenia) za ktoré zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody neprevyšujúci tri roky. Využitie tohto druhu odklonu je však podmienené chýbajúcim verejným záujmom na ďalšom stíhaní mladistvého s prihliadnutím na povahu a závažnosť činu, osobu mladistvého ak je trestné stíhanie neúčelné a potrestanie mladistvého nie je nutné na odvrátenia mladistvého, od páchania ďalších činov. Súčasťou rozhodnutia o odstúpení je aj výrok o zastavení trestného stíhania. Odstúpiť od trestného stíhania možno najmä v prípadoch ak mladistvý už úspešne absolvoval vhodný probačný program, bola už úplne alebo čiastočne uhradená škoda spôsobená činom a poškodený s takýmto odškodnením súhlasil, alebo bolo vyslovené napomenutie s výstrahou a takéto riešenie možno považovať z hľadiska účelu trestného konania za dostatočné. Mladistvý má právo prehlásiť do troch dní od doručenia uznesenia, že na prejednaní veci trvá.⁴⁷

⁴⁶ § 70 zákona č. 218/2003 Sb. o zodpovednosti mládeže za protiprávny čin a o súdnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

⁴⁷ bližšie JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Leges, Praha 2011, s. 686.

Resumé: The study analyzes international standards for restorative justice namely the Recommendation of Thirteenth International Congress of Penal Law, Recommendation (87)18E concerning the simplification of criminal justice, Recommendation (99) 19 concerning mediation in penal matters, Recommendation (2014)4E on electronic monitoring and Directive establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime. The author tries to point out some critics of negotiated justice. In the last part of the study, named concussions and consideration the *lex ferenda*, the author introduces some ideas for increasing use of diversions in the preliminary proceedings.

Literatúra

1. ALSCHULER, A., W. – DEISS, A., G. A Brief History of Criminal Jury in the United States. In *The University of Chicago Law Review*, Vol. 61, No. 3 (Summer, 1994).
2. CUESTA, J. L. (ed.). *Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926–2004)*, N°21/2009.
3. DELMAS-MARTY, M., SPENCER, J. R. et al. *European Criminal Procedures*. Cambridge university press 2002.
4. ESER, A. Funktionswandel strafrechtlicher Prozeßmaximen: Auf dem Weg zur „Reprivatisierung“ des Strafverfahrens. In Karl Kroeschell (Hrsg.): *Recht und Verfahren: Symposion der rechtswissenschaftlichen Fakultäten der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg und der Städtischen Universität Osaka*. Heidelberg: Müller, 1993.
5. FISHER G. *Plea Bargaining's Triumph: A History of Plea Bargaining in America*. Stanford University Press, 2003.
6. FUCHSOVÁ, J., PUCHALLA, M. Podmienečné zastavenie trestného stíhania a zmier a prezumpcia nevinoty. In *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 12/2006.
7. HULMÁKOVÁ, J. Nad slovenským trestným právom mládeže. In *Trestněprávní revue*. č. 4/2007.
8. IVOR, J., KLIMEK, J., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky* 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013.
9. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní. Leges*, Praha 2011.
10. KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica. Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010.
11. LULEI, M., ZÁHORA, J., KURILOVSKÁ, L. *Komparatívna štúdia probačnej a mediačnej činnosti vo Švajčiarsku a na Slovensku – implikácie pre prax*. In *Výchovné a probačné programy v sociálnej práci v trestnej justícii*. Edukos, Dolný Kubín 2013.

12. MATHER, L., M. Comments on the History of Plea Bargaining. In *Law & Society Review*, Vol. 13, 1979, No. 2.
13. MESTITZ, A. Organisational Features of Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe. In *British Journal of Community Justice*, Summer, 2008, vol. 6, no. 2.
14. MUSIL, J. Dohody o vině a trestu – ano či ne? In *Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 21. apríla 2008, Bratislava 2008.*
15. MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). In *Kriminalistika*, č. 4/2009.
16. MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní.* Praha: C. H. Beck, 1999.
17. MUSIL, J. Dohody o vině a trestu – ano či ne? In *Kriminalistika* č. 1/2008.
18. NEZKUSIL, J., SUCHÝ, O. Mezinárodní kongres trestního práva v Káhiře. In *Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokurature CSSR. Aktuální problémy kriminologie VI: sborník.* Praha: Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokurature CSSR, 1987.
19. SEVERSON, M., M., BANKSTON, T. V. Social Work and the Pursuit of Justice through Mediation. In: *Social Work*, 09, 1995, vol. 40, no. 5.
20. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí.* Praha: C. H. Beck, 2000.
21. SUCHÝ, O. Odklon v trestním řízení. In. *Právník*, 1991.
22. SVÁK, J. *Ochrana ľudských práv v troch zväzkoch. II. zväzok. 1. vyd.* Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2011; Žilina: Eurokódex, 2011.
23. ŠRAMEL, B. Privatizácia trestného konania: cui bono?. In *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 6/2013.
24. THAMAN, S., C. Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases. In *Electronic Journal of Comparative Law*, vol. 11.3.
25. VRÁBLOVÁ, M. *Kriminologické a trestnoprávne aspekty trestnej činnosti mládeže.* Aleš Čenek, Plzeň, 2012.
26. ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní.* Praha: Leges, 2013.
27. ŽILINKA, M. Ešte raz k podmiennečnému zastaveniu trestného stíhania a zmieru c/a prezumcia nevinu. In *Bulletin slovenskej advokácie*. č. 6/2007.

Kontakt

Prof. JUDr. Jozef Záhora, PhD.

Paneurópska vysoká škola v Bratislave

Fakulta práva

Tomášikova 20

821 02 Bratislava

jozef.zahora@paneurouni.com

ZMIER AKO PRVOK RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE A JEHO APLIKÁCIA V RAKÚSKU¹

The Mediation in Penal Matters as an Element of Restorative Justice and its Application in Austria²

Viktória Pagáčová

Abstrakt: Autorka v článku poukazuje na právnu úpravu zmiernu v Rakúskej republike, ktorý patrí k významným pilierom restoratívnej justície. V úvodnej časti článku sú podrobne rozpracované základné podmienky na aplikáciu všetkých druhov odklonov, príp. rozdiely pri mladistvom páchatelovi. V ďalšej časti sa autorka venuje konkrétnym predpokladom pre využitie zmiernu a postupu pri jeho aplikácii. Nasledujúca časť sa zaoberá štatistickým pohľadom na tento inštitút.

Kľúčové slová: zmier, odstúpenie od trestného stíhania, súhlas poškodeného, náhrada škody, restoratívna justícia.

Abstract: The author of such article points at the legal regulation regarding the mediation in penal matters in the Republic of Austria, which belongs to the major pillar of the restorative justice. The introductory part of the article deals in detail with the basic conditions for the application of all kinds of diversions, as well as the distinctions regarding the application of such diversions to the juvenile delinquent (offender). The author in the next part of article pays an attention to particular prerequisites for use of such mediation in penal matters and the procedure of its application. The following part deals with the statistical view on such legal institution.

Key words: mediation in penal matters, the consent of injured party with the criminal prosecution, damages, restorative justice, mediator.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

1. ÚVOD

Moderná trestná politika sa snaží bojovať s negatívnymi javmi v trestnom práve, nie sprísňovaním trestov, ale dôrazom kladeným na využívanie rôznych foriem odklonov a alternatívnych sankcií. Vo svete neustále silnie nielen problém narastajúcej kriminality, ale tiež vysoká miera recidívy, čo prispieva k neprimeranému zaťaženiu súdnictva. Na rýchlosti súdneho konania sa prejavilo tiež posilnenie zásady kontradiktórnosti, kedy vykonávanie dôkazov na hlavnom pojednávaní podstatne zvýšilo najmä jeho časovú náročnosť. Preto bolo potrebné začať sa zaoberať inštitútmi, ktoré by odbremenili súdy a jednoduché a jednoznačné veci uzavreli skôr. Aby nedošlo k zahlteniu súdov neskončenými prípadmi, je nevyhnutné vybaviť podstatnú časť vecí inak, prostredníctvom odklonov. Do rakúskej právnej úpravy bola možnosť skončenia trestného stíhania odstúpením od neho (Rücktritt von der Verfolgung) jedným z odklonov (Diversion) u dospelých páchatelov zavedená novelou³ zákona č. 631/1975 BGBl Strafprozessordnung (ďalej ako „Trestný poriadok“ alebo „StPO“) s účinnosťou od 1. januára 2000. U mladistvých páchatelov bolo možné uzavrieť zmier a odstúpiť od trestného stíhania od 1. 1. 1989, od nadobudnutia účinnosti zákona č. 599/1988 BGBl Jugendgerichtsgesetz (ďalej ako „zákon o súdnictve nad mládežou“ alebo „JGG“). K tejto novele došlo po vyhodnotení modelového projektu, ktorý začal prebiehať vo Viedni, Linci a Salzburgu v roku 1985.

V súčasnosti upravuje XI. hlava Trestného poriadku štyri druhy odklonov, ktorých výsledkom je odstúpenie od trestného stíhania: **peňažná čiastka, verejnoprospešné práce, skúšobná doba** v trvaní jedného až dvoch rokov, ktorá môže byť spojená aj s obmedzeniami a povinnosťami,⁴ najmä s povinnosťou nahradiť škodu, prípadne inak odstrániť následky činu, s povinnosťou probač-

---

³ zákon č. 55/1999 BGBl Bundesgesetz, mit dem Bestimmungen über den Rücktritt von der Verfolgung nach Zahlung eines Geldbetrages, nach Erbringung gemeinnütziger Leistungen, nach einer Probezeit und nach außergerichtlichem Tausgleich (Diversion) in die Strafprozessordnung eingefügt sowie das Jugendgerichtsgesetz, das Finanzstrafgesetz, das Strafvollzugsgesetz und das Bewährungshilfegesetz geändert werden (Strafprozessnovelle 1999) (Spolkový zákon, ktorým boli do Trestného poriadku, ako aj zákona o súdnictve nad mládežou, finančného trestného zákona, zákona o výkone trestov a zákona o probačnej pomoci zavedené ustanovenia o odstúpení od trestného stíhania po zaplatení peňažnej čiastky, vykonaní verejnoprospešných prác, po skúšobnej dobe a mimosúdnom zmeri).

⁴ § 51 zákona č. 60/1974 BGBl. Strafgesetzbuch (ďalej ako „Trestný zákon“ alebo „StGB“).

ného dohľadu⁵ a **zmier**. Skončenie trestného stíhania formou odklonu upravuje aj § 35, § 37 zákona č. 112/1997 BGBl Bundesgesetz über Suchtgifte, psychotrope Stoffe und Vorläuferstoffe (Suchtmittelgesetz) (zákon o návykových jedoch, psychotropných látkach a prekursoroch), pre potreby článku však budeme ďalej vychádzať iba z údajov v zmysle Trestného poriadku.

Rakúska úprava neumožňuje uložiť viacero odklonov popri sebe, nakoľko v prípade umožnenia kumulovania jednotlivých druhov odklonov sa možno obávať, že dôjde k významne väčšiemu zaťaženiu obvineného,⁶ výnimka je možná v prípade tzv. reálnej konkurencie, kedy môžu byť jednotlivé trestné činy vyriešené oddelene.⁷

Ukončenie trestného stíhania na základe využitia niektorého druhu odklonu je možné nielen v štádiu pred podaním obžaloby, kedy prokuratúra môže odstúpiť od trestného stíhania, ale tiež v konaní pred súdom, až do skončenia hlavného pojednávania, môže súd za rovnakých podmienok ako prokuratúra zastaviť trestné stíhanie obžalovaného, ak bola podaná obžaloba pre trestný čin, ktorý je stíhaný z úradnej povinnosti (Offizialdelikt). V roku 2012 v 76,15 % prípadoch podala návrh na využitie odklonu prokuratúra, z toho v prípade zmieri v 85,45 %, okresný súd (Bezirkgericht) v 18,09 % (11,68 %) a krajský súd (Landesgericht) v 5,76 % prípadov, pri zmieri v 2,87 %. Tu sa prejavuje pôvodný koncept restoratívnej justície, v ktorom jednotlivé prvky majú predstavovať alternatívu ku klasickému trestnému konaniu, a preto sa uplatňujú najmä v štádiu prípravného konania. Dôležitou výhodou využitia odklonov je neexistujúci záznam v registri trestov. O odklone je vedený iba interný záznam v registri odklonov pre potreby justície počas desiatich rokov.

2. VŠEOBECNÉ PODMIENKY NA APLIKÁCIU ODKLONOV

Trestný poriadok upravuje v § 198 a § 199 všeobecné podmienky spoločné pre všetky druhy odklonov. Základnou podmienkou je **náležitý zistenie skutkového stavu**. Táto zásada vyžaduje, aby **prokurátor oprel svoje rozhodnutie o jednoznačne zistené a bezpečne preukázané fakty, a nie iba o nejakú**

⁵ § 52 StGB.

⁶ BIRKLBAUER, A. *Reform der Diversion? Vorgesehene und diskutierte Änderungen*. In JSt – Journal für Strafrecht, 2004, č. 4, s. 112.

⁷ SEILER, S. *Strafprozessrecht*. 11. vyd. Wien: Facultas, 2010, s. 185.

pravdepodobnosť.⁸ Zákon nevyžaduje priznanie obvineného k spáchanému trestnému činu, ale pripravenosť obvineného prevziať zodpovednosť za trestný čin. Môžu však nastať prípady, keď sa vzhľadom na dôkaznú situáciu a absenciu svedkov prejednanie veci na súde javí neúspešné a obvinený sa dostane do situácie, kedy bude súhlasiť s odklonom napriek tomu, že trestný čin nespáchal. Často obvinení nemajú právnikov a nevedia, či je navrhnutý odklon primeraný.

Náležité zistenie skutkového stavu je dôležité aj v spojení s druhou podmienkou, ktorou je, aby neboli splnené **podmienky na zastavenie trestného stíhania uvedené v § 190–§ 192 Trestného poriadku**. Podľa § 190 StPO musí prokuratúra upustiť od trestného stíhania a zastaviť vyšetrovanie, ak by vyšetrovaný čin nebolo možné potrestať súdnou cestou (gerichtlicher Strafe) alebo ďalšie stíhanie nie je z právnych dôvodov prípustné⁹ alebo ak na stíhanie neexistuje skutočný dôvod.¹⁰ Na základe § 191 ods. 1 StPO môže prokuratúra upustiť od trestného stíhania a zastaviť vyšetrovanie pri trestných činoch, za ktoré možno uložiť peňažný trest, trest odňatia slobody, ktorého horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje tri roky alebo jeden z týchto trestov, ak by po zvážení viny, následkov činu, správania obvineného po čine, najmä vzhľadom na možnú náhradu škody a tiež ďalšie okolnosti, ktoré by mali vplyv na výšku trestu, závažnosť činu bola nepatrná a zároveň nie je nevyhnutné potrestanie páchatela alebo aplikácia niektorého z odklonov na splnenie generálnej alebo špeciálnej prevencie.¹¹ Od stíhania trestného činu môže prokuratúra v zmysle § 192 ods. 1 StPO konečne alebo podmieenečne s výhradou neskoršieho pokračovania v trestnom stíhaní upustiť a vyšetrovanie zastaviť, ak obvinený spáchal viacero trestných činov a tieto by na už uložené tresty a ochranné opatrenia, na následky spojené s odsúdením, ani na využitie odklonov nemali žiadny podstatný vplyv.¹² Tiež v prípade, ak obvinený už bol za predmetný trestný čin v cudzine potrestaný, príp. bol trestné stíhanie ukončené formou odklonu

---

⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 19. novembra 2009, sp. zn. 1 Toš 4/2009.

⁹ Bezpečnostná správa Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky uvádza, že v roku 2012 bolo prokuratúrou zastavené trestné stíhanie z dôvodu neprípustnosti trestného stíhania alebo nemožnosti potrestať páchatela súdnou cestou v 57.366 prípadoch.

¹⁰ V roku 2012 bolo prokuratúrou zastavené trestné stíhanie z tohto dôvodu v 72.557 prípadoch.

¹¹ V roku 2012 bolo prokuratúrou zastavené trestné stíhanie z dôvodu nepatrnej závažnosti činu v 12.192 prípadoch.

¹² V roku 2012 bolo prokuratúrou zastavené trestné stíhanie v zmysle § 192 ods. 1 riadok 1 StPO v 8.612 prípadoch.

a nemožno predpokladať, že by vnútroštátny súd uložil prísnejší trest alebo ak bol obvinený kvôli spáchaniu trestného činu vydaný do cudziny a trest alebo ochranné opatrenie, ktorý by mohol byť uložený vnútroštátnym súdom je celkom bez významu oproti tomu, ktorý bude pravdepodobne uložený v cudzine.¹³ V podmienčne odloženom trestnom stíhaní možno pokračovať v priebehu troch mesiacov od právoplatného skončenia vnútroštátneho trestného stíhania a do jedného roka od právoplatne skončeného zahraničného trestného konania. Opätovné stanovenie výhrady neskoršieho pokračovania voči jednotlivému trestnému činu je neprípustné.

Ďalším predpokladom aplikácie odklonu je **absencia potreby generálnej a špeciálnej prevencie**. Zákonodarca zdôrazňuje význam prevencie až do takej miery, že patrí k základným podmienkam pre aplikáciu jednotlivých odklonov, čo možno hodnotiť veľmi pozitívne. Odradenie páchatela od páchania ďalších činov a tiež odradenie ostatných od páchania trestných činov je nepochybne základným účelom trestov a o to viac by malo byť aj základným účelom odklonov ako prvkov restoratívnej justície. Preventívny efekt je u každého druhu odklonu a páchatela odlišný, preto je po zvážení ostatných podmienok práve na základe predpokladaného preventívneho vplyvu potrebné individuálne pristupovať ku každému páchatelovi a aplikovať ten-ktorý odklon. Priaznivým predpokladom špeciálnej prevencie je nepochybne vyžadovaný súhlas obvineného s využitím odklonu, ktorý predstavuje prvý krok k prevzatiu zodpovednosti za spáchaný trestný čin.

Využitie odklonov ja vylúčené pri trestných činoch, ktoré spadajú do príslušnosti krajinského súdu (Landesgericht), ak na tomto súde rozhodujú **prísediaci** (Schöffen) alebo **porota** (Geschworenen). Porotný súd, ktorý sa skladá z troch sudcov (Schwurgerichtshof) a ôsmich porotcov (Geschworenenbank), ktorými sú tzv. sudcovia z ľudu je príslušný na rozhodovanie o trestných činoch, za ktoré možno uložiť trest odňatia slobody na doživotie alebo trest odňatia slobody, ktorého dolná hranica je viac ako päť rokov a horná hranica presahuje viac ako desať rokov a v § 32 ods. 2 StPO taxatívne vymenované trestné činy ako napr. vlastizrada, zhromažďovanie bojových prostriedkov, násilie alebo nebezpečné vyhrážanie sa prezidentovi, zavlčenie do cudziny. Súd s prísediacimi je tvorený sudcom a dvoma prísediacimi. Tento je príslušný na rozhodovanie o trestných činoch, za ktoré možno uložiť trest odňatia slobody presahujúci päť rokov a v § 32 ods. 3 StPO taxatívne vymenované trestné činy

¹³ V roku 2012 bolo prokuratúrou zastavené trestné stíhanie v prípade potrestania páchatela v cudzine, či vydania páchatela v 253 prípadoch.

ako napr. účasť na samovražde, zabitie dieťaťa pri pôrode, zabitie na požiadanie, zneužitie úradnej moci, sexuálne zneužitie maloletého.

Odklon je v zásade možné aplikovať pri trestných činoch, za ktoré je možné uložiť trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov.

Použitie odklonu je vylúčené, ak možno **vinu** obvineného kvalifikovať ako **závažnú** a ak bola trestným činom **spôsobená smrť**. Pojem „závažná vina“ (schwere Schuld) nie je definovaný v zákone a preto sa pri jeho určovaní možno obrátiť len na výklad formou judikatúry.¹⁴ Pre zváženie, či ide o závažnú vinu je „rozhodujúci pojem viny v zmysle § 32 ods. 1 StGB, ktorý je základom pre výmeru trestu, pričom skúmanie tejto otázky v konkrétnom prípade vyžaduje komplexné zváženie všetkých relevantných okolností činu. Závažnosť viny je potrebné posúdiť podľa zásad na ukladanie trestov upravených v § 32 StGB, pričom nie je potrebné, aby prevažovali priťažujúce okolnosti.“¹⁵ Pri výmere trestu prihliada súd najmä na poľahčujúce a priťažujúce okolnosti, účinky trestu a iné predpokladané následky činu na budúci život páchateľa v spoločnosti, tiež berie do úvahy odmietavý či ľahostajný postoj páchateľa voči záujmom chráneným zákonom, a iné vonkajšie okolnosti a pohnútky.

Pre ujasnenie podmienok na konanie podľa XI. hlavy môže prokuratúra nadviazať kontakt s riaditeľom zariadenia príslušného na vykonanie zmieru, ktorým je v Rakúsku spolok NEUSTART, s obvineným, obeťou, so zariadením, kde majú byť vykonané kurzy alebo školenia a požiadať ich, aby sa vyjadrili, či by uloženie konkrétneho odklonu bolo účelné.

---

¹⁴ Napr. Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora (Oberster Gerichtshof) zo dňa 4.10.1989, sp. zn. 14 Os 89/89, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 20.11.1990, sp. zn.15 Os 105/90, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 7.3.1991, sp. zn. 15 Os 148/90, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 10.01.2002, sp. zn. 15 Os 164/01, Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 28.11.2002, sp. zn. 15 Os 110/02, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 19.05.2004 13, sp. zn. Os 16/04, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 05.08.2004, sp. zn. 12 Os 45/04, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 31.01.2005, sp. zn. 11 Os 26/05s, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 02.05.2007, sp. zn. 13 Os 35/07g, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 28.08.2007, sp. zn. 14 Os 76/07v, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 15.04.2008, sp. zn. 14 Os 32/08z, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 13.10.2011, sp. zn. 13 Os 87/11k, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 28.06.2012 11, sp. zn. Os 64/12i, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 27.06.2012, sp. zn. 15 Os 61/12b, Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 30.09.2013, sp. zn. 17 OS 15/13d.

¹⁵ Rozhodnutie Najvyššieho súdneho dvora zo dňa 10.01.2002, sp. zn. 15 Os 164/01.

3. ODLIŠNÉ PODMIENKY PRE APLIKÁCIU ODKLONOV PRI MLADISTVOM PÁCHATEĽOVI

Podmienky pre použitie odklonov, vzťahujúce sa na mladistvých upravuje zákon o súdnictve nad mládežou. Mladistvým sa v zmysle § 1 zákona rozumie osoba, ktorá dovŕšila štrnásť rokov, ale neprekročila vek osemnásť rokov. V záseade možno aj pri mladistvom použiť všetky druhy odklonov, ale podmienky na ich aplikáciu sú v niektorých bodoch odlišné od základných podmienok vyjadrených v Trestnom poriadku.

V zmysle § 7 JGG postupuje v prípade mladistvého prokuratúra podľa XI. hlavy StPO a odstúpi od trestného stíhania, ak na základe náležite zisteného skutkového stavu možno potvrdiť, že neprichádza do úvahy zastavenie trestného stíhania podľa § 190–§ 192 StPO a odsúdenie páchatela vzhľadom na zaplatenie peňažnej čiastky, výkon verejnoprospešných prác, skúšobnú dobu, zmier nie je potrebné na odradenie obvineného od spáchania ďalšieho trestného činu.

Pri mladistvom nie je zvýraznená potreba generálnej prevencie, ale zákon vyžaduje iba podmienku zabránenia opätovného páchania trestných činov mladistvým.

Odstúpenie od trestného stíhania je možné, ak vinu obvineného nemožno považovať za závažnú a trestným činom nebola spôsobená smrť. Zákon v prípade spôsobenia smrti pripúšťa výnimku a umožňuje aplikáciu odklonu, ak obvinený spôsobil smrť z nedbanlivosti svojmu príbuznému a potrestanie páchatela sa vzhľadom na smrťou blízkeho spôsobenú ťažkú psychickú ujmu nejaví ako nevyhnutné. Vhodným by bolo zavedenie takejto výnimky aj pri dospelých páchateloch, nakoľko vzhľadom na iné zákonom stanovené podmienky, najmä potrebu generálnej prevencie, bude možné využiť odklon iba v minimálnom množstve prípadov, kedy bola trestným činom spôsobená smrť.

Vecná príslušnosť súdu, teda, či rozhodovanie o trestnom čine mladistvého bude spadať do pôsobnosti krajinského súdu, ak na tomto súde rozhodujú prísediaci alebo porota, nie je pre možnosť využitia odklonov rozhodujúca.

4. ZMIER A PODMIENKY PRE JEHO APLIKÁCIU

Za zákonných predpokladov paragrafu 198 StPO môže prokuratúra od stíhania trestného činu odstúpiť, pokiaľ činom mohli byť bezprostredne poškodené záujmy poškodeného a obvinený sa priznal k trestnému činu a výslovne sa

zaviazal k vysporiadaniu sa s jeho príčinami. Obvinený musí vhodným spôsobom odstrániť následky činu, najmä náhradou škody vzniknutej trestným činom alebo iným príspevom k náhrade následkov činu. Rovnako sa má v prípade potreby podrobiť povinnostiam, ktoré preukážu jeho pripravenosť zdržať sa v budúcnosti konaní, ktoré viedli k spáchaniu činu.

Dôležitou podmienkou pre uzavretie zmiery je súhlas poškodeného. Tento sa nevyžaduje v prípade, že ho poškodený odmietne dať z dôvodov, ktoré nemôžu byť v trestnom konaní zohľadnené. Súhlas poškodeného nie je podmienkou na aplikáciu zmiery v konaní proti mladistvému. V prípade obete, ktorá nedosiahla vek 18 rokov je potrebný súhlas jej zákonného zástupcu.¹⁶

Okrem zvýraznenia prevzatia zodpovednosti obvineného za spáchaný čin zákonodarca dbá na práva obete na náhradu škody, čo podporuje aj v § 206 ods. 1 StPO, podľa ktorého pri postupe podľa XI. hlavy StPO je potrebné dbať na záujmy obete a tieto v čo najväčšej miere podporovať. Zo slovného spojenia „v čo najväčšej miere“ však možno vyvodiť, že škoda nemusí byť nahradená bezpodmienečne v každom prípade a v celom rozsahu.¹⁷ Týmto má byť zabezpečená zvýšená ochrana obete bez toho, aby neprimerane vzrástli nevýhody pre obvineného a tým bol potlačený počet vecí vybavených prostredníctvom odklonu.¹⁸ Pri rozhodovaní o náhrade škody mladistvým alebo odstránení následkov činu je potrebné brať ohľad na schopnosti mladistvého tak, aby nebola nespravodlivo sťažená možnosť uspokojovania životných potrieb.

Okrem práva vyjadriť súhlas so zmierom, patrí k ďalším právam poškodeného právo byť včasne a rozsiahle informovaný o svojich právach a tiež o vhodných zariadeniach na pomoc obetiam trestných činov, právo pribrať si osobu, ktorej dôveruje, poškodený musí byť informovaný v prípade, že sa obvinený vyjadril nahradiť škodu spôsobenú trestným činom alebo inak prispieť k nahradeniu následkov činu alebo prevzal povinnosti, ktoré sa bezprostredne dotýkajú záujmov poškodeného. Pokiaľ škoda nebola v plnej výške nahradená alebo si to vyžaduje ochrana záujmov poškodeného, musí mu byť umožnené, aby sa pred odstúpením od trestného stíhania vyjadril. Napriek zákonom výslovne garantovanej ochrane záujmov poškodeného, tento už po odstúpení od trestného stíhania o ktorom musí byť informovaný¹⁹ nemôže podať žiadnu

---

¹⁶ § 8 JGG.

¹⁷ SCHROLL, H. V. *Die aktuelle Diversionsregelung*. In Österreichische Juristen-Zeitung, 2009, roč. 64, č. 4, s. 21.

¹⁸ BIRKLBAUER, A. *Reform der Diversion? Vorgesehene und diskutierte Änderungen*. In JSt – Journal für Strafrecht, 2004, č. 4, s. 114.

¹⁹ § 208 ods. 3 StPO.

subsidiárnu žalobu a tiež nemá právo požadovať pokračovanie v konaní a tým preskúmanie rozhodnutia o odklone prostredníctvom súdu.²⁰

5. POSTUP

Na možnosť odstúpenia od trestného stíhania po splnení zákonných podmienok musí obvineného upozorniť prokuratúra. Tá v zmysle § 207 StPO poučí obvineného o jeho právach, najmä o podmienkach nevyhnutných na odstúpenie od trestného stíhania, o potrebe jeho súhlasu, o možnosti obvineného požadovať pokračovanie v trestnom stíhaní, prípadne o iných okolnostiach, ktoré by mohli zapríčiniť pokračovanie v trestnom stíhaní a tiež ho upozorní na povinnosť zaplatiť paušálny poplatok do výšky 250 Eur v zmysle § 388 StPO. Túto povinnosť možno odpustiť, ak by zaplatením poplatku bola ohrozená výživa obvineného alebo jeho rodiny, o ktorú je povinný sa starať, ak by bolo ohrozená možnosť náhrady škody alebo odstránenia následkov činu.

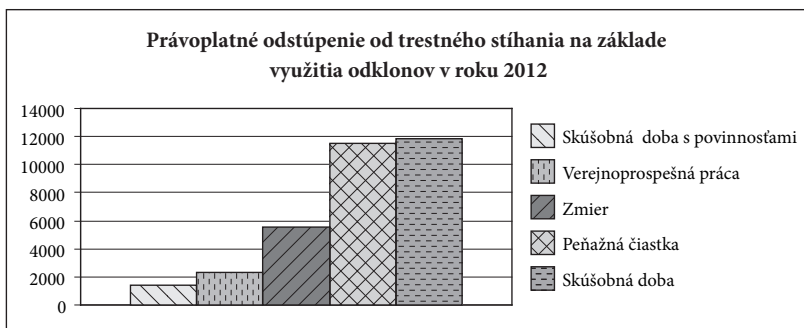
Trestný poriadok priamo v § 205 ods. 4 počíta v prípade zmiernosti s účasťou riešiteľa konfliktu (Konfliktregler), ktorý môže namiesto prokuratúry informovať obvineného o podmienkach, následkoch nedodržania zákonných podmienok, o povinnosti náhrady škody a rovnako sa usilovať o uzavretie zmiernosti medzi obvineným a poškodeným a tento následne podporovať. V Rakúsku túto funkciu plnia pracovníci spolku NEUSTART. Pracovník spolku nadviaže s obvineným a poškodeným kontakt a dohodne s nimi schôdzku. Následne vedie s oboma stranami súčasne, príp. podľa potreby v závislosti od konkrétneho trestného činu s každým samostatne, rozhovory, s cieľom dosiahnuť pre obe strany prijateľné a férové riešenie konfliktu. Vo väčšine prípadov je práve rozhovor medzi obeťou a páchatelom významným krokom k náprave páchatela. O priebežných výsledkoch rozhovorov informuje pracovník NEUSTARTu príslušnú prokuratúru alebo súd a zároveň kontroluje plnenie príp. povinností alebo iných dohôd. K úlohám pracovníkov patrí aj vedenie obvineného k nahradeniu spôsobenej škody alebo odstráneniu následkov trestného činu. Konečnú správu podáva pracovník až v prípade, že obvinený natolko splnil svoje doterajšie povinnosti, že po zohľadnení jeho správania je možné predpokladať, že dohodu bude dodržiavať alebo v prípade, ak nemožno očakávať, že dôjde medzi obvineným a poškodeným k zmiernosti. Následné odstúpenie od trestného stíhania je v kompetencii príslušnej prokuratúry alebo súdu.

²⁰ SEILER, S. *Strafprozessrecht*. 11. vyd. Wien: Facultas, 2010, s. 188.

Pred odstúpením od trestného stíhania musí byť informovaná kriminálna polícia, obvinený, poškodený, prípadne súd. V oznámení musia byť heslovite zhrnuté okolnosti smerodajné pre rozhodnutie.²¹ Po zastavení trestného stíhania nemôže obvinený voči tomuto rozhodnutiu podať sťažnosť. Práva obvineného sú dostatočne chránené tým, že možnosť využiť túto formu odklonu si vyžaduje výslovný súhlas obvineného a tiež možnosťou obvineného výslovne požadovať pokračovanie v trestnom stíhaní.²²

6. ŠTATISTICKÝ POHLAD NA INŠTITÚT ZMIERU

V roku 2012 sa trestné stíhanie podľa údajov vyplývajúcich z Bezpečnostnej správy Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky z roku 2012 (Sicherheitsbericht 2012)²³ v 43 762 prípadoch skončilo odstúpením od trestného stíhania využitím niektorého druhu odklonu. Právoplatne bolo odsúdených 36 275 osôb.²⁴

Zdroj: Bezpečnostná správa Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky za rok 2012, dostupné na <http://www.parlament.gv.at>.

²¹ § 208 ods. 3 StPO.

²² BIRKLBAUER, A. *Der Prozessgegenstand im österreichischen Strafverfahren. Umfang, Grenzen und die Folgen seiner Erledigung*. Wien: Neuer Wissenschaftlicher Verlag, 2009, s. 217.

²³ Sicherheitsbericht 2012 (Bezpečnostná správa Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky), s. 69. Dostupné na internete: http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/BR/III-BR/III-BR_00505/index.shtml.

²⁴ Sicherheitsbericht 2012, s. 24.

Využívanie odklonov v porovnaní s predchádzajúcim rokom pokleslo o 0,9 %. Zatiaľ čo, peňažná čiastka a verejnoprospešné práce boli o 4,7 %, resp. o 4,1 % ponúkané páchatelom častejšie ako minulý rok, aplikácia zmiernosti klesla o 2,4 %, skúšobná doba bez uloženia povinností o 5,4 % a skúšobná doba s uložení povinností o 8 %.²⁵

V prípade aplikácie jednotlivých druhov odklonov môžeme na grafe pozorovať značné rozdiely v závislosti od veku a pohlavia. Pri mladistvých páchateloch bola viac ako tretina odklonu aplikovaná podľa zákona o návykových jedoch, psychotropných látkach a prekurzoroch (Suchtmittelgesetz). Z ostatných druhov prevažovali verejnoprospešné práce s 26,8 % a zmiernosť s 18,6 %. U dospelých páchatelov naopak s 36,6 % dominuje zaplatenie peňažnej čiastky a za ním so 16,6 % nasleduje skúšobná doba bez uloženia obmedzení a povinností. Rozdiely môžeme sledovať aj v prípade pohlavia. Mužom je častejšie ponúknutá inštitút zmiernosti v 16,4 % ako ženám s 13,9 %. Naopak u žien bývajú o 6 % častejšie využívané verejnoprospešné práce v 36,2 % a rovnako o 4,7 % častejšie aj skúšobná doba bez uloženia obmedzení a povinností s 18,7 %.

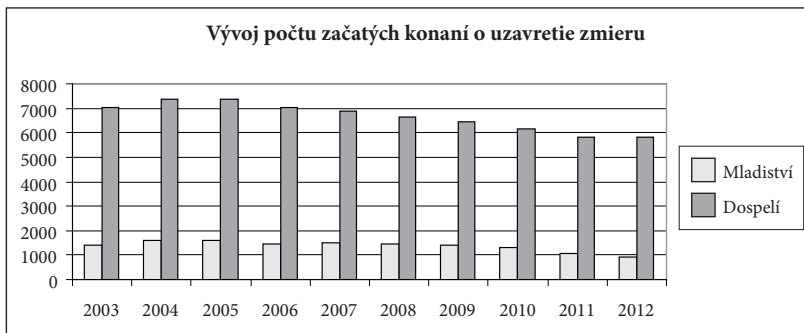

Zdroj: Bezpečnostná správa Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky za rok 2012, dostupné na <http://www.parlament.gv.at>.

Od roku 1985, kedy sa začal po prvýkrát využívať v rámci modelového projektu inštitút zmiernosti bolo spracovaných 155.901 prípadov, z ktorých 28 % tvorili mladiství páchatelia. To znamená, že 291.765 ľudí z toho 135.864 obetí

²⁵ Sicherheitsbericht 2012, s. 69.

malo možnosť ukončiť svoj spor mimo súdu.²⁶ V roku 2013 bolo toto riešenie ponúknuté 15.033 osobám, z toho 6.275 obetiam. V posledných rokoch však jeho využívanie klesá.

Zdroj: Bezpečnostná správa Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky za rok 2012, dostupné na <http://www.parlament.gv.at>.

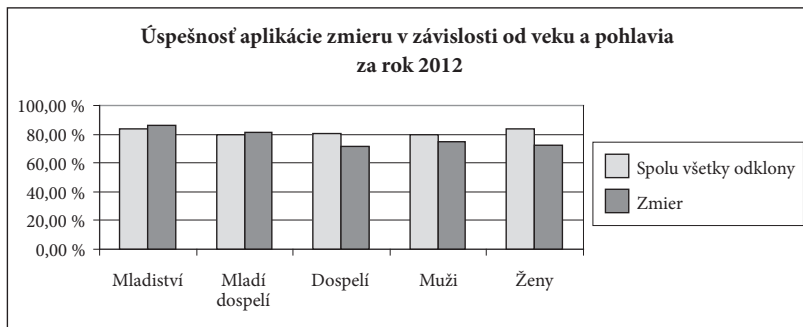
Obvinení, ktorých trestné stíhanie sa skončilo uzavretím zmiernu a odstúpením od trestného stíhania sa v roku 2012 dopúšťali najmä trestných činov proti telu a zdraviu – viac ako 3/4 pridelených prípadov. Až 67,3 % všetkých zmiernov bolo uzavretých za trestný čin ublíženia na zdraví (§ 83 StGB), ďalej nasledovalo poškodzovanie vecí (§ 125 StGB) v 7,7 %. Krádež (§ 127 StGB) predstavovala iba 1,3 % na rozdiel od využívania inštitútu verejnoprospešných prác, kde páchatelia krádeže tvorili až 20,3 %.

Miera úspešnosti aplikácie zmiernu, teda prípadov, kedy došlo k splneniu podmienok a odstúpeniu od trestného stíhania sa líši od veku aj pohlavia. Najväčšia bola pri mladistvých páchateloch – 85,9 % prípadov sa skončilo odstúpením od trestného stíhania. Pri dospelých páchateloch je miera úspešnosti 71,3 %. U mužov sa neskončí trestné stíhanie odstúpením v 25,1 %, u žien v 27,4 %.²⁷

²⁶ Sicherheitsbericht 2012, s. 72.

²⁷ Tamtiež, s. 76.

Zdroj: Bezpečnostná správa Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky za rok 2012, dostupné na <http://www.parlament.gv.at>.

Kladne môže hodnotiť aj vplyv toho odklonu na špeciálnu recidívu. Podľa štúdie z osôb, u ktorých došlo k odstúpeniu od trestného stíhania na základe uzavretia zmiernosti bolo 14 % páchateľov v priebehu 2,5 roka opätovne odsúdených. Z odsúdených bola väčšina – 65 % odsúdených jedenkrát, 28 % dva až trikrát a 7 % viac ako štyrikrát. Najčastejšie uloženou sankciou po opätovnom odsúdení bol trest odňatia slobody, ktorého výkon bol podmienene odložený v 38 %, peňažný trest v 35 %, 10 % páchateľov bol uložený trest odňatia slobody.²⁸

7. ZÁVER

Restoratívna justícia prináša so sebou veľké množstvo možností ako skutočne diferencovať a individualizovať nielen ukladané sankcie, ale tiež ako individualizovať spôsob prejednávania trestného činu, teda diferencovať trestný proces.²⁹ V posledných rokoch sa potreba restoratívneho prístupu dostáva do popredia. Jedným z jej dôležitých prvkov je bez pochyby zmier. Kým v Slovenskej republike je tento inštitút využívaný minimálne (od roku 2006 bol využitý

²⁸ HOFINGER, V., NEUMANN, A. *Legalbiografien der NEUSTART Klienten. Legalbewährung nach Außergerichtlichem Tausgleich, Gemeinnütziger Leistung und Bewährungshilfe*. Dostupné na internete: <http://www.irks.at/legacy/downloads/Endbericht%20Legalbiografien.pdf>.

²⁹ KARABEC, Z. *Koncept restoratívnej justice*. In Restoratívna justice. Sborník príspevků a dokumentů., Praha: IKPS, 2003, s. 18.

v 1.056 prípadoch), v Rakúsku len za rok 2012 bolo ustúpené od trestného stíhania použitím zmiernosti u 5.518 odsúdených, čo možno hodnotiť pozitívne, lebo prostredníctvom využívania odklonov sa obmedzí časovo aj finančne náročné trestné stíhanie na zložitejšie prípady alebo závažnejšie trestné činy. Odklony však nemožno vnímať iba ako opatrenia určené na zrýchlenie a zjednodušenie trestného konania pri menej závažných prípadoch, ale tiež ako možnosť úplne prihliadnuť na špecifickú situáciu páchateľa a obeť.³⁰ Na rozdiel od klasických foriem trestania sa alternatívne spôsoby riešenia sporov nezameriavajú výlučne na oblasť represie a vyslovenie výroku o vine a treste, ale zdôrazňujú individuálny prístup riešenia trestnej činnosti a poukazujú na význam preventívneho prvku práce s obvinenými (resp. odsúdenými).³¹ Pri zmieri je veľký dôraz kladený aj na poškodeného, jednou z podmienok na odstúpenie od trestného stíhania je okrem súhlasu obvineného a nahradenia ujmy alebo iného pričinenia sa o odstránenie následkov trestného činu aj súhlas poškodeného, ktorý sa stáva aktívnou súčasťou trestného procesu a môže rozhovorom s páchateľom získať odpoveď na často kladené otázky „Prečo? Prečo práve ja?“. Pre páchateľa je dôležité spoznať následky svojho činu a vypočúť si ich z pohľadu obeť. Postoj, ktorý zaujme a spôsob ako sa vysporiada s následkami a príčinami trestnej činnosti, či prevezme zodpovednosť za spáchaný trestný čin sa odrazia najmä na skutočnosti, či v budúcnosti dôjde k opakovaniu trestnej činnosti.

Resumé: The Restorative justice brings so many options how to really differentiate as well as individualize not only imposed sanctions, but also how to individualize the way of hearing of the committed crime in the court, what means how to differentiate the criminal procedure. Through of the use of diversion, which basic purpose is different way how to hear, as well as how to decide a particular case in criminal procedure, in which is to be achieved the diversion in compare with the standard procedure, which is generally too lengthy. The main aim is to achieved faster and more effective process of hearing as well as decision regarding the particular crime. We have to take into consideration, that such way of procedure should save the time, as well as money in order to use them in resolving of some other complicated (capital) cases or some very serious crimes. However, on the other hand, the diversions are not only the measures in order to accelerate and to simplify the criminal proceeding regarding the solving of minor crime, but also the option to take into account the specific situation of offender and victim of the crime. To one of the important ele-

---

³⁰ KARABEC, Z. *Koncept restoratívnej justície*. In Restoratívni justice. Sborník příspěvků a dokumentů., Praha: IKPS, 2003, s. 18.

³¹ RIZMAN, S., SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P. *K problematice alternativních trestů*. In Trestní právo, 1997, roč. 1, č. 7–8. s. 8.

ment of diversions belongs the mediation in penal matters. While in Slovak republic, such legal institution has been used in minimum cases (since 2006, it has been used in 1.056 cases), in Austria as opposed to Slovak republic, there was using of the legal institution of the mediation in penal matters more common (in 2012 there were re-solving 5.518 case by using of such institution). It can be evaluated positively, because modern criminal policy is trying to solve some negative phenomenons in criminal law, not increase of punishment, but put the emphasis on the use of various forms of diversions and alternative sanctions. They are very actual issue, first of all the question regarding the increasing of the criminality as well as with a high rate of second offense concerning criminal recidivists, which is more than 30 % of a total number of convicted people.

Literatúra

1. BIRKLBAUER, A. Reform der Diversion? Vorgesehene und diskutierte Änderungen. In *JSt – Journal für Strafrecht*. ISSN 1813-3517. 2004, č. 4, s. 109–115.
2. GRAFL, CH. Ein Jahr Diversion in Österreich Anspruch und Wirklichkeit. In *Österreichische Juristen-Zeitung*. ISSN 0029-9251. 2001, roč. 56, č. 11, s. 412–421.
3. GRAFL, CH. Empirische Daten zur Diversion in Österreich in den Jahren 2000–2001. In *Österreichische Juristen-Zeitung*. ISSN 0029-9251. 2002, roč. 57, č. 11, s. 413–420.
4. HOFINGER, V., NEUMANN, A. Legalbiografien der NEUSTART Klienten. Legalbewährung nach Außergerichtlichem Tausgleich, Gemeinnütziger Leistung und Bewährungshilfe. Dostupné na internete: <http://www.irks.at/legacy/downloads/Endbericht%20Legalbiografien.pdf>.
5. KALVODOVÁ, V. Alternativní sankce a nová kodifikace trestního práva hmotného. In *Koncepce nové kodifikace trestního práva hmotného České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 136 s.
6. KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In *Restorativní justice. Sborník příspěvků a dokumentů.*, Praha: IKPS, 2003. 146 s. ISBN 80-7338-021-8.
7. KLÁTIK, J. Koncepcia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461. 2008, roč. 60, č. 1, s. 73–85.
8. MAREŠOVÁ, A., VÁLKOVÁ, J. K problematice alternativních trestu. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1994.
9. Österreich report 2013–2001, dostupné na internete: www.neustart.at, Bezpečnostná správa Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky za roky 2000–2012. Dostupné na: <http://www.parlament.gv.at>.

10. RIZMAN, S., SOTOLÁŘ, A., ŠÁMAL, P. K problematice alternativních trestu. In Trestní právo. ISSN 1211-2860. 1997, roč. 2, č. 7–8.
11. SEILER, S. Strafprozessrecht. 11. vyd. Wien: Facultas, 2010. s. 335. ISBN 978-3-7089-0663-8.
12. SCHROLL, H. V. Die aktuelle Diversionsregelung. In Österreichische Juristen-Zeitung. ISSN 0029-9251. 2009, roč. 64, č. 4, s. 20–24.
13. Sicherheitsbericht 2012 (Bezpečnostná správa Ministerstva spravodlivosti Rakúskej republiky), s. 69. Dostupné na internete: http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/BR/III-BR/III-BR_00505/index.shtml.
14. ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 1. vyd. Praha: Leges, 2011. 420 s. ISBN 978-80-87212 -68-4.

Kontakt

JUDr. Viktória Pagáčová

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

viktoria.kurucova@gmail.com

RESTORATIVNÍ JUSTICE A POSTIH DAŇOVÝCH DELIKTŮ V ČESKÉ REPUBLICE

Restorative Justice and Tax Non-compliance Penalties in the Czech Republic

Alexander Nett

Abstrakt: Článek se zabývá klady a zápory uplatňování koncepce restorativní justice v českém systému trestní spravedlnosti. Autor poukazuje na rizika spojená s uplatňováním restorativní justice ve vztahu k daňové kriminalitě. V rámci úvah de lege lata uvádí zásadní výhrady k trestně právní úpravě postihu daňových deliktů. De lege ferenda formuluje návrhy, které by měly přispět právě k posílení koncepce restorativní justice právě v oblasti daňové kriminality.

Klíčové slová: restorativní justice, daňová kriminalita, účinná lítost, procesní formy řešení daňové kriminality.

Abstract: The article deals with application of the concept of restorative justice in relationship to tax criminality. The author points out the applicable legislation, case law of the Supreme Court of the CR and the Constitutional Court of the CR. In the framework of considerations de lege lata, the author introduces the fundamental reservations to the criminal regulation of prosecution of tax offenses in connection with effective repentance and process forms of resolving tax criminality. De lege ferenda formulates proposals that should contribute to strengthening the concept of restorative justice in the area of tax-related criminality.

Key words: restorative justice, tax criminality, effective repentance, process forms of resolving tax criminality.

Motto

Jen upřímným přiznáním a odpuštěním se dá spáchané zlo definitivně odstranit. Žádné lidské spolužití se bez odpuštění a smíření nemůže trvale obejít. Proto právo potřebuje různé formy dobrodiní.

1. ZÁKLADNÍ PRINCIPY RESTORATIVNÍ JUSTICE

Základní principy restorativní justice přijaté v květnu 1966 pracovní skupinou pro restorativní justici Aliance nevládních organizací vypracoval Ron Claassen. Jedná se o následující.

1) Trestný čin je především přestupek proti lidským vztahům a až druhotně porušení zákona, protože zákony jsou vydávány za účelem ochrany bezpečí a spravedlnosti v lidských vztazích.

2) Restorativní justice uznává, že trestný čin (násilí spáchané na osobách a vztazích) je nesprávné jednání, ke kterému by nemělo docházet a také uznává, že pokud se tak stane, existují jistá nebezpečí a příležitosti. Nebezpečím rozumíme, že komunita, oběť (oběti) nebo pachatel se budou následkem odpovědi cítit ještě více odcizeni, více poškozeni, zneváženi, oslabeni, budou se cítit ještě méně bezpečně a budou mít ještě menší snahu spolupracovat se společností. Příležitostí rozumíme, že bezpráví je uznáno a vyjádřeno. Spravedlnost je obnovena a budoucnost je vyjasněna, takže účastníci se cítí bezpečnější a důstojnější, jsou posilněni a více ochotní spolupracovat mezi sebou a se společností.

3) Restorativní justice je proces, který „dává věci do pořádku, jak je to možné“, což zahrnuje: pozornost věnovanou potřebám vzniklým spácháním trestného činu, což je např. bezpečí a oprava škod na vztazích a fyzické škody způsobené trestným činem; pozornost věnovanou potřebám vztahujícím se k příčině trestného činu (závislost na návykových látkách, nedostatek sociálních nebo pracovních dovedností nebo zdrojů, nedostatek morálního nebo etického základu, atd.)

4) Primární oběť (oběti) trestného činu je (jsou) ta (ti), která je (které jsou) nejvíce zasaženy trestným činem. Sekundární oběti jsou ostatní, kteří jsou zasaženi trestným činem. Tato kategorie může zahrnovat členy rodiny, přátele, svědky, pracovníky trestního soudnictví, komunitu, atd.

5) Ve chvíli, kdy obavy o bezpečnost ze strany přímé oběti, komunity a pachatele jsou uspokojeny, restorativní justice chápe tuto situaci jako moment poučení pro pachatele; příležitost, kdy je možno pachatele povzbudit ke snaze naučit se novým způsobům chování a existence v komunitě.

6) **Restorativní justice dává přednost odpovědi na trestný čin v nejranějším možném stádiu**, s maximální možnou mírou dobrovolné spolupráce a minimální mírou nátlaku, neboť uzdravení vztahů a učení se novému jsou procesy založené na dobrovolnosti a spolupráci.

7) Restorativní justice dává přednost tomu, aby většina trestných činů byla projednávána v rámci kooperativní struktury zahrnující ty, kteří byli trestným činem postiženi, jako podporu a odpovědnost poskytující komunita. Toto může zahrnovat primární a sekundární oběti a jejich rodiny, pachatele a jeho rodinu, zástupce komunity, zástupce vlády, zástupce náboženské komunity, zástupce školy, atd.

8) Restorativní justice uznává, že ne všichni pachatelé se rozhodnout pro spolupráci. Proto je zde potřeba vnějšího orgánu, který učiní rozhodnutí za pachatele, který nebude ochotný spolupracovat. Rozhodnutí orgánů a jejich následky by měly být přezkoumány s ohledem na to, zda jsou rozumné restorativní a zachovávající důstojnost oběti (obětí), pachatele (pachatelů) a komunity.

9) Restorativní justice dává přednost tomu, aby pachatelé, kteří představují značné bezpečnostní riziko a dosud nejsou ochotni spolupracovat byli umístěni v prostředí, kde je důraz kladen na bezpečnost, kladné hodnoty, etiku, odpovědnost vůči ostatním, zodpovědnost za své chování a zdvořilost. Měli by se dozvědět o dopadu jejich trestného činu (činů) na oběti, být pozváni naučit se empatii, měla by jim být nabídnuta možnost získat znalosti, které by jim umožnily stát se prospěšnými členy společnosti. Mělo by se jim stále dostávat pozvání (ne nátlaku), aby začali spolupracovat s komunitou a nejdříve jak je to možné by měli dostat příležitost se takto projevit ve vhodném prostředí.

10) Restorativní justice vyžaduje nastavbové struktury založené na odpovědnosti, využívající přirozenou komunita do té míry jak je to možné, neboť dodržování dohod je klíčem k vytvoření navzájem si důvěřující komunity.

11) Restorativní justice uznává a podporuje roli kolektivních institucí včetně náboženské komunity, v jejich úloze učení a stanovení morálních a etických norem, na kterých je komunita postavena.

2. TRESTNÝ ČIN ZKRÁCENÍ DANĚ, POPLATKU A PODOBNÉ POVINNÉ PLATBY PODLE § 240 TrZ, PODLE ČESKÉHO TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

Trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 TrZ, podle platné právní úpravy obsažené v trestním zákoníku (z. č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů) postihuje zkrácení daně či jiné povinné platby a vylákání výhody na takové platbě. Současně došlo k odstranění výklado-

vých problémů dřívější právní úpravy, kdy tyto alternativy byly obsaženy v samostatných základních skutkových podstatách podle § 148 odst. 1 a 2 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění účinném do 31. 12. 2009. Zde podle výkladových stanovisek praxe bylo možné sčítat rozsah zkrácení daně či jiné povinné platby s rozsahem výhody vylákané na takové platbě a tím dosáhnout podmínek pro přísnější právní kvalifikaci, tedy za způsobení značné škody, resp. škody velkého rozsahu ve smyslu § 148 odst. 3 písm. c) a odst. 4 tr. zák. Podle platné právní úpravy je kumulace vyjádřena zcela jednoznačně. Ustanovení § 240 odst. 2 písm. c) a odst. 3 TrZ totiž odkazují na čin uvedený v § 240 odst. 1 TrZ.

U trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 2 písm. c) a odst. 3 TrZ je uveden znak podmiňujícího použití vyšší trestní sazby pojmy „ve značném rozsahu“ a „ve velkém rozsahu“. Tyto odpovídají pojmu „značné škodě“ a „škodě velkého rozsahu“ ve smyslu § 138 odst. 1 TrZ, resp. „značnému prospěchu“ a „prospěchu velkého rozsahu“ ve smyslu § 138 odst. 2 TrZ (jedná se o částku nejméně 500 000,- Kč, resp. 5 000 000,- Kč).

Podle § 240 tr. zák. se trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dopustí ten,

(1) Kdo ve větším rozsahu zkrátí daň, clo, pojistné na sociální zabezpečení, pojistné na zdravotní pojištění, poplatek nebo jinou podobnou povinnou platbu anebo vyláká výhodu na některé z těchto povinných plateb, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nejméně se dvěma osobami,
- b) poruší-li k usnadnění takového činu úřední uzávěru, nebo
- c) spáchá-li takový čin ve značném rozsahu.

(3) Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve velkém rozsahu.

Patrně se lze ztotožnit se závěrem, že u tohoto trestného činu z hlediska jeho závažnosti je nutné při stanovení rozsahu krácení daně použít pouze a výlučně finanční hledisko. Dosud převažují názory, že rozsah zkrácení daně je dán výší daňové povinnosti respektive daně stanovené podle příslušného daňového předpisu nikoliv daní a jejím příslušenstvím. Jinými slovy. Příslušenství daně není v praxi orgánů činných v trestním řízení považováno za hledisko rozhodující pro stanovení rozsahu krácení daně. V tomto směru je pak na místě rozlišovat škodu vzniklou státu nebo jinému příjemci daně v souvislosti s jejím krácením. Vzniklá škoda tak může zahrnovat mimo daňové povinnos-

ti i příslušenství daně. Pokud se tedy poškozený připojí postupem podle § 43 tr.ř. se svým nárokem na náhradu škody vzniklou v souvislosti s trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 TrZ, je na místě, aby soud v odsuzujícím rozsudku také uložil odsouzenému povinnost náhrady škody v rozsahu zkrácené daně vč. jejího příslušenství.

3. PRÁVNÍ ÚPRAVA PODMÍNEK ÚČINNÉ LÍTOSTI V ČESKÉM TRESTNÍM ZÁKONÍKU

V ustanovení § 33 TrZ jsou upraveny podmínky účinné lítosti. Ve výčtu trestných činů je uveden i trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TrZ. Zánik trestnosti je vázán na splnění podmínky, že pachatel dobrovolně škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil nebo učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. Oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.

Důvodová zpráva k § 33 TrZ uvádí, že v podstatě beze změny oproti současné úpravě nová kodifikace upravuje zánik trestní odpovědnosti ve formě účinné lítosti (§ 33), kde byly jen doplněny některé nové trestné činy a trestné činy, které z hlediska jejich povahy by měly být také pokryty ustanovením o účinné lítosti. Ochrana některých nejdůležitějších zájmů chráněných trestním zákonem totiž vyžaduje, aby v tomto ustanovení uvedené některé těžké zločiny, jakož i další trestné činy zpravidla ohrožující zvýšenou měrou chráněné zájmy anebo kde z hlediska jejich povahy je větší zájem na zabránění následkům než na potrestání pachatele, byly včas odhaleny nebo, aby se jejich následkům jinak včas zabránilo, a to i za cenu, že pachatel nebo některý z pachatelů nebude potrestán.

Osnova zachovává účinnou lítost podle § 33 TrZ také u trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 238), a to i s přihlédnutím k zvláštnímu ustanovení o účinné lítosti (§ 240) u trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 239). Rozdílná úprava účinné lítosti zde vyplývá z odlišné povahy postihovaného jednání. Trestný čin podle § 240 TrZ postihuje zkrácení daně nebo podobné povinné platby, které je svoji povahou zpravidla podvodným jednáním, zatímco trestný čin podle § 239 TrZ postihuje pouhé neodvedení takové povin-

né platby, a proto je možno v tomto případě dosáhnout účinné lítosti pouhým dodatečným splněním povinnosti.

Primárním účelem účinné lítosti je motivace pachatele **k aktivnímu postoji nebo jednání směřujícímu k zamezení nebo napravení škodlivého následku**. Sekundárním účelem účinné lítosti je stanovení podmínek, za nichž trestnost činu zaniká. Tyto podmínky musí být vždy nutně v souladu s primárním účelem účinné lítosti.

Dosavadní dlouholetý soudní restriktivní výklad pojmu *dobrovolně* jako podmínky účinné lítosti vede k tomu, že je zcela potlačen primární účel účinné lítosti za něž lze považovat zájem na řádném, byť dodatečném splnění daňové povinnosti před zájmem na trestním postihu pachatele pro trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné dávky dle § 240 TrZ.

K problematice dobrovolnosti jako jedné z podmínek zániku trestnosti se vyjádřil i Ústavní soud. Ve svém nálezu sp.zn.: IV. ÚS 3093/2008 ze dne 28. 7. 2009 uvedl:

„Dobrovolnost jednání přitom není vyloučena jen proto, že pachatel jednal pod vlivem obavy z možného trestního stíhání. Tato obava nijak nevylučuje dobrovolnost napravení škodlivého následku trestného činu. I jednání, které je motivováno snahou odvrátit trestní stíhání může být dobrovolné. Vždy záleží na konkrétních okolnostech případu například z jakou bezprostředností trestní stíhání hrozí“.

Rovněž Ústavní soud konstatoval, že „ustanovení § 66 TrZ je zvláštním projevem vůle zákonodárce, v němž deklaroval, že pro stát, proti němuž jsou namířené v citovaném ustanovení uvedené trestné činy, je jednoznačně výhodnější dojde-li k nápravě, uvedení v původní či pokojný stav, než taková jednání trestat. Zákonodárce projevil snahu pomoci pachateli trestné činnosti opustit jinak bezvýchodnou situaci, do níž se dostane ten, kdo se sice dopustil trestného jednání, jehož důsledky však stát doposud nepocítil. V opačném případě by pachatele nic nemotivovalo k odstranění protiprávního stavu. Přitom důsledky a dopad trestného činu by měl nepochybně závažnější důsledky než nepotrestání pachatele. Ústavní soud sdílí přesvědčení, že stát institutem účinné lítosti slíbil prostřednictvím zákona beztrestnost výměnou za peníze. Pokud stát po jejich obdržení svůj slib nedodržel jedná se o nepřiměřenou restrikcí“.

Dalším daňovým trestným činem je trestný čin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241 TrZ. K tomuto trestnému činu se ovšem váže zvláštní ustanovení o účinné lítosti obsažené v § 242 TrZ. Trestní odpovědnost zaniká, jestliže pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek.

Z podaného je zřejmé, že ve vztahu k trestnému činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TrZ není v trestním zákoníku formulováno zvláštní ustanovení o účinné lítosti.

4. PRÁVNÍ ÚPRAVA PODMÍNEK ÚČINNÉ LÍTOSTI V ČESKÉM DAŇOVÉM ŘÁDU

Daňový řád (z. č. 280/2009 Sb., v platném znění), který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2011 obsahuje výslovné ustanovení o podmínkách zániku trestnosti daňového trestného činu z důvodu účinné lítosti. V § 148 odst. 7 daňového řádu jsou výslovně upraveny podmínky pro zánik trestnosti daňového trestného činu z důvodu účinné lítosti. Pokud daňový subjekt podá řádné daňové tvrzení nebo dodatečné daňové tvrzení a současně tvrzenou daň včetně jejího příslušenství uhradí, **je-li toho třeba pro zánik trestnosti daňového trestného činu z důvodu účinné lítosti, lze daň stanovit bez ohledu na to, zda již uplynula lhůta pro stanovení daně.**

Jedná se o novum. V tomto ustanovení je explicitně stanovena návaznost mezi dodatečným daňovým tvrzením a úhradou daně včetně příslušenství a zánikem trestnosti daňového trestného činu z důvodů účinné lítosti.

Důvodová zpráva k tomuto usnesení uvádí cituji: „Správci daně je podle § 148 odst. 7 zákona dána možnost stanovit daň bez ohledu na běh lhůt pokud se daňový subjekt svým tvrzením bude domáhat jejího stanovení k naplnění podmínek za nichž zaniká trestnost jeho chování v důsledku účinné lítosti“.

Z uvedené zákonné úpravy vyplývá výslovné upřednostnění ochrany a naplňování fiskálního zájmu před represí. Jinými slovy řečeno. Dobrovolné dodatečné splnění daňové povinnosti a odstranění škodlivého následku v podobě úhrady daně a jejího příslušenství je prioritním společenským zájmem zakládajícím beztrestnost daňového subjektu ve smyslu § 33 TrZ.

5. TRESTNÝ ČIN ZKRÁCENÍ DANĚ, POPLATKU A POJISTNÉHO PODLE § 276 TrZ, A PRÁVNÍ ÚPRAVA PODMÍNEK ÚČINNÉ LÍTOSTI VE SLOVENSKÉM TRESTNÍM ZÁKONÍKU

Novelou trestního zákona provedenou z. č. 246/2012 Zz účinným od 1. 10. 2012 byly do trestního zákoníku přijaty dvě nové skutkové podstaty trestných činů, a to daňového podvodu a maření výkonu správy daně. Došlo k vyjmutí trestného činu zkrácení daně a pojistného podle § 276 TZ z výčtu obecných případů zániků trestnosti v důsledku účinné lítosti ve smyslu § 85 TZ a jeho zařazení mezi zvláštní případy účinné lítosti podle § 86 odst. 1 písm. e) TZ.

Z toho vyplývá, že na základě tohoto ustanovení je pachatel beztrestný za podmínky, že splatnou daň včetně příslušenství dodatečně zaplatí nejpozději v den následující po dni, kdy se obviněný po skončení vyšetřování může seznámit s jeho výsledkem. Tento zvláštní případ účinné lítosti se vztahuje i na trestný čin neodvedení daně a pojistného dle § 277 TZ a trestný čin nezaplacení daně a pojistného dle § 278 TZ.

Dalšími podmínkami zvláštního případu účinné lítosti je okolnost, že obviněný nebyl za obdobný čin v předcházejících 24 měsících postižen a nebo nebylo vůči obviněnému vedené trestní stíhání za obdobný čin v předcházejících 24 měsících, které bylo zastavené právě z důvodů zániku trestnosti některého z uvedených daňových trestných činů podle § 86 odst. 1 písm. e) TZ.

Zánik trestnosti trestného činu daňového podvodu podle § 277a TZ a trestného činu maření výkonu správy daní podle § 278a TZ v důsledku účinné lítosti není možný.

6. ODKLONY A TRESTNÝ ČIN ZKRÁCENÍ DANĚ, POPLATKU A PODOBNÉ POVINNÉ PLATBY PODLE § 240 TrZ

Trestní řád (z. č. 141/1961 Sb., v platném znění) obsahuje následující formy odklonu:

a) Dohodu o vině a trestu.

Podle § 175a odst. 8 tr.ř. dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému. Dohoda o vině a trestu je dohodou mezi státním zástupcem a obviněným. V přípravném řízení je možné ji uzavřít pouze u trestných činů, které nejsou zvlášť závažnými trestnými činy, tedy **u přečinů a zločinů, u nichž horní hranice odnětí svobody nedosahuje 10 let**. Dohodu nelze uzavřít dále v případech, kdy je obviněný stíhán jako uprchlý.

Základní podmínkou zahájení jednání o dohodě o vině a trestu je skutečnost, že výsledky vyšetřování dostatečně prokazují závěr, že se skutek stal, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obviněný. Pokud je tato základní podmínka splněna, může státní zástupce zahájit, na návrh obviněného či i bez jeho návrhu jednání s obviněným o obsahu této dohody. K řádnému uzavření dohody musí být splněny ještě dvě další základní podmínky. Výslovné prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán a neexistence důvodných pochybností o pravdivosti tohoto prohlášení.

Dohodu o vině a trestu podle § 175a tr.ř. lze sjednat u přečinů a zločinů, u nichž horní hranice odnětí svobody nedosahuje 10 let. Proto je možné tento institut využít v případě je-li jednání obviněného kvalifikováno jako zločin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 tr. zák., nebo podle § 240 odst. 1,2 tr. zák., případně podle § 240 odst. 1,3 TrZ.

Podle § 175a odst. 5 tr.ř. státní zástupce při sjednávání dohody o vině a trestu dbá také na zájmy poškozeného. Je-li poškozený sjednávání dohody o vině a trestu přítomen, vyjádří se zejména k rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Dohodu o vině a trestu lze sjednat i bez přítomnosti poškozeného, nedostaví-li se k jednání, ačkoli o něm byl řádně vyrozuměn, nebo nedostaví-li se k jednání a nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení již uplatnil nebo prohlásil, že jej uplatňovat nebude. Uplatnil-li poškozený, který není jednání přítomen, nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, může se státní zástupce za poškozeného dohodnout s obviněným o rozsahu a způsobu náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení až do výše uplatněného nároku.

Z obsahu tohoto ustanovení je zřejmé, že dohodu o vině a trestu nebude možné sjednat bez toho aniž by došlo k náhradě vzniklé škody. Státní zástupce má podle našeho názoru patrně povinnost zjistit u správce daně výši vzniklé škody (výši splatné daně a výši příslušenství).

Doposud nejsou známi statistické údaje o tom zda a v jakém rozsahu je dohoda o vině a trestu v praxi využívána v případech právní kvalifikace jednání obviněného jako přečin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 tr. zák., nebo jako zločin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1,2 tr. zák., případně podle § 240 odst. 1,3 tr. zák.

b) Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podle § 307 odst. 1 tr.ř. v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání za splnění v zákoně uvedených podmínek.

c) Narovnání

Podle § 309 odst. 1 tr.ř. v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání za splnění v zákoně uvedených podmínek.

Podle § 14 tr. zák. trestné činy se dělí na přečiny a zločiny. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

V § 240 odst. 1 tr. zák. je upraven přečin, neboť horní sazba trestu odnětí svobody činí šest měsíců. V § 240 odst. 2 a 3 tr.zák. je upraven zločin, neboť je horní hranice trestu odnětí svobody až deset let.

Proto lze podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 tr.ř. a narovnání 309 tr.ř. použít v případech, kdy je jednání obviněného kvalifikováno jako přečin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 TrZ. Nikoliv je-li jednání obviněného kvalifikováno jako zločin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 2, 3 TrZ. Podmínkou použití těchto forem odklonu je úhrada vzniklé škody. Domníváme se, že tato podmínka může být splněna pouze a výlučně v případě, je-li ze strany obviněného uhrazena splatná daň a příslušenství daně.

7. ÚVAHY DE LEGE LATA

Platné právní úpravě obsažené v trestním zákoníku lze vytknout absenci výslovné právní úpravy zvláštního ustanovení o účinné lítosti, které by se vztahovalo k podmínkám zániku trestnosti trestného činu zkrácení daně, poplatků a podobné povinné platby dle § 240 TrZ.

Další výtky směřuje k soudnímu výkladu podmínek účinné lítosti. Dosaďadní dlouholetý soudní výklad podmínek účinné lítosti, především pojmu dobrovolnosti nelze považovat za správný, neboť se jedná o restriktivní výklad pojmu *dobrovolně* jako podmínky účinné lítosti. Tímto přístupem je zcela potlačen primární účel účinné lítosti, tedy zájem na řádném, byť dodatečném splnění daňové povinnosti před zájmem na trestním postihu pachatele pro trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné dávky dle § 240 TrZ.

Z nálezu Ústavního soudu III. ÚS 252/04 ze dne 25.1.2005 jakož i nálezu IV. ÚS 301/05 ze dne 13.11.2007 vyplývá, že obecný soud je povinen vždy zvážit, zda konkrétní okolnosti neodlišují jimi řešený případ od případu řešeného starší judikaturou (*distinguishing*) nebo zda na základě argumentace účastníků řízení není na místě iniciovat judikatorní odklon (*overruling*).

V této souvislosti nutno zdůraznit, že povinností soudů je judikaturu Ústavního soudu reflektovat.

Máme za to, že judikatorní odklon od restriktivního výkladu účinné lítosti je nezbytný a potřebný.

Restriktivní výklad zcela zásadním způsobem odporuje platné právní úpravě, především principu *ultima ratio* obsaženému v § 12 odst. 2 TrZ z něhož jednoznačně vyplývá povinnost státu uplatňovat prostředky trestního práva zdrženlivě. Restriktivní výklad ve svých důsledcích vede k tomu, že dochází zcela k potlačení primárního účelu účinné lítosti, za něž lze považovat zájem na řádném, byť dodatečném splnění daňové povinnosti před zájmem na trestním postihu pachatele.

Jinými slovy řečeno. Účinná lítost představuje dobrodiní zákonodárce. Podle našeho názoru je naprosto nepřijatelné a v rozporu s ústavněkonformním výkladem, aby praxe prostřednictvím výkladu omezovala samotnou podstatu a účel účinné lítosti.

Trestní zákoník ke škodě věci neupravil podmínky zvláštního případu účinné lítosti ve vztahu k trestnému činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 TrZ, ačkoliv proklamuje zásadu *ultima ratio*.

Účinná lítost představuje dobrodiní zákonodárce. Proto je naprosto nepřijatelný a v rozporu s koncepcí restorativní justice současný přístup soud-

ní praxe, která prostřednictvím restriktivního výkladu podmínek účinné lítosti omezuje samotnou podstatu a účel účinné lítosti.

8. ÚVAHY DE LEGE FERENDA

Jedním z principů restorativní justice je skutečnost, že dává přednost odpovědi na trestný čin v nejranejším možném stádiu, s maximální možnou mírou dobrovolné spolupráce a minimální mírou nátlaku, neboť uzdravení vztahů a učení se novému jsou procesy založené na dobrovolnosti a spolupráci.

Proto se plně ztotožňujeme s nálezem Ústavního soudu sp.zn.: IV. ÚS 3093/2008 ze dne 28.7.2009 v němž uvedl, že „Dobrovolnost jednání přitom není vyloučena jen proto, že pachatel jednal pod vlivem obavy z možného trestního stíhání. Tato obava nijak nevyklučuje dobrovolnost napravení škodlivého následku trestného činu. I jednání, které je motivováno snahou odvrátit trestní stíhání může být dobrovolné. Vždy záleží na konkrétních okolnostech případu například z jakou bezprostředností trestní stíhání hrozí“.

Tento náleží Ústavního soudu je plně souladný právě se shora uvedeným principem restorativní justice.

Naopak judikatura Nejvyššího soudu ČR, která dlouhodobě ulpívá na restriktivním výkladu pojmu dobrovolnosti u účinné lítosti upravené v § 33 TrZ, je v rozporu s principem restorativní justice. Rovněž s principem ultima ratio obsaženém v ustanovení § 12 TrZ.

Proto se domníváme, že možným řešením je změna v postoji orgánů činných v trestním řízení ohledně výkladů podmínek účinné lítosti, zejména pojmu dobrovolnosti jako jedné z podmínek účinné lítosti. Jinými slovy řečeno.

Restriktivní výklad by měl být nahrazen výkladem rozšiřujícím. S ohledem na konzervativní přístup Nejvyššího soudu ČR zřejmě nelze takovou změnu očekávat.

Proto bude patrně jediným řešením novelizace trestního zákona, a to zavedením zvláštního případu účinné lítosti vztahující se k trestnému činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 TrZ. Určitou inspirací může být právní úprava obsažená v § 86 odst. 1 písm. e) slovenského trestního zákona.

Z podaného je zřejmé, že odklony jako jeden z projevů restorativní justice ve větší míře umožňují řešení daňové kriminality, zatímco hmotněprávní úprava přístupu restorativní justice příliš neakceptuje a zůstává velmi konzer-

vativní. To se projevuje i v konzervativním přístupu soudní praxe při výkladu podmínek účinné lítosti jako jednoho z prostředků restorativní justice

Resumé: The author points out the applicable legislation, case law of the Supreme Court of the CR and the Constitutional Court of the CR. In the framework of considerations *de lege lata*, the author introduces the fundamental reservations to the criminal regulation of prosecution of tax offenses in connection with effective repentance and process forms of resolving tax criminality. *De lege ferenda* formulates proposals that should contribute to strengthening the concept of restorative justice in the area of tax-related criminality.

Literatúra

1. BROŽ, J., NETT, A. K problematice pojmu dobrovolnost jako podmínky účinné lítosti ve smyslu ustanovení § 66 trestního zákona, *Trestní právo*, 2007, č. 11, s. 12.
2. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné (obecná část)*. MU Brno, 2004, s. 23.
3. KLESNIAKOVÁ, J. Nové daňové trestné činy – trestný čin daňového podvodu a trestný čin maření výkonu správy daní, *Sborník příspěvků z workshopu konaného na PrF MU v Brně, aktuální problémy daňové kriminality* Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 39.
4. KARABEC, Z. a kol. *Restorativní justice, sborník příspěvků a dokumentů*, IKSP, Praha 2003, str. 16–21.
5. KOUDELA, R. Zánik trestnosti daňových trestných činů v důsledku účinné lítosti. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 6.
6. MADAR, Z. a kol. *Slovník českého práva*, LINDE Praha a.s., 1995, s. 1173.
7. PŮRY, F. Poznámky k daňové kriminalitě v České republice, *Sborník příspěvků z workshopu konaného na PrF MU v Brně, aktuální problémy daňové kriminality* Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 39.
8. SOKOL, J. *Člověk a náboženství*, Praha, 2003.
9. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
10. ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

11. VORLÍČKOVÁ, L. Nový daňový řád přináší prolomení prekluzivní lhůty v případě uplatnění účinné lítosti u daňových trestných činů. *Právní rozhledy*, 2010, č. 11.
12. ŽĎARSKÝ, Z. K účinné lítosti u pokračujících daňových trestných činů. *Trestněprávní revue*, 2011, č. 1.
13. www.mfcr.cz v části Daně a cla – Aktuality, internetové stránky Ministerstva financí České republiky.
14. Trestní zákon, z. č. 40/2009 Sb., v platném znění.
15. Daňový řád, z. č. 280/2009 Sb., v platném znění.
16. Trestný zákon z. č. 246/2012 Z.z., (účinný od 1. 10. 2012).
17. Trestní řád z. č. 141/1961 Sb., v platném znění.
18. Projekt Restorativní justice – podpora a poradenství obětem trestných činů koncepčně navazuje na z. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů – realizace probační a mediační služba do roku 2015.

Kontakt

Doc. JUDr. Alexander Nett, CSc.

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnícká fakulta

tř. 17. listopadu 8

771 11 Olomouc

Česká republika

alexandernett@seznam.cz

„BIELE GOLIERE“ A RESTORATÍVNA JUSTÍCIA¹

“White collar” and Restorative Justice²

Lucia Šimunová

Abstrakt: Autorka v príspevku podrobne rozoberá problematiku ekonomickej kriminality. Obzvlášť sa zameriava na jej páchatelov. Jadro príspevku tvorí autorkina úvaha nad účelom restoratívnej justície vo vzťahu k ekonomickej kriminalite, konkrétne jej páchatelom. Autorka odpovedá na otázku: Je možný či reálny vplyv restoratívnej justície na páchatela, prípadne na trestnoprávnu kontrolu ekonomickej kriminality?

Kľúčové slová: ekonomická kriminalita, páchatel ekonomickej kriminality, trestnoprávna kontrola a prevencia ekonomickej kriminality, restoratívna justícia.

Abstract: The author in this paper analyzes in detail the issue of economic crime. Particularly focuses on its core offenders contribution consists author's reflection on the relationship of the perpetrator of economic crime and restorative justice. In it, the author answers the question: It is possible that the real impact of restorative justice on a criminal offender or for the control of economic crime?

Key words: economic crime, perpetrator of economic crime, criminal control and prevention of economic crime, restorative justice.

1. EKONOMICKÁ KRIMINALITA AKO PROBLÉM DNEŠNEJ DOBY

V posledných rokoch sa nielen slovenská, ale aj celosvetová spoločnosť stáva svedkom *narastajúceho počtu páchatelov, trestnej činnosti a vzniku jej nových foriem*. Otvorenie hraníc štátov, možnosť voľného pohybu tovaru, ľudí a služieb, globálna mobilita ľudí, narastajúci počet obyvateľov na Zemi a vyskytujú-

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

ca sa anonymita veľkomiest, rozvoj vedy, techniky a informačných technológií (najmä internetu), sú úrodnou pôdou pre rozmach nových druhov a foriem kriminality ako *organizovaná, počítačová, ekologická, nadnárodná a ekonomická kriminalita*. Tie sa od tradičných druhov kriminality líšia najmä sofistikovanými a rýchlymi spôsobmi ich spáchania, vysokou latenciou a do istej miery aj toleranciou a obdivom obyvateľstva voči páchatelom trestnej činnosti.

Osobitne ekonomická kriminalita sa v posledných rokoch stala u nás natoľko intenzívna, že podryva stabilitu nielen hospodárstva a zdravého fungovania našej spoločnosti, ale dotýka sa aj základného fungovania štátu – jeho príjmových zložiek, ako sú dane, clá či iné poplatky. Nárast a neriešenie ekonomickej kriminality môže mať, podľa Gustáva Dianišku a Miroslavy Vráblovej, za následok „*celkovú destabilizáciu spoločnosti a ohrozenie jej ekonomických a politických štruktúr*.“³

Ako sme už naznačili, ekonomická kriminalita je často diskutovaným fenoménom týkajúcim sa modernej spoločnosti a jej ekonomiky. Je problémom, s ktorým sa snaží zápasit nielen právna veda, ale aj prax. Dokonca aj fenomenologické údaje, vedecké výstupy a do istej miery aj masmédiá v našej krajine poukazujú na nebezpečnosť ekonomickej kriminality. Preto kriminológovia vyvíjajú úsilie upozorňovať na jej súčasný stav. Krátko zhrnieme základné informácie, ktoré robia podľa nás ekonomickú kriminalitu dôležitým predmetom skúmania.

Pri upriamení pozornosti na následky ekonomickej kriminality možno pozorovať ako prvé rozsiahle finančné, ale aj morálne škody, ktorých hodnota sa nedá tak ľahko vyčíslit. Domnievame sa, že skutočná hodnota škôd po ekonomickej kriminalite je vyššia než hodnota, akú udávajú kriminálne štatistiky Policajného zboru, z dôvodu jej vysokej latencie. Len pre ilustráciu uvedieme škody spôsobené ekonomickou kriminalitou za rok 2013, ktoré činia 438 816 eur. Tieto údaje čerpáme z dostupných štatistík Ministerstva vnútra, konkrétne Policajného zboru Slovenskej republiky.⁴

Súbežne s finančnými škodami možno pozorovať rozsiahle morálne škody v spoločnosti. Hádám najzávažnejšou morálnou škodou je narušenie právneho vedomia a hodnôt občanov, ktoré sa podľa nás prejavujú najmä stratou dôvery v dobre fungujúce hospodárske vzťahy. Avšak čoraz častejšie môžeme vidieť stratu dôvery občanov v seriózne a účinné fungovanie verejnej správy

---

³ DIANIŠKA, G. – VRÁBLOVÁ, M. *Nové kriminologické a trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite v SR*. In *Súkromné a verejné právo súčasnosti – zborník z vedeckej konferencie doktorandov PFTU. Trnava: PF TU 2005. s. 422. ISBN 80-8078-065-X.*

⁴ Štatistiky kriminality ministerstva vnútra. Dostupné na internete. [15. 5. 2014]. <http://www.minv.sk/?statistika-kriminality>.

– hlavne štátnej správy, samosprávy, súdnictva. V týchto orgánoch sa bežne stretávame s rôznymi formami korupcie. Z týchto dôvodov občania rezignujú v boji za svoje práva, slobody a základné hodnoty, pociťujú strach o svoju budúcnosť. Zaniká v nich nádej na lepšiu životnú úroveň. Viacerí odborníci z oblasti kriminológie, ako napríklad Peter Polák, v tejto súvislosti pomenúvajú tento problém. Hovoria o tzv. „terciárnej viktimizácii, ktorá zahŕňa v sebe nielen materiálne škody, ale aj škody nemateriálne, ktoré sa prejavujú poškodením dôvery občanov voči zákonosti štátnej správy a serióznosti hospodárstva.“⁵ Inými slovami povedané, ekonomická kriminalita má v sebe spoločenský náboj, ktorý úzko súvisí s ideou fungovania spoločenskej spravodlivosti pri získavaní majetku a ekonomického (a tým aj spoločenského) vplyvu. V tom najkrajnejšom prípade tento stav prináša zo sebou ohrozenie podstaty právneho štátu.

J. Kuchta v učebnici *Základy kriminologie a trestní politiky* tvrdí, že „pri ekonomickej kriminalite nejde len o vytváranie neodôvodnených majetkových rozdielov medzi ľuďmi či o spôsobenie konkrétnych škôd. Ekonomická kriminalita napáda základné pravidlá, na ktorých je založené trhové hospodárstvo. Pričom stupeň tohto nebezpečenstva je zvyšovaný špirálovým efektom, ktorý je založený na odstraňovaní poctivých firiem z jednotlivých hospodárskych činností, ktoré nie sú schopné vyrovnať sa s konkurenciou, ktorá profituje z hospodárskej trestnej činnosti. Tí, ktorí takto monopolne ovládnu pozície, môžu prostredníctvom svojich sprostredkovateľov ovplyvňovať niektoré oblasti štátnej politiky a môžu byť úspešní aj v politickom živote.“⁶

K ďalším aspektom, ktoré vymedzujú ekonomickú kriminalitu ako závažný jav, patrí chápanie občanov a dokonca aj samotných páchatelov. Tí chápu ekonomické trestné činy ako prejav určitých schopností a postavenia. Súčasne ich protiprávne konania ospravedlňujú nevyhnutným rizikom podnikania a príležitosťou protiprávne konať (obohatiť sa). V súvislosti so spomenutými tvrdeniami možno vo vzťahu k ekonomickej kriminalite hovoriť aj o nižšom prahu kriminálnej citlivosti. Dané tvrdenie možno demonštrovať na problematike násilnej a mravnostnej kriminality, ktorá je našou spoločnosťou viac vnímaná. Dôvodom je pravdepodobne prílišná medializácia násilných a mravnostných trestných činov, ktorými sa médiá snažia o svoju sledovanosť. Výsledkom toho je vyvolanie silných negatívnych emócií u bežných ľudí, strach o svoje živo-

⁵ POLÁK, P. *Hospodárska kriminalita*. In. HOLCR, K. et al. *Kriminológia*. Bratislava: Iura Edition 2008. s. 403. ISBN 978-80-8078-206-1.

⁶ KUČHTA, J. *Hospodárska kriminalita*. In. KUČHTA, J. – VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck 2005. s. 350. ISBN 80-7179-813-4.

ty, o životy svojich detí a rodiny. Naopak ekonomické trestné činy nezahŕňajú v sebe násilie a nevyvolávajú tak veľký strach a emócie.

Netreba zabudnúť ani na skutočnosť, že spolu s vývojom hospodárstva štátov, vedecko-technologického pokroku a pod vplyvom globalizácie, sa objavujú novšie, rafinovanejšie formy ekonomickej trestnej činnosti, ktoré rozširujú rámec ekonomickej kriminality a posúvajú tak tento druh kriminality na rebríček prvých troch najobávanejších druhov kriminality.

Medzi nové a rafinované formy ekonomickej kriminality patrí predovšetkým korupcia, klientelizmus a pranie špinavých peňazí. Čoraz častejšie sa objavuje politická korupcia, ktorá má devastujúci vplyv na celý spoločenský systém. Podľa nášho názoru, táto forma ekonomickej kriminality je jednak vysoko latentná, jednak dlhodobo nestíhatelná. Na základe slabej finančnej a spoločenskej situácie sa objavujú aj také formy ekonomickej kriminality, ako podvody, nezaplatenie daní a poplatkov. Tieto formy trestnej činnosti sú typické pre neskúsených páchatelov, ktorí chcú dosiahnuť za krátky čas vysoký zisk. Netreba zabudnúť aj na to, že ekonomická kriminalita je páchaná oveľa rafinovanejším a sofistikovanejším spôsobom, na rozdiel od iných druhov kriminality, následkom čoho je predovšetkým jej vysoká miera latencie.

Aj zastúpenie páchatelov je od tradičných druhov kriminalít (ako napríklad násilná, mravnostná či majetková) do istej miery iné. Dominujú páchatelia podnikatelia, konatelia firiem. Na strane druhej sú vysoko zastúpení aj nezamestnaní.

Predpokladáme však, že v rámci páchania ekonomickej kriminality existuje aj jedna z viacerých kategórií páchatelov. Týchto páchatelov zväčša nenájde-
me v štatistikách Policajného zboru SR, či súdov, pretože latencia ich trestnej činnosti súvisí práve s ich vysokým postavením v spoločnosti a schopnosťou ovplyvňovať orgány činné v trestnom konaní a súdy. Títo páchatelia sú napojení na oligarchov, politické strany či významné skupiny, ktoré im zabezpečujú akúsi beztrestnosť a nestíhatelnosť. Toto naše presvedčenie je len úvahou, ktorá sa nedá podložiť, pokiaľ protiprávne činy týchto ľudí budú tolerované. Títo páchatelia sú časťou bielych golierov o ktorých hovoril v prvej polovici 20. storočia E. H. Sutherland (1883–1950). Tento americký kriminálny sociológ priniesol teóriu o kriminalite bielych golierov. Adresoval ju členom Americkej Sociologickej Asociácie (*The America Sociological Associaton*). Túto, dnes už klasickú teóriu, neskôr zdokumentoval v jeho dielach *White Collar Criminality* (1940) a *White Collar Crime* (1949). Kriminalitu bielych golierov definoval ako: „zločin spáchaný rešpektovanou osobou vysokého sociálneho statusu vyplý-

vajúceho z jej postavenia.⁷ Táto definícia sa stala najvýznamnejším výrokom v histórii akademickej kriminológie a tento pojem sa v anglicky hovoriacich krajinách používal veľmi dlhú dobu na označenie ekonomickej či finančnej kriminality.

2. RESTORATÍVNA JUSTÍCIA – POJEM A ZÁKLADNÉ PRINCÍPY

Okrem rozmachu spomenutých nových foriem a druhov kriminality je potrebné spomenúť aj fakt, že spoločnosť sa už niekoľko rokov vyrovnáva s problémami trestnej justície. Trest odňatia slobody ako tradičný a základný následok po páchaní trestnej činnosti prestáva plniť svoju úlohu. Mnohí hovoria o jeho kríze. Preplnené ústavy na výkon trestu a odňatia slobody,⁸ nedostatočne účinná resocializácia páchatelov, náhrada škody obetiam trestnej činnosti realizujúca sa v minimálnom rozsahu a po dlhom boji obeť s orgánmi činnými v trestnom konaní, tieto javy sú problémami, ktoré trápia viaceré štáty sveta. Na tieto uvedené problémy sa snažia reagovať nielen právnici a kriminológovia, ale aj psychológovia, sociológovia, špeciálni pedagógovia a iné profesie prostredníctvom hľadania efektívnych spôsobov boja proti zločinosti a zločincom.

Túto situáciu sa v demokratických a moderných štátoch snaží riešiť odborná verejnosť pomocou konceptu restoratívnej justície. Tá, na rozdiel od retributívnej spravodlivosti, uprednostňuje obnovenie narušených hodnôt a sociálnych vzťahov pred potrestaním páchatela. Predstavuje nový pohľad na riešenie trestných vecí, pri ktorom nezohráva dôležitú úlohu systém justičných orgánov s pevne stanovenými pravidlami procesu. Do popredia sa dostáva spolupráca páchatela, obeť a spoločnosti, s cieľom napraviť vzniknutý negatívny stav.⁹

⁷ HAGAN, F. H. *Crime types and criminals*. London: Sage publication 2009. s. 201. ISBN 14-1296-479-2.

⁸ Podľa dostupných údajov International Centre for Prison Studies (medzinárodného centra pre väzenské štúdie) z mája 2011, sa vo väzniciach po celom svete nachádza približne 10,1 miliónov ľudí. Polovica z nich je umiestnená vo väzniciach v Spojených štátoch amerických (až 743 odsúdených vychádza na 100 000 obyvateľov USA). Značná väzenská populácia trápí aj krajiny ako Rusko, Čínu, Izrael či Panenské ostrovy.

⁹ ŠTEFÁNIK, O. *Restoratívna justícia*. In *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: PF UK 2008. s. 771. ISBN 978-80-7160-250-7.

Restoratívna justícia sa zakladá na troch základných formulujúcich princípoch:

1. „Spravodlivosť vyžaduje, aby škoda, ktorú utrpel poškodený, bola (pokiaľ je možné) uvedená do pôvodného stavu,
2. Páchatelia a poškodení trestným činom by mali mať ponechanú príležitosť zúčastniť sa reakcie na trestný čin (pokiaľ si to budú želať),
3. Úloha štátu je chrániť poriadok podľa práva a úloha komunity sa zakladá na vytváraní a udržiavaní spravodlivého pokoja a mieru.“¹⁰

3. NIEKOĽKO MYŠLIENOK O VZŤAHU RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE KU EKONOMICKEJ KRIMINALITE

Načrtnutý koncept restoratívnej justície poskytuje priam až ideálny pohľad na riešenie protiprávnych konfliktov. A preto je potreba hľadať odpoveď na otázku, či možno restoratívnu justíciu účinne využívať pri všetkých druhoch trestných činov. Je restoratívna justícia obmedzená len na určité trestné činy ako výtržníctvo, drobné krádeže, alebo trestné činy mladistvých? Je možné restoratívnu justíciu využívať pri konfrontácii páchatelov a obetí ekonomických trestných činov za účelom nápravy ujmy? Predsa, ekonomická kriminalita je skutočne vážnym druhom kriminality, ktorá ovplyvňuje životy každého jedného z nás. Obetou najzávažnejšej ekonomickej kriminality, t.j. trestných činov bielych golierov, sme my všetci, hoci málokto si tento fakt uvedomuje.

V krátkosti zhrnieme našu úvahu nad položenými otázkami s ohľadom na fakt, že ekonomická kriminalita je naozaj vysoko negatívnym fenoménom v spoločnosti, ktorý zasahuje do jej jednotlivých zložiek, destabilizuje hodnoty spoločnosti, spôsobuje enormné škody a jej páchatelia sú za svoje činy často vysoko uznávanými jedincami. Preto je potrebné nielen hľadať riešenia v podobe zmien v klasickej retributívnej justícii (ako napríklad flexibilnejšie zákony, účinnejšie tresty páchatelom), ale treba sa na problém pozeráť komplexnejšie. A práve to umožňuje restoratívna justícia. Ekonomická kriminalita nie je len o šikovnosti a inteligencii páchatela, ale aj o obeti tejto trestnej činnosti.

Vláda by mala naďalej robiť všetko pre to, aby na jednej strane zachovala poriadok a na strane druhej, aby zabezpečila spravodlivú odplatu páchatelom.

---

¹⁰ DIBLÍKOVÁ, S. *Restoratívni justice a väznenství*. In KARABEC, Z. et al. *Restoratívni justice – sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP 2003. S. 55. ISBN 80-7338-021-8.

Ak však chce dosiahnuť tento účinok, mala by umožniť procesy, ktoré podporujú spravodlivosť v širšej miere a v širšom slova zmysle.

Inými slovami povedané, hoci biele goliere či zistiť páchatelia ekonomickej trestnej činnosti by si zaslúžili väčší trest ako napríklad pri drobnej majetkovej kriminalite, je nevyhnutné spravodlivo potrestať týchto páchatelov, avšak je nutné zaviesť aj isté kroky k uľahčeniu a vyššej motivácii oznamovať protiprávnu činnosť týchto páchatelov. Mnohým svedkom a obetiam môže strach zabraňovať v ohlásení ekonomickej trestnej činnosti. Hovoríme pritom o strachu o svoje povolanie, o svoje úspory v banke, či dokonca o svoju bezpečnosť, skrátka o čokoľvek, na čo by mohol mať páchatel dosah.

Ďalším dôvodom neohlásenia môže byť nedôvera obeť voči orgánom činným v trestnom konaní. Tejto nedôvere sa nemôžeme čudovať, ak si uvedomíme, že médiá informujú širokú verejnosť o vážnejších a vážnejších kauzách, ktoré spájajú zločky štátnej moci s pololegálnymi až kriminálnymi skupinami.

V našej spoločnosti taktiež prevláda presvedčenie, že všetko, čo sa nepotvrdí „malou pozornosťou“ bude menej hodnotné, medzi ľuďmi sa úplatky stali bežnou realitou, počnúc obyčajnou návštevou lekára, pri vážnejších problémoch ani nehovoriac.

Taktiež je nevyhnutná istá osвета v tom zmysle, že aj verejnosť, ktorá je zjednotená disponuje istým spoločenským potenciálom, ktorý by mal oveľa väčší dosah na potrestanie páchatelov ekonomickej kriminality, ako aj na elimináciu tejto trestnej činnosti. Dobrým príkladom je strata dobrého mena spoločnosti, jej povesti, jej klientely, ktoré môžu často byť nepríjemným trestom než napr. nepodmienečný trest odňatia slobody.

Prísny trest u týchto páchatelov podľa nášho názoru nenapraví narušenú motiváciu k vlastnej náprave. Trest by mal byť použitý ako mechanizmus, ako posledná možnosť, v prípade, že neexistuje konštruktívnejší spôsob riešenia tohto sociálneho problému. V tom nás utvrdzuje i presvedčenie, že je vhodné sa zaoberať aj otázkou ukladania trestov. Údaje o uložených trestoch odsúdeným páchatelom ekonomickej trestnej činnosti¹¹ poukazujú, že súdy majú v otázke ukladania trestov za ekonomickú trestnú činnosť jasno – prevláda podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody. V tejto oblasti je nutné sa zamyslieť, či je takýto trest dostačujúcim inštitútom, ktorý smeruje nielen k účinnej resocializácii páchatela. Dôležité je podľa nás to, či jeho uloženie spĺňa svoj účel, a to najmä z hľadiska odstrašenia potencionálneho páchatela. Kal-

¹¹ Údaje o počtoch odsúdených za majetkovú a ekonomickú trestnú činnosť boli poskytnuté Ministerstvom spravodlivosti na základe zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám.

kul pred spáchaním ekonomického trestného činu musí byť jasne nevýhodný. Myslíme si, že je nutné dať potencionálnym páchatelom jasnejší signál, že sa im ekonomická trestná činnosť nebude vyplácať.

Aj výstup z nášho výskumu z roku 2014 zameraného na páchatela ekonomickej kriminality vyjadroval, že najčastejšie súdy pristupujú na podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom (44,44 %), tesne nasledovaným nepodmieneným trestom odňatia slobody (31,11 %). Páchatelom z nášho výskumného súboru boli ukladané aj alternatívne tresty – ako napr. peňažný trest (14,44 %), či povinná práca (v jendom prípade). V siedmych prípadoch došlo k úplnému upusteniu od potrestania.

Domnievame sa, že súd sa častejšie prikláňa k takým spôsobom trestania, kde nahrádza nepodmienený trest odňatia slobody. Na túto skutočnosť má vplyv aj zlá situácia vo väzenstve (preplnenosť väzníc).

V závere príspevku by sme chceli potvrdiť úvahy austrálskeho kriminológa, J. Braithwaita, autora teórie reintegrovaného zahanbenia. Ten uvažuje o možnom prínose tejto teórie v riešení boja s trestnou činnosťou „bielych golierov“. Tvrdí, že verejnosť k ekonomickej kriminalite zaujíma ľahostajný postoj. To je čiastočne spôsobené aj tým, že následky po ekonomickej trestnej činnosti nie sú okamžite viditeľné. Dominuje anonymita, latentnosť ekonomických trestných činov a značný odstup medzi páchatelom a obeťou. Ak by teória reintegrovaného zahanbenia mala u nás skutočne fungovať, je nevyhnutné, aby celá spoločnosť chápala vysokú nebezpečnosť tejto trestnej činnosti.¹²

Resumé: The author in this paper analyzes in detail the issue of economic crime. Particularly focuses on its core offenders contribution consists author's reflection on the relationship of the perpetrator of economic crime and restorative justice. In it, the author answers the question: It is possible that the real impact of restorative justice on a criminal offender or for the control of economic crime? The answer is that it is necessary not only to punish appropriately but to integrate the community and its control as well.

---

¹² BRAITHWAITE, J. *Crime, shame and reintegration*. New York: Cambridge University Press 1989. s. 57. ISBN 978-0-521-35668-8.

Literatúra

1. BRAITHWAITE, J. *Crime, shame and reintegration*. New York: Cambridge University Press. 1989. s 56. ISBN 978-0-521-35668-8.
2. DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. *Teória reintegrovaného zahanbenia*. In *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 1.
3. DIANIŠKA, G. – VRÁBLOVÁ, M. *Nové kriminologické a trestnoprávne trendy v hospodárskej kriminalite v SR*. In *Súkromné a verejné právo súčasnosti – zborník z vedeckej konferencie doktorandov PFTU, Trnava: PF TU 2005*. ISBN 80-8078-065-X.
4. DIANIŠKA, G. et al. *Kriminológia. 2. rozšírené vydanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o. 2009. ISBN 978-80-7380-344-5.
5. DIBLÍKOVÁ, S. *Restoratívni justice a väznenství*. In KARABEC, Z. et al. *Restoratívni justice – sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: IKSP 2003. ISBN 80-7338-021-8.
6. HAGAN, F. H. *Crime types and criminals*. London: Sage publication 2009. ISBN 14-1296-479-2.
7. KUČHTA, J. *Hospodářská kriminalita*. In KUČHTA, J. – VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck 2005. s. 350. ISBN 80-7179-813-4.
8. POLÁK, P. *Hospodářská kriminalita*. In HOLCR, K. et al. *Kriminológia*. Bratislava: Iura Edition 2008. ISBN 978-80-8078-206-1.
9. SCHEINOST, M. et al. *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: IKSP 2004. ISBN 80-7338-031-5.
10. SCHEINOST, M. et al. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: IKSP 2010. ISBN 978-80-7338-096-0.
11. STRÉMY, T. *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis 2010. ISBN 978-80-8082-413-6.
12. SUTHERLAND, E. H. *White-collar criminality*. In *American Sociological review*. roč. 5. č. 1. 1940.
13. ŠIMUNOVÁ, L. *Úskalia jednotlivých etáp kriminologického skúmania páchaťeľa ekonomickej kriminality*. In *Policajná teória a prax*. č. 4., 2012.
14. *Štatistiky kriminality ministerstva vnútra*. Dostupné na internete. [15. 5. 2014]. <http://www.minv.sk/?statistika-kriminality>.
15. ŠTEFÁNIK, O. *Restoratívna justícia*. In *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore*. Bratislava: PF UK 2008. ISBN 978-80-7160-250-7.

Kontakt

JUDr. Lucia Šimunová

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 32

918 43 Trnava

simunova.l@gmail.com

ZÁSADY A EURÓPSKE PRAVIDLÁ A ICH IMPLEMENTÁCIA PRI UKLADANÍ A VÝKONE ALTERNATÍVNYCH TRESTOV¹

European Principles and Rules and their Implementation when Imposing and Enforcement of Alternative Sanctions²

Pavel Baláž

Abstrakt: Autor sa v článku zaoberá pojmom a systémom trestov. Pri ukladaní alternatívnych trestov sa justičné orgány nielen u nás, ale aj v iných európskych štátoch riadia všeobecnými zásadami, ktoré sa implementujú aj u iných druhov trestov s určitými modifikáciami. V ďalšej časti článku sa autor zaoberá stručným prehľadom Európskych pravidiel pri ukladaní a výkone alternatívnych trestov. Na záver článku poukazuje na zdokonaľovanie implementácie Európskych pravidiel v justičnej praxi.

Kľúčové slová: tresty, alternatívne tresty, ukladanie a výkon, európske pravidlá, implementácia.

Abstract: Author of the article deals with the notion of a system of penalties. Imposing alternative sentences by judicial authorities, not only in Slovakia but also in other European countries are implemented in other kind of sentences with some modifications. In the next part of the article the author deals with a brief overview of the European rules on imposition and enforcement of alternative sanctions. Finally, the article highlights the improvement of the implementation of the European rules of judicial practice.

Key words: sentences, alternative sanctions, storage and power, european rules, implementation.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

1. POJEM A SYSTÉM TRESTOV

Trest je určitou ujmov za spáchaný trestný čin. Je jedným z významných prostriedkov štátneho donútenia a pôsobenia na páchatela, ktorý má odstrániť kriminogénne defekty, rozvíjať pozitívne prvky, vlastnosti a návyky odsúdeného. Hrozba trestom, ukladanie a jeho výkon má nielen zabrániť alebo pokračovať v páchaní trestnej činnosti, ale aj zabezpečiť ochranu spoločnosti a vytvoriť podmienky pre resocializáciu odsúdeného.³

Podľa čl. 49 Ústavy SR „Len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku, možno uložiť páchatelovi za jeho spáchanie.“ Podľa ustanovenia § 32 Trestného zákona môže súd uložiť len tie druhy trestov, ktoré sú uvedené v tomto ustanovení. Tresty sú utriedené do systému podľa ich spôsobu ukladania, výkonu, závažnosti následkov, intenzity zásahov do práv a slobôd a vzájomných vzťahov pri ich implementácii v justičnej praxi do jednotlivých skupín.

Podľa systému trestných sankcií umožňuje Trestný zákon ukladať súdu určité druhy trestov samostatne alebo v ich spojení s inými druhmi trestov. Z tohto hľadiska rozlišujeme trest hlavný – trest odňatia slobody, popri ktorom súd môže uložiť niektorý iný druh trestu, napr. trest prepadnutia vecí, trest zákazu pobytu. Niektoré druhy trestov je možné uložiť aj vedľa trestu odňatia slobody, napríklad trest straty čestných titulov a vyznamenaní alebo trest straty vojenskej a inej hodnosti.

Trestný zákon umožňuje uložiť niektoré druhy trestov namiesto trestu odňatia slobody. Medzi také alternatívne tresty zaraďujeme napríklad trest domáceho väzenia, trest povinnej práce a niektoré ďalšie druhy trestov. Alternatívne tresty sa vykonávajú v občianskej komunite, pri výkone ktorých sú len čiastočne obmedzené osobné práva a slobody odsúdeného.

Pred uložením trestu je potrebné posúdiť závažnosť protiprávneho konania a následkov činu a intenzitu narušenia jeho páchatela. Z hľadiska ukladania trestných sankcií a ich vzájomných vzťahov rozlišujeme systém trestov absolútne určený alebo absolútne neurčený alebo relatívne určený alebo relatívne neurčený.⁴

Podľa Trestného zákona § 34 ods. 7 nemožno uložiť popri sebe trest odňatia slobody a trest domáceho väzenia alebo trest povinnej práce, peňažný trest

---

³ Podrobnejšie k tomu pozri: BALÁŽ, P. *Trestné právo hmotné*. Veda vydavateľstvo SAV. Bratislava 2005, s. 152, 153.

⁴ Pozri k tomu: MASLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné*. Aleš Čeněk, s.r.o. Plzeň 2011, s. 148, 149.

a trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia veci a trest prepadnutia majetku a trest zákazu pobytu a trest vyhostenia.

2. IMPLEMENTÁCIA ZÁSAD PRI UKLADANÍ A VÝKONE ALTERNATÍVNYCH TRESTOV

Pri ukladaní alternatívnych trestov sa justičné orgány nielen u nás, ale aj v iných európskych štátoch riadia všeobecnými zásadami, ktoré sa implementujú aj u iných druhov trestov s určitými modifikáciami. Jednou z najvýznamnejších zásad je zásada „nulla poena sine lege“, ktorou sa vyjadruje zákonnosť trestu. Podľa tejto zásady nemôže súd uložiť iný druh trestu páchatelovi trestného činu než ten, ktorý je uvedený v § 32 Trestného zákona. Súd pri ukladaní alternatívneho trestu uplatňuje aj zásadu jednoty trestnej prevencie a represie. Podľa tejto zásady, ak metódy a aktivity výchovného pôsobenia nepostačujú na zmenu kriminálneho správania sa páchatela, súd pristúpi k efektívnejším represívnym prostriedkom štátneho donútenia. Včasné uloženie vhodného alternatívneho trestu má presvedčiť páchatela o správnosti, neodvratnosti a spravodlivosti trestnej sankcie za následky spáchaného trestného činu.

Zásada „nulla poena sine lege praevia“ zakazuje súdu retroaktívne uložiť trest podľa neskoršej právnej úpravy za trestný čin spáchaný pred jeho účinnosťou, ktorý by bol v neprospech jeho páchatela. Podľa zásady analógie, ktorá vychádza zo zásady nulla poena sine lege, nemožno páchatelovi uložiť iný druh alebo výmeru trestu než ten, ktorý umožňuje uložiť Trestný zákon.

Nie menej významnou zásadou pre ukládanie alternatívneho trestu je aj zásada personality. Podľa tejto zásady súd môže uložiť túto trestnú sankciu len trestne zodpovednému páchatelovi, ktorý trestný čin sám spáchal. Pri určovaní druhu a jeho výmery musí podľa § 34 ods. 4 prihliadať najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, príťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti, osobu páchatela, jeho pomery a na možnosť jeho nápravy. Ak ide o iné formy trestnej činnosti alebo trestnej súčinnosti, musí prihliadať aj na okolnosti uvedené v § 34 ods. 5. Aby súd pri ukladaní alternatívneho trestu nepričítal pri posudzovaní závažnosti činu jednu a tú istú okolnosť viackrát, musí sa riadiť aj zásadou „ne bis in idem“ nie dvakrát o tej istej veci. Pri ukladaní alternatívneho trestu má dôležitý význam aj zásada účelnosti trestu. Súd podľa tejto zásady má z hľadiska zmiernenia následkov vybrať čo najvhodnejší druh a výmeru, na zabránenie v pokračovaní kriminálnej činnosti a pre resocializáciu odsúdeného. Nie menší význam pre ukládanie alternatívneho trestu

má aj zásada humánnosti. Následky tohto trestu podľa tejto zásady nemali by mať negatívny a nepríjemný vplyv na jeho dôstojnosť, súkromie, rodinu. Včasné objasnenie trestného činu a uloženie trestu má význam aj zásada neodvratnosti trestnej sankcie za následky protiprávneho konania páchatela. Neodvratnosť trestu prispieva k vyššej individuálnej a generálnej prevencii, odstraňuje iných od páchania trestnej činnosti.

V štádiu vykonávacieho konania sa aj výkon alternatívnych trestov riadi všeobecnými zásadami pre výkon trestných sankcií s určitými modifikáciami. Ide najmä o tieto zásady: V prvom rade musí existovať rozsudok súdu, ktorým došlo k uloženiu alternatívneho trestu. Rozhodnutie súdu o uložení tohto trestu musí byť vykonateľné.⁵ Vykonateľnosť rozhodnutia treba odlišovať od vlastného obsahu výkonu rozhodnutia. Len čo sa rozhodnutie, ktorým bol uložený alternatívny trest, stalo vykonateľným, treba ho ihneď vykonať, aby bol splnený účel trestu (§ 34 ods. 1). V prípade, že by okamžitý výkon trestu pre odsúdeného mohol spôsobiť nejaké osobné problémy, zákon umožňuje, aby sa s výkonom uloženého trestu počkalo. Môžu to byť dôvody rodinné, pracovné alebo podanie mimoriadneho opravného prostriedku.

Ďalšou zásadou je to, že ak sa už s výkonom trestu začalo, potom sa má uskutočniť bez jeho prerušenia, aby bol riadne splnený účel trestu. Výkon uloženého trestu treba vykonať v súlade s rozhodnutím súdu, kde sú konkretizované podmienky, záväzky a ďalšie povinnosti odsúdeného. V prípade, ak dôjde k vážnemu porušeniu povinnosti a záväzkov odsúdeného počas výkonu alternatívneho trestu, zákon umožňuje premenu tohto trestu na trest odňatia slobody.

Výkon alternatívneho trestu sa vykonáva z úradnej moci, len čo nastanú podmienky pre jeho výkon. Príslušné subjekty, ktorým bol zverený výkon tohto trestu, sú povinné ho podľa rozhodnutia uskutočniť. Za správne vykonanie alternatívneho trestu zodpovedá súd, ktorý odsúdenému uložil túto trestnú sankciu. Pri výkone alternatívneho trestu súd úzko spolupracuje s probačným alebo mediačným pracovníkom a inými subjektmi, ktorým podľa osobitného právneho predpisu prislúcha spolupôsobiť pri výkone rozhodnutia súdu. Kontrolu vykonáva príslušný súd v asistencii s povereným mediačným pracovníkom.

---

⁵ Pozri k tomu ustanovenie § 183 Trestného poriadku.

Pri implementácii alternatívnych trestov sa súdy riadia nielen zásadami pre ukladanie a výkon trestov, ale aj Európskymi pravidlami, ktoré prijal Výbor ministrov Rady Európy v roku 2000.⁶

3. STRUČNÝ PREHLAD EURÓPSKÝCH PRAVIDIEL PRI UKLADANÍ A VÝKONE ALTERNATÍVNYCH TRESTOV

Výbor ministrov Rady Európy, Európska únia a jej členské štáty si stanovili na úseku trestnej politiky rozvíjať princípy bezpečnosti, slobody, spravodlivosti, demokracie a prehlbovanie ľudských práv a slobôd v európskom prostredí. Súčasťou toho bolo aj prijatie Európskych pravidiel o alternatívnych trestoch a opatreniach.

K prijatiu týchto pravidiel došlo najmä preto, že v ostatnom období sa postavenie trestu odňatia slobody ako univerzálneho trestu začalo v európskych štátoch postupne oslabovať. V justičnej praxi výsledky prieskumov ukázali, že častým ukladaním trestu odňatia slobody dochádza k preplňovaniu väznic, čo vyžaduje zvyšovanie finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu, ktoré členské štáty v období finančnej a hospodárskej krízy nie sú schopné zabezpečiť. Z prieskumu, ktorý vykonala Rada Európy, vyplynulo, že nepodmienečný výkon trestu odňatia slobody neplní účel, aký sa od jeho výkonu očakáva a zároveň má aj negatívne účinky na resocializáciu takto odsúdených. Na základe týchto poznatkov a skúseností z iných štátov sme aj my pristúpili k zavedeniu alternatívnych trestov, od výkonu ktorých sa očakáva väčší ekonomický a resocializačný efekt, ako od výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody. Neustálu podporu alternatívam v trestnom práve a ich zdokonaľovaniu pravidiel venuje Rada Európy, ktorá odporúča vládam členských štátov, aby sa v rámci svojich legislatív v justičnej praxi riadili Európskymi pravidlami.⁷

Zmyslom týchto pravidiel je zabezpečiť určitý štandardný postup pri ukladaní a výkone alternatívnych trestov v európskom prostredí. Európske pravidlá majú zjednotiť procesný postup v členských štátoch pri ukladaní a výkone alternatívnych trestov, dodržiavanie ľudských práv a slobôd a zákonný a spra-

⁶ Pozri Odporúčanie 2000/22 vydané Výborom ministrov Rady Európy z 29. novembra 2000.

⁷ K Európskym pravidlám o alternatívnych trestoch a opatreniach pozri Odporúčania R(92)16,22 z roku 2000.

vodlivý procesný postup pri ich implementácii. Z výsledkov prieskumu, ktorý vykonala Rada Európy v roku 2000, je zrejme, že členské štáty by mali v justičnej praxi viac ako doposiaľ využívať alternatívy v trestnom práve a tak zvýšiť ich dôveryhodnosť.

Európske pravidlá o alternatívnych trestoch a opatreniach sa delia na všeobecne pravidlá (1. až 19.); pravidlá, ktoré sú určené na zachovávanie základných práv a slobôd (20. až 29.); pravidlá upravujúce spoluprácu odsúdeného s implementačným personálom (30. až 36.); pravidlá týkajúce sa ľudských a finančných zdrojov (37. až 43.); pravidlá k účasti komunity na resocializácii odsúdených (44. až 54.); pravidlá upravujúce podmienky implementácie (55. až 69.); pravidlá určené na využívanie metód pri vykonávaní alternatívnych trestov (70. až 75.); pravidlá upravujúce priebeh výkonu uloženého trestu a o následkoch z nedodržiavania podmienok pre výkon trestu (76. až 88.) a pravidlá pre vykonávanie analýz, prieskumov a výskumov k implementácii Európskych pravidiel v justičnej praxi (89. až 90.).⁸

Európske pravidlá pre ukladanie a výkon alternatívnych trestov musia byť implementované v justičnej praxi objektívne a nezaujate. Presný výklad pravidiel a ich pojmov treba považovať za neoddeliteľnú súčasť ich interpretácie. Ukladanie alternatívnych trestov a ich výkon musí byť v súlade s vnútroštátnymi a medzinárodnými normami.

Podmienky a záväzky pre implementáciu alternatívnych trestov musia byť presne a jasne formulované vnútroštátnymi právnymi predpismi a rozhodnutím súdu. Žiadny alternatívny trest uložený súdom nesmie mať neurčité trvanie. Základom pre uloženie alternatívneho trestu je náležité zistenie skutkového stavu, preukázanie viny a závažnosť následkov spáchaného trestného činu.

Subjekty, ktoré sú zodpovedné za ukladanie a výkon alternatívnych trestov, musia byť ustanovené zákonom. Úlohy orgánov, ktorým bola zverená právomoc pri implementácii týchto trestných sankcií, musia byť plnené v súlade s právnymi predpismi a európskymi pravidlami. V rozhodnutí súdu a pri uzatváraní dohody s odsúdeným musia byť presne uvedené metódy a procesné postupy, ktoré súdny orgán deleguje na implementačný personál, ktorý asistuje pri výkone uloženého trestu.

V prípade, ak odsúdený závažným spôsobom poruší podmienky a záväzky, ktoré mu súd stanovil vo svojom rozhodnutí na vykonanie alternatívneho trestu, môže mu príslušný súd uložiť nepodmienečný trest odňatia slobody a upraviť zmenu výkonu tohto trestu. Nakoľko podľa tohto pravidla nejde

⁸ Pozri Odporúčania Rec (2000)22 prijaté Výborom ministrov Rady Európy dňa 29. 11. 2000.

o automatickú premenu alternatívneho trestu na nepodmienečný trest odňatia slobody, vyžaduje sa postupovať podľa trestnoprávných noriem vnútroštátnej legislatívy. Obdobne osobitným právnym predpisom treba upraviť postavenie, práva a povinnosti implementačných subjektov, ktoré sa podieľajú na výkone uložených alternatívnych trestov.

Rozhodnutie o uložení, zmene alebo zrušení alternatívneho trestu vydáva príslušný súd na to zákonom zmocnený. Odvolanie sa podáva proti rozhodnutiu súdu, ktorý o uložení alternatívneho trestu rozhodol. O odvolaní je oprávnený rozhodnúť súd II. stupňa. Odvolací súd je podľa vnútroštátnej právnej úpravy nezákonné alebo neodôvodnené rozhodnutie zmeniť, zrušiť alebo vrátiť vec súdu I. stupňa na nové prejednanie a rozhodnutie. Európske pravidlá odporúčajú, že aj proti rozhodnutiu odvolacieho súdu musí byť prípustný mimoriadny opravný prostriedok a zákonom ustanovený justičný orgán, ktorý je oprávnený o ňom rozhodnúť.

Odvolaciemu súdu musia byť poskytnuté dôvody a všetky dôležité skutočnosti pre jeho rozhodnutie. Rozhodnutie odvolacieho orgánu musí byť písomne doručené nielen navrhovateľovi, ale aj implementačnému orgánu. Pri podaní odvolania o uložení alebo výkone alternatívneho trestu nesmie byť odopretá účasť obhajcu.

Pri implementácii alternatívnych sankcií sa zakazuje akákoľvek diskriminácia. Ukladanie a výkon alternatívnych trestov nesmie byť v rozpore s medzinárodnými normami o ľudských právach a slobodách. Pri výkone alternatívneho trestu je možné zasiahnuť do práv a slobôd odsúdeného len do takej miery, než je to nevyhnutné na splnenie podmienok, záväzkov a povinností na splnenie účelu trestu. Pri výkone alternatívnych trestov nesmie byť nad nevyhnutnú mieru ohrozená ľudská dôstojnosť odsúdeného, rodina, pracovná činnosť, súkromie a pozitívne väzby s komunitou.

Všetky podmienky, záväzky, opatrenia a povinnosti musia byť v rozhodnutí súdu presne formulované, aby sa príslušné subjekty pri výkone trestu zamerali na to, čo je nevyhnutné pre resocializáciu odsúdeného a na splnenie účelu trestu. Pri výkone alternatívneho trestu nemožno používať také metódy a procesné postupy, ktoré sú v rozpore s vnútroštátnymi a medzinárodnými štandardmi a európskymi pravidlami. Zároveň nie je možné pri výkone trestu pripustiť experimenty a riziká, ohrozenia alebo spôsobenia telesnej alebo duševnej ujmy a obmedzovať odsúdeného čerpať dávky zo sociálneho zabezpečenia.

Pri výkone alternatívnych trestov justičným orgánom asistujú probační a mediační pracovníci a rôzne záujmové združenia. Súčinnosť a spoluprácu zúčastnených subjektov koordinuje súd. Na dosiahnutie účelu trestu sa od od-

súdeného vyžaduje dobrovoľná ústretová snaha pri plnení uložených povinností a záväzkov nielen k implementačnému personálu, ale aj k poškodenému a miestnej komunite, kde sa bude uložený alternatívny trest vykonávať. Preto príslušnému súdu by už pred uložením trestu malo byť známe, aké podmienky, záväzky a opatrenia budú najvhodnejšie, najúčinnnejšie na splnenie účelu trestu a resocializáciu odsúdeného.

Podmienky a záväzky, ktoré odsúdený musí dodržiavať pri výkone trestu, by mal súd prispôbiť k jeho osobným, individuálnym schopnostiam, sociálnym pomerom a komunitným možnostiam, ktoré môžu efektívne prispieť k resocializácii jeho osobnosti. Podmienky a predpoklady k výkonu trestu musia byť formulované v jazyku, ktorému odsúdený porozumie.

Odsúdený, ktorému bol uložený alternatívny trest, mal by ho vnímať ako spravodlivú reakciu za spáchaný trestný čin.

Pri výbere personálu pre výkon trestu nesmie dochádzať k diskriminácii niektorých členov zo strany justičných orgánov. Pre dozor a kontrolu nad výkonom uloženého alternatívneho trestu je potrebné zabezpečiť dostatočný počet osôb s potrebnou odbornou kvalifikáciou. Metódy a procesný postup pre výkon trestu treba upraviť všeobecne záväznými právnymi predpismi. Subjekty, ktoré sa zúčastňujú pri výkone trestu, musia mať predpísané odborné vzdelanie, ktoré si systematicky formou kurzov alebo školení musia neustále zvyšovať.

Odborní pracovníci, ktorí vykonávajú dohľad nad výkonom uloženého trestu, musia byť na základe osobitného právneho predpisu a pracovnej zmluvy ustanovení do pracovného pomeru, kde okrem popisu ich pracovnej činnosti musí byť uvedená aj právna zodpovednosť za plnenie úloh vyplývajúcich zo zákona a rozhodnutia súdu. Materiálne a finančné prostriedky na zabezpečenie výkonu rozhodnutia, ktorým bol uložený alternatívny trest, sú spravidla vo väčšine európskych štátov poskytované zo štátnych rozpočtov. V prípade, ak časť prostriedkov je poskytovaná z príspevkov tretích osôb zo súkromných zdrojov, nesmú byť implementačné orgány na nich závislé. Preto podľa európskych pravidiel majú sa vykonávať audity, ako sú prostriedky zo súkromných príspevkov využívané pre výkon týchto trestných sankcií.

Pri výkone alternatívnych trestov treba podľa európskych pravidiel čo v najširšej miere využívať účasť verejnosti. Preto občianske združenia by mali mať potrebné informácie o spáchanom trestnom čine a kriminálnom správaní páchateľa, aby sa mohli zapojiť do resocializačného procesu. Implementačné orgány by mali využiť všetky sily, dostupné zdroje, vhodné programy a efektívne

metódy nielen na odstránenie kriminálnych návykov, ale aj pre prevýchovu odsúdeného.

Pri výkone uloženého trestu treba zachovávať práva a slobody odsúdeného. Zákonný a humánný postup pri výkone alternatívneho trestu vytvára priateľské vzťahy medzi odsúdeným a subjektmi, ktoré sa zúčastňujú na resocializačnom procese. Účasť asistujúcich subjektov sa vykonáva na základe uzavretej zmluvy v súlade so zákonom a rozhodnutím súdu. Poverení zástupcovia z komunity nesmú nahradzovať činnosť odborného personálu. Pre výber členov odborného servisu sú všeobecne záväzným právnym predpisom určené kritériá, kompetencie, popis úloh a právna zodpovednosť. Súčinnosť a spoluprácu s justičnými orgánmi upravuje zákon. Mediačným a probačným pracovníkom sa pravidelne poskytujú potrebné inštrukcie a školenia. Zástupcovia verejnosti, ktorí sa zúčastňujú na výkone alternatívnych trestov, musia byť pre prípad zranenia alebo spôsobenia školy poistení.

Ukladať a vykonávať alternatívne tresty treba tak, aby odsúdenému prispievali k osobnostnému a spoločenskému vývoju. Na naplnenie účelu trestu sa vyžaduje dobrá organizácia, vhodné metódy, odborný personál a úzka súčinnosť a spolupráca všetkých zúčastnených subjektov pri jeho výkone.

Páchateľ trestného činu môže pri ukladaní trestu a jeho výkone využiť určité procesné práva. Má právo sa ústne alebo písomne vyjadriť k všetkým dôležitým skutočnostiam nielen k uloženému trestu, ale aj k podmienkam, záväzkom, povinnostiam a opatreniam, ktoré sú spojené s jeho výkonom. Implementačný orgán je povinný počas výkonu trestu viesť si záznamy o plnení povinností a záväzkov, ktoré môže využiť ako základ pre vypracovanie správy pre príslušný súd, ktorý uložený alternatívny trest zabezpečuje. Informácie musia byť objektívne, pravdivé, spoľahlivé a dôverné. Implementačné orgány sú v týchto veciach viazané mlčanlivosťou. Odsúdenému sa umožňuje voľný prístup k informáciám, ktoré sú vedené v záznamoch. Ak odsúdený niektorú z informácií uvedenú v zázname alebo v správe spochybní, musí to príslušný orgán uviesť do záznamu. Probačný alebo mediačný pracovník je povinný v priebehu výkonu trestu informovať odsúdeného o všetkých výhradách k plneniu jeho povinností.

Podľa európskych pravidiel, výkon trestu povinnej práce musí byť spoločensky prospešný a užitočný. Nemožno tento alternatívny trest vykonať za účelom zisku pre určitý podnikateľský subjekt. V prípade, že boli práce vykonané osobne v rozsahu rozhodnutia súdu riadne a včas, probačný pracovník vypracuje písomnú pozitívnu správu pre súdny orgán, ktorý zabezpečuje výkon trestu.

Aj u iných alternatívnych trestov treba metódy a postupy pri ich výkone prispôbiť konkrétnym okolnostiam prípadu, súdnemu rozhodnutiu a osobným schopnostiam odsúdeného. Na efektívny výkon trestu sa vyžaduje nielen úzka súčinnosť kontrolného personálu, ale aj osobná, sociálna a materiál-na asistencia odsúdeného. Pokyny súdu k výkonu alternatívneho trestu musia byť presne a jasne formulované v rozhodnutí súdu, nesmú presiahnuť limity uvedené vo výroku rozsudku. Kontrola zo strany súdu je zameraná na splnenie uložených povinností a záväzkov a účelu trestu.

Metódy, ktoré k výkonu trestu využíva príslušný personál, musia byť v súlade so zákonom, rozhodnutím súdu a základnými princípmi sociálnej práce a pracovnej a spoločenskej etiky. Podľa európskych pravidiel musí byť odsúdený vopred informovaný o priebehu a podmienkach výkonu trestu a o tom, čo sa od neho očakáva. Odsúdený musí byť predovšetkým informovaný o nepriaznivých následkoch, ak nedodrží podmienky a záväzky vyplývajúce z rozhodnutia súdu.

Na zrušenie alternatívneho trestu sa spravidla vyžaduje závažnejšie porušenie povinnosti odsúdeného, ku ktorému je potrebné sa nechať osobne vyjadriť. Ak došlo k podstatnému porušeniu uložených podmienok alebo záväzkov pri výkone alternatívneho trestu, ukladá sa probačnému alebo mediačnému pracovníkovi povinnosť neodkladne písomne hlásiť súdnemu orgánu, ktorý trest uložil. V písomnej správe je potrebné uviesť podrobný priebeh, spôsob a okolnosti, za ktorých došlo k porušeniu povinnosti odsúdeného pri výkone uloženého trestu. Súd vydá rozhodnutie o úprave alebo o čiastočnom alebo úplnom zrušení alternatívneho trestu až potom, čo podrobne preskúma všetky skutočnosti o porušení podmienok a záväzkov, ktorých sa odsúdený počas výkonu alternatívneho trestu dopustil. Podľa vnútroštátnych úprav, ak súd rozhodne o zrušení uloženého alternatívneho trestu, spravidla musí zároveň rozhodnúť o uložení nepodmienečného trestu odňatia slobody.

Ak súd nerozhodne o zrušení alternatívneho trestu, má zákonnú možnosť v priebehu ďalšieho výkonu trestu v súlade s vnútroštátnou úpravou sprísniť, upraviť alebo stanoviť ďalšie podmienky pre jeho výkon. Ak odsúdený splnil podmienky a záväzky počas výkonu trestu a súd má za to, že bol splnený jeho účel, pokladá sa, že trest bol riadne vykonaný.

Za účelom zisťovania efektívnosti „Európskych pravidiel“ pre ukladanie a výkon alternatívnych trestov treba vykonávať systémové analýzy, zisťovať chyby, nedostatky a problémy, ktoré sú spojené s implementáciou týchto trestných sankcií a prijímať vhodné opatrenia pre ich zdokonaľovanie v justičnej praxi.

4. ZDOKONALOVANIE IMPLEMENTÁCIE EURÓPSKÝCH PRAVIDIEL V JUSTIČNEJ PRAXI

Výbor ministrov Rady Európy pre zdokonaľovanie Európskych pravidiel vykonáva prieskum formou dotazníku v európskych členských štátoch. Systémové analýzy vykonávané týmto orgánom zisťujú chyby, nedostatky a problémy, ktoré sa vyskytujú pri ich uplatňovaní v justičnej praxi. Na základe výsledkov z vyhodnotených prieskumov prijíma mnohé opatrenia k zdokonaľovaniu Európskych pravidiel pre ukladanie a výkon alternatívnych trestov. Odporúčania Výboru ministrov Rady Európy sú zamerané najmä na tvorbu nových efektívnejších metód, programov a prostriedkov pre ukladanie a výkon alternatívnych trestov v justičnej praxi. V rámci analýzy Európskych pravidiel sú vykonávané aj revízie niektorých pravidiel, napríklad v roku 2000 bola vykonaná revízia pravidla č. 5, podľa ktorej žiadny alternatívny trest nesmie mať v zákone uvedenú neurčitú dobu trvania, pretože by to bolo v rozpore so zásadami primeranosti a spravodlivosti ukladaných trestných sankcií.

V legislatívnej praxi sa vo viacerých európskych štátoch vyskytli niektoré problémy pri zavádzaní alternatívnych trestov. Alternatívne sankcie, podmienky a záväzky neboli jasne a jednoznačne formulované vo vnútroštátnych úpravách. Menšie nedostatky sa vyskytli aj pri výkone uloženého alternatívneho trestu, ktoré boli spôsobené nedostatkom síl a prostriedkov počas ekonomickej a finančnej krízy. Dozor probačných a mediačných pracovníkov v niektorých európskych štátoch nebol vykonávaný na požadovanej úrovni. V súvislosti s tým bolo treba modifikovať postavenie odsúdeného a právomoc implementačných subjektov pre výkon uložených alternatívnych sankcií.

Z výsledkov vykonaného prieskumu sa zistilo, že sudy v niektorých európskych štátoch v menšej miere ukladajú alternatívne tresty, namiesto nepodmienečného trestu odňatia slobody, ako by to bolo potrebné a efektívne. Súdne orgány na svoju obhajobu uviedli, že je to spôsobené nízkym počtom probačných pracovníkov a nemožnosťou kontroly výkonu týchto sankcií prostredníctvom elektronického monitorovania.

Z hľadiska účelu a jeho efektívnosti na resocializáciu odsúdeného sa v európskych štátoch najviac osvedčil trest verejne prospešných prác, trest domáceho väzenia a peňažný trest. Trest verejnoprospešných prác odsúdený vykonáva v prospech komunity. Musí byť vykonaný do jedného roku od jeho uloženia. V justičnej praxi sa vyskytli prípady porušenia tohto pravidla. Výkon trestu má byť spojený s bezplatným poskytovaním služieb miestnej komunite, čo nie vždy sa v justičnej praxi dodržiava. Kontrolu podľa Európskych pravidiel nad

výkonom trestu nie vždy vykonávajú implementačné orgány k tomu určené. Z výsledkov prieskumu je zrejmé, že nie vo všetkých európskych štátoch privítali tento alternatívny trest, ani Európske pravidlá pre jeho ukladanie a výkon. Väčšinou ho prijali odsúdení, menej justičné orgány a verejnosť.

Trest domáceho väzenia čiastočne obmedzuje osobnú slobodu odsúdeného tým, že sa musí počas jeho výkonu zdržiavať vo svojom obydľí. Problémy sa vyskytujú v tých európskych štátoch, kde na kontrolu výkonu uloženého trestu sa nevyužívajú technické zariadenia alebo je nedostatočný počet probačných a mediačných pracovníkov. Pri výkone tohto druhu trestu často dochádza k nadmernému obťažovaniu odsúdeného v rodinnom a pracovnom živote v tých štátoch, v ktorých sa nad nevyhnutnú mieru využíva monitorovanie výkonu trestu.

Z výsledkov prieskumu, ktorý vykonala Rada Európy v roku 2000 v členských štátoch sa zistilo, že je stále ešte nedostatočný počet alternatívnych trestov. Nové alternatívne tresty by mali byť jednoducho a zrozumiteľne formulované, prehľadné a ich výkon jednoznačne predvídateľný. V Anglicku a Walese sa uvažuje aj o ukladaní alternatívnych trestov páchatelom závažnejších trestných činov, ak by sa upravili podmienky pre túto kategóriu delikventov. Z výsledkov prieskumu sa ukázalo, že Európske pravidlá vedú súdy k spravodlivejšiemu a efektívnejšiemu uplatňovaniu alternatívnych sankcií a zachovávaní práv a slobôd odsúdeného pri ich výkone.

Pri prieskume Výboru ministrov Rady Európy v roku 2000 sa zistilo, že súdne orgány nie vždy pred ukladaním trestu náležite zistia skutkový stav veci, najmä nezohľadnia poľahčujúce okolnosti, ktoré by umožnili uložiť alternatívny trest namiesto nepodmienečného trestu odňatia slobody. Pri výkone týchto druhov trestov, vzhľadom na nedostatok finančných prostriedkov, sa niekedy využívajú neodborne pripravení súdom asistujúci pracovníci. Napriek tomu, že podľa pravidla č. 38 nemožno pri výkone alternatívnych trestov využívať neodborne pripravený personál.

Podľa Odporúčania č. R (97)12 sa vyžaduje aj dobrá súčinnosť a spolupráca implementačného personálu so záujmovými združeniami a miestnou komunitou. Z výsledkov prieskumu je zrejmé, že často ide len o formálnu spoluprácu, ktorá neprináša očakávané výsledky počas výkonu trestu. Väčšiu podporu treba hľadať najmä u médií. Pri výkone trestu, ako to vyplýva z prieskumu, sa nedostatočne zisťujú relevantné informácie o trestnom čine a jeho páchatelovi, čo má vplyv na zachovávanie väzieb odsúdeného s rodinným a spoločenským prostredím.

Väčšiu efektívnosť výkonu alternatívneho trestu je možno dosiahnuť len s účasťou štátneho príspevku a podporou súkromného sektoru, ako aj lepšou koordináciou, súčinnosťou a spoluprácou implementačných subjektov. Podľa výsledkov vykonaného prieskumu sa žiada efektívnejšie využívať osvedčené metódy a programy pri výkone alternatívnych trestov, ktoré sú konzistentné s profesionálnymi európskymi štandardmi a procesnými postupmi. Metódy, ktoré implementačné orgány využívajú pri výkone trestov, treba systematicky hodnotiť z hľadiska účelnosti, efektívnosti a dosiahnutých výsledkov. Z výsledkov prieskumu sa potvrdilo, že aj keď dobré metódy sú vykonávané nekvalifikovaným personálom, nevedú k pozitívnym výsledkom pri výkone týchto druhov trestov. V prieskumoch jednotliví respondenti poukazovali na vytváranie nových efektívnejších programov, ktoré by boli viac zamerané na zmeny kriminálneho správania odsúdeného a jeho resocializáciu. Z výsledkov prieskumu vykonaného v Anglicku a Walese bol zistený záver, že čím je ľudskejší prístup k výkonu alternatívneho trestu, tým ho odsúdený z vlastného presvedčenia sebavedome dodržiava a dobrovoľne plní podmienky a záväzky uložené rozhodnutím súdu.

Výskum bol zameraný aj na rozširovanie a zdokonaľovanie Európskych pravidiel. Problémom je to, že realizácia nových trestov a pravidiel vyžaduje ďalšie finančné prostriedky a ľudské zdroje, na ktoré niektoré európske štáty nemajú položky vo svojich rozpočtoch. Európske pravidlá odporúčajú európskym štátom aj výmenu poznatkov z vykonaných analýz k danej problematike, ktoré by zabráňovali páchaniu alebo opakovaniu trestných činov. V Anglicku a Walese sa v prieskume zistilo, že u mnohých odsúdených aj po vykonaní alternatívneho trestu páchatel pokračoval v trestnej činnosti. Z hľadiska časového intervalu išlo najviac o recidívu od niekoľkých mesiacov až do jedného roka od vykonania trestu. Z výsledkov je zrejmé, že k recidíve dochádzalo najmä z dôvodu uplatňovania neúčinných programov metód alebo neodborných postupov počas výkonu trestu. Najúčinnější nástroj na dosiahnutie efektívneho dohľadu nad výkonom alternatívnych trestov, ako sa ukázalo pri prieskume, sú dobré odborne pripravené justičné orgány a asistujúci personál. Žiadny, aj ten najlepší program, bez schopného a odhodlaného personálu, nemôže splniť účel trestu ani prevychovať odsúdeného. Podľa Európskych pravidiel sa vyžaduje neustále zvyšovanie odbornosti personálu, vykonávanie analýz jeho záťaž a odstraňovanie chýb a nedostatkov, ktoré deformujú príslušné subjekty.

Z odpovedí na dotazník zaslaný členským štátom je zrejmé, že niektoré justičné orgány sa neriadia Európskymi pravidlami či už preto, že im nie sú známe alebo že nie sú správne pochopené. Alternatívne tresty nie sú podľa Pra-

vidla č. 55 implementované tak, aby ich účel čo najviac prispieval k osobnému a sociálnemu rozvoju odsúdeného v prospech spoločnosti. Pozitívne je to, že výkon týchto trestných sankcií ponecháva odsúdených pri plnení podmienok a záväzkov v rodine a miestnej komunite, s primeraným obmedzením ich práv a slobôd. Zásahy do práv odsúdených boli podľa prieskumu vykonávané len do takej miery, aby bol splnený účel trestu. Pri ukladaní a výkone alternatívnych trestov sa nevyskytla žiadna diskriminácia z dôvodov rasy, farby pleti, etnického pôvodu, národnosti, pohlavia, jazyka alebo náboženského vyznania.

Niektoré procesné pravidlá nemusia byť v súlade s vnútroštátnou normou. Napríklad Pravidlo č. 31 pre uloženie alternatívneho trestu nevyžaduje súhlas páchatela. Naproti tomu, podľa nášho Trestného zákona § 54 ods. 1, môže súd uložiť trest povinnej práce len so súhlasom páchatela.

Úspešný a efektívny výkon alternatívnych trestov podľa prevažnej väčšiny respondentov závisí od súhlasnej dohody súdu a odsúdeného, aby dobrovoľne plnil resocializačný program. Podľa niektorých európskych pravidiel je dôležité, aby súd určil odsúdenému vhodné programy metódy a podmienky pre výkon trestu.⁹ Podľa týchto pravidiel sa medzi implementačnými orgánmi vytvára úzky dôverný vzťah, ktorý pozitívne vplyva na zmenu postojov jeho kriminálneho správania. Kontrolná činnosť súdu vykonávaná za asistencie ďalšieho personálu je zameraná na plnenie povinností a záväzkov odsúdeného pri výkone trestu. Okrem toho implementačné orgány musia sledovať, či nie sú dôvody pre zmenu druhu trestu. V justičnej praxi sa podľa prieskumu riadne dodržiavajú Pravidlá, ktoré sú spojené s opravnými prostriedkami proti rozhodnutiu súdu, ktorým bol uložený alternatívny trest.

Pri ukladaní a výkone alternatívnych trestov sa vyskytujú rôzne problémy pri implementovaní Európskych pravidiel v justičnej praxi. Prvé väčšie reformy a snahy na uplatňovanie Európskych pravidiel pri ukladaní a výkone alternatívnych trestov prebehli v roku 2000 v Belgicku, Dánsku, Anglicku, Walese, Fínsku a Švajčiarsku, ktoré boli zamerané na zdokonaľovanie týchto pravidiel. Väčšie problémy sa vyskytli so zavádzaním alternatívnych trestov a osvojením si Európskych pravidiel.¹⁰ V niektorých európskych štátoch, v ktorých legislatívne a súdne orgány z hľadiska dlhodobých konzervatívnych tradícií neboli naklonené na prijatie nových modernejších trestných sankcií, problémy nastali po zavedení alternatívnych trestov pri ich ukladaní a výkone. Na odstránenie týchto problémov a pre zjednotenie podmienok a záväzkov mali prispieť

---

⁹ Pozri Európske pravidlá pre implementáciu alternatívnych trestov č. 4, 77, 80, 82, 87.

¹⁰ Komplexná štatistika využívania alternatívnych trestov je obsiahnutá vo Výročnej trestnej štatistike Rady Európy 1997.

Európske pravidlá a ich implementácia pri ukladaní a výkone nových alternatívnych trestov. Európske pravidlá, ako to vyplýva z prieskumu, značnou mierou prispeli na efektívnejšie využívanie metód, resocializačných programov a k zvyšovaniu odbornosti implementačného personálu. Z výsledkov prieskumu, ktorý vykonala Rada Európy v roku 2000, bolo zistené, že v niektorých európskych štátoch vykonávali mediáciu alebo probáciu aj pracovníci, ktorí nemali zákonom požadované vzdelanie. Napríklad v Českej republike po zavedení alternatívnych trestov z deväťdesiatich prijatých pracovníkov splnilo len dvanásť všetky zákonom požadované podmienky. Obdobne aj v Estónsku a Lotyšsku sa stali mediačnými alebo probačnými pracovníkmi, aj tí, ktorí nespĺnili kvalifikačné podmienky, ktoré vyžadovali príslušné právne predpisy a Európske pravidlá.

Naproti tomu v Anglicku a Walese majú pre výkon alternatívnych trestov k dispozícii vysokokvalifikovaný odborný personál, ktorý využíva najmodernejšie metódy a resocializačné programy na zmenu kriminálneho postoja odsúdeného. V niektorých iných európskych štátoch, napr. v Malte a Turecku, potrebnú pozornosť venujú zvyšovaniu odbornej kvalifikácie implementačného personálu na rôznych univerzitných doškolovacích kurzoch za aktívnej účasti súdnych orgánov.

V súčasnom období nielen u nás, ale aj v iných európskych štátoch, značne ovplyvňuje efektívnosť výkonu alternatívnych trestov nedostatok finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu. Štát v období finančnej krízy skôr pomáha bezúhonným občanom než delikventom.

S ukladaním a výkonom alternatívnych trestov úzko súvisí aj predchádzanie trestnej činnosti a efektívnosť metód zameraných na zmenu správania odsúdeného, aby upustil po výkone trestu od kriminálneho spôsobu života. Problémom v tejto oblasti je v niektorých európskych štátoch v nedostatočnej až nefunkčnej probačnej a mediačnej službe. Chyby, nedostatky a problémy v tejto oblasti nie je možné pre rôznorodosť právnych úprav a nejednotnosti implementácie Európskych pravidiel rovnakým spôsobom odstraňovať. Odlišnosti sa vyskytujú v rôznych oblastiach. Napríklad v Írsku na rozdiel od iných európskych štátov môže súd, ak má pochybnosti o tom, či páchateľ bude dobrovoľne plniť povinnosti a záväzky, ktoré by mu vyplývali z rozhodnutia súdu o uložení alternatívneho trestu, odložiť rozsudok na neskorší termín až do preskúmania všetkých dostupných okolností týkajúcich sa výroku o treste. V Taliansku možno uložiť trest domáceho väzenia za spáchaný trestný čin, ktorého trest odňatia slobody neprevyšuje tri roky. Najčastejšie sa tento alter-

natívny trest ukladá tehotným ženám, matkám s malými deťmi alebo osobám s menšími psychickými alebo zdravotnými problémami.

V Dánsku, Fínsku, Islande a vo Švédsku, tak ako u nás, možno namiesto nepodmienečného trestu odňatia slobody uložiť alternatívny trest verejne prospešných prác. Problémom ostáva, že sa doposiaľ európske štáty nedohodli na určitom minimálnom a maximálnom počte hodín, ktorý by sa stal štandardom pre všetky členské štáty.

Problémom niektorých európskych štátov ostáva aj to, že sa im nepodariť doposiaľ zriadiť a využívať elektronické monitorovanie odsúdeného počas výkonu trestu, čo v iných európskych štátoch sa to považuje za neoddeliteľnú súčasť intenzívneho dohľadu. Výsledky prieskumu z roku 2000 ukázali, že najviac vyvinutý technický systém kontroly výkonu trestu je v Anglicku a Walese. Niektoré postsocialistické európske štáty, ktoré nemajú zavedený systém elektronického monitorovania odsúdeného, využívajú tzv. laických dozorcov, ktorí svoju činnosť vykonávajú pod vedením profesionálnych mediálnych a probačných pracovníkov.¹¹

V ostatnom období sa uvažuje na vytváraní nových efektívnejších metód a prevýchovných programoch, ku ktorým by mohli prispieť aj výsledky a poznatky doposiaľ vykonaných prieskumov. Európske štáty by sa mali ujednotiť na tom, kto bude koordinátorom vykonávania systémových analýz pre zdokonaľovanie Zásad a Európskych pravidiel pre ukladanie a výkon týchto trestov, kto sa na nich zúčastní a aký bude systém využívania výsledkov pre zvyšovanie efektívnosti alternatívnych trestov a zdokonaľovania Európskych pravidiel. Implementáciou Európskych pravidiel môžu súdy lepšie uplatniť zásadu adekvátnosti trestu a zásadu individualizácie trestu. Základnou podmienkou zavádzania ďalších alternatívnych trestov v zmysle Európskych pravidiel je ich materiálne zabezpečenie a dobrý odborný servis.

Špeciálna sociálna práca s odsúdenými musí byť zameraná tak, aby minimalizovala negatívne účinky pri výkone trestu a vytvárala čo najlepšie možnosti pre ich resocializáciu. Európske pravidlá poskytujú všetky predpoklady pre odstránenie kriminálneho spôsobu života odsúdeného. Ku kvalitnému výkonu alternatívnych trestov prispievajú najmä nové metódy, resocializačné programy, dobrá vnútroštátna úprava a odborne pripravený výkonný personál a vhodná implementácia Európskych pravidiel v justičnej praxi.

Nedoriešenou otázkou Európskych pravidiel je skutočnosť, ako zmeniť osobný prístup odsúdeného k obeti. V Belgicku, Nórsku a Nemecku na pre-

---

¹¹ Vynikajúci prieskum poskytuje WHITHIELD, D. *Elektronické monitorovanie páchatelov*. Waterside Press Waterside Press, Winchester 1997.

hĺbenie vzťahu medzi odsúdeným a obeťou využívajú tzv. „zosobnenie trestného činu páchatela a jeho následkov na poškodeného“. Podľa tejto metódy sa má ľahšie dosiahnuť účel trestu a väčšie uvedomenie páchatela za následky spôsobené obeťou trestným činom. V niektorých európskych štátoch sa počas výkonu alternatívneho trestu využívajú aj skupinové stretnutia páchatelov s obeťami, ktoré značne prispievajú k resocializácii odsúdených. V Anglicku a Walese sa využívajú aj konfrontácie odsúdeného s obeťou, ktorých cieľom je spochybníť kriminálne protiprávne konanie a jeho následky. Vo viacerých európskych štátoch súdy pri ukladaní alternatívneho trestu ukladajú odsúdenému aj odškodnenie obeť alebo poskytnutie príspevku na charitu.

Pri výkone alternatívnych trestov nie vždy odsúdený dobrovoľne dodržiava povinnosti a záväzky uložené rozhodnutím súdu. Najčastejšie sa s takými prípadmi stretávajú súdy pri uložení drogovej abstinencii alebo zákazu navštevovať pochybné podniky alebo sa nestretávať so závadovými osobami.

Významným európskym a medzinárodným inštitútom je aj vzájomné uznanie rozhodnutí pri výkone alternatívnych trestov. Cieľom vzájomného uznávania rozhodnutí alternatívnych sankcií je zachovať rodinné, jazykové, kultúrne a iné väzby, zlepšiť dohľad nad výkonom uložených alternatívnych trestov, brať ohľad na ochranu obetí a predchádzať a zabráňovať páchaniu ďalšej trestnej činnosti. Členské štáty na uznávanie rozhodnutia súdu, ktorým bol uložený alternatívny trest, mali by uplatňovať vlastné vnútroštátne právo a procesné postupy. Členský štát, ktorý uloží alternatívnu sankciu, preberá zodpovednosť za výkon trestu a plnenie ďalších opatrení a záväzkov. Štát môže odmietnuť uznať rozsudok, ak bol vydaný proti osobe, ktorá nebola uznaná vinnou zo spáchania trestného činu. Všetky členské štáty, ktoré zabezpečujú výkon rozhodnutia o uložení alternatívneho trestu, sú povinné implementovať všetky zákonné práva a prostriedky resocializácie odsúdeného v súlade s ich vnútroštátnymi predpismi. V prípade, že príslušný orgán vykonávajúceho štátu uzná rozsudok, musí prijať všetky opatrenia pre vykonávanie dohľadu nad výkonom alternatívneho trestu.

Keď rozhodnutie o uložení niektorej alternatívnej sankcie je nezlučiteľné s právom vykonávajúceho štátu, môže si ich príslušný štát upraviť podľa vnútroštátnych zásad a pravidiel, ktoré sa uplatňujú na obdobné alternatívne tresty. Alternatívna sankcia nesmie byť upravená v neprospech odsúdeného. Výkon alternatívnych sankcií sa spravuje právom vykonávajúceho štátu. Ak sa to považuje za vhodné, môžu sa príslušné orgány pôvodu a vykonávajúceho štátu navzájom radiť o efektívnom výkone uloženého alternatívneho trestu. Ďal-

šie zásady a postupy sú podrobnejšie upravené Rámcovým rozhodnutím rady 2008/947 SVV z 27. novembra 2008.

Moderný systém alternatívnych trestov by sa mal riadiť okrem vnútroštátnych právnych noriem aj Európskymi pravidlami pre ukládanie a výkon týchto trestných sankcií pričom mal by zachovávať práva a slobody odsúdeného a jeho rodinné a pracovné väzby, aby bol efektívnejší ako nepodmienečný trest odňatia slobody.¹²

Resumé: Major European and international institutes is the mutual recognition of decisions in the execution of alternative sentences. The aim of mutual recognition of alternative sanctions is to preserve family, linguistic, cultural and other ties, improve Oversight imposed alternative sentences, have regard to the protection of victims and to prevent and avoid committing further crime.

A modern system of alternative sanctions should follow in addition to national rules and European rules for storing and pursuit of criminal sanctions while it should maintain the rights and freedoms of the prisoner and his family and professional ties to be more effective than a term of imprisonment.

Literatúra

1. BALÁŽ, P. Trestné právo hmotné. Veda vydavateľstvo SAV. Bratislava 2005.
2. KALVODOVÁ, V. Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Masarykova univerzita Brno 2002.
3. MAŠLANYOVÁ, D. a kol. Trestné právo hmotné. Aleš Čeněk, s.r.o. Plzeň 2011.
4. WHITHIELD, D. Elektronické monitorovanie páchatelov. Waterside Press Waterside Press, Winchester 1997.
5. Európske pravidlá o alternatívnych trestoch a opatreniach pozri Odporúčania R(92)16,22 z roku 2000.
6. Európske pravidlá pre implementáciu alternatívnych trestov č. 4, 77, 80, 82, 87.
7. Odporúčanie Rec (2000)22 prijaté Výborom ministrov Rady Európy dňa 29. 11. 2000.
8. Komplexná štatistika využívania alternatívnych trestov je obsiahnutá vo Výročnej trestnej štatistike Rady Európy 1997.
9. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

---

¹² Podrobnejšie k tomu pozri: KALVODOVÁ, V. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Masarykova univerzita Brno 2002, s. 151.

Kontakt

Prof. JUDr. Pavel Baláž, CSc.

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

emilia.gazova@truni.sk

HMOTNOPRÁVNÝ A PROCESNOPRÁVNÝ POHĽAD NA NIEKTORÉ PROBLÉMY TRESTU DOMÁCEHO VÄZENIA A TRESTU POVINNEJ PRÁCE¹

The Substantive and Procedural View of some Problems with the Punishment of House Arrest and with the Punishment of Compulsory Labour²

Adrián Jalč

Abstrakt: Cieľom tohto príspevku je popísanie niektorých alternatívnych trestov prostredníctvom ktorých sa uplatňuje probácia v trestnej oblasti. Konkrétne sa rozoberá problematika alternatívnych trestov, pričom vychádza z trestných kódexov – hmotného a procesného trestného práva. Tento príspevok sa tak snaží zhrnúť a charakterizovať informácie, ktoré sa týkajú trestu domáceho väzenia a povinnej práce a prostredníctvom konkrétnych prípadov poukázať na problematické uplatňovanie týchto trestov. Záverom riešenia danej problematiky je zistenie, že právny stav v tejto oblasti práva nie je dostatočne vyhovujúci.

Kľúčové slová: alternatívne tresty, domáce väzenie, povinná práca, elektronické monitorovanie.

Abstract: The goal of this article is describe the various alternative punishments in which institutes of the probation are applied. Specifically discussed the issue of alternative penalties which are based on the criminal codes of substantive and procedural criminal law. This thesis was to summarize and characterize the punishment of house arrest and compulsory labour and through the specific cases highlight the problematic application of these institutes. The conclusions of solving this issue is finding that the legal situation in this area of criminal law is not sufficiently satisfied.

Key Words: alternative punishments, house arrest, compulsory labour, electronic monitoring.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

Jedným z prvých krokov k rozširovaniu uplatňovania alternatívnych prístupov v slovenskom trestnom systéme môžeme pozorovať v súvislosti s rekodifikáciou Trestného zákona a Trestného poriadku. Za tieto alternatívy v rámci trestného práva považujeme najmä alternatívne tresty, odklony v trestnom konaní, ale tiež ochranné opatrenia. Ich aplikácia v praxi však v značnej miere závisí od inštitútov mediácie a probácie, ktoré napomáhajú najmä pri realizácii alternatívnych opatrení.

Spoločenským vývojom a zmenou nazerania na trestnú justíciu sa modifikovali aj základné piliere a vedúce právne idey, na ktorých je celé trestné právo postavené. Tendencia nového nazerania na trestanie sa prvotne odráža v základných zásadách trestného práva, keďže práve tie odzrkadľujú mieru demokracie v spoločnosti. Príkladom uplatnenia týchto tendencií je *zásada pomocnej úlohy trestnej represie*, ktorá znamená, že k dosiahnutiu účelu trestu sa má použiť len nevyhnutne potrebná a nutná miera trestnej represie a donucovacie prostriedky štátu sa majú používať len vtedy, keď ostatné menej závažné prostriedky zlyhali.³ Ďalšia zásada, *zásada ultima ratio*, stanovuje, že štát dáva možnosť potrestania páchatela najprísnejším trestom, čiže trestom odňatia slobody až na posledné miesto, a to v prípade, že všetky ostatné prostriedky na jeho nápravu zlyhajú.

Takisto zásady trestného procesu prešli určitým vývojom, smerom k ich zosúladeniu s novým nazeraním na trestnú politiku. V súvislosti s uplatňovaním alternatívnych spôsobov riešenia trestných vecí vystupuje do popredia najmä *zásada rýchlosti konania*, a v jej rámci možnosť použitia odklonov v trestnom konaní. *Zásada spolupráce so záujmovými združeniami* tiež dáva možnosť riešiť trestnú vec odklonom – podmieneným zastavením trestného stíhania alebo zmierom a je aktivizujúcou zložkou pre výkon probácie alebo mediácie. Záujmové združenie taktiež môže poskytnúť záruku pri podmienenom odklade výkonu trestu, pri podmienenom prepustení z výkonu trestu alebo pri uložení alternatívneho trestu.⁴ Vývoj trestného procesu teda smeruje k jeho zhospoďárneniu, zrýchleniu, zefektívneniu a zjednodušeniu, v čom má nenahradiiteľné miesto hlavne probačná a mediačná činnosť.

³ KUČERA, R. *Probácia, mediácia a ich význam pri riešení delikvencie detí a mládeže*. In PROHUMAN. [online]. 27. 6. 2013. [cit. 2013-11-19]. Dostupné na internete: <<http://www.prohuman.sk/socialna-praca/probacia-mediacia-a-ich-vyznam-pri-rieseni-delikvencie-deti-a-mladeze>>.

⁴ KURILOVSKÁ, L. *Základné zásady trestného konania*. In ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Šamorín: Heuréka, 2012, s. 48 a nasl.

Vymedzenie základných zásad trestného práva dáva možnosť vzniku nových trestnoprávnych inštitútov, ktorých využitie umožňuje uplatnenie alternatív k trestu odňatia slobody v praxi.

Zavedením prvkov restoratívneho nazerania na justíciu sa do právnych poriadkov štátov dostávajú nové inštitúty, ktoré ovplyvňujú spôsoby vybavenia trestnej veci. Na základe toho sa formuje možnosť využitia alternatívnych trestov a alternatívnych možností riešenia trestných vecí. Týmto rozširovaním druhov a možností ich uplatnenia v platnom trestnom práve dochádza k posilneniu postavenia restoratívnych prvkov. Pre pochopenie systému využitia alternatív v trestnom práve je potrebné načrtnúť základné rozdelenie rovín alternatívneho riešenia trestných vecí.

Slovenské trestné právo pod vplyvom zahraničných skúseností, odporúčaní a dohôv Rady Európy či Organizácie spojených národov postupne nahrádza tradičné prístupy k vybaveniu trestných vecí.⁵ Alternatívne riešenie trestných vecí je faktickým prejavom preberania restoratívnych princípov do trestnoprávnej oblasti. V našom trestnom systéme rozoznávame dve alternatívne roviny riešenia trestnej veci. Prvá rovina je z pohľadu **systému trestného práva**, kde rozlišujeme:

- a) *trestné právo hmotné (Trestný zákon) a*
- b) *trestné právo procesné (Trestný poriadok).*

V trestnom práve hmotnom zodpovedá alternatívne riešenie trestných vecí využitie alternatívnych trestov a hmotno-právnych alternatív k potrestaniu páchatela. Na rozdiel od toho v trestnom práve procesnom sa ako alternatívy využívajú tzv. odklony v trestnom konaní. Pre potrebu ozrejmenia účelu a fungovania týchto inštitútov sa im podrobnejšie venujeme v samostatnej podkapitole.

Druhá rovina predstavuje riešenie trestných vecí **mimo systému trestného práva** a to prostredníctvom inštitútu mediácie a probácie.⁶ Obe metódy by mali vytvárať predpoklady k tomu, aby trestná vec mohla byť vo vhodných prípadoch prejednaná v niektorom z osobitných druhov trestného stíhania, aby mohol byť uložený a účinne vykonávaný alternatívny trest alebo aby väzba mohla byť nahradená iným opatrením.⁷

---

⁵ KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010, s. 118 a nasl.

⁶ Tamtiež, s. 121 a nasl.

⁷ ROZUM, J. *Činnosti probační a mediační služby z pohľadu restoratívnej justice*. In *Restoratívnej justice – sborník príspevků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 45.

Keďže z hľadiska trestného práva je mediácia neprocesnou, mimosúdnou formou alternatívneho riešenia veci, jej výsledok môže ovplyvniť samotné rozhodnutie vo veci a to prostredníctvom odklonu, pre ktorý je vykonanie mediácie nevyhnutné.⁸ Pojmy mediácia a odklon však treba rozlišovať, pretože mediácia je len metódou riešenia sporu a jej výsledky sa môžu, ale nemusia prejavíť v rozhodnutí vo veci samej. Rozhodnutie tak zostáva vo výlučnej právomoci súdu, prípadne prokurátora.⁹ Naopak probácia ako alternatívne riešenie je viac-menej súčasťou štandardného súdneho rozhodnutia a opiera sa o autoritu štátu. To znamená, že až samotným rozhodnutím súdu nastupuje proces probácie, ktorá umožňuje túto alternatívu k trestu odňatia slobody uplatniť.¹⁰

Právna formulácia mediácie a probácie ako prostriedkov, ktoré stoja mimo systému trestného práva, zreteľne poukazuje na ich využitie pri riešeníach trestných vecí v rámci systému trestného práva hmotného aj procesného. Je zreteľné, že obe roviny riešenia trestnej veci sú vzájomne prepojené a na sebe závislé. Mediácia sa uskutočňuje ako podklad pre možnosť využitia odklonov v trestnom konaní a bez probácie pri alternatívnych trestoch by nebolo možné zabezpečiť účinnú kontrolu a dozor nad páchatelom. Táto činnosť sa má podieľať nielen na výkone alternatívnych riešení, ale tiež na ich príprave a výbere vhodných prípadov pre ich aplikáciu. Možno teda podotknúť, že bez pôsobenia mediáčnych a probačných úradníkov by efektívna realizácia alternatívnych prístupov v trestnom práve prakticky nebola možná.¹¹

Pre lepšiu orientáciu v danej problematike je vymedzenie jednotlivých štádií trestného konania základom pre pochopenie systému fungovania trestného súdnictva a využitia jednotlivých inštitútov v rámci trestného konania. „Trestné konanie je Trestným poriadkom upravený postup orgánov činných v trestnom konaní, ktorého úlohou je bez pochybností zistiť, či a ako bol spáchaný trestný čin, zistiť jeho páchatela, rozhodnúť o primeranej sankcii, toto rozhodnutie vykonať a pritom pôsobiť na upevňovanie zákonnosti, predchádzanie

⁸ KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010, s. 122.

⁹ BRTKO, M. *Probačný a mediáčny úradník v procese mediácie*. In *Právne vedomie verejnosti v demokratickom štáte*. Bratislava: Katedra verejnej správy a verejných financií, 2011, s. 62.

¹⁰ SOTOLÁŘ, A. – PŮRY, F. – ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 17.

¹¹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní upravě*. Praha: Leges, 2011, s. 27.

a zamedzenie trestnej činnosti a výchovu občanov.¹² Pre potreby našej práce je však dôležité najmä to, že trestné konanie sa skladá z dvoch základných častí – *predsúdneho konania* (postup pred začatím trestného stíhania a prípravné konanie) a *súdneho konania* (preskúmanie obžaloby, hlavné pojednávanie, odvolacie konanie, vykonávacie konanie). V predsúdnom konaní sa zisťuje, či má trestné konanie vôbec prebehnúť, teda či sa má trestná vec prejednať v súdnom konaní, alebo bude postačovať na vyriešenie veci osobitný spôsob konania. Zmyslom súdneho konania je potom rozhodovanie o vine a treste alebo o inom celkovom ukončení trestného konania.¹³

Z hľadiska využívania mediácie a probácie ako nástrojov pre uplatnenie alternatívnych opatrení v trestnom konaní sú dôležité najmä tie štádiá, ktorých výsledkom môže byť určité konečné rozhodnutie. Prípravné konanie ako štádium predsúdneho konania je charakteristické tým, že orgán činný v trestnom konaní (prokurátor) môže rozhodnúť vo veci samej a tým uplatniť odklon v trestnom konaní, ktoré týmto meritórnym rozhodnutím skončí. Naopak pri súdnom konaní je rozhodujúcim orgánom súd a jeho výsledkom môže byť rozhodnutie o uložení alternatívneho trestu, ktoré sa po nadobudnutí právoplatnosti vykoná vo vykonávacom štádiu trestného stíhania.¹⁴

Systém alternatívnych opatrení v rámci trestného práva možno charakterizovať ako systém prvkov, ktoré majú rovnaký cieľ a tým je nahradiť nepodmienečný trest odňatia slobody a zároveň zhospodárniť a urýchliť trestné konanie. Alternatívne opatrenia rozdeľujeme podľa toho, v akom štádiu trestného konania sa uplatňujú, na opatrenia trestného práva hmotného a opatrenia trestného práva procesného. V rámci nich sa rozlišujú:

a) procesné alternatívne opatrenia

- *odklony v trestnom konaní* – ide najmä o inštitútu podmieneného zastavenia trestného konania a zmier, ale môžeme tu začleniť aj dohodu o vine a treste.

b) hmotnoprávne alternatívne opatrenia

- *alternatívne tresty* – v zásade ide o všetky tresty nespojené s trestom odňatia slobody

¹² IVOR, J. a kol. *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním)*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2012, s. 13.

¹³ POLÁK, P. *Štádiá trestného konania*. In IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné: všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 543.

¹⁴ IVOR, J. a kol. *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním)*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2012, s. 14.

- *alternatívy k potrestaniu* – v prípade, že sa obžalovaný uzná vinným, ale súd mu neuloží trest (upustenie od potrestania § 40 TZ a podmienené upustenie od potrestania s probačným dohľadom § 101 TZ)

c) ochranné opatrenia ako kategória *sui generis*

- môžu byť uložené aj osobám trestne nezodpovedným a primárne sa ukladajú v záujme ochrany spoločnosti a prevencie (napr. ochranná výchova, ochranný dohľad, ochranné liečenie).¹⁵

Systematika a výpočet alternatívnych riešení v rámci trestného práva hmotného a trestného práva procesného jasne poukazuje na to, že naše trestné právo zohľadňuje a vytvára možnosti pre praktické uplatnenie ideí restoratívnej justície. Je však potrebné podotknúť, že nie u všetkých alternatívnych opatrení sa využíva inštitút probácie a mediácie. V našej práci sa preto budeme zaoberať len tými, pre ktoré je aplikácia metód probácie a mediácie nevyhnutná a ktoré by bez nej boli v podstate nevyužiteľné. V nasledujúcich statiach sa preto zameriavame na inštitút odklonov v trestnom konaní a alternatívne tresty, v ktorých je mediácia a probácia najvýznamnejšie uplatniteľná.

1. ALTERNATÍVNE TRESTY

Z hľadiska systematiky alternatívnych opatrení radíme alternatívne tresty k hmotnoprávnym alternatívnym opatreniam. Z významu pojmu „alternatívne tresty“ vyplýva, že ide o umožnenie voľby medzi dvomi možnosťami, teda možnosť výberu medzi nepodmienečným trestom odňatia slobody a alternatívnym trestom nespojeným s odňatím slobody, pričom garantujú rovnaké splnenie účelu trestu.¹⁶

Nepodmienečný trest dlhodobo predstavoval oporu a stredobod systému ukladania trestov a ostatné druhy trestov naň boli napojené alebo od neho odvođené. Trest odňatia slobody spĺňa hlavne generálnu a individuálnu funkciu trestnej prevencie, izoluje páchatela trestného činu od spoločnosti a jeho dlhodobá tradícia sa stala pre verejnosť zrozumiteľnou a v praxi zabehnutou možnosťou.¹⁷ Odsúdenie páchatela a uloženie trestu odňatia slobody predstavuje

¹⁵ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní upravě*. Praha: Leges, 2011, s. 30.

¹⁶ JURČOVÁ, J. *Alternatívne tresty*. In *Justičná revue*. 2012, roč. 64, č. 4, s. 523.

¹⁷ ROZUM, J. – KOTULAN, P. – HÁKOVÁ, L. a kol. *Výbrané problémy sankční politiky – Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ*. Praha: Institut pro

najzávažnejší zásah štátnej moci do osobnej integrity človeka. Aj keď nemôžeme popierať jeho zrejme výhody, najmä pre najzávažnejšie páchanie trestnej činnosti, má tento druh trestu aj svojich odporcov a zrejme nevýhody.¹⁸ Ako sme už naznačili, idey restoratívnej justície poukazujú aj na to, že tento druh trestu je zastaraný, neefektívny a neplní primerane svoje úlohy, hlavne čo sa týka rastu kriminality a recidívy. Nevýhodami okrem iného je, že trest odňatia slobody je spojený s oveľa vyššími nákladmi štátu a pri krátkodobých pobytach vo výkone trestu odňatia slobody si páchateľ nemôže dostatočne osvojiť resocializačné a nápravné procesy, pričom vníma len negatívnu stránku svojho trestu a tou je pobyt medzi inými páchateľmi a odsúdenie spoločnosťou.¹⁹

Naproti tomu, alternatívne tresty, najmä pri vhodnom a profesionálnom vedení zo strany probačných a mediačných úradníkov, umožňujú menej narušeným páchateľom možnosť riešiť príčiny ich trestnej činnosti, dať im novú šancu na riadne začlenenie sa do spoločnosti, nenarušia ich rodinné a spoločenské vzťahy a vykonaním trestu dochádza väčšinou aj k jeho zahladeniu. Filozofiou alternatívnych trestov je, že odsúdený sa ponechá na slobode, uloží sa mu taký druh obmedzení alebo povinností, ktoré pôsobia preventívne proti páchaniu ďalšej trestnej činnosti, ochránia spoločnosť, uspokojia záujmy obete a zabezpečia riadne vedenie života páchateľa.²⁰ Alternatívne tresty majú teda fungovať „len“ ako určité upozornenie alebo výstraha pre páchateľa trestného činu. Je potrebné aby si uvedomoval, že v prípade, ak nebude rešpektovať podmienky tohto alternatívneho opatrenia alebo bude pokračovať v trestnej činnosti, existuje možnosť premenenia tohto trestu na prísnejší trest.²¹

2. SÚČASNOSŤ ALTERNATÍVNYCH TRESTOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Celosvetové trendy trestania smerujú k presadeniu využívania trestov nesporených s obmedzením osobnej slobody páchateľa. Problematike alternatívnych

---

kriminológii a sociálnej prevencii, 2005, s. 11.

¹⁸ VAJZEROVÁ, E. *Projekt „Šanca odsúdeným“ a alternatívne tresty*. In *Alternatívne tresty v praxi*. Dolný Kubín : EDUKOS, 2007, s. 7.

¹⁹ JURČOVÁ, J. *Alternatívne tresty*. In *Justičná revue*, 2012, roč. 64, č. 4, s. 523.

²⁰ LÁŠTICOVÁ, L. – VAJZEROVÁ, J. *Alternatívne tresty a ich podstata*. In *Alternatívne tresty v praxi*. Dolný Kubín : EDUKOS, 2007, s. 9.

²¹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 28.

trestov, probácii a mediácii v trestných veciach a iným alternatívnym opatreniam sa dlhodobo venuje množstvo medzinárodných organizácií ako napr. OSN alebo Rada Európy. Ide najmä o rôzne dohody, rezolúcie, odporúčania a kongresy, ktoré ovplyvňujú smerovanie oblasti alternatívnych trestov a ich implementovanie v jednotlivých krajinách. Proces začlenenia alternatívnych opatrení do praxe nie je jednoduchý a výsledky nie sú bezprostredné, preto sa aj v Slovenskej republike prihliada na tieto medzinárodné štandardy a normy a taktiež na skúsenosti krajín, v ktorých majú dlhobojšiu tradíciu.²²

V slovenskom trestnom práve sa aj pod vplyvom europeizácie v poslednom desaťročí prejavujú snahy o dekriminalizáciu a depenalizáciu. Pri alternatívnych trestoch je pojem depenalizácie veľmi aktuálny, keďže ide o postupný proces zmierňovania trestov a zjednodušovania ich výkonu.²³ Slovenské trestné právo sa vyvíja a modifikuje aj na základe toho ako ukladané trestné sankcie pôsobia na vývoj kriminality, predchádzanie páchania trestnej činnosti a zamedzenie recidívy. Pri ukladaní trestov sa uplatňujú zásady humanizmu, zákonnosti trestu, jeho individualizácie, personalita a proporcionality, výsledkom čoho by mal byť spravodlivý trest. Tieto zásady sa uplatňujú aj pri ukladaní alternatívnych trestov k trestu odňatia slobody.²⁴

Rozdelenie sankcií a systém trestov, ktoré je možné uložiť za spáchaný trestný čin nájdeme v zákone č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon). Podľa neho sú sankciami ochranné opatrenia a tresty, ktoré sú právnymi následkami za spáchanie trestného činu alebo činu inak trestného.²⁵ V § 32 sú taxatívne vymedzené druhy trestov, ktoré je možné páchatelovi uložiť, a tými sú:

- a) *trest odňatia slobody,*
- b) *trest domáceho väzenia,*
- c) *trest povinnej práce,*
- d) *peňažný trest,*
- e) *trest prepadnutia majetku,*
- f) *trest prepadnutia vecí,*
- g) *trest zákazu činnosti,*

²² JURČOVÁ, J. *Alternatívne tresty.* In Justičná revue. 2012, roč. 64, č. 4, s. 523.

²³ ROZUM, J. – KOTULAN, P. – HÁKOVÁ, L. a kol. *Výbrané problémy sankční politiky – Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ.* Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005, s. 11.

²⁴ ÚRAD VLÁDY SR. *Alternatívny trestov odňatia slobody.* In Infodrogy.sk. Národná správa pre EMCDDA. [online]. 2003. [cit. 2013-12-28]. Dostupné na internete: <http://www.infodrogy.sk/narodnasprava/index.cfm?module=ActiveWeb&page=WebPage&s=04_12>.

²⁵ § 31 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

- h) trest zákazu pobytu,
- i) trest zákazu účasti na verejných podujatiach,
- j) trest straty čestných titulov a vyznamenaní,
- k) trest straty vojenskej a inej hodnosti,
- l) trest vyhostenia.²⁶

V právnej praxi neexistuje jednotný názor na to, ktoré z týchto trestov sa považujú za alternatívne. Niektorí odborníci za ne pokladajú všetky tresty, ktoré sú alternatívou k trestu odňatia slobody, avšak v užšom poňatí berieme za alternatívne tresty len tie, ktorých účelom je náhrada nepodmienečného trestu. Keďže niektoré vymedzené tresty je možné uložiť popri treste odňatia slobody (napr. strata čestných titulov a vyznamenaní, zákaz činnosti, zákaz pobytu), medzi alternatívne tresty by nemali byť radené. Možno teda konštatovať, že za alternatívne tresty považujeme len tie, s ktorými je trest odňatia slobody nezlučiteľný alebo ho nahrádza.²⁷

Medzi alternatívne tresty, ktoré nie sú výslovne vymenované v § 32, môžeme zaradiť aj opatrenia určené k vyhnutiu alebo zastaveniu uloženia trestu zaistenia osoby. Sú nimi podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody (§ 49) a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom (§ 51).

Trest povinnej práce, trest domáceho väzenia a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody boli zaradené do Trestného zákona až v rámci jeho rekodifikácie a najnovším trestom, ktorý pribudol k trestom v tomto roku, zákonom č. 1/2014 Z.z. o organizovaní verejných športových podujatí, je trest zákazu účasti na verejných podujatiach.²⁸ Rozširovanie okruhu trestov v rámci platného trestného práva môžeme považovať za primeranú reakciu štátu na aktuálny stav kriminality v spoločnosti, napĺňanie účelu alternatívnych trestov a myšlienok restoratívneho trestania. Je potrebné zdôrazniť, že pri ukladaní alternatívnych trestov a pri voľbe súdu alebo prokurátora aký druh sankcie má uložiť, sú jasne stanovené hranice a prípady v akých môžu byť uložené a kedy je nevyhnutné uložiť trest odňatia slobody. Tieto podmienky vymedzuje Trestný zákon, či už pri jednotlivých alternatívnych trestoch, ale aj v § 34, ktorý hovorí, že za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňa-

---

²⁶ § 32 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

²⁷ ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatrení v nové právni upravě*. Praha: Leges, 2011, s. 31.

²⁸ JURČOVÁ, J. *Alternatívne tresty*. In *Justičná revue*, 2012, roč. 64, č. 4, s. 525.

tia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, súd musí uložiť trest odňatia slobody.²⁹

3. TREST DOMÁCEHO VÄZENIA, TREST POVINNEJ PRÁCE A ČINNOSŤ PROBAČNÉHO ÚRADNÍKA

V Trestnom zákone aj Trestnom poriadku je zakotvené množstvo inštitútov, ktoré predpokladajú alebo stanovujú priamu účasť probačných a mediačných úradníkov. V rámci alternatívnych opatrení, konkrétne pri alternatívnych trestoch plní probačný a mediačný úradník najmä probačnú činnosť. Probačná činnosť sa postupne stáva významným a pozitívne vnímaným nástrojom prevencie kriminality a resocializácie páchatelov, preto je potrebné zamerať sa na jeho úlohy pri výkone alternatívnych trestov z pohľadu plnenia probácie, jej funkcií a využitia pri uložených sankciách.³⁰ Podobne ako pri odklonoch v trestnom konaní, pre zjednodušenie a vyzdvihnutie úloh pri realizácii alternatívnych trestov označujeme probačného a mediačného úradníka na niektorých miestach práce „probačný úradník“.

Vykonávacie konanie je jedným zo základných štádií trestného konania a jeho účelom je vykonať právoplatné rozhodnutie uložené v trestnom konaní, ktoré je už zároveň vykonateľné. Výkonom niektorých rozhodnutí alebo kontrolou ich plnenia môže súd vo vhodných alebo predpísaných prípadoch poveriť probačného a mediačného úradníka.³¹ Tieto prípady sú spojené hlavne s výkonom alternatívnych trestov pri ktorých je probácia nevyhnutná.

Práca probačného a mediačného úradníka však spravidla nezačína len vykonávacím konaním, ale špecifickými činnosťami sa môže podieľať na príprave podkladov pre rozhodnutie o alternatívnom spôsobe riešenia veci ešte pred týmto právoplatným rozhodnutím. V priebehu prípravného konania môže probačný a mediačný úradník na základe kontaktu so stranami trestného konania pripravovať podklady, ktoré obsahujú informácie o ich sociálnej situácii, príčinách spáchania trestného činu alebo postojoch strán, ktoré môžu byť užitočné pre návrh na ochranné opatrenie alebo pri rozhodovaní o uložení al-

²⁹ § 34 ods. 6 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

³⁰ TITURUSOVÁ, K. *Probácia ako inštitút trestného práva*. In Najprávo.sk. [online]. 4. 3. 2013. [cit. 2013-11-18]. Dostupné na internete: <<http://www.najpravo.sk/clanky/probacia-ako-institut-trestneho-prava.html>>.

³¹ IVOR, J. a kol. *Od zločinu k trestu (Sprievodca občana trestným konaním)*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2012, s. 358.

ternatívneho trestu. Na základe toho súd posúdi a prihliadne na celkový profil páchatela, jeho osobnostné, charakterové črty, jeho vzťah k práci, rodine, či spoločnosti.³²

Probácia v trestnom konaní je teda pojmom, ktorý sa vzťahuje najmä k súdnictvu a prokuratúre. Realizuje sa na základe právoplatného rozhodnutia súdu, písomného pokynu predsedu senátu, samosudcu alebo v prípravnom konaní prokurátora, z ktorých vyplýva povinnosť vykonávať probáciu. Vykonáva ju probačný a mediálny úradník toho okresného súdu, v obvode ktorého má obvinený alebo odsúdený pobyt. V niektorých individuálnych prípadoch však môže tento súd dožiadať o výkon trestu a dohľad nad ním iného probačného a mediálneho úradníka najmä, ak sa odsúdený dlhodobo zdržiava mimo obvodu súdu, ktorý mu uložil trest a požaduje jeho vykonanie inde. Autorita probačného úradníka sa na rozdiel od mediátorov odvodzuje od autority súdu a mandát na realizáciu probácie má byť od kompetentného a rozhodujúceho orgánu zrozumiteľný a jednoznačný, či už pre probačného úradníka, ale aj pre odsúdeného. Táto autorita napomáha tomu, aby páchatel pochopil, akceptoval a strpel nad sebou kontrolu vykonávanú probačným a mediálnym úradníkom.³³

Činnosť probačného úradníka sa skladá z kombinácie prvkov kontroly a dozoru, pomoci a poradenstva. Primárnou úlohou probácie v trestnom konaní je *dozerať* na obvineného/odsúdeného, aby akceptoval a dodržiaval uložené sankcie, znižovať možnosti ďalšej trestnej činnosti a jeho opätovné integrovanie do spoločnosti.³⁴ *Kontrolou* sa myslí úloha probačného úradníka v priebehu skúšobnej doby informovať súd o správaní páchatela a podávať písomné správy o výsledku spolupráce medzi probačným úradníkom a páchatelom. Môžeme tu zahrnúť kontrolu a dohľad nad správaním odsúdeného, či vedie riadny život, dodržiava stanovené obmedzenia a povinnosti, nepácha trestné činy alebo priestupky alebo inú protispoločenskú činnosť.³⁵ V rámci *pomoci a poradenstva* by mal probačný úradník nielen pasívne kontrolovať a dozorovať, ale aj pozitívne a aktívne viesť páchatela k zvyšovaniu kvality jeho života, motivo-

³² ROZUM, J. *Činnosti probační a mediální služby z pohledu restorativní justice*. In Restorativní justice – sborník příspěvků a dokumentů. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 47.

³³ Probácia a mediácia v trestnom práve (užívateľská príručka) – Metodický materiál financovaný z prostriedkov EU v rámci PF 2006. 2009. s. 10.

³⁴ Tamtiež.

³⁵ DOLANSKÁ, R. *Postavenie a etické aspekty činnosti probačného a mediálneho úradníka*. In Restoratívna spravodlivosť ako výzva. Prešov: Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2011, s. 36.

vať ho k seberealizácii a budovaniu spoločenského zázemia. Probácia zameraná na pomoc odsúdenému a prekonávanie jednotlivých jeho problémov má zamedzovať tomu, aby sa vrátil k opätovnému páchaniu trestnej činnosti.³⁶

Aby bola probácia efektívna a splnila svoje ciele je dôležitou požiadavkou, aby sa vytvorili medzi probačným pracovníkom a páchatelom dobré vzťahy. Je potrebné, aby si probačný pracovník získal páchatelovu dôveru a navodil u neho pocit, že ho neodsudzuje, ale chce mu pomôcť v jeho situácii. V takto navodenej atmosfére je jednoduchšie pre obe strany diskutovať o osobných problémoch a pre páchatela prijať pomoc pri zorganizovaní života tak, aby znova neporušoval zákony.³⁷ Dôležité je to aj hľadiska toho, že aktivity probačnej činnosti smerujú k pochopeniu sociálneho pozadia spáchanej trestnej činnosti a preto sa sústreďujú na skúmanie osobnosti páchatela, rebríčka jeho hodnôt, rodinných a spoločenských väzieb s cieľom toto pochopenie aplikovať na podporu a pomoc páchatelovi a ochranu spoločnosti pred jeho možnou recidívou.³⁸

Ako sme už poznamenali, probačný dohľad sa nevykonáva pri všetkých alternatívnych trestoch. Probáciu realizuje probačný a mediálny úradník hlavne pri uložení týchto alternatívnych sankcií:

- a) pri *podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom* (uložené povinnosti a obmedzenia)
- b) pri *výkone trestu povinnej práce*
- c) pri *výkone trestu domáceho väzenia*
- d) pri *výkone zákazu činnosti*, ak je súčasťou probačného dohľadu
- e) pri *výkone trestu zákazu účasti na verejných podujatiach*
- f) pri *podmienečnom odklade výkonu trestu a podmienečnom odklade výkonu trestu s probačným dohľadom*³⁹

Keďže pri týchto alternatívnych trestoch sa ponecháva páchatel na slobode, na zabezpečenie ochrany spoločnosti a zvýšenie ich účinnosti, má súd fakultatívne možnosť v stanovených prípadoch uložiť páchatelovi aj ďalšie primerané obmedzenia a povinnosti, ktorých kontrola dodržiavania taktiež patrí k nápl-

³⁶ Probácia a mediácia v trestnom práve (užívateľská príručka) – Metodický materiál financovaný z prostriedkov EU v rámci PF 2006. 2009. s. 10.

³⁷ Probácia a mediácia v trestnom práve (užívateľská príručka) – Metodický materiál financovaný z prostriedkov EU v rámci PF 2006. 2009. s. 16.

³⁸ SOTOLÁŘ, A. – PŮRY, F. – ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2000, s. 25.

³⁹ CEHLÁR, V. *Mediácia a probácia – aktuálne poznatky a problémy*. [online]. Pezinok : Justičná akadémia SR, 2008, s. 25 a nasl. [cit. 2014-01-12]. Dostupné na internete: <http://www.ja-sr.sk/files/PaM_21.10.pdf>.

ni práce probačného úradníka.⁴⁰ Primeranými povinnosťami a obmedzeniami sa pritom myslia hlavne tie, ktoré sú exemplifikatívne vymenované v § 51 ods. 3 a 4.⁴¹

Obmedzenia spočívajú najmä v zákaze:

- a) účasti na určených verejných podujatiach,
- b) požívania alkoholických nápojov a iných návykových látok,
- c) stretávania sa s osobami, ktoré majú na páchatela negatívny vplyv alebo ktoré boli jeho spolupáchatelmi alebo účastníkmi na trestnom čine,
- d) vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin spáchal,
- e) účasti na hazardných hrách, hrania na hracích automatoch a uzatvárania stávk.

Povinnosti spočívajú najmä v príkaze:

- a) nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlia poškodeného,
- b) vystaňovať sa z bytu alebo domu, v ktorom sa neoprávnene zdržuje alebo ktorý protiprávne obsadil,
- c) nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu,
- d) zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo zameškané výživné,
- e) osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému,
- f) v skúšobnej dobe získať určité pracovnú kvalifikáciu alebo zúčastniť sa na rekvalifikačnom kurze,
- g) podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu,
- h) podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak mu nebolo uložené ochranné liečenie,
- i) podrobiť sa v skúšobnej dobe psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve,
- j) zamestnať sa v skúšobnej dobe alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie,
- k) dostaviť sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určený podľa miesta pobytu, v odôvodnených prípadoch aj opakovane.

---

⁴⁰ TOPOĽANČIKOVÁ, J. *Trestný čin, trest a účel trestu*. In *Cesta do života – príručný manuál k sociálnemu výcviku a výchovnému programu pre odsúdených*. Dolný Kubín : EDUKOS, 2009, s. 9.

⁴¹ § 51 ods. 3 a 4 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

Zmyslom týchto primeraných povinností a obmedzení je, že zásahy do slobody jednanja a rozhodovania páchatela umožňujú odstránenie príčiny, podmienok alebo príležitostí k opätovnému páchaniu trestnej činnosti, ktorej sa už odsúdený dopustil. Musia však byť primerané povahe trestného činu, za ktorého spáchanie bol páchatel uznaný vinným.⁴² Ich uložením sa ponecháva priestor aj pre spoluprácu a pôsobenie mimovládnych organizácií, ktoré sa venujú rôznym resocializačným a probačným programom, aby napomáhali pri splnení povinností odsúdeného (napríklad organizácie poskytujúce sociálny výcvik, výchovné programy, psychoterapiu, psychologické poradenstvo a iné).

Na základe uloženého alternatívneho trestu a jednotlivých povinností a obmedzení, ktoré sú predmetom dohľadu, vytvára probačný úradník takzvaný *probačný program*. Musia v ňom byť jasne stanovené pravidlá, tak aby im páchatel rozumel a aj ich dodržiaval. Tento plán slúži na individuálnu špecifikáciu dohľadu, akým spôsobom sa bude tento dohľad realizovať a v neposlednom rade harmonizuje a uľahčuje spoluprácu probačného úradníka a jeho klienta.⁴³

V prípade nedodržania stanovených povinností a obmedzení, či už v rámci alternatívneho trestu alebo pridružených opatrení k nemu, je probačný úradník povinný informovať o týchto skutočnostiach predsedu senátu alebo samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora. Tento orgán následne rozhodne, podľa závažnosti porušenia, či tento trest premení na trest prísnejší (trest odňatie slobody), alebo ponechá v platnosti alternatívny trest, čo páchatela „núti“ dohľad akceptovať a podporiť jeho snahu alternatívny trest vykonať riadne.

Zosumarizovaním môžeme konštatovať, že pokiaľ ide o využitie probácie pri prevencii kriminality a reintegráciu páchatela do spoločnosti, údaje poukazujú na to, že je veľmi efektívna a výhodná. Ponechaním delikventa na slobode zabráňuje negatívnym vplyvom väzenského prostredia, nedochádza k prerušeniu rodinných a sociálnych vzťahov. Dôležitým aspektom je aj to, že môže skôr uhradiť škodu spôsobenú trestným činom a prijať zodpovednosť za tento čin. Efektivita probačnej služby však nezávisí len na jej kontrolnej a dohľadnej činnosti, ale najmä na rozvíjaní pomocnej a poradenskej funkcie. V prípade

⁴² ÚRAD VLÁDY SR. *Alternatívy trestov odňatia slobody*. In Infodrogy.sk. Národná správa pre EMCDDA. [online]. 2003. [cit.2014-01-14]. Dostupné na internete: <http://www.infodrogy.sk/narodnasprava/index.cfm?module=ActiveWeb&page=WebPage&s=04_12>.

⁴³ TITURUSOVÁ, K. *Probačia ako inštitút trestného práva*. In Najprávo.sk. [online]. 4. 3. 2013. [cit. 2014-01-14]. Dostupné na internete: <<http://www.najpravo.sk/clanky/probaicia-ako-institut-trestneho-prava.html>>.

podpory a povzbudzovania je dokázané, že páchatel pristupuje oveľa zodpovednejšie k svojmu okoliu a k obeti a tým sa znižuje aj riziko jeho recidívy. Okrem pozitívneho vplyvu probácie na páchatela, je jej ďalšou nezanedbateľnou výhodou aj to, že výrazným spôsobom napomáha naplneniu účelu trestného konania, uľahčuje prácu súdov a prokurátora pri ich rozhodovacej činnosti a kontrole adekvátnosti sankcií.⁴⁴ Vzhľadom na pozitívne výsledky a rozširovanie možností uplatnenia probácie, môžeme uzavrieť, že jej výkon je v podmienkach demokratického štátu veľmi žiaduci a potrebný.

4. TREST POVINNEJ PRÁCE

Alternatívnym trestom, ktorý bol do nášho trestného práva zaradený v rámci rekodifikácie trestných kódexov, je trest povinnej práce. Tento trest je alternatíva krátkodobého trestu odňatia slobody, ktorý sa ukladá páchatelovi v prípade, že nebol odsúdený na trest odňatia slobody. Podstatou trestu povinnej práce je, že odsúdený môže riešiť konflikt so zákonom vo svojom prirodzenom prostredí a má príležitosť odčiniť „zlo dobrom“.⁴⁵

Hmotnoprávne podmienky pre uloženie trestu povinnej práce obsahuje Trestný zákon, ktorý ustanovuje, že trest povinnej práce môže súd uložiť so súhlasom páchatela, pričom je možné ho uložiť len za prečin, ktorého horná hranica sadzby trestu odňatia slobody nepresahuje päť rokov a vzhľadom na všetky okolnosti nie je potrebné uložiť trest odňatia slobody. Taktiež je určené rozmedzie, v ktorom môže súd uložiť trest povinnej práce a to vo výmere od 40 do 300 hodín. V rámci uloženého trestu môže súd páchatelovi nariadiť aj primerané povinnosti a obmedzenia, aby viedol riadny život a spravidla mu ukladá aj povinnosť nahradiť škodu, ktorú trestným činom spôsobil. Ďalšími podmienkami, ktoré musia byť pri ukladaní trestu povinnej práce splnené sú, že trest musí páchatel vykonať najneskôr do jedného roka od nariadenia výkonu trestu a nie je dlhodobo práceneschopný alebo invalidný. Je povinný vykonať ho osobne, vo voľnom čase a bez nároku na odmenu, čím sa naplňa obsah

⁴⁴ TITURUSOVÁ, K. *Probácia ako inštitút trestného práva*. In Najprávo.sk. [online]. 4. 3. 2013. [cit. 2014-01-21]. Dostupné na internete: <<http://www.najpravo.sk/clanky/probacia-ako-institut-trestneho-prava.html>>.

⁴⁵ LÁŠTICOVÁ, L. – VAJZEROVÁ, J. *Alternatívne tresty a ich podstata*. In Alternatívne tresty v praxi. Dolný Kubín : EDUKOS, 2007, s. 18.

trestu povinnej práce ako represívneho opatrenia, bez čoho by uloženie tohto trestu neplnilo svoj účel.⁴⁶

Výkon trestu povinnej práce je upravený v osobitnom zákone, konkrétne v zákone č. 528/2005 Z.z. o výkone trestu povinnej práce. Ustanovuje, že trest sa vykonáva v obvode okresného súdu, v ktorom má odsúdený bydlisko, avšak tento trest môže byť s jeho súhlasom vykonaný aj v inom obvode. Len čo sa stane vykonateľným rozhodnutie, podľa ktorého sa má vykonať, súd vyzve odsúdeného, aby sa dostavil k probačnému úradníkovi s ktorým prejedná podmienky výkonu povinnej práce. Zákon vymedzuje v prospech akých inštitúcií je vhodné trest povinnej práce vykonať (štát, VÚC, obec, právnické osoby zaoberajúce sa vzdelávaním, kultúrou, školstvom, rozvojom, ochranou a podobnými verejne prospešnými činnosťami bez dosahovania zisku). Probačný úradník o výsledku prejednávania bezodkladne informuje predsedu senátu, ktorý rozhodne o dohodnutom druhu a mieste výkonu trestu a nariadi jeho výkon.⁴⁷

Zákon jednoznačne stanovuje, že kontrolu nad výkonom trestu povinnej práce realizuje probačný a mediačný úradník. Probačný úradník však pri tomto treste plní okrem kontroly a dozoru aj činnosť sprostredkovania práce odsúdenému. Z tohto dôvodu vedie evidenciu vhodných prác na výkon trestu povinnej práce, ktoré v prípade záujmu oznamujú poskytovatelia prác okresnému súdu. Okrem právnických osôb, ktoré majú záujem súčinnosti, zákon výslovne ustanovuje povinnosť Úradu práce sociálnych vecí a rodiny raz za mesiac informovať okresný súd o voľných pracovných miestach u realizátorov aktivačných prác. V prípade zaistenia práce probačný pracovník pripraví písomnú dohodu s poskytovateľom práce a po jej podpísaní zabezpečí spracovanie písomnej správy pre súd, ktorý ju s poskytovateľom práce uzatvára.⁴⁸

V prípadoch kedy odsúdený z dôležitých dôvodov (zdravotný stav, tehotenstvo, pobyt v cudzine alebo iný závažný dôvod) nie je schopný trest povinnej práce vykonať, môže sa na nevyhnutne potrebný čas výkon trestu prerušiť, odložiť alebo dokonca úplne upustiť od jeho výkonu. Ak však probačný pracovník zistí, že odsúdený v čase výkonu trestu povinnej práce nevedol riadny život, zavinene nevykonával dohodnuté práce alebo nedodrжал stanovené povin-

⁴⁶ § 54, § 55 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

⁴⁷ Zákon č. 528/2005 Z.z. o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁴⁸ § 4 Zákon č. 528/2005 Z.z. o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

nosti a obmedzenia, oznámi túto skutočnosť súdu a podá návrh na premenu trestu povinnej práce na trest odňatia slobody, tak že za každé dve hodiny nevykonanej práce súd nariadi jeden deň odňatia slobody.⁴⁹

Sumarizovane môžeme povedať, že trest povinnej práce je nevyhnutne trestom, ktorý vyžaduje intenzívny dozor a kontrolu chovania odsúdeného, aby nedochádzalo k jeho zneužitiu. Jeho realizácia je preto výsledkom spolupráce súdu, probačného a mediačného úradníka a poskytovateľa práce, u ktorého sa trest vykonáva.⁵⁰ Tento trest je často označovaný aj ako „verejnoprospešná činnosť“, keďže páchateľ má možnosť prostredníctvom jeho výkonu robiť niečo užitočné, nahradiť spoločnosti škodu, ktorú spôsobil spáchaním trestného činu a získať základné pracovné návyky. Reintegrácia a prevencia páchatela je nepopierateľne efektívnejšia, v prípade, keď sa mu nielen zo strany probačného pracovníka prejavuje sociálna a osobná podpora a je vo vedení svojho ďalšieho života primerane usmerňovaný.⁵¹

5. TREST DOMÁCEHO VÄZENIA

Trest domáceho väzenia bol do nášho právneho poriadku zaradený rovnako ako trest povinnej práce a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom v rámci rekodifikácie v roku 2005. Predstavuje miernejšiu formu obmedzenia osobnej slobody páchatela, miernejšiu alternatívu trestu odňatia slobody, ktorá umožňuje, aby páchateľ trestného činu bol ponechaný „na slobode“, v jeho prirodzenom prostredí, ale zároveň čiastočne obmedzuje jeho osobnú slobodu, jeho slobodný pohyb, pričom je vykonávaný dozor nad jeho správaním.⁵²

Trestný zákon upravuje trest domáceho väzenia v § 53, ktorý ustanovuje, že trest domáceho väzenia súd môže uložiť páchatelovi prečinu až na jeden rok. Z tohto ustanovenia síce ďalšie podmienky pre jeho uloženie nevyplývajú, ale

⁴⁹ § 8 Zákon č. 528/2005 Z.z. o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a § 55 ods. 4 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

⁵⁰ LÁŠTICOVÁ, L. – VAJZEROVÁ, J. *Alternatívne tresty a ich podstata*. In *Alternatívne tresty v praxi*. Dolný Kubín : EDUKOS, 2007, s. 21.

⁵¹ Probácia a mediácia v trestnom práve (užívateľská príručka) – Metodický materiál financovaný z prostriedkov EÚ v rámci PF 2006. 2009. s. 17.

⁵² ČENTĚŠ, J. *Trest domáceho väzenia*. [online]. Bratislava : Generálna prokuratúra SR. s. 10. [cit. 2014-01-09]. Dostupné na internete: < <http://www.ok.cz/iksp/docs/121123Centes.pdf> >.

v praxi súd prihliada hlavne na závažnosť spáchaného prečinu, osobu páchaťa a celkové okolnosti prípadu. Na riadny výkon trestu domáceho väzenia je potrebné, aby sa odsúdený počas výkonu trestu zdržiaval vo svojom obydľí, viedol riadny život a podrobil sa kontrole.⁵³ Čas po ktorý sa má zdržiavať v obydľí závisí od okolností prípadu, spravidla súd ponechá odsúdenému čas na to, aby sa mohol dopraviť na a z pracoviska, môže mu povoliť zúčastňovať sa náboženských obradov, prípadne iných podobných udalostí, ktoré pokladá za vhodné.⁵⁴ Zákon reaguje aj na prípady, keď v ojedinelých, náhodných prípadoch odsúdený potrebuje svoje obydlie opustiť v čase, keď by mal inak vykonávať trest. Ak teda existuje naliehavý dôvod, odsúdený je oprávnený opustiť svoje obydlie počas doby výkonu trestu domáceho väzenia na nevyhnutne potrebný čas, avšak len po predchádzajúcom súhlase probačného a mediačného úradníka alebo orgánu, ktorý spravuje technickú kontrolu nad odsúdeným.

Trestný poriadok upravuje výkon trestu domáceho väzenia, tak že súd nariadi jeho výkon bez meškania po tom čo sa rozsudok, ktorým sa uložil, stal vykonateľný. Súd poučí odsúdeného o obmedzeniach a povinnostiach, ktoré mu z uloženého trestu vyplývajú a taktiež o možnosti premeny trestu, ak ich poruší. Tak ako pri ostatných druhoch alternatívnych trestoch, v prípade, že odsúdený neplní obmedzenia a povinnosti vyplývajúce z trestu domáceho väzenia, súd premení tento trest alebo jeho zvyšok na nepodmienečný trest odňatia slobody, pričom dva dni nevykonaného trestu sa rovnajú jednému dňu odňatia slobody. Kontrola plnenia trestu domáceho väzenia je možná dvomi spôsobmi. Prvým spôsobom je elektronické monitorovanie, pri ktorom súd poverí kontrolou orgán spravujúci technické prostriedky kontroly a v druhom prípade môže kontrolou poveriť probačného a mediačného úradníka.⁵⁵ Je potrebné poznamenať, že v súčasnosti elektronické monitorovanie u nás ešte nie je zavedené, čo v praxi spôsobuje nízke využívanie tohto trestu. Problém spôsobujú predpísané náhodné kontroly vykonávané probačnými a mediačnými úradníkmi. Probačný úradník má povinnosť neohlásene vykonať kontrolu odsúdeného v mieste jeho bydliska minimálne tri krát do mesiaca čo ich v praxi značne zaťažuje vzhľadom k rozsahu práce a nedostatočných finančných prostriedkov na zabezpečenie ich rýchlej prepravy. Odhalenie porušovania podmienok trestu domáceho väzenia je teda neisté a tento trest sa stáva neaplikovateľným z hľadiska jeho účinnosti. V súvislosti s tým môžeme poukázať na

⁵³ § 53 ods. 1,2 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

⁵⁴ LÁŠTICOVÁ, L. – VAJZEROVÁ, J. *Alternatívne tresty a ich podstata*. In *Alternatívne tresty v praxi*. Dolný Kubín : EDUKOS, 2007, s. 17.

⁵⁵ § 435 Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.

nežiaduci stav jeho uplatňovania prostredníctvom štatistík za rok 2012, ktoré poukazujú, že trest domáceho väzenia bol za rok 2012 v Slovenskej republike uložený len v 25 prípadoch.

Zmyslom trestu domáceho väzenia je najmä to, že odsúdený má možnosť zachovať si svoje rodinné a spoločenské vzťahy a zároveň je splnená potreba obmedzenia osobnej slobody. Zavedenie tohto trestu je z hľadiska hospodárnosti tiež veľmi významné, pretože náklady na trest odňatia slobody sú neporovnateľne vyššie ako pri treste domáceho väzenia a ukladaním tohto trestu sa šetrí miesto v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody, čo je v súčasnom stave väznenstva nevyhnutné. Vo všeobecnosti možno povedať, že tento trest v sebe spája mnoho pozitív, či už z pohľadu odsúdeného alebo záujmov štátu, je preto negatívum, že sa nevyužíva v plnom rozsahu.⁵⁶

Nedostatkom uplatňovania trestu domáceho väzenia je aj to, že podľa § 109 tento trest nemožno uložiť mladistvým páchatelom, čo sa javí ako nelogické, pretože zabezpečuje resocializáciu páchatela v podmienkach domáceho prostredia, čo by u mladistvých páchatelov jednoznačne mohlo priniesť pozitívne výsledky.⁵⁷ Ako sme načrtli, problémovou oblasťou využívania trestu domáceho väzenia je jeho kontrola, ktorá je nevyhnutným predpokladom jeho efektivity. Zákon dostatočne nereflektuje spoločenské podmienky a problémy, ktorých riešenie je nevyhnutné na to, aby tento trest plnil svoj účel. Jedným z týchto problémov je, že nie sú určené pravidlá a podmienky, akým spôsobom sa má trest vykonávať a právny mandát probačného úradníka, ak nie je zavedené elektronické monitorovanie. Chýba presné vymedzenie potrebných oprávnení a povinností probačného a mediačného úradníka a neexistujú ani metodické pokyny týkajúce sa kontroly trestu, keďže kontrola odsúdeného vyžaduje sústavnosť a systematickosť. Možno poukázať aj na to, že probační a mediační úradníci plnia už aj tak celý rad úloh, ktoré sa týkajú trestného konania, pričom ich počet je neúmerne nízky vzhľadom na rozsah ich povinností.⁵⁸ Tieto negatíva vníma aj zákonodarca, pretože koncom roka 2013 začala príprava legislatívy potrebnej na zavedenie systému elektronického monitorovania osôb, pričom projekt je financovaný z európskych fondov. Hoci Trestný zákon ráta s možnosťou kontroly trestu domáceho väzenia technickými prostriedkami, doteraz systém elektronického monitorovania zavedený nebol. V oblasti trest-

⁵⁶ ČENTĚŠ, J. *Trest domáceho väzenia*. [online]. Bratislava : Generálna prokuratúra SR. s. 10. [cit. 2014-01-09]. Dostupné na internete: < <http://www.ok.cz/iksp/docs/121123Centes.pdf> >.

⁵⁷ § 109 Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

⁵⁸ LÁŠTICOVÁ, L. – VAJZEROVÁ, J. *Alternatívne tresty a ich podstata*. In *Alternatívne tresty v praxi*. Dolný Kubín : EDUKOS, 2007, s. 18.

nej politiky sa teda riešenie otázky elektronického monitorovania osôb stalo prioritou z dôvodu možnosti častejšieho ukladania trestu domáceho väzenia, v čom vidíme pozitívny obrat.⁵⁹

6. ZÁVER

Rastúca miera prvkov restoratívneho nazerania na trestnú justíciu je pod vplyvom zahraničných, ale aj domácich trendov nepochybne veľmi efektívna.

Hoci sú inštitúty mediácie a probácie, ktoré sú úzko prepojené s problematikou alternatívnych trestov v spoločnosti málo známe, ich uplatňovanie v trestnoprávnej oblasti má z pohľadu praxe veľký význam. Metódy práce a ich uplatnenie v trestnom konaní značne odbremeňujú súdnictvo a napomáhajú urýchleniu a zefektívneniu celého trestného konania. V Slovenskej republike sa v trestnom práve začali tieto dva inštitúty využívať v roku 2003, čiže pred viac ako desiatimi rokmi. Ich uplatňovanie prinieslo nepochybne mnoho výhod a zjednodušení v rámci trestného práva, avšak toto obdobie je dosť dlhá doba na to, aby sa problematické oblasti výkonu týchto inštitútov začali riešiť.

Zásadným a prvoradým problémom, vzhľadom na význam mediácie a probácie, ich prínos nielen pre poškodeného a páchatela, ale aj pre celú spoločnosť a štát vidíme v ich dlhodobom zanedbávaní, ktoré je nanajvýš zarážajúce. Riadenie ministerstvom spravodlivosti a štátna politika v tejto oblasti je nedostatočná a nesystémová, pričom ako sme poukázali, chýbajú metodické usmernenia, zanedbáva sa vzdelávanie, Rada pre probáciu a mediáciu je nefungujúca a absentujú finančné prostriedky na riadne zabezpečenie ich chodu.

Ďalší zistený problém je, nedostatočné personálne zabezpečenie výkonu probačnej a mediácie činnosti. Tento nedostatok považujeme za najvýznamnejší, pretože sa týka všetkých oblastí a úloh, ktoré sú spojené s mediáciou a probáciou v trestnej oblasti. Pri zavedení inštitútov do právneho poriadku bol počet probačných a medičných úradníkov minimálne dva krát vyšší a po desiatich rokoch fungovania sa ich počet znížil na 62 čo je neudržateľný stav vzhľadom k tomu, že trend ukladania alternatívnych trestov a iných opatrení spojených s ich prácou každým rokom stúpa. Toto zistenie potvrdzujú aj naše analyzované štatistické údaje, ale aj samotní úradníci. Podľa nášho názoru by

⁵⁹ VÁLEK, M. (MS SR). *MSSR pripravuje legislatívne zmeny na podporu alternatívnych trestov*. In UČPS – Učená právnická spoločnosť. [online]. 30. 11. 2013. [cit. 2014-01-23]. Dostupné na internete: <http://www.ucps.sk/MS_SR_pripavuje_legislativne_zmeny_na_podporu_alternativnych_trestov>.

sa v prvom rade mali zvýšiť počty probačných a mediačných úradníkov, aby ich práca mohla byť kvalitnejšia a profesionálnejšia.

Prípadnou zmenou k lepšiemu by mohlo byť aj oddelenie agendy mediácie v trestnom konaní a probácie ako samostatných inštitútov. Tento prístup sa osvedčil aj v iných európskych krajinách, (napr. v Rakúsku) a tým by sa znížili kvantitatívne požiadavky na úradníkov a zároveň zvýšila profesionalita a úroveň výkonu oboch inštitútov. Oddelenie by bolo pozitívom aj z hľadiska etického, keďže ako sme uviedli, v praxi existuje určitá rozporuplnosť postavenia mediačného úradníka, ktorý by mal byť nestrannou osobou v spore a probačného úradníka, ktorý by mal byť „na strane“ odsúdeného a poskytovať mu svoju pomoc. Z finančného hľadiska považujeme za neprijateľné nevyčlenenie prostriedkov na zabezpečenie riadneho fungovania probačnej a mediačnej služby, vzhľadom k tomu, že ich činnosť smeruje k šetreniu aj získavaniu financií pre štát, napríklad udeľovaním alternatívnych trestov, ktoré vykazujú obrovské úspory, ktoré by inak štát musel „investovať“ do uväznených osôb. Taktiež získavanie prostriedkov na všeobecne prospešné účely prostredníctvom inštitútu zmiernie nie je zanedbateľné a ak by štát tieto získané prostriedky použil na financovanie a podporu rozvoja týchto inštitútov, prípadne na zvýšenie počtu probačných a mediačných úradníkov, nepochybne by sa dostavili požadované výsledky.

Určité zlepšenie v rámci uplatňovania probácie a probačného dohľadu je očakávané zavedením elektronického monitorovacieho systému čo značne napomôže kontrole trestu domáceho väzenia a ulahčeniu práce probačných a mediačných úradníkov. Pozitívom by bolo aj sľubované znovuoobnovenie činnosti Rady pre probáciu a mediáciu, ktorá by mohla spracovať metodické pokyny práce probačných a mediačných úradníkov, zabezpečiť ich ďalšie vzdelávanie pre zvýšenie kvality ich činnosti a apelovať a spolupracovať s príslušnými orgánmi, aby prijímali opatrenia napomáhajúce zefektívneniu celkového využívania mediácie a probácie v trestnej oblasti. Taktiež je podstatné zaoberať sa zahraničnými odporúčaniami a rezolúciami, ktoré sú v tejto oblasti vydávané medzinárodnými organizáciami a pozitívnymi skúsenosťami iných štátov v problematických oblastiach, ktoré vykazuje naša právna úprava.

Štatistiky v oblasti ukladania trestov povinnej práce potvrdzujú, že ukladanie tohto trestu má vzostupnú tendenciu. Veď podľa štatistiky, ktorú uvádza probačná a mediačná služba SR, možno konštatovať:

- v roku 2006 PaMÚ v SR prideliť 43 trestov povinnej práce;
- v roku 2007 PaMÚ v SR prideliť 302 trestov povinnej práce;
- v roku 2008 PaMÚ v SR prideliť 647 trestov povinnej práce;

- v roku 2009 PaMÚ v SR pridelil 704 trestov povinnej práce;
- v roku 2010 PaMÚ v SR pridelil 1175 trestov povinnej práce;
- v roku 2011 PaMÚ v SR pridelil 1757 trestov povinnej práce.⁶⁰

Pri výkone trestu povinnej práce sa stretávame v praktickej činnosti s nedostatkom, ktorý súvisí s nariadením samotného trestu. Pridelovanie trestu povinnej práce, jeho evidencia a zasielanie medzi súdmi má značné procesné nedostatky, ktoré uberajú na vážnosti tohto inštitútu a v niektorých prípadoch ho odsúvajú na koľaj „problematicky vykonateľných trestov“. Tých nesprávnych procesných postupov je v praxi viac, pričom súdy by mali dodržiavať procesné postupy tak, aby dodržiavali znenie zákona č. 528/2005 Z.z., vyhlášku MS SR č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné súdy a samozrejme zákon č. 301/2005 Z.z.⁶¹

Resumé: The term house arrest or home detention can mean very different things in different jurisdictions. Likewise, the types of criminals that are sentenced to home detention, may also vary by jurisdiction. Even within the Slovak Republic, the types of criminals that receive this punishment may vary from one court to the another. As a very general rule, however, house arrest is used as a pretrial release condition or post-conviction sentencing option for offenders who have committed a less serious crime and who are employed with have a stable place to live. Each jurisdiction around the world will have its own rules and regulations regarding who is eligible for house arrest and punishment of compulsory labour. As a sentencing option, house arrest and punishment of compulsory labour are also frequently used for offenders who have committed a crime that warrants more than a simple fine or probation. Generally, home detention and punishment of compulsory labour are considered an executed sentence, meaning the person has committed a crime which is serious enough to call for incarceration. In most cases, violent offenders will not be allowed to serve a sentence on home detention or punishment of compulsory labour as the risk to the community is too great. For instance driving while intoxicated is common convictions for which a defendant might receive house arrest or punishment of compulsory labour in the Slovak Republic.

⁶⁰ CEHLAR, V. *Evaluácia trestu povinnej práce a činnosti probačného a mediačného úradníka „pred“ a „po“ rozhodnutí súdu*. Justičná revue, 64, 2012, č. 5, s. 701–706.

⁶¹ Správny postup by možno charakterizovať takto, len čo sa stane vykonateľným rozhodnutie, podľa ktorého sa má vykonať trest povinnej práce, predseda senátu zašle jeho rovnopis formou uznesenia okresnému súdu, v obvode ktoré má odsúdený trest vykonať, následne sa takýto rozsudok zaeviduje do registra trestných vecí „Ni“ a príslušný sudca, ktorému bola vec pridelená, vydá výzvu, aby sa odsúdený v lehote 7 dní dostavil k probačnému a mediačnému úradníkovi, ktorý s ním prerokuje podmienky výkonu trestu, pričom postupuje v intenciách zákona č. 528/2005 Z.z.

Literatúra

1. ÁRVAIOVÁ, D. Prejavy europeizácie trestného práva v rekodifikovanom Trestnom zákone. In *Rekodifikovaný trestný zákon a trestný poriadok – analýza poznatkov z teórie a praxe*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011. s. 307–316. ISBN 978-80-89447-57-2.
2. ČENTÉŠ, J. Predsúdne konanie. In IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné: všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 511 s. ISBN 978-80-8078-308-2.
3. ČENTÉŠ, J. Prípravné konanie po piatich rokoch aplikácie Trestného poriadku. In *Rekodifikovaný trestný zákon a trestný poriadok – analýza poznatkov z teórie a praxe*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011. s. 162–171. ISBN 978-80-89447-57-2.
4. FRYŠTAK, M. – ŽATECKÁ, E. Princip restoratívnej justice v novom trestnom zákoníku. In *Dni verejného práva – zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 649–660. ISBN 978-80-210-4430-2.
5. IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné: všeobecná časť*. Bratislava : IURA EDITION, 2010. 511 s. ISBN 978-80-8078-308-2.
6. KLÁTIK, J. Zrýchlenie a zosporiadanie trestného konania. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010. 330 s. ISBN 978-80-8083-806-5.
7. KLÁTIK, J. Stále aktuálna požiadavka zrýchlenia a zosporiadania trestného konania. In *Rekodifikovaný trestný zákon a trestný poriadok – analýza poznatkov z teórie a praxe*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2011. s. 173–184. ISBN 978-80-89447-57-2.
8. KURILOVSKÁ, L. Základné zásady trestného konania. In ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Šamorín : Heuréka*, 2012. 864 s. ISBN 80-89122-75-2.
9. NETT, A. Odklon v trestnom řízení jako prostředek řešení trestně právní problematiky. In KLÁTIK, J. *Zrýchlenie a zosporiadanie trestného konania*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2010. 330 s. ISBN 978-80-8083-806-5.
10. SOTOLÁŘ, A. – PŮRY, F. – ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s. ISBN 80-7179-350-7.
11. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní upravě*. Praha: Leges, 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.
12. ZÁHORA, J. Jednotlivé druhy trestov. In IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné: všeobecná časť*. 2. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 511 s. ISBN 978-80-8078-308-2.

13. ZÁHORA, J. Pojem a účel trestu, systém trestov. In IVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné: všeobecná časť. 2. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 511 s. ISBN 978-80-8078-308-2.

Kontakt

Doc. JUDr. Ing. Adrián Jalč, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

adrian.jalc@truni.sk

UPLATŇOVANIE TRESTU DOMÁČEHO VÄZENIA NA SLOVENSKU A V ČECHÁCH

Application of Penalty of House Arrest in Slovakia and the Czech

Jaroslav Klátik

Abstrakt: Cieľom príspevku je poukázať na význam ukladania trestu domáceho väzenia, čo súvisí s presadzujúcou sa koncepciou restoratívnej justície. Tento trest je miernejšou alternatívou k trestu odňatia slobody a umožňuje páchateľovi vyhnúť sa celému výkonu trestu odňatia slobody vo väzení, a to jeho výkonom vo vlastnom obydľí. Predstavuje v našich podmienkach v podstate nový druh trestu, ktorého základným významom je v menšom rozsahu zásah do života odsúdeného a zachovanie si sociálnych a rodinných väzieb a pre štát predstavuje finančne lacnejšiu alternatívu. V súčasnosti ministerstvo spravodlivosti pripravilo koncepciu elektronického monitoringu odsúdených.

Kľúčové slová: trest domáceho väzenia, trest odňatia slobody, alternatívny trest, elektronický monitoring, odsúdený, probačný a mediačný úradník, GPS zariadenie, restoratívna justícia.

Abstract: The aim of this paper is to highlight the importance of sentencing House Arrest, which is related to pushing forward the concept of restorative justice. This punishment is a weaker alternative to a imprisonment and allows offenders to escape the whole execution of a custodial freedom in prison, his performance in their own homes. Represents in our conditions essentially new kind of punishment, whose basic meaning is a smaller scale intervention in the lives prisoner and conservation a social and family ties and the state represents a financially cheaper alternative. Currently, the Ministry of Justice prepared the concept of electronic monitoring of prisoners.

Keywords: house arrest, imprisonment, alternative penalty electronic monitoring, convicted, probation and mediation officer, GPS equipment, restorative justice.

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Trest domáceho väzenia sa vo svojej súčasnej podobe začal aplikovať od začiatku osemdesiatych rokov minulého storočia v USA a Austrálii. Hlavným dôvodom pre jeho zavedenie bola hlavne skutočnosť, že výkon tohto trestu je nepomerne lacnejší ako nepodmienečný výkon trestu odňatia slobody. Efektívnosť výkonu trestu domáceho väzenia vzrástla hlavne po roku 1986, kedy sa v USA na kontrolu odsúdených začalo používať aj elektronické sledovanie odsúdených, ktorým bol uložený trest domáceho väzenia. V Európe sa začalo využívať monitorovanie odsúdených až takmer o desať rokov neskôr. Po Švédsku, Holandsku, Belgicku a Anglicku/Walese existujú od konca 90. rokov minulého storočia predovšetkým projektové štúdie aj v Nemecku a Švajčiarsku. V Rakúsku bežal v rokoch 2006 a 2007 pokusný model s rozhodovacou kompetenciou súdu v rámci podmienečného prepustenia s použitím GPS techniky. Trest domáceho väzenia sa v podmienkach Európy odlišuje od amerického spôsobu najmä v tom, že v európskych štátoch sa väčší dôraz kladie na nápravnú úlohu trestu a s trestom sú spájané mnohé resocializačné programy zamerané na rozvoj osobnosti odsúdeného. Okruhy použitia sú veľmi odlišné. Existujú modely, ktoré sú obmedzené na isté skupiny páchatelov, súdne sankčné modely vo forme modelov predných a zadných dverí, pri ktorých rozhodnutie prináleží riaditeľstvu väzníc alebo súdom a elektronická kontrola nahrádza krátkodobé tresty alebo je nariaďovaná v súvislosti s podmienečným prepustením. Technicky prevažuje technika pevnej siete, kedy je doma nainštalovaná základná stanica, ktorá monitoruje výlučne pobyt kontrolovanej osoby v mieste bydliska.

2. PRÁVNÁ ÚPRAVA TRESTU DOMÁCEHO VÄZENIA VO VYBRANÝCH ŠTÁTOCH EURÓPY

Vo Veľkej Británii¹ sa domáce väzenie uplatňuje ako samostatný trest od roku 1991 v podobe tzv. „Home Detention Curfew“. Osoby vykonávajúce trest odňatia slobody do štyroch rokov môžu byť po výkone určitej časti trestu prepustené do domáceho väzenia s elektronickou kontrolou. Vo Francúzsku má

---

¹ PATERSON, C. *Commercial crime control and the electronic monitoring of offenders in England and Wales*. dostupný z: <http://www.articlearchives.com/europe/european-union-united-kingdom-wales/1888333-1.html>.

elektronicky monitorované domáce väzenia charakter alternatívneho trestu k trestu odňatia slobody alebo jeho zvyšku nepresahujúceho jeden rok. Osoba môže v domácom väzení stráviť najviac štyri mesiace. V krajinách Európskej únie spravidla nemožno uložiť trest domáceho väzenia bez súhlasu odsúdeného, resp. členov jeho domácnosti. Hlavnou motiváciou pre odsúdeného, aby súhlasil s elektronickým monitorovaním je, že sa tým vyhne výkonu trestu odňatia slobody. Hoci nosenie „náramku“ na elektronické sledovanie je dosť nepohodlné, princíp elektronického sledovania býva zo strany odsúdených hodnotený kladne. Nosenie náramku odsúdenému neustále pripomína status jeho povinností. Nemecký trestný systém² doteraz nepozná trest domáceho väzenia ani elektronicky kontrolované domáce väzenie ako trestnú sankciu; tiež prebiehali spolkových krajinách Badensko-Württembersko a Hessensko pilotné projekty za účelom predísť uväzneniu uložením náhradných trestoch. Inštitút domáceho väzenia v Lotyšsku upravuje trestný zákon a trestný poriadok. Výkon domáceho väzenia nie je v kompetencii lotyšskej väzenskej služby. Je jedným z druhov bezpečnostných opatrení. Rozhodnutie o uložení domáceho väzenia robí vyšetrojúci sudca. Ide o pozbavenie slobody, ktoré je možné využiť v prípade podozrivej alebo obvinenej osoby pred vynesením právoplatného rozsudku, ak existuje dôvod na pozbavenie slobody, ale nie je možné alebo vhodné zadržať osobu z dôvodu špeciálnych okolností. Osoba môže byť zadržaná v domácom väzení v mieste jej bydliska so súhlasom dospelých osôb žijúcich s touto osobou. Domáce väzenie sa využíva a kontroluje rovnakým spôsobom ako uväznenie. Vyšetrojúci sudca po zhodnotení návrhu vyšetrovateľa alebo prokurátora, vypočutí osoby zadržanej v domácom väzení a berúc do úvahy povahu trestného činu, dôvody využitia bezpečnostného opatrenia a špecifické okolnosti využitia domáceho väzenia určí adresu, na ktorej sa osoba v čase domáceho väzenia musí zdržiavať; stretnutia, okrem stretnutí s právnikom a osobami žijúcimi na tejto adrese a obmedzenia v komunikácii; kontrolu korešpondencie a rozhovorov; potrebu stráženía konkrétnej adresy, ako aj potrebu zabezpečiť ochranu pri prevoze zadržanej osoby na miesto výkonu procesných úkonov. Ak je potrebné, polícia môže osobu v domácom väzení strážiť a kontrolovať jej obmedzenia. Predmetom kontroly môže byť aj korešpondencia a komunikačné prostriedky osôb žijúcich spolu so zadržanou osobou. Podmienky zadržania sú aplikovateľné na domáce väzenie. Čas

---

² MAZER, M. *Evaluation of a Pilot Project on Electronic Monitoring* Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law Freiburg. Dostupný z: <http://www.mpicc.de/ww/en/pub/forschung/forschungsarbeit/kriminologie/fussfessel.htm>.

strávený v domácom väzení sa považuje za čas uväznenia, ako to stanovuje trestný zákon a domáce väzenie sa započítava do výkonu trestu. Jeden deň domáceho väzenia sa zhoduje s jedným dňom vo výkone trestu odňatia slobody. Švajčiarsky trestný zákon nezahŕňa inštitút domáceho väzenia. V súčasnosti majú kantóny príležitosť využívať elektronický monitoring osôb ako pilotný projekt. Je to druh domáceho väzenia ako alternatíva k výkonu trestu odňatia slobody v dĺžke do 6 mesiacov, kedy miesto tohto trestu vo väzení sa trest vykoná formou elektronického monitoringu; v tomto prípade musí odsúdený zostať doma (v stanovenom čase počas dňa). Rovnaký postup sa predpokladá aj pre nový trestný poriadok, kedy namiesto pobytu vo väzení môže prokurátor rozhodnúť o použití elektronického monitoringu. Rumunská legislatíva doteraz nepozná inštitút domáceho väzenia. Momentálne prebieha v parlamente diskusia o troch nových právnych projektoch, a to o novom trestnom zákone, o novom trestom poriadku a o zákone o výkone trestu odňatia slobody a opatreniach súvisiacich s uväznením. Inštitút domáceho väzenia je upravený vo všetkých týchto predpisoch. V súlade s uvedenými zákonmi trest domáceho väzenia ukladajú súdy. V Litve sa domáce väzenie ukladá ako preventívne opatrenie a tento inštitút nie je upravený národnou legislatívou o výkone trestu. Jeho účelom je zaistiť účasť podozrivého alebo páchatela na trestnom konaní a v rámci výkonu trestu ako preventívne opatrenie, ktoré slúži na predchádzanie páchania ďalších trestných činov. Výkon domáceho väzenia zaisťujú litovské policajné zariadenia. Preventívne opatrenie – domáce väzenie upravuje čl. 132 Litovského trestného zákona. Podľa neho je domáce väzenie povinnosť uložená podozrivej osobe zostať v mieste pobytu, nevychádzať na verejné miesta a zdržať sa komunikácie s niektorými osobami. Ukladá sa súdnym rozhodnutím vyšetrojúceho sudcu na obdobie vyšetrovania. Podozrivá osoba je pri uložení domáceho väzenia upozornená, že porušenie podmienok domáceho väzenia môže mať za následok zadržanie. Domáce väzenie je možné uložiť na dobu až 6 mesiacov a predĺžiť o ďalšie 3 mesiace a počet predĺžení nie je obmedzený. Inštitút domáceho väzenia v Talianku je upravený v čl. 284 Trestného zákona ako opatrenie v rámci prebiehajúceho trestného konania (teda nie je chápaný ako trest). Domácom väzením ukladá sudca obvinenej osobe povinnosť nevzdaľovať sa z domu alebo iného miesta bydliska, alebo z verejného miesta pomoci či starostlivosti. Ak je potrebné, sudca nariaďuje obmedzenia alebo zákazy v oblasti možnosti obvinenej osoby komunikovať s inými osobami ako s tými, ktoré s ňou žijú alebo jej pomáhajú. Ak obvinená osoba nie je schopná uspokojovať svoje základné životné potreby, alebo ak je v stave chudoby, sudca ju môže splnomocniť, aby sa odsťahovala z miesta do-

máceho väzenia na čas, ktorý je nevyhnutne potrebný na uspokojenie základných potrieb alebo na prácu. Verejný prokurátor alebo vyšetrovateľ, dokonca aj zo svojej iniciatívy, môže kedykoľvek kontrolovať, či obvinená osoba dodržiava stanovené povinnosti. Pobyt obvinenej osoby v domácom väzení sa považuje za výkon väzby. Projekt elektronického monitoringu v Belgicku sa začal realizovať v roku 1996 na podnet ministra spravodlivosti. Centrum elektronického monitoringu začalo činnosť v októbri roku 2000. Cieľom bolo zabezpečiť sledovanie 300 osôb denne, pričom uvedený stav dosiahli za dva roky. O elektronickom monitoringu odsúdených rozhoduje súd. Je to teda trest, o ktorom sa rozhoduje na základe vyhlášky ministra spravodlivosti. Na monitorovania osoby, či je doma na určenom mieste, alebo mimo, sa využíva domáca monitorovacia jednotka. Elektronický monitoring sa používa na monitorovanie odsúdených za rozličnú trestnú činnosť pred koncom trestu. Neuplatňuje sa u sexuálnych deviantov orientovaných na mladistvých a pri trestných činoch obchodovania s ľuďmi a odsúdený musí mať trvalý pobyt v Belgicku. Elektronický monitoring mladistvých sa v Belgicku nevykonáva. Špecifické kritériá na uplatnenie elektronického monitoringu sú schopnosť rehabilitácie odsúdeného, správanie odsúdeného vo väzení, riziko páchania trestnej činnosti a správanie k obetiam.

3. PRÁVNA ÚPRAVA TRESTU DOMÁCEHO VÄZENIA V ČESKEJ REPUBLIKE

Česká republika zaviedla trest domáceho väzenia do Trestného zákona č. 40/2009 Sb. s účinnosťou od 01.01.2010 (§ 52 zákona č. 40/2009 Zb.). V § 60 uvedeného zákona sú upravené podmienky, za akých môže byť tento trest uložený. V Českej republike súd môže uložiť trest domáceho väzenia až na dva roky, ak odsudzuje páchatela prečinu, a vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu a osobu a pomery páchatela sa možno dôvodne domnievať, že postačí uloženie tohto trestu, a to prípadne aj popri inom treste, a zároveň páchatel dá písomný sľub, že sa v určenej dobe bude zdržiavať v obydľí na určenej adrese a pri výkone kontroly poskytne všetku potrebnú súčinnosť. Ako samostatný trest môže byť trest domáceho väzenia uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu a osobu a pomery páchatela uloženie iného trestu nie je potrebné. Ak súd v rozsudku neuvedie inak, trest domáceho väzenia spočíva v povinnosti odsúdeného zdržiavať sa v určenom obydľí v dňoch pracovného pokoja a pracovného voľna po celý deň a v ostatných dňoch v čase

od 20.00 h do 05.00 h pokiaľ mu v tom nebránia dôležité dôvody, najmä výkon zamestnania alebo povolania alebo poskytnutie zdravotnej starostlivosti v zdravotníckom zariadení v dôsledku jeho ochorenia; zdravotnícke zariadenie je povinné na požiadanie orgánu činného v trestnom konaní mu túto skutočnosť oznámiť. Súd môže odsúdenému povoliť navštevovanie pravidelných bohoslužieb alebo náboženských zhromaždení aj v dňoch pracovného pokoja a pracovného voľna. Súd môže uložiť páchateľovi na dobu výkonu tohto trestu primerané obmedzenia alebo primerané povinnosti smerujúce k tomu, aby viedol riadny život; spravidla mu tiež uloží, aby podľa svojich síl nahradil škodu, ktorú trestným činom spôsobil. Ak ide o páchateľa vo veku blízkom veku mladistvých, môže súd v záujme využitia výchovného pôsobenia rodiny, školy a ďalších subjektov uložiť, a to samostatne alebo vedľa primeraných obmedzení a primeraných povinností tiež niektoré z výchovných opatrení uvedených v zákone o súdnictve vo veciach mládeže za podobného použitia podmienok stanovených pre mladistvých. Forma elektronického monitorovania v Českej republike je v štádiu zavádzania; v roku 2012 v mesiacoch júl až november bola v Českej republike vykonaná skúšobná prevádzka elektronického monitoringu odsúdených. Cieľom experimentu bolo otestovať v ôsmich súdnych krajoch systém elektronického monitorovania odsúdených pomocou náramkov a využiť získané skúsenosti na prípravu širšieho zavedenia tohto elektronického kontrolného nástroja do praxe trestnej justície. Probačná a mediačná služba realizovala experiment v spolupráci so spoločnosťou 3M, ktorá zvíťazila vo výberovom konaní na realizáciu experimentu; mala k dispozícii 25 monitorovacích zariadení. V priebehu experimentu, ktorý prebiehal vo všetkých ôsmich súdnych krajoch, prešlo monitorovacím programom celkom 47 osôb, z toho 43 odsúdených na trest domáceho väzenia a opatrenia domáceho väzenia v rámci podmieneného prepustenia a štyroch probačných úradníkov v pilotných strediskách, ktorí testovali najmä rôzne varianty porušenie monitorovacieho režimu. Z experimentu bolo v jeho priebehu vylúčených iba 5 odsúdených, ktorí nespĺnili stanovené podmienky monitorovacieho programu. Keďže bol vstup do experimentu dobrovoľný, za porušenie nasledovalo vylúčenie z experimentu a obnovenie intenzívnych náhodných kontrol. Z vyhodnotenia priebehu experimentu, ktorý zverejnilo Ministerstvo spravodlivosti Českej republiky vyplýva, že testovanie preukázalo technologickú spôsobilosť použitej technológie, bezpečnostnú odolnosť aj prijateľnú finančnú náročnosť v rámci zvoleného modelu prevádzky systému, ktorý bol v experimentálnom overení použitý. S monitorovacou technológiou sa tiež mohli v priebehu experimentu detailne zoznámiť sudcovia a prokurátori na ôsmich pracovných

stretnutiach v jednotlivých súdnych krajoch, ktoré organizovalo Ministerstvo spravodlivosti Českej republiky spoločne s Probačnou a mediačnou službou a Väzenská služba Českej republiky, a ktoré boli venované témam novej väzenskej legislatívy a elektronického monitoringu odsúdených. Na základe zozbieraných informácií a skúseností z experimentálnej prevádzky bolo hodnotenie výsledkov experimentu pozitívne a boli splnené jeho plánované ciele. Ministerstvo spravodlivosti Českej republiky v úzkej spolupráci s Probačnou a mediačnou službou zavedenie systému elektronického monitoringu odsúdených plánuje. Ide o jeden z pilierov koncepčných zámerov ministerstva s cieľom postupne znižovať počty osôb vo výkone trestu odňatia slobody a súčasne zabezpečiť prvky prevencie kriminality aj ochrany spoločnosti. Podľa dostupných informácií verejná zákazka na zavedenie a rozšírenie systému elektronického monitoringu odsúdených bola vyhlásená začiatkom roka 2013. Na základe výsledkov experimentu bude prevádzkovateľom systému Probačná a mediačná služba a v pláne je zaobstarať 500 kusov monitorovacích zariadení s možnosťou navýšenia tohto počtu podľa potreby maximálne na 2000 kusov. Aktuálne v Českej republike už bolo uložených od roku 2010 viac ako 850 trestov domáceho väzenia a opatrení v súvislosti s domácim väzením a vo výkone trestu je aktuálne 330 odsúdených. Doterajšie úspora v rámci výkonu trestu a opatrení domáceho väzenia robí od roku 2010 viac ako 107 miliónov českých korún na nákladoch za prípadný výkon trestu odňatia slobody, pretože domáce väzenie je využívané ako priama alternatíva k trestu odňatia slobody. Experiment dokázal, že zavedením tohto nového nástroja do praxe by sa predovšetkým výrazne znížili náklady spojené s väznenými osobami. Výsledky experimentu preukázali neporovnateľne nižšie náklady na výkon trestu odňatia slobody oproti nákladom na prevádzku elektronického monitorovania trestu domáceho väzenia (jeden deň /jedna osoba vo výkone trestu 40 Eur, jeden deň elektronického monitoringu /jedna osoba necelých 7 Eur), tento fakt hovorí jednoznačne pre jeho zavedenie do praxe trestnej justície.³ Od 1. júla roku 2013 začala česká Probačná a mediačná služba s podporou Ministerstva spravodlivosti ČR experiment s názvom Elektronický monitoring, ktorého cieľom bolo skúšobne overiť v malom rozsahu prevádzku elektronického monitoringu odsúdených a využiť získané skúsenosti na prípravu širšieho zavedenia tohto elektronického kontrolného nástroja do praxe trestnej justície. Testovacia prevádzka elektronického stráženia odsúdených prebiehala vo všetkých ôsmich

---

³ Pozri aj: NOVÁKOVÁ, M. *Trest domáceho väzenia po novele č. 390/2012 Sb. v právnom poriadku Českej republiky*. In Bulletin slovenskej advokacie, roč. XIX, 2013, č. 11, s. 26–33.

súdnych krajoch. Experiment reflektoval pozitívne skúsenosti z aplikácie elektronického monitoringu napr. v škandinávskych krajinách v systéme trestnej justície.⁴ Vo verejnej zákazke malého rozsahu, ktorú vypísala Probačná a mediálna služba na skúšobnú prevádzku a prenájom celkom 25 monitorovacích zariadení, zvíťazila už spomínaná firma 3M Česko, spol. s r.o. Skúšobná prevádzka samotných monitorovacích zariadení bola plánovaná na dobu 4 mesiacov do konca novembra 2012, celkové vyhodnotenie experimentu prebehlo v decembri toho roku. Experimentu sa zúčastnili odsúdení, ktorým bol uložený trest domáceho väzenia, alebo mali v rámci podmieneného prepustenia uložené opatrenie rovnaké s domácim väzením, a ktorí dobrovoľne súhlasili s experimentom a s aplikáciou monitorovacieho zariadenia. Aktuálne prejednáva Parlament ČR dôležitú novelu trestného zákona, kde sa rozširujú možnosti podmieneného prepustenia práve aj v súvislosti s aplikáciou elektronického monitoringu. Trestná politika Českej republiky sa prístupom k alternatívnemu trestaniu zaradila do bloku štátov, ktoré presadzujú princíp restoratívnej justície.⁵

4. VÝZNAM UKLADANIA TRESTU DOMÁČEHO VÄZENIA

Trest odňatia slobody je v súčasnosti považovaný za krajný prostriedok, ktorý má byť použitý len v prípadoch, kedy s ohľadom na závažnosť spáchaného trestného činu či vzhľadom na osobu páchatela nie je možné uplatniť iný miernejší druh trestu. Význam trestu domáceho väzenia spočíva v tom, že menej závažným spôsobom zasahuje do základných práv a slobôd odsúdeného ako trest odňatia slobody a odsúdený pri výkone trestu nie je izolovaný od spoločnosti, nie je odlúčený od svojej rodiny, čím nedochádza k pretrhnutiu citových väzieb, a tiež zostávajú zachované sociálne, pracovné ako aj ekonomické väzby. V porovnaní s trestom odňatia slobody má trest domáceho väzenia viaceré pozitíva. Trest odňatia slobody je často spojený s negatívnym vplyvom prostredia na odsúdeného, teda s prizonizáciou. Počas výkonu trestu domáceho väzenia odsúdený neprichádza do styku s ostatnými odsúdenými a väzenským režimom, s trestom nie je spojená strata slobody, čo pozitívne prispieva

⁴ Bližšie: KRAHL, M. *Elektronicky hliadané domáci väzení*. In Právni rozhledy. 1998. roč. 6, č. 5, s. 229 – a nasl.

⁵ NOVÁKOVÁ, M. *Trest domáceho väzenia po novele č. 390/2012 Sb.* In Justičná revue. 2014. roč. 66, č. 1, s. 125 a nasl.

k zníženiu recidívy. Počas pobytu vo väzení odsúdený v prevažnej väčšine prípadov stráca zodpovednosť za seba samého, za svoje správanie (určité špecifikum v tomto prípade je výkon trestu v otvorených oddeleniach), čo môže viesť k tomu, že odsúdený po prepustení z trestu odňatia slobody stráca schopnosť žiť samostatne, čo môže viesť až k takzvanému syndrómu tzv. „bludného kruhu“, kedy prepustený väzeň nie je schopný začleniť sa do nekriminálneho spoločenstva, a preto vyhľadáva typ prostredia, v ktorom je naučený sa pohybovať, teda v kriminálnom prostredí. V rámci rekodifikácie Trestného zákona bol náš právny poriadok rozšírený o trest domáceho väzenia, povinnej práce a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom. Vychádzajúc z dôvodovej správy k návrhu Trestného zákona bolo snahou určiť hranice a prípady, kedy by bolo možné uložiť alternatívne tresty a kedy je potrebné uložiť páchatelovi trest odňatia slobody. Cieľom zavedenia trestu domáceho väzenia bola možnosť uložiť najmä odsúdeným, ktorým s ohľadom na závažnosť ich konania s prihliadnutím na možnosti ich nápravy s ohľadom na ich pomery postačuje aj miernejšia forma sankcie než je trest odňatia slobody.⁶ Trest domáceho väzenia predstavuje nový, doposiaľ v podmienkach Slovenskej republiky sporadicky využívaný druh trestu. Jeho základným motívom je, aby si odsúdený počas výkonu trestu zachoval sociálne, rodinné a ekonomické väzby. Ide o sankciu, ktorá prispieva k prehĺbeniu súdnej individualizácie trestu a v porovnaní s nepodmieneným trestom odňatia slobody vylučuje negatívny vplyv prizonizácie. Nezanedbateľné je aj hľadisko hospodárnosti, keďže výkon takého trestu je menej nákladný než výkon trestu odňatia slobody v ústave na výkon trestu odňatia slobody, resp. ústave na výkon väzby. Nakoľko v Slovenskej republike zatiaľ nie je orgán spravujúci technické prostriedky schopné kontroly trestu domáceho väzenia a v podstate nie je zatiaľ ani technicky účinné elektronické monitorovanie, kontrolu nad výkonom trestu domáceho väzenia vykonáva probačný a mediačný úradník z príslušného súdu na základe poverenia sudcom. Samotný výkon trestu domáceho väzenia je pomerne náročný z hľadiska zaistenia kontroly odsúdených, ktorá je nevyhnutným predpokladom efektívnosti tohto trestu. Kontrola odsúdeného vyžaduje istú sústavnosť a systematickosť, aby táto sankcia plnila svoj účel. Skutočnosť, že zatiaľ nie je vybudovaný systém kontroly technickými prostriedkami, tzn. elektronickým monitoringom a chýba tiež vymedzenie potrebných oprávnení a povinností ako pre odsúdených, tak aj pre orgán, ktorý by bol poverený kontrolou výkonu trestu domáceho väzenia technickými prostriedkami vied-

---

⁶ Pozri aj: MAŠLANYOVÁ, D. at al. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 155 a nasl.

la k stavu, že v podmienkach Slovenskej republiky ide o zriedkavo využívaný druh trestu. Zavedenie elektronického monitoringu kontroly výkonu trestu domáceho väzenia ako jedného z prostriedkov zníženia počtu väznených osôb je navrhované v Konceptii väznenstva Slovenskej republiky na roky 2011 až 2020, ktorá bola schválená vládou SR 13.04.2011. Navrhuje sa v nej model výkonu trestu domáceho väzenia, v ktorom by bol Zbor väzenskej a justičnej stráže poverený vybudovaním a zavedením do praxe technického systému elektronickej kontroly výkonu uvedeného trestu. Uznať a vykonať rozhodnutie v Slovenskej republike je možné v tom prípade, ak je súčasne splnených niekoľko podmienok, pričom musí byť zabezpečený aj samotný výkon uvedeného trestu (sankcie).⁷ Dôležitou okolnosťou pre zavedenie elektronického monitorovania je tiež trend v rámci Európskej únie nahradiť väzbu (ako prostriedok obmedzenia osobnej slobody osoby obvinenej zo spáchania trestného činu pre účely trestného konania) miernejšími prostriedkami. Ako vhodný prostriedok sa javí už predbežne schválené a pripravené využitie elektronického monitorovania obvinenej osoby (samozrejme po vykonaní príslušnej novelizácii Trestného poriadku).

Tento trest je miernejšou alternatívou k trestu odňatia slobody a umožňuje páchatelovi vyhnúť sa celému výkonu trestu odňatia slobody vo väzení, a to jeho výkonom vo vlastnom obydľí. Predstavuje v našich podmienkach v podstate nový druh trestu, ktorého základným významom je v menšom rozsahu zásah do života odsúdeného a zachovanie si sociálnych a rodinných väzieb a pre štát predstavuje finančne lacnejšiu alternatívu, čo je nepochybne prejavom presadzujúcej sa koncepcie restoratívnej justície, teda obnovujúcej spravodlivosti.⁸ Rozlišujú sa dva typy domáceho väzenia, tzv. front-end typ a back-end typ. V Slovenskej republike je využívaný tzv. front-end typ, čo znamená, že umožňuje páchatelovi vykonať celý trest odňatia slobody vo svojom obydľí. Back-end typ, ktorý sa uplatňuje napr. v USA alebo Kanade, je charakteristický tým, že páchatel sa mu podrobuje až po odpykaní si časti trestu odňatia slobody. Význam trestu domáceho väzenia spočíva v tom, že menej závažným spôsobom zasahuje do základných práv a slobôd ako trest odňatia slobody a odsúdený pri výkone trestu nie je odlúčený od svojej rodiny, čím nedorchádza k pretrhnutiu citových väzieb. Trest domáceho väzenia nie je celkom novým inštitútom, upravený bol už zákonom č. 117/1852 ř.z. – Zákon trestní

⁷ Príloha č. 7: Konceptia väznenstva Slovenskej republiky na roky 2011 až 2020
<http://www.rokovnia.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=19500>.

⁸ Porovnaj: VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A. *Restoratívni justice – trestní politika pro 21. století?*. In *Trestní právo*. 2000, roč. 6, č. 1, s. 4 a nasl.

o zločinech, prečinech a preštopcích. V Slovenskej republike bol trest domáceho väzenia zavedený prijatím nových trestných kódexov, účinných od 01.01.2006 (§ 53 TZ). V zmysle § 53 TZ môže súd uložiť trest domáceho väzenia až na jeden rok, a to páchatelovi prečinu, t.j. trestného činu spáchaného z neobanlivosti alebo úmyselného trestného činu, na ktorý TZ v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov. V čase, ktorý určí súd je odsúdený povinný zdržiavať sa vo svojom obydlí vrátane k nemu prináležiacich vonkajších priestorov a viesť riadny život. V prípade ak súd nariadi odsúdenému podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, je povinný sa jej podrobiť. Po dobu výkonu trestu domáceho väzenia môže odsúdený opustiť svoje obydlie len po predchádzajúcom súhlase probačného a mediačného úradníka (ďalej aj „PMU“) alebo orgánu, ktorý spravuje technickú kontrolu nad odsúdenými, a len z naliehavého dôvodu a na nevyhnutne potrebný čas. Tento čas sa započítava do výkonu trestu. Ak odsúdený nesplní uvedené povinnosti, bez meškania môže byť vzatý do väzby a súd trest domáceho väzenia premení na nepodmienečný trest odňatia slobody tak, že dva dni nevykonaného trestu sa rovnajú jednému dňu nepodmienečného trestu odňatia slobody, a zároveň rozhodne o spôsobe výkonu tohto trestu. Odsúdený môže po výkone polovice trestu domáceho väzenia požiadať o upustenie od výkonu zvyšku trestu. Súd najneskôr do 30 dní o tom rozhodne uznesením. Proti uzneseniu súdu je prípustná sťažnosť, ktorá má odkladný účinok. Výmera trestu domáceho väzenia je obmedzená len maximálnou hornou hranicou, ktorá je jeden rok, avšak minimálna hranica trvania tohto trestu nie je určená. Vzhľadom k ustanoveniu § 53 ods. 4 TZ, ktoré upravuje zmenu tohto trestu na trest odňatia slobody, možno analogicky vyvodiť, že jeho minimálna výmera je 2 dni. Súd je pri ukladaní trestu domáceho väzenia viazaný zásadou nezlučiteľnosti vyjadrenou v § 34 ods. 7 TZ, ktorá má za úlohu vylúčiť neopodstatnené kumulovanie trestov rovnakej alebo podobnej povahy u jedného páchatela trestného činu a takisto bráni aj kumulovaniu určitého druhu trestu a jeho alternatívy. V zmysle uvedeného ustanovenia popri sebe nemožno uložiť trest domáceho väzenia a trest odňatia slobody. Trestný zákon však nevylučuje možnosť uloženia iného druhu trestu, okrem trestu odňatia slobody, popri treste domáceho väzenia. Jednou z náležitostí rozhodnutia, ktorým bol trest domáceho väzenia uložený je čas, po ktorý je odsúdený povinný zdržiavať sa vo svojom obydlí, keďže právna úprava bližšie neurčuje túto dobu. Závisí od konkrétnych okolností prípadu, aký čas súd ponechá odsúdenému na to, aby sa mohol dopraviť do práce a takisto aj z práce, na štúdiu, či prípravu na budúce povolanie. Súd môže odsúdenému povoliť aj náv-

števy na náboženských obradoch, návštevy zdravotníckych zariadení a pod. Právna úprava ráta s kontrolou trestu domáceho väzenia technickými prostriedkami, avšak bližšie spôsob tejto kontroly neupravuje. V zmysle § 435 ods. 1 Trestného poriadku kontrolou výkonu trestu domáceho väzenia predse- da senátu poverí orgán spravujúci technické prostriedky kontroly odsúdeného alebo PMU. Do úvahy prichádzajú obidve možnosti kontroly, pričom je na úvahe súdu, ktorú konkrétnu formu kontroly zvolí. Elektronický monitoring výkonu trestu domáceho väzenia nie je samozrejme momentálne v Slovenskej republike zavedený. Kontrola odsúdeného prebieha prevažne prostredníctvom probačného a mediačného úradníka. Podľa dostupných informácií z Ministerstva spravodlivosti SR, budú i v prípade zavedenia elektronického monitorin- gu odborné činnosti vykonávané PMU kľúčové pri zabezpečovaní naplnenia účelu trestu domáceho väzenia. Činnosť PMU spočíva aj v tzv. inštitúte pred- bežného šetrenia. Ide o činnosť, ktorá nastupuje vo fáze pred rozhodnutím o uložení trestu. Trestný zákon a ani Trestný poriadok výslovne nepočítajú s činnosťou PMU pred rozhodnutím súdu, ale na druhej strane túto činnosť ani nevylučujú. Spočíva v získaní relevantných poznatkov a informácií, ktoré prispievajú k objektívnejšiemu posúdeniu možnosti uloženia trestu domáceho väzenia, a tým aj vylúčia nežiadúce faktory, ktoré môžu mať negatívny dopad na vykonateľnosť rozhodnutia a plnenie uložených povinností a obmedzení. Jeho zmyslom je získanie podkladov a základných informácií k osobe obvine- ného, poznanie okolností, za ktorých bol spáchaný trestný čin, získať bližšie informácie o rodine, práci a sociálnych vzťahoch. Nemenej dôležitou skutoč- nostou je získanie postoja páchateľa k spáchanému trestnému činu a miery jeho zodpovednosti a vhodnosti uloženia trestu domáceho väzenia a schop- nosť páchateľa podrobiť sa tomuto trestu. V úvodnej konzultácii PMU zistí re- levantné informácie o páchateľovi, a to osobné pomery páchateľa, miesto jeho pobytu a spôsob vedenia domácnosti, zamestnanie a finančnú situáciu, zdra- votný stav, rodinné pomery páchateľa, spôsob trávenia voľného času, postoj obeti trestného činu a jej predstava o náprave následkov trestného činu, ziste- nia rizika recidívy a rizika vzniku ujmy vo vzťahu k možnosti uloženia trestu domáceho väzenia. K vstupu PMU do súkromných priestorov páchateľa je po- trebný jeho súhlas. Takisto je potrebné dohodnúť sa, v ktorých priestoroch sa bude trest domáceho väzenia vykonávať. Probačný a mediačný úradník poučí obvineného a spôsoboch výkonu trestu domáceho väzenia a nedodržanie roz- sudku a uložených povinností a obmedzení. Následne vyhotoví podrobnú pí- somnú správu pre sudcu alebo prokurátora, ktorá obsahuje aj stanovisko, či odporúča alebo neodporúča uloženie trestu domáceho väzenia. Nie vždy je

však vhodné uložiť páchateľovi trestného činu tento druh trestu a ponechať ho v jeho domácom prostredí. Ide hlavne o prípady, u ktorých bolo kriminogénnym faktorom práve rodinné a spoločenské prostredie páchateľa. Činnosť PMU po uložení trestu domáceho väzenia spočíva v získaní informácií potrebných pre súdne rozhodnutie o určení začiatku a miesta výkonu trestu domáceho väzenia, umožnení odsúdenému vysporiadať si svoje osobné a rodinné pomery, poučiť odsúdeného o jeho právach a povinnostiach uložených mu súdom, dojednať prípadné detaily toho, čo sa bude považovať za porušenie podmienok výkonu uloženého trestu. Súčasťou správy PMU pre samosudcu musí byť aj poučenie odsúdeného o zákonných podmienkach trestu domáceho väzenia. Kontrola odsúdeného prebieha prostredníctvom neohlásených kontrol v mieste, ktoré bolo dohodnuté pre výkon trestu domáceho väzenia a to v čase, keď sa odsúdený podľa podmienok má nachádzať v tomto obydľí. Kontrolu PMU vykonáva aj individuálnymi pohovormi s odsúdenými, kde zisťuje postoj odsúdeného, jeho motiváciu, plnenie uložených povinností a obmedzení. PMU si spracuje plán kontrol, pričom osobnú kontrolu odsúdeného musí vykonať minimálne trikrát do mesiaca. S povinnosťou viesť riadny život, vyplývajúcej z § 53 ods. 2 TZ je spojená možnosť súdu uložiť páchateľovi aj primerané obmedzenia a povinnosti, ktoré sú v určitom vzťahu k spáchanému trestnému činu. Súd môže páchateľovi trestného činu popri sebe uložiť aj viacero primeraných obmedzení alebo povinností uvedených v § 51 ods. 3 a 4 TZ. S prihliadnutím na každý prípad jednotlivo, môže súd páchateľovi uložiť aj iné primerané obmedzenia a povinnosti alebo ich kombinovať z hľadiska potreby a vhodnosti. Formou primeraných obmedzení a povinností by súd mal konkretizovať obsah povinnosti viesť riadny život – jednak v súlade s požiadavkou určitosti, ako aj v súlade s pravidlom 31 v rámci Odporúčania Rady Európy R (92) 16 k Európskym pravidlám v oblasti spoločenských sankcií a opatrení. Pravidlo 31 hovorí o tom, že spoločenské sankcie a opatrenia sa majú ukladať len vtedy, ak je známe, aké uložené podmienky a povinnosti sú pre páchateľa primerané a páchateľ je pripravený spolupracovať a zúčastňovať sa na ich výkone. Právna úprava Českej republiky súvisiaca s trestom domáceho väzenia je veľmi podobná tej našej, až na určité rozdiely. Podstatným rozdielom v právnych úpravách oboch krajín ako som uviedol v rámci právnej úpravy ČR je, že česká právna úprava umožňuje uložiť trest domáceho väzenia až na dva roky a podmieňuje ho písomným sľubom páchateľa, že v stanovenej dobe sa bude zdržiavať v obydľí na určenej adrese a pri výkone kontroly poskytne potrebnú súčinnosť. Česká právna úprava konkrétne upravuje povinnosť páchateľa zdržiavať sa v určenom obydľí, a to konkrétnym časovým vymedzením a tiež aj

konkrétnymi dňami, ako sú dni pracovného pokoja a pracovného voľna, kedy je páchatel povinný zdržiavať sa v určenom obydlí po celý deň. Trestný zákon v SR ponecháva na sudcovi určenie doby výkonu tohto trestu. Odsúdený je povinný v čase určenom súdom zdržiavať sa vo svojom obydlí, vrátane k nemu prináležiacich priestorov, viesť riadny život a podrobiť sa kontrole PMU. Povinnosť uvedená v § 53 ods. 2 TZ, a to viesť riadny život je dôležitým rozdielom oproti českej právnej úprave, v ktorej absentuje a podľa môjho názoru by tam mala byť doplnená. Slovenská i česká právna úprava sa v podstate zhodujú v tom, že odsúdený má povinnosť zdržiavať sa v určenom obydlí nedodržať len z dôležitých a naliehavých dôvodov avšak slovenská právna úprava k tomu vyžaduje predchádzajúci súhlas PMU alebo orgánu, ktorý vykonáva technickú kontrolu nad odsúdeným. Česká úprava navyše umožňuje páchatelovi počas dní pracovného pokoja a voľna návštevu pravidelných bohoslužieb alebo náboženských zhromaždení. Ďalším rozdielom oboch úprav je odlišný spôsob sankcionovania v prípade nedodržania podmienok výkonu trestu domáceho väzenia. Na rozdiel od slovenskej právnej úpravy, ktorá využíva premenu trestu domáceho väzenia na trest odňatia slobody, česká právna úprava využíva inštitút náhradného trestu odňatia slobody v dĺžke až jeden rok. Tu treba poznamenať, že Ministerstvo spravodlivosti SR zrejme naďalej v tejto súvislosti monitoruje situáciu v Poľsku. V prípade najmiernejších deliktov je podľa rezortu spravodlivosti niekoľkomesačný pobyt za mrežami zbytočný. Tresty domáceho väzenia pri najmiernejších deliktoch, alebo verejných prác sú výrazným ušetrením pre štát, keďže odsúdený stojí štát ročne 13.000 Eur. Vďaka trestom formou domáceho väzenia by sa mali rozhodne ušetriť finančné prostriedky, čo tiež je súčasťou koncepcie restoratívnej justície. Už pred zhruba štyrmi rokmi si ministerstvo vyžiadalo z poľskej strany príslušnú legislatívnu úpravu a informácie o spôsobe výkonu tohto trestu. Do úvahy sa tak pomôcka pri monitorovaní trestu domáceho väzenia – elektronický náramok. Elektronické náramky majú umožniť monitorovanie odsúdených, ktorí si budú odpykávať trest mimo ústavu na výkon trestu. Napríklad v Poľsku sa má elektronická kontrola týkať osôb odsúdených na trest do šesť mesiacov odňatia slobody, alebo osôb, ktorým trest zmenili na odňatie slobody. Problémom je, že väznice sú v tejto krajine preplnené. Pravdepodobne najlepším a najbezpečnejším nápadom je elektronický monitoring väzňov, čiže zakladanie čipov na ruku alebo nohu. Tieto zariadenia pripomínajú hodinky, sú odolné voči vode a možno ich zložiť len za pomoci špeciálneho zariadenia. Signál vysielaný elektronickým čipom by 24 hodín monitoroval počítačový systém. Vďaka tomu polícia môže detailne kontrolovať miesto pobytu odsúdeného. Systém by sa využíval pri me-

nej nebezpečných odsúdených (napr. drobných zlodějoch či prichytených opitých vodičoch), osobách využívajúcich podmienčne prepustenie alebo prepustených na kauciu. Náklady by znášal samotný odsúdený. V našich podmienkach sú už prepočítané náklady na činnosť PMU, ich celkovú efektivitu a náklady na predmetné elektronické zariadenie a ostatné náklady spojené s jeho využívaním. Každopádne, elektronické monitorovanie odsúdených páchatelov bolo oveľa efektívnejšie a prísnejšie pre odsúdených, a tiež lacnejšie pre štát v porovnaní s nákladmi na jedného odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody. **Denné náklady na elektronické monitorovanie sú neporovnateľne menšie ako v prípade pobytu odsúdeného vo výkone trestu. To znamená, že** takýto monitoring vychádza na jedného väzňa približne cca 7 Eur denne oproti jednému dňu odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody – cca 36 Eur. To je neporovnateľne menej ako samotné denné náklady na jedného väzňa vo výkone trestu odňatia slobody bez ohľadu na stupeň stráženia. Rovnako aj Zbor väzenskej a justičnej stráže SR sa usiluje o zavedenie elektronického monitoringu odsúdených, čím sa podľa neho docieli stabilizácia vývoja počtov väznených osôb a to nie len ukladaním väčšieho počtu trestu domáceho väzenia a zmenením výkonu trestu odňatia slobody elektronicky monitorovaným domácim výkonom, ale aj z dôvodu predpokladaného nárastu podmienčne prepustených väznených osôb. Rovnako zásadne sa predpokladá pozitívny dopad na napĺňanie účelu výkonu trestu odňatia slobody z hľadiska vytvorenia vhodnejších predpokladov pre väznené osoby na riadne začlenenie sa do občianskeho života nenarušením sociálnych väzieb, resp. ich intenzívnym rozvojom a upevňovaním pred ukončením výkonu trestu odňatia slobody. Pri komplexnom zhodnotení z pohľadu efektívnosti uplatňovania trestu domáceho väzenia ako jedného z alternatívnych trestov v našom právnom poriadku k účelu trestu možno predpokladať, že odsúdením páchatela bude dostatočne zabezpečená ochrana spoločnosti pred páchaním ďalšej trestnej činnosti, a to z pohľadu, že domáce väzenie možno uložiť len páchatelovi prečinu, teda páchatelovi menej závažného trestného činu. Uložením tohto druhu trestu sa vytvoria pre páchatela aj podmienky na jeho prevýchovu, teda podmienky, aby začal viesť riadny život tým, že sa neprerušia jeho rodinné a sociálne väzby a zmiernil by sa tým aj negatívny vplyv prepustenia páchatela na slobodu, a tiež by to mohlo viesť k zmierneniu recidívy, nakoľko páchatelia, ktorí sa vôbec neocitli vo väzení, sa týmto spôsobom vyhnú jeho negatívnejmu vplyvu. Páchatel nestratí zamestnanie, môže sa aj naďalej starať o svoju rodinu avšak s určitými obmedzeniami a povinnosťami uložených mu súdom, ktoré neumožnia páchanie ďalších trestných činov alebo ich do určitej miery obme-

dzia. Minimálne zasahovanie pri výkone trestu domáceho väzenia do rodinných, sociálnych ekonomických či pracovných väzieb prispieva hlavne k prevýchove páchatela a jeho vedeniu riadneho života. Vplyv na prevýchovou páchatela má podľa môjho názoru väčší ako výkon trestu odňatia slobody v zariadeniach určených na jeho výkon. V domácom prostredí s rodinou a príbuznými nastupuje aj ďalší faktor v procese nápravy páchatela, a tým je pocit viny, ktorý je intenzívnejší v každodennom stretávaní sa so svojimi blízkymi ako ďaleko od nich, v zariadení na výkon trestu. Ďalším argumentom, ktorý je v prospech trestu domáceho väzenia je úspora finančných prostriedkov. Štát nemusí vynakladať nemalé finančné prostriedky na pobyt odsúdeného v zariadení na výkon trestu, keďže trest sa vykonáva vo vlastnom obydľí odsúdeného. Takisto odsúdený páchatel má pri výkone tohto trestu oveľa lepšie podmienky pre poskytnutie primeranej satisfakcie pre obeť trestnej činnosti, má možnosť vykonávať svoje zamestnanie alebo má možnosť aktívneho hľadania si zamestnania. Takisto trest domáceho väzenia má i prevýchovnú funkciu. V prípade jeho uloženia, dochádza k obmedzeniu osobnej slobody odsúdeného, k obmedzeniu jeho slobody pobytu a životného štandardu, na ktorý bol zvyknutý. Páchatelia odsúdení k trestu domáceho väzenia a ich príbuzní a blízki v krajinách, kde sa tento trest už v praxi využíva, hovoria o dostatočnej motivácii do budúcnosti nepáchať trestnú činnosť, keďže vzhľadom na značné obmedzenie slobody, nevyhnutnosti podrobenia sa opatreniam uloženým zo strany súdu a značnej dávky sebadisciplíny ho považujú za skutočný trest.

Podstatou tohto alternatívneho trestu je, že odsúdený by v zásade nemal opustiť svoje obydľie čase, v ktorom má povinnosť podľa rozsudku zdržiavať sa v ňom. Ustanovenie § 53 ods. 3 Trestného zákona pamätá aj na situácie v živote odsúdeného počas výkonu trestu domáceho väzenia, ktoré majú ojedinelý, náhodný charakter, a ktoré si vyžadujú opustenie obydľia odsúdeným práve v čase, v ktorom má inak povinnosť zdržiavať sa vo svojom obydľí. Zákon takéto situácie označuje naliehavým dôvodom. Po dobu výkonu trestu domáceho väzenia môže odsúdený opustiť svoje obydľie len po predchádzajúcom súhlase probačného a mediáčného úradníka prípadne orgánu, ktorý spravuje technickú kontrolu technickými prostriedkami nad odsúdeným, a len z naliehavého dôvodu a na nevyhnutne potrebný čas. Tento čas sa započítava do výkonu trestu. V § 53 ods. 4 TZ zákonodarca reaguje na prípady, kedy si odsúdený neplní povinnosti vyplývajúce z trestu domáceho väzenia. Výkon trestu domáceho väzenia nariadi súd bez meškania po tom, ako sa rozsudok, ktorým bol uložený, stal vykonateľným. Súd súčasne odsúdeného upozorní na obmedzenia a povinnosti, ktoré z uloženého trestu vyplývajú, ako aj na hrozbu pre-

meny tohto trestu na trest odňatia slobody. Predseda senátu poverí probačného a mediačného úradníka, prípadne orgán spravujúci technické prostriedky kontroly kontrolou nad výkonom trestu domáceho väzenia.

5. ELEKTRONICKÉ MONITOROVANIE OSÔB

Možno konštatovať, že reálna aplikačná prax ukladania trestu domáceho väzenia nepriniesla očakávaný efekt a neznížila počet väznených osôb. S poukázaním na celkový počet uložených trestov je tento trest využívaný viac menej len sporadicky. Dá sa, aj keď zatiaľ iba teoreticky predpovedať, že vytvorením základov pre elektronické monitorovanie by bolo možné v budúcnosti využiť tento systém a potenciál i u odsúdených osôb, ktorým bol uložený trest odňatia slobody za účelom postupného zmiernovania podmienok výkonu trestu odňatia slobody. Základným rozdielom oproti kontrole výkonu trestu domáceho väzenia je skutočnosť, že by išlo o zmiernenie nariadeného výkonu trestu odňatia slobody, o ktorom by rozhodoval riaditeľ ústavu, v ktorom odsúdený vykonáva trest odňatia slobody. Možnosť takéhoto zmiernenia by bola možná u odsúdených, ktorí by spĺňali vyhláškou Ministerstva spravodlivosti SR stanovené jednoznačné kritériá. V prvom rade pôjde o odsúdených, ktorí sú umiestňovaní do otvorených oddelení; rovnako tiež je možné predpokladať, že sa zmenší riziko pri udelení mimoriadneho voľna na opustenie ústavu alebo pri povolení opustenia ústavu pre odsúdených v uzavretých typoch ústavov. Na základe poznatkov z okolitých krajín je elektronický monitoring použiteľný i pri podmienечnom prepustení odsúdených z výkonu trestu odňatia slobody, čo má v rozhodovacej praxi súdov výrazne pozitívny efekt pri zvažovaní opätovného rizika. V súvislosti s trestom domáceho väzenia v podmienkach Slovenskej republiky je potrebné poukázať na skutočnosť, že Trestný zákon a Trestný poriadok nerieši celý komplex problémov, ktoré musia byť vyriešené v súvislosti s ukladaním a samotným výkonom trestu domáceho väzenia prostredníctvom elektronického monitoringu. Ide hlavne o zásah a obmedzenie niektorých práv a slobôd v spojitosti so vstupom do obydľia za účelom inštalovania a kontroly technického zariadenia, otázka prípadnej povinnosti hradiť časť nákladov ako trov výkonu trestu, otázka spôsobnej škody na zariadení prípadne upraviť postup pre prípad, že odsúdený bude mať súčasne v inej veci uložený aj trest odňatia slobody. V tejto súvislosti s poukázaním na ústavnú zásadu, že obmedzenia práv a slobôd môžu byť vykonané len záko-

nom, sa javí potrebné upraviť v právnom poriadku Slovenskej republiky výkon trestu domáceho väzenia osobitným zákonom. Treba poukázať aj na skutočnosť, že trest domáceho väzenia nemožno podľa súčasne platného Trestného zákona uložiť mladistvému páchatelovi, a to z dôvodu, že zákonodarca nezaradil tento trest medzi druhy trestov, ktoré v zmysle § 109 TZ možno mladistvým páchatelom ukladať. Prevláda pritom názor, že práve u tejto skupiny odsúdených by v mnohých prípadoch ukladanie trestu domáceho väzenia bolo na prospech veci, nakoľko vplyv rodiny a jej príslušníkov na mladistvého páchatela počas výkonu trestu má pozitívnejší vplyv na jeho resocializáciu než väzenské prostredie. Najmä kvôli absencii kontroly výkonu tohto trestu technickými prostriedkami je jeho presadzovanie do aplikačnej praxe aj po viac ako ôsmich rokoch od jeho zavedenia zložité. Z uvedeného dôvodu je preto potrebné maximalizovať úsilie príslušných orgánov o zavedenie prostriedkov na elektronické monitorovanie trestu domáceho väzenia, čo bude nepochybne viesť k rozšíreniu jeho ukladania. V súčasnosti ministerstvo spravodlivosti má presne stanovenú koncepciu o zavedení monitorovacích náramkov, ktoré by sa mohli využívať nielen pri treste domáceho väzenia, ale aj v prípade podmienčného prepustenia, pri podmienčnom odklade výkonu trestu s probačným dohľadom, kde môžu byť uložené určité obmedzenia a povinnosti, ako aj pri útekovvej väzbe. Takýmto spôsobom by sa potom od kontrol odbremenili probační a mediační úradníci. Elektronické monitorovanie je tiež možné rozšíriť v rámci civilného konania, napr. pri kontrole výkonu predbežného opatrenia, ktorým sa určitej osobe zakáže vstup do bytu, čím sa predchádza domácejmu násiliu. V prípade porušenia takéhoto zákazu je potom upozornený obslužný personál, ako aj osoba, ktorá je takýmto zákazom chránená. Odsúdený bude nosiť elektronický náramok na nohe a jeho pohyb budú možné nepretržite sledovať na centrálnom monitoringu. V prípade ak odsúdený poruší uložený zákaz, zodpovedajúci pracovníci budú môcť na základe signálu zakročiť. Využitie elektronického monitorovania bude možné aj v prípade odsúdených za drogovú trestnú činnosť, pretože bude možné sledovať aj to, či navštevujú odvykacie kúry a resocializačné programy. Možno samozrejme súhlasiť s názormi, že elektronický monitoring obvinených a odsúdených osôb v slovenských podmienkach ako inovatívna služba môže umožniť flexibilnejšie ukladanie alternatívnych trestov (napr. domáce väzenie, monitorovanie dodržiavania zákazu priblíženie sa k inej osobe a lokalite, dodržiavanie určených hodín pobytu na pracovisku, alebo aj sledovanie konzumácie alkoholických nápojov, omamných látok a pod.). Tieto tresty sú výrazne efektívnejšie v náprave odsú-

dených než umiestnenie v nápravnom zariadení.⁹ Využitie e-služieb pokryje aj také oblasti, ako sú prípady domáceho násilia, drobných krádeží, obťažovania, neprispôsobivého susedského správania a pod. Využiť elektronické monitorovanie možno v zásade pri všetkých troch základných etapách trestnej justície, t.j. pred samotným súdnym rozhodnutím o vine, ako súčasť alternatívneho trestu voči trestu odňatia slobody, po prepustení ako súčasť probačného dohľadu. Až budúcnosť dvoch – troch rokov využitia ukáže skutočný potenciál elektronického monitorovania odsúdených, prípadne aj využije publikovania elektronických služieb, ktoré umožnia občanom a podnikateľom nahlasovať porušenia zákona, zavedenie aktívnych služieb varujúcich pred prítomnosťou odsúdených osôb (využitie pre obe domáceho násilia, varovanie predajcov pred prítomnosťou páchatelov drobných krádeží a pod.), ako prevencia násilnej a majetkovej trestnej činnosti a v neposlednom rade v zavedení samotného elektronického monitoringu odsúdených využívajúcich alternatívne tresty (napr. domáce väzenie, monitorovanie dodržiavania zákazu priblíženie sa k inej osobe a lokalite, dodržiavanie určených hodín pobytu na pracovisku a pod.). Projekt ministerstva spravodlivosti svojimi elektronickými službami pokryje aj také oblasti, ako sú prípady domáceho násilia, obťažovania alebo násilia a výtržníctva v rámci športových podujatí. Projekt je spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja prostredníctvom Operačného programu Informatizácia spoločnosti na základe Zmluvy o poskytnutí nenávratného finančného príspevku, ktorá bola podpísaná medzi Ministerstvom financií SR, ako sprostredkovateľským orgánom a Ministerstvom spravodlivosti SR, ako prijímateľom pomoci a dňa 5. 12. 2013 nadobudla účinnosť zverejnením v Centrálnom registri zmlúv.

6. ZÁVER

Podľa predpokladného návrhu ministerstva spravodlivosti by sa už mohli začiatkom roka 2016 nasadiť elektronické náramky prvým odsúdeným. S víťazom verejného obstarávania systému elektronického monitorovania spoločnosťou ICZ Slovakia, a.s. už bola podpísaná zmluva. Projekt má hodnotu

---

⁹ Bližšie: KREJČÍŘÍKOVÁ, K. *Domácí vězení a elektronický monitoring*. In Milníky práva v stredo európskom priestore, 2009, I. a II. časť. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2010. s. 855 a nasl.; KREJČÍŘÍKOVÁ, K. *Nový trest (trestní opatření) domácího vězení*. Státní zastupitelství. 2009. Praha: Novatrix s.r.o., roč. 2009, č. 10, s. 13 a nasl.

22,04 milióna eur bez DPH, zaplatí sa z eurofondov. Okrem odsúdených bude slúžiť aj na kontrolu rôznych zákazov, napríklad zákazu priblíženia sa. Náklady na takto monitorovaného predstavujú asi tretinu zo sumy, ktorú stojí pobyt väzňa za mrežami. Dnes je to priemerne asi 14 tisíc ročne na jedného odsúdeného. Zníženie nákladov však nie je jediný prínos, ktorý si od systému ministerstvo spravodlivosti sľubuje. Odsúdení budú môcť byť s rodinou, nerozpadnú sa im rodinné vzťahy, budú môcť živiť svojich rodinných príslušníkov. Nebude potrebné robiť zložitú resocializáciu, okrem toho budú musieť platiť dane. Systém bude slúžiť najmä na monitorovanie odsúdeného na domáce väzenie, ktorý bude mať na nohe náramok a v obydlí domácu monitorovaciu stanicu. Okrem toho sa bude dať kontrolovať zákaz požívania alkoholu – daný človek si v stanovených časoch „fúkne“ do dychového analyzátoru, ktorý to skontroluje a zároveň odsnímaním tváre preverí jeho totožnosť. Bude možné kontrolovať aj zákaz pobytu človeka v určenej lokalite, takže napríklad odsúdeného za fanúšikovské násilie ľahko zmonitorujú, či nie je v blízkosti štadióna. V rámci tohto systému sa pritom používa kombinácia prenosného GPS zariadenia a osobného monitorovacieho náramku. GPS zariadenie neustále dátovo komunikuje s centrálnym monitorovacím systémom a určuje polohu odsúdeného. V prípadoch domáceho násillia môže systém kontrolovať, či sa k obeti takého násillia nepriblížil človek, s ktorým mala problémy. Okrem satelitov využívajú tieto zariadenia aj rádiový signál, aby bol daný človek v bezpečí napríklad aj v podzemnej garáži. Odsúdeného by pomocou systému vedeli kontrolovať aj cez telefón. Tam sa cez domácu linku kontroluje, či hlas hlásiaceho sa človeka skutočne patrí odsúdenému. Celý systém je variabilný, takže odsúdenému môžu navoliť, kedy sa musí zdržiavať doma, kedy môže byť v práci a podobne. Dosah náramkov k domácej stanici je 300 metrov, ak je žiaduce obmedziť pohyb len napríklad na jeden byt, tak ich nastavia na menší dosah. Zariadenia, ktoré systém elektronického monitorovania (domáca stanica, detektor alkoholu) využíva, musí mať odsúdený doma. Následnú prípadnú represiu by potom mala na starosti mediálna a probačná služba. Dodávatelia počítajú so štyrmi riadiacimi dispečingami s neustálou službou, ktorá bude systém kontrolovať, pričom budú napojené aj na policajný zbor. Tento systém by spoločnosť ICZ Slovakia chcela dodať v septembri 2015, potom bude nasledovať nábehová fáza a a napokon ostrá prevádzka. Komplexné nastavenie systému umožní, aby sa do neho zapojil čo najširší okruh osôb. Okrem monitorovania ich pohybu dokáže aj kontrolovať, či osoba nepožíva alkoholické nápoje a neporušuje iné súdom uložené obmedzenia. Súčasťou niektorých sád na monitoring osôb bude aj spomínaný prístroj na testovanie alkoholu, ktorý

sa má postupne využívať asi pri 500 osobách. Pôjde napríklad o prípady, keď súd pri určení probačného dohľadu stanoví ako primerané obmedzenie zákaz požívania alkoholických nápojov. Systém by sa podľa predpokladov mal využívať pre prípady výkonu trestu domáceho väzenia, alebo prípady podmieneneého prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody pri súčasnom nariadení probačného dohľadu. Podmienkou toho, aby boli tresty domáceho väzenia ukladané čo najčastejšie, je okrem iného aj to, aby takýto trest bol dostatočne prísny. Rozhodne by nebolo tolerovateľné, aby sa domáce väzenie zneužívalo tak, že odsúdený bude organizovať u seba spoločenské akcie a požívať alkohol. Cieľom výkonu trestu domáceho väzenia je reálne a prísne potrestanie odsúdeného, reálne obmedzenie jeho slobody a limitovanie jeho pohybu na dochádzanie do zamestnania prípadne návštevy lekára. Pri porovnaní nákladov, ako už bolo spomínané, priemerné náklady na jedného väzňa v ústave na výkon trestu sú cca 14 tisíc eur ročne, zatiaľ čo náklady na jednu osobu vo výkone trestu domáceho väzenia s použitím elektronického monitoringu budú predstavovať menej ako 30 percent spomínanej sumy, pritom sa počíta s tým, že na časti nákladov by sa podieľal odsúdený. Odsúdený v rámci tohto trestu sa sám stará o svoju stravu a ubytovanie. Navyše po výkone trestu odňatia slobody v „kamennom“ väzení sa odsúdený len ťažko zaraďuje do normálneho života, má problém nájsť si prácu, vytvára to ďalšie výdavky štátu na jeho sociálnu podporu a zvyšuje riziko, že bude páchať ďalšiu trestnú činnosť. V rámci tohto trestu by bola dodržaná zásada personaly trestu, teda čo najmenší negatívny dopad na príbuzných odsúdeného. Využitie elektronického monitorovania bude možné v zásade pri všetkých troch základných etapách trestnej justície, t. j. pred samotným súdnym rozhodnutím o vine, ako súčasť alternatívneho trestu voči trestu odňatia slobody, po prepustení ako súčasť probačného dohľadu. Alternatívne tresty vyžadujúce probačný dohľad budú môcť byť vykonávané oveľa efektívnejšie s využitím monitorovacieho zariadenia, ktoré umožní zo strany probačného úradníka aktívnu aj pasívnu kontrolu osoby, ktorej bol uložený alternatívny trest. Ide tu aj o vydanie interaktívneho varovania obeť domáceho násilia, čo je služba určená pre obeť domáceho násilia; obeť budú mať prenosné zariadenie, ktoré ich bude informovať o narušení ochranného perimetra násilníkom; cez zariadenie bude možné komunikovať s políciou a požiadať o zásah. Ďalej ide o vydanie varovania organizátorom športových a iných podjatí – služba pre organizátorov športových a iných podjatí pred osobami, ktoré majú zakázaný vstup na športové alebo iné hromadné podujatia. Skutočný potenciál elektronického monitorovania odsúdených sa naplno využije publikovaním elektronických služieb, ktoré umožnia občanom

a podnikateľom nahlasovať porušenia zákona, zavedenie aktívnych služieb varujúcich pred prítomnosťou odsúdených osôb (využitie pre obeť domáceho násillia, varovanie predajcov pred prítomnosťou páchatelov drobných krádeží a pod.), ako prevencia násilnej a majetkovej trestnej činnosti a v neposlednom rade v zavedení samotného elektronického monitoringu odsúdených využívajúcich alternatívne tresty (napr. domáce väzenie, monitorovanie dodržiavania zákazu priblíženie sa k inej osobe a lokalite, dodržiavanie určených hodín pobytu na pracovisku a pod.). Možno len dúfať, že tento projekt nájde opodstatnenie v slovenskom trestnom súdnictve, najmä získa dôveru zo strany trestných sudcov, keďže v súčasnosti sa vo väčšej miere ako alternatíva ku krátkodobému trestu odňatia slobody využíva najmä podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, čo je administratívne jednoduchšie ukladanie, pričom ide o alternatívny trest ekonomicky nenáročnejší pre odsúdených.

Resumé: Imprisonment is currently considered an extreme means to be used only in cases where the light of the seriousness of the offense committed or with regard to the offender not you can apply another milder type of punishment. Importance of home imprisonment lies in the fact that less substantially impairs fundamental rights and freedoms of prisoner as a imprisonment and convicted in the execution of the sentence is not isolated from society, not separated from his family, so there is no breakage of emotional ties, and also remain intact social, labor and economic ties. Establish the basis for electronic monitoring could be used in the future potential of this system and also convicted persons who have been sentenced to imprisonment progressive easing of the conditions of imprisonment.

Literatúra

1. KRAHL, M. Elektronicky hlídané domácí vězení. In *Právní rozhledy*. ISSN 1210-6410. 1998. roč. 6, č. 5, s. 229–235.
2. KREJČIŘÍKOVÁ, K. Domáci vězení a elektronický monitoring. In *Milníky práva v stredoeurópskom priestore*, 2009, I. a II. část. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2010. s. 855–863, 9 s. ISBN 978-80-7160-295-8.
3. KREJČIŘÍKOVÁ, K. Nový trest (trestní opatření) domácího vězení. *Státní zastupitelství*. ISSN 1214-3758. 2009. Praha: Novatrix s.r.o., roč. 2009, č. 10, s. 13–20.
4. MAŠLANYOVÁ, D. et al. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, 496 s., ISBN 978-80-7380-338-4.

5. NOVÁKOVÁ, M. Trest domáceho väzenia po novele č. 390/2012 Sb. v právnom poriadku Českej republiky. 1335-5864. In: Bulletin slovenskej advokacie. 2013. roč. XIX, č. 11, s. 26–33.
6. NOVÁKOVÁ, M. Trest domáceho väzenia po novele č. 390/2012 Sb.; ISSN 1335-6461 In Justičná revue. 2014. roč. 66, č. 1, s. 125–130.
7. VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A. Restoratívni justice – trestní politika pro 21. století? In Trestní právo. ISSN 1211-2860. 2000, roč. 6, č. 1, s. 4–11.
8. MAZER, M. Evaluation of a Pilot Project on Electronic Monitoring Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law Freiburg. Dostupný z: <http://www.mpicc.de/ww/en/pub/forschung/forschungsarbeit/kriminologie/fussfessel.htm>.
9. PATERSON, C. Commercial crime control and the electronic monitoring of offenders in England and Wales. dostupný z: <http://www.articlearchives.com/europe/european-union-united-kingdom-wales/1888333-1.html>.
10. Príloha č. 7, Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2011 až 2020, <http://www.rokovnia.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=19500>.

Kontakt

Doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Právnická fakulta

Komenského 20

974 01 Banská Bystrica

jaroslav.klatik@umb.sk

ELEKTRONICKÝ SYSTÉM MONITORINGU OSÔB (ESMO) – ZAVÁDZANIE MODERNÝCH METÓD DO SLOVENSKEHO VÄZENSTVA

Electronic System of Monitoring – Implementation of Modern Methods in the Slovak Penitentiary System

Lubomíra Vrobelová

Abstrakt: Koncom apríla 2014 bola zverejnená informácia o podpise zmluvy Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky k zabezpečeniu realizácie projektu Elektronický systém monitoringu osôb – ESMO, a tým k získaniu technických prostriedkov kontroly pre Slovenskú republiku, ktoré doteraz neboli reálne k dispozícii.

Kľúčové slová: technické prostriedky, kontrola, elektronický monitoring, projekt ESMO, probačný a mediálny dohľad.

Abstract: At the end of April 2014 the information about Agreement regarding implementation of the project Electronic monitoring of persons signed by Ministry of Justice of the Slovak republic has been published. By signing this agreement the new technical options of control have been acquired for Slovak republic.

Key words: technical means, control, electronic monitoring, project ESMO, probation and mediation supervision.

Zámerov či dôvodov na zabezpečenie a následné využívanie technických prostriedkov kontroly na Slovensku bolo hneď niekoľko. Prioritne je nevyhnutné poukázať na legislatívny priestor ich využívania v trestnej oblasti podľa v súčasnosti platnej a účinnej právnej úpravy (Trestný zákon a Trestný poriadok), ako aj na dlhodobé poukazovanie najmä odbornej verejnosti na nevyhnutnosť zabezpečenia technických prostriedkov do aplikačnej praxe, nakoľko fakt, že Slovenská republika doteraz technickými prostriedkami nedisponovala, spôsobuje neaplikovateľnosť vybraných ustanovení trestných kódexov. Ďalším z dôvodov je nedostatok kapacít v slovenskom väzenstve, keďže od zmeny trestných kódexov v roku 2006 zaznamenávame extrémny nedostatok kapa-

cít v ústavoch na výkon väzby, ale najmä v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody. Je možné konštatovať, že stav väznenstva v Slovenskej republike je kritický, hoci na krátky čas uvoľneniu kapacít napomohla amnestia prezidenta v januári 2013. Na druhej strane zabezpečenie materiálno-technického, ale aj stavebné a bezpečnostne vyhovujúceho stavu súčasných ústavov väznenstva je vysoko finančne náročnou záležitosťou, ktorá sa najmä vzhľadom na konsolidáciu verejných prostriedkov stáva neudržateľnou. Riešeniu aj týchto nedostatkov sa venuje aktualizovaná Koncepcia väznenstva na roky 2011–2020, schválená vládou Slovenskej republiky (aktualizácia – júl 2013), ktorej plnenie úloh je však bezvýhradne spojené s potrebou značných finančných prostriedkov. Ďalším z nosných faktorov, pre ktorý bolo prístupné k zabezpečeniu realizácie projektu ESMO, je záväzok Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky daný v Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky, podľa ktorého sa má rezort spravodlivosti okrem iného osobitne zamerať na možnosti ukladania alternatívnych trestov, a taktiež sa venovať zvýšenému dôrazu na prevenciu.

Na základe najmä týchto skutočností Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky v 2. polroku 2012 uskutočnilo prvé kroky k realizácii projektu zavedenia elektronického systému odsúdených a obvinených v Slovenskej republike, a to s prioritou financovania tohto projektu z prostriedkov Európskej únie. Postupnými rokovaniami ministra spravodlivosti Slovenskej republiky, JUDr. Tomáša Boreca, najmä na úrovni Európskej komisie, bol pôvodný zámer využitia elektronického monitoringu obvinených a odsúdených rozšírený, a to aj vo vzťahu k netrestnej – civilnej oblasti. Vychádzajúc z uvedeného rozšírenia dnes hovoríme o elektronickom systéme monitoringu osôb vo všeobecnosti, nie len obvinených a odsúdených. Nastavenie tohto projektu vychádza najmä z dlhodobej skúsenosti iných krajín využívajúcich elektronický monitoring, pričom projekt podľa nastavených kritérií predpokladá použitie jednej z najmodernejších a otestovaných technológií.

Cieľom projektu Elektronického systému monitoringu osôb je zavedenie elektronických služieb elektronického monitoringu osôb a vybudovanie integrovaného informačného systému, ktorý umožní zefektívnenie práce probačných a mediačných úradníkov. Realizácia ESMO v trestnej aj netrestnej oblasti bude uskutočnená prostredníctvom približne 70 nových elektronických služieb, ktoré bude rezort spravodlivosti poskytovať.

Financovanie projektu Elektronický systém monitoringu osôb bude v celom rozsahu zabezpečené prostredníctvom Operačného programu Informatizácie spoločnosti (OPIS). Cena projektu bola zazmluvnená pre technické zariadenia

nia, ktoré umožnia elektronicky monitorovať 2 000 osôb a súčasne pre integrovaný informačný systém pre podporu výkonu agendy probačného a mediačného úradníka na sumu približne 22,04 milióna eur bez DPH. Samozrejme rezort spravodlivosti si je vedomý určitých výdavkov, ktoré budú s realizáciou tohto projektu v podmienkach slovenskej verejnej správy spojené. Spustenie testovacej prevádzky je v časovom harmonograme realizácie projektu nastavené na 2. polrok 2015 a zavedenie systému do ostrej prevádzky je smerované od začiatku roka 2016.

Zámery analyzovania možností praktickej aplikácie elektronického systému monitoringu osôb v prostredí slovenského právneho poriadku budú smerované k priestoru jeho využitia najmä pri –

- 1) náhrade väzby,
- 2) treste domáceho väzenia,
- 3) treste povinnej práce,
- 4) treste odňatia slobody (jeho výkonu najmä v minimálnom stupni stráženia),
- 5) treste zákazu pobytu,
- 6) treste zákazu účasti na verejných podujatiach,
- 7) podmienčnom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom,
- 8) podmienčnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom,
- 9) podmienčné zastavenie trestného stíhania,
- 10) ochrannom dohľade,
- 11) obmedzení priblíženia sa k určeným osobám (najmä ochrana obetí domáceho násillia),
- 12) obmedzení priblíženia sa k určeným miestam,
- 13) obmedzení zákazu požívania alkoholických nápojov, či
- 14) informovaní organizátorov športových a iných hromadných podujatí.

Vychádzajúc zo skúseností s elektronickým monitoringom na medzinárodnej úrovni sú očakávané benefity dosahov tohto projektu, ktorými sú najmä finančná úspora (náklady na jedného monitorovaného vs. náklady na odsúdeného umiestneného v ústave), pokles recidívy, resp. pokračovania páchania trestnej činnosti, zvýšenie šance na resocializáciu delikventov, ochrana rodiny, ochrana obetí domáceho násillia, resp. obetí opakujúcich sa fyzických útokov zo strany útočníka, obmedzenie výtržníctva na športových, kultúrnych a iných spoločenských podujatiach či ochrana „citlivých“ lokalít, a pod.

Jedným z predmetov zabezpečenia realizácie a implementácie projektu bolo získanie konkrétnych technických prostriedkov pre jednotlivé druhy monitoringu, ktorými sú nasledovné a ku ktorým sú zároveň uvedené základné prvky priebehu procesu monitorovania v teréne.

Telefonický monitoring prítomnosti na určenom mieste

Telefonický monitoring je možné vykonávať prostredníctvom vlastného telefonického prístroja monitorovanej osoby pripojeného na pevnú telefonickú linku. Monitorovací systém bude v určenom režime generovať telefonický hovor s monitorovanou osobou a na základe vyhodnotenia hlasového záznamu verifikovať identitu osoby.

Monitoring určený na výkon trestu domáceho väzenia

Poverená osoba (probačný a mediačný úradník) môže diskrétno monitorovať prítomnosť monitorovanej osoby v určenom priestore prostredníctvom zariadenia, ktoré má pridelené (zariadenie na obrázku 3). Dohľadové monitorovacie centrum (dispečing) je prostredníctvom systému informované o všetkých udalostiach v priebehu monitoringu, na základe čoho iniciuje ďalší postup. Domáca monitorovacia stanica (zariadenie na obrázku 1) monitoruje prítomnosť osoby na základe vzájomnej komunikácie s osobným monitorova-

cím zariadením (náramkom, ktorý je umiestňovaný na nohe – zariadenie na obrázku 2) a odosiela informácie do monitorovacieho centra. Monitorovaná osoba má autorizovane inštalované osobné zariadenie, ktoré vysiela konštantný RF signál detekovaný monitorovacou stanicou.

Monitoring určený na kontrolu zákazu priblíženia sa k určenej osobe

Dohľadový monitorovací systém monitoruje vzájomnú polohu obeť (poškodeného – zariadenie na obrázku 3) a útočníka (obvineného/odsúdeného – zariadenie na obrázku 1 a 2). V prípade nedovoleného priblíženia automaticky varuje obeť. Systém zaznamenáva údaje o polohe útočníka. V prípade nedostupnosti GPS indikuje nedovolené priblíženie na základe notifikácie vyvolanej priblížením indikovaným RF signálom. Útočník je monitorovaný rovnakým technologickým spôsobom ako v prípade monitoringu určeného na kontrolu zákazu pobytu vo vymedzenej zóne. Zákaz priblíženia sa k obeť je technicky možné kombinovať s režimom zákazu pobytu.

Monitoring určený na kontrolu zákazu pobytu osoby vo vymedzenej zóne

Osobné monitorovacie GPS zariadenie (zariadenie na obrázku 1 a 2) indikuje aktuálnu polohu monitorovanej osoby a zároveň narušenie povolenej zóny pobytu. Dohľadový monitorovací systém umožňuje auditovať pohyb monitorovanej osoby, vyhodnocuje stav režimu a indikuje jeho narušenie, pričom ďalší postup iniciuje príslušný dispečer. Súčasne tento systém umožňuje definovať povolené a nepovolené zóny, v ktorých sa môže či nemôže monitorovaná osoba pohybovať.

Monitoring určený na kontrolu zákazu požívania alkoholu

Monitorovaná osoba na základe akustickej výzvy monitorovacej stanice (zariadenie na obrázku 1) vykoná dychovú skúšku. Monitorovacia stanica zosníma za účelom identifikácie a stotožnenia s monitorovanou osobou (prostredníctvom vopred načítaných biometrických prvkov) tvár osoby, ktorá pristúpila k testovaniu požitia alkoholu. Monitorovací systém umožňuje automatické generovanie na test podľa zadaného režimu. Dohľadový monitorovací systém vyhodnocuje identitu testovanej osoby (zhodu biometrických prvkov) a výsledok testu na prítomnosť alkoholu. Dispečer iniciuje ďalší postup v prípade nejednoznačnej identity, resp. negatívneho výsledku testu signalizujúceho požitie alkoholu. Monitorovacia stanica súčasne monitoruje prítomnosť osoby na základe komunikácie s osobným monitorovacím zariadením (náramkom, ktorý je umiestňovaný na nohe – zariadenie na obrázku 2) a odosiela informácie o pobyte monitorovanej osoby do dohľadového monitorovacieho centra.

Uvedené technické prostriedky tvoriace jednotlivé druhy monitoringov je možné rôznym spôsobom kombinovať, čím je možné využitie ESMO aj v iných (vyššie uvedených) zámerových oblastiach.

Technický koncept projektu sa skladá z dvoch základných blokov, a to samotného elektronického monitoringu a probačnej a mediačnej služby. Elektronický monitoring tvorí centrálny monitorovací systém (tzv. dispečing), komunikačné rozhranie a následne osobné monitorovacie zariadenia. Informačný systém probačnej a mediačnej služby zahŕňajúci aj externé systémy tvoria v základovej štruktúre elektronické služby monitoringu, agendový systém, geografický informačný systém a novovzniknuté registre.

Výstupmi realizácie a implementácie projektu Elektronický systém monitoringu osôb budú návrhy zmien a doplnení, ako aj tvorba novej legislatívnej úpravy týkajúcej sa aplikácie kontroly technickými prostriedkami, pre ktorej zabezpečenie bola ministrom spravodlivosti Slovenskej republiky zriadená príslušná pracovná skupina zložená najmä z odborníkov vedeckej obce – expertov na trestné právo, zo zástupcov vybraných organizácií rezortu spravodlivosti, orgánov justície, advokácie či Policajného zboru SR. Rovnako nevyhnutné je vybudovanie orgánu kontroly/centrály/dispečingu elektronického monitoringu v štruktúre verejnej správy a vymedzenie jeho kompetencií. V neposlednom rade je to vybudovanie informačného systému pre probačných a mediačných úradníkov ako poverené osoby dohľadu zabezpečujúce priebeh monitoringu v teréne, resp. v domácnostiach monitorovaných osôb, či vybudovanie príslušného systému pre sudcov a prokurátorov.

Resumé: The individual steps of the project realization have been launched immediately after the signing of the relevant Agreement, wherein the main priority is to analyze the practical possibilities of using acquired technical means as kind of monitoring and the drafting of legislation required for the implementation. The start of the test operation is planned for the second half of 2015 and the implementation of the complex system into live operation is expected at the beginning of 2016.

Kontakt

JUDr. Lubomíra Vrobelová

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky

Župné námestie 13

813 11 Bratislava

Paneurópska vysoká škola v Bratislave

Fakulta práva

Tomášikova 20

821 02 Bratislava

lubomira.vrobelova@justice.sk

DOMÁCÍ VĚZENÍ JAKO ALTERNATIVNÍ TREST¹

House Arrest as an Alternative Punishment

Jana Kursová

Abstrakt: Příspěvek bude primárně zaměřen na českou právní úpravu trestu domácího vězení a její problematické momenty. Česká právní úprava bude stručně porovnána s právní úpravou slovenskou. Zhodnoceno bude současné ukládání tohoto alternativního trestu a nastíněny budou také možnosti jeho budoucího využití.

Klíčové slová: domácí vězení, alternativní tresty.

Abstract: This article will primarily focus on Czech legislation of house arrest and its problematic moments. Czech legislation will be briefly compared with those valid in Slovakia. Present imposition of this punishment will be evaluated as well as possibility of its future application.

Key words: house arrest, alternative punishments.

1. DOMÁCÍ VĚZENÍ

1.1. Trest domácího vězení v České republice

V České republice byl trest domácího vězení zaveden v roce 2010 v souvislosti s rekodifikací trestního práva hmotného. Přijetím zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“) byl o trest domácího vězení rozšířen systém trestů, které mohou být uloženy za spáchání trestného činu a které mají alternativní povahu k trestu odnětí svobody.

Česká právní úprava domácího vězení navázala na právní úpravu tohoto trestu obsaženou v trestním zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích, č. 117/1852 ř.z. Ve srovnání se slovenskou právní úpravou je současná česká právní úprava domácího vězení rozsáhlá a s ohledem na to možná místy až

---

¹ Příspěvek byl zpracován v rámci projektu specifického výzkumu Masarykovy univerzity MUNI/A/0906/2013: „Sankční systém trestního práva – bilance a perspektivy“.

příliš komplikovaná. V trestním zákoníku je trest domácího vězení upraven zejména v § 60 a § 61 a dále pak v § 57a, § 65 a § 69 trestního zákoníku, v zákoně č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „trestní řád“) je výkon trestu domácího vězení upraven v § 334a–§ 334h, k dalším souvisejícím ustanovením pak patří § 333b, § 340b a § 344 odst. 2 trestního řádu.

Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku má být trest odnětí svobody pouze krajním prostředkem řešení trestních věcí a má být ukládán pouze v případech, že mírnějšími druhy trestu nespojenými s odnětím svobody nelze dosáhnout účelu trestu (vzhledem k osobě pachatele by uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dostatečnému působení na pachatele, aby vedl řádný život) nebo v případech, kdy jde o typově nejzávažnější trestné činy a trest odnětí svobody je u nich v zásadě jedinou možnou sankcí.²

Začlenění trestu domácího vězení do systému sankcí bylo vedeno především požadavkem zachování pozitivních rodinných a pracovních vazeb, eliminací negativních vlivů souvisejících s uvězněním, následnou snadnější resocializací pachatelů, ale také ekonomickými hledisky vztahujícími se k výkonu takového trestu. Při uložení trestu domácího vězení může být pachatel i nadále ekonomicky aktivní, zabezpečovat tak sebe, svou rodinu, získávat finance na uhrazení způsobené škody, podílet se na financování svého trestu a zároveň také určitým způsobem přispívat do státního rozpočtu. Nezanedbatelná je pak také částka, kterou tak stát ušetří oproti klasické formě trestu v podobě trestu odnětí svobody, a to i při zohlednění nákladů na zavedení domácího vězení a obstarání potřebného technického vybavení ke kontrole výkonu tohoto trestu.

Tento trest, který má být podle důvodové zprávy alternativou především k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, by měl být ukládán osobám, které je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele i možnostem jeho resocializace, sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale vzhledem k jejich osobním vlastnostem a rodinným poměrům postačuje podstatně menší intenzita zásahu vůči nim.³

1.2. Možnosti využívání domácího vězení v České republice

Soud může uložit trest domácího vězení až na dvě léta, odsuzuje-li pachatele přečinu, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě

² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

³ Tamtéž.

a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu a pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost [§ 60 odst. 1 písm. a) a b) trestního zákoníku]. Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody (§ 60 odst. 3 trestního zákoníku). Soud stanoví časové období, ve kterém je odsouzený povinen zdržovat se v určeném obydlí nebo jeho části v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna, s přihlédnutím zejména k jeho pracovní době a k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí, aby při zajištění všech nezbytných potřeb odsouzeného a jeho rodiny ho přiměřeně postihl na svobodě (§ 60 odst. 4 trestního zákoníku).

Institut domácího vězení se tedy v českém právním řádu vyskytuje jednak ve formě alternativního trestu, ale také v dalších formách. Trest domácího vězení je například možno použít jako určitou alternativu jiných alternativních trestů – trestu obecně prospěšných prací a peněžitého trestu. Zatímco na Slovensku je trest povinné práce a peněžitý trest možné při neplnění podmínek jejich výkonu přeměnit pouze na trest odnětí svobody (§ 55 odst. 4 a § 57 odst. 3 zákona č. 300/2005 Z.z.), v České republice je možné trest obecně prospěšných prací přeměnit právě na trest domácího vězení, peněžitý trest a trest odnětí svobody [§ 65 odst. 2 písm. a), b) a c) trestního zákoníku]. Podobně je pak peněžitý trest možné přeměnit na trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a trest odnětí svobody (§ 69 odst. 2 a 3 trestního zákoníku).

V důsledku zakotvení těchto poměrně bohatých možností přeměn jednotlivých trestů může docházet k řetězení alternativních trestů, které však nemusí být vždy vhodné. Je určitě dobře, že zákonodárce poskytuje soudu široké možnosti pro individualizaci trestů a v dostatečné míře tak umožňuje soudům přihlídnout ke specifickým okolnostem jednotlivých případů. Na druhou stranu by však s možnostmi přeměn alternativních trestů mělo být zacházeno spíše obezřetně. Opakovanými přeměnami totiž alternativní tresty ztrácejí na svém významu a autoritě. Alternativní trest je totiž zapotřebí chápat jako projev důvěry soudu směrem k pachateli, jako určitou šanci, která byla ještě pachateli dána, a v případě, že pachatel důvěru do něj vloženou zklame a nabízenou šanci nedokáže využít, je otázkou, nakolik je vhodné a výchovné dávat mu šance další. Je třeba mít na paměti, že opakovaným ukládáním alternativních trestů dochází k jejich devalvaci, a to jak v očích samotných pachatelů, tak přede-

vším v očích veřejnosti, která takový postup (často právem) chápe jako příliš benevolentní.

Domácí vězení je v české republice využíváno také v rámci podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kdy je domácí vězení možné uložit jako opatření v rámci dohledu úředníka Probační a mediační služby. Podle § 88 odst. 1 trestního zákoníku může soud odsouzeného propustit na svobodu, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něj očekávat, že v budoucnu povede řádný život a odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu nebo odsouzený, který nebyl odsouzen za zvlášť závažný zločin a který dosud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody, vykonal alespoň třetinu uloženého trestu. Jestliže odsouzený za přečin prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba, může ho soud podmíněně propustit na svobodu i předtím, než vykonal část trestu odnětí svobody vyžadovanou pro podmíněné propuštění podle odstavce 1 (§ 88 odst. 2 trestního zákoníku). Při podmíněném propuštění stanoví soud zkušební dobu u odsouzených za přečin až na tři roky a u odsouzeného za zločin na jeden rok až sedm let (§ 89 odst. 1 trestního zákoníku). Soud může zároveň nad pachatelem vyslovit dohled a současně uložit, aby ve stanovené části zkušební doby navazující na začátek zkušební doby, se pachatel zdržoval v určené době ve svém obydlí nebo jeho části (§ 89 odst. 1 trestního zákoníku).

Nově byla do českého právního řádu novelou č. 390/2012 Sb. zavedena také možnost přeměnit trest odnětí svobody na trest domácího vězení (§ 57a trestního zákoníku). Soud může po výkonu poloviny uloženého trestu odnětí svobody přeměnit odsouzenému za přečin zbytek trestu v trest domácího vězení, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život. Při přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení se každý den nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody počítá za jeden den trestu domácího vězení a nejvyšší výměrou trestu domácího vězení stanovenou v § 60 odst. 1 trestního zákoníku není soud vázán (§ 57a trestního zákoníku). Možnost přeměny trestu odnětí svobody na trest domácího vězení je tedy nově dána pachatelům přečinů, když je potřeba, aby vykonal polovinu uloženého trestu, prokázali polepšení a bylo možné očekávat, že v budoucnu povedou řádný život. Zavedení této možnosti do českého právní úpravy je třeba ocenit, když přeměna trestu odnětí svobody na trest domácího vězení může být vhodným způsobem, jak ocenit vzorné chová-

ní odsouzených a jejich nápravu, zároveň může přispět k pozitivnímu průběhu jejich postupné resocializace a v neposlední řadě z čistě praktického hlediska také do určité míry přispět ke snížení přeplněnosti věznic.

V této souvislosti se však jako poněkud problematické jeví, že podmínky pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a přeměnu trestu odnětí svobody na trest domácího vězení jsou v zásadě totožné, s tím rozdílem, že pachatele přečinů je možno podmíněně propustit i po kratší době než po výkonu poloviny uloženého trestu, zatímco přeměnit trest odnětí svobody v trest domácího vězení je jim možné až po výkonu poloviny uloženého trestu. V případě, že odsouzený nesplní podmínky po podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, velmi pravděpodobně tak nesplní ani podmínky pro přeměnu trestu odnětí svobody na domácí vězení. Přitom tuto variantu je patrně možné vnímat jako přísnější, vzhledem k tomu, že pachateli není pouze stanovena zkušební doba a případně také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, ale je nadále omezen na osobní svobodě, byť jistě v podstatně menší míře než ve výkonu trestu odnětí svobody. Na druhou stranu, pokud odsouzený splní podmínky spočívající ve výkonu poloviny uloženého trestu, prokázání polepšení a předpokladu vedení řádného života v budoucnosti, není v zákoně dáno žádné vodítko, za pomoci kterého by se soud mohl pro jednu z těchto variant rozhodnout.

Podle R. Vicherka není možné uvažovat o tom, zda podmínky při podmíněném propuštění a přeměně trestu odnětí svobody v trest domácího vězení posuzovat jinak, když je toho názoru, že podmínky bude nutné posuzovat u obou institutů shodně a s ohledem na osobu odsouzeného, s ohledem na konkrétní okolnosti jednotlivých případů, pro které je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, bude třeba posoudit, zda účel výkonu trestu odnětí svobody spíše naplní institut podmíněného propuštění nebo institut přeměny trestu odnětí svobody na trest domácího vězení.¹

1.3. Odlišnosti české a slovenské právní úpravy domácího vězení

Trest domácího vězení byl na Slovensku zaveden dříve než v České republice, již v roce 2006, zákonem č. 300/2005 Z.z., trestný zákon (dále jen „trestní zákon“). Právní úprava domácího vězení je na Slovensku poměrně stručná, zákonodárce si v podstatě vystačil s pouhými dvěma paragrafy, když úprava domá-

---

¹ VICHEREK, R. *Dopady novely trestního zákoníku provedené zákonem č. 390/2012 Sb.* In ASPI, Automatizovaný systém právních informací, Literatura. Online (citováno 9. 2. 2014).

cího vězení je obsažena v § 53 trestního zákona a v § 435 zákona č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok (dále jen „trestní pořádek“).

Mezi českou a slovenskou právní úpravou domácího vězení je možné najít jisté koncepční odlišnosti. Je přitom zajímavé, že na rozdíl například od institutu dohody o vině a trestu (§ 175a českého trestního řádu a § 232 slovenského trestního pořádku), kde jsou podmínky pro využívání tohoto institutu v České republice spíše užší než je tomu na Slovensku, u trestu domácího vězení je tomu naopak, vzhledem k tomu, že lze konstatovat, že právní úprava domácího vězení v České republice umožňuje širší uplatnění tohoto institutu.

V České republice je možné trest domácího vězení uložit, odsuzuje-li soud pachatele přečinu (§ 60 odst. 1 trestního zákoníku). Přečinem se rozumí všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§ 14 odst. 2 trestního zákoníku). Kategorie přečinu je v české i slovenské úpravě vymezena shodně (§ 10 odst. 1 trestního zákona). Okruh trestných činů, za které je možné domácí vězení uložit je však v obou právních úpravách různý, respektive v české právní úpravě je tento okruh širší než v právní úpravě slovenské, vzhledem k tomu, že slovenská právní úprava v § 34 odst. 6 trestního zákona stanoví, že za trestný čin, jehož horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody převyšuje pět let, musí soud uložit trest odnětí svobody. Trest domácího vězení je tedy podle slovenské právní úpravy možné uložit pouze za ty přečiny, u kterých horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let.²

Zatímco na Slovensku je trest domácího vězení možno uložit pouze na 1 rok (§ 53 trestního zákona), v České republice je možné jej uložit až na dva roky (§ 60 trestního zákoníku). Česká právní úprava je v tomto ohledu v evropském kontextu spíše výjimkou, navzdory tomu se však tato právní úprava jeví jako vhodná, jelikož je vždy na úvaze soudu a okolnostech případu, jakou délku trestu zvolí. Soudu se tak poskytuje širší prostor pro individualizaci ukládaného trestu a zároveň se také rozšiřuje spektrum případů, u kterých je možné této alternativy využít.

Právní úpravy se liší také v možnostech využití trestu domácího vězení u mladistvých pachatelů. Zatímco na Slovensku tato možnost soudům dána není, přesto, že by takovou možnost patrně odborná veřejnost uvítala,³ v České republice je možné uložit domácí vězení také mladistvým pachatelům (§ 24

² ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 333.

³ Viz např. JURČOVÁ, J. *Alternativné tresty*. In *Justičná revue*. 2012, č. 4, s. 523–530.; RAJNIČ, M. *Príčiny brániace aplikácii trestu domáceho väzenia v Slovenskej republike*. In *Justičná revue*. 2011, č. 8–9, s. 1125–1129.

zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“). Za podmínek stanovených v trestním zákoníku může soud pro mládež uložit mladistvému domácí vězení. Horní hranice sazby tohoto trestního opatření u mladistvého nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Soud pro mládež může vedle trestního opatření domácího vězení uložit vhodná výchovná opatření (§ 26 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Ukládání trestního opatření domácího vězení mladistvým se tedy jeví jako vhodné, a to tehdy, pokud se trestní opatření stanoví v přiměřeném rozsahu, tak aby především nezasahovalo do vzdělávání mladistvého a jeho společenské integrace v rámci zájmových skupin.

Jednou z podmínek výkonu trestu domácího vězení na Slovensku je povinnost vedení řádného života (§ 53 odst. 2 trestního zákona), zatímco v české právní úpravě tato podmínka překvapivě chybí. Absence podmínky vedení řádného života se jeví jako nelogická mimo jiné také s ohledem na okolnost, že na základě § 60 odst. 5 trestního zákoníku soud může uložit pachateli na dobu výkonu trestu domácího vězení přiměřené omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 trestního zákoníku směřující k tomu, aby vedl řádný život. Podmínka vedení řádného života se přitom objevuje například také u výkonu trestu obecně prospěšných prací, kde je jedním z důvodů přeměny tohoto trestu (§ 65 odst. 2 trestního zákoníku). Vzhledem k tomu, že trest domácího vězení neomezuje odsouzeného plně, ale poskytuje mu také určitý „volný čas“, ve kterém se odsouzený může realizovat, ale v některých případech se však bohužel také může dopouštět dalších prohřešků.

Uložení alternativního trestu v podobě domácího vězení přitom představuje mimo jiné také projev důvěry ze strany státu, že pachatel nebude trestnou činností již dále opakovat. Spáchání dalšího deliktu v době výkonu alternativního trestu znamená závažné porušení této důvěry. Adekvátním následkem pak může být přeměna alternativního trestu v trest odnětí svobody, která zároveň posiluje autoritu tohoto trestu a důvěru veřejnosti v tento alternativní způsob řešení.⁴ Je tedy třeba souhlasit s názorem, že úspěšný výkon trestu domácího vězení by proto měl být určité i v české právní úpravě do budoucna podmíněn povinností vedení řádného života.⁵

---

⁴ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 321.

⁵ Např. ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 832.; ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 321.

Pokud jde o přeměnu trestu domácího vězení na trest odnětí svobody v případě, že odsouzený neplní podmínky uloženého trestu domácího vězení, inspirovala se česká právní úprava nově právní úpravou slovenskou. Z ustanovení § 53 odst. 4 slovenského trestního zákona vyplývá, že pokud odsouzený neplní povinnosti spojené s výkonem trestu domácího vězení, soud trest přemění na nepodmíněný trest odnětí svobody tak, že dva dny nevykonaného trestu se rovnají jednomu dni nepodmíněného trestu odnětí svobody, a zároveň rozhodne o způsobu výkonu tohoto trestu.

Dříve česká právní úprava počítala se stanovením náhradního trestu, ten však v určitých případech nebyl dostatečně přiměřenou hrozbou, zatímco v jiných případech byl naopak příliš přísný. V původním znění § 61 trestního zákoníku (před novelou provedenou zákonem č. 330/2011 Sb.) zákonodárce počítal s možností, že výkon trestu domácího vězení bude v jeho průběhu zmařen a pro tento případ měl soud stanovit náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok. V případě zmaření trestu domácího vězení soud rozhodl o výkonu celého náhradního trestu odnětí svobody a zároveň stanovil i způsob jeho výkonu.

Délka případného náhradního trestu se však mohla jevit jako nepřiměřená a nedostatečně odrazující od maření uloženého trestu, když při ukládání zejména delších trestů domácího vězení nemusela být hrozba jednoho roku ve vězení adekvátní pohrůžkou, která pachateli zabrání v porušování podmínek vykonávaného trestu, navíc za situace, kdy má být trest domácího vězení nejprísnejším alternativním trestem. Dalším problematickým momentem původní úpravy byla skutečnost, že v případě zmaření výkonu trestu domácího vězení, měl soud rozhodnout o výkonu celého náhradního trestu odnětí svobody. Odsouzený se tak v extrémním případě mohl dostat do situace, kdy pokud při výkonu trestu domácího vězení zmařil výkon tohoto trestu například v posledním měsíci jeho trvání, musel vykonat náhradní trest odnětí svobody v délce dalšího jednoho roku, stejně jako jiný pachatel odsouzený k výkonu trestu domácího vězení, který však zmařil výkon tohoto trestu již v prvním měsíci jeho trvání, což nebylo možné považovat za spravedlivé a přiměřené. Tento problém byl navíc podporován faktem, že na rozdíl od trestu obecně prospěšných prací nemohl soud u trestu domácího vězení vzhledem k okolnostem případu výjimečně ponechat trest v platnosti (srov. § 65 odst. 3 trestního zákoníku), a to i přes to, že i v případě trestu domácího vězení si bylo možné představit výjimečné případy, kdy vzhledem k okolnostem mohlo být nařízení náhradního trestu odnětí svobody nepřiměřeně přísným postupem.

Z ustanovení § 61 trestního zákoníku v jeho současném znění vyplývá, že pokud se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího

vězení vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu. Přitom každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody. S ohledem na výše uvedené je tedy novou českou právní úpravu, která využívá systému proporcionálního sankcionování obdobně jako právní úprava slovenská, možné určitě hodnotit jako vhodnější, než právní úpravu předchozí.⁶ Pokud jde o výši přeměněného trestu, vzhledem k tomu, že trest domácího vězení má být nejpřísnějším alternativním trestem k odnětí svobody, jeví se jako příhodnější úprava česká, kdy se každý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení přemění na jeden den trestu odnětí svobody.

Zajímavou odlišností mezi oběma právními úpravami je také skutečnost, že v rámci české právní úpravy domácího vězení je výslovně stanoveno, že soud může na základě § 60 odst. 4 trestního zákoníku odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Ve slovenské právní úpravě takové ustanovení v souvislosti s trestem domácího vězení nenajdeme navzdory tomu, že Slovensko je mnohem více nábožensky zaměřenou zemí a pravidelné navštěvování bohoslužeb zde má celospolečenský dosah spíše než v České republice.

Je otázkou, zda v důsledku této úpravy není třeba očekávat mezi odsouzenými k trestu domácího vězení nárůst počtu „nových věřících“, kteří rádi využijí možnosti zpestřit si trest domácího vězení pobytem mimo domov i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Podstatné je, že tento institut není nijak chráněn proti případnému zneužití, když není zřejmé, kdo bude účast na bohoslužbách kontrolovat, zda postačí pouhý slib odsouzeného, že se bohoslužby zúčastní, nebo zda bude muset jeho účast probačnímu úředníkovi potvrdit někdo z hodnostářů dané církve. Nelze se tedy ubránit dojmu, že zavedení tohoto ustanovení jednak částečně postrádá své opodstatnění, vzhledem k tomu, že v navštěvování bohoslužeb během pracovních dnů odsouzenému nikdo nebrání, ale především pak, vzhledem k absenci možnosti elektronického monitoringu, jakoukoliv možnost efektivní kontroly.

---

⁶ Opačně např. ŠČERBA, F. *Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.* In *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 1–5.

1.4. Elektronický monitoring v České republice

Nutnou podmínkou pro efektivní kontrolu výkonu trestu domácího vězení je elektronický monitoring. Zavedení elektronického monitoringu bylo v České republice opakovaně slibováno, když se v roce 2010 předpokládalo, že elektronický monitoring bude fungovat již od roku 2011 a v roce 2011 se tato očekávání přesunula do roku 2013.⁷ V první polovině roku 2014 však elektronický monitoring v České republice bohužel stále není funkční.

K prezentovaným důvodům této situace pak patří především nedostatek financí, ale objevuje se také argumentace, že elektronický monitoring se nevyplatí zavádět, jelikož trest domácího vězení je využíván pouze v minimální míře. Zde je však zapotřebí upozornit, že tato souvislost je jednoznačně přesně opačná, když trest domácího vězení není ukládán ve větší míře právě z důvodu chybějícího elektronického monitoringu, když současný způsob kontroly výkonu tohoto trestu u soudců zcela oprávněně budí značné pochybnosti o efektivitě této kontroly.

Stav absence elektronického monitoringu je třeba označit za zcela neudržitelný. Kontrola prováděná úředníky Probační a mediační služby nemůže být kontrolou efektivní, a to především proto, že je pouze namátková. Vzhledem k počtu probačních úředníků a zejména vzhledem ke skutečnosti, že hlavní náplní jejich práce není pouze kontrola odsouzených v domácím vězení (která navíc často probíhá v noci nebo ve dnech pracovního klidu), nelze očekávat, že by počet provedených kontrol mohl být dostatečný. Pokud odsouzeného přijde úředník Probační a mediační služby zkontrolovat např. v podvečerních hodinách, má odsouzený určitou míru jistoty, že ho v nejbližší době další kontrola nečeká a může trest domácího vězení porušovat. Odhalení případného porušení trestu domácího vězení je tak třeba označit spíše za dílo náhody než za důsledek efektivního výkonu kontroly.

Dalším nedostatkem takto nastaveného systému je plýtvání lidským potenciálem. Úředník probační a mediační služby nemá být jenom hlídačem odsouzeného, ale naopak by měl trest domácího vězení zajišťovat z organizačního hlediska (vytipování vhodných pachatelů, šetření v místě obydlí, zkoumání sociálních vztahů odsouzeného, navržení vhodných výchovných programů, komunikace se soudem, zdravotnickými zařízeními, atd.) a především by se měl

---

⁷ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Domácí vězení. Koncepte implementace trestu domácího vězení a elektronického kontrolního systému*. Online (citováno 14. 5. 2014), Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&tj=33&k=5266&d=310180>.

věnovat odsouzenému po stránce jeho psychosociálního rozvoje, osobnostního vedení, dodržování přiměřených omezení a povinností a poskytovat mu podporu při postupné resocializaci. Kontrolu nad výkonem trestu (pokud jde o zdržování se na určitém místě ve vymezené době) by měl zajišťovat právě systém elektronického monitoringu, jako jediná skutečně efektivní a bezpečná forma.

České republice se však v otázce elektronického monitoringu přece jen podařilo v posledních letech postoupit poněkud kupředu. V roce 2012 se uskutečnil pilotní projekt,⁸ který měl ověřit funkčnost elektronického monitoringu a prověřit možnosti jeho využívání. Tento pilotní projekt trval po dobu čtyř měsíců, zúčastnilo se ho 43 odsouzených a čtyři dobrovolníci z řad úředníků Probační a mediační služby. Výsledkem projektu bylo, že systém elektronického monitoringu se jednoznačně osvědčil. Jako vhodná technologie byla doporučena radiofrekvenční technologie fungující za pomoci sítě GSM, když se tato varianta jevila vhodnější než metoda sledování za pomoci GPS technologie. Výsledkem projektu je také závěr, že provozovatelem elektronického monitoringu by měla být Probační a mediační služba, jelikož by takové řešení bylo mnohem levnější, než pokud by provoz systému elektronického monitoringu byl zajišťován externím dodavatelem.

Již vypsána veřejná zakázka však byla s ohledem na amnestii prezidenta České republiky z ledna roku 2013 zrušena, vzhledem k tomu, že tato amnestie se dotkla také odsouzených k trestu domácího vězení. V současné době tedy probíhá průzkum trhu a předpokládané zavedení elektronického monitoringu se odhaduje na první polovinu roku 2015.⁹

Nezbývá než doufat, že tomu tak tentokrát již skutečně bude. Současná podoba trestu domácího vězení je totiž s ohledem na zcela nedostatečnou kontrolu výkonu toho trestu jednou z promarněných příležitostí českého trestního práva.

Resumé: This article is focused on Czech legislation of house arrest, its problematic fields and possibilities of application of house arrest in Czech Republic. Czech

---

⁸ Probační a mediační služba České republiky. *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“*. Online (citováno 14. 5. 2014). Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf.

⁹ Probační a mediační služba České republiky. *Vězni s elektronickými náramky? Budou za rok, odhaduje ministerstvo*. Online (citováno 14. 5. 2014). Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?Strana=2.

legislation was compared with Slovak one and main differences were evaluated. Attention was focused also on establishment of electronic monitoring system in Czech Republic.

Literatura

1. JURČOVÁ, J. Alternativné tresty. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461. 2012, č. 4, s. 523–530.
2. RAJNÍČ, M. Príčiny brániace aplikácii trestu domáceho väzenia v Slovenskej republike. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461. 2011, č. 8–9, s. 1125–1129.
3. ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
4. ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.
5. ŠČERBA, F. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2012, č. 1, s. 1–5.
6. VICHEREK, R. Dopady novely trestního zákoníku provedené zákonem č. 390/2012 Sb. In *ASPI, Automatizovaný systém právních informací, Literatura*. Online (citováno 9. 2. 2014).
7. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Domácí vězení. Koncepce implementace trestu domácího vězení a elektronického kontrolního systému*. Online (citováno 14. 5. 2014), Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5266&d=310180>.
8. Probační a mediační služba České republiky. *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“*. Online (citováno 14. 5. 2014). Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf.
9. Probační a mediační služba České republiky. *Vězení s elektronickými náramky? Budou za rok, odhaduje ministerstvo*. Online (citováno 14. 5. 2014). Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?Strana=2.

Kontakt

Mgr. Bc. Jana Kursová

Masarykova univerzita v Brně

Právnická fakulta

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

206483@mail.muni.cz

HOME IMPRISONMENT AND RESTORATIVE JUSTICE IN RUSSIA

Sergej Fedorkin

Abstract: The purpose of this research is to identify how home imprisonment is used in Russia. The discussion begins with the overview of the definition of the home imprisonment, what is the reasons, conditions and under which circumstances it is used. This article will also point out the advantages and disadvantages of this so called alternative type of sentences. Another topic of this research is the restorative justice in Russia. It will be shown in which situations Russian legislator allow to offender and victim to solve their dispute by making a peaceful settlement, that is also called “victim-offender mediation”. The article provides a statistics over last 10 years on the application of so called “soft penalties” such as home imprisonment, compulsory work, fines e.t.c.

Key words: home imprisonment, alternative sentences, restorative justice, victim-offender mediation, reconciliation, Russia.

1. HOME IMPRISONMENT IN RUSSIA: NATURE, CONDITIONS, REASONS

How it goes?

In the beginning of January 2010, the new law¹⁰ with many innovations to Criminal Code came into effect, according to which the Russian judges are able now to punish criminals for small and medium gravity crimes in more humane way. The talk is about that convicted persons in Russia can be sentenced to home imprisonment instead of imprisonment in colonies and prisons.

From now on, convicted of libel, slander, theft, fraud, robbery, misappropriation or embezzlement may be sentenced to imprisonment with a stay at home (at the place of permanent residence). In addition, home imprisonment can be assigned as an additional punishment for some serious crimes.

However, this does not mean that the offender will be able to do whatever he pleases. At certain times it is forbidden to leave the house. Convicted per-

---

¹⁰ Federal Law № 377-FZ, 27.12.2009 r.

son will have to get on the place of work, school or supermarket for example by one pre-specified route. And several times a month he or she will also have to report to the specialized state body. Article 53 of Russian Criminal Code¹¹ consists of following restrictions in respect of a convict, that could be imposed by the Court in case of home imprisonment:

- not to leave his/her house (flat or other dwelling place) at a definite time of the day
- not to visit definite places within the bounds of the area of an appropriate municipal entity
- not to go beyond the bounds of the area of the appropriate municipal entity
- not to visit places where mass events are held and other kinds of activities are exercised and not to attend them
- not to change the place of residence or stay, the place of work and/or study without sanction of the specialized state body engaged in supervision over serving sentences in the of restriction of liberty
- With this, a court shall charge a convict with the duty of appearing at the specialized state body exercising supervision over serving by convicts of sentences in the form of restriction of liberty for registration from one to four times a month.
- It shall be mandatory for a court to impose in respect of a convict restrictions as to changing the place of residence or stay without the sanction of the cited specialized state body, as well as in respect of exit thereof outside the area of the appropriate municipal entity.

Controlling over the convicted will go through *a satellite system with wearing an electronic bracelet*, where the operator at the control panel will see all movement.

If convicted person will systematically violate commitments, home imprisonment can be replaced to the imprisonment in prison by its denial rate of 1 day in prison instead of the 2 days of home imprisonment. But for good behavior convicted can be provided of the right to go out from town on the weekend or even on vacation.

The home imprisonment can be imposed by the Court on the term from two months to four years as the basic kind of punishment for crimes of small and medium gravity, as well as for a term from six months to two years as a kind of punishment which is additional to compulsory works or deprivation of liberty.

---

¹¹ Article 53, Criminal Code of Russian Federation, 1996 (2014 edition).

Home imprisonment cannot be imposed on military servicemen, foreign persons or stateless persons, or on persons who do not have a permanent place of residence in the territory of the Russian Federation.

Is it good?

According to the statistics provided by the General Prosecution office:¹²

- *Around 700 000 people are in prisons now in Russia*
- *Around 500 000 people out of them are sentenced for committing crimes of small and medium gravity*
- *Every month in prison for one convicted person costs 200 euro's (amount includes overall cost on the maintenance of the prisons, including the stuff salaries). It means, that the State has to pay 1680 millions euro's every year.*

Creation of such kind of sentence is one of the serious practical measures taken under President Medvedev. It had been long time wanted to enter into force, especially with respect to economic crimes. The main advantage is that it will decrease the number of people in prison. In general, as I already mentioned, there is quite big number of people in prisons. On the opinion of many lawyers, 70 % of them do not have to be there, as not socially dangerous. According to the statistic (see Annex 1) around 150–160 thousand persons are sentenced to the home imprisonment and this number is increasing every year.

Home imprisonment provides additional opportunities for the Courts that today are limited by strict criminal code and it means that there will be taken more humane decisions. But we also have to mention, that these amendments would lead to corruption – when there is a question between the prison and house arrest, then there is another reason to pay a bribe the appropriate person.

---

¹² Criminality in Russian Federation.: General Prosecution Office, Moscow, 2013.

2. RESTORATIVE JUSTICE IN RUSSIA ON THE EXAMPLE OF THE INSTITUTE OF THE RECONCILIATION BETWEEN VICTIM AND OFFENDER

The creation of so-called alternative forms of resolving 'criminal law conflict' has become an important feature of the development of nearly all modern national legal systems where the principle of inevitability of criminal liability for each crime is organically combined with the principle of discretionary prosecution, i.e. with the right of the competent state authorities refuse to prosecute or to terminate it in compliance with the suspect or accused person of certain conditions stipulated by law. Exemption from criminal liability in connection with the reconciliation of the parties is appeared in the Russian criminal law for more than ten years ago. That was an important step in the development of both criminal and criminal procedural law, the development of a more human and at the same time effective ways to resolve conflicts generated by crime. Practice of application of this provision shows that reconciliation with the victim – a very effective tool of modern criminal policy.

In accordance with Article 25 of the Criminal Procedure Code of the Russian Federation, the court, as well as an investigator with the consent of the head of an investigative body or the investigator with the consent of the prosecutor is entitled to, on the basis of the application by the victim or his legal representative, to discontinue the criminal proceedings against a person suspected or accused of committing a crime of small or medium gravity, in the cases provided for in Article 76 of the Criminal Code of the Russian Federation, if that person is reconciled with the victim and restitution for the harm is suffered. Under Russian law these are the crimes for which the maximum sentence is not exceeded 5 years of the imprisonment. For example, it could be intentional infliction of the light injury, drubbing, intentional evasion of the payment of money for the maintenance of children, crimes against property such as theft, burglary, fraud, car theft e.t.c. Professor A. Smirnov says, that "it is very important to understand, that termination of criminal proceedings is a right and not an obligation of state bodies, leading the prosecution, i.e. is a manifestation of their discretionary powers. When deciding the competent authority shall be guided not only by legitimate grounds and conditions of dismissal, but also take into account the social significance of the case, as well as considerations

of the appropriateness and effectiveness of public prosecution”.¹³ It means that even if the application of the victim to terminate the criminal proceedings is existed, the court must check it out. Even though only the court or investigator will make a decision to stop proceedings or continue them. There are only two cases in which the court or investigator *have to* terminate proceedings – crimes mentioned in Art. 115 and Art 116 of the Russian Criminal Code.¹⁴ These are the crimes of private prosecution – intentional infliction of the light injury and the drubbing – can be the subject of termination with connection to reconciliation of the victim with the suspect or the accused person.

Now we have to recognize the criteria and the conditions under which the institution of the reconciliation between the parties, between victim and suspect or accused person can be used. According to the Art. 76 of Russian Criminal Code, “a person who has committed a crime of small or medium gravity for the first time may be released from criminal responsibility, if he has reconcile with the victim and has made a restitution for any damage inflicted on the victim”.¹⁵ Anatoly Alekseenko, the lawyer, in his article about reconciliation between the victim and offender says, that “the conditions for the termination of the criminal proceedings and release from responsibility for the offender are the commission of the crime for the first time, admission of guilt, the restitution of the caused damage”.¹⁶ Professor Bezlepkin adds, that “one of the compulsory conditions for the ‘termination’ is the written application of the victim or his legal representative, in which the will of the parties to reconcile is clearly expressed”.¹⁷ Summarizing it, we can distinguish following conditions:

- Commission of a crime of small or medium gravity
- Commission of a crime for the first time
- Admission of guilt
- Written application of the victim
- Real existence of the reconciliation between parties
- Restitution of the damage

¹³ SMIRNOV, A. *Commentary to the Criminal Procedure Code of the Russian Federation*. – M.: KNORUS, 2007.

¹⁴ Art. 20, paragraph 2 of the Criminal Procedure Code of Russian Federation.

¹⁵ Art. 76 of Russian Criminal Code.

¹⁶ ALEKSEENKO, A. *Reconciliation of the parties on the basis of Art. 76 of Russian Criminal Code*. Pravorub, 2013.

¹⁷ BEZLEPKIN, B. *Commentary to the Criminal Procedure Code of the Russian Federation*. M.: PROSPECT, 2012.

We have to mention also that circumstances related to the real will of the victim or his legal representative should be ascertained along by the court or the investigator with facts proving that these persons are acting voluntarily and knowingly. What concerns the restitution of the damages, so it means the real restoration of rights or the compensation caused to him or his property damages, moral damages.

According to the statistics, provided by the case-law, general prosecution office, federal state statistics service, in 2013 in Russia had been committed 740 159 crimes of medium gravity and 928 424 crimes of small gravity.¹⁸ Usually, 27–37 % out of them are terminated with the connection to reconciliation between victim and offender. At the same time, 80 % of all terminated cases, that is a quite big number, are terminated because of the reconciliation. So we can see that the institute of reconciliation is quite useful in Russia. The decision to do not terminate criminal proceedings can be motivated by any considerations of public properties, such as complex crime situation, doubts on the voluntary nature of the victim's application of reconciliation, a resonance of a public offense e.t.c. Even though there are some practical problems in the application of that institute. Despite the fact that article 25 of the Criminal Procedure Code provides for the right of the investigator with the consent of the head of an investigative body on the basis of the victim's application to terminate a criminal case, however, they do not use it. As professor M. Voskanyan notes, "based on the current judicial practice, given the system of statistical reporting, the purpose of our law enforcement agencies is not the protection of rights of citizens, but placing the case to the criminal trial to improve the performance of detection".¹⁹ Unfortunately, I totally agree with him.

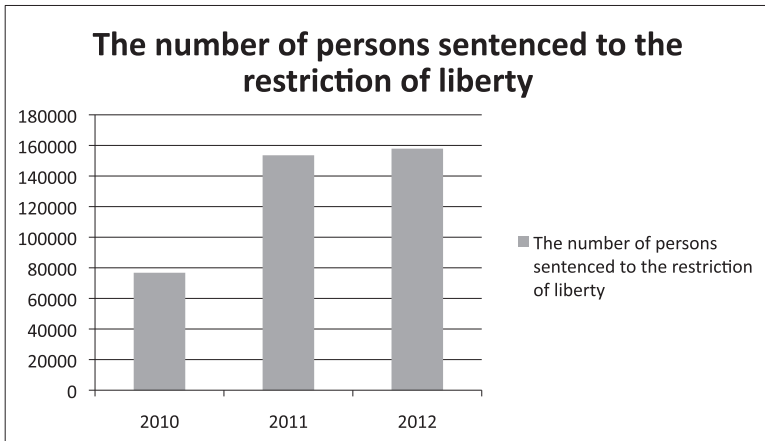
Anyway, institute of reconciliation has a great potential and it is a very effective way to solve the conflicts generated by the offense. Exemption from criminal liability due to reconciliation with the victim is a manifestation of a consensual way to settle the conflicts and it shows the prevalence of the dispositive origins on the cases involving crimes of small or medium gravity, which harmed or pose a real threat of harm to the interests of the victim.

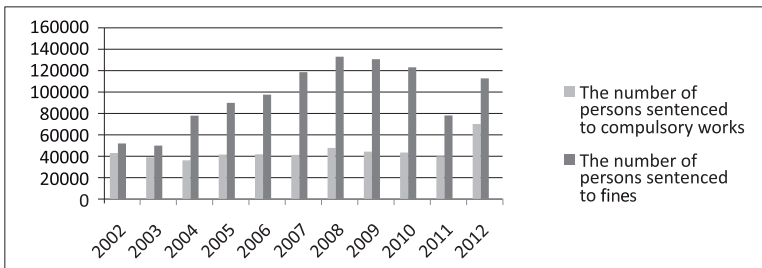
¹⁸ Criminality in Russian Federation, 2013.:General Prosecution Office.

¹⁹ VOSKANYAN, M. "Reconciliation corrupts law enforcement statistics" // Advocate, the Journal. – 2009, № 9.

3. ANNEXES

Annex 1: *The statistics over the number of persons sentenced to restriction of liberty (in force from 10.01.2010)*

Annex 2: *The statistics over the number of persons sentenced to compulsory works and fines*

Resumé: The intention of this publication is to provide some particular knowledge about such alternative type of sentences as home imprisonment, its application in Russian Federation. At the same time there will be shown and described an institute of the reconciliation between victims and offenders, as an example of existence of the restorative justice in Russia. The main attention of the first part of this article is drawn into the concept, conditions, reasons and the practical application of home imprisonment, while the second part deals the same, but with the institute of reconciliation.

The readers can acquaint themselves with the principles of imposition of home imprisonment by the Courts, as well as with the foundations of reconciliation between the parties of the criminal proceedings, with the scope of its application.

The article contains the comprehensive overview of the practical use of home imprisonment and reconciliation by the State bodies in Russia, provides statistics. The aim of this publication is to provide basic information from Russian criminal substantive and procedural law and practice about the topics of this research, to fulfill all requirements for sufficient knowledge about home imprisonment and restorative justice in Russia.

Bibliography

1. ALEKSEENKO, A. Reconciliation of the parties on the basis of Art. 76 of Russian Criminal Code: Pravorub, 2013.
2. BEZLEPKIN, B. Commentary to the Criminal Procedure Code of the Russian Federation, M.: PROSPECT, 2012. p. 21–22.
3. SMIRNOV, A. Commentary to the Criminal Procedure Code of the Russian Federation,– M.: KNORUS, 2007. p. 33.
4. VOSKANYAN, M. Reconciliation corrupts law enforcement statistics // Advocate, the Journal. – 2009, № 9.
5. GENERAL PROSECUTION OFFICE. Criminality in Russian Federation, Moscow, 2013. p. 32.
6. FEDERAL LAW № 377-FZ, “On Amendments to Certain Legislative Acts of the Russian Federation in connection with the introduction of the provisions of the Criminal Code and the Criminal Code of the Russian Federation on the penalty of restriction of liberty”, 27.12.2009.
7. CRIMINAL CODE OF RUSSIAN FEDERATION, 1996 (05.05.2014 edition).
8. CRIMINAL PROCEDURE CODE OF RUSSIAN FEDERATION, 2001 (20.04. 2014 edition).

Contact

Sergej Fedorkin

Omsk State University of F. M. Dostoevsky

Faculty of Law

50 let Profsouzov 100/1

644 065 Omsk

Russia

s.fedorkin@gmail.com

TREST POVINNEJ PRÁCE¹

The Punishment of Compulsory Labor

Jozef Čentěš

Abstrakt: Článok je zameraný na trest povinnej práce. Pozornosť je tiež venovaná charakteristike retributívnej a restoratívnej spravodlivosti. Trest povinnej práce je skúmaný zo stránky hmotnoprávnej a procesnoprávnej. Článok poskytuje základný prehľad právneho inštitútu trestu povinnej práce spolu s príslušnou štatistikou uložených trestov v Slovenskej republike.

Kľúčové slová: retributívna spravodlivosť, restoratívna spravodlivosť, aleternatívne tresty, trest povinnej práce.

Abstract: The article focuses on punishment of compulsory labor. Attention is also paid to the characteristics of retributive and restorative justice. Punishment of compulsory labor is studied from the substantive and procedural point of view. The article provides a basic overview of the legal institution of compulsory labor punishment, together with particular statistics of imposed punishments in the Slovak Republic.

Keywords: retributive justice, restorative justice, alternative punishments, compulsory labor.

1. RETRIBUTÍVNA A RESTORATÍVNA SPRAVODLIVOSŤ

Pojmy retributívna a restoratívna spravodlivosť existujú ako dva protipóly konceptu trestného práva štátu. Retributívna spravodlivosť vníma trestný čin ako útok páchatela na štát (spoločnosť), ktorý je potrebné proti takýmto útokom chrániť. Je zameraná predovšetkým na potrestanie páchatela vo forme trestu odňatia slobody. Účelom trestnej politiky štátu založenej na retributívnej spravodlivosti je predovšetkým represívna funkcia trestného práva, t.j. úmysel potrestať páchatela čo najtvrdšie, a tiež preventívna funkcia trestného

---

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0935/12 „Právno-ekonomické aspekty dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike“.

práva, t. j. zastrašenie páchatela s cieľom dosiahnutia prevencie páchania trestných činov v budúcnosti.²

Na strane druhej existuje koncepcia restoratívnej spravodlivosti, ktorej jednou z hlavných funkcií je náprava páchatela a presvedčenie, že páchatel sa dá napraviť a začleniť do spoločnosti. Restoratívna spravodlivosť sa sústreďuje na konflikt, ktorý vznikol medzi obeťou trestného činu a jeho páchatelom ako reakcia na trestný čin. Trestný čin posudzuje ako prejav určitého sociálneho konfliktu medzi nimi. Restoratívna spravodlivosť sa vyznačuje ukladaním menej prísnejších trestov odňatia slobody a tzv. alternatívnych trestov. Funkciou trestného práva pri restoratívnej spravodlivosti je predovšetkým nápravná funkcia, t. j. úloha napraviť páchatela a ochranná funkcia, čiže ochrana obeť pred útokmi spôsobenými páchaním trestných činov. Rozdiel medzi nimi spočíva v prístupe k samotnej podstate trestného činu. Restoratívna justícia vychádza z toho, že trestný čin nepredstavuje len porušenie verejného záujmu, porušenie práva a útok na štát, ale že ide predovšetkým o konflikt medzi páchatelom trestného činu a konkrétnym poškodeným, obeťou tohto trestného činu.³

Možno poznamenať, že trestné právo žiadneho štátu sveta nemožno vnímať ako čistú koncepciu buď retributívnej alebo restoratívnej spravodlivosti. Spravidla sa trestné právo určitého štátu prikloní viac k jednej alebo druhej koncepcii. V praxi však čistý model jednej alebo druhej koncepcie nie je aplikovaný.

2. TREST POVINNEJ PRÁCE

Uplatnenie alternatívnych prístupov pri riešení trestných vecí, je možné tak v rovine hmotnoprávnej i procesnoprávnej. O využitie týchto alternatív (zahŕňajúce alternatívne procesné postupy a aj alternatívne tresty) sa opiera o koncepciu tzv. restoratívnej (obnovujúcej trestnej spravodlivosti, ktorá predstavuje akýsi protiklad k represívnemu poňatiu retributívnej trestnej spravod-

² ČENTĚŠ, J., HUŤKA, M. *Alternatívne tresty ako jedna z možností predchádzania nepriaznivým dôsledkom súvisiacich s trestom odňatia slobody: trest povinnej práce*. In Právno-ekonomické aspekty dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie, Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2012, s. 94.

³ ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 23.

livosti.⁴ Vzhľadom na zameranie príspevku je ďalšej časti venovaná pozornosť trestu povinnej práce. Podstatou trestu povinnej práce je povinnosť odsúdeného vykonať práce vo svojom voľnom čase bez nároku na odmenu, v rozsahu určenom súdom, a to v prospech štátu alebo ďalších subjektov taxatívne vymenovaných v § 2 ods. 1 zákona č. 528/2005 Z. z. o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (zákon o výkone trestu povinnej práce). Ide o verejnoprospešnú prácu v prospech subjektu, ktorý svoju činnosť nevykonáva na účely dosiahnutia zisku.⁵

Alternatívny trest je trest, ktorý efektívnym spôsobom nahradzuje trest odňatia slobody. Medzi alternatívne tresty patria predovšetkým trest povinnej práce a trest domáceho väzenia. Alternatívny trest znižuje náklady spojené s výkonom trestu odňatia slobody, nakoľko alternatívny trest nenesie so sebou vysoké náklady spojené s jeho vykonávacím konaním. Ďalej alternatívny trest nezasahuje v takej miere do ľudských práv a základných slobôd, ako je to prípad trestu odňatia slobody. Alternatívny trest v mnohých prípadoch zachováva pracovnoprávny pomer medzi zamestnancom – páchatelom a zamestnávateľom. Zároveň je zachovaný aj stabilný príjem zo zárobkovej činnosti, a to i napriek vykonávaciemu konaniu trestu, čo nie je prípad trestu odňatia slobody.

3. PRÁVNA ÚPRAVA TRESTU POVINNEJ PRÁCE

Podstata trestu povinnej práce je vymedzená najmä v Trestnom zákone, Trestnom poriadku a v zákone o výkone trestu povinnej práce. Tieto zákony ustanovujú podmienky ukladania tohto trestu, podmienky jeho výkonu, premeny na nepodmienečný trest odňatia slobody, dobu výkonu, ako aj možnosti a podmienky upustenia od výkonu tohto trestu. Podrobnejšia úprava samotného výkonu trestu povinnej práce je ustanovená v zákone o výkone trestu povinnej práce.

Hmotnoprávna úprava trestu povinnej práce je ustanovená v § 54 a 55 Trestného zákona. Podľa § 54 Trestného zákona môže súd trest povinnej práce

---

⁴ KLÁTIK, J. *Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti*. In Právny obzor, 2007, r. 90, č. 1, s. 53–64.

⁵ TOBIÁŠOVÁ, L. In BURDA, E., ČENTÉŠ, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. I. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1130.

- a) so súhlasom páchatela vo výmere od 40 do 300 hodín,
- b) ak ho odsudzuje za prečin, za ktorý zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody,

ktorého horná hranica sadzby trestu odňatia slobody nepresahuje päť rokov.

Trest povinnej práce možno uložiť len s výslovným súhlasom páchatela. Z uvedeného vyplýva, že trest povinnej práce nie je možné uložiť proti vôli páchatela. Súd ukladá trest povinnej práce na určitý počet hodín. Z povahy veci a spôsobu tohto trestu vyplýva, že sa predpokladá jeho ukladanie na celé hodiny.

Pri zisťovaní, či v konkrétnom prípade ide o trestný čin s hornou hranicou trestu odňatia slobody neprevyšujúcou päť rokov, sa vychádza z trestnej sadzby, ktorá je uvedená v osobitnej časti Trestného zákona v príslušnej skutkovej podstate trestného činu. Nie je pritom rozhodujúce, v akej konkrétnej výmere by bol páchatelovi trest odňatia slobody uložený. Z uvedeného vyplýva, že trest povinnej práce nemožno uložiť za všetky prečiny.⁶

Osobitne dôležité v súvislosti s týmto trestom je posúdenie zdravotného stavu páchatela, pretože ustanovenie § 55 ods. 2 Trestného zákona neumožňuje súdu jeho uloženie v prípade, ak je páchatel dlhodobo práceneschopný alebo invalidný. Tieto okolnosti by v postate od začiatku zmarili možnosť výkonu tohto trestu. Páchatel musí totiž vykonať práce, ktoré sú obsahom tohto trestu, osobne. Ak by bolo už v čase ukladania trestu zrejme, že jeho zdravotný stav mu to neumožňuje, nemalo by uloženie trestu povinnej práce žiadny zmysel. Zdravotná spôsobilosť páchatela na výkon práce bude mať význam i vtedy, ak mu síce nebráni v uložení tohto druhu trestu, ale má vplyv na jeho výmeru. Preto, ak prichádza do úvahy uloženie trestu povinnej práce a sú pochybnosti o zdravotnej spôsobilosti páchatela, súd je povinný vykonať potrebné dôkazy i v tejto otázke. Odlišná situácia nastáva v prípade, ak sa odsúdený v čase výkonu trestu nie z vlastnej viny stal trvalo práceneschopným alebo invalidným alebo z iných závažných dôvodov (§ 55 ods. 7 Trestného zákona). V tomto prípade súd takú okolnosť ani nemohol zobrať do úvahy, lebo v čase rozhodovania daná okolnosť neexistovala, a navyše na strane páchatela ide o nezavinенú nemožnosť ďalšieho výkonu tohto trestu.

Trest povinnej práce je odsúdený povinný vykonať (v rozsahu určenom súdom) v prospech štátu, vyššieho územného celku, obce alebo v prospech inej právnickej osoby, ktorá sa zaoberá vzdelávaním, kultúrou, školstvom, ochranou ľudských práv, rozvojom vedy, rozvojom telesnej kultúry, ochranou pred požiarmi, ochranou zvierat, sociálnou pomocou, sociálnymi službami, zdra-

⁶ TOBIÁŠOVÁ, L. *Trest povinnej práce*. In *Justičná revue*, 60, 2008. č. 8–9, s. 1168.

votnou starostlivosťou, ekologickou činnosťou, náboženskou činnosťou, humanitárnou činnosťou, charitatívnou činnosťou alebo inou verejnosprespešnou činnosťou, ktorá sa nevykonáva na účely dosiahnutia zisku.

4. PRÍPADY ULOŽENIA TRESTU POVINNEJ PRÁCE

Súd môže uložiť trest povinnej práce len za trestný čin, u ktorého horná hranica trestnej sadzby – trestu odňatia slobody, neprevyšuje päť rokov. V ostatných prípadoch sa zákonodarca rozhodol neumožniť aplikáciu trestu povinnej práce, t.j. napríklad v prípade ak je páchatel právoplatne odsúdený za zločin. Nápravu v tomto prípade môže podľa názoru zákonodarcu zabezpečiť len trest odňatia slobody, a nie trest povinnej práce. Pri uložení trestu povinnej práce mladistvému nesmie horná hranica tohto trestu prevyšovať polovicu hornej hranice trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti Trestného zákona. Podľa príslušného ustanovenia zákona trest povinnej práce nesmie vzhľadom na svoju povahu alebo okolnosti, za ktorých sa vykonáva, ohrozovať zdravie, bezpečnosť alebo mravný vývoj mladistvých.

Trestný zákon pri tomto treste neustanovuje požiadavky, aby súd prihliadal na povahu spáchaného trestného činu a možnosti nápravy páchatela, ani sa neodvoláva na účel trestu. Na druhej strane možno zvýrazniť, že v slovenskom trestnom práve a súdnictve je však zárukou správneho ukladania trestov dodržiavanie dvoch hlavných princípov, a to princípu zákonnosti trestného práva a princípu individualizácie trestu. Druh a intenzita trestu musia byť v každom konkrétnom prípade ustanovené tak, aby zodpovedali všetkým osobitostiam prípadu a súčasne, aby sa dôsledne riadili všetkými pravidlami pre ukladanie trestov, obsiahnutými vo všeobecnej i osobitnej časti Trestného zákona.⁷ Zároveň možno zvýrazniť, že pri určovaní druhu trestu a jeho výmery za konkrétny trestný čin je súd viazaný všeobecným ustanovením § 34 ods. 4 Trestného zákona, v zmysle ktorého je povinný prihliadať najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, príťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatela, jeho pomery a možnosť jeho nápravy. Trest povinnej práce je možné uložiť spolu s inými druhmi trestu s výnimkou ustanovenia o nezlučiteľnosti trestov (§ 34 ods. 7 Trestného zákona). Zo zákona je vylúčená možnosť uložiť trest povinnej práce spolu s trestom odňatia slobody.

---

⁷ TOBIÁŠOVÁ, L. *Trest povinnej práce*. In: Justičná revue, 60, 2008. č. 8–9, s. 1169.

5. TREST POVINNEJ PRÁCE MÔŽE SÚD ULOŽIŤ LEN SO SÚHLASOM PÁCHATEĽA

Dôležitým prvkom pri ukladaní trestu povinnej práce je fakt, že trest povinnej práce nemôže súd uložiť bez vyjadrenia súhlasu odsúdeného. V prípade, že obvinený s trestom povinnej práce nesúhlasí, súd mu takýto trest uložiť nemôže. Alternatívou k odmietnutiu trestu povinnej práce je trest odňatia slobody, t. j. trest, ktorý sa môže páchatelovi pozdávať ako trest prísnejší. Možnosť „volby“ medzi trestom povinnej práce a trestom odňatia slobody má páchatel pre-svedčiť o tom, aby sa rozhodol a súhlasil s uložením trestu povinnej práce.

6. VÝKON TRESTU POVINNEJ PRÁCE

Podľa zákonného znenia je odsúdený povinný vykonať trest povinnej práce do jedného roka od nariadenia výkonu tohto trestu v rámci vyššie uvedených spoločenských vzťahov. Rozhodujúci bude pritom dátum rozhodnutia, ktorým súd nariadi výkon trestu povinnej práce. Je potrebné odlišovať povinnú prácu, ktorú odsúdený vykonáva na základe trestu povinnej práce a prácu, ktorú odsúdený vykonáva počas výkonu trestu odňatia slobody.

Rozhodujúci bude pritom dátum rozhodnutia, ktorým súd nariadi výkon trestu. Je potrebné poznamenať, že do výkonu trestu povinnej práce sa nezapočítava doba, po ktorú odsúdený:

- a) nemohol vykonávať trest povinnej práce pre dočasnú práceneschopnosť alebo preto, že mu v tejto dobe práca nebola určená,
- b) vykonával povinnú vojenskú službu alebo inú službu namiesto povinnej vojenskej služby,
- c) zdržiaval sa v cudzine,
- d) bol vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody v inej veci.

Trest povinnej práce odsúdený vykonáva v obvode okresného súdu, v ktorom má bydlisko. So súhlasom odsúdeného môže byť trest vykonaný aj mimo obvodu tohto súdu. Trest povinnej práce je odsúdený povinný vykonávať osobne, a to vo svojom voľnom čase bez nároku na odmenu. Trest povinnej práce nie je odplatným právnym vzťahom. Právnym titulom na vykonanie trestu povinnej práce pri niektorom zo subjektov je dohoda o zabezpečení povinnej práce, ktorá sa uzatvára medzi súdom, ktorý trest povinnej práce vykonáva, a právnickou resp. fyzickou osobou, pri ktorej odsúdený trest povinnej práce

vykoná. Vzhľadom na to, že ide o výkon trestu uloženom súdom v trestnom konaní, medzi poskytovateľom práce a odsúdeným nevzniká pracovný pomer ani iný obdobný pracovný vzťah. Vzťah založený na základe výkonu trestu povinnej práce je osobitný právny vzťah. Odsúdený môže trest povinnej práce vykonať aj pri viac ako jednom subjekte. Počet hodín stanovený súdom ako výška trestu povinnej práce sa v tom prípade spočíta.

Dohľad a kontrolu nad výkonom tohto trestu vykonáva probačný a mediačný úradník podľa zákona 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Súd, v obvode ktorého má odsúdený trest vykonať, vyzve odsúdeného, aby sa dostavil v lehote siedmich dní od doručenia výzvy k probačnému a mediačnému úradníkovi na prejednanie podmienok výkonu trestu povinnej práce. Probačný a mediačný úradník okresného súdu vedie evidenciu prác vhodných na výkon trestu povinnej práce a sprostredkúva prácu odsúdenému u právnickej osoby (ďalej len „poskytovateľ práce“). Ak poskytovateľ práce má záujem o vykonanie práce podľa tohto zákona odsúdeným, oznámi písomne túto skutočnosť okresnému súdu, v obvode ktorého sa má práca vykonávať, s uvedením druhu, rozsahu a miesta vykonávania práce. Súd uzatvára písomnú dohodu o zabezpečení povinnej práce s poskytovateľom práce. Probačný a mediačný úradník kontroluje výkon trestu povinnej práce a odsúdeného výkon trestu na záver písomne ohodnotí.

7. NIEKOĽKO PRÁVNÝCH INŠTITÚTOV V SPOJITOSTI S VÝKONOM TRESTU POVINNEJ PRÁCE

Zákon o výkone trestu povinnej práce upravuje niekoľko inštitútov týkajúcich sa procesnoprávnej stránky trestu povinnej práce a vykonávacieho konania. Tento zákon rozlišuje inštitúty odklad a prerušenie výkonu tohto trestu, jeho premenu na trest odňatia slobody, upustenie od trestu povinnej práce a ukončenie trestu povinnej práce. Každý z týchto inštitútov je aj v príslušnej miere upravený.

7.1. Odklad a prerušenie výkonu trestu

Zákon o výkone trestu povinnej práce upravuje dva obligatórne prípady a jeden fakultatívny prípad odkladu alebo prerušenia výkonu trestu povinnej práce. Čo sa týka obligatórných odložení alebo prerušení výkonu trestu povinnej

práce, ide o prípad dočasnej zdravotnej nespôsobilosti a o špecifický prípad tehotnej ženy alebo matky novonarodeného dieťaťa. Rovnako pôjde o prípad odsúdeného, ktorý je vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody. Súd na nevyhnutnú dobu odloží alebo preruší výkon trestu povinnej práce, ak odsúdenému jeho zdravotný stav podľa zaslanej lekárskej správy o jeho zdravotnom stave nie staršej ako 30 dní, dočasne bráni vo výkone uloženého trestu; v odôvodnenom prípade môže súd odsúdeného preradiť na iný vhodný druh práce. Súd odloží alebo preruší výkon trestu povinnej práce u tehotnej ženy alebo matky novonarodeného dieťaťa na jeden rok po pôrode alebo u odsúdeného, ktorý je vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody v inej veci, na nevyhnutnú dobu.

Fakultatívny odklad alebo prerušenie výkonu trestu povinnej práce spočíva v inom závažnom dôvode alebo z dôvodu oprávneného pobytu v zahraničí. Fakultatívnosť tohto prípadu spočíva v tom, že v prípade, že nižšie uvedené podmienky nastanú, súd nie je povinný o odklade zo zákona rozhodnúť. Súd môže výkon trestu povinnej práce prerušiť na nevyhnutnú dobu alebo odložiť na dobu najviac troch mesiacov odo dňa právoplatnosti rozhodnutia, ktorým bol tento trest uložený, z dôvodu oprávneného pobytu v cudzine alebo z iného závažného dôvodu. Súd odklad alebo prerušenie odvolá, ak pominuli dôvody odkladu alebo prerušenia. Do doby, v ktorej sa má vykonať trest povinnej práce, sa nezapočítava doba, počas ktorej bol výkon trestu odložený alebo prerušený.

7.2. Upustenie od výkonu trestu

Príslušný zákon upravuje aj možnosť upustenia od potrestania, t. j. možnosť, že daná osoba uložený trest nevykoná. Súd môže upustiť od výkonu trestu povinnej práce alebo jeho zvyšku, ak je odsúdený podľa zaslanej lekárskej správy o jeho zdravotnom stave nie staršej ako 30 dní v dôsledku zmeny zdravotného stavu, ktorý si úmyselne neprivodil, trvalo práceneschopným alebo invalidným alebo bez zavinenia odsúdeného nebol výkon tohto trestu nariadený do piatich rokov od právoplatnosti rozhodnutia, ktorým bol trest povinnej práce uložený, alebo z iného závažného dôvodu. Za rozporuplné možno označiť, že zákon predpokladá situáciu, v ktorej súd nenariadi výkon trestu povinnej práce, a to po dobu piatich rokov. Ak bolo upustené od výkonu trestu povinnej práce alebo jeho zvyšku, považuje sa trest za vykonaný dňom, keď nadobudlo také rozhodnutie právoplatnosť.

7.3. Premena trestu povinnej práce na trest odňatia slobody

Podľa zákonného znenia spomínanej právnej úpravy, v prípade ak odsúdený v čase výkonu trestu povinnej práce nevedol riadny život alebo zavinene nevykonával práce v určenom rozsahu, alebo nesplnil uložené obmedzenia alebo povinnosti, súd premení trest povinnej práce alebo jeho zvyšok na trest odňatia slobody tak, že za každé dve hodiny nevykonanej práce nariadi jeden deň nepodmienečného trestu odňatia slobody a zároveň rozhodne o spôsobe výkonu tohto trestu. Zákon pozná aj ustanovenie o premene ešte nevykonaného trestu na trest odňatia slobody. Ak odsúdený zavinene nevykonáva práce v rozsahu určenom trestom povinnej práce, probačný a mediačný úradník podá návrh na premenu trestu povinnej práce alebo jeho zvyšku na trest odňatia slobody.

7.4. Ukončenie trestu

Poskytovateľ práce, t.j. osoba s ktorou bola uzavretá zmluva o vykonaní trestu povinnej práce, bezodkladne oznámi probačnému a mediačnému úradníkovi ukončenie prác, ktoré odsúdený vykonával. Probačný a mediačný úradník po výkone trestu povinnej práce vypracuje pre súd písomnú správu o priebehu výkonu tohto trestu do 30 dní od doručenia oznámenia.

8. ŠTATISTIKA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

V roku 2009 bolo v Slovenskej republike uložených 726 trestov povinnej práce, pričom väčšina z nich bola uložená v prešovskom, žilinskom a banskobystrickom kraji. V porovnaní s trestom domáceho väzenia je to pozitívna informácia, nakoľko trestov domáceho väzenia bolo v roku 2009 uložených len 49. V roku 2010 bolo súdmi uložených 1352 trestov povinnej práce, a v roku 2011 vyše dvetisíc trestov povinnej práce. V roku 2012 bolo súdmi uložených 3123 trestov povinnej práce. Všeobecne môžeme poznamenať, že je možné pozorovať vzostupnú tendenciu ukladania tohto alternatívneho trestu.

9. ZÁVER

Trest povinnej práce slúži ako účinný nástroj potrestania a nápravy páchatela trestnej činnosti v prípade menej závažných trestných činov. V Slovenskej republike možnosť častejšieho využívania tohto trestu je obmedzená tým, že páchatel musí s takýmto druhom trestu súhlasiť. Ďalším faktorom, ktorý limituje jeho častejšie využívanie je nedostatočne vybudovaná infraštruktúra na zabezpečenie využívania tohto trestu. Možno zvýrazniť, že trest povinnej práce nezasahuje do ľudských práv a základných slobôd podstatne odlišným spôsobom ako trest odňatia slobody. Tento trest umožňuje odsúdenému ostať zárobkovo činným, v prípade že je zamestnaný aj popri výkone trestu povinnej práce. Vzhľadom na údaje o počte uložených trestov povinnej práce existuje predpoklad že tento druh sankcie v trestnom práve bude v budúcnosti ukladaný častejšie.

Resume: Punishment of compulsory labor serves as an effective tool of punishment and remedy of the perpetrator in the case of minor offenses. It is not associated with deprivation of personal freedom and allows a prisoner to remain gainfully employed. There is an assumption that this type of sanction in criminal law will be imposed more often in the future than it is now.

Literatúra

1. ČENTĚŠ, J., HUŤKA, M. Alternatívne tresty ako jedna z možností predchádzania nepriaznivým dôsledkom súvisiacich s trestom odňatia slobody: trest povinnej práce. In *Právno-ekonomické aspekty dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie*, Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2012, s. 94.
2. KLÁTIK, J. Odklon v trestnom konaní ako prostriedok racionalizácie trestnej spravodlivosti. In *Právny obzor*, 2007, r. 90, č. 1, s. 53–64.
3. ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatrení v nové právni úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 23.
4. TOBIÁŠOVÁ, L. In BURDA, E., ČENTĚŠ, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. I. vydanie, Praha: C. H. Beck, 2010.
5. TOBIÁŠOVÁ, L. Trest povinnej práce. In *Justičná revue*, 60, 2008. č. 8–9.

Kontakt

Doc. JUDr. Jozef Čentíš, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava 1

Univerzita Warmínsko-Mazúrska,

Fakulta práva a verejnej správy Olsztyn

Oczapowskiego 2

10-719 Olsztyn

Poland

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky

Štúrova 2

812 85 Bratislava

jozef.centesh@genpro.gov.sk

TREST POVINNEJ PRÁCE A JEHO UPLATŇOVANIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE¹

The Penalty of Community Service and its Application in the Slovak Republic²

Veronika Poláková

Abstrakt: Príspevok prináša analýzu hmotnoprávnej, ako aj procesnoprávnej úpravy alternatívneho trestu, a to trestu povinnej práce v podmienkach Slovenskej republiky. Účelom príspevku je najmä zhodnotenie súčasného stavu trestu povinnej práce a úloh probačných a mediačných úradníkov, ktoré pre nich pri výkone trestu vyplývajú. Autorka sa zameriava na pozitíva a negatíva trestu, ktoré priniesla aplikačná prax na Slovensku a prináša návrh riešení de lege ferenda aktuálnych otázok využívania trestu povinnej práce s poukazom na zákon č. 528/2005 Z.z. o výkone trestu povinnej práce.

Kľúčové slová: trest povinnej práce, alternatívny trest, aplikačné problémy, restoratívna justícia.

Abstract: This paper delivers analysis of the substantive and procedural law defining the alternative penalty of community service in the conditions of the Slovak Republic. The purpose of the paper is primarily to assess the current status of the penalty of community service and the tasks assigned probation and mediation officials when such a sentence is served. The author focuses on both the positive and negatives of this penalty brought about by its application in practice in Slovakia and provides a proposed de lege ferenda solution regarding current questions surrounding the application of the penalty of community service with reference to Act No. 528/2005 Coll. on the Serving Community Service Sentences.

Key words: compulsory work, alternative penalty, application problems, restorative justice.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

1. ÚVOD

Problematike alternatívneho riešenia trestných vecí mimo štandardného trestného konania, uplatneniu alternatívnych spôsobov a alternatívnych trestov venuje dlhodobo pozornosť mnoho medzinárodných inštitúcií, vrátane OSN a Rady Európy, ktoré schválili niekoľko medzinárodných dohôd, rezolúcií a odporúčaní, týkajúcich sa danej problematiky. Tieto odporúčania a smernice Rady Európy zdôrazňujú nutnosť orientovať sa na individualizáciu prístupu k obvineným a poškodeným, na operatívnu modifikáciu a inováciu prípravných programov s prihliadnutím ku konkrétnym okolnostiam prípadu, k motívom trestnej činnosti a k osobám obvineným a poškodeným.³ Odporúčania Rady Európy zdôrazňovali najmä význam komunitných sankcií a takých alternatív k potrestaniu nepodmienečným trestom odňatia slobody, ako sú verejnoprospešné práce (v našom trestnoprávnom systéme označované ako povinné práce), denné pokuty, podmienené odsúdenia a ďalšie, pričom dôraz sa kládol na prevenciu voči kriminalite a efektívne využívanie obmedzených finančných zdrojov určených na výkon spravodlivosti. V neposlednom rade venovali svoju pozornosť aj riešeniu problémov s preplnenými väznicami, preťaženými súdmi a neúmernej dĺžke trestného konania.⁴ V Slovenskej republike sa ako jedna z najvýhodnejších alternatív k nepodmienečnému trestu odňatia slobody javí trest povinnej práce špecifikovaný ako špecializovaná alternatívna sankcia či opatrenie.

V čase pred rekodifikáciou slovenského Trestného zákona a Trestného poriadku sa k zavedeniu alternatívneho trestu povinnej práce vyjadrovali viacerí právni experti. Spomedzi nich Róbert Fico vo svojom článku „Perspektívy trestu neplatenej práce v Slovenskej republike“ vyzdvihol najmä dôvody, prečo by tento druh alternatívneho trestu mal byť zavedený do nášho trestnoprávneho poriadku. Už v tom čase (r. 2000) predpokladal, že trest neplatenej práce a jeho výkon bude podstatne lacnejší než nepodmienečný trest odňatia slobody a náklady na odsúdeného by nemali presiahnuť 20 % nákladov na odsúdeného vo výkone trestu odňatia slobody. Vo väzenských zariadeniach sa nachádzalo 5–8 % páchatelov drobných trestných činov, ktorí neboli skutočnou hrozbou pre spoločnosť a preto zavedenie tohto alternatívneho trestu malo na-

---

³ KLÁTIK, J. *Koncepcia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike*. In *Justičná revue*. 2008, roč. 60, č. 1. s. 78–79.

⁴ FENYK, J. a kol. *Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti*. In *Trestní právo*. 2001, č. 5, s. 18–23.

pomôcť redukcii väzenskej populácie a eliminácii negatívnych stránok uväznenej osoby. Výhody zdôrazňoval aj vo vzťahu k spoločnosti, a to konkrétne k lepšej možnosti náhrady škody obeti trestného činu. V návrhoch de lege ferenda sa pôvodne predpokladalo, že trest neplatenej práce by sa mal ukladať zásadne len ako alternatíva k nepodmienečnému trestu odňatia slobody nepresahujúceho tri roky. Charakteru tohto trestu by v tom čase najlepšie prislúchal názov „trest neplatenej práce“ a nie „trest verejnoprospešných prác“, ktorý by sa vzhľadom k pomerne širokému využívaniu inštitútu verejnoprospešných prác pre nezamestnaných javil ako nevhodný. Trest sa mal vykonávať v prospech miest a obcí, nadácií, charitatívnych a mimovládnych organizácií vo výmere od 40 do 240 hod. odpracovaných v priebehu jedného roka, bez nároku na odmenu. Najdiskutovanejšou otázkou bolo označenie orgánu zodpovedného za výkon trestu neplatenej práce, pričom najlepšia alternatíva bola použitie existujúci systém sociálnych kurátorov.⁵ Samozrejme podobných otázok týkajúcich sa tohto trestu sa vynáralo viac. Postupom času až do samotnej rekodifikácie Trestného zákona a Trestného poriadku boli všetky nejasnosti vyriešené a nadobudli reálnu podobu vo forme zavedenia trestu povinnej práce do právneho poriadku Slovenskej republiky zákonom č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov.

V našom trestnom práve je legislatívny rámec trestu povinnej práce vymedzený ustanoveniami § 54 a § 55 Trestného zákona, ktorý upravuje zákonné podmienky ukladania trestu povinnej práce, podmienky jeho výkonu, premeny na nepodmienečný trest odňatia slobody, dobu výkonu, ako aj možnosti a podmienky upustenia od výkonu tohto trestu. Procesnoprávna stránka, konkrétne podmienky vykonateľnosti, prevencie, verejného záujmu sú garantované zákonom č. 528/2005 Z.z. o výkone trestu povinnej práce v znení neskorších právnych predpisov.

---

⁵ FICO, R. *Perspektívy trestu neplatenej práce v Slovenskej republike*. In *Justičná revue*. 2000, roč. 52, č. 12, s. 1287–1292.

2. TRESTNOPRÁVNÝ RÁMEC POVINNEJ PRÁCE V SLOVENSKOM TRESTNOM SYSTÉME S PRIHLIADNUTÍM NA ZÁKON Č. 528/2005 Z.z. O VÝKONE TRESTU POVINNEJ PRÁCE

Ukladanie trestu povinnej práce je fakultatívnym rozhodnutím súdu a ten ho môže uložiť páchateľovi len:

- a) s jeho súhlasom
- b) vo výmere od 40 do 300 hodín a
- c) za prečin, za ktorý zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody, ktorého horná hranica sadzby trestu odňatia slobody nepresahuje 5 rokov.

Prvou zo zákonných podmienok je súhlas páchateľa. V tomto prípade viaceré periodiká polemizujú, či udelenie súhlasu páchateľa pri tomto treste nie je v rozpore s medzinárodnými dokumentmi zakazujúcimi nútenú prácu.⁶ Súhlas páchateľa je dôležitým aspektom z pohľadu nápravy a resocializácie páchateľa a navyše prejav nesúhlasu môže byť v niektorých prípadoch signálom pre zváženie jeho citelnosti vo vzťahu k osobe určitého páchateľa a úmernosti k povahe spáchaného trestného činu.

Druhá podmienka sa vzťahuje na výmeru trestu v rozpätí 40 až 300 hodín, ktorá je nemenná. Výnimku tvorí len ukladanie trestu povinnej práce mladistvému, kde sa horná hranica znižuje o polovicu na 150 hodín.

Tretou podmienkou je okruh trestných činov, za ktoré možno trest povinnej práce uložiť, a to za menej závažné trestné činy, tzv. prečiny, pri ktorých horná hranica sadzby trestu odňatia slobody nepresahuje 5 rokov, pričom trest povinnej práce nemožno uložiť spolu s podmieneným trestom odňatia slobody. Ďalšími okolnosťami, ktoré majú význam pre posúdenie vhodnosti ulože-

---

⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 528/2005 Z.z., o výkone trestu povinnej práce však hovorí, že tento zákon je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky (podľa čl. 18 ods. 2 nie sú nútenou prácou alebo nútenou službou práce uložené podľa zákona osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest nahradzujúci trest odňatia slobody) a s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná [podľa čl. 2 ods. 2 písm. c) Dohovoru o nútenej alebo povinnej práci – č. 506/1990 Zb. – nútená alebo povinná práca, ktorej používanie sa má podľa čl. 1 v dobe čo najkratšej potlačiť, nezahrňa žiadnu prácu ani služby, ktorá sa od ktorejkoľvek osoby vymáha v dôsledku odsúdenia súdnym rozhodnutím, pokiaľ sa táto práca alebo služba vykonáva pod dohľadom a kontrolou verejného úradu a pokiaľ sa osoba neprenajíma ani nedáva k dispozícii súkromným jednotlivcom, súkromným spoločnostiam ani súkromným právnickým osobám].

nia tohto trestu sú povaha trestného činu a ďalšie okolnosti vzťahujúce sa na osobu páchatela, jeho pomery a možnosti jeho nápravy.⁷

V zmysle § 55 ods. 1 Trestného zákona je odsúdený povinný vykonať trest povinnej práce najneskôr do jedného roka od nariadenia výkonu tohto trestu. Súd môže páchatelovi na túto dobu uložiť aj primerané obmedzenia alebo povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život, spravidla mu uloží, aby podľa svojich síl a schopností nahradil škodu, ktorú trestným činom spôsobil. Povinnosť nahradiť spôsobenú škodu má význam predovšetkým z hľadiska nápravy a resocializácie páchatela a vyžaduje od neho aktívne úsilie o nápravu alebo odstránenie škodlivých následkov spáchaného trestného činu, čo má pozitívny dosah i pre poškodeného. K dodržaniu jednoročnej lehoty na výkon trestu od jeho nariadenia je páchatel nútený pod hrozbou premeny včas nevykonaného trestu alebo jeho zvyšku na trest odňatia slobody, a to len vtedy, že si tento stav zaviniť sám svojím konaním.⁸

Ešte pred nariadením trestu povinnej práce zabezpečuje probačný a mediačný úradník príslušného okresného súdu, v obvode ktorého má odsúdený trest vykonať, viaceré činnosti, ktoré súvisia s dohodnutím podmienok a spôsobom realizácie trestu. Konkrétne ide o sprostredkovanie práce, spísanie dohody medzi sprostredkovateľom práce a súdom,⁹ predloženie podnetov na odklad a prerušenie výkonu trestu či upustenie od trestu a pod. Pred uložením tohto alternatívneho trestu probačný a mediačný úradník ozrejmjuje skutočnosti, ktoré vedú objektívnejším spôsobom vyhodnotiť možné riziká spojené s vykonateľnosťou trestu, najmä zisťuje stanovisko páchatela k možnému ulo-

⁷ TOBIÁŠOVÁ, L. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. In BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 409–411.

⁸ Tamtiež. s. 409–417.

⁹ Pisomná dohoda o zabezpečení povinnej práce medzi poskytovateľom povinnej práce a okresným súdom obsahuje údaje o druhu, rozsahu a mieste výkonu práce, práva a povinnosti zmluvných strán (záväzok poskytovateľa, že oznámi probačnému a mediačnému úradníkovi neúčasť odsúdeného na vykonávaní práce alebo nedodržanie dohodnutého rozsahu prác, záväzok poskytovateľa práce, že príslušnému probačnému a mediačnému úradníkovi umožní kontrolu plnenia dohody a kontrolu vykonávania práce odsúdeným, záväzok poskytovateľa, že na vlastné náklady zabezpečí školenie odsúdeného v súlade so zákonom č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci, dodržiavať ustanovenia § 147, § 148 a § 150 zákona č. 311/2001 Z.z. Zákonníka práce a znáša náklady na ochranné pracovné prostriedky, ustanovenia z hľadiska zodpovednosti za škodu, ktorá sa nepovažuje za plnenie pracovných úloh), zmluvnú pokutu, ktorú si môže okresný súd uplatniť v prípade nesplnenia povinností poskytovateľa práce, ustanovenia o odklade, prerušení a upustení od výkonu trestu, premene trestu povinnej práce na trest odňatia slobody a ustanovenia o zániku dohody.

ženu trestu, jeho zdravotný stav, jeho pracovné návyky, znalosti a schopnosti, osobnostný faktor (napr. agresivita, závislosť od návykových a psychotropných látok), invalidita, zamestnanie alebo štúdium v zahraničí a pod.¹⁰ Probačný a mediačný úradník by mal ziskávať tieto informácie tak, že na žiadosť prokurátora alebo sudcu bude kontaktovať obvineného a s jeho súhlasom s ním prejedná otázky jeho osobnej a rodinnej situácie a ďalej bude kontaktovať osoby z jeho okolia (školy, priateľov, zamestnávateľa). Na základe týchto informácií probačný a mediačný úradník spracuje ucelenú správu, ktorej súčasťou bude aj stanovisko poškodeného a analýza vzniknutej situácie z jeho pohľadu.¹¹

Z aplikačnej praxe vyplýva, že trest povinnej práce bol v minulom roku (r. 2013) ukladaný najčastejšie páchatelom trestného činu krádeže podľa § 212 Trestného zákona (1548-krát), trestného činu ohrozovania mravnej výchovy mládeže podľa § 211 (572-krát), trestného činu ohrozenie pod vplyvom návykovej látky podľa § 289 (276-krát), trestného činu zanedbania povinnej výživy podľa § 207 (207-krát), trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 (150-krát) a trestného činu výtržníctva podľa § 364 (127-krát).

Výkon trestu povinnej práce je upravený osobitným zákonom o výkone trestu povinnej práce a zákonom č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Ak sa stane vykonateľným rozhodnutie, ktorým sa uložil trest povinnej práce, predseda senátu súdu, ktorý rozhodoval v prvom stupni, zašle jeho rovnopis okresnému súdu, v obvode ktorého má odsúdený bydlisko. Predseda senátu príslušného súdu vyzve odsúdeného, aby sa v lehote 7 dní od doručenia dostavil k probačnému a mediačnému úradníkovi na prejednanie podmienok, pričom postupuje v intenciách zákona o výkone trestu. S jeho súhlasom môže byť trest vykonaný aj mimo obvodu tohto súdu. Probačný a mediačný úradník poučí odsúdeného o zmysle a podstate trestu¹² a ponúkne mu prácu primeranú jeho vzdelaniu a schopnostiam z evidencie vhodných prác na výkon trestu povinnej práce. Následne predseda senátu určí druh práce, spôsob a miesto výkonu

---

¹⁰ CEHLÁR, V. *Evaluácia trestu povinnej práce a činnosť probačného a mediačného úradníka „pred“ a „po“ rozhodnutí súdu*. In *Justičná revue*. 2010, roč. 64, č. 5, s. 702–703.

¹¹ TOBIÁŠOVÁ, L. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. In BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 409–414.

¹² Poučenie spočíva v tom, že probačný a mediačný úradník odsúdeného upozorní, že vykonaním prác v rámci výkonu trestu povinnej práce nevzniká pracovný pomer ani obdobný pracovný vzťah a že trest je povinný vykonať odsúdený osobne vo svojom voľnom čase bez nároku na odmenu a to tak, aby odpracoval najmenej 20 hodín za kalendárny mesiac.

práce a nariadi výkon trestu.¹³ Do doby výkonu trestu povinnej práce sa nezačítava doba, počas ktorej odsúdený:

- a) nemohol vykonávať trest povinnej práce pre dočasnú práceneschopnosť alebo preto, že mu v tejto dobe práca nebola určená,
- b) vykonával povinnú vojenskú službu alebo inú službu namiesto povinnej vojenskej služby,
- c) zdržiaval sa v cudzine,
- d) bol vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody v inej veci.¹⁴

Dôvody, pre ktoré sa (obligatórne) *výkon trestu odloží alebo preruší*, sú nasledovné:

a) nepriaznivý zdravotný stav – súd nezistuje zdravotný stav ex offio pred začatím výkonu trestu, iba na návrh odsúdeného, ktorý súdu zašle lekársku správu nie staršiu ako 30 dní, obsahujúcu konkrétne obmedzenie práceneschopnosti. Ak pôjde o všeobecnú pracovnú nespôsobilosť, súd *dočasne odloží* výkon trestu na dobu predpokladaného liečenia, pričom pred uplynutím tejto doby, je odsúdený povinný opätovne zaslať lekársku správu nie staršiu ako 30 dní. Ak by išlo len o určité pracovné obmedzenie, súd *nemusí odložiť* výkon trestu (nájde mu vhodnú prácu alebo ho preradí na iný vhodný druh práce). V prípade, že nepriaznivý zdravotný stav odsúdeného nastane až po začatí výkonu trestu a neumožňuje odsúdenému vykonávať pridelenú prácu, predseda senátu buď výkon trestu *preruší* alebo *rozhodne o preradení* na iný vhodný druh práce.

b) Tehotenstvo a pôrod dieťaťa – súd na tieto skutočnosti prihliada ex offio, ak sú mu známe a odloží výkon trestu na dobu jedného roka. Ak nastanú tieto skutočnosti po začatí výkonu trestu, tento výkon predseda senátu preruší na 1 rok po pôrode.

c) Väzba alebo výkon trestu odňatia slobody

Dôvody, pre ktoré sa môže (fakultatívne) *výkon trestu odložiť alebo prerušiť*, sú nasledovné:

- a) **Oprávnený pobyt v cudzine** – ide o vycestovanie z dôvodu pracovnej cesty alebo dovolenky na dobu najviac 3 mesiace.
- b) **Iný závažný dôvod** – v tomto prípade zákon ponecháva na zvážení súdu, čo pokladá za závažný dôvod.¹⁵

¹³ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie*. Šamorín: Heuréka, 2012. s. 736.

¹⁴ § 55 ods. 1 Trestného zákona č. 300/2005 Z.z.

¹⁵ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie*. Šamorín: Heuréka, 2012. s. 736–738.

Zákon neustanovuje, ako sa súd dozvie, že pominuli dôvody pre odklad alebo prerušenie. Súd môže v takomto rozhodnutí o odklade alebo prerušení určiť, aby odsúdený v pravidelných intervaloch zasielal súdu lekársku správu. Dôvodom na odvolanie odkladu u tehotnej ženy/matky novonarodeného dieťaťa, môže byť smrť dieťaťa. V prípadoch prepustenia z väzby alebo z výkonu trestu odňatia slobody sú tieto skutočnosti súdu známe z vlastnej iniciatívy a v ostatných prípadoch môže súd v rozhodnutí určiť oznamovaciu povinnosť odsúdenému (hlásiť akúkoľvek zmenu).¹⁶

Dôvody pre upustenie od výkonu trestu povinnej práce alebo jeho zvyšku sú výlučne fakultatívne:

- a) **Trvalá práceneschopnosť alebo invalidita** – ak sa odsúdený stane trvale práceneschopným alebo invalidným predseda senátu môže upustiť od výkonu trestu povinnej práce, ak si takýto stav úmyselne neprivodil. Súd rozhoduje na základe lekárskej správy nie staršej ako 30 dní. Zdravotná indispozícia odsúdeného, ktorá existovala už v čase meritórneho rozhodovania súdu, nie je dôvodom na upustenie od výkonu trestu. Takéto pochybenie súdu je možné napraviť len cestou mimoriadneho opravného prostriedku.
- b) **Bez zavinenia odsúdeného nebol trest nariadený do 5 rokov od právoplatnosti rozhodnutia**
- c) **Iný závažný dôvod** – zákon ponecháva na zvážení súdu, čo pokladá za závažný dôvod. (napr. inštitúcia alebo fyzická osoba, u ktorej sa má trest vykonať, bez zavinenia odsúdeného prestane poskytovať súčinnosť na výkon trestu povinnej práce).¹⁷

Alternatívny trest povinnej práce kladie vysoké nároky na osobný čas, vlastnú iniciatívu, motiváciu odsúdeného a flexibilitu a koordinačné schopnosti probačného a mediačného úradníka. Probačný a mediačný úradník pri realizácii výkonu tohto trestu plní súčasne viac funkcií, ktoré sú zastrešené v role „koordinátora“, a to voči všetkým zainteresovaným a participujúcim subjektom, mapuje a získava vhodných poskytovateľov práce¹⁸ s prihliadnutím aj na časovú os výkonu trestu, aby zamestnaní odsúdení mohli trest vykonávať vo

---

¹⁶ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie*. Šamorín: Heuréka, 2012. s. 738.

¹⁷ Tamtiež. s. 739.

¹⁸ Podľa zákona č. 528/2005 Z.z. by mal odsúdený vykonať práce v prospech štátu, vyššieho územného celku, obce alebo inej právnickej osoby, ktorá sa zaoberá vzdelávaním, kultúrou, školstvom, ochranou ľudských práv, rozvojom vedy, rozvojom telesnej kultúry, ochranou pred požiarmi, ochranou zvierat, sociálnou pomocou, sociálnymi službami, zdravotnou starostlivosťou, ekologickou činnosťou, náboženskou činnosťou, humani-

svojom voľnom čase a v neposlednom rade hľadá nové možnosti, aby trest povinnej práce mohol byť v čo najkratšom čase nariadený a vykonaný. Oblasť po rozhodnutí tvorí širokú škálu činností, ktoré musí probačný a mediačný úradník vykonať. Medzi *základné činnosti, ktoré musí probačný a mediačný úradník zrealizovať počas prvého stretnutia s odsúdeným*, je základné poučenie o treste a vstupný pohovor, počas ktorého zisťuje možnosti vykonateľnosti a využitia motivačných prvkov,¹ overenia základných osobných údajov odsúdeného, jeho rodinný stav, telefónne číslo, postoj odsúdeného k trestu, zdravotné obmedzenia, manuálne zručnosti, vzdelanie, pracovnú dobu, osobné voľno a pod.² Mal by takisto zväžiť ako je odsúdený schopný garantovať riadny výkon uložených prác, zistiť jeho povest', skúsenosti s výkonom trestu v konkrétnej lokalite a požiadavky konkrétneho úradu. Jednou z prekážok riadneho výkonu trestu môže byť práve nevhodný výber druhu práce a miesta jeho výkonu. Poznatky získané o odsúdenom prostredníctvom pohovoru, sú vhodným nástrojom, ktorý umožňuje lepšie „ušiť odsúdenému na mieru“ trest povinnej práce a probační a mediační úradníci tým dokážu lepšie zhodnotiť aj požiadavky poskytovateľa práce, čím sa prispieva k efektívnejšej vykonateľnosti trestu a naplneniu jeho cieľov.³

K **premene trestu povinnej práce** na nepodmienečný trest odňatia slobody môže dôjsť tým, že odsúdený *neviedol riadny život, zavinene nevykonal práce v určenom rozsahu alebo nesplnil uložené obmedzenia alebo povinnosti*. Pod nevykonaním stanovených prác treba rozumieť nielen nedodržanie časového harmonogramu prác, ale aj nedodržanie všeobecnej jednoročnej lehoty ustanovenej v § 55 ods. 4 Trestného zákona.⁴ Aby súd nariadil výkon nepodmienečného trestu odňatia slobody, stačí naplnenie jednej z nich. Predseda senátu rozhoduje tak, že za každé dve hodiny nevykonanej práce nariadi jeden deň nepodmienečného trestu odňatia slobody a zároveň rozhodne o spôsobe výkonu trestu odňatia slobody. Ak nie je dôvod na premenu trestu, môže v odôvodnenom prípade rozhodnúť o novom druhu alebo mieste výkonu trestu po-

---

tárnou činnosťou, charitatívnou činnosťou alebo inou verejnosprospešnou činnosťou, ktorá sa nevykonáva na účely dosiahnutia zisku.

¹ Bližšie pozri CEHLÁR, V. *Aplikačné problémy pri realizácii trestu povinnej práce*. In *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 1, s. 85.

² TOBIÁŠOVÁ, L. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. In BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 409–414.

³ CEHLÁR, V. *Evalúácia trestu povinnej práce a činnosť probačného a mediačného úradníka „pred“ a „po“ rozhodnutí súdu*. In *Justičná revue*. 2010, roč. 64, č. 5, s. 704–705.

⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákon. Komentář. I. díl. 6 vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 419.

vinnej práce.⁵ Odsúdenie na trest povinnej práce sa v zmysle § 92 ods. 2, resp. § 121 ods. 6 Trestného zákona zahladí jeho vykonaním.

Alternatívny trest povinnej práce možno uložiť aj *mladistvým páchatelom*. Do popredia tu vstupujú prvky individuálnej prevencie, zamerané na resocializáciu a rehabilitáciu mladistvých páchatelov trestných činov. Navyše jeho uplatnenie nie je spojené s vytrhnutím mladistvých z prirodzeného sociálneho prostredia, čo následne poskytuje lepšie možnosti pre vytvorenie podmienok ich ďalšieho rozvoja a uloženie tohto trestu možno zároveň chápať ako prejav dôvery voči mladistvým, pri ktorého výkone je možné oprieť sa o kladné vlastnosti a návyky odsúdených mladistvých. Podmienky uloženia tohto trestu sú spravidla rovnaké ako pri dospelých, s výnimkou, že *horná hranica dĺžky trvania trestu je znížená o polovicu, z čoho vyplýva rozpätie 40 až 150 hodín. S ohľadom na povahu a okolnosti trestu, nesmie ohrozovať zdravie, bezpečnosť a mravný vývoj*. Za mravný vývoj osobnosti mladistvého možno považovať proces, v rámci ktorého si osobnosť mladistvého v priebehu individuálneho rozvoja osvojuje normy správania, ktoré platia v danom období rozvoja spoločnosti a tie následne premieňa na osobné a morálne kvality. V prípade mladistvých páchatelov je vhodné kombinovať trest povinnej práce s ochranným alebo výchovným opatrením.⁶ Za zmienku stojí spomenúť aj prípad, toho času deväťnásťročného mladíka zo Žiliny, odsúdeného za prečin ublíženia na zdraví, ktorému Okresný súd Žilina udelil trest povinnej práce vo výmere 60 hodín, ktoré si odpracoval vo Fakultnej nemocnici s poliklinikou v Žiline. Podľa vyjadrení hovorkyne nemocnice sa po vykonaní trestu plnohodnotne zaradil do spoločnosti a zarába sám na seba, hoci to bol predtým problémový chlapec, u ktorého bola vysoká pravdepodobnosť, že si ani nedokončí strednú školu. Deväťnásťročný mladík nebol jediný, ktorý si takouto formou v nemocnici naprával svoju reputáciu. V tom čase si v rámci žilinskej nemocnice odpracovalo dokopy 1600 hodín trestu povinnej práce 18 ľudí. Prospech mala aj nemocnica, ktorá takýmto spôsobom ušetrila na pracovnej sile okolo 7 tisíc eur.⁷

---

⁵ TOBIÁŠOVÁ, L. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. In BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 420–421.

⁶ VRÁBLOVÁ, M. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. In BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 642–650.

⁷ Trest povinnej práce zmenil chuligána na pracanta. Dostupné na internete: <http://www.zilinskyvecernik.sk/articles/2013/07/29/trest-povinnej-prace-zmenil-mladeho-chuligana-na-pracanta> [cit. 2014-03-17].

3. APLIKAČNÉ PROBLÉMY V PRAXI PRI UKLADANÍ TRESTU POVINNEJ PRÁCE A NÁVRHY DE LEGE FERENDA

Empirická prax v rámci SR vypovedá, že ukladanie trestu povinnej práce prostredníctvom *trestného rozkazu*, je problémové z toho dôvodu, že tento trest je aplikovaný aj voči páchatelom, ktorí sú invalidní viac ako 50 % (nemajú končatinu, sú slabozrakí, nevidiaci a pod.); páchatelom, ktorí sú bezdomovci, u ktorých je problém doručiť predvolanie na výkon trestu povinnej práce; páchatelom, ktorí sa už neosvedčili pri tomto treste, pričom v minulosti im trest povinnej práce bol minimálne raz zmenený na nepodmienečný trest; páchatelom, ktorí sú závislí od návykových a omamných látok, ktorí nie sú schopní nastúpiť na výkon trestu a pod. *Ako možné riešenie sa javí vo väčšej miere využívať zákon č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov, konkrétne ust. § 3 ktoré znie: „Probačný a mediačný úradník napomáha tomu, aby trestná vec mohla byť vo vhodných prípadoch prejednávaná v niektorom z osobitných spôsobov trestného konania alebo aby mohol byť uložený a riadne vykonaný trest nespojený s odňatím slobody...“.* Krok vpred je už samotný postup súdu alebo prokurátora v tom, že vydá písomný pokyn probačný a mediačný úradník k zisteniu relevantných informácií a poznatkov o páchatelovi, čím sa tak môžeme vyhnúť rizikám, ktoré môžu oslabiť cieľ uloženia tohto trestu.⁸

Trestným rozkazom môže súd rozhodnúť len po predchádzajúcom súhlase páchatela. V tejto súvislosti možno spomenúť názor sudcu Šamka Petra, podľa ktorého je „súhlas zbytočnou podmienkou, keďže ide o ukladanie trestu, a preto nie je potrebné, aby páchatel vyslovoval súhlas alebo nesúhlas. Žiadanie súhlasu spôsobuje to, že vo veľkom množstve vecí nie je možné vydať trestný rozkaz, pretože v prípravnom konaní nebol žiadaný súhlas obvineného. Žiadanie súhlasu je podľa neho i trochu porušením prezumpcie neviny, nakoľko súd, ešte pred skončením dokazovania na hlavnom pojednávaní sa musí obžalovaného spýtať, či v prípade uznania viny by súhlasil s trestom povinnej práce.“⁹

Novelizácii by mal podstúpiť aj zákon o výkone trestu povinnej práce, ktorej súčasťou by boli praxou overené poznatky. Často krát sa stáva, že odsúdení sa snažia vyhýbať výkonu trestu zmenou pôvodnej adresy bydliska a nenahlá-

⁸ CEHLÁR, V. *Evaluácia trestu povinnej práce a činnosť probačného a mediačného úradníka „pred“ a „po“ rozhodnutí súdu.* In *Justičná revue*. 2010, roč. 64, č. 5, s. 703.

⁹ Nad schválenou novelou Trestného zákona. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a30-nad-schvalenou-novelou-trestneho-zakona> [cit. 2014-03-17].

sením novej, z čoho vyplýva, že hoci má súd právoplatné a vykonateľné rozhodnutie, podmienky výkonu tohto trestu neboli prejednané, výzva na prejednanie podmienok nebola odsúdenému riadne doručená, tým pádom nebol odsúdenému nariadený výkon a súd nemôže ani premeniť výkon trestu na nepodmienečný trest odňatia slobody. Podľa Stanislava Sojku je nutné, „aby sa do príslušného zákona zaviedla povinnosť odsúdeného dostaviť sa na súd v lehote 30 dní od právoplatnosti rozsudku za účelom prejednávania podmienok a nariadenia výkonu trestu s tým, že nedostavenie sa na súd v stanovenej lehote a neoznámenie prípadnej zmeny bydliska by sa považovalo za vyhýbanie sa výkonu trestu, na základe čoho by mohlo dôjsť k premene trestu súdom.“¹⁰ Ak je potrebné doručiť odsúdenému výzvu na prejednanie podmienok do vlastných rúk, zákonodarca stanovil v ustanovenia § 66 ods. 3 Trestného poriadku podmienky fikcie doručenia, aj keď sa odsúdený po predchádzajúcich upovedomeniach o uložení zásielky na pošte nedozvedel. Predmetnú výzvu by mohol súd doručovať odsúdenému aj prostredníctvom elektronických prostriedkov v zmysle ustanovenia § 66a Trestného poriadku, ak poskytne odsúdený súdu na vedomie svoju e-mailovú adresu a potvrdí súdu správu o doručení a prečítaní. V neposlednom rade treba zrušiť aj ustanovenie § 55 ods. 1 písm. b) Trestného zákona: „... vykonával povinnú vojenskú službu alebo inú službu namiesto povinnej vojenskej služby“, ktorý je už neaktuálny a prekonaný.

V slovenskej právnej úprave sa dosť chaoticky javí aj ustanovenie Trestného zákona o upustení od výkonu trestu povinnej práce z dôvodu trvalej práceneschopnosti (§ 55 ods. 5 Trestný zákon), kde je stanovená podmienka, že trvalá práceneschopnosť nesmie byť zavinená páchatelom. Možno konštatovať, že takéto zavinenie páchatela by mohlo byť aj nedbanlivostné, čo by bolo pri premene tohto alternatívneho trestu na trest odňatia slobody považované za neprimerane tvrdé. Toto ustanovenie zmiernilo a v konečnom dôsledku aj vysvetlilo ustanovenie § 7 zákona 528/2005 Z.z., ktoré vylúčilo upustenie od výkonu trestu povinnej práce v prípade, ak si páchatel privodil stav trvalej práceneschopnosti úmyselne. Táto dvojkoľajnosť inštitútu upustenia od výkonu trestu povinnej práce, t.j. jej rozpracovanie v hmotnoprávnej aj procesnoprávnej úprave je zbytočná a vo viacerých ohľadoch si odporuje.¹¹

Treba podotknúť, že aj *výchovný charakter* trestu povinnej práce sa značne oslabuje, a to najmä v prípadoch, keď súd uloží trest povinnej práce v nižšej

---

¹⁰ SOJKA, S. *Trest povinnej práce a problémy s premenou tohto trestu*. In Justičná revue. 2008, roč. 60, č. 5, s. 813.

¹¹ ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. s. 304.

výmere a keďže v zmysle TZ má odsúdený povinnosť vykonať trest v lehote jedného roka, môže dôjsť k bezdôvodnému odkladu alebo prerušeniu výkonu tohto trestu zo strany páchatela. Preto v záujme dosiahnutia účelu trestu povinnej práce by predovšetkým mal súd dbať o to, aby v takýchto prípadoch určil lehotu odlišnú od všeobecnej jednoročnej lehoty, v ktorej bude odsúdený povinný trest vykonávať.¹² Na zabezpečenie výchovného charakteru pôsobí vo veľkej miere verejná mienka, preto by sa tento trest mal ukladať najmä páchatelom, ktorí viedli motorové vozidlo pod vplyvom návykových látok, a keďže sa páchatel takýmto činom prevínil voči spoločnosti, má možnosť svoje konanie odčiniť vo všeobecný prospech každého. Aby bol výchovný účel tohto trestu zachovaný, mal by byť ukladaný za trestné činy nižšej závažnosti a „prvotrestancom“, pretože jeho opätovné ukladanie recidivistom stráca na sile tohto alternatívneho trestu.

Ďalšia problémová oblasť je pri odklade a prerušení výkonu trestu v prípade, ak odsúdený je vo výkone väzby alebo vo výkone trestu odňatia slobody v inej veci na nevyhnutú dobu. Treba zvážiť, či je potrebné, aby sa trest povinnej práce odsúdenému prerušil, ak je vo výkone trestu odňatia slobody v inej veci. Odpracovanie trestu povinnej práce by napr. po troch rokoch výkonu trestu odňatia slobody pravdepodobne už neplnil svoj význam. Podľa probačného a mediačného úradníka Okresného súdu Žilina Vladimíra Cehlára je „*institút odkladu a prerušenia výkonu trestu povinnej práce vhodné rozšíriť i o prípady, keď súd odsúdenému uložil popri treste povinnej práce súčasne aj primerané povinnosti a obmedzenia uvedené v § 51 ods. 3 a 4, Trestného zákona smerujúce k tomu, aby sa podrobil programu sociálneho výcviku, resp. uhradil spôsobenú škodu a pod. /napr. odsúdený dostane trest povinnej práce 40 hodín, a tento vykoná do 30 dní, je malá pravdepodobnosť, že splní aj uložené povinnosti alebo obmedzenia, nakoľko vykonaním trestu povinnej práce dochádza k jeho zahladeniu a na odsúdeného súd nemá žiadny dosah [§ 92, ods. 2 Trestného zákona, ak ide o odsúdenia tresty uvedené v § 32 písm. b) až k) Trestného zákona]*“¹³

Je vhodné zvážiť aj súčasný stav v oblasti pozitívnej prezentácie, ktorá by mala osloviť širšie okolie možných poskytovateľov práce, pretože v minulosti neboli skúsenosti s vykonateľnosťou tohto trestu. V určitej miere zohrávali úlohu aj predsudky poskytovateľov práce, pretože mali obavu mať odsúdeného vo svojej organizácii. Príkladom môže byť projekt „Šanca odsúdeným“, ktorý

¹² TOBIÁŠOVÁ, L. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. In BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 418.

¹³ CEHLÁR, V. *Aplikačné problémy pri realizácii trestu povinnej práce*. In Justičná revue. 2009, roč. 61, č. 1, s. 87.

bol zrealizovaný Konzultačným a informačným centrom EDUKOS.¹⁴ V našej právnej úprave chýbajú konkrétne ustanovenia o druhu práce, ktorá má byť odsúdenému pridelená. Súdom stanovený okruh prác by nemal byť príliš konkrétny, aby nenastala situácia, že poskytovateľ práce nebude môcť požadovanú prácu odsúdenému ponúknuť, ale ani príliš všeobecne, aby nedochádzalo k zneužívaniu prác odsúdeného.

Isté aplikačné problémy môžu nastať aj pri premene trestu povinnej práce na trest odňatia slobody. Súd rozhodujúci o premene musí vždy zisťovať aktuálny počet neodpracovaných hodín. Môže nastať situácia, keď rozhodnutie o premene trestu ešte nie je právoplatné, tým pádom nie je ešte možné nariadiť výkon trestu odňatia slobody a trestu povinnej práce, nevzniká žiadna prekážka jeho vykonateľnosti brániaca v jeho výkone pokračovať. Dokonca aj potom ako rozhodnutie o premene nadobudne právoplatnosť, môže odsúdený ešte pred nástupom na výkon trestu odňatia slobody vykonávať pôvodne stanovené práce. V tomto prípade je nutné takto vykonaný trest do výkonu trestu odňatia slobody započítať. V praxi občas nastane situácia, keď odsúdený spácha nový trest ešte predtým ako vykoná trest povinnej práce. Súd by mal počkať do času, keď bude páchatel za tento nový trestný čin právoplatne odsúdený a až potom pristúpi k rozhodnutiu o premene trestu povinnej práce. V tomto časovom priestore však môže odsúdený trest povinnej práce vykonať a k premene na trest odňatia slobody sa vyhne. De lege ferenda by bolo vhodné, aby zákon stanovil, že pri porušení povinnosti páchatela trestu povinnej práce, ktorá spočíva v nevedení riadneho života alebo nedodržaní stanovených obmedzení a povinností, je pre premenu tohto trestu rozhodný ten počet hodín, ktoré páchatel neodpracoval ku dňu, kedy zadal príčinu k premene. Prípadné dodatočné vykonanie trestu povinnej práce by nemohlo mať vplyv na dĺžku trestu odňatia slobody.¹⁵

4. ZÁVER

Koncepcia restoratívneho trestania je do slovenského trestného procesu zavedená od roku 2006 a nadväzuje na niektoré myšlienky odmietajúce štátny monopol na riešenie konfliktov trestnej povahy. Hoci sa s touto koncepciou

---

¹⁴ CEHLÁR, V. *Aplikačné problémy pri realizácii trestu povinnej práce*. In *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 1, s. 87.

¹⁵ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. s. 290–292.

v trestnoprávnej rovine stretávame už viacero rokov, naďalej je pokladaná za nový model riešenia konfliktov alternujúci k retributívnej koncepcii trestania, ktorý neustále prekonáva určitú nedôveru alebo pochybnosti k aplikácii restoratívnych postupov a opatrení. Slovenské trestné právo má svoj vývoj, ktorý udáva aplikačná prax. Spomedzi viacerých alternatív k nepodmienečnému trestu odňatia slobody, ktoré boli zakotvené do trestnoprávnej úpravy je aj trest povinnej práce obsiahnutý v tomto príspevku, ktorý síce nie je v rekodifikovanom Trestnom zákone presne definovaný, ale jeho zavedenie do trestného práva je výrazom depenalizácie umožňujúcej súdom vo zvýšenej miere siahat' k trestom bez odňatia slobody a posilnenia zásady, že nepodmienečný trest odňatia slobody je „ultima ratio“.

V Slovenskej republike dosahuje trest povinnej práce výrazný progres. Podľa štatistických údajov obsiahnutých Štatistických ročenkách Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky bol tento druh alternatívneho trestu ukladaný v roku 2006 41-krát (z toho 581 recidivistom), v roku 2007 346-krát (z toho 2 recidivistom), v roku 2008 582-krát (z toho 222 recidivistom), v roku 2009 830-krát (z toho 475 recidivistom), v roku 2010 1352-krát (z toho 581 recidivistom), v roku 2011 2265-krát (z toho 817 recidivistom), v roku 2012 3123-krát (z toho 1134 recidivistom) a v roku 2013 3581-krát (z toho 1124 recidivistom), resp. celkovo bol uložený trest povinnej práce 12120 odsúdeným. Tento alternatívny trest je vo vyspelých krajinách ukladaný rôzne, či už ako alternatíva k trestu odňatia slobody alebo ako samostatný trest, v konečnom dôsledku je vo všetkých krajinách vnímaný ako obrovské pozitívum. Výhody možno badať v tom, že náklady na jeho výkon sú nižšie ako na trest odňatia slobody, páchatel' vykonáva bezplatnú prácu v prospech komunity, zachováva si rodinné vzťahy a sociálne kontakty, nie je vystavený riziku kriminogénnej infekcie, je naďalej integrovaný v spoločnosti a jeho resocializácia je uľahčenejšia, pretože si osvojuje pracovnú disciplínu, pracovné návyky a vytvára si denný režim.

Tak ako každý právny poriadok, ani ten náš sa nezaobišiel bez istých aplikačných problémov, ktoré nám poodkryla súčasná prax. Preto je nevyhnutné zabezpečiť, aby na jednej strane mal výkon konkrétne uloženej práce na odsúdeného pozitívny účinok, čo je podmienené motiváciou dotknutej osoby a na strane druhej, aby sa so súvisiacou motiváciou odsúdeného využívali vo väčšej miere poznatky v rámci probácie, ktorá spadá medzi interdisciplinárne vedy a využíva poznatky zo psychológie, sociológie, sociálnej práce a pod. Takýmto spôsobom by sa mohli minimalizovať negatívne dopady na nevykonateľnosť trestu povinnej práce. Pozitívom probácie je skutočnosť, že páchatel' je ušet-

rený negatívnych dôsledkov výkonu trestu odňatia slobody, zostáva v spoločnosti, učí a na seba preberať zodpovednosť za svoje konanie, čím si uvedomuje dôsledky svojho činu, zvyšuje sa výchovný aspekt a to všetko za pomoci probačného a mediačného úradníka.

Resumé: The penalty of community service specified as an alternative punishment appears to be one of the best alternatives to imprisonment in the Slovak Republic. Slovak criminal law contains a legislative framework for the penalty of community service defined by the provisions of Section 54 and 55 of the Criminal Code, which defines the legal conditions for issuing a community service sentence, the conditions for serving such sentence, its conversion to a term of imprisonment, the term of such sentence as well as the possibilities and conditions for waiver of this punishment. Procedural law aspects, specifically the conditions of enforcement, prevention and public interest are guaranteed by Act No. 528/2005 Coll. on Serving Community Service Sentences as amended.

A sentence of community service is an option that the court may only impose upon an offender with his or her consent and in a scope of 40 to 300 hours exclusively for offences for which the law allows imprisonment with a maximum term of imprisonment not to exceed 5 years. The convicted person is required to perform such community service sentence within one year of such sentencing at the latest. Before issuing a sentence of community service a probation and mediation officer for the requisite district court in the district in which the convicted person is to serve such sentence must secure multiple activities connected to the agreed conditions and manner in which such sentence is to be served.

Specific reasons exist under which such sentence must be interrupted or deferred, including if the convicted person's health condition is unsuited for such community service, if the convicted person is pregnant or gives birth to a child or if the convicted person is imprisoned to serve a prison sentence; it also may optionally be interrupted or deferred if residence abroad is authorized or for another serious reason. The probation and mediation official fulfils a number of functions concurrently when such sentence is served and these functions are covered in his or her role as coordinator with respect to all interested and participating entities; he or she also maps out and obtains suitable providers of work activities with respect to the schedule for completing this sentence to enable employed convicts to perform this community service in their free time and last but not least locates new opportunities for ensuring that community service sentences can be ordered and discharged in the shortest possible time. A broad scale of activities must be conducted by the probation and mediation official once a sentencing decision has been made.

The penalty of community service and its introduction among the multiple alternatives to imprisonment that have been embedded in criminal law regulations is an expression of de-penalization, thereby allowing the courts to resort to punishment

without imprisonment to a greater extent and strengthening the principle that a term of imprisonment is the *ultima ratio*.

Literatúra

1. BALÁŽ, P. K alternatívnym trestom a opatreniam. In Justičná revue. ISSN 1335-6461. 2004, č. 4, s. 401–406.
2. BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2010. 1106 s. ISBN 978-80-7400-324-0.
3. CEHLÁR, V. Aplikačné problémy pri realizácii trestu povinnej práce. In Justičná revue. ISSN 1335-6461. 2009, roč. 61, č. 1, s. 83–89.
4. CEHLÁR, V. Evaluácia trestu povinnej práce a činnosť probačného a mediačného úradníka „pred“ a „po“ rozhodnutí súdu. In Justičná revue. ISSN 1335-6461. 2010, roč. 64, č. 5, s. 701–706.
5. ČENTĚŠ, J. a kol. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2012. 864 s. ISBN 978-80-899122-76-9.
6. ČENTĚŠ, J. a kol. Trestný zákon. Veľký komentár. Bratislava: Euro kódex, 2013. 880 s. ISBN 978-80-8155-020-1.
7. FENYK, J. a kol. Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti. In Trestní právo. ISSN 1211-2860. 2001, č. 5, s. 18–23.
8. FICO, R. Perspektívy trestu neplatenej práce v Slovenskej republike. In Justičná revue. ISSN 1335-6461. 2000, roč. 5, č. 12, s. 1286–1292.
9. IVOR, J. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. 607 s. ISBN 80-8078-099-4.
10. JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákoník s trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. aktualizované vydání podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012. 1280 s. ISBN 978-80-87576-29-8.
11. KLÁTIK, J. Koncepcia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike. In Justičná revue. ISSN 1335-6461. 2008, č. 1, s. 73–85.
12. KOLESÁR, J. Sankcie v trestnom práve. Bratislava: Citicom, 2010. 218 s. ISBN 978-80-89433-02-5.
13. KORGÓ, D. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 224 s. ISBN 978-80-7380-407-7.
14. KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestné právo hmotné. Obecná část. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN 978-80-7400-042-3.

15. MLSNA, P., GRĽIVNA, T. Nucená práce z pohľadu ústavného, mezinárodného a trestného práva. In Právni rozhledy. ISSN 1210-6410. 2011, roč. 21, č. 19, s. 772–779.
16. SOJKA, S. Trest povinnej práce a problémy s premenou tohto trestu. In Justičná revue. ISSN 1335-6461. 2008, roč. 60, č. 5, s. 812–813.
17. SOTOLÁŘ, A. a kol. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 2000. 468 s. ISBN 80-7179-350-7.
18. ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.
19. ŠČERBA, F. Trest povinné práce a domácího vězení: srovnání české a slovenské právní úpravy. In Justičná revue. ISSN 1335-6461. 2010, roč. 62, č. 8–9, s. 956–967.
20. Trest povinnej práce zmenil chuligána na pracanta. Dostupné na internete: <http://www.zilinskyvecernik.sk/articles/2013/07/29/trest-povinnej-prace-zmenil-mladeho-chuligana-na-pracanta> [cit. 2014-03-17].
21. Nad schválenou novelou Trestného zákona. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a30-nad-schvalenou-novelou-trestneho-zakona> [cit. 2014-03-17].

Kontakt

Mgr. Veronika Poláková

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

veronickapolakova@gmail.com

TREST ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH

The Penalty Prohibition of Participation in Public Undertakings

Eduard Burda

Abstrakt: Príspevok analyzuje právnu podstatu, praktickú využiteľnosť a dôvody zavedenia nového trestu, trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, do Trestného zákona zákonom č. 1/2014 o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Ďalej sa zamýšľa, či tento trest je alebo nie je alternatívnym trestom. Zároveň príspevok komparuje súčasný právny stav s právnym stavom pred zavedením tohto trestu vzhľadom na praktické dôsledky postihu protiprávnych správaní spočívajúcich v narušení priebehu verejných podujatí.

Kľúčové slová: trest, alternatívny trest, trestu zákazu účasti na verejných podujatiach.

Abstract: The contribution analyzes the legal nature, practical applicability and the reasons for the introduction of a new punishment, penalty prohibition of participation in public undertakings, in the Criminal Code by Act no. 1/2014 on the organization of public sports undertakings and on amendments to certain laws. Think whether this punishment is an alternative punishment or not. meditate The contribution compares the current legal status of the legal condition before the introduction of this punishment, especially practical consequences of sanctions.

Key words: punishment, alternative punishment, penalty prohibition of participation in public undertakings.

1. ÚVOD

Restoratívna justícia, alternatívne tresty, odklony, napravenie vzťahu medzi páchatelom trestného činu a poškodeným trestným činom. Trendy, s ktorými sa stretávame čoraz častejšie aj na Slovensku. Trendy, ktoré podľa oficiálnych vyjadrení výrazne ovplyvnili rekodifikáciu trestného práva Slovenskej republiky v roku 2005.

Doplňanie stále nových skutkových podstát do Trestného zákona, vysporiadanie sa s nebezpečnými sociálnymi fenoménmi (vrátane zvyšovania trestného postihu) ako sú divácke násilie na športových štadiónoch či extrémizmus. Aj tieto trendy sú na Slovensku maximálne aktuálne.

Dňa 1. februára 2014 nadobudol účinnosť zákon č. 1/2014 o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o športových podujatiach“), ktorý zároveň novelizoval viacero zákonov a neobišiel ani zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“ alebo „Trestný zákon“). Podstata zákona o športových podujatiach spočíva najmä v úprave podmienok organizovania verejného športového podujatia (ďalej len „športové podujatie“), oprávnení a povinností organizátora športového podujatia, činnosti, oprávnení a povinností členov usporiadateľskej služby, úloh obce a Policajného zboru, ako aj v úprave povinností a zákazov pre účastníkov športového podujatia, podmienok na zaistenie bezpečnosti na športovom podujatí, a v neposlednom rade v ustanovení zodpovednosti a sankcii za porušenie povinností ustanovených týmto zákonom.

Zákon o športových podujatiach inkorporoval do Trestného zákona v novom § 62a nový druh trestu, trest zákazu účasti na verejných podujatiach. Aká je podstata tohto trestu a podmienky pre jeho uloženie? Ide v tomto prípade o alternatívny trest alebo nie? Prečo vlastne tento trest vznikol a neboli by sme sa obišli aj bez neho? Všetko sú to otázky, na ktoré nájdete odpoveď na nasledujúcich stránkach.

2. PRÁVNA PODSTATA TRESTU ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH

Podstata trestu zákazu účasti na verejných podujatiach je vyjadrená v ustanovení § 62a ods. 1 TZ a to nasledovne: „*Trest zákazu účasti na verejných podujatiach spočíva v tom, že sa odsúdenému počas doby výkonu tohto trestu zakazuje účasť na športových, kultúrnych alebo iných verejných podujatiach v rozsahu určenom v rozhodnutí súdu.*“ V § 62a ods. 2 TZ je ustanovená horná hranica trestnej sadzby trestu zákazu účasti na verejných športových podujatiach na desať rokov. Podľa § 112a TZ možno tento trest, za splnenia podmienok pre jeho uloženie, uložiť aj mladistvému, avšak v takomto prípade je horná hranica trestnej sadzby päť rokov.

Podstata trestu zákazu účasti na verejných podujatiach teda **spočíva v tom, že odsúdený sa nemôže fyzicky zúčastniť na danom verejnom podujatí**. Nie

je mu zakázané verejné podujatie sledovať na diaľku čo aj súkromnou „online“ kamerou. Pointa trestu teda netkvie v tom, že by odsúdený nemohol sledovať priebeh podujatia, ale v tom že **sa vylučuje jeho fyzická prítomnosť** na verejnom podujatí. **Uvedené má najmä tri významy:**

- a) **ochranný** – zabráňuje sa odsúdenému, aby priamou fyzickou účasťou na verejnom podujatí rušil priebeh verejného podujatia, respektíve sa na ňom dopúšťal výtržností,
- b) **represívny** – represia v tomto prípade spočíva v zamedzení odsúdenému osobne prežívať atmosféru verejného podujatia,
- c) **preventívny** – absencia zážitkov spojených s priamou účasťou na verejných podujatiach má na odsúdeného pôsobiť tak, aby do budúcnosti neposkytol dôvod pre uloženie tohto trestu a mohol tak nerušene zažívať atmosféru verejných podujatí, teda tak, aby sa odsúdený v budúcnosti na týchto podujatiach správal rozumne, bez výtržností.

Napriek tomu, že **uvedený trest bol do Trestného zákona vložený zákonom o športových podujatiach, trest zákazu účasti na verejných podujatiach je koncipovaný ďaleko širšie, ako trest zákazu účasti na športových, kultúrnych alebo iných verejných podujatiach.** Z jazykového výkladu slovného spojenia „alebo iných verejných podujatiach“ je zrejmé, že trest zákazu účasti na verejných podujatiach sa z hľadiska športových a kultúrnych podujatí vzťahuje iba na zákaz účasti na verejných športových podujatiach a na verejných kultúrnych podujatiach, nie na podujatiach, ktoré nemajú verejný charakter.

Otázka je, ako definujeme verejné podujatie. Už na prvý pohľad je zjavné, že musí ísť o podujatie určené väčšiemu počtu osôb (stačí však niekoľko), na ktoré je možné aspoň teoreticky sa dostať buď voľne alebo zakúpením či iným získaním vstupenky. Podstatu tohto pojmu dobre vystihuje definícia § 1 ods. 6 zákona o športových podujatiach, ktorá znie: **„Podujatie sa považuje za verejné, ak je prístupné pre individuálne neurčených divákov.“** Nejde teda o verejné podujatie, aj keď je početnejšie, na ktorom sa zúčastňujú osoby len na pozvánky, respektíve na základe určitých vzťahov medzi organizátorom a týmito osobami (čo nevylučuje, že sa na takéto podujatie nemôžu dostať aj iné osoby, bude to však skôr výnimka, napr. kamarát príde pozrieť na športový deň do podniku), (napr. podnikový športový deň alebo podnikový mikulášsky večierok, prednáška na vysokej škole). Aj keď sa táto legálna definícia verejných podujatí vzťahuje iba na verejné športové podujatia, je plne použiteľná aj na definovanie iných verejných podujatí a to aj v zmysle Trestného zákona. Trestný zákon k definícii verejných podujatí dodáva: **„Za verejné podujatie sa**

považuje verejné zhromaždenie, kultúrne, športové a iné podujatie prístupné verejnosti.“ Teda opäť sa tu zvyrazňuje, že podujatie je prístupné individuálne neurčeným divákovi. Na doplnenie je snáď vhodné podotknúť, že musí ísť o organizované podujatie, kde organizácia je nevyhnutná pre to, aby sa podujatie mohlo uskutočniť. Za organizované podujatie sa nepovažuje dohoda niekoľkých známych podniknút spoločne nejakú akciu (napr. kamaráti si idú na dvor zahrať futbal).

Naproti uvedenému, definícia kedy je trestný čin spáchaný verejne podľa § 122 ods. 2 TZ je pri výklade verejného podujatia nepoužiteľná, pretože v prípade prijatia opačného záveru by sme sa dostali do absurdnej situácie, kedy trebárs pozorovanie bežca dvoma ľuďmi by sa chápalo ako verejné podujatie.

Športové podujatie je podľa § 2 písm. a) v spojitosti s § 1 zákona o športových podujatiach verejná športová súťaž, verejné stretnutie, verejný turnaj, verejné preteky, verejné turistické podujatie alebo iné verejné podujatie spojené s pohybovo-rekreačnou aktivitou fyzických osôb v oblasti telesnej kultúry.

Kultúrne podujatie predstavuje organizované verejné kultúrne podujatie, ktoré je založené na prezentácii alebo vnímaní umeleckých prejavov alebo výstav alebo určitých názorov či vyjadrení (nielen slovných) ktorých účelom je prinášať ľuďom kultúrny zážitok, a to bez ohľadu na ich druh (napr. tanečné vystúpenie, divadelné vystúpenie, prednáška o cestovaní), formu (produkcia je naživo alebo napr. prostredníctvom premietania) alebo kvalitu (ide o profesionálne alebo „ochotnícke“ predstavenie).

Iné verejné podujatie je akékoľvek verejné organizované podujatie vrátane politických mítingov, zhromaždení, demonštrácií. Práve v súvislosti s menovanými druhmi verejných podujatí vyvstáva otázka, či je možné účasť na nich obmedziť a či obmedzením na takýchto druhoch verejných podujatí nie je nedovolené zasahované do základných ľudských práv a slobôd, najmä práva na slobodu vyjadrovania, práva na slobodu združovania v politických stranách a právo na slobodu zhromažďovania. Odpoveď je, že v prípade trestu zákazu účasti na verejných podujatiach nejde o neprimeraný zásah do uvedených základných ľudských práv a slobôd. Treba si uvedomiť, že v danom prípade ide o osoby odsúdené za trestný čin, teda takýto zákaz je priamym právnym následkom ich trestnej činnosti, na ochranu záujmov chránených Trestným zákonom. A Ústava Slovenskej republiky predsa umožňuje obmedziť základné ľudské práva a slobody zákonom, ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných.

Mimoriadne podstatnú podmienku obsahuje § 62a ods. 1 TZ vo svojom závere, keď ustanovuje, že sa zakazuje účasť na športových, kultúrnych alebo iných verejných podujatiach **v rozsahu určenom v rozhodnutí súdu**. Samotné pojmy športové, kultúrne alebo iné verejné podujatia sú pojмами veľmi širokými, ich plošná druhová aplikácia zväčša nemá pre konkrétneho páchatela význam, ba dokonca by mohla byť kontraproduktívna, pretože by mohla oslabovať možnosť prevýchovy páchatela, ktorý sa počas výkonu tohto trestu môže sústrediť na iné aspekty spoločenského života, než pre ktoré mu bol tento trest uložený (napr. by bolo neúčelné futbalovému chuligánovi uložiť okrem zákazu účasti na verejných futbalových zápasoch aj zákaz návštev predstavení štátneho baletu). **Preto je nevyhnutné, aby bol výrok o treste dostatočne presne vyšpecifikovaný podľa individualít odsúdeného i konkrétneho prípadu.**

Na tomto mieste netreba opomenúť **praktickú možnosť, keď samotný športovec alebo protagonista verejného podujatia sa na inom verejnom podujatí dopustí trestného činu** „hodného odmeny“ trestom zákazu účasti na verejnom podujatí. V takom prípade by mal súd pri stanovovaní rozsahu zákazu povoliť športovcovi, respektíve protagonistovi verejného podujatia, na ktorom sám aktívne participuje, aby na ňom naďalej mohol participovať (zvlášť ak je to jeho zamestnanie), ak takáto činnosť nehrozí ďalším rušením verejného podujatia (napr. ak futbalista z treťoligového klubu ako divák na zápase prvej ligy vyrobí výtržnosť, pretože nenávidí určitý prvotligový tím, súd by mu mal zakázať chodiť na zápasy prvej ligy ako fanúšik, mal by mu však povoliť ďalej sa zúčastňovať zápasov svojho zamestnávateľa ako hráč).

3. PODMIENKY ULOŽENIA TRESTU ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH

Podmienky uloženia trestu zákazu účasti na verejných podujatiach sú stanovené najmä v § 62a ods. 2 TZ (čiastočne aj v ods. 3, ktorý však bude analyzovaný v ďalšom bode): „*Súd môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach až na desať rokov, ak sa páchatel dopustí úmyselného trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí alebo ak to vyžaduje so zreteľom na doterajší spôsob života páchatela a okolnosti spáchania činu, ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku.*“

Súd teda môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach ak (alternatívne):

- a) **sa páchatel' dopustí úmyselného trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí** – kedy je trestný čin spáchaný v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí, je legálne definované v § 122 ods. 14 TZ: *„Trestný čin je spáchaný v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí, ak sa ho dopustí účastník verejného podujatia v čase a mieste konania verejného podujatia alebo v jeho okolí alebo na inom mieste počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia alebo z miesta konania verejného podujatia, vrátane dopravných prostriedkov alebo prevádzok služieb. Za verejné podujatie sa považuje verejné zhromaždenie, kultúrne, športové a iné podujatie prístupné verejnosti.“* Tento znak **napĺňa iba účastník verejného podujatia, čo v súvislostiach celého ustanovenia § 122 ods. 14 TZ znamená, že musí ísť o osobu, ktorá sa priamo zúčastňuje, zúčastnila alebo sa plánuje priamo zúčastniť verejného podujatia.** Z uvedeného je zrejmé, že spáchanie trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí je pojem širší, než spáchanie činu na verejnom podujatí (v čase a mieste konania verejného podujatia), pretože okrem uvedeného prípadu zahŕňa aj tieto prípady:
- aa) **účastník sa dopustí činu v okolí miesta verejného podujatia v čase konania verejného podujatia** (napr. bitka cez prestávku s fanúšikmi súpera),
  - ab) **účastník sa dopustí činu na inom mieste počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia, teda pred podujatím** (napr. v autobuse, v bare, v ktorom sa zastavil po ceste na jedno chladené), vrátane času tesne pred podujatím, napríklad počas postávania pred štadiónom pred začiatkom zápasu,
  - ac) **účastník sa dopustí činu na inom mieste počas premiestňovania sa z miesta konania verejného podujatia, teda po podujatí vrátane času tesne po podujatí.**
- b) **ak to vyžaduje so zreteľom na doterajší spôsob života páchatela a okolnosti spáchania činu, ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku** – táto podmienka dopĺňa možnosti uloženia trestu zákazu účasti na verejných podujatiach v tých prípadoch, kedy je uloženie tohto trestu účelné, avšak trestný čin, za ktorý sa trest ukladá, nebol spáchaný v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí. Neznamená to však, že uloženie trestu je ponechané na ľubovôli (či príliš širokom výklade – čo je vlastne ľubovôľa) súdu. Musí ísť o prípady, ktoré súvisia s verejnými špor-

tovými podujatiami (napr. chlap v krčme sleduje futbalový zápas a keďže sa jeho obľúbencom nedarí, zmláti vedľa sediaceho fanúšika súpera alebo dve súperiace party futbalových chuligánov sa stretnú mimo zápasu, aby sa pobili). Táto alinea možnosti uloženia trestu zákazu účasti na verejných podujatiach je zložená z troch kumulatívnych častí:

- ba) doterajší spôsob života páchatela** – musí byť taký, aby z neho vyplývala pravdepodobná možnosť, že keď sa zúčastní verejného podujatia, môže rušiť jeho priebeh, respektíve vykonávať na ňom výtržnosti (napr. ide o fanúšika športového klubu, ktorý sa už aj v minulosti v súvislosti s fandaním tomuto klubu dopustil výtržností),
- bb) okolnosti spáchania činu** – z ktorých musí vyplývať, že čin bol spáchaný za takých okolností, že keby sa podobné vyskytli pri účasti odsúdeného na verejnom podujatí, vysoko pravdepodobne by mohli byť spúšťačom pre výtržnosť, respektíve iné rušenie priebehu verejného podujatia (napr. bitka v posilňovni o to, kto vyhrá preteky Formuly 1), teda tiež majú súvis s verejným podujatím alebo s tým, čoho sa verejné podujatie týka,
- bc) vyžaduje to ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku** – vzhľadom na predošlé čiastkové podmienky je pravdepodobné, že pri účasti odsúdeného na verejnom podujatí bude odsúdený rizikovým faktorom pre rušenie verejného poriadku či mravnosti na verejnom podujatí alebo na ňom bude ohrozovať zdravie (vrátane života) alebo majetok.

4. JE TREST ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH ALTERNATÍVNYM TRESTOM?

Ustanovenie § 62a ods. 3 TZ uvádza: „*Ako samostatný trest môže byť trest zákazu účasti na verejných podujatiach uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchatela, uloženie iného trestu nie je potrebné.*“ Z toho vyplýva, že **trest zákazu účasti na verejných podujatiach môže byť teoreticky uložený za akýkoľvek trestný čin, ak sú súčasne naplnené v predchádzajúcom bode rozoberané podmienky § 62a ods. 2 TZ.** Teda nemôže byť uložený len pri takých trestných činoch, ktorých naplnenie za súčasného naplnenia § 62a ods. 2 TZ ich povaha vylučuje (napr. zanedbanie povinnej výživy podľa § 207 TZ). Nemal by byť uložený (aj keď to nie je vylúčenie) ani v prípade takých trestných činov, pri ktorých je uloženie tohto trestu

bezúčelné (napr. úkladná vražda podľa § 144 ods. 3 TZ, za ktorú sa obligatórne ukladá trest odňatia slobody na doživotie).

Zo znenia § 62a ods. 3 TZ teda vyplýva, že trest zákazu účasti na verejných podujatiach môže byť uložený **ako samostatný trest iba pri prečine** (ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchatela, uloženie iného trestu nie je potrebné), **ktorého horná hranica trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti Trestného zákona vzhľadom na § 34 ods. 6 TZ neprevyšuje päť rokov** (vtedy totiž musí byť uložený trest odňatia slobody). Ako samostatný trest sa teda nemôže ukladať páchatelom zločinu (vrátane obzvlášť závažného zločinu) ani páchatelom prečinu, ktorého horná hranica trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti Trestného zákona prevyšuje päť rokov (niektoré nedbanlivostné prečiny). **V prípade týchto trestných činov má trest zákazu účasti na verejných podujatiach charakter vedľajšieho, teda doplnkového trestu.**

Ako je to teda s trestom zákazu účasti na verejných podujatiach z hľadiska **požiadaviek restoratívnej justície?**

„Pojem restoratívna justícia (z angl. restore – obnoviť, navrátiť do pôvodného stavu) možno vysvetliť ako určitý koncept zaobchádzania s páchatelom, odlišný od klasickej retributívnej trestajúcej justície. Restoratívnu justíciu môžeme chápať ako súbor postulátov, cieľov a metód, ktoré charakterizujú určitý prístup k riešeniu problematiky zločinnosti. Ide o také poňatie trestnej justície, v ktorom sú hojne zastúpené prvky zdôrazňujúce práva obeť a ich ochranu, mimosúdne prejednávanie trestných vecí a pod.“¹ „Ústrednou myšlienkou, z ktorej vychádza koncept restoratívnej justície, je, že trestný čin je sociálny konflikt medzi dvoma či viacerými jednotlivcami alebo stranami a medzi ich hodnotovými normami a normami spoločnosti, a preto ho možno účinne riešiť iba s podmienkou aktívnej participácie všetkých dotknutých, t. j. obeť, páchatela a príslušného sociálneho spoločenstva.“²

„Dôvodov, prečo sa začalo riešenie páchania trestnej činnosti uberať aj iným smerom, ako tradičným, bolo niekoľko. Išlo a stále ide o neúčinnosť problému trestnej justície, akými sú rast nákladov na boj s kriminalitou, preplnenosť väzníc, neúčinnosť rôznych resocializačných programov v rámci výkonu trestu, rast kriminality, veľká recidíva, preťaženie súdov, nedostatočná ochrana obeť, atď. Všetky uvedené dôvody viedli k tzv. kríze trestnej politiky, pretože

---

¹ TOBIÁŠOVÁ, L. *Koncept restoratívnej justície*. In Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae XXVII. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2009, s. 433.

² KURILOVSKÁ, L. – LENHARTOVÁ, K. *EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície*. In Právny obzor. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, č. 3, 2013, s. 267.

tradičná politika akoby nedokázala nájsť odpovede a vhodné prostriedky na riešenie problematiky rastúcej kriminality.³

Pojem alternatívny trest vychádzajúci z konceptu restoratívnej justície teda predstavuje alternatívu, nahradenie trestu odňatia slobody. Keď sa zamyslíme nad dôvodmi, ktoré viedli zákonodarcu k zavedeniu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, musíme dospieť k záveru, že to neboli myšlienky restoratívnej justície, ale skôr záujem bojovať proti problematike tzv. diváckeho násillia na verejných športových podujatiach. Vyplyva to aj z vymedzenia predmetu zákona o športových podujatiach (ktorý zaviedol do Trestného zákona daný trest) uvedeného v jeho § 1 ods. 1: „*Tento zákon upravuje podmienky organizovania verejného športového podujatia (ďalej len „podujatie“), oprávnenia a povinnosti organizátora podujatia, činnosť, oprávnenia a povinnosti člena usporiadateľskej služby, úlohy obce a Policajného zboru, povinnosti a zákazy pre účastníka podujatia, podmienky na zaistenie bezpečnosti na podujatí, zodpovednosť a sankcie za porušenie povinností ustanovených týmto zákonom.*“ Vo všeobecnej dôvodovej správe k predmetnému návrhu zákona sa uvádza: „Navrhovaná právna úprava nahrádza súčasnú právnu úpravu, upravuje organizovanie športových podujatí tak, aby vznikol efektívny systém právnych nástrojov, prostriedkov a postupov, ktorý prinesie okrem systematicky upravených pravidiel organizovania športových podujatí aj zodpovedajúce kontrolné a sankčné mechanizmy, ktorých cieľom je na jednej strane ochrana verejného poriadku, bezpečnosti a pohodlia účastníkov verejných športových podujatí a na strane druhej prevencia a eliminácia výskytu diváckeho násillia na týchto podujatiach.“⁴

Navyše, zavedenie trestu zákazu účasti na verejných podujatiach predstavuje v určitom smere sprísnenie riešenia obdobných situácií v porovnaní so stavom pred touto právnou úpravou. Využitím inštitútov obmedzení a povinností podľa § 51 ods. 3 a 4 TZ bolo možné odsúdenému za trestný čin uložiť okrem trestu aj obmedzenie návštev športových alebo iných hromadných podujatí podľa § 51 ods. 3 písm. a) TZ avšak vzhľadom na maximálnu dĺžku skúšobnej doby pri podmienenom odklade výkonu trestu odňatia slobody (§ 50 ods. 1 a § 51 ods. 2 TZ) to bolo možné najviac na päť rokov (pri podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody podľa § 68 ods. 1 TZ najviac na sedem rokov). Takáto možnosť existuje naďalej. Preto som osobne presvedčený, že ak

³ KURILOVSKÁ, L. – LENHARTOVÁ, K. *EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície*. In Právny obzor. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, č. 3, 2013, s. 267.

⁴ Všeobecná dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, s. 2.

by trest zákazu účasti na verejných podujatiach nevznikol, nič by sa nestalo, situácie, ktoré postihuje, by sme vedeli riešiť tak či tak.

Ak berieme sankcionovanie trestným právom a správnym právom ako jeden vzájomne sa dopĺňajúci celok, potom môžeme v predmetnej oblasti konštatovať ďalšie sprísnenie. A to podľa zákona o športových podujatiach, ktorý pri priestupkoch diváckeho násillia podľa § 26 ods. 4 predmetného zákona umožňuje uložiť obmedzujúce opatrenie spočívajúce v zákaze účasti na určených podujatiach až na 5 rokov. Podľa § 27 ods. 2 zákona o športových podujatiach možno tiež uložiť predbežné opatrenie spočívajúce v zákaze účasti na určených podujatiach na určenú dobu, najdlhšie na 6 mesiacov.

Je síce pravda, že dôvodová správa k zákonu o športových podujatiach označuje trest zákazu účasti na verejných podujatiach pojmom alternatívny trest,⁵ nič to však nemení na primárnom dôvode zavedenia tohto trestu ani na jeho konštrukcii v § 62a ods. 3 TZ. **Pokiaľ je totiž trest zákazu účasti na verejnom podujatí iba trestom vedľajším (najmä k trestu odňatia slobody), nemôže byť alternatívnym trestom, pretože prosto nie je alternatívou ale doplnením potrestania, prakticky teda ešte sprísnením. Avšak v tých prípadoch, keď § 62a ods. 3 TZ pripúšťa uloženie trestu zákazu účasti na verejnom podujatí ako samostatný trest, tento trest nadobúda charakter alternatívneho trestu, pretože je najmä k trestu odňatia slobody miernejšou alternatívou a teda spĺňa základné atribúty konceptu restoratívnej justície.**

5. VÝKON TRESTU ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH

Žiadna legislatívna novinka nemá význam, pokiaľ sa nepretaví do efektívnej praxe. Hladkému priebehu „uchytenia sa“ trestu zákazu účasti na verejných podujatiach napomáhajú aj ustanovenia o výkone trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, či už ako súčasť Trestného zákona alebo ako súčasť záko-

---

⁵ „V rámci trestného konania prináša návrh zákona nový alternatívny druh trestu – trest zákazu účasti na verejných podujatiach, ktorý bude postihovať tú oblasť života páchatela, v rámci ktorej sa dopustil trestného činu. Páchatelovi bude v súlade so zásadami pre ukládanie trestu vrátane zásady primeranosti uložením trestu zákazu účasti na verejných podujatiach zakázané, aby sa spolu so svojou komunitou zúčastňoval na určených verejných športových podujatiach „svojho“ družstva, klubu, v rámci konkrétnej súťaže alebo aj na verejných podujatiach všeobecne.“ Všeobecná dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, s. 2.

na č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“ alebo „TP“).

Podľa § 62a ods. 5 TZ: „Do doby výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach sa doba výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody nezapočítava; započítava sa však doba, počas ktorej bola v tej istej veci páchatelovi pred právoplatnosťou rozsudku zakázaná účasť na verejných podujatiach, ktoré sú predmetom zákazu.“

Na kontrolu a prevenciu výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach sa môžu využívať najmä tieto inštitúty:

- a) uloženie a dôkladné dodržiavanie povinnosti dostaviť sa v čase rizika účasti na verejnom podujatí** (napr. v čase konania rizikového futbalového zápasu) **na útvár Policajného zboru** – uvedené vyplýva z § 62a ods. 4 TZ: „Na dobu výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach alebo na jej časť súd môže odsúdenému uložiť obmedzenia a povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4, najmä aby sa dostavil v určenom čase na príslušný útvár Policajného zboru a spravidla mu súd tiež uloží, aby podľa svojich síl nahradil škodu spôsobenú trestným činom alebo jej časť, ktorú súd zároveň určí.“ Túto úpravu vhodne dopĺňa ustanovenie § 444a ods. 1 TP: „O právoplatnom uložení trestu zákazu účasti na verejných podujatiach upovedomí predseda senátu útvár Policajného zboru, v ktorého obvode má odsúdený bydlisko. Ak sa uložený trest zákazu účasti na verejných podujatiach vzťahuje na športové podujatie, predseda senátu upovedomí aj správcu informačného systému o bezpečnosti na športových podujatiach podľa osobitného zákona v rozsahu podľa osobitného zákona.“
- b) kontrola výkonu trestu probačnými a mediačnými úradníkmi** – uvedené vyplýva z § 444a ods. 2 TP: „Predseda senátu môže poveriť kontrolou výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach probačného a mediačného úradníka.“
- c) vyvodenie trestnej zodpovednosti za trestný čin marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 ods. 1 písm. h) TZ**, ktoré znie: „zúčastní sa na verejnom podujatí, na ktoré sa vzťahuje trest zákazu účasti na verejných podujatiach alebo nedodržiava obmedzenia a povinnosti, ktoré mu súd uložil v súvislosti s výkonom tohto trestu.“ Na aplikáciu tohto ustanovenia slúži aj § 444a ods. 3 TP: „Ak súd zistí porušovanie alebo marenie výkonu trestu účasti na verejných podujatiach, predseda senátu to bez meškania oznámi okresnému prokurátorovi.“

Skutočne účinnú kontrolu dodržiavania výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach však prinesie **až zavedenie elektronického monitorov-**

acieho systému, ktoré sa v Slovenskej republike reálne plánuje dokončiť v priebehu najbližších rokov. Pochopiteľne, k tomu bude potrebné vhodne upraviť aj právnu úpravu, aby toto monitorovanie bolo použiteľné aj na osoby, ktorým je uložený trest zákazu účasti na verejných podujatiach.

„Elektronické monitorovanie môže byť vykonávané rôznymi technickými prostriedkami, pričom v zásade možno rozlišovať pasívne sledovacie systémy a aktívne sledovacie systémy. Systém pasívny alebo ‚programový kontaktný systém‘ je založený na tom, že počítač nadväzuje vo vopred stanovených alebo náhodných časových okamihoch telefónne spojenie, pričom odsúdený je povinný telefonáty prijímať a potvrdzovať počítaču svoju prítomnosť pomocou zariadenia slúžiaceho k rozlúšteniu kódu, ktoré má upevnené na paži alebo na nohe. Počítač potom zaznamenáva, či sa telefonický kontakt podaril (t.j. odsúdený reagoval), alebo či sa odsúdený neohlásil. Aktívny sledovací systém (teda ‚stály signálny systém‘) využíva prijímač, ktorý je inštalovaný v byte a prijíma signál vysielaný zo zariadenia upevneného na tele odsúdeného. Akonáhle je šifrovaný signál prerušený, počítač spustí alarm a upozorní tak na to, že odsúdený opustil miesto výkonu trestu.“⁶ „V súčasnosti sa v elektronickom monitorovaní rozmáha využitie technológie GPS (Global Positioning System). I keď je tento systém limitovaný telefónnym signálom a oblasťami, ktoré je schopný pokryť, ponúka sledovanie páchateľov v reálnom čase.“⁷ Posledný z uvedených systémov je pre svoju technologickú vyspelosť najvhodnejší pre aplikačnú prax.

6. PODMIENEČNÉ UPUSTENIE OD VÝKONU ZVYŠKU TRESTU ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH A ZAHLADENIE ODSÚDENIA

Po výkone polovice trestu zákazu účasti na verejných podujatiach môže súd podmiennečne upustiť od výkonu jeho zvyšku, ak odsúdený v čase výkonu trestu spôsobom svojho života preukázal, že ďalší výkon tohto trestu už nie je potrebný (§ 72a ods. 1 TZ). Pri podmiennečnom upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach súd určí skúšobnú dobu až na päť

---

⁶ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 327.

⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. – ŽATECKÁ, E. – PŘEPECHALOVÁ, K. *Zamyšlení nad trestem domácího vězení v novém trestním zákoníku*. In *Mílniky práva v stredo európskom priestore* 2009. II. časť. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2009, s. 874.

rokov, nie však kratšiu ako zvyšok trestu; skúšobná doba začína plynúť dňom nasledujúcim po dni nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia o tomto upustení (§ 72a ods. 2 TZ). Na mladistvého, ktorému bol uložený trest zákazu účasti na verejných podujatiach, sa hľadí, ako keby nebol odsúdený, len čo bol trest vykonaný (§ 121 ods. 8 TZ).

Odsúdenému, u ktorého súd podmienične upustil od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, môže súd uložiť primerané obmedzenia a povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4 TZ, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život (§ 72a ods. 3 TZ).

Ak súd rozhodol o podmieničnom upustení od zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach vzťahujúci sa na športové podujatie, predseda senátu o tejto skutočnosti bez meškania upovedomí správcu informačného systému o bezpečnosti na športových podujatiach podľa osobitného zákona (zákon o športovej činnosti) v rozsahu informácií podľa osobitného zákona (§ 444a ods. 4 TP).

Ak odsúdený, u ktorého sa podmienične upustilo od zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, viedol v skúšobnej dobe riadny život a plnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil; inak rozhodne, a to prípadne už v priebehu skúšobnej doby, že zvyšok trestu vykoná (§ 72b ods. 1 TZ). Ak súd vyslovil, že sa podmienične prepustený osvedčil, má sa za to, že trest bol vykonaný dňom, keď rozhodnutie o upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach nadobudlo právoplatnosť (§ 72b ods. 2 TZ). Rovnako sa má za to, že trest zákazu účasti na verejných podujatiach bol vykonaný dňom, keď rozhodnutie o podmieničnom upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach nadobudlo právoplatnosť, ak súd bez viny odsúdeného nenariadil do roka od uplynutia skúšobnej doby, že odsúdený zvyšok trestu vykoná (§ 72b ods. 3 TZ).

7. ZÁVER

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach nie je prioritne alternatívnym trestom, pretože často je trestom vedľajším a tak nie je alternatívou ale doplnením potrestania, prakticky ešte sprísnením. Avšak v tých prípadoch, keď § 62a ods. 3 TZ pripúšťa uloženie trestu zákazu účasti na verejnom podujatí ako samostatného trestu, tento trest nadobúda charakter alternatívneho trestu, pretože je najmä k trestu odňatia slobody miernejšou alternatívou a teda spĺňa základné atribúty konceptu restoratívnej justície.

Divácke násilie je fenomén, s ktorým musí bojovať celý právny poriadok, trestné právo nevynímajúc. Nesmieme však zabúdať na prevenciu vrátane sociálnej prevencie, ktorá by mala byť prioritou. „Sociálna prevencia sa zameriava predovšetkým na legislatívnu činnosť, výchovu mladých ľudí, trestnú politiku, bytovú politiku, ekonomickú situáciu obyvateľstva, resp. nezamestnanosť.“⁸

Resumé: The penalty prohibition of participation in public undertakings is not naturally alternative punishment, because very often it is not primary punishment. In the cases, in which the penalty prohibition of participation in public undertakings is in nature primary punishment, is also alternative punishment.

Literatúra

1. HRUŠÁKOVÁ, M. – ŽATECKÁ, E. – PŘEPECHALOVÁ, K: Zamyšlení nad trestem domácího vězení v novém trestním zákoníku. In *Mílniky práva v stredo európskom priestore 2009. II. časť*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2009.
2. KURILOVSKÁ, L. – LENHARTOVÁ, K. EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície. In *Právny obzor*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, č. 3, 2013.
3. STRÉMY, T. *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. 2010.
4. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011.
5. TOBIÁŠOVÁ, L. *Koncept restoratívnej justície*. In *Acta Facultatis iuridicae Universitatis Comenianae XXVII*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2009.

Kontakt

Doc. JUDr. Eduard Burda, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava 1

eduard.burda@flaw.uniba.sk

---

⁸ STRÉMY, T. *Majetková a ekonomická kriminalita a ich sociálne riziká*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. 2010, s. 111.

TREST ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH¹

Sentence of Prohibition of Participation on Public Events²

*Darina Mašlanyová
Štefan Zeman*

Abstrakt: Autori sa v príspevku zamerali na nový druh trestu zákazu účasti na verejných podujatiach. Prijatím zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov došlo aj k novelizovaniu zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov. Autori sa okrem analýzy nového druhu trestu zamyšľajú aj nad jeho „alternatívnosťou“, resp. restoratívnymi prvkami, a v neposlednom rade poukazujú na viaceré zmeny, ktoré so zavedením trestu zákazu účasti na verejných podujatiach nastali v trestných kódexoch SR.

Kľúčové slová: trest zákazu účasti na verejných podujatiach, alternatívny trest, prifažujúce okolnosti, povinnosti a obmedzenia, výkon trestu, osobitné skrátene vyšetrowanie, divácke násilie, verejnú podujatie, Trestný zákon, Trestný poriadok.

Abstract: Article is focused on a new type of Sentence of Prohibition of Participation in Public Events, which were added to Act no. 300/2005 Penal Code of Slovak Republic and to Act no. 301/2005 Code of Criminal Procedure just in February 2014 by adoption of the Act no. 1/2014 on the organization of public sports events and on amendments to certain laws. The authors, therefore, in addition to the analysis of a new type of sentence, also think of restorative elements of this kind of penalty and about its alternative nature. Finally, they focused on number of changes which were amended to Slovak Criminal Codes by the introduction of this new sentence.

Key words: sentence of prohibition of participation in public events, alternative sentence, Penal Code, Code of Criminal Procedure, spectator violence, public events.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

1. K PROBLEMATIKE (NIE)EN) DIVÁCKEHO NÁSILIA

Verejné kultúrne či športové podujatia majú významné postavenie v spoločnosti, keď denne prinášajú emocionálne a estetické zážitky veľkým masám ľudí. Práve prostredníctvom týchto podujatí spoločnosť realizuje výkon ústavne zaručeného zhromažďovacieho práva nepolitického charakteru, resp. slobody prejavu.³ Právo pokojne sa zhromažďovať nie je však právom absolútnym alebo neobmedzeným, pri jeho výkone je totiž nevyhnutné rešpektovať aj ochranu práv a slobôd iných, ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti, majetku a bezpečnosti štátu.⁴

Táto oblasť spoločenského života si však v poslednom čase vynútila veľkú pozornosť verejnosti a médií, nakoľko najmä v súvislosti so športovými podujatiami dochádzalo k porušovaniu verejného poriadku, k ohrozovaniu alebo dokonca k poškodzovaniu zdravia ľudí a majetku, a k rôznym iným negatívnym javom zasahujúcim do bežného života spoločnosti.⁵ Hoci bezpečnostná relevancia diváckeho násilia nedosahuje závažnosť napr. organizovaného zločinu alebo terorizmu, ide nepochybne o aktuálny a negatívny fenomén, ktorému je potrebné sa venovať dôsledne a systémovo.

Pre pojem diváckeho násilia nie je vžitá presná definícia.⁶ Väčšinou ho charakterizujú individuálne alebo hromadné násilné útoky uskutočňované predovšetkým medzi jednotlivými skupinami fanúšikov.⁷ Môže sa odohrávať na štadiónoch, v ich bezprostrednom okolí (priľahlé ulice, parkoviská, stanice, reštaurácie), alebo aj na trasách presunu fanúšikov. Ide pritom o násilie, ktoré je plánované, má opakujúci sa, či manifestačný charakter a realizuje ho relatívne ohraničená skupina osôb, ktorých zjednocujúcim znakom je spätosť s určitým

---

³ K tomu pozri čl. 28 a čl. 26 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. Previazanosť slobody zhromažďovania a slobody prejavu opakovane vyzdvihol aj Európsky súd pre ľudské práva. K tomu pozri: KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských práвах. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1110–1111.

⁴ Rozsudok Městského soudu v Praze z 26. 3. 2009, sp. zn. 11 Ca 146/2008-65.

⁵ HUTTA, M. *Zodpovednosť organizátora športového podujatia za zabezpečenie verejného poriadku na štadióne*. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, 2011, č. 2, s. 71.

⁶ ZUZIK, M. *Divácke násilie – komparatívny prehľad anglickej a slovenskej legislatívy*. In *Bulletin slovenskej advokácie*, 2012, roč. XVIII, č. 5, s. 35.

⁷ SURMAJOVÁ, Ž. *Právna úprava eliminácie násilia na športových podujatiach v Slovenskej republike*. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*, 2009, č. 1, s. 85.

klubom či národným tímom.⁸ Okrem samotného násilia pod tento pojem spadajú aj ďalšie formy rizikového správania, ako sú rasistické urážky, používanie extrémistickej symboliky, či iné formy správania ohrozujúce bezpečnosť ostatných divákov, hráčov, rozhodcov (napr. hádzanie rôznych predmetov na hraciu plochu), ktoré môžu mať charakter priestupkov alebo aj trestných činov. Ako však veľmi správne poznamenáva dôvodová správa k novele Trestného zákona, divácke násilie je fenomén, ktorý sa môže zo športových podujatí presunúť aj na iné verejné podujatia.⁹ S prihliadnutím na ustanovenie § 34 ods. 1 Trestného zákona (ďalej aj TZ), ako aj na samotný účel trestu, čo by malo byť najväčšou ujmom pre páchatela úmyselného trestného činu, ktorý spáchal v súvislosti s návštevou verejného, športového či kultúrneho podujatia, ak nie zákaz vstupu na takéto podujatie?

Divácke násilie pritom nie je javom novým. Na jeho riziká reagovalo medzinárodné spoločenstvo už v roku 1985 na pôde Rady Európy prijatím *Európskeho dohovoru o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí, a najmä na futbalových zápasoch*¹⁰ (ďalej len dohovor), ktorý pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 1. júla 1993. Signatárske štáty sa zaviazali k vzájomnej spolupráci všetkých subjektov zainteresovaných na eliminácii diváckeho násilia (štát, polícia, športové zväzy, kluby, obce, cestovné kancelárie, prepravcovia, fankluby), ktorej účelom je postarať sa o bezpečnosť a pohodlie slušných priaznivcov a efektívny postih delikventov vrátane trestnoprávneho, s cieľom zabrániť problémovým osobám zúčastňovať sa na verejných športových podujatiach.¹¹ Na základe tohto dohovoru došlo k prijatiu *zákona SNR č. 315/1992 Zb. o verejných telovýchovných, športových a turistických podujatiach*, ktorý bol nahradený *zákonom č. 479/2008 Z. z. o organizovaní verejných telovýchovných podujatí, športových podujatí a turistických podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov*.

V súčasnosti platný a účinný *zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov* nahrádza doterajšiu právnu úpravu, upravuje organizovanie športových podujatí tak, aby

⁸ KORYČANSKÝ, M. *Divácke násilí v ČR*. In Kriminálny sborník, 2008, roč. 52, č. 4, s. 57–59.

⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. II bod 1.

¹⁰ Štrasburg, 19. august 1985. Oznámenie MZV SR č. 295/1993 Z. z.

¹¹ SEPEŠI, P. *Problematika organizovania verejných športových podujatí z pohľadu prokuratúry Slovenskej republiky*. On-line dokument dostupný na: http://www.ucps.sk/clanok--2570/Problematika_organizovania_verejnych_sportovych_podujati_z_pohladu_prokuratúry_Slovenskej_republiky.html, citované 28. 4. 2014.

vznikol efektívny systém právnych nástrojov, prostriedkov a postupov, ktorý prinesie okrem systematicky upravených pravidiel organizovania športových podujatí aj zodpovedajúce kontrolné a sankčné mechanizmy, ktorých cieľom je na jednej strane ochrana verejného poriadku, bezpečnosti a pohodlia účastníkov verejných športových podujatí a na strane druhej prevencia a eliminácia výskytu diváckeho násillia na týchto podujatiach. Predmetný zákon vychádza jednak z uvedeného dohovoru, ako aj z odporúčaní Stáleho výboru Rady Európy k tomuto dohovoru, z právnych aktov EÚ v tejto oblasti¹² a z praktických poznatkov získaných z doterajšej právnej úpravy v Slovenskej republike, resp. z konzultácií so SFZ, SZLH, UEFA, atď. Ako sme to uviedli už vyššie, prostredníctvom tohto zákona došlo aj k zmene a doplneniu Trestného zákona a Trestného poriadku a k prijatiu nového druhu trestu „zákazu účasti na verejných podujatiach“.

2. TREST ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH

Tento nový druh trestu je taxatívne zakotvený v ustanovení § 32 písm. i) Trestného zákona,¹³ pričom jeho podstatu, ukladanie a účel nájdeme v ustanovení § 62a Trestného zákona (§ 112a TZ pri ukladaní mladistvým), resp. jeho výkon v ustanovení § 444a Trestného poriadku.¹⁴

V zmysle ustanovenia § 62a ods. 1 TZ, trest zákazu účasti na verejných podujatiach spočíva v tom, „že sa odsúdenému počas doby výkonu tohto trestu zakazuje účasť na športových, kultúrnych alebo iných verejných podujatiach v rozsahu určenom v rozhodnutí súdu“. V mnohých európskych štátoch existuje tento druh trestu už dlhšie obdobie a s jeho aplikáciou sú pozitívne skúsenos-

---

¹² Riešenie problematiky bezpečnosti na športových podujatiach je ponechané právomoci členských štátov. Napriek tomu boli v súvislosti s medzinárodnými futbalovými zápasmi prijaté určité právne akty Radou EÚ. Možno uviesť napr. *Rámcové rozhodnutie Rady 2002/348/SVV z 25. apríla 2002 týkajúce sa bezpečnosti v súvislosti s futbalovými zápasmi s medzinárodným rozmerom* (Ú. v. ES, L 121, 8. 5. 2002); *Uznesenie Rady (2010/C 165/01) z 3. júna 2010 o aktualizovanej príručke s odporúčaniami na účely medzinárodnej policajnej spolupráce a s opatreniami na predchádzanie násilliu a výtržnostiam a ich kontrolu v súvislosti s futbalovými zápasmi s medzinárodným rozmerom, na ktorých je zainteresovaný aspoň jeden členský štát* (Ú. v. EÚ, C 165, 24. 6. 2010).

¹³ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

¹⁴ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

ti.¹⁵ „Športovým podujatím“ sa v zmysle § 2 písm. a) zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov rozumie „športová súťaž, stretnutie, turnaj, preteky, turistické podujatie alebo iné podujatie spojené s pohybovo-rekreačnou aktivitou fyzických osôb v oblasti telesnej kultúry“. „Kultúrne podujatie“ definuje § 1 zákona č. 96/1991 Zb. o verejných kultúrnych podujatiach v znení neskorších predpisov ako „verejnosti prístupné divadelné, filmové a iné audiovizuálne predstavenia, koncerty, hudobné a tanečné produkcie, výstavy diel výtvarných umení, diel úžitkového umenia a prác ľudovej výtvarnej tvorivosti, festivaly a prehliadky v oblasti kultúry a umenia, tanečné zábavy a iné akcie v oblasti spoločenskej zábavy, ako aj verejnosti prístupné artistické produkcie, cirkusové a varietné predstavenia, pričom podujatie sa považuje za verejnosti prístupné, ak sa koná pre individuálne neurčených návštevníkov“. „Verejným podujatím“ sa v zmysle ustanovenia § 122 ods. 14 TZ rozumie „verejnú zhromaždenie, kultúrne, športové a iné podujatie prístupné verejnosti“. Súd určí rozsah podujatí (druh športu, úroveň/kategóriu súťaží, klub alebo konkrétne družstvo), na ktoré sa bude tento trest vzťahovať. Páchatelovi bude v súlade so zásadami pre ukládanie trestov, vrátane zásady primeranosti, uložením trestu zákazu účasti na verejných podujatiach zakázané, aby sa spolu so svojou „komunitou“ zúčastňoval na určených verejných športových podujatiach svojho družstva, klubu, v rámci konkrétnej súťaže, resp. na verejných podujatiach všeobecne.

Ako ustanovuje § 62a ods. 2 TZ, súd môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach až na desať rokov, ak:

- sa páchatel dopustí úmyselného trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí, alebo
- ak to vyžaduje so zreteľom na doterajší spôsob života páchatela a okolnosti spáchania činu, ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku.

K prvej podmienke je potrebné odkázať na ustanovenie § 122 ods. 14 TZ, ktoré uvádza, že trestný čin je spáchaný v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí, „ak sa ho dopustí účastník verejného podujatia v čase a mieste konania verejného podujatia alebo v jeho okolí alebo na inom mieste počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia alebo z miesta konania verejného podujatia, vrátane dopravných prostriedkov alebo prevádzok služieb“. Bude sa jednať najmä o prípady už vyššie naznačených násilných trestných činov,

¹⁵ Do českej právnej úpravy bol zavedený rekodifikáciou českého trestného zákona, konkrétne do ustanovenia § 76 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník v znení pozdějších predpisů s názvom „Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce“.

ku ktorým môže dôjsť napadnutím fanúšika na štadióne alebo na ulici, násilné incidenty v pohostinských zariadeniach pri sledovaní televíznych prenosov alebo organizované bitky medzi futbalovými chuligánmi, ktorí sa dohodnú na mieste a čase bitky, čo nemusí byť vôbec priamo viazané na konkrétne verejné podujatie.

Je potrebné osobitne zdôrazniť, že nová právna úprava sa nezameriava výlučne na športové podujatia (ako sa to spravidla interpretuje), čo napokon vyplýva zo samej dikcie ods. 2, ale vzťahuje sa aj na kultúrne a iné verejné podujatia. V tejto súvislosti možno odporučiť aplikáciu trestu zákazu účasti najmä pri postihu rôznych foriem extrémizmu, ktorý nesúvisí so športovými podujatiami.¹⁶ Tu možno spomenúť napr. koncerty rasistických hudobných skupín (tzv. White Power Music), kde mnohokrát dochádza k páchaniu trestnej činnosti, ktorá sa na takýchto akciách kontinuálne opakuje, ako sú prejavy sympatií k nedemokratickým ideológiám smerujúcim k potlačeniu práv a slobôd človeka, či šírenie nenávisťi k minoritám.¹⁷ Takéto akcie majú za cieľ posilniť v ich účastníkoch ideu správnosti hlásaných myšlienok, zomknúť ich a podporiť v ďalšej aktivite, alebo prilákať k hnutiam nových sympatizantov. O aplikácii trestu zákazu účasti na verejných podujatiach však možno napokon uvažovať, hoci prakticky to bude asi výnimočné, aj pri kultúrnych akciách ako plesy, ľudové zábavy, obecné slávnosti, atď.

V zmysle ustanovenia § 62a ods. 3 TZ, trest zákazu účasti na verejných podujatiach možno uložiť ako samostatný trest, ak „*vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchatela, uloženie iného trestu nie je potrebné*“. Z uvedeného nám vyplýva alternatívna povaha predmetného trestu, ktorá je však oklieštená určitými podmienkami, ktoré musia byť naplnené súčasne, aby ho bolo možné uložiť ako trest samostatný. To prichádza do úvahy:

- len pri prečinoch,¹⁸ ak
- povaha a závažnosť prečinu,
- osoba a pomery páchatela nevyžadujú uloženie iného trestu.

Pokiaľ za alternatívne tresty budeme považovať všetky tresty nespojené s odňatím slobody,¹⁹ resp. ak účel alternatívneho trestu budeme vidieť v mož-

---

¹⁶ K tomu pozri VÝBORNÝ, Š. *Aplikovateľnosť trestu „zákazu vstupu“ (§ 76 TrZ) pri postihu extrémizmu*. In *Trestnéprávná revue*, 2014, 12. roč., č. 2, s. 29–34.

¹⁷ Tamtiež, s. 30.

¹⁸ V zmysle ustanovenia § 10 ods. 1 TZ prečin je trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov.

¹⁹ IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 361.

nosti odvrátiť vo vhodných prípadoch uloženie nepodmienečného trestu odňatia slobody,²⁰ tak trest zákazu účasti na verejných podujatiach má v širšom ponímaní nesporne povahu alternatívneho trestu, za podmienky, že sa ukladá ako samostatný, teda nie spolu s trestom odňatia slobody. To je však možné len za vyššie uvedených podmienok. Inak ho nie je možné uložiť samostatne.

A contrario, alternatívna povaha predmetného nového druhu trestu nepriechádza do úvahy, ak sa ukladá spolu s trestom odňatia slobody. Ak teda budeme uvažovať o alternatívnych trestoch v užšom zmysle slova,²¹ ako trestoch nezlučiteľných s nepodmienečným trestom odňatia slobody, resp. ako trestoch, ktoré by ho mali nahradiť, trest zákazu účasti na verejných podujatiach do tejto kategórie nepatrí. Zároveň je potrebné poukázať na ustanovenie § 34 ods. 6 TZ, v zmysle ktorého za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody. Domnievame sa preto, že zákonodarca pri koncipovaní trestu zákazu účasti nemal pred sebou ani tak ideu prijatia nového alternatívneho trestu, ako skôr promptne a účinne reagovať na naliehavý fenomén najmä diváckeho násillia, ktoré v podmienkach SR naberá na intenzite.

K restoratívnym prvkom trestu zákazu účasti na verejných podujatiach možno tiež uviesť tú skutočnosť, že v zmysle ustanovenia § 62a ods. 4 TZ, ak súd páchatelovi trestného činu uloží predmetný trest, spravidla mu tiež uloží, aby „*podľa svojich síl nahradil škodu spôsobenú trestným činom alebo jej časť, ktorú súd zároveň určí*“. Materiálne vyrovnanie je v restoratívnej koncepcii jedným zo základných aspektov procesu urovnania konfliktného stavu spôsobeného trestným činom, usilujúc o obnovenie hodnôt alebo sociálnych vzťahov narušených alebo ohrozených spáchaním trestného činu, čo nepochybne predpokladá aktívnu úlohu obvineného v tomto smere. Aplikácia alternatívnych trestov je preto spojená (prípadne dokonca podmienená) práve tým, že sa obvinený vysporiada s poškodeným v otázke náhrady škody.

Na dobu výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach alebo na jej časť budú môcť byť súdom fakultatívne ukladané aj primerané obmedzenia uvedené v § 51 ods. 3, resp. povinnosti upravené v § 51 ods. 4 TZ. Osobitne je potrebné poukázať na povinnosť odsúdeného „*dostaviť sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určený podľa miesta pobytu, v odôvodnených*

²⁰ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 31.

²¹ Právna veda sem zaraďuje trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody a podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.

prípadoch aj opakovane“ [§ 51 ods. 4 písm. k)]. Táto povinnosť má byť ukladaná najmä v prípadoch, keď bude potrebné zabezpečiť, aby sa osoba, ktorej bol uložený zákaz účasti na súdom vymedzených verejných (športových, kultúrnych, spoločenských) podujatiach, nemohla zúčastniť na takomto podujatí, na ktoré sa vzťahuje uložený zákaz, vrátane stretnutí konaných v cudzine, kde sa dotknutá osoba z objektívnych dôvodov nebude môcť zúčastniť.²² Čas, kedy sa má odsúdený dostaviť na útvar Policajného zboru bude určovaný tak, aby sa odsúdený nemohol zúčastniť na stretnutiach konkrétneho družstva, v súvislosti s účasťou na ktorých sa odsúdený dopustil trestného činu (napr. povinnosť dostaviť sa na útvar PZ bude určená na všetky ligové a pohárové stretnutia konkrétneho klubu). Útvar Policajného zboru, na ktorom sa bude odsúdený hlásiť, bude určený súdom podľa miesta faktického bydliska/pobytu odsúdeného, aby odsúdený, ktorý sa z nejakého dôvodu nezdržiava v mieste trvalého bydliska, nebol nútený vynakladať prostriedky a čas na cestu do miesta trvalého bydliska, pretože to nie je účelom tohto druhu trestu. Povinnosť dostaviť sa na políciu opakovane bude uložená najmä vtedy, ak bude existovať obava, že by sa osoba po hlásení na útvere PZ mohla premiestniť na miesto konania podujatia (napr. štadión, námestie, atď.). Porušenie tejto povinnosti bude v závislosti od štádia konania a procesnej situácie posudzované ako okolnosť odôvodňujúca vzatie do väzby (pri nesplnení povinnosti uloženej sudcom pri rozhodnutí o nevzatí do väzby),²³ či pokračovanie v trestnom stíhaní (pri podmienčne zastavenom trestnom stíhaní),²⁴ alebo pri hodnotení osoby v rámci posudzovania plnenia podmienok probačného dohľadu odsúdeným v rámci skúšobnej doby,²⁵ resp. ako trestný čin marenia výkonu úradného rozhodnutia.²⁶ Nová právna úprava od tohto inštitútu očakáva silný preventívny účinok, keďže by mala napomôcť v budúcnosti odradiť potenciálnych páchatelov od recidívy trestnej činnosti najmä diváckeho násillia. Na základe skúseností zo zahraničia práve povinnosť hlásiť sa na príslušnom útvere Policajného zboru v čase konania podujatia je účinným nástrojom na postupnú elimináciu trestnej činnosti páchanej v súvislosti s účasťou na verejných podujatiach.²⁷ V tejto

---

²² Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. II bod 7.

²³ Pozri aj ustanovenie § 82 ods. 1 písm. f) Trestného poriadku.

²⁴ Pozri § 216 ods. 5 Trestného poriadku.

²⁵ § 72a; § 72b Trestného zákona.

²⁶ § 348 ods. 1 písm. h) Trestného zákona.

²⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. II bod 7.

oblasti môže byť v budúcnosti osobitne platným prostriedkom kontroly elektronický monitoring.

Pokiaľ ide o prípadné obmedzenia uvedené v § 51 ods. 3 TZ, ktoré môže súd fakultatívne uložiť odsúdenému, domnievame sa, že pôjde o nežiaducu duplicitu, ak súd môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach spolu s obmedzením spočívajúcim v zákaze účasti na verejných podujatiach, uvedeným v ustanovení § 51 ods. 3 písm. a) TZ. *De lege ferenda* preto v tomto kontexte navrhujeme vypustiť dotknuté ustanovenie, ktoré vo svojej podstate normuje rovnaké trestné opatrenie s rovnakým obsahom.²⁸

Výkon trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, resp. spôsob jeho zabezpečenia, je upravený v ustanovení § 444a Trestného poriadku. V zmysle ods. 1, o právoplatnom uložení tohto trestu súd upovedomí orgán Policajného zboru, v obvode ktorého má odsúdený bydlisko. Ak uloženie trestu súvisí so zákazom účasti na športovom podujatí, súd o tejto skutočnosti upovedomí aj správcu informačného systému o bezpečnosti na športových podujatiach²⁹ podľa zákona č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v rozsahu informácií, ktoré vymedzuje tento osobitný zákon v ustanovení § 22 ods. 2 písm. a), b) a ods. 3 až 4 uvedeného zákona.

Predseda senátu môže v zmysle ustanovenia § 444a ods. 2 TP poveriť kontrolou výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach probačného a mediačného úradníka, napr. vzhľadom na možný predpoklad recidívy alebo u problematickeho mladistvého, atď. V prípade porušovania alebo marenia výkonu trestu, stanovuje sa v ods. 3 povinnosť predsedu senátu, ktorý vydal odsudzujúci rozsudok, oznámiť túto skutočnosť bez meškania okresnému prokurátorovi, nakoľko uvedené konanie napĺňa znaky trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia [§ 348 ods. 1 písm. h)]. Súd zistí marenie výkonu tohto trestu najčastejšie na základe oznámenia probačného a mediačného úradníka, obce, polície alebo organizátora/usporiadateľa podujatia. Za marenie výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach sa bude považovať aj zavinené nesplnenie povinnosti podľa § 51 ods. 4 písm. k) TZ dostať sa v stanovenom čase na určený útvar PZ, prípadne aj prokurátorom podľa § 216 ods. 4 a 5 TP. Súčasne sa upravuje postup súdu v prípade podmienené-

²⁸ ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatrení v nové právni úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 195.

²⁹ Je ním Slovenský futbalový zväz, ktorý ako správca v súčinnosti so Slovenským zväzom ľadového hokeja vytvorí informačný systém a oba uvedené národné športové zväzy ho budú prevádzkovať spoločne.

ho upustenia od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach (§ 444a ods. 4 až 5 TP). Okrem iného sa stanovuje, že na konanie o podmienčnom upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, ako aj na konanie o nariadení výkonu zvyšku tohto trestu sa primerane použijú ustanovenia § 415 až § 417 TP, ktoré upravujú podmienčné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody. Na vydanie rozhodnutí súvisiacich s výkonom trestu zákazu účasti na verejných podujatiach je príslušný súd, ktorý vo veci konal v prvom stupni.

Pokiaľ ide o náležitosti podmienčného upustenia od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, tie sú upravené v § 72a, resp. § 72b TZ, v princípe analogickým spôsobom ako pri treste zákazu činnosti. To znamená, že po výkone polovice trestu môže súd podmienčne upustiť od výkonu jeho zvyšku, ak „odsúdený v čase výkonu trestu spôsobom svojho života preukázal, že ďalší výkon tohto trestu už nie je potrebný“ (§ 72a ods. 1 TZ). Súd určí skúšobnú dobu až na päť rokov, nie však kratšiu ako zvyšok trestu. Odsúdenému, u ktorého súd podmienčne upustil od zvyšku predmetného trestu, môže súd uložiť primerané obmedzenia a povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 až 4 TZ, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život. Ak odsúdený viedol v skúšobnej dobe riadny život a plnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil. Inak rozhodne, a to prípadne už v priebehu skúšobnej doby, že zvyšok trestu vykoná. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach sa pritom v zmysle ustanovenia § 92 ods. 2 TZ zahladzuje jeho vykonaním, resp. dňom, keď rozhodnutie o upustení od výkonu zvyšku trestu nadobudlo právoplatnosť, ak súd vyslovil, že sa podmienčne prepustený osvedčil, čo platí aj vtedy, ak súd bez viny odsúdeného nenariadil do roka od uplynutia skúšobnej doby, že odsúdený zvyšok trestu vykoná.

Je potrebné dodať, že v zmysle ustanovenia § 353 ods. 2 písm. i) TP, predmetný trest je možné uložiť aj trestným rozkazom.

Napokon, pokiaľ ide o mladistvých odsúdených, tento nový druh trestu je im možné uložiť najviac na 5 rokov, pričom sa primerane použije vyššie charakterizovaná všeobecná právna úprava postupu pri dospelom páchatelovi (§ 112a TZ).

3. ĎALŠIE SÚVISIACE ZMENY V TRESTNOM ZÁKONE

V súvislosti so zavedením nového druhu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, resp. prostredníctvom novely Trestného zákona, zákonom č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, došlo k viacerým v príspevku doposiaľ ešte nespomenutým zmenám.

V prvom rade je potrebné uviesť *doplnenie priťažujúcich okolností*, ktorými sa reaguje na vyššiu závažnosť protiprávnych konaní:

- skupín osôb počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia alebo z miesta konania verejného podujatia [§ 37 písm. n) TZ] a
- páchatela, ktorý spáchal trestný čin z dôvodu príslušnosti k športovému klubu [§ 37 písm. o) TZ].

Nová priťažujúca okolnosť, uvedená v prvom bode, prichádza do úvahy najmä pri protiprávnom konaní skupín fanúšikov, ktorých členovia sa často pod vplyvom alkoholu dopúšťajú agresívnych konaní na čerpacích staniaciach, na odpočívadlách, v/pri motorestoach a pohostinských zariadeniach, ktoré sú často z tohto dôvodu uzavreté a strážené políciou alebo aj na vlakoch a na staniaciach (napr. pri futbalových zápasoch Bratislavy s Trnavou, atď.). Vzhľadom na potenciál agresivity a hroziace závažnejšie následky konania väčšej skupiny osôb, ktoré sa navzájom vo svojom protiprávnom konaní podporujú, je dôvodné zavedenie vyššej závažnosti takéhoto konania zavedením novej priťažujúcej okolnosti. Je to logický a potrebný krok zákonodarcu, vyjadrujúci neprijateľnosť takýchto konaní, ktorý by mal mať významný preventívny účinok.³⁰

Za rovnako neakceptovateľné sa považuje spáchanie akéhokoľvek trestného činu len z dôvodu príslušnosti k športovému klubu, čo sa premietlo do novej priťažujúcej okolnosti uvedenej v bode 2. V mnohých prípadoch dochádza k páchaniu trestnej činnosti páchatelom alebo skupinou osôb, ktorá svoje konanie smeruje voči iným osobám alebo voči ich majetku práve z dôvodu, že sa určitým spôsobom odlišujú od páchatelov, či už názormi, členstvom v určitých organizáciách, kluboch, spolkoch, resp. trestná činnosť je na týchto osobách páchaná práve z dôvodu, že nezdieľajú názory páchatelov trestnej činnosti. V občianskej demokratickej spoločnosti a v právnom štáte je absolútne neprijateľné, aby motívom kriminálneho konania bola príslušnosť poškodeného/

³⁰ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. II bod 4.

obete k športovému klubu, pričom ak sa tak predsa len stane, je potrebné to kvalifikovať ako priťažujúcu okolnosť.

Ďalšia významná zmena nastala v úprave trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia v § 348 TZ, vloženie nového písm. h) do ustanovenia ods. 1, podľa ktorého „kto sa zúčastní na verejnom podujatí, na ktoré sa vzťahuje trest zákazu účasti na verejných podujatiach alebo nedodržiava obmedzenia a povinnosti, ktoré mu súd uložil v súvislosti s výkonom tohto trestu“, dopúšťa sa trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia. Ako to vyplýva z uvedenej dikcie, formálne znaky tohto trestného činu budú naplnené aj v prípade, keď odsúdený bez primeraných dôvodov nedodrží povinnosť uloženú popri treste zákazu účasti dostaviť sa v určenom čase na určený útvar Policajného zboru, a to bez ohľadu na skutočnosť, či bude preukázaná prítomnosť odsúdeného na podujatí, na ktorom mal účasť zakázanú, resp. v súvislosti s ktorým mu bola uložená povinnosť dostaviť sa na určený útvar PZ.³¹

Napokon je potrebné uviesť viaceré zmeny, ktoré nastali v úprave trestného činu výtržníctva v § 364 TZ. V základnej skutkovej podstate upravenej v ods. 1 sa predefinovalo písm. d), v zmysle ktorého sa trestného činu výtržníctva dopúšťa aj ten, kto sa dopustí slovne alebo fyzicky, verejne alebo na mieste verejnosti prístupnom hrubej neslušnosti alebo výtržnosti tým, že „hrubým spôsobom ruší priebeh verejného podujatia, najmä nedovoleným použitím pyrotechnického výrobku, násilným poškodením sedadla alebo časti športového zariadenia slúžiacej na oddelenie sektorov, vhadením nebezpečného predmetu na športovisko alebo na iné miesto konania podujatia“. Opätovne ide o správnu reakciu na existujúce riziká praxe, nakoľko na verejných podujatiach, kde sú prítomné davy ľudí a medzi nimi aj deti alebo osoby vyššieho veku, použitie pyrotechnických výrobkov predstavuje možnosť vážneho ohrozenia zdravia. Následkom môže byť napr. roztrhnutie ušného bubienka akustickým efektom, alebo popálenie, prípadne až devastačné poranenia končatín. Rovnako negatívne je vnímaná aj samotná obava účastníkov podujatia z takýchto možných následkov, ktorá odrádza slušných občanov od účasti. Pyrotechnické výrobky sa často prenášajú a používajú skrytým spôsobom, najmä pri športových stretnutiach, silvestrovských oslavách, verejných zhromaždeniach a iných podujatiach na verejných priestranstvách, kde páchatelia nič netušiacim účastníkom hádžu pyrotechniku pod nohy, a podobne. Pri hrubej intenzite takéhoto konania (vzhľadom na nebezpečnosť použitých pyrotechnických výrobkov, spôso-

---

³¹ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. II bod 15.

bu ich použitia, hroziaceho alebo spôsobeného následku) pôjde teda o trestný čin výtržníctva v zmysle uvedeného ustanovenia § 364 ods. 1 písm. d) TZ.³²

Ďalšia forma výtržníctva – poškodzovanie sedadiel (ich vytrhávajúce a následné demonštratívne vhadzovanie na športovisko a nezriedka aj na útok proti usporiadateľom, členom SBS, či policajtom) je jedným z častých protiprávných konaní, ktorými gradujú násilné incidenty na štadiónoch. Takéto konanie je potrebné chápať ako prečin, resp. trestné činy proti majetku, a len pri menšej intenzite závažnosti činu (§ 10 ods. 2 TZ) ich bude možné kvalifikovať ako priestupky. Rovnako aj poškodzovanie mechanických bariér a zábran oddelujúcich sektory priaznivcov je jednoznačná násilná príprava, resp. útok proti majetku, ktorého cieľom je následné preniknutie do sektoru priaznivcov súperiaceho družstva alebo útok na usporiadateľskú službu.³³

V kontexte trestného činu výtržníctva sa zároveň dopĺňa kvalifikovaná skutková podstata v ustanovení § 364 ods. 2 TZ o nové kvalifikačné znaky upravené v písm. d) a e). Prvým je prípad, keď sa páchatel dopustí výtržníctva formou konaní uvedených v ods. 1 na „chránenej osobe“, ktorou je podľa § 139 TZ aj „verejný činiteľ alebo osoba, ktorá plní svoje povinnosti uložené na základe zákona“, t. j. aj člen usporiadateľskej služby, rozhodca, policajt, atď.³⁴ Druhým novým kvalifikačným znakom je recidíva protiprávných konaní, keď sa páchatel dopustí výtržníctva, „hoci bol za taký alebo obdobný čin v predchádzajúcich 24 mesiacoch odsúdený alebo v predchádzajúcich 12 mesiacoch postihnutý“.

4. ZMENY V TRESTNOM PORIADKU

Zo zmien v Trestnom poriadku je potrebné okrem už uvedených osobitne poukázať najmä na *upravenie podmienok osobitného skráteného vyšetrovania* v § 204 TP. To po novele prichádza do úvahy za splnenia aj ostatných podmienok uvedených v zákone nielen vtedy, ak bola prokurátorovi odovzdaná spolu so spisom osoba, ktorá bola zadržaná ako podozrivá pri páchaní prečinu, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov, alebo bezprostredne po ňom, ale už aj potom, „čo odpadla prekážka jej bezprostredného zadržania najviac do 24 hodín po spáchaní prečinu“. Zmena umožní postup podľa § 204 TP aj v tých prípadoch, v ktorých

³² Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. II bod 16.

³³ Tamtiež.

³⁴ Tamtiež, čl. II bod 18.

zadržaniu páchatela prečinu „pri čine alebo bezprostredne po ňom“ bránila akákoľvek iná prekážka objektívnej alebo subjektívnej povahy (napr. ak sa páchatelovi podarilo z miesta činu ujsť, alebo ak bolo potrebné najskôr stotožniť osobu páchatela zaznamenanú kamerovým systémom a následne ju fyzicky vyhľadať, atď.), vždy však za splnenia podmienky, že k zadržaniu páchatela došlo do 24 hodín po skutku. Osobitný význam to má najmä pri páchateloch – cudzincoch, ktorí sú pri nemožnosti využitia osobitného skráteného vyšetrovania prepustení zo zadržania a odcestujú do svojho domovského štátu, čo má spravidla za následok významné negatívne dopady na efektívnosť vybavenia veci z hľadiska časového, ekonomického i vecného.³⁵

Resumé: The adoption of the Act no. 1/2014 on the organization of public sports events and on amendments to certain laws is unquestionably an important and necessary step in the fight against spectator violence, disturbances and conflicts at public events. This Act is bringing for the Slovak Republic many positive elements also it is in compliance with the recommendations of the Council of the Europe and European Union. As a result of this particular Act, there were also several changes in Criminal Codes of Slovak Republic. One of the most important is the new Sentence of Prohibition of Participation in Public Events, which has alternative nature and restorative elements in more ways. The article deals right with this new kind of penalty, which is a very good step against variety of criminal activities during sport and public events. Right now, we can tell, that there are some effective instruments in the Slovak legislation, which can (if applied consistently and rigidly) eliminate negative consequences of this illegal activity. But just future will tell us a real picture...

Literatúra

1. HUTTA, M. Zodpovednosť organizátora športového podujatia za zabezpečenie verejného poriadku na štadióne. In *Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae*. ISSN 1337-6810. 2011, č. 2, s. 71–81.
2. IVOR, J. et al. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava: IURA EDITION, 2010, 532 s. ISBN 978-80-8078-308-2.
3. KMEC, J. – KOSAŘ, D. – KRATOCHVÍL, J. – BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, 1696 s. ISBN 978-80-7400-365-3.

---

³⁵ Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov, čl. III bod 5.

4. KORYČANSKÝ, M. Divácké násilí v ČR. In Kriminologický sborník. ISSN 1453-2590. 2008, roč. 52, č. 4, s. 57–59.
5. KUČERA, P. Nastal již čas pro pojízdné soudy? In Trestní právo. ISSN 1214-3758. 2009, roč. XIII., č. 6, s. 3–4.
6. MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4.
7. SEPEŠI, P. Problematika organizovania verejných športových podujatí z pohľadu prokuratúry Slovenskej republiky. On-line dokument citovaný dňa 28. 4. 2014 http://www.ucps.sk/clanok--2570/Problematika_organizovania_verejnych_sportovych_podujati__z_pohladu_prokuraturny_Slovenskej_republiky.html.
8. SURMAJOVÁ, Ž. Právna úprava eliminácie násilia na športových podujatiach v Slovenskej republike. In Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae. ISSN 1337-6810. 2009, č. 1, s. 82–97.
9. ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.
10. VÝBORNÝ, Š. Aplikovatelnost trestu „zákazu vstupu“ (§ 76 TrZ) při postihu extremismu. In Trestněprávní revue. ISSN 1213-5313. 2014, 12. roč., č. 2, s. 29–34.
11. ZUZIK, M. Divácke násilie – komparatívny prehľad anglickej a slovenskej legislatívy. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079. 2012, roč. XVIII, č. 5, s. 35–42.
12. Dôvodová správa k zákonu č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
13. Európsky dohovor o násilí a neviazanosti divákov počas športových podujatí, a najmä na futbalových zápasoch, Štrasburg, 19. august 1985. Oznámenie MZV SR č. 295/1993 Z. z.
14. Rozsudok Městského soudu v Praze z 26. 3. 2009, sp. zn. 11 Ca 146/2008-65.
15. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
16. Zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
17. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
18. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontakt

Doc. JUDr. Darina Mašľanyová, CSc.

Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
darina.maslanyova@truni.sk

JUDr. Štefan Zeman

Trnavská univerzita v Trnave
Právnická fakulta
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
zeman.stefan@centrum.sk

POSTIHY DIVÁCKÉHO NÁSILÍ – UKLÁDÁNÍ TRESTU ZÁKAZU VSTUPU NA SPORTOVNÍ, KULTURNÍ A JINÉ SPOLEČENSKÉ AKCE

Sanctions for Spectator Violence – Imposing a Sentence of Prohibition of Entering on Sports, Culture and other Social Events

Tereza Konečná

Abstrakt: Mnoho lidí rádo navštěvuje sportovní zápasy, naživo podporuje svůj oblíbený tým. I já ráda občas zajdu na nějaké utkání, běžně je na stadionech vidět i rodiny s malými dětmi. Ovšem lidé se tam často bojí o svoji bezpečnost. Některé skupiny fanoušků sem chodí pouze za tím účelem, aby se popraly a zničily vybavení stadionu. Nejen že takové jednání kazí radost ze sportu, kterou my ostatní chceme mít, ale také přidává práci pořadatelům, policii, soudům a stojí nás peníze. Jedná se o problém, který je spjat s moderní společností, ovšem když se podíváme na situaci na fotbalových stadionech, je otázkou, zda se někteří fanoušci nevrací ve svém počínání spíše do období pravěku. Ve svém příspěvku se budu tomuto problematickému jednání více věnovat a budu se snažit přiblížit určitá řešení, jak postupovat.

Klíčová slova: divácké násilí, trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, Úmluva Rady Evropy o diváckém násilí a neslušném chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech, zákon o podpoře sportu, zadržení, nutná obrana.

Abstract: A lot of people like going at sport events. I also sometimes go at sport event to support my favourite team. We can see very often families with small children at stadium. However, people are worried about their safety. Some groups of fans go there to fight and destroy stadium equipment. Our joy of sport disappears and organizers, police, courts have a lot of work with these people. It is a problem of modern society but I have to ask if we have not been returning to prehistoric times. In this article I am going to focus on some solutions and procedures to improve situation at sport events.

Keywords: spectator violence, sentence of prohibition of entering on sports, culture and other social events, European Convention on spectator violence and misbehav-

our at sports events and in particular at football matches, Law of sport support, detention, necessary defence.

1. ÚVOD

Tresty byly ve společnosti ukládány od nepaměti. Postupným vývojem situace vykristalizovala do té podoby, že máme přeplněné věznice a vězně nemáme kam dávat. Trest odnětí svobody je hojně využívanou sankcí, ovšem otázkou zůstává, zda ve svém důsledku naplňuje to, co po něm moderní společnost vyžaduje. Represe pachatele již dnes není tolik zmiňována, důraz je kladen spíše na obnovu poměrů a navrácení situace co nejvíce do podoby, ve které jsme se nacházeli před tím, než byl trestný čin spáchán. S ohledem na tento požadavek jsou v moderní společnosti stále více aplikovány tresty, které jsou alternativami trestu odnětí svobody. V tomto příspěvku bych se ráda zaměřila na trest poměrně nový, jenž má reagovat na konkrétní situace, jimž jsme v poslední době svědky. Zejména v souvislosti s jednáním fotbalových hooligans trestní zákoník od 1. 1. 2010 přináší nový typ trestní sankce – zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Cílem mého příspěvku je přiblížení české právní úpravy, týkající se tohoto trestu, možnosti, které mají pořadatelé dané akce, zdokumentují aktuální praktické poznatky a současně upozorním na některé nedostatky, se kterými se bohužel setkáváme.

2. EXKURZ ČESKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU

a) Trestně právní postih

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (dále také „TZV“) může být soudem pachateli uložen v případě úmyslného trestného činu, nutná je souvislost s jeho účastí na konkrétní akci. Jedná se o samostatný trest, ovšem je zde možnost ukládat jej i vedle jiné trestní sankce. Je nezbytné právně kvalifikovat jednání, kterého se jednotlivec na akci dopustil, a následně můžeme zvážit, zda lze a současně se jeví jako vhodné výše zmíněný trest aplikovat. Soud může tuto sankci uložit na poměrně dlouhou dobu, zákon umožňuje omezit osobu v určitém počínání až na 10 let.¹ Právním reprobovaného chování se osoba nemusela dopustit pouze v rámci účasti na dané

---

¹ Viz § 76 a 77 trestního zákoníku.

akci, ale také v jakékoliv souvislosti s ní, například při dopravě na ni. Komentář k trestnímu zákoníku uvádí, že pokud by se fanoušci znepřátelených fotbalových týmů domluvili na rvačce na druhý den po utkání, i zde je možné vidět souvislost se sportovní akcí, a TZV i zde může být využíván.² V odsuzujícím rozsudku je nutné přesně uvést, které akce jsou osobě zapovězeny a jichž se nesmí účastnit. V odůvodněných případech lze sankci uložit poměrně obecně, jak bude dále demonstrováno na usnesení Nejvyššího soudu. Po uložení trestu může být (a zpravidla i bývá) tato osoba povinována dostavovat se v době konání akcí, na něž se trest vztahuje, na určený útvar Policie ČR (např. fanoušek fotbalového klubu AC Sparty Praha v době utkání tohoto klubu se bude muset na policii pravidelně dostavovat po dobu trvání trestu). Zda tomu tak skutečně má být, závisí na zvážení probačního pracovníka. Činnost Probační a mediační služby je u tohoto druhu trestní sankce velice důležitá. S její činností je počítáno u tohoto trestu i přímo v trestním řádu, v § 350i.

Podle uvážení se může jevit vhodným, aby se pachatel trestného činu souvisejícího s jednáním na určité akci podrobil určitým stanoveným programům. V úvahu může přicházet program sociálního výcviku či převýchovy a programy psychologického poradenství. Vše se odvíjí od zpracovaného probačního plánu, který odsouzenému stanoví bližší podrobnosti toho, čeho je povinen se zdržet, případně co je nezbytné vykonat.³ Před zakotvením této právní úpravy v novém trestním zákoníku bylo možné výše uvedený zákaz ukládat jako součást omezujícího opatření, zejména u podmíněného trestu odnětí svobody a u upuštění od potrestání. Pokud tedy ve zkušebním období daná osoba prokázala, že je schopna preventivní opatření dodržovat, trest, který by v opačném případě nastoupil, nebylo nutné vykonat. Posun v chápání z omezujícího opatření na trestní sankci je spojen se záměrem cílit na konkrétní oblast, ve které k páchání trestné činnosti dochází.⁴

V případě, že by daná osoba porušila zákaz, který jí byl uložen, je možné odsoudit ji za maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 337 odst. 1 písm. d) trestního zákoníku, který s danou situací výslovně počítá. Tehdy této osobě hrozí trest odnětí svobody, jehož výše může být stanovena až na 3 léta. Na

² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 848.

³ *Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*. Probační a mediační služba České republiky [online]. [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/>.

⁴ MALÍKOVÁ, J. *Zavedení trestu zakazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*. MVC.R. [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>.

druhou stranu je možné ocenit počínání a spolupráci odsouzeného. I u tohoto druhu trestu je počítáno s podmíněným upuštěním od výkonu zbytku trestu. Vždy je nutné zdárně vykonat alespoň polovinu trestu. Současně může být stanovena zkušební doba až na 5 let.⁵

První pravomocně uložený trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce byl v ČR uložen v červnu 2010 Okresním soudem v Příbrami. Byl uložen fanouškovi FC Slavie Praha za vhozený dělobuch na fotbalové hřiště během utkání, do blízkosti brankáře soupeřícího týmu. Hned v prvním případě byl trest uložen poměrně vysoký, 2,5 roku zákaz účasti na veškerých utkáních fotbalové Slavie a současně byla tomuto odsouzenému uložena povinnost dostavovat se v době utkání Slavie na policii v místě svého bydliště.⁶

Ústavní soud doposud nerozhodoval žádný případ týkající se této sankce. Nejvyšší soud rozhodoval pouze jednou, a to o stížnosti pro porušení zákona ve prospěch obviněného podanou ministrem spravedlnosti podle § 266 trestního řádu, tato byla zamítnuta. V dané věci se jednalo o to, že obviněný byl uznán vinným z přečinu násilí proti úřední osobě dle § 325 trestního zákoníku. Jako trest mu bylo uloženo vykonat obecně prospěšné práce ve výměře 150 hodin a trest zákazu vstupu na sportovní akce v délce 1 roku. Ministr spravedlnosti podal stížnost z toho důvodu, že trest zákazu vstupu byl určen příliš obecně a pokud postačuje uložení sankce méně postihující, nelze uložit trestní sankci pro pachatele citelnější. Nejvyšší soud konstatoval, že v daném případě se jednalo o jednání, které se věcně, místně i časově vztahovalo ke sportovní akci, obviněný napadl policistu, který se mu snažil zabránit v tom, aby vnikl mezi fanoušky soupeřícího týmu. Vždy je třeba zvážit a náležitě konkretizovat sankci, která má být uložena, zejména proto, že příliš úzké vymezení nebude dostatečně chránit zájem společnosti na zamezení opakování daného jednání, na druhou stranu vymezení široké bezdůvodně omezuje společenské potřeby pachatele. V tomto případě se Nejvyšší soud domnívá, že se sice jednalo o poměrně široké vymezení trestu, ovšem je opodstatněné. Obviněný byl v minulosti již v souvislosti se sportovní akcí soudně trestán a navíc na základě znaleckého posudku z oboru zdravotnictví bylo prokázáno, že obviněný má rysy dráždivosti, což se projevuje zejména po požití alkoholu, který pravidelně konzumuje, zejména v souvislosti se sportovními utkáními. Znalec se vyjád-

---

⁵ Viz § 90 trestního zákoníku.

⁶ První fotbalový výtržník dostal zákaz vstupu na stadion. Idnes.cz. Publikováno 13. 6. 2010. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/prvni-fotbalovy-vytrznik-dostal-zakaz-vstupu-na-stadion-pmk-/krimi.aspx?c=A100613_204155_krimi_mad.

řil v tom smyslu, že vzhledem k osobnosti obviněného je pravděpodobné, že páčání trestné činnosti ze strany této osoby, není vyprovokováno pouze při utkáních svého oblíbeného fotbalového klubu, ale samotné sportovní prostředí na něj negativně působí. Z těchto důvodů Nejvyšší soud rozhodnutí nižších soudů potvrdil.⁷ Domnívám se, že v tomto případě bylo skutečně vhodné určit tuto trestní sankci takto široce. Účast této osoby na sportovních utkáních je pro ostatní fanoušky nebezpečná, paušální zákaz má své odůvodnění. Určitě nemůže být na škodu, pokud se nějakou dobu nebude v tomto prostředí objevovat, což může mít jedině pozitivní vliv na jeho následující jednání. Případně pokud by účel tohoto trestu nebyl naplněn, lze uvažovat o dlouhodobějším zákazu.

V současné době ve společnosti probíhají diskuse, zda soudy ukládají tento druh sankce v dostatečné míře. Počet osob odsouzených k výkonu zákazu vstupu se pohybuje kolem 50 případů ročně. Ministr vnitra by uvítal více ukládat tuto sankci, i s ohledem na to, že v souvislosti s jejím výkonem nenese naše společnost žádné nadbytečné náklady. Soudcovská unie se ovšem odvolává na to, že trest momentálně plní svůj účel, není vhodné jeho ukládání celoplošně (ve větším množství případů), protože poté by se nepokoje ze sportovních utkání přesouvaly někam jinam. Často také policie vyhodnotí jednání fanoušků na stadionech pouze jako přestupek, tudíž k trestnímu stíhání vůbec nedochází. Objevují se i úvahy o zprísnění tohoto druhu trestu, konkrétně doživotním zákazem vstupu.⁸

b) Správněprávní postih

Další možností postihu nejen v minulosti, ale také v současnosti, je v případě jednání, které dosahuje menšího stupně společenské škodlivosti, využití přestupkového zákona. Typicky se jedná o přestupky proti veřejnému pořádku a proti občanskému soužití.⁹

⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 Tz 57/2011 ze dne 29. 11. 2011. Nejvyšší soud [online]. [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z:

http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/75538E6D4ACA11E7C1257A4E0068B7BF?openDocument&Highlight=0,z%C3%A1kaz,vstupu,na,sptovnC3%AD.

⁸ KODĚRA, P. *Soudy nevyužívají naplno zákazy vstupu na stadion pro fotbalové chuligány*. Ihned.cz. Převzato: Probační a mediační služba České republiky [online]. Publikováno 1. 4. 2014. cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/aktuality/soudy--nevyuzivaji-naplno-zakazy-vstupu-na-stadion-pro-fotbalove-chuligany>.

⁹ Viz § 47 a § 49 přestupkového zákona.

V minulosti chyběla právní norma, která by sankcionovala pořadatele sportovních utkání v případě, že nepřijali potřebná opatření k tomu, aby zabezpečili situaci na stadionu, případně adekvátně na nastalou situaci zareagovali. Postih byl možný pouze na základě rozhodnutí Českomoravského fotbalového svazu (podle interní legislativy). Tudíž zákon vztahující se k této problematice zcela chyběl. S účinností ode dne 30. 3. 2001 jsou přestupky a správní delikty týkající se výlučně sportu upraveny speciálním zákonem.¹⁰ Tato úprava se tedy týká pouze vlastníka a provozovatele prostoru, kde je sportovní akce pořádána (dále jen „povinná osoba“). Zákon o podpoře sportu počítá u těchto subjektů se třemi typy přestupků, potažmo správních deliktů, které mají být sankcionovány pokutou. Nevydání návštěvního řádu, či jeho nezveřejnění je jednáním nejméně závažným. Samotný návštěvní řád je ovšem velice prospěšným preventivním nástrojem při boji s násilím na stadionech. V návštěvním řádu umístěném na viditelném místě je přesně stanoveno, jaké chování je na stadionech nepřípustné, případně které předměty nejsou dovoleny si s sebou na utkání přinést. Možnost omezit, co si osoby s sebou na stadion přinesou či omezit jejich vstup na utkání vyplývá ze soukromoprávní úpravy vlastnického práva. Vlastník má právo využívat předmět, který má ve svém právním panství, libovolným způsobem. Samozřejmě i zde jsou určité mantinely, kterými nás právo v našem počínání omezuje, avšak pokud druhé nechceme záměrně poškodit či obtěžovat, lze využívat všech práv spojených s vlastnictvím věci, prostoru. Pokud by byl zákaz vstupu založen pouze na diskriminačních základech a na stadion by nebyli vpuštěni diváci tmavé barvy pleti, už by se o přesah v možnostech, které vlastnické právo každému vlastníkovu zaručuje. Předseda fotbalové asociace ČR Miroslav Pelta by rád v praxi zavedl čipové karty, které by usnadnily identifikaci osob na základě jejich předchozí registrace, protože v současnosti identifikace problémových osob není dostačující.¹¹ Zavedení tohoto holandského modelu bude poměrně finančně nákladné, a pokud k němu bude přistoupeno, nejspíše bude trvat delší dobu, než bude efektivně zajištěno jeho fungování. Na druhou stranu na nákladech by se mohla podílet celá řada subjektů (obec, kraj, stát i fotbalové kluby), a pokud by tento systém omezil, případně eliminoval násilné situace na stadionech, je to přesně to, co všichni požadujeme.

Velice praktickým a potřebným je druhý typ jednání uvedeného v tomto zákoně. Běžně lze počítat se situací, kdy fanoušci prohrávajícího týmu začnou

---

¹⁰ Zákon č. 115/2001 Sb., zákon o podpoře sportu ze dne 28. 2. 2001. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 21. 4. 2014].

¹¹ Viz § 1012 občanského zákoníku.

ničit majetek a ohrožovat bezpečnost osob i jejich zdraví. V takovém případě si postih zaslouží nejen tyto fyzické osoby, ale také osoba povinná, pokud adekvátním způsobem na dané jednání nezareaguje. Z výše uvedeného zákona jí totiž vyplývá povinnost obnovit pokojný stav, pokud to nebude možné, tak přerušit či ukončit daný podnik a požádat o součinnost policii. V praxi často dochází k situacím, kdy povinná osoba celou situaci nezvládne a na stadionu jsou spáchány velké škody jak na majetku, tak bohužel také na zdraví. Navzdory hrozbě poměrně vysoké pokuty je vše často neadekvátně zvládnuté. Důvodem je nejčastěji podcenění celé situace a nedostatečné množství osob, které by v případě potřeby měly zakročit.

Pro úplnost uvádím i třetí typ pochybení, které ovšem není moc časté. Spočívá v tom, že povinná osoba nezvládla otázku bezpečnosti na sportovním podujetí a s ohledem na výše uvedené Ministerstvo vnitra rozhodlo o tom, že na dobu až 1 roku se sportovní podnik bude konat bez účasti návštěvníků. Pokud by uložený zákaz byl porušen, následovala by vysoká pokuta.¹² Televizních přenosů z fotbalových stadionů, na nichž nejsou účastni diváci, jsme svědky poměrně často. Ovšem většinou se jedná o pár utkání, na nichž je přítomnost návštěvníků vyloučena. S tím se můžeme setkat nejen v České republice, ale také ve světě, známé jsou mnohé případy z Itálie či také při mezinárodních fotbalových utkáních. Zaplacení pokuty a odehrání nejbližších utkání bez účasti diváků na stadionu je častým postihem, který je možné ukládat také z pravomoci Disciplinární komise Českomoravského fotbalového svazu. Ministerstvo vnitra za spolupráce Fotbalové asociace ČR v současnosti vede správní řízení s FC Baníkem Ostrava kvůli výtržnostem fanoušků, které se odehrály v březnovém ligovém utkání proti AC Sparta Praha. Situace je momentálně ve fázi vyhodnocování souvisejících podkladů (zadrženo bylo 31 osob, celková škoda na stadionu přesáhla částku 3,5 mil. Kč). Rozhodně se nejedná o ojedinělý případ, ovšem v souvislosti s tímto došlo k vytvoření pracovní skupiny, která se má zabývat právní úpravou a systémem opatření, jež zabezpečují situaci na sportovních utkáních, z pohledu jejich dostatečnosti a efektivnosti.¹³

¹² Viz zákon č. 115/2001 Sb., zákon o podpoře sportu ze dne 28. 2. 2001. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 21. 4. 2014].

¹³ Ministerstvo vnitra zahájilo správní řízení s FC Baník Ostrava. MVCR.cz. [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ministerstvo-vnitra-zahajilo-spravni-rizeni-s-fc-banik-ostrava.aspx>.

3. ŘEŠENÍ NÁSILNOSTÍ

Ve společnosti probíhají debaty, zda zajistit častější účast a větší množství policistů na utkáních, případně zda má být zajištěni bezpečnosti plně v kompetencích pořadatelů. Osobně se domnívám, že účast policie na sportovním utkání nutná není. Dostát povinností, které jsou povinné osobě ukládány lze i za přispění osob pořadatelské služby. Důležitá je fyzická vybavenost osob a poučení o tom, co mohou a nemohou a jak adekvátně na vzniklou situaci reagovat. Zde lze totiž využít ustanovení § 76 trestního řádu, který dává možnost omezit osobní svobodu každému, kdo je přistižen při páchaní či bezprostředně po spáchání trestného činu. Toto ustanovení se skvěle hodí právě na problémové situace, ke kterým na sportovních utkáních dochází. Účelem zadržení je zjištění totožnosti dané osoby, zamezení jejího útěku či nezbytnost zadržení pro zajištění souvisejících důkazů. Následně jsou tyto zadržené osoby předány policejnímu orgánu. Odpadá tak povinnost přímé účasti policistů na jednotlivých utkáních, a jejich využití připadá v úvahu pouze tehdy, když je to zcela nezbytné.

Jednání pořadatelů je také ospravedlnitelné díky využití institutu nutné obrany.¹⁴ Jednání pořadatele v takovém případě ovšem nemůže být zcela libovolné. Vždy je třeba mít na paměti, že reakce nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. V takovém případě by se jednalo o exces a ustanovení o nutné obraně by na danou situaci nebylo možné použít. Dané ustanovení lze chápat tak, že jednání spočívající v nutné obraně může být trochu intenzivnější co do zasažení práv, než jednání, kterého se dopustil divák, ovšem zvážení konkrétní situace nastává ex post, tudíž ne vždy bude momentální situace vyhodnocena v souladu s právem. Typicky nepřiměřenou reakci bychom mohli spatřovat v případě, kdy by při ničení majetku (vytrhávání sedaček na stadionu) bylo proti takové osobě použito takového násilí, že by došlo k jejímu usmrcení. Přiměřenost se posuzuje vždy podle konkrétního případu, ovšem toto by byla jednoznačně neúměrná reakce k protiprávnímu jednání páchanému diváky.

Kluby mají možnost vést si seznamy problémových fanoušků, kterým bude přístup na stadion zapovězen. V takovém případě je potřeba předkládat při utkání občanský průkaz k prokázání totožnosti a také si lze představit zajištění určité míry bezpečnosti s využitím kamerových systémů, díky nimž lze prokázat, kteří fanoušci na stadionu vyvolali problémovou situaci a následně může tento záznam posloužit v případném správním či trestním řízení a současně

---

¹⁴ Viz § 29 trestního zákoníku, případně § 2 odst. 2 zákona o přestupcích.

pro prokázání, že se jedná o problémovou osobu a jejímu nevpustění na stadion. Vždy je třeba mít na zřeteli zákon o ochraně osobních údajů a postupovat v souladu s ustanoveními zde uvedenými. Tudíž následné nakládání se získanými údaji musí být zajištěno pouze pro zajištění bezpečnosti a pořádku na sportovním utkání, nikoliv pro jiné účely. Je třeba mít údaje náležitě zabezpečeny proti jejich odcizení a nevyužívat je za jiným záměrem. Úřad na ochranu osobních údajů také počínání klubů ve vztahu k získaným osobním údajům kontroluje. Není možné po fyzické osobě požadovat rodné číslo, ovšem získání jména, příjmení a čísla občanského průkazu je považováno za zcela v souladu s právem.¹⁵ Pro pořadatele sportovních aktivit byl zpracován Ministerstvem vnitra určitý manuál, který jim radí, jak v jednotlivých případech postupovat a problematické situace na stadionu řešit.¹⁶

V loňském roce byla u nás podepsána obnovená dohoda mezi Fotbalovou asociací ČR a Policií ČR,¹⁷ týkající se vzájemné spolupráce při fotbalových utkáních. Zásah policie může být uskutečněn až na základě žádosti pořadatele. V takovém případě je utkání vždy přerušeno, případně ukončeno. Je to právě policie, která rozhoduje o rizikovosti určitého utkání. V případech, kdy se policii dopředu jeví nedostatečné zajištění bezpečnosti na některém stadionu, je možné, aby bylo zakázáno utkání odehrát. Nejčastěji se může jednat o nedostatečné kamerové zajištění zápasu, malý počet vstupů na stadion a nouzových východů, malé množství pracovníků bezpečnostní služby. Vždy se ovšem celou situaci snaží zvládnout pořadatel utkání, v případě, že se nedaří obnovit pokojný stav, či situace dosáhla obrovských rozměrů, je o spolupráci požádána policie. Dodržováním dohody a rozbořením jednotlivých nedostatků se v současnosti zabývá expertní skupina složená ze zástupců Ministerstva vnitra ČR, Policie ČR, Fotbalové asociace ČR za přispění pracovníků z ministerstev školství a spravedlnosti a Úřadu na ochranu osobních údajů. Do července 2014 mají být odhaleny jednotlivé praktické nedostatky, se kterými se momentálně potýkáme, a zefektivnění spolupráce mezi všemi zúčastněnými subjekty.¹⁸

¹⁵ Blíže lze nahlédnout na kontrolní protokol ÚOOÚ týkající se osobních údajů: http://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=200144&id_dokumenty=9018.

¹⁶ *Bezpečí na sportovních utkáních*. Manuál pro fotbalové kluby. Vydalo Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor bezpečnostní politiky, 2008. [cit. 21. 4. 2014].

¹⁷ Dohoda o spolupráci k zajišťování bezpečnosti a pořádku při fotbalových utkáních ze dne 11. 2. 2013 www.mvcr.cz/soubor/dohoda-policie-facr-pdf.aspx.

¹⁸ Násilí na fotbalových stadionech bude řešit společná pracovní skupina. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 1. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/nasili-na-fotbalovych-stadionech-bude-resit-spolecna-pracovni-skupina.aspx>.

Navíc Ministerstvo vnitra v minulosti podporovalo projekty jednotlivých měst, jejichž cílem bylo preventivní působení na diváky, eliminování možnosti propuknutí diváckého násilí. Příkladem takových projektů může být ostravský projekt „Fandíme sportu, fandíme slušně,“ jehož cílem bylo pochopení zvyků a praktik fotbalových fanoušků a následná možnost reakcí na problematické chování, a projekt „Pozitivní fandovství“ uskutečněný v Liberci. V rámci tohoto projektu bylo preventivně působeno na mladé fotbalové fanoušky ve věku 10–20 let, kteří byli do budoucna považováni za rizikovou skupinu, z níž by se mohli vyprofilovat fotbaloví hooligans.¹⁹ Podpora pozitivních akcí pro fanoušky a nabídka volnočasových aktivit jsou jen některé z činností, které byly v rámci programu nabízeny.²⁰

Jednání jednotlivce na určité akci může být silně ovlivněno mnoha faktory. Člověk se stává součástí davu a takové jednání, kterého se dopouští většina, musí být přece správné, případně ospravedlnitelné, touha podílet se na určité aktivitě společně s ostatními může být velice silná. Bohužel ne vždy se jedná o takovou aktivitu, která je v souladu s právem. Je tomu tak z toho důvodu, že pokud se jednatel ocitá na konkrétní akci společně s velkým počtem lidí, dochází u něj k určitému potlačení individuality, člověk ztrácí rozumovou kontrolu a je ovládán emocemi. Často dochází k frustraci, na kterou je reagováno vzrůstající mírou agresivity. Tudíž jednání jednotlivce v této situaci je diametrálně odlišné od jeho běžného jednání. Skutečnost, že spáchání jakéhokoliv trestného jednání bylo pro jednotlivce po celý jeho život nemyslitelné, se mění a může dojít ke spáchání trestného činu. Většinou se ale nejedná o osoby, které by se násilím na stadionu dopustily ojediněle. Skutečně se v dnešní době jedná spíše o jakousi formu zábavy, kdy někteří fanoušci na stadion přicházejí právě proto, aby nějaké nepokoje vyvolali a porvali se. V minulosti byly v Evropě běžné pravidelné vojenské konflikty, v rámci nichž muži mohlivybít svoji agresivitu. Nyní tomu tak není, tak jsou hledány jiné způsoby, v nichž by mohli ventilovat svůj hněv. Jednání na fotbalových stadionech ovšem není tou nejšťastnější volbou! K jakémusi vystřízlivění dochází až při-

---

¹⁹ Jedná se o radikální fanoušky, kteří na fotbalová utkání chodí právě za účelem střetů s fanoušky druhého týmu. Blíže viz. *Historie a současnost fotbalových hooligans*. Publikováno 31. 1. 2012. [cit. 1. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.supporters.cz/clanek/historie-a-soucasnost-fotbalovych-hooligans/3847.html>.

²⁰ *Návrhy opatření k řešení problematiky domácího násilí*. Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR. 2008. [cit. 21. 4. 2014].

liš pozdě.²¹ Častým jednáním, ke kterému dochází, jsou určité typy výtržností, rvačky, poškozování cizí věci, ublížení na zdraví.

4. MEDZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE PŘI SPORTOVNÍCH AKCÍCH

Problematika konání sportovních akcí konaných mezi jednotlivými národními týmy (či na klubové úrovni mezi státy) je blíže upravena usnesením Rady č. 2006/C-322/01,²² které obsahuje konkrétní doporučení pro mezinárodní policejní spolupráci. Je tak přímo na jednotlivých zúčastněných státech, aby každou situaci vyhodnotily a současně s ohledem na individuální potřebnost zajistily taková opatření, aby bylo vhodně reagováno na násilnosti na stadionech. Důraz je kladen na výměnu informací mezi státy, protože pouze díky tomu lze zajistit dostatečná preventivní opatření. Úprava předávání informací, které v sobě zahrnují i důležité osobní údaje, není ze strany Evropské unie vůbec opomíjena. Ba právě naopak. Na tuto činnost je kladen značný důraz. Národní fotbalová informační střediska (v ČR se jedná o Úřad služby kriminální policie a vyšetřování policejního prezidia) jsou v pohotovosti již dlouho před tím, než je dané utkání pořádáno. Nejen pro Českou republiku jsou tak upraveny určité standardy, které je třeba naplňovat, aby spolupráce mezi členskými státy byla optimálně fungující. Základní požadavky se týkají využívání formulářů pro sdílení informací, provádění vyhodnocení výtržností a jejich rozesílání ostatním členským státům, vytvoření databází rizikových příznivců v každé zemi a v neposlední řadě samotné zřízení národního fotbalového informačního střediska a jeho činnost.²³ Usnesení bylo následně aktualizováno v roce 2010 novějším usnesením.²⁴

²¹ MEZNÍKOVÁ, M. *Psychologie chování člověka za mimořádných situací*. Referát na 8. ročníku konference PO „Červený kohout“. České Budějovice. 2005. [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: www.hzscr.cz/soubor/referat-06-doc.aspx.

²² Usnesení Rady č. 2006/C-322/01 ze dne 4. 12. 2006. In: *EUR-Lex* [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:322:0001:0039:EN:PDF>.

²³ Blíže viz: Rozhodnutí Rady 2002/348/SVV, o národních fotbalových informačních střediscích („NFIS“); částečně změněno rozhodnutím Rady 2007/412/SVV ze dne 12. 6. 2007. [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=CS&t=PDF&gc=true&sc=false&f=ST%209924%202010%20INIT>.

²⁴ Usnesení Rady Evropské unie 2010/C 165/01, o aktualizované příručce s doporučeními pro mezinárodní policejní spolupráci a opatřeními k předcházení násilí a výtržnostem

Velice důležitým právním dokumentem je Úmluva Rady Evropy o diváckém násilí a neslušném chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech (dále jen „Úmluva“).²⁵ Úmluva byla přijata v souvislosti s tragickými událostmi, které se staly na belgickém fotbalovém stadionu Heysel v Bruselu, kde se v roce 1985 konalo finále Poháru mistrů evropských zemí mezi FC Liverpoolem a Juventusem Turín. Televizní diváci byli svědky bitky mezi fanoušky, při níž zemřelo 39, převážně italských fanoušků. Jako důsledek počínání anglických rowdies byly anglické kluby na 5 let vyloučeny ze všech soutěží UEFA (Union of European Football Associations).²⁶ Úmluva počítá s tím, že je nezbytné, aby pořadatelé od sebe oddělili členské základny soupeřících fanoušků. Na stadionu je nutné vyčlenit určité sektory a fanoušky stejného týmu umisťovat u sebe. Před zápasem je nezbytné kontrolovat důkladně vstupenky a problematické osoby na utkání vůbec nepustit. Je třeba také opatrně přistupovat k otázce konzumace alkoholických nápojů na stadionech, protože alkohol může být častou pomůckou, která odbourá zábrany, a fanoušci se začnou dopouštět násilí. Proto není vhodné, aby na sportovních utkáních byl podávat tvrdý alkohol, ve větším množství může být problematickým i pivo, ovšem to ke sportování neodmyslitelně patří, proto u nás jeho zákaz na sportovních utkáních je nemyslitelný, a zájem fanoušků o sportovní utkání by do zajista poklesl. Důraz je v rámci úmluvy kladen na spolupráci pořadatelů, zajišťujících vše související s utkáním, a policie.

5. ZÁVĚR

Násilí ve společnosti je problémem, se kterým je třeba se vypořádat. Bohužel v současnosti dochází k eskalaci násilí i při sportovních utkáních. Nejen zákonodárce a orgány činné v trestním řízení, ale také sportovní funkcionáři se snaží tuto situaci řešit. V příspěvku jsem se zaměřila na stávající právní úpravu, která se snaží na tento problém reagovat. Poměrně novou možností, jak tyto osoby postihovat představuje trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní

---

a jejich zvládnání při mezinárodních fotbalových utkáních, které se týkají alespoň jednoho členského státu, ze dne 3. 6. 2010.

²⁵ Evropská úmluva k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště fotbalových zápasech. Rada Evropy, 19. 4. 1985. Praha, MV ČR. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dg4/sport/Source/CONV_2009_120_EN.pdf.

²⁶ HEYSEL. May 29th 1985. Official club website FC Liverpool. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.liverpoolfc.com/history/heysel>.

a jiné společenské akce. Jedná se o sankci, která není příliš častá, ovšem její přírnos spatřuji již v samotné možnosti jejího uložení. Debaty o tom, jak situaci na sportovištích zlepšit jsou nyní velmi aktuální, určité tendence byly přibliženy i v tomto příspěvku. Doufejme, že tedy nezůstane pouze u slibů a jednotlivé zainteresované subjekty se o zajištění bezpečnosti pro běžného sportovního fanouška skutečně zasadí.

Resume: Since the 1st January of 2010 in the Czech Republic, there is a possibility to impose a new special kind of criminal sanction. We can use this sanction in connection with illegal behaviour at especially sports events. I have dealt with practical examples of it, how it works and what could be a problem. I have also focused on judicial decisions. Some responsibility for problems at sport events bears organizers. I have mentioned liabilities of organizers and possibilities to solve some problematic situations. In spite of having new sanction, situation is not sufficient. In our society there are debates about imposing this new sanction more often or being more strict. It is possible that there will be more changes in a short period of time.

Literatura

1. Bezpečí na sportovních utkáních. Manuál pro fotbalové kluby. Vydalo Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor bezpečnostní politiky, 2008. [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: <file:///C:/Users/user/Downloads/Manual-pro-fotbalove-kluby.pdf>.
2. HEYSEL. May 29th 1985. Official club website FC Liverpool. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.liverpoolfc.com/history/heysel>.
3. KODĚRA, P. Soudy nevyužívají naplno zákazy vstupu na stadion pro fotbalové chuligány. Ihned.cz. Převzato: Probační a mediační služba České republiky [online]. Publikováno 1. 4. 2014. [cit. 21.4.2014]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/aktuality/soudy-neyuzivaji-naplno-zakazy-vstupu-na-stadion-pro-fotbalove-chuligany>.
4. MALÍKOVÁ, J. Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. MVCR.cz. [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>.
5. MEZNÍKOVÁ, M. Psychologie chování člověka za mimořádných situací. Referát na 8. ročníku konference PO „Červený kohout“. České Budějovice. 2005. [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: www.hzscr.cz/soubor/referat-06-doc.aspx.

6. Ministerstvo vnitra zahájilo správní řízení s FC Baník Ostrava. MVCR.cz. [cit. 19. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/ministerstvo-vnitra-zahajilo-spravni-rizeni-s-fc-banik-ostrava.aspx>.
7. Násilí na fotbalových stadionech bude řešit společná pracovní skupina. Ministerstvo vnitra ČR [online]. [cit. 1. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/nasili-na-fotbalovych-stadionech-bude-resit-spolcna-pracovni-skupina.aspx>.
8. Návrhy opatření k řešení problematiky domácího násilí. Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR. 2008. [cit. 21. 4. 2014].
9. První fotbalový výtržník dostal zákaz vstupu na stadion. Idnes.cz. Publikováno 13. 6. 2010. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/prvni-fotbalovy-vytrznik-dostal-zakaz-vstupu-na-stadion-pmk-/krimi.aspx?c=A100613_204155_krimi_mad.
10. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 848.
11. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Probační a mediační služba České republiky [online]. [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-zakazu-vstupu/>.
12. Dohoda o spolupráci k zajišťování bezpečnosti a pořádku při fotbalových utkáních ze dne 11. 2. 2013. [cit. 1. 5. 2014]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/dohoda-police-facr-pdf.aspx.
13. Evropská úmluva k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště fotbalových zápasech. Rada Evropy, 19. 4. 1985. Praha, MV ČR. [cit. 23. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.coe.int/t/dg4/sport/Source/CONV_2009_120_EN.pdf.
14. Rozhodnutí Rady 2002/348/SVV o národních fotbalových informačních střediscích („NFIS“); částečně změněno rozhodnutím Rady 2007/412/SVV ze dne 12. 6. 2007. [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=CS&t=PDF&gc=true&sc=false&f=ST%209924%202010%20INIT>.
15. Usnesení Rady č. 2006/C-322/01 ze dne 4. 12. 2006. In: EUR-Lex [právní informační systém]. Úřad pro publikace Evropské unie [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:322:001:0039:EN:PDF>.
16. Usnesení Rady Evropské unie 2010/C 165/01, o aktualizované příručce s doporučeními pro mezinárodní policejní spolupráci a opatřeními k předcházení

- násilí a výtržnostem a jejich zvládnání při mezinárodních fotbalových utkáních, které se týkají alespoň jednoho členského státu, ze dne 3. 6. 2010.
17. Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 6 Tz 57/2011 ze dne 29. 11. 2011. Nejvyšší soud [online]. [cit. 21. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/75538E6D4ACA11E7C1257A4E0068B7BF?openDocument&Highlight=0,z%C3%A1kaz,vstupu,na,sptovn%C3%AD.
  18. Zákon č. 200/1990 Sb., zákon o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 17. 5. 1990. In ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 21. 4. 2014].
  19. Zákon č. 115/2001 Sb., zákon o podpoře sportu, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 28. 2. 2001. In ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 21. 4. 2014].
  20. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 8. 1. 2009. In: ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 21. 4. 2014].
  21. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. 2. 2012. In ASPI [právní informační systém]. WoltersKluwer ČR [cit. 23. 4. 2014].

Kontakt

Mgr. Tereza Konečná

Masarykova univerzita v Brně

Právnícká fakulta

Veveří 70

602 00 Brno

Česká republika

TKonecna@email.cz

PEŇAŽNÝ TREST AKO SANKCIA UKLADANÁ FYZICKÝM A PRÁVNICKÝM OSOBÁM¹

Financial Penalty as a Sanction Imposed on Natural and Legal Persons²

Andrea Gregušová

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá analýzou trestnoprávných a vybraných kriminologických aspektov peňažného trestu, ktorý predstavuje jednu z alternatív k trestu odňatia slobody pri trestnej zodpovednosti fyzických osôb. Autorka v príspevku zároveň poukazuje na špecifiká, povahu a účel peňažného trestu ako sankcie, ktorá je ukladaná právnickým osobám, keďže tento druh trestu má v sankčnom systéme právnických osôb svoje významné postavenie.

Kľúčové slová: peňažný trest, sankcia, alternatívne tresty, fyzická osoba, právnická osoba, trestná zodpovednosť právnických osôb.

Abstract: The article deals with analysis of selected criminal and criminological aspects of the financial penalty as one of the alternatives to imprisonment, which is connected with criminal liability of natural persons. Author of this article also points out on the specifics, fundamentals and purpose of the financial penalty as a sanction imposed on legal entities, because this penalty has important position in sanctions system of legal entities.

Key words: financial penalty, sanction, alternative punishments, natural person, legal entity, criminal liability of legal entities.

---

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² This work was supported by the Agency for Research and Development under the contract no. APVV-0179-12.

1. PEŇAŽNÝ TREST AKO SANKCIA UKLADANÁ FYZICKÝM OSOBÁM

Peňažný trest na rozdiel od trestu povinnej práce a trestu domáceho väzenia bol do slovenského právneho poriadku zaradený ako druh trestu už v ustanoveniach zákona č. 140/1961 Zb. Trestného zákona v znení neskorších predpisov. Jeho zaradenie do taxatívneho výpočtu jednotlivých druhov trestov neovplyvnila rekodifikácia trestného práva, ktorej výsledkom bola okrem iného aj úprava podmienok aplikácie nových druhov alternatívnych trestov. V súčasnosti sú podmienky ukladania peňažného trestu, jeho premena na trest odňatia slobody ako aj ďalšie jeho obsahové aspekty upravené v ustanoveniach § 56 až § 57 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“). Postup pri výkone peňažného trestu je upravený v ustanoveniach § 429 až § 432 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov a § 79b vyhlášky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špeciálny súd a vojenské sudy v znení neskorších predpisov. Podmienky uloženia peňažného trestu mladistvému sú upravené v ustanoveniach § 114 až § 116 Trestného zákona.

Peňažný trest je špecifický druh trestu, ktorý nemá výhradne povahu alternatívneho trestu vo vzťahu k trestu odňatia slobody. Najmä vzhľadom na to, že ho súd môže uložiť, za zákonom stanovených podmienok, ako trest samostatný, ale zároveň aj popri inom treste, resp. popri treste odňatia slobody. Trest domáceho väzenia a trest povinnej práce, ako alternatívne tresty v užšom slova zmysle, nemožno pri aplikácii zásady nezlučiteľnosti trestov a vychádzajúc z ich samotnej povahy uložiť popri treste odňatia slobody, čím je o to viac zvýraznená ich alternatívna povaha. Peňažný trest predstavuje ujmu na majetku odsúdeného, pričom jeho primárnym účelom je postihnúť snahu páchatela získať neoprávnený prospech, a to odčerpaním finančných prostriedkov získaných priamo trestnou činnosťou alebo tých prostriedkov, ktoré by mohli byť použité na páchanie ďalšej trestnej činnosti.³ Tým sa prejavuje najmä zábranná funkcia peňažného trestu.⁴ Na tieto prípady sa predovšetkým aplikuje ustanovenie § 56 ods. 1 Trestného zákona a peňažný trest súd uloží spravidla popri treste odňatia slobody. Z týchto dôvodov je jeho aplikácia relevantná najmä

³ ŠČERBA, F. *Alternatívni tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, str. 245.

⁴ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana (kriminologický pohled na terciární prevenci)*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, str. 144.

pri postihu trestných činov proti majetku, hospodárskych trestných činov, ale aj trestných činov všeobecne nebezpečných a trestných činov proti poriadku vo verejných veciach.⁵

Peňažný trest ako trest uložený samostatne prichádza do úvahy pri trestných činoch menej závažnej povahy, pričom jeho alternatívnu povahu vo vzťahu k trestu odňatia slobody, v pravom slova zmysle, upravuje § 56 ods. 2 Trestného zákona. Ustanovenie Trestného zákona vytvára pomerne široký priestor súdu pre jeho aplikáciu, a to po zhodnotení povahy a závažnosti trestného činu, osoby a pomerov páchatela, pričom snaha páchatela o získanie majetkového prospechu nie je rozhodujúca. Podľa § 56 ods. 2 Trestného zákona „Bez splnenia podmienok uvedených v odseku 1 môže súd peňažný trest uložiť, ak ho ukladá za prečin a vzhľadom na povahu spáchaného prečinu a možnosť nápravy páchatela trest odňatia slobody neukladá.“ Toto ustanovenie rozširuje možnosti uloženia peňažného trestu aj na postih trestných činov, ktoré neboli spáchané úmyselne alebo takých trestných činov, ktoré síce boli spáchané úmyselne, ale opomínajúc ziskuchtivosť páchatela, čím sa do popredia dostáva už jeho zmienená alternatívna povaha k trestu odňatia slobody.⁶

Ščerba poukazuje na určitý rozdiel medzi českou a slovenskou právnou úpravou podmienok pre uloženie peňažného trestu, ktorý demonštruje na nasledujúcom príklade: v zmysle českej právnej úpravy možno pre trestný čin ohrozenia pod vplyvom návykovej látky popri treste odňatia slobody (vrátane podmienenečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody) uložiť aj peňažný trest, podľa slovenského Trestného zákona by vyššie uvedená kumulácia nebola možná, a to vzhľadom na to, že spáchaním trestného činu nedôjde k získaniu majetkového prospechu a pokiaľ súd pristúpi k uloženiu trestu odňatia slobody, napriek tomu že ide o prečin (§ 289 ods. 1 ods. 2 Trestného zákona) nebude splnená podmienka pre uloženie peňažného trestu podľa § 56 ods. 2 Trestného zákona t.j. „ak súd neukladá trest odňatia slobody.“⁷

Podľa názorov odbornej verejnosti by alternatívne tresty mali minimalizovať, aj keď nie úplne vylúčiť krátkodobé tresty odňatia slobody a ich aplikácia by mala prichádzať do úvahy najmä v prípadoch, kedy súd pristupoval práve k uloženiu krátkodobých trestov odňatia slobody.⁸ Peňažný trest predstavuje

---

⁵ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 423.

⁶ Tamtiež, s. 425.

⁷ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* Praha: Leges, 2011, str. 266.

⁸ HRUDKA, J. *Místo mediace a alternativního řešení trestních věcí v sociální prevenci kriminality.* In *Bezpečnostní teorie a praxe*, 2007, č. 4, str. 83.

takúto alternatívu takmer vo všetkých krajinách kontinentálnej Európy. Nezkusil sa domnieva, že jeho aplikácia je pomerne široká, pričom peňažný trest sa ukladá najmä vtedy ak má súd za to, že v konkrétnom prípade je žiaduce uloženie trestu, skôr ako probácia, avšak prísnejšia sankcia nie je potrebná.⁹

Výhodou uloženia alternatívneho trestu na rozdiel od podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody je aj jeho vplyv na samotné zahľadanie odsúdenia, ku ktorému v zmysle (§ 92 ods. 2 Trestného zákona) dochádza jeho vykonaním, čo môže mať zásadný vplyv na ďalšie začlenenie odsúdeného do spoločnosti a to najmä pri hľadaní zamestnania.

Uloženie peňažného trestu je spojené aj so zásadnou nevýhodou, pretože nepostihuje len samotného páchatela, ale tiež ďalšie osoby voči ktorým môže mať páchatel záväzky, napríklad aj samotného poškodeného. Obmedzenie uplatnenia zásady personality trestu je však spojené aj s ukladaním iných druhov trestov, preto ho nemožno považovať za ojedinelé. Aj keď v konečnom dôsledku účinky uloženia jednotlivých druhov trestov sa líšia.

1.1. Výmera peňažného trestu a jeho premena

Výmera peňažného trestu nie je obmedzená hodnotou majetkové prospěchu získaného posudzovanou trestnou činnosťou. Peňažným trestom možno postihnúť aj majetok, ktorý páchatel nadobudol legálnou cestou.¹⁰ Výmera peňažného trestu v zmysle ustanovení Trestného zákona je však obmedzená hornou a dolnou hranicou, a to od 160 EUR do 331 930 EUR. Podľa zákona č. 141/1961 Zb. Trestného zákona v znení neskorších predpisov bola jeho horná hranica výrazne nižšia ako v súčasnosti, súd mohol uložiť odsúdenému peňažný trest od 5 000 Sk do 5 000 000 Sk.

Mnohé právne poriadky kontinentálneho právneho systému vychádzajú pri určovaní výmery výšky peňažného trestu z modelu tzv. denných sadziieb. Tento bol zavedený aj do českej právnej úpravy, a to rekodifikáciou českého Trestného zákoníka z roku 2009. Podstata nového systému denných sadziieb spočíva v tom, že súd v rámci zákonného rozpätia stanoví počet denných sadziieb, pri ktorých zohľadňuje povahu a závažnosť činu, pričom prihliada aj na osobu páchatela a následne stanoví výšku dennej sadzby, pri ktorej zohľadňuje osobné a majetkové pomery páchatela. Výsledná výška peňažného trestu potom predstavuje súčin stanoveného počtu denných sadziieb a výšku jednej dennej

⁹ NEZKUSIL, J. *K problematice alternativ trestu odnětí svobody*. In *Trestní právo*. ISSN 1214-3758. 2009. č. 7–8. str. 10.

¹⁰ R 51/88 – I.

sadzby.¹¹ Počet denných sadziieb sa môže pohybovať v rozmedzí od 20 do 730 celých denných sadziieb a výška dennej sadzby od 100 Kč a najviac 50 000 Kč. Celková výmera peňažného trestu sa tak pohybuje v rozpätí od 2000 Kč do 36 500 000 Kč. Z vyššie uvedenej koncepcie vychádza aj právna úprava vo Švédsku, Španielsku či Dánsku. Práve Dánsko je jednou z krajín kontinentálneho právneho systému, v ktorej je peňažný trest jednou z najaplikovateľnejších sankcií. Koncepcia ukladania peňažného trestu taktiež vychádza z modelu denných sadziieb. Počet denných sadziieb závisí od druhu a závažnosti trestného činu, ale tiež od osoby páchatela (pričom sa zohľadňujú jeho osobné, sociálne pomery, ale aj pohnútky páchatela). Výška dennej sadzby sa odvodzuje od priemerných denných príjmov páchatela, pričom sa skúmajú aj jeho životné pomery, majetok, vyživovacie povinnosti atď.¹²

Tieto kritéria zohľadňuje súd aj pri koncepcii výmery peňažného trestu podľa slovenskej právnej úpravy, avšak nie vždy môže byť zrejmé, v akej miere. Zároveň absentuje v Trestnom zákone ustanovenie v akom rozsahu a na ktoré z atribútov je súd povinný pri rozhodovaní o výške peňažného trestu prihliadať, a preto môže byť určenie jeho výšky v každom konkrétnom prípade o to komplikovanejšie. Odborná verejnosť sa preto jednoznačne prikláňa k modelu tzv. denných sadziieb ako koncepcie, ktorá je považovaná za transparentnejší spôsob výmery peňažného trestu tak vo vzťahu k odsúdenému ako aj vo vzťahu k verejnosti.

Poznatky z praxe poukazujú na tú skutočnosť, že značná časť odsúdených, ktorým bol uložený peňažný trest sa jeho zaplateniu často úmyselne vyhýba, prípadne splnenie povinnosti rôznym spôsobom zdržuje prípadne môže dochádzať k machináciám s majetkom odsúdeného. Dôkazy o úmyselnom zmaření výkonu peňažného trestu je často veľmi náročné zaobstarať.¹³ V tejto súvislosti má významné postavenie práve inštitút náhradného trestu, podľa § 57 ods. 3 Trestného zákona „*Ak súd ukladá peňažný trest, ustanoví pre prípad, že by výkon peňažného trestu mohol byť úmyselne zmařený, náhradný trest odňatia slobody až na päť rokov. Náhradný trest nesmie spolu s uloženým trestom odňatia slobody presahovať zákonom dovolenú hranicu trestnej sadzby.*“ Negatívom

---

¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 783.

¹² SOUKUP, P. *Peněžitý trest*. In *Trestní právo*. ISSN 1211-2860. 2007. č. 9, str. 29.

¹³ ČERNÍKOVÁ, V. *Sociální ochrana (kriminologický pohled na terciární prevenci)*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, str. 144.

súčasne nastavenej právnej úpravy je najmä tá skutočnosť, že pri premene peňažného trestu na trest odňatia slobody môžu nastúpiť všetky nevýhody krátkodobých nepodmienečných trestov odňatia slobody, ktoré majú byť práve aplikáciou alternatívnych trestov obmedzené.¹⁴

Český Trestný zákoník v tejto súvislosti rovnako upravuje koncepciu náhradného trestu odňatia slobody, ale zároveň v § 69 ods. 3 upravuje, že v prípade ak páchatel v stanovenej lehote peňažný trest nevykoná, môže ho súd premeniť na trest domáceho väzenia alebo na trest všeobecne prospešných prác.

Z podobného kontextu vychádza aj právna úprava peňažného trestu v Španielsku. Premena peňažného trestu je rozšírená nielen na trest odňatia slobody, ale aj na trest povinnej práce. Za nadbytočné mnohí odborníci označujú ustanovenie, ktoré upravuje, že v dôsledku premeny peňažného trestu dochádza k zániku povinnosti platby peňažného trestu. V zmysle španielskej právnej úpravy jedna nezaplatená denná sadzba zodpovedá jednému dňu trestu povinnej práce. Podmienkou uloženia tohto náhradného trestu je súhlas odsúdeného.¹⁵

Aj takáto koncepcia premeny peňažného trestu v podmienkach Slovenskej republiky by mohla byť zdrojom inšpirácie pre slovenského zákonodarcu a náhradný trest povinnej práce by mohol posilniť alternatívy k trestu odňatia slobody, čím by sa mohol stať vo väčšej miere využívaným. Významné postavenie pri zabezpečení riadneho výkonu peňažného trestu, majú aj probační a mediační úradníci, ktorí okrem iného môžu poskytnúť významnú pomoc odsúdenému. Môžu zisťovať majetkové pomery odsúdeného, prípadne zmeny či dodržiavanie režimu platieb v pravidelných mesačných splátkach.¹⁶

¹⁴ SOTOLÁŘ, A. – PŮRY, F. – ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 339.

¹⁵ SOUKUP, P. *Peněžitý trest*. In *Trestní právo*. ISSN 1211-2860. 2007. č. 9, str. 29.

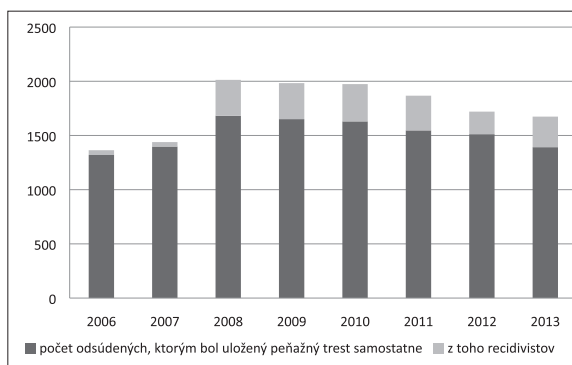
¹⁶ DEMETER, M. *Peňažný trest ako významná alternatíva k trestu odňatia slobody v probačnej a mediačnej službe a činnosť probačného a mediačného úradníka pri kontrole jeho výkonu*. In *Justičná revue*. 60, 2008. č. 3, str. 444.

1.2. Aplikácia peňažného trestu v podmienkach Slovenskej republiky

rok	počet odsúdených, ktorým bol uložený peňažný trest samostatne	z toho recidivistov
2006	1 320	44
2007	1 398	41
2008	1 682	331
2009	1 651	332
2010	1 630	344
2011	1 547	320
2012	1 512	208
2013	1 392	282
Σ	12 132	1 902
priemer	1 516,5	237,75

Tabuľka č. 1: Tabuľka vyjadrujúca počet odsúdených, ktorým bol uložený peňažný trest samostatne a z toho počet recidivistov.

Zdroj: Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

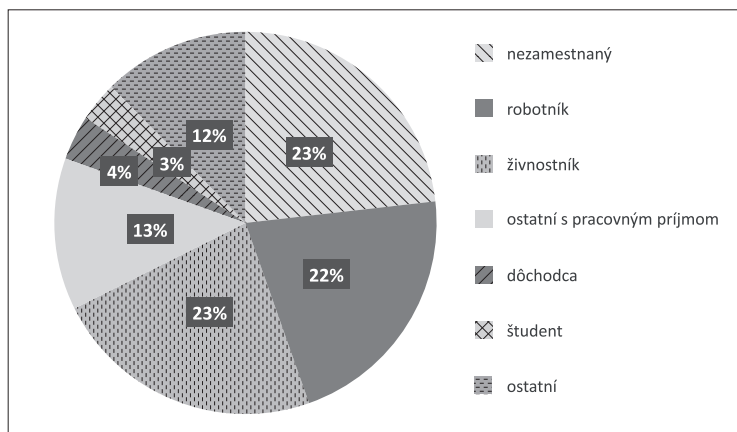
Graf č. 1: Graf vyjadrujúci počet odsúdených, ktorým bol uložený peňažný trest samostatne a z toho počet recidivistov.

Zroj: Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

rok	celková výška peňažného trestu, ktorý bol uložený samostatne	priemerná výška peňažného trestu, ktorý bol uložený samostatne	počet odsúdených
2006	514 138,00 €	389 €	1320
2007	568 059,00 €	406 €	1398
2008	743 615,00 €	442 €	1682
2009	988 973,00 €	599 €	1651
2010	769 083,00 €	471 €	1630
2011	770 456,00 €	498 €	1547
2012	765 500,00 €	506 €	1512
2013	812 150,00 €	583 €	1392

Tabuľka č. 2: Tabuľka vyjadrujúca celkovú výšku peňažného trestu, ktorý bol uložený samostatne a jeho priemernú výšku za obdobie rokov 2006–2013.

Zdroj: Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

Graf: Graf vyjadrujúci percentuálny podiel odsúdených, ktorým bol uložený peňažný trest samostatne za obdobie rokov 2006–2013 podľa sociálnej skupiny.

Zdroj: Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

Z analýzy štatistických údajov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky vyplýva, že celkový počet odsúdených, ktorým bol uložený peňažný trest samostatne, od roku 2006 až do roku 2013, predstavuje 12 132 osôb. V rokoch 2006 až 2008 ukladanie peňažného trestu zaznamenalo stúpajúcu tendenciu, pričom v nasledujúcom období začal počet odsúdených klesať. Peňažný trest je ukladaný v značnej miere prvopáchateľom, pričom s poukazom na spracované štatistické údaje, súd v prípade recidívy nepristupuje opakovane k jeho uloženiu. V porovnaní s trestom povinnej práce, ktorý bol v roku 2013 uložený 3 582 odsúdeným a je v podmienkach Slovenskej republiky jedným z najvyužívanejších alternatívnych trestov, bol peňažný trest súdom uložený samostatne 1392 odsúdeným. Najmenej aplikovaný zostáva trest domáceho väzenia, ktorý bol v roku 2013 uložený 21 odsúdeným.

Z hľadiska výmery výšky peňažného trestu možno poukázať na rok 2009, kedy celková výška uložených peňažných trestov predstavovala 988 973,00 € na 1651 odsúdených. Peňažný trest bol v podmienkach Slovenskej republiky za obdobie rokov 2006–2013 najčastejšie uložený pre trestné činy krádeže podľa § 212 Trestného zákona, výtržníctva podľa § 364 Trestného zákona, ublíženia na zdraví § 155–§ 158 Trestného zákona a marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa § 348 Trestného zákona.

Významným kriminologickým aspektom ukladania peňažného trestu je kritérium zaradenia odsúdeného do konkrétnej sociálnej skupiny, pretože diferencuje pôsobenie aplikácie účinkov peňažného trestu na odsúdených z rôznych spoločenských skupín. U niektorých páchatelov sa môže odstrašujúci účinok peňažného trestu efektívne prejavíť už v prípadoch, keď výmera trestu zásadne neprekročila jeho spodnú hranicu. Na druhej strane na ďalšiu skupinu odsúdených výmera peňažného trestu blížiac sa k hornej hranici nemusí predstavovať citelný zásah do spoločenského statusu.¹⁷ Zaujímavým ukazovateľom je vyjadrenie percentuálneho podielu odsúdených, ktorým bol uložený peňažný trest samostatne, pretože až v 23 % prípadoch ide o odsúdených, ktorí sú nezamestnaní. Nasleduje kategória robotníkov alebo živnostníkov v podobnom percentuálnom pomere. Je otáznе či aplikácia peňažného trestu na skupinu nezamestnaných odsúdených neohrozuje jeho výkon a tým v podmienkach Slovenskej republiky opäť pristupujeme k aplikácií ustanovení o premene peňažného trestu na trestu odňatia slobody v jeho krátkodobej výmere, ktorá v súčasnosti spoločnosťou označovaná ako neefektívna.

---

¹⁷ SOUKUP, P. *Peněžitý trest*. In *Trestní právo*. ISSN 1211-2860. 2007. č. 9, str. 24.

2. PEŇAŽNÝ TREST AKO SANKCIA UKLADANÁ PRÁVNICKÝM OSOBÁM

Peňažný trest ako druh sankcie má svoje významné postavenie aj v sankčnom systéme právnických osôb. A práve problematika zavedenia pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb do slovenského právneho poriadku sa stáva opäť aktuálnou témou. Komisia zriadená Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, v decembri 2013, predložila do medzirezortného pripomienkového konania návrh osobitného právneho predpisu o trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej len „návrh zákona“), ktorý predstavuje reakciu na neefektívne uplatňovanie ochranných opatrení zhabanie majetku podľa § 83a Trestného zákona a zhabanie peňažnej čiastky podľa § 83b Trestného zákona. Zároveň návrh zákona reaguje na medzinárodné záväzky Slovenskej republiky ukladať právnickým osobám primerané, odstrašujúce a účinné sankcie. Cieľom zavádzania pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb do právnych poriadkov štátov kontinentálneho právneho systému je najmä individuálna a generálna prevencia protiprávneho konania, ktorá má odradiť právnickú osobu od páchania ďalšej trestnej činnosti a rovnaký účinok by mala mať na ostatné právnické osoby, ktoré by za určitých podmienok mohli byť trestne zodpovedné.¹⁸ Dôležitým atribútom zavedenia pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb je samotné kreovanie efektívneho sankčného systému právnických osôb.

Trestná zodpovednosť právnických osôb, upravená v právnych poriadkoch krajín kontinentálneho právneho systému, je budovaná na dvojakej koncepcii ich sankcionovania. Sankčný systém je založený buď na jedinej sankcii, a to v podobe peňažného trestu, resp. peňažnej pokuty alebo na pluralite trestných sankcií.¹⁹

Prvá koncepcia sankcionovania právnických osôb je presadzovaná napríklad v Holandsku, Dánsku alebo Rakúsku. Peňažný trest je jedinou trestnou sankciou, ktorú možno uložiť právnickej osobe aj podľa švajčiarskeho trestného práva. Výška uloženého trestu je v týchto podmienkach limitovaná do

¹⁸ PROKEINOVÁ, M. *Sankčná zodpovednosť právnických osôb*. In *Trestná zodpovednosť právnických osôb*. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009. Bratislava: Eurokódex, 2009, str. 238.

¹⁹ JELÍNEK, J. – HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob*. Komentář s judikaturou. 2. vydanie. Praha: Leges, 2013, s. 121–122.

5 miliónov švajčiarskych frankov.²⁰ Nevýhodou takto vytvorenej koncepcie sankcionovania právnických osôb je najmä tá skutočnosť, že súdu neposkytuje dostatočne širokú škálu sankcií a na to nadväzuje absencia možnosti súdu zohľadniť okolnosti každého jednotlivého prípadu pri voľbe adekvátnej sankcie. Možno však poukázať aj na ďalší zásadný problém, ktorý vychádza práve z majetkovej povahy peňažného trestu. V prípade ak by nebolo možné postihnúť žiadny majetok právnickej osoby absentovala by úprava iného alternatívneho postihu.²¹

Na rozdiel od vyššie uvedenej koncepcie návrh zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb je budovaný na pluralite trestných sankcií a vychádza z dualistickej koncepcie, t.j. z možnosti súdu uložiť právnickej osobe tresty a ochranné opatrenie. Výpočet druhov trestov je obdobný ako výpočet trestov podľa českej právnej úpravy, t.j. podľa zákona č. 418/2011 Sb. o trestní zodpovednosti právnických osôb a řízení proti nim (ďalej len „čTZPO“), ktorý sa stal účinnou súčasťou českého právneho poriadku od 1. 1. 2012. Podľa § 10 návrhu zákona za spáchaný trestný čin môže súd uložiť právnickej osobe nasledujúce tresty:

- a) trest zrušenia právnickej osoby,
- b) trest prepadnutia majetku,
- c) trest prepadnutia veci,
- d) peňažný trest,
- e) trest zákazu činnosti,
- f) trest zákazu prijímať verejné dotácie alebo subvencie,
- g) trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní,
- h) trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

Jedným z najfrekvencovanejšie ukladaným trestom právnickým osobám, v prípade pluralitnej koncepcie sankcionovania právnických osôb, je práve peňažný trest. Peňažný trest má výlučnú povahu majetkového plnenia, ktoré je právnická osoba povinná zaplatiť štátu v stanovenej výške, bez možnosti náhrady v akomkoľvek ekvivalente. Výrazným prvkom peňažného trestu je jeho intenzívna závislosť na majetkových pomeroch právnickej osoby, ktoré sa podobne ako u páchatelov, ktorým je fyzická osoba líšia a ktoré ovplyvňujú vymožitelnosť trestu. Peňažný trest možno uložiť ako trest samostatný alebo popri inom druhu trestu s výnimkou trestu prepadnutia majetku, pretože ich

---

²⁰ STRÉMY, T. *Trestná zodpovednosť právnických osôb vo Švajčiarsku*. In *Trestnéprávní revue*. roč. 11, 2012, č. 7–8, str. 179.

²¹ ŠÁMAL, P. *K trestnéprávní odpovědnosti právnických osob*. In *Bulletin advokacie*. 2011, č. 11., str. 22.

dôsledky by sa prelínali a keďže oba druhy trestov majú majetkovú povahu ich kumulatívne uloženie by bolo jednoznačne kontraproduktívne.

Majetková povaha peňažného trestu môže plniť svoj účel obdobne ako v prípadoch keď je peňažný trest uložený fyzickej osobe. Jeho primárnym účelom bude postihnúť majetkový prospech právnickej osoby, ktorý nadobudla trestnou činnosťou, a to v prípade ak tento prospech nemožno odčerpať inak (napr. uložením trestu prepadnutia veci). Ide o prípady, keď právnická osoba spáchala trestný čin majetkovej povahy alebo prejavila snahu o získanie neoprávneného prospechu, prípadne môže ísť o prípady negatívneho vzťahu právnickej osoby k nedotknuteľnosti cudzieho majetku, napríklad v podobe nehospodárneho nakladania s cudzou vecou.²²

Ďalší okruh trestných činov, pri uložení ktorých môže mať uloženie peňažného trestu opodstatnenie sú trestné činy, ku ktorým páchatel potrebuje určité finančné prostriedky, aj keď tieto trestné činy nemajú výlučne majetkovú povahu, môžu byť spáchané v dôsledku korupčných aktivít. V týchto prípadoch teda dochádza výkonom uloženého peňažného trestu k odčerpaniu finančných prostriedkov, ktoré môžu byť potrebné pre páchanie ďalšej trestnej činnosti.

Podľa § 15 návrhu zákona „*Súd môže uložiť právnickej osobe peňažný trest vo výške od 800 EUR do 1 600 000 EUR.*“ Navrhovaná slovenská právna úprava peňažného trestu sa obmedzuje sa iba stanovenie výšky peňažného trestu bez súčasnej úpravy podmienok pre jeho ukladanie. V tejto súvislosti je nutné poukázať na ustanovenie § 1 ods. 2 návrhu zákona podľa ktorého „*ak tento zákon neustanovuje inak, na trestnú zodpovednosť právnickej osoby a sankcie ukladané právnickým osobám sa vzťahuje Trestný zákon a na konanie proti právnickej osobe Trestný poriadok, ak to povaha veci nevyklučuje.*“ Aplikácia ustanovení Trestného zákona o peňažnom treste je značne obmedzená najmä vzhľadom na tú skutočnosť, že v dôvodovej správe k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb sa uvádza, že peňažný trest bude možné uložiť za každý trestný čin uvedený v rámci taxatívneho výpočtu podľa § 3 návrhu zákona.²³ Preto možno konštatovať, že ide o pomerne univerzálny druh trestu. Navrhované zákonné ustanovenie neformuluje povinnosť súdu uložiť peňažný trest iba v prípadoch, keď prejavila právnická osoba snahu získať pre seba alebo iného majetkový prospech, zároveň nie je nevyhnutné aby právnická osoba vôbec akýkoľvek majetkový prospech dosiahla. Aj keď ako bolo uvedené vyššie,

²² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 368.

²³ Dôvodová správa k návrhu zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb.

primárnym účelom uloženého peňažného trestu bude práve tento postihnúť. Domnievam sa, že pre legislatívnu čistotu a zabráneniu vzniku nejednotných výkladov by bolo vhodné priamo do konkrétneho ustanovenia formulovať zákonnú možnosť súdu uložiť právnickej osobe peňažný trest pre všetky trestné činy zaradené v taxatívnom výpočte.

Česká právna úprava formuluje zákonnú podmienku pre uloženie peňažného trestu nasledovne, podľa § 18 ods. 1 čTZPO *„Môže peňažný trest súd uložiť právnickej osobe, ak ju odsudzuje za úmyselný trestný čin alebo trestný čin spáchaný z nedbanlivosti. Uloženie peňažného trestu nesmie byť na ujmu práv poškodeného.“* Zo zákonnej formulácie jednoznačne vyplýva, že právnickej osobe možno uložiť peňažný trest pre všetky trestné činy, ktorých sa môže dopustiť (§ 7 čTZPO) bez ohľadu na to či v zmysle českej právnej úpravy uloženie tohto trestu za spáchaný trestný čin umožňuje uložiť osobitná časť českého Trestného zákona (táto totiž ustanovuje druhy trestov, ktoré možno uložiť za spáchaný trestný čin). Ďalšou špeciálnou požiadavkou, ktorá je formulovaná priamo v zákonom ustanovení českej právnej úpravy je, že jeho uloženie nesmie byť na ujmu práv poškodeného, ide o premietnutie zásady zohľadnenia práv a oprávnených záujmov poškodeného priamo do zákonných predpokladov pre uloženie konkrétneho trestu. Súd bude pri ukladaní peňažného trestu prihliadať najmä na okolnosti prípadu, majetkové pomery právnickej osoby, na počet poškodených a výšku ich nárokov a vzhľadom na to peňažný trest neuloží alebo obmedzí jeho výmeru.

Okrem zákonnej formulácie podmienok pre uloženie peňažného trestu právnickej osobe podľa návrhu zákona je nevyhnutné riešiť otázku, ktoré ďalšie ustanovenia Trestného zákona možno aplikovať pri peňažnom treste pri trestnej zodpovednosti právnických osôb. Z všeobecnej časti Trestného zákona sa uplatní ustanovenie § 57 ods. 1 podľa ktorého súd peňažný trest neuloží, ak je zrejmé, že ho odsúdený nebude môcť zaplatiť. Pri skúmaní tejto podmienky uloženia peňažného trestu je nevyhnutné zisťovať aj záväzky trestne zodpovednej právnickej osoby, rozsah a povinnosti vo vzťahu k náhrade škody alebo nemajetkovej ujmy, resp. k vydaniu bezdôvodného obohatenia, ktoré majú prednosť pred uložením peňažného trestu. Ak je však možné aby bol výkon peňažného trestu zabezpečený prostredníctvom splátok, je potrebné zohľadniť príslušné ustanovenia Trestného zákona. Zároveň možno aplikovať ustanovenie § 57 ods. 2 Trestného zákona, podľa ktorého zaplatená suma peňažného trestu pripadá štátu. Pochopiteľne nemôže dôjsť k aplikácii ustanovenia o náhradnom treste odňatia slobody podľa § 57 ods. 3 Trestného zákona, keďže trest odňatia slobody ako druh trestu pri trestnej zodpovednosti

právnických osôb neprichádza do úvahy. Náhradný trest odňatia slobody súd pri trestnej zodpovednosti fyzických osôb ustanovuje pre prípad, ak by mohol byť výkon peňažného trestu úmyselne zmarený. V tejto súvislosti nastáva otázka aká náhradná sankcia by prichádzala do úvahy pri trestnej zodpovednosti právnických osôb a či by bolo účelné v rámci úvah „de lege ferenda“ ako náhradný trest zvoliť trest zrušenia právnickej osoby.

V zmysle českej právnej úpravy možno uvažovať o tom, či sa pri ukladaní peňažného trestu právnickej osobe uplatní ustanovenie § 67 ods. 3 českého Trestního zákoníka, podľa ktorého môže byť peňažný trest uložený ako samostatný trest vtedy, ak vzhľadom k povahe a závažnosti trestného činu, osobe a pomerom páchatela uloženie iného trestu nie je potrebné. Žatecká a Kalvodová sa domnievajú, že v tomto prípade sa zohľadní samotná povaha veci, tak ako ju majú na mysli úvodné ustanovenia zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb, pretože peňažný trest ako typická sankcia pre právnické osoby by mala byť ukladaná samostatne bez stanovenia ďalších obmedzujúcich podmienok.²⁴ Uloženie peňažného trestu pri trestnej zodpovednosti právnických osôb v tomto zmysle teda nie je limitované ustanoveniami českého Trestného zákoníka. V zmysle českej právnej úpravy neprichádzajú do úvahy ustanovenia o premene peňažného trestu na trest domáceho väzenia alebo trest povinnej práce, keďže tieto druhy trestov podobne ako trest odňatia slobody pri trestnej zodpovednosti právnických osôb neprichádzajú do úvahy (§ 69 ods. 2 Trestního zákoníka).

2.1. Výmera peňažného trestu

Systéme denných sadziieb pri výmere peňažného trestu bol premietnutý aj do ustanovení českého zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Zákon teda neupravuje dolnú a hornú hranicu výšky peňažného trestu podobne ako v slovenskej právnej úprave. Pokiaľ ide o samotnú výmeru peňažného trestu v Českej republike, v ustanovení § 18 ods. 2 čTZPO je obsiahnutá špeciálna úprava rozpätia dennej sadzby, ktorá predstavuje 1 000 Kč a najviac 2 000 000 Kč (ide o odchýlku od návrhu zákona z roku 2004, v ktorom bola maximálna denná sadzba stanovená na 1 000 000 Kč).²⁵ Kým výška dennej sadzby je predme-

²⁴ KALVODOVÁ, V. – ŽATECKÁ, E. *Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb*. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013, str. 1127.

²⁵ NOVÁČKOVÁ, S. *Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut)*. In Trestněprávní revue. 2011, č. 4, str. 100.

tom osobitnej právnej úpravy, počet denných sadziieb nie je v čTZPO výslovne upravený. Použijú sa teda všeobecné ustanovenia § 68 ods. 1 Trestného zákonníka, podľa ktorého sa peňažný trest ukladá v celých denných sadzbách, ktoré predstavujú najmenej 20 a najviac 730 denných sadziieb. Kritérium pre určenie výšky dennej sadzby sú majetkové pomery právnickej osoby a kritériom pre stanovenie počtu denných sadziieb je povaha a závažnosť trestného činu. Aplikáciou postupu pre výmeru peňažného trestu, možno konštatovať, že maximálna výška peňažného trestu uloženého právnickej osobe v Českej republike teda môže predstavovať až 1 460 000 000 Kč, t.j. cca 57 031 000 EUR. Pre porovnanie uvádzam maximálnu výšku peňažného trestu v Slovenskej republike 1 600 000 EUR, v Poľsku 1 200 000 EUR, v Nemecku 1 000 000 EUR alebo vo Fínsku 850 000 EUR. Na základe vyššie uvedeného porovnania možno konštatovať, že maximálna výška peňažného trestu v Českej republike je mimoriadne vysoká.²⁶

Napriek tomu, že peňažný trest je pomerne univerzálnym trestom, podľa Kalvodovej, nie vždy bude uloženie peňažného trestu s ohľadom na majetkové pomery právnickej osoby a záujmy poškodených či iných osôb. Podľa Klátika uloženie peňažného trestu právnickej osobe, môže výrazne postihnúť samotných akcionárov alebo spoločníkov, pretože jeho výkonom dochádza k úbytku majetkovej podstaty právnickej osoby, ale aj tretie osoby, ktoré neparticipovali na páchaní trestnej činnosti napr. veritelia obchodnej spoločnosti, pretože môže dôjsť k ohrozeniu platobnej schopnosti plniť svoje záväzky tak voči veriteľom ako aj voči zamestnancom, čo môže mať zásadný vplyv na ďalšie pôsobenie spoločnosti. Navyše výnosy z uloženého peňažného trestu by predstavovali príjem štátneho rozpočtu a neuspokojil by nároky poškodených.²⁷ Súd bude preto pri ukladaní peňažného trestu zisťovať napríklad výšku vlastného kapitálu, výšku pohľadávok, vlastníctvo hnutelných alebo nehnuteľných vecí, cenných papierov atď. Jelínek a Herczeg uvádzajú, že rozhodujúca bude celková ekonomická situácia právnickej osoby nielen jej aktuálny majetok.²⁸ Je zrejmé, že pokiaľ by súd uložil peňažný trest bez prihliadnutia na oprávnené nároky poškodených, mohlo by samotné rozhodnutie súdu skomplikovať a dokonca

---

²⁶ KALVODOVÁ, V. – ŽATECKÁ, E. *Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb*. In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013, str. 1128.

²⁷ KLÁTIK, J. *Individuálna trestná zodpovednosť verus trestná zodpovednosť právnických osôb*. In Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009. Bratislava: Eurokódex, 2009, str. 204.

²⁸ JELÍNEK, J. – HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydanie. Praha: Leges, 2013, s. 137.

znemožniť uspokojenie poškodeného, teda osoby, ktorá bola primárne trestným činom dotknutá. Súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmere prihliada na právom chránené záujmy poškodených a veriteľov právnickej osoby, ktorých pohľadávky voči trestne zodpovednej právnickej osobe vznikli v dobrej viere a nemajú pôvod alebo nesúvisia s trestným činom právnickej osoby.

Možno konštatovať, že peňažný trest je jedným z najfrekvencovanejších trestov, ktoré sú ukladané právnickým osobám. Demonštratívne možno uviesť štatistické údaje aplikácie praxe vo Francúzsku. V roku 2005 bolo uložených právnickým osobám celkovo 978 trestov, z toho peňažný trest jasne dominoval a to v počte až 809, nasledoval trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku v počte 139 a trest zákazu výkonu obchodnej činnosti spolu s trestom zákazu účasti na verejnej súťaži v počte 8. Najprísnejší trest zrušenia právnickej osoby bol uložený v troch prípadoch. V percentuálnom vyjadrení bol peňažný trest uložený v 82,7 % prípadoch. Priemerná výška sadzby peňažného trestu predstavovala v roku 2004 – 7 240 EUR a v roku 2005 – 10 916 EUR. Primárnym dôvodom radikálneho rozdielu bola tá skutočnosť, že súd uložil štyrom právnickým osobám peňažný trest nad čiastku 200 000 EUR. V roku 2005 bol peňažný trest v najmenšej výške uložený vo výške 15 EUR pre trestný čin neoprávnenej prevádzky lotérie a stávkových hier a najprísnejší trest pre trestný čin skrátania dane a poistného vo výške 831 645 EUR.²⁹ V Českej republike boli doposiaľ odsúdené tri právnické osoby, ktorým súd uložil v prvom prípade peňažný trest vo výške 20 000 Kč a v ďalších dvoch prípadoch trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

Resumé: The article deals with financial penalty as a sanction imposed on natural and legal persons. Financial penalty is very often imposed on offender as alternative sentences to short-term imprisonment. It is also a typical penalty imposed on legal entities, in both concepts, when penalty system of legal entities is built on one sanction or when penalty system is built on pluralism of sanctions. In view of the general nature of the financial penalty, it is a punishment which has influence at assets prisoner, because the amount that the statutory margins determined by the court, diminishing its assets. In conclusion it can be stated that the primary purpose of the financial penalty is affect illegal advantage and resources used to commit the offense which is connected with criminal liability of natural and legal persons. It is necessary to emphasize that the financial penalty is an important part of the penalty system of natural persons

²⁹ GIBALOVÁ, D. *Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii*. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2011. č. 5, str. 141.

as alternative punishment, but on the other hand, according to criminal liability of legal entities is not perceived as an alternative but as a typical sanction.

Literatúra

1. BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. – ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. 1106 s.
2. ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana (kriminologický pohled na terciární prevenci). Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. 256 s.
3. DEMETER, M. Peňažný trest ako významná alternatíva k trestu odňatia slobody v probačnej a mediačnej službe a činnosť probačného a mediačného úradníka pri kontrole jeho výkonu. In *Justičná revue*. 60, 2008. č. 3, str. 443–444.
4. GIBALOVÁ, D. Aplikace trestní odpovědnosti právnických osob ve Francii. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2011. č. 5, str. 137–141.
5. HRUDKA, J. Místo mediace a alternativního řešení trestních věcí v sociální prevenci kriminality. In *Bezpečnostní teorie a praxe*, 2007, č. 4, str. 81–87.
6. JELÍNEK, J. – HERCZEG, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydanie. Praha : Leges, 2013, 256 s.
7. KALVODOVÁ, V. – ŽATECKÁ, E. Vybrané aspekty trestnej zodpovednosti právnických osôb. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2013*, str. 1123–1131. [http://www.lawconference.sk/archiv/bpf_2013/_index.php?page=14] k 18. 5. 2014.
8. KLÁTIK, J. Individuálna trestná zodpovednosť verzus trestná zodpovednosť právnických osôb. In *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009*. Bratislava: Eurokódex, 2009, str. 201–208.
9. NEZKUSIL, J. K problematice alternativ trestu odnětí svobody. In *Trestní právo*. ISSN 1214-3758. 2009, č. 7–8. str. 7–18.
10. PROKEINOVÁ, M. Sankčná zodpovednosť právnických osôb. In *Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009*. Bratislava: Eurokódex, 2009, 256 s. ISBN 978-80-89447-15-2.
11. SOTOLÁŘ, A. – PŮRY, F. – ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, 468 s. ISBN 80-7179-380-7.
12. SOUKUP, P. Peněžitý trest. In *Trestní právo*. ISSN 1211-2860. 2007. č. 9, str. 24–32.
13. STRĚMY, T. Trestná zodpovednosť právnických osôb vo Švajčiarsku. In *Trestněprávní revue*. roč. 11, 2012, č. 7–8, str. 178–182.

14. ŠÁMAL, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. In Bulletin advokácie. ISSN 1210-6348. 2011, č. 11, str. 19–30.
15. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
16. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s. ISBN 978-80-7400-116-1.
17. ŠČERBA, F. Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Praha: Leges, 2011, 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.

Kontakt

Mgr. Andrea Gregušová

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

gregusova.a@gmail.com

MEDIACE Z POHLEDU KRIMINOLOGICKÉHO VÝZKUMU

Mediation from the Criminological Research Point of View

Jan Tomášek

Abstrakt: Jednou z klíčových otázek, jimiž se v oblasti restorativní justice zabývá kriminologie a kriminologický výzkum, je zjišťování účinnosti jednotlivých opatření. U mediace se často využívá hledisko uspokojení, které přináší jejím přímým účastníkům, a to zejména s ohledem na uspokojení potřeb, které jim v souvislosti s trestným činem vznikly. Příspěvek shrnuje poznatky z výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, který byl inspirován zahraničními studiemi a uskutečněn v České republice v letech 2008–2010.

Klíčové slová: mediace, restorativní justice, oběti trestné činnosti, probační a mediační služba.

Abstract: Effectiveness of different measures is one of the key questions for the criminology and criminological research in field of restorative justice. Satisfaction of participants and their needs that resulted from the offence is the usual point of view for research on mediation. This paper summarizes findings from the research carried out by the Institute of Criminology and Social Prevention in the Czech Republic in 2008–2010 and influenced by research from abroad.

Key words: mediation, restorative justice, victims of crime, probation and mediation service.

Tématem, které by nemělo chybět v žádné diskuzi o uplatňování různých opatření trestní politiky, je otázka jejich reálné účinnosti. Restorativní justice nemůže být výjimkou. Jakkoli působí její teoretická východiska slibně a přesvědčivě, teprve poznatky z praxe mohou ukázat, zda jednotlivé techniky či metody, které pro řešení trestných činů nabízí, skutečně fungují. V tomto směru je třeba zdůraznit význam kriminologie a kriminologického výzkumu, pro který je právě zjišťování efektivity jedním z nejdůležitějších úkolů, jaké v dané oblasti plní. Uvažovat o účinnosti opatření typu mediace je přitom možné mnoha způsoby. K nejčastějším přístupům patří zaměření se na míru uspokojení

jení přímých účastníků. Takové pojetí má své opodstatnění. Zastánci restaurativní justice mediaci charakterizují jako opatření, které vychází vstříc skutečným potřebám lidí, jichž se dotkne zločin, a může tak na jejich situaci reagovat vhodnějším způsobem, než obvyklé, a spíše na potrestání pachatele orientované tradiční postupy trestní justice. Předpokládá se, že řada obětí cítí potřebu hovořit o tom, co se stalo, a sdělit pachateli, co jim svým chováním způsobil. Klíčovým prvkem „ozdravného procesu“, kterým většina z nich prochází, může být jeho upřímná omluva, stejně jako ochota převzít za spáchaný čin odpovědnost. Společná a oboustranně akceptovatelná domluva na tom, jak způsobenou škodu napravit, pak může být z hlediska trestného činu a jeho řešení důležitější než formální udělení trestu pro pachatele. Jevit se to tak může nejen samotné oběti, ale v zásadě i celé komunitě, v níž k deliktu došlo.

Výsledky zahraničních studií zmíněné předpoklady většinou uspokojivě potvrzují.¹ Inspiroval se jimi i výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, jehož cílem bylo ověřit, zda podobné závěry budou platit i v podmínkách České republiky.² Jeho příprava se neobešla bez úzké spolupráce s Probační a mediační službou ČR. Díky ochotě jejich pracovníků se podařilo kontaktovat celkem 94 poškozených a 93 pachatelů úmyslné trestné činnosti, kteří v nedávné minulosti podstoupili mediační setkání (záměrně nebyly zařazeny případy, týkající se dopravních nehod, u nichž je situace účastníků z hlediska motivů i vzájemných postojů zpravidla jiná než u „klasických“ trestných činů). V květnu roku 2009 byl oběma skupinám respondentů zaslán dotazník. Řádně vyplněný se vrátil od 50 obětí (návratnost 53 %) a 39 pachatelů (návratnost 42 %). Šetření probíhalo zcela anonymně, z čehož kromě jiného vyplývá, že zpracování výsledků neumožňovalo porovnávat výpovědi pachatele a poškozeného u téhož případu. Řešené případy se týkaly zejména majetkové trestné činnosti, skutky násilného charakteru tvořily zhruba třetinu (hovořilo o nich 26 % obětí a 31 % pachatelů).

Mezi nejsilnější důvody účasti na mediaci, které uváděly oběti, patřila touha slyšet od pachatele jasnou omluvu za jeho skutek (jako velmi silný či alespoň částečný důvod ji zmínilo 87 % z nich), seznámit se s motivy jeho činu (85 %), získat náhradu škody (85 %), přispět svou účastí k nápravě pachatele (81 %) a rovněž vyhnout se zdlouhavému projednávání věci u soudu (74 %). Jen výjimečně do hry naopak vstupovaly motivy typu dozvědět se více o pachateli nebo dokázat sám sobě, že osobní setkání s pachatelem nebude problém (tyto důvody nebyly ani trochu důležité pro bezmála polovinu poškozených). Obě-

¹ Viz zahraniční prameny na konci příspěvku.

² Kompletní zpráva z výzkumu je dostupná na stránkách www.kriminologie.cz.

ti, které při činu utrpěly fyzické zranění, měly ve srovnání s ostatními poškozenými větší touhu sdělit pachateli do očí, co jim způsobil, a zároveň pro ně bylo méně důležité finanční odškodnění. Obdobně se lišili jedinci, kteří se podle vlastního vyjádření kvůli trestnému činu dlouho psychicky trápili. Častěji než ostatní totiž jako velmi silný důvod k mediaci přiznávali možnost vyjádřit se osobně k celému případu a jeho řešení, dokázat sami sobě, že setkání s pachatelem zvládnou, a také sdělit pachateli z očí do očí, jak je svým jednáním poškodil. Mezi motivy, které k mediaci přiměly pachatele, dominovala možnost dohodnout se s poškozeným, jak napravit způsobené škody (velmi silný či částečný důvod účasti pro 94 % pachatelů), urychlit celkové projednávání případu (94 %) a rovněž dosáhnout mírnějšího postihu za spáchaný trestný čin (94 %). Více než 60 % pachatelů mělo navíc i silnou potřebu omluvit se osobně poškozenému, respektive sdělit mu, že svého činu litují. Pětina naproti tomu necítila ani nejmenší potřebu vysvětlovat okolnosti, které je k jejich kriminálnímu jednání vedly.

Následující tabulka shrnuje odpovědi obětí na výroky, týkající se pocitů či emocí před vstupem do mediace. Kromě jiného z ní vyplývá, že strach z osobního setkání s pachatelem měla jen necelá čtvrtina z nich, přičemž nejčastěji se jednalo o oběti násilných deliktů (v této skupině prožívala strach polovina respondentů). Vcelku časté byly naopak pochybnosti, zda pachatel myslí svou účast na mediaci, a tím i touhu napravit svůj skutek upřímně (více či méně je přiznalo 62 % obětí), a také zda se s ním podaří uzavřít dohodu (58 % obětí). Nedůvěra v upřímné motivy pachatele byla prokazatelně spojena s tím, jak poškozený zkušenost s trestným činem prožíval. Významně častěji než ostatní mu například nevěřily oběti, které se po činu dlouho psychicky trápily, více se po něm bály o sebe a o své blízké, a rovněž ty, které jako jeden ze silných důvodů účasti na mediaci uváděly šanci zeptat se jej na některé podrobnosti jeho činu.

Motiv	Naprostou souhlasilo	Spíše souhlasilo	Spíše nesouhlasilo	Naprostou nesouhlasilo
Ze setkání s pachatelem jsem měl strach	14,0	9,3	20,9	55,8
Vůči pachateli jsem cítil velkou zlost	36,4	31,8	18,2	13,6
Nebyl jsem si jistý, že ovládnou emoce	22,5	5,0	30,0	42,5
Pochyboval jsem, že se dohodneme	35,5	22,2	26,7	15,6
Nevěřil jsem v upřímnou snahu pachatele napravit, co způsobil	38,3	23,4	23,4	14,9
Doufal jsem, že mediací případ vyřeší	51,1	40,3	4,3	4,3

Tabulka 1: Pocity a postoje obětí před mediací (respondenti v %)

Na pocity před mediací byli dotazováni i pachatelé. Dvě třetiny z nich přiznaly, že před osobním setkáním s poškozeným prožívaly určité obavy. Častěji to platilo o osobách, které jako jeden ze silných důvodů své účasti jmenovaly možnost projevit lítost nad tím, čeho se dopustily, a také o pachatelích z mladších věkových kategorií (mezi pachateli staršími čtyřiceti let již žádné obavy uvedeného druhu neprožívalo 86 %). Jen zhruba třetina pachatelů si nebyla jista, zda při mediaci zvládne kontrolovat vlastní emoce (častěji se tak vyjadřovaly ženy než muži), a polovina uvedla, že měli pochybnosti o tom, že se s poškozeným dohodnou.

Jedním z principů mediací je poskytnout oběti dostatečný prostor, aby pachateli otevřeně sdělila, jak jí svým jednáním poškodil, a zároveň se v případě zájmu dotázala na některé podrobnosti jeho skutku. Bylo zjištěno, že taková témata byla během řady zkoumaných mediací skutečně otevřena. Celkem 88 % poškozených uvedlo, že během mediací pachateli výslovně sdělili, jaký dopad na jejich život trestný čin měl. Nelze přehlédnout, že tak učinila i převážná většina těch, pro něž tato možnost původně nepředstavovala ani částečný důvod účasti. Rozhovor o otázkách, týkajících se dopadu trestné činnosti

na život oběti, potvrzovali také pachatelé, byť v poněkud menší míře – 58 % z nich uvedlo, že poškozený v průběhu mediaci hovořil o tom, jak se v souvislosti s celým případem cítil a jaké problémy mu delikt přivodil. Podstatnou roli hrál věk. Jednoznačně se ukázalo, že oběti mají tendenci hovořit o zmíněných věcech spíše s mladšími než staršími pachateli (zatímco ve skupině pachatelů ve věku do 20 let se s danými pocity svěřilo 78 % obětí, u pachatelů starších 40 let již pouze 15 %). Je možné, že právě u mladších pachatelů poškozený spíše předpokládá, že otevřená zpověď o následcích trestného činu může předznamenat určitý výchovný efekt.

Zcela zásadním prvkem, který může ovlivnit průběh i výsledek mediaci, je upřímná omluva pachatele za jeho skutek. Většina obětí (82 %) konstatovala, že pachatel se během mediaci omluvil, a to dostatečně. Vyslovení omluvy přitom nápadně souviselo s tím, jak respondent hodnotil celkovou atmosféru mediaci. V případech, kde se pachatel za svůj čin omluvil, považovalo 78 % obětí atmosféru za velmi či spíše vstřícnou, naproti tomu u mediací, kde k omluvě nedošlo, se takto o atmosféře vyjádřila pouze pětina. Různí poškození se ovšem lišili v tom, nakolik pro ně bylo zmíněné gesto podstatné. Ačkoli převládala postoj, že omluva byla velmi či spíše důležitá (uvedlo 73 %), pro zhruba čtvrtinu poškozených význam neměla.

Zajímavou výpověď o průběhu mediaci nabízí skutečnost, jak její účastníci hodnotí své chování, motivy či postoje navzájem. Zkušenosti obětí shrnuje následující tabulka. Můžeme z ní vyčíst, že většina z nich získala dojem, že pachatel svého činu upřímně lituje, není pro něj lehké setkat se tváří v tvář poškozenému a má skutečný zájem napravit, co svým skutkem způsobil. Na druhou stranu ovšem platilo, že podle 59 % poškozených se pachatel mediaci účastnil pouze formálně, a to v touze vyhnout se přísnějšímu potrestání. Tyto skutečnosti byly obvykle v přímém rozporu – jinými slovy řečeno, pokud se pachatel nepodařilo poškozeného přesvědčit o tom, že svého činu lituje, není pro něj snadné se s ním setkat a nemá skutečný zájem skutek napravit, pak byla jeho účast častěji hodnocena jako čistě formální. Prakticky totéž platilo v případech, kdy poškozený vnímal chování pachatele při mediaci jako arogantní.

Hodnocení pachatele	Naprostou souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
Působil dojmem, že činu upřímně lituje.	16,7	52,4	14,3	16,6
Nebylo pro něj lehké setkat se osobně s tím, komu ublížil.	26,2	38,1	21,4	14,3
Byl na něm vidět skutečný zájem napravit, co způsobil.	23,3	41,8	20,9	14,0
Chtěl vyřešit celý případ co nejdříve.	41,9	41,9	16,2	0,0
Mediace se účastnil jen formálně, aby se vyhnul přísnému trestu.	39,1	19,6	21,7	19,6
Během mediace se choval arogantně.	11,6	4,7	27,9	55,8

Tabulka 2: *Názory obětí na chování pachatele během mediace (respondenti v %)*

Hodnocení pachatele a jeho chování se podle očekávání promítalo do hodnocení celkové atmosféry, která mediaci provázela. Jako vstřícnou ji vnímali spíše poškození, podle kterých pachatel činu upřímně litoval a měl upřímný zájem napravit jím způsobené škody, naopak arogantní chování pachatele vyvolávalo atmosféru buď neutrální, nebo rovnou nevstřícnou. Jasný vztah existoval i k subjektivnímu vnímání významu pachatelovy omluvy. Jen sotva nás překvapí, že jako důležitější se jevila poškozeným, které pachatel přesvědčil o tom, že má zájem svůj skutek napravit. Dojem upřímné lítosti nad vlastním jednáním u poškozených pro změnu vzbuzovali častěji jedinci, kteří při mediaci hovořili o motivech, vedoucích k trestnému činu.

Výsledky obdobně dokládají, že dojmy, které oběť z pachatele a jeho chování během mediace získá, se odvíjejí již od pocitů, postojů či zkušeností, s nimiž do mediace vstupuje. Poškození, kteří před mediací cítili vůči pachateli velkou zlost, se tak nechali méně často přesvědčit, že má opravdový zájem svůj skutek napravit. Oběti násilné trestné činnosti pro změnu častěji než ostatní nabyly

dojmu, že pachatel se mediace účastní pouze formálně, aby si zajistil mírnější postih (bylo o tom přesvědčeno třináct z patnácti obětí, které při činu utrpěly fyzické zranění). Z téhož přístupu pachatele častěji podezírali také poškození, kteří si účast v mediaci dlouho rozmyšleli, pochybovali o jejím smyslu a netoužili se dozvědět, co pachatele k jeho činu vedlo. Oběti, které se osobního setkání s pachatelem obávaly, pak ve větší míře, než činil průměr celého souboru odhadovaly, že ani pro pachatele nebylo lehké se mediace účastnit.

Z vyjádření pachatelů vyplývá, že většina z nich přičítala obětem pragmatický postoj k mediaci – podle 71 % byla jediným důvodem jejich účasti snaha získat finanční odškodnění. Relativně velká část (40 %) se navíc domnívala, že se k nim poškozený během mediace choval arogantně (stojí za upozornění, že mezi poškozenými měla z pachatele stejný dojem pouze necelá pětina – viz znovu předcházející tabulku). Zajímavou úlohu hrála v těchto souvislostech skutečnost, zda byl řešený případ prvním kriminálním skutkem, jehož se pachatel dopustil, nebo zda se v dotazníku přiznal k předchozí trestné činnosti. Jedinci, pro něž se nejednalo o první prohřešek proti zákonu, se ve vztahu k obětem jeví jako nápadně kritičtější či podezřívavější – všichni se například svorně domnívali, že oběť do mediace vstoupila pouze pro možnost získat finanční odškodnění, a 80 % z nich si z mediace odnášelo pocit, že poškozený se k nim v jejím průběhu choval arogantně (prvopachatelé se takto vyjádřili jen ve zhruba třetině případů).

Pozitivně vynívá zjištění, že naprostá většina obětí (96 %) i pachatelů (97 %) hodnotila jako velmi či spíše dobrou práci mediátora. Téměř všichni účastníci mediace souhlasili také s výrokem, že mediátor dokázal při jednání vytvořit atmosféru, v níž se cítili bezpečně, a že poskytl oběma stranám dostatečný prostor pro vyjádření osobních potřeb, názorů a postojů. Větší rozpor v jeho hodnocení nastal až u otázky, zda během mediace neprojevoval tendenci vnutit účastníkům vlastní představu řešení celého případu. Takový dojem učinil mediátor na bezmála pětinu poškozených a téměř třetinu pachatelů. Nic ovšem nenasvědčuje tomu, že by podobné snahy, které jdou do jisté míry proti principům mediace, účastníci vnímali jako cosi negativního, co by se přičilo jejich vůli. Ani tento prvek totiž nikterak neovlivnil celkově příznivé hodnocení, které od daných osob mediátor obdržel.

Mediace by měla v ideálním případě vyústit ve společnou dohodu zúčastněných stran o urovnání konfliktu a náhradě škody. Statistiky hovoří o tom, že úspěšnost v podobě podílu uzavřených dohod z celkového počtu mediací je v našich podmínkách velmi vysoká a dosahuje více než 80 %. Zkoumaný vzorek případů tyto údaje potvrdil, neboť k dohodě dospěla mediace podle 96 %

obětí a 92 % pachatelů. Jejím předmětem bylo v převážné většině případů finanční odškodnění (uvedlo 87 % obětí a 69 % pachatelů), někdy kombinované s prací na odstranění následků činu (4 % obětí a 14 % pachatelů). Ojedinele se jednalo o taková ustanovení, jako je omluva pachatele či jeho slib, že stejné chování nebude v budoucnu opakovat.

Pro ujednání dohody je při mediaci bezpodmínečně nutné, aby s jejím obsahem souhlasily obě strany. Přesto se zdá, že i přes vyslovený souhlas může jak poškozený, tak pachatel subjektivně pocítovat, že sjednaná opatření nejsou vůči jeho osobě zcela spravedlivá. V prezentovaném výzkumu se takto vyjádřila desetina obětí a třetina pachatelů. Podobně se objevoval názor, že dohoda nebyla spravedlivá vůči druhé ze zúčastněných stran sporu – takovou domněnku v dotazníku zmínilo 23 % obětí a 15 % pachatelů. Velmi příznačné byly pocity křivdy pro účastníky mediací, řešících případy násilné trestné činnosti. Mezi oběťmi, které při činu utrpěly fyzické zranění, nepovažovala dosaženou dohodu za spravedlivou vůči sobě více než čtvrtina, vůči pachateli pak dokonce téměř polovina (mezi oběťmi bez zranění se jednalo pouze o 10 %). Poněkud překvapivě se ukřivděnější cítili častěji také pachatelé násilných deliktů – za nespravedlivou považovalo dohodu 73 % z nich, zatímco u pachatelů majetkových trestných činů se jednalo pouze o každého zhruba desátého. Je otázkou, jak tato zjištění chápat. Rozhodně ale platí, že u majetkových deliktů se výše finančního odškodnění, které by měl pachatel oběti poskytnout, stanovuje výrazně snadněji, než u skutků, kde dojde k fyzické újmě.

Pocit, zda dohoda odpovídá principům spravedlnosti, byl provázán také s dalšími ze sledovaných prvků. Výrazně méně často bylo možno osobní křivdu pozorovat u poškozených, kteří vnímali celkovou atmosféru mediace jako spíše či velmi vstřícnou, a na něž pachatel působil dojmem, že svého činu upřímně lituje, je pro něj těžké se s obětí setkat a má skutečný zájem napravit, co svým skutkem způsobil. Opačně tomu bylo tehdy, pokud pachatel vykazoval známky formálního přístupu k mediaci, eventuálně choval-li se při mediaci arogantně. Nápadná byla také souvislost s významem, jaký poškozený přikládá omluvě pachatele – všichni, pro něž byla omluva spíše či velmi důležitá, hodnotili dohodu jako spravedlivou, zatímco v opačném případě to platilo pouze o 73 %. Zajímavé vztahy bylo možno vysledovat i ve vzorku pachatelů. Pocit nevyváženosti vyvolal obsah dohody častěji u těch, kdo zároveň o poškozeném soudili, že se mediace účastní jen pro peníze, případně se během mediace chová arogantně a nepřikládá absolutně žádný význam omluvě. Ještě pozoruhodnějším se jeví zjištění, že roli hrál fakt, zda poškozený během mediace otevřeně hovořil o tom, jak se ho trestný čin dotkl – pokud ano, pa-

chatel následně pociťoval dohodu jako nespravedlivou signifikantně méně často než v opačném případě.

Uzavřením dohody mediováný případ nekončí. Pro naplnění celkového smyslu mediace záleží velmi na tom, aby pachatel následně splnil, k čemu se zavázal. Ve většině analyzovaných případů k dodržení sjednaných podmínek došlo – uvedlo to 77 % obětí a 97 % pachatelů. V dalších případech byla dohoda splněna částečně, přičemž nedostatky byly většinou dány nedodržováním termínů splátek, v jedné kauze též splacením pouze části ujednané sumy. Pouze dva poškození pak přímo uvedli, že pachatel nesplnil nic, a stejný počet přiznal, že skutečnost, zda pachatel smlouvu dodržel, jim není známa. V jednom případě poškozený poznamenal, že pachatel úmluvu dosud plní, a proto zatím nelze příslušné závěry učinit.

Pokud jde o celkové dojmy a hodnocení, převážná většina obětí i pachatelů, kteří prošli mediací a následně se účastnili našeho šetření, byla s jejím výsledkem spokojena. Tvrdilo to devět z deseti respondentů v obou oslovených skupinách (tedy jak mezi oběťmi, tak mezi pachateli). O něco menší podíl spokojených byl mezi poškozenými, kteří při činu utrpěli fyzické zranění – více či méně spokojeno s jejím výsledkem bylo 81 % z nich. Citelný vliv mělo také chování pachatele při samotném setkání, kdy celková spokojenost nápadně klesala v případech, kdy se při mediaci pachatel projevoval arogantně, účastnil se jí pouze formálně a za svůj čin se dostatečně neomluvil. Současně se ovšem znovu potvrdilo, že finální pocity poškozeného mohou mít svůj původ již v situaci před mediací, respektive v motivech a postojích, které k tomuto opatření zaujímá. Méně často než ostatní tak byly s vyústěním mediace spokojeny oběti, které měly již předem pochybnosti, zda má taková aktivita smysl, nebo měly ze setkání s pachatelem strach. U některých z těchto případů se patrně nabízí otázka, zda byla mediace skutečně vhodným řešením. Spokojenost s výsledkem naopak rostla, pokud k pohnutkám poškozeného k účasti na mediaci patřila touha zeptat se pachatele na některé podrobnosti jeho činu, eventuálně dozvědět se, co jej k delikventnímu jednání vedlo.

Také u pachatelů byla celková spokojenost provázána s tím, jak a za jaké atmosféry mediace probíhala. Velmi či spíše spokojeni byli například všichni pachatelé, kteří atmosféru popsali jako vstřícnou, zatímco v opačném případě vyjádřilo uspokojení jen 60 %. Obdobný význam mělo, pokud se poškozený během mediace nechoval arogantně a pokud dal jasně najevo, že je pro něj omluva pachatele důležitá. Podle očekávání naopak spokojenost snižoval

subjektivní pocit, že uzavřená dohoda nebyla spravedlivá – i tak ale bylo s výsledkem mediace spokojeno 73 % pachatelů, kteří v daném směru cítili určitou křivdu.

Otázkou, která nám může velmi dobře přiblížit spokojenost obětí i pachatelů s mediací, je jejich případný souhlas se stejným postupem, pokud by se v budoucnu zkušenost s trestnou činností opakovala. Výsledky vyznívají vcelku přesvědčivě – s mediací by znovu souhlasilo 95 % pachatelů a 84 % poškozených. U pachatelů se nabízela zajímavá možnost zjistit, zda by jim mediace připadala výhodná také tehdy, pokud by se jí měli zúčastnit na místě poškozeného. Za takových okolností by na ni podle vlastního vyjádření přistoupilo 90 %, tedy naprostá většina. Po poškozených jsme pro změnu chtěli vyjádření, zda by mediaci doporučili lidem, kteří se stanou obětí podobného skutku, jako oni. Kladně se i v tomto případě vyslovilo devět z deseti respondentů. U pachatelů nás dále zajímala otázka jejich případné další trestné činnosti, která následovala po proběhlé mediaci. Anonymita výzkumu sice nemusí být zárukou, že respondenti uváděli pravdivé informace, avšak i tak stojí za zmínku, že ke spáchání dalšího skutku se přiznal pouze jeden z nich.

Na celkové dojmy z mediace a jejího výsledku se v závěru dotazníku zaměřila shrnující série otázek, kdy se obě skupiny respondentů vyjadřovaly k několika stručným výroky. Názory poškozených i pachatelů zobrazují následující dvě tabulky.

Hodnocení	Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Naprosto nesouhlasím
Jsem rád, že jsem se mediaci zúčastnil.	62,4	29,2	6,3	2,1
Po mediaci jsem se ohledně celého případu cítil lépe, než před ní.	48,8	28,9	15,6	6,7
Bylo důležité, že jsem pachateli mohl sdělit, co si myslím a co cítím.	51,2	31,1	13,3	4,4
Bylo podstatné, že jsem o celém případě dokázal s pachatelem hovořit.	48,9	26,7	13,3	11,1
Bylo pro mě důležité, že jsem se mohl vyjádřit k řešení případu.	55,4	34,0	8,5	2,1
Po mediaci jsem na pachatele změnil názor, a to k lepšímu.	9,3	23,3	46,5	20,9
Věřím, že mediaci měla na pachatele výchovný efekt.	25,6	39,5	18,6	16,3

Tabulka 3: Celkové hodnocení mediaci obětmi (respondenti v %)

Hodnocení	Naprosto souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Naprosto nesouhlasím
Jsem rád, že jsem se mediace zúčastnil.	76,4	18,4	2,6	2,6
Bylo pro mě důležité, že jsem se poškozenému osobně omluvil.	37,8	46,0	8,1	8,1
Teprve po setkání s poškozeným jsem plně pochopil, co jsem mu svým činem způsobil.	13,5	43,3	13,5	29,7
Věřím, že po našem setkání na mě poškozený změnil názor, a to k lepšímu.	13,5	27,0	24,3	35,2
Bylo pro mě důležité, že jsem se mohl vyjádřit k řešení případu a jeho následků.	70,3	21,6	2,7	5,4
Účast na mediaci přispěla k tomu, že jsem byl potrestán mírněji, než kdybych ji odmítl.	56,8	21,6	10,8	10,8
Setkání s poškozeným mě ovlivnilo natolik, že se již vyhýbám dalším konfliktům se zákonem.	59,5	24,3	8,1	8,1
Mediace pro mě byla velmi nepříjemným zážitkem.	0,0	10,8	40,5	48,7

Tabulka 4: Celkové hodnocení mediace pachatelů (respondenti v %)

Z citovaných dat kromě jiného vyplývá, že poškození i pachatelé své účasti na mediaci litovali jen zcela výjimečně (pouze 8 % poškozených a 5 % pachatelů nebylo rádo, že ji podstoupili). V zásadě se potvrdil i tradiční předpoklad restorativní justice, že setkání s pachatelem může mít na oběť „ozdravný efekt“. Osm z deseti poškozených více či méně připustilo, že po mediaci se v souvislosti s daným případem cítili lépe, než před ní. Tato otázka byla obzvláště zajímavá u obětí, které před vstupem do mediaci pocitovaly velkou zlost. Ukázalo se, že mediace v uvedeném směru pozitivně zapůsobila na 72 % z nich. Pro zhruba tři čtvrtiny poškozených bylo významné, že s pachatelem dokázali o celé věci otevřeně hovořit. Podobně hovoří výsledky našeho šetření ve prospěch názoru, že pro oběť je v rámci projednávání trestného činu podstatné, aby pachatelé mohla sdělit, co ji svým činem způsobil (potvrdilo to 82 % poškozených), stejně jako vyjádřit se osobně k tomu, jak by měl být celý případ řešen (89 %). Téměř dvě třetiny obětí věřily, že mediální setkání mohlo mít určitý pozitivní efekt na pachatele z hlediska jeho další trestné činnosti, a to i přesto, že pouze třetina na něj změnila názor k lepšímu.

Na zmíněná vyjádření neměl podstatnější vliv ani typ trestné činnosti, kterou mediaci řešila, ani skutečnost, zda oběť při činu utrpěla fyzické zranění. Mnohem významnější byl postoj oběti před samotnou mediací, respektive ochota ji podstoupit. Poškození, kteří si svou účast dlouho rozmyšleli, byli méně často než ostatní rádi, že mediaci podstoupili, méně často se po ní cítili lépe a pro většinu z nich nebylo důležité, že pachatelé mohli sdělit, co cítí. Prakticky stejnou roli hrála situace, kdy oběť před mediací silně pochybovala o tom, zda má setkání s pachatelem smysl – také v této skupině respondentů bylo možno pozorovat signifikantně menší podíl těch, kdo se po mediaci cítili lépe, i větší podíl osob, které nebyly rády, že se mediaci účastnily. Opětovně se tím potvrdila domněnka, že pocity nespokojenosti či zklamání mají velmi často kořeny již v postoji, který poškozený k mediaci sdílí před samotným setkáním.

Jak již bylo naznačeno, jedním z klíčových momentů celé mediaci je dostatečná omluva pachatele za to, co poškozenému provedl. Otázky, zabývající se výslednými dojmy a pocity obětí z mediaci tento fakt potvrdily. Všichni respondenti, kteří se omluvy dočkali, byli rádi, že se mediaci účastnili – v opačném případě to platilo pouze o 50 %. Obdobně vedla omluva významnou měrou k tomu, že poškozený se po mediaci cítil lépe, považoval za důležité, že sdělil své pocity a dokázal o celé věci mluvit, změnil na pachatele názor k lepšímu a uvěřil ve výchovný efekt mediaci. Pro většinu poškozených bylo při hodnocení mediaci dále podstatné také to, jaké dojmy z pachatele v jejím průběhu

nabyli, a zejména pak, zda je přesvědčil o svém upřímném zájmu napravit, co způsobil. Pokud v to oběti uvěřily, významně častěji byly následně rády, že se mediace účastnily a spíše se po ní cítily lépe. Stejně tak vedla tatáž zkušenost k tomu, že na pachatele častěji změnily názor k lepšímu a uvěřily ve výchovný efekt mediace.

Z hlediska zkušeností pachatelů stojí za zdůraznění, že pro devět z deseti byla důležitá možnost vyjádřit se osobně k řešení případu. Téměř 84 % si navíc více či méně cenilo, že se mohli poškozenému osobně omluvit (týkalo se to i tří z pěti pachatelů, pro něž původně omluva nebyla ani sebemenším důvodem účasti). Více jak polovina uvedla, že teprve po mediaci si plně uvědomili, co svým činem způsobili. Pouze pětina nesdílela přesvědčení, že jim souhlas s mediací zajistil mírnější potrestání. Za zaznamenání stojí údaj o více než 80 % respondentů, které podle vlastního vyjádření ovlivnilo setkání s obětí natolik, že se další trestné činnosti vyhýbají (o něco méně o tom byli přesvědčeni ti, pro něž se nejednalo o první trestný čin – vyslovilo se tak pouze 60 % z nich).

Na rozdíl od poškozených nehrály u pachatelů při celkovém hodnocení mediace větší úlohu jejich vlastní postoje či pocity, které prožívali před samotným setkáním (například pochybnosti, zda má mediace smysl a zda existuje naděje, že se s poškozeným dohodnou na přijatelném řešení). Znatelnější moc měla až atmosféra přímo při mediaci. Ačkoli i většina pachatelů, kteří ji popisovali jako spíše či velmi nevstřícnou, byla ve finále ráda, že se mediace zúčastnila (uvedlo 83 % z nich), v opačném případě (tedy při atmosféře vstřícné) si pachatelé následně častěji cenili toho, že se poškozenému omluvili, stejně jako šance vyjádřit se k řešení případu.

Výsledky provedeného šetření se v zásadě shodují s poznatky srovnatelných zahraničních studií. Většina obětí i pachatelů, kteří souhlasí s tím, aby byl jejich případ řešen formou mediace, je s tímto opatřením spokojena a svou účast hodnotí pozitivně. Jejich praktické zkušenosti potvrzují, že mediace nabízí jeden z možných a efektivních způsobů, jak reagovat na trestnou činnost, a zejména pak na potřeby lidí, jichž se dotkne. Ukazuje se navíc, že v mnoha případech účastníkům nejde o pouhou náhradu způsobené škody, ale též o možnost o spáchaném skutku a jeho následcích otevřeně hovořit. Zásadní význam mají aspekty, jako je upřímná omluva pachatele, vysvětlení pohnutek deliktu či jeho opravdový zájem dát věci do pořádku. Z dotazníků zcela zřetelně vyplynulo, že pokud si účastníci od mediačního setkání slibují právě tyto prvky, je velká pravděpodobnost, že budou s jeho průběhem i výsledky spokojeni. Zklamání a rozčarování bylo naopak častější v případech, kde podobné motivy při roz-

hodování o účasti roli nehrály, a kde bylo navíc možno vysledovat pochybnosti, zda má setkání podobného druhu smysl. Velkou překážkou celkového uspokojení z mediace je pak i nevhodný přístup jedné ze stran – může jít jak o formální či neupřímný postoj pachatele, který se účastní pouze v zájmu zmírnit vlastní potrestání, tak o arogantní chování oběti, která o omluvu pachatele v zásadě nestojí. Také případy tohoto typu studie zaznamenala, avšak naštěstí jen ojedinele. Za velmi potěšující lze považovat zjištění, že naprostá většina respondentů byla spokojena s činností mediátora.

Závěry, které ze studie vyplývají, nelze přeceňovat, a to i pro omezený vzorek případů, které se podařilo zmapovat. Připomínky je ostatně možno vznést také ke způsobu, jakým byly respondenti vybráni. Kooperace s probačními úředníky, bez nichž se příprava šetření neobešla, skrývala riziko, že se jim ke spolupráci na výzkumu podaří získat spíše klienty, kteří s nimi dobře spolupracovali i při samotné mediaci. Výsledný obraz tím může být do jisté míry zkreslen, budeme-li uvažovat o patrně kritičtějším pohledu obětí či pachatelů, u nichž měl kontakt s Probační a mediační službou méně příznivý průběh. I navzdory těmto námitkám je ale možno šetření považovat za relevantní důkaz o tom, že chceme-li o efektivitě mediace uvažovat z hlediska uspokojení potřeb jejích účastníků, jeví se jako opatření velmi slibné. Podmínkou ovšem je, aby byla prováděna ve vhodných případech a s dostatečně motivovanými klienty.

Resumé: The results of the research basically agree with the results of comparable foreign studies. A great majority of mediation participants are satisfied with this measure, and say it is a positive experience. The key role of aspects such as the offender's sincere apology, explanation of the reasons for the offence or his real interest in putting things right was confirmed. If the victim expects such elements from mediation, he is likely to be satisfied with his participation – unsatisfied victims tended to be those who had a priori doubts regarding the sense of meeting the offender, and the aforementioned aspects were not that important to them. In some cases, the other party's unsuitable behaviour (for example the offender's formal attitude or the victim's arrogant behaviour) was a barrier to overall satisfaction from the mediation. Everyone was essentially satisfied with the mediator's performance.

Literatúra

1. GAVRIELIDES, T. Restorative justice theory and practice: addressing the discrepancy. 1. vyd. Helsinky: Heuni, 2007. 301 s. ISBN 978-952-5333-32-9.

2. ROZUM, J. et al. Uplatnění mediace v systému trestní justice II. 1. vyd. Praha: IKSP, 2010. 207 s. ISBN 978-80-7338-097-7.
3. UMBREIT, M. S. Victim meets offender: the impact of restorative justice and mediation. 1. vyd. New York: Criminal justice press, 1994. 244 s. ISBN 1-88179802-X.
4. UMBREIT, M. S. et al. Victim offender mediation: an evolving evidence-based practise. In SULLIVAN, D.; TIFFT, L. Handbook of restorative justice. 1. vyd. London: Routledge, 2008. 574 s. ISBN 0-415-35356-4.
5. WALKLATE, S. et al. Handbook of victims and victimology. 1. vyd. Cullompton: Willan Publishing, 2007. 526 s. ISBN 978-1-84392-258-2.

Kontakt

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Nám. 14. října 12

150 21 Praha 5

Česká republika

jtomasek@iksp.justice.cz

VÝZKUM UPLATŇOVÁNÍ MEDIACE V ČESKÉ REPUBLICE

Research on Mediation in the Czech Republic

Jan Rozum

Abstrakt: Příspěvek informuje o vybraných výsledcích z výzkumu Uplatňování mediace v systému trestní justice. Výzkum se uskutečnil v letech 2008–2010 a zaměřil se na zhodnocení přínosu a efektivity mediačních postupů pro pachatele, poškozeného a společnost, a dále na to, jak jsou prostřednictvím mediace naplňovány obecné cíle činnosti Probační a mediační služby, tj. integrace pachatele, participace poškozeného a ochrana společnosti. Jednou z možností jak hodnotit efektivitu mediačních postupů je zjištění případné recidivy u osob, které podstoupily mediaci. Příspěvek se zabývá touto částí výzkumu, ve které jsme zjišťovali recidivu u pachatelů, kteří podstoupili mediační jednání a sleduje recidivu i z hlediska dalších faktorů.

Klíčová slova: mediace, pachatel, oběť, restorativní justice, recidiva, probační služba.

Abstract: The article informs on selected results of the survey concerning enforcement of mediation in the criminal legislation system. The survey took place during 2008–2010 and was focused on evaluation of benefit and efficiency of mediation methods for offender, aggrieved person and society. Further the focus was on dealing with a question how general goals of probation and mediation service are executed by mediation, ie offender integration, participation of aggrieved person and society protection. One possibility of evaluating mediation methods efficiency is to discover recidivism where a person had gone through mediation. The contribution deals with the part of the survey connected to recidivism of offenders who had undertaken a mediation treatment and observes recidivism from a perspective of other factors.

Key words: mediation, offender, victim, restorative justice, recidivism, probation service.

1. ÚVOD

Jedním z prvků, které charakterizují soudobou trestní justici ve většině vyspělých zemí, je rostoucí popularita opatření, majících svůj základ v myšlenkách

a principech restorativní justice. Její zastánci tvrdí, že se jedná o přístup, který v daleko větší míře než přístup klasický („retributivní“) reaguje na skutečné potřeby obětí, pachatelů i komunity, v níž k trestné činnosti dochází. Největší uplatnění v justiční praxi nachází mediace mezi pachatelem a obětí. Odhaduje se, že v současnosti již po celém světě existuje více než 1.400 programů, v jejichž rámci je jako řešení trestného činu nabízena.¹ Dovrňuje se tím proces, který začal prvními pokusy o zprostředkování mediace v sedmdesátých letech v USA a Kanadě, a který se v osmdesátých letech rychle přenesl i na starý kontinent. Potřebné iniciativy v oblasti legislativy, umožňující zavádění mediačních praktik, se přitom po společensko-politických změnách na počátku devadesátých let nevyhnuly ani státům Evropy střední a východní.² V České republice je rozvoj mediace pevně spjat se vznikem Probační a mediační služby v roce 2000. Již před tím se podařilo uskutečnit několik souvisejících projektů, a to zejména díky činnosti Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici.³

Jak ve své práci podotýká M. Umbreit,⁴ za značnou oblibou mediace můžeme hledat především fakt, že se jedná o jeden z nejkreativnějších způsobů, jak pachatele přimět k osobní odpovědnosti za spáchaný skutek, a zároveň mu poskytnout příležitost, aby své chování napravil. Zdůrazněn je lidský rozměr zločinu a jeho dopad na život poškozeného. V centru pozornosti proto není formální potrestání pachatele, nýbrž potřeby a zájmy obětí.

Oproti klasickým postupům umožňuje mediace poškozenému, aby se projednávání případu sám aktivně účastnil a vyjádřil se k jeho řešení, což může významně přispět k celkovému „ozdravnému procesu“, jímž po své zkušenosti se zločinem prochází. Mediace samotná představuje oboustranně dobrovolné setkání oběti a pachatele, a to v bezpečném prostředí a za účasti školeného mediátora. Oběma stranám je nabídnuto, aby vyjádřily své pocity, očekávání a potřeby, které jim v souvislosti s trestnou činností vznikly. Cílem je domluvit se na přijatelném způsobu řešení, například formou náhrady škody.

¹ UMBREIT, M. S., VOS, B., COATES, R. B., ARMMOUR, M. P. *Victims of severe violence in mediated dialogue with offender: the impact of the first multi-site study in the U.S.* In *International Review of Victimology*. vol. 13, 1/2006. s. 27–48.

² FELLEGI, B. *Meeting the challenges of introducing victim – offender mediation in Central and Eastern Europe*. Leuven. European Forum for Victim – Offender Mediation and Restorative Justice. 2005.

³ Více k tomu viz např. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha. C. H. Beck, 2005.

⁴ UMBREIT, M. S. *Victim meets offender. The Impact of Restorative Justice and Mediation*. New York. Willow Tree Press 1994.

V České republice odpovídá uplatňování mediace principům, které doporučují významné mezinárodní organizace, včetně Rady Evropy. Právní definice mediace je uvedena v ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, kdy se jí rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným, a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Dostupné statistické údaje Probační a mediační služby, které jsou k mediaci shromažďovány od roku 2005, hovoří o tom, že v letech 2005 až 2010 mediaci podstoupilo celkem 4.697 obviněných. Nejvíce případů bylo zaznamenáno v roce 2005 (950), v následujících letech došlo ke zhruba polovičnímu poklesu.

2. MEDIACE V ČESKÉM TRESTNÍM PRÁVU

Pokud jde o mediaci v trestních věcech v České republice, je možno konstatovat, že rozvoj mediačních postupů v České republice je úzce spojen se vznikem Probační a mediační služby, které bylo provedeno zákonem č. 257/2000 Sb. s účinností od 1. ledna 2001.

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na ochranu komunity, zájmy poškozených a prevenci kriminality.

Mediaci lze pro účely trestního řízení definovat jako alternativní metodu řešení konfliktů, která využívá přítomnosti nestranné třetí osoby – mediátora. Postavení mediátora je vyvážené k oběma stranám. Je odborníkem na efektivní vyjednávání. Napomáhá stranám konfliktu dospět k urovnání sporu a nalézt vzájemně přijatelné řešení dané situace. Jeho úkolem je řídit proces jednání, vytvářet podmínky pro dorozumění účastníků a nalezení řešení, která zohledňují zájmy obou stran. Mediátor spor neposuzuje, ani nerozhoduje o formě jeho řešení.

Právní definice mediace je uvedena v ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě takto: „*Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“ Principy mediace v české republice vycházejí ze zásad evropsky obecně uznávaných. I u nás mediační proces poskytuje oběma stranám možnost vyjádřit své pocity, očekávání a potřeby, kte-

ré vznikly v souvislosti s trestnou činností. Současně umožňuje domluvit se na rychlém a přijatelném způsobu náhrady škody. Účast na mediaci je pro obě strany dobrovolná. Mediační jednání může vyústit ve společnou dohodu o urovnání konfliktu a náhradě škody. Výsledky mediačního jednání může státní zástupce nebo soudce zohlednit ve svém rozhodnutí. Může například zastavit trestní stíhání nebo navrhnout či schválit další alternativní opatření či sankci.

Středisko probační a mediační služby (dále v textu PMS) zahajuje svoji činnost v daném případě na základě podnětu, pokynu k zahájení činnosti v daném případě, či na základě vytipování případu z vlastní iniciativy, a to jak v rámci přípravného řízení, tak i ve stadiu po podání obžaloby. Pokyn k zahájení činnosti středisko PMS obdrží od orgánů činných v trestním řízení. S podnětem k zahájení činnosti v daném případě se na středisko mohou obrátit i další n případě „zúčastněné osoby“ – poškozený, obviněný, obhájce, zmocněnec, rodiče mladistvého obviněného, pracovníci orgánů sociálně právní ochrany dětí, poskytovatelé sociální služby a další. V případě, kdy podnět k zahájení činnosti v přípravném řízení středisko obdrží od některé z osob vyjmenovaných výše nebo vytipuje případ z vlastní iniciativy, neprodleně o tomto informuje dozorového státního zástupce a vyžádá si jeho stanovisko k možnosti PMS vstoupit do případu, resp. vyžádá si jeho pokyn k zahájení činnosti ve věci.

Činnost střediska PMS v přípravném řízení a řízení před soudem primárně směřuje k uplatnění mediačních činností a dalších činností směřujících k urovnání konfliktního stavu ve společnosti v souvislosti s trestním řízením. Za situace, kdy v daném případě nelze z některých zákonných důvodů (např. jedna ze stran nesouhlasí s mediací) mediaci uskutečnit, činnost střediska směřuje k jinému způsobu urovnání konfliktního stavu v souvislosti s trestním řízením, například ke zpracování zprávy před rozhodnutím nebo přípravě dalších podkladů umožňujících uplatnění zvláštních způsobů trestního řízení nebo alternativních sankcí.

3. VÝZKUM MEDIACE

Výzkum Uplatnění mediace v systému trestní justice byl řešen v souladu se Střednědobým plánem výzkumné činnosti Institutu pro kriminologii a sociální prevenci na léta 2008–2010, který byl schválen ministrem spravedlnosti dne 7. 5. 2008, č.j. 5/2008-OANA-SP/13. Úkol byl zadán Radou pro probaci

a mediaci a byl realizován v letech 2008–2010. Výzkum probíhal ve velmi těsné součinnosti s Probační a mediační službou ČR. Poznatky z výzkumu byly prezentovány v publikacích IKSP – Uplatnění mediace v systému trestní justice I. a II.⁵

Výzkum problematiky mediace v systému české trestní justice se zaměřil na zhodnocení přínosu a efektivity mediačních postupů pro pachatele, poškozeného a společnost, a dále na to, jak jsou prostřednictvím mediace naplňovány obecné cíle činnosti Probační a mediační služby, tj. integrace pachatele, participace poškozeného a ochrana společnosti. Jedním z cílů bylo zjistit, při jakých trestněprávních institucích je mediace soudy a státními zástupci využívána, vůči jakému okruhu a charakteru případů jsou mediační postupy uplatňovány a jaká je jejich efektivita, a to z pohledu společnosti, pachatele i poškozeného.

Při výzkumu bylo rozhodující vymezení pojmu mediace. Pro potřeby tohoto výzkumu byla chápána jako neformální proces či alternativní metoda, v němž strany společně jednájí a v součinnosti s mediátorem se snaží urovnat vzájemné vztahy a dohodnout na tom, jak naložit s následky konkrétního trestného činu. Probační a mediační služba ČR mediaci definuje jako mimosoudní zprostředkování řešení trestního konfliktu mezi poškozeným a pachatelem za účasti třetí osoby – mediátora, při které je oběma stranám dána možnost vyjádřit své pocity, očekávání a potřeby, které vznikly v souvislosti s trestnou činností. Smyslem a účelem mediace je přispět ke zmírnění následků trestného činu pro poškozeného a motivovat pachatele k převzetí odpovědnosti za škody, které jednáním způsobil.

Při výzkumu byly zvoleny následující výzkumné metody a techniky:

- a) analýza domácích i zahraničních odborných pramenů k dané problematice,
- b) analýza statistických údajů Probační a mediační služby ČR,
- c) analýza údajů z Rejstříku trestů u vzorku osob, u nichž proběhla v roce 2005 mediace a odsouzení spáchali úmyslný trestný čin,
- d) analytická sonda do soudních případů z roku 2008, kde proběhla mediace při spáchání úmyslného trestného činu,
- e) dotazníkové šetření mezi pachateli a poškozenými, kteří podstoupili mediaci,

---

⁵ ROZUM, J. et al. *Uplatňování mediace v systému trestní justice I.* vyd. IKSP. Praha. 2010. ISBN 978-80-7338-090-8 a ROZUM, J. et al. *Uplatňování mediace v systému trestní justice II.* vyd. IKSP. Praha. 2010. ISBN 978-80-7338-097-7.

- f) zpracování expertní studie spolupracovníkem z řad Probační a mediační služby ČR na téma Praktické zkušenosti probačního úředníka s mediací mezi obětí a pachatelem,
- g) výzkumná sonda (výzkum veřejného mínění), jejímž účelem bylo zjistit, jak veřejnost vnímá a hodnotí poslání mediační služby v rámci justice a pro jaké typy trestné činnosti i pachatelů považuje mediační službu za vhodnou.

V tomto příspěvku se zaměřím na tu část výzkumu, ve které jsme zjišťovali recidivu u pachatelů, kteří podstoupili mediační jednání.

Při posuzování opatření, spadajících do oblasti restorativní justice, totiž obvykle nejde jen o otázku satisfakce účastníků. Podstatnou se jeví též účinnost těchto opatření z hlediska následného omezování kriminality.⁶ Předcházení recidivě pachatelů sice není primárním cílem restorativní justice, avšak pokud skutečně vychází vstříc potřebám obětí, pachatelů i celé komunity, jak její zastánci tvrdí, měl by se efekt restorativních programů ve zmíněném smyslu projevit.

U pachatele, který podstoupí mediaci, lze předpokládat, že přímé setkání s lidmi, které svým jednáním poškodil, na něj může mít větší výchovný efekt, než standardní, a do určité míry „odosobněné“ projednávání věci u soudu.

4. ANALÝZA ÚDAJŮ Z REJSTRÍKU TRESTŮ

Jako kritérium hodnocení přínosu a efektivity mediace může být tedy i zjišťování recidivy u pachatelů, kteří mediační jednání podstoupili. Jednou z metod, kterou jsme použili při výzkumu, byla analýza údajů z Rejstříku trestů u osob, u nichž se v roce 2005 uskutečnila mediace, a to bez ohledu na to, zda mediační jednání skončilo dohodou či nedohodou o urovnání konfliktu a náhradě škody (údaj o tom, zda byl výsledek mediačního jednání zakončen dohodou či nedohodou, který nelze zjistit z Rejstříků trestů, jsme čerpali z databáze Probační a mediační služby). Analýza údajů z Rejstříků trestů nabízí možnost bližšího poznání registrované kriminální recidivy, především její četnosti, charakteru a vývoje.

Proto jsme se obrátili na pracovníky Generálního ředitelství Probační a mediační služby ČR a požádali je o poskytnutí údajů o obviněných, kteří v roce

⁶ HAYES, H. *Reoffending and restorative justice*. In JOHNSTONE, G. VAN NESS, D. W. *Handbook of restorative justice*. Cullompton. Willan Publishing. 2007. s. 426–444.

2005 podstoupili mediaci v případech spáchání úmyslného trestného činu. Díky vstřícnému postoji pracovníků Generálního ředitelství Probační a mediační služby ČR a následné spolupráci s pracovníky Rejstříku trestů jsme u těchto osob zkoumali jejich následnou trestnou činnost. Analýza údajů z databáze Rejstříků trestů proběhla k měsíci květnu 2009.

Celkem byly analyzovány údaje o 311 osobách, u nichž v roce 2005 proběhla mediace. Podle pohlaví bylo v našem vzorku zastoupeno 276 (88,7 %) mužů a 35 (11,3 %) žen.

Pokud jde o věk obviněných, sledovali jsme tento údaj nejen ve vztahu k době mediace, ale rovněž věk při první odsouzené trestné činnosti. Průměrný věk obviněných osob při mediačním jednání činil 26,3 let; modus 17 let (obvinění v tomto věku představovali 16,1 % z celého vzorku). Nejmladšímu obviněnému, které podstoupil mediaci bylo 15 let a nejstaršímu 67 let. Mediaci podstoupily nejčastěji osoby ve věku 15–18 let (35,4 %) a 21–29 let (24,4 %).

Průměrný věk při první odsouzené trestné činnosti činil 23,6 roků; modus 17 let (18,6 % všech odsouzených). První záznam v Rejstříku trestů se u odsouzených pohyboval v rozmezí od 15 do 62 let. Celkem 57,2 % odsouzených z našeho vzorku mělo první záznam v Rejstříku již ve věku 15–20 let.

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost (%)
15–18	110	35,4
19–20	37	11,9
21–29	76	24,4
30–39	38	12,2
40–49	27	8,7
50 a více	23	7,4
CELKEM	311	100,0

Tabulka 1: Věk odsouzených při mediaci

Při analýze jsme sledovali i počet předchozích odsouzení (tzn. počet odsouzení před případem, řešeným za pomoci mediace). Ukázalo se, že v našem vzorku jednoznačně převažovali netrestaní pachatelé (resp. pachatelé k datu

analýzy bez záznamu v RT – viz k tomu evidence podmíněného zastavení trestního stíhání).⁷ Bylo jich celkem 247 (79,4 %). Jeden záznam v Rejstříků trestů mělo 24 (7,7 %) pachatelů. Pouze u 40 (12,9 %) osob bylo před použitím mediace zjištěno vícenásobné odsouzení.

I při tomto výzkumu se prokázala pravdivost kriminologických teorií, že počátek rozvinuté kriminální kariéry se objevuje ve věku mladistvém. I v našem vzorku odsouzených platí, že brzký začátek kriminální kariéry predikuje nejen její dlouhé trvání, ale současně i větší počet spáchaných trestných činů. Statistickou analýzou se prokázalo, že spolu souvisí věk prvního odsouzení s celkovým počtem záznamů v Rejstříku trestů. Průměrný věk osob (v době prvního odsouzení), které měly v Rejstříku trestů jeden záznam činil 22,4 let, zatímco u osob s 2–3 tresty 21,2 let; s 4–6 tresty 19,9 let; se sedmi a více tresty 18,5 let. U osob bez předchozího záznamu v Rejstříku trestů činil průměr 24,2 let.

Počet předchozích odsouzení	Absolutní/relativní četnost (%)	Průměrný věk při I. odsouzení
nebyl odsouzen	247 / 79,4	24,2
1× odsouzen	24 / 7,7	22,4
2–3× odsouzen	24 / 7,7	21,2
4–6× odsouzen	12 / 3,9	19,9
7 a více × odsouzen	4 / 1,3	18,5
CELKEM	311 / 100	

Tabulka 2: Vztah mezi počtem předchozích odsouzení a věkem odsouzených

Analyzovali jsme i vztah mezi uloženým opatřením u mediovaného případu a předchozích odsouzením. Bylo zjevné, že u osob dříve netrestaných soud

⁷ Údaje o podmíněném zastavení trestního stíhání, které obsahuje rejstřík trestů jsou podle § 9 zákona č. 269/1994 Sb. vyřazovány z evidence ihned po doručení dodatečné zprávy. Neobdrží-li Rejstřík trestů takovou zprávu, vyřadí údaje z evidence po uplynutí jednoho roku od skončení zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání. Stejně se evidují i údaje u osob, u kterých bylo rozhodnuto o podmíněném návrhu na potrestání.

či státní zástupce využil častěji formu odklonu tj. institut podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání, u osob dříve odsouzených pak soud uložil trest obecně prospěšných prací či podmíněné odsouzení s dohledem.

Mediační jednání může vyústit ve společnou dohodu o urovnání konfliktu a náhradě škody. Ta pak slouží jako podklad pro rozhodování státního zástupce nebo soudce. V našem vzorku 311 případů, kde došlo ke spáchání úmyslného trestného činu, byl u výsledku mediace poměr dohoda / nedohoda 234 (75,5 %) ku 76 (24,5 %); u jednoho případu nešlo tento údaj dohledat.

Při analýze získaných dat jsme se pokusili zjistit, zda existuje vztah mezi výsledkem mediace a některými dalšími sledovanými údaji. *Podle pohlaví byli v našem vzorku přístupnější k dohodě o urovnání konfliktu a náhradě škody muži (poměr dohoda / nedohoda činil 217 (78,9 %) / 58 (21,1 %) v případech žen byla dohodou zakončena mediace v 17 (48,6 %) a nedohodou v 35 (51,4 %) případech. Z hlediska věku obviněných, kteří podstoupili mediaci byli k dohodě přístupnější spíše mladší obvinění ve věku 15–30 let (dohoda uzavřena v 81,5 %) než obvinění ve věkové kategorii 30 a více let (dohoda uzavřena v 66,2 %).*

V našem vzorku dominovali dříve netrestaní pachatelé (celkem 247 – 79,4 %). U této skupiny tvořil poměr dohoda / nedohoda 187 (75,6 %) / 60 (24,4 %). U recidivistů [celkem 64 – (20,6 %)] byl poměr dohoda / nedohoda 48 (75 %) / 16 (25 %). Ukázalo se, že předchozí trestná činnost neměla vliv na uzavření dohody při mediačním jednání.

Zajímali jsme se i o to, jaký vliv na případnou pozdější trestnou činnost (na recidivu ve vztahu k mediovanému případu) mělo uzavření dohody či nedohody. V našem vzorku recidivovalo celkem 79 osob, z nich 56 (70,9 %) v předchozím případě uzavřelo dohodu a 23 (29,1 %) dohodu neuzavřelo.

Zajímavým zjištěním je i to, že mediační jednání u mladistvých, která byla řešena podle zákona č. 218/2003 Sb. (bez narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání) byla ukončena bez dohody ve 42,9 % případech.

V našem vzorku jsme měli zařazené odsouzené za úmyslnou trestnou činnost, a to konkrétně za trestný čin podle §§ 221 a 222 ublížení na zdraví, § 234 loupeže, § 235 vydírání, § 247 krádeže a § 250 podvodu. U odsouzených jednoznačně převažoval trestný čin krádeže (168 – 54,2 %) podle § 247 TrZ a trestný čin ublížení na zdraví (98 – 31,6 %) podle § 221 TrZ.

Pořadí tr. činů	Druh trestného činu	Počet
1.	§ 247	168
2.	§ 221	98
3.	§ 250	33
4.	§ 234	11
5.	§ 222,235	1

Tabulka 3: Druh trestné činnosti podle jednotlivých trestných činů (N-311)

Z pohledu zakončení mediovaných případů je možno konstatovat, že skoro u dvou třetin odsouzených (u 189 osob) soud či státní zástupce podmíněně zastavil trestní. Tento institut byl soudem či státním zástupcem nejvíce využit i v případech mladistvých pachatelů, a to v 65 případech (z celkových 189 případů zakončených PZTS je to 59 %).

Pokud jde o opatření podle zákona č. 218/2003 Sb.⁸ (celkem 42), mediované případy mladistvých pachatelů byly zakončeny nejčastěji za pomoci institutu podmíněného upuštění od uložení trestního opatření (14 případů), podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem (11).

Trestní případ ukončen	Absolutní/relativní četnost
Podmíněné zastavení trestního stíhání – § 307 TR	189 / 60,8
Podmíněné odsouzení – § 58 TrZ	50 / 16,1
Narovnání – § 309 TR	4 / 1,3
Obecně prospěšné práce – § 45 TrZ	21 / 6,8
Trest odnětí svobody – § 39 TrZ	2 / 0,6
Podmíněné odsouzení s dohledem – § 60a TrZ	3 / 1
Opatření podle z.č. 218/2003 Sb.	42 / 13,4

Tabulka 4: Ukončení trestního případu, kde byla použita mediace (N-310)

⁸ Bez podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání.

Jedním z hlavních cílů analýzy údajů z Rejstříků trestů bylo zjištění recidivy u osob, které podstoupily mediační jednání. Zhruba po čtyřech letech jsme tedy hodnotili případnou recidivu u odsouzených, kteří podstoupili mediaci v průběhu roku 2005. **Z celkového počtu 311 osob mělo další záznam v Rejstříku trestů 79 osob, což představuje čtvrtinu našeho vzorku (25,4 %).**

Zde je ovšem nutno připomenout, že recidivujících osob může být více, a to za předpokladu, že v případě další trestné činnosti byl soudem či státním zástupcem využit institut podmíněného zastavení trestního stíhání nebo institut podmíněného odložení návrhu na potrestání. I přes toto částečné omezení se domníváme, že čtvrtinová recidiva v našem vzorku pachatelů, kteří byli potrestáni za spáchání úmyslného trestného činu a u kterých proběhla v roce 2005 mediace je poměrně příznivá.

Zajímavým je nesporně údaj o tom, v jakém časovém intervalu k dalšímu odsouzení došlo. Ukázalo se, že nejčastěji (v 38 % případů) se tak stalo v období jeden až dva roky po odsouzení případu řešeném s využitím mediace (viz. následující tabulka). Do dvou let pak recidivovalo 75,9 % pachatelů z výše uvedeného počtu

Podle charakteru recidivy (ve vztahu k trestné činnosti, kde byla realizována mediace) došlo u 33 (41,8 %) odsouzených ke speciální recidivě, u 32 (40,5 %) k nestejnorodé recidivě a u 14 (17,7 %) k recidivě stejnorodé.

Dále jsme zjišťovali, zda existuje vztah mezi recidivou a některými dalšími sledovanými údaji. Porovnávali jsme kritérium recidivy s věkem odsouzených, s dřívějším odsouzením, druhem trestné činnosti a použitým trestem či opatřením. Z hlediska věku při mediaci a jeho vztahu k další trestné činnosti, nejméně recidivovaly osoby starší 50 let, nejvíce pak osoby ve věkové skupině 21–29 let.

Věk	Recidiva		CELKEM
	ANO	NE	
15–18	26,4 / 29	73,6 / 81	100 / 110
19–20	21,6 / 8	78,4 / 29	100 / 37
21–29	32,9 / 25	67,1 / 51	100 / 76
30–39	26,3 / 10	73,7 / 26	100 / 38
40–49	22,2 / 6	77,8 / 21	100 / 27
50 a více	4,3 / 1	95,7 / 22	100 / 23

Tabulka 5: Věk při mediaci a recidiva

(relativní četnost v % / absolutní četnost)

Z pohledu předchozí trestné činnosti a jejího vztahu k další trestné činnosti nejméně recidivovaly osoby prvotrestané (tzn. případ řešený za pomoci mediace znamenal podle záznamu v RT jejich první odsouzení). Nejvyšší míra recidivy byla zaznamenána u osob s jedním záznamem v RT.

Pokud se zaměříme na skupinu 64 recidivistů u nichž proběhla mediace, tak 23 (35,9 %) z nich opět recidivovalo a u 41 (64,1 %) nebylo zaznamenáno další odsouzení.

Počet předchozích odsouzení	Recidiva		CELKEM
	ANO	NE	
Bez záznamu v RT	22,7 / 56	77,3 / 191	100 / 247
Ano 1×	41,7 / 10	58,3 / 14	100 / 24
Ano 2–3×	33,3 / 8	66,7 / 16	100 / 24
Ano 4–6×	33,3 / 4	66,7 / 8	100 / 12
Ano 7× a více	25 / 1	75 / 3	100 / 4

Tabulka 6: Počet předchozích odsouzení a recidiva

(relativní četnost v % / absolutní četnost)

Co se týče druhu trestné činnosti a recidivy nebylo překvapivým zjištěním, že nejvíce recidivovali pachatelé majetkové trestné činnosti (30,5 %) podle Hlavy IX. trestního zákona – trestné činy proti majetku.

Druh trestné činnosti	Recidiva		CELKEM
	ANO	NE	
Hlava 7 TrZ	16,2 / 16	83,8 / 83	100 / 99
Hlava 8 TrZ	16,7 / 2	83,3 / 10	100 / 12
Hlava 9 TrZ	30,5 / 61	69,5 / 139	100 / 200

Tabulka 7: Druh trestné činnosti a recidiva

(relativní četnost v % / absolutní četnost)

Institut podmíněného zastavení trestního stíhání vychází nejlépe z pohledu případné další recidivy (v našem vzorku byla zjištěna recidiva v 20,1 % případů).

Zajímavým zjištěním je i to, že odsouzení k trestu obecně prospěšných prací, kteří podstoupili mediaci, v 47,6 % neukončili mediační jednání uzavřením dohody o urovnání konfliktu a náhradě škody. Tito odsouzení k trestu OPP, kteří se při mediaci nedohodli, také více recidivovali (celkem 7 z 10).

Druh trestu či opatření	Recidiva		CELKEM
	ANO	NE	
PZTS	20,1 / 38	79,9 / 151	100 / 189
PO	28 / 14	72 / 36	100 / 50
OPP	57,1 / 12	42,9 / 9	100 / 21
Narovnání	0 / 0	100 / 4	100 / 4
TOS	50 / 1	50 / 1	100 / 2
PO s dohledem	33,3 / 1	66,7 / 2	100 / 3
Zákon č. 218/2003 Sb.	31 / 13	69 / 29	100 / 42

Tabulka 8: Druh trestu či opatření a recidiva

(relativní četnost v % / absolutní četnost; PZTS – podmíněné zastavení trestního stíhání, PO – podmíněné odsouzení, OPP – obecně prospěšné práce, TOS – trest odnětí svobody, PO s dohledem – podmíněné odsouzení s dohledem)

Při srovnání výsledku mediace dohoda / nedohoda s recidivou nedošlo ke statisticky významnému rozdílu. Zjistili jsme, že pokud je mediace zakončena dohodou o urovnání konfliktu a náhradě škody, pak byla recidiva u pachatelů nižší.

Výsledek mediace	Recidiva		CELKEM
	ANO	NE	
Dohoda	23,9 / 56	76,1 / 178	100 / 234
Nedohoda	30,3 / 23	69,7 / 53	100 / 76

Tabulka 9: Výsledek mediace a recidiva

(relativní četnost v % / absolutní četnost)

5. ZÁVĚR

Podle zastánců restorativní justice představuje mediace jednu z cest, jak vyjít vstřícně skutečným potřebám lidí, kterých se dotkne zločin – tedy především jeho obětí a pachatelů. Je ovšem velmi důležité tento teoretický přístup ověřovat v praxi, za pomoci empirických výzkumů (evaluační výzkumy jsou podporovány například i Doporučením č. R (99) 19 výboru ministrů členským státům, týkající se mediace v trestních záležitostech). Výzkumy by měly zjistit, do jaké míry poskytují restorativní přístupy pozitivní výsledky pro všechny strany – pachatele, oběť a společnost. Při respektu k postupům a metodám restorativní justice ovšem nesmíme opomenout, že závažná kriminalita se nedá řešit výhradně restorativně zaměřenými postupy.

Restorativní přístupy je možno aplikovat pouze ve vhodných případech (vzhledem k osobě pachatele, závažnosti trestného činu, situaci poškozeného apod.), zatímco trestní justice musí reagovat na všechny spáchané trestné činy. Námi zkoumaná metoda mediace může být velmi úspěšnou, protože přináší možnost jak skutečně diferencovat a individualizovat nejen ukládané sankce, ale i jak individualizovat i způsob projednávání spáchaného deliktu, tedy i jak diferencovat trestní proces. Mediace je metodou, která významně podporuje ideu resocializace pachatelů. Je velkou šancí pro pachatele, aby si uvědomil

škodlivost svého jednání a byl motivován k odstranění následků spáchaného trestného činu.

Pro další rozvoj mediace v našich podmínkách je velmi důležité shromažďovat a vyhodnocovat praktické zkušenosti s mediací. Jakkoli jsou teoretické předpoklady restorativní justice slibné a zdají se z hlediska potřeb osob, jichž se dotkl zločin, jako vyhovující, na skutečnou sílu můžeme usuzovat jedině z empirických důkazů. Bez nich půjde vždy pouze o jakýsi abstraktní filozofický směr v trestní politice. Je proto nutné, aby postupný rozvoj mediace provázal i dostatečný rozvoj kriminologických výzkumů, které se zaměří na její evaluaci.

Resumé: Mediation problems survey in the Czech criminal legislation system was focused on evaluation of benefit and efficiency of mediation methods for offender, aggrieved person and society. One of the survey aims was to find out which penal institutes included mediation used in courts' and prosecutors' practice, what is the range and character of cases where mediation procedures are applied and what is their efficiency from the perspective of the society, offender and aggrieved person.

It is possible to define mediation in relation to criminal proces as an alternative method of conflicts solution using the presence of an impartial third person – mediator. Position of a mediator is balanced towards both parties. He is a professional in effective negotiation. He helps parties of a conflict to reach reconciliation and to find mutually acceptable solution of a given situation. His task is to direct the process of negotiations, to create conditions for communication of participants and to find solution taking in account interests of both parties. Mediator neither judges the conflict nor decides about the way of solution.

Concerning mediation in criminal matters in the Czech Republic it is possible to state that mediation procedures development in the Czech Republic is closely conneced to Probation and Mediation Service establishment according the law number 257/2000 of CC with effect from 1st January 2001. Probation and Mediaton Service seeks arrangement of effective and socially beneficial conflicts solution connected to criminal activity and at the same time organizes and secures effective and worthy execution of alternative punishments and measures to protect cummunity, interests of aggrieved persons and crime prevention.

As a standard of evaluation of mediation benefit and efficiency can be recidivism investigation of those offenders who have undertaken mediation treatment. One of the methods we have used during the investigation had been data analysis from the Criminal record in relation to those persons who went through mediation in 2005. There were analyzed 311 persons' data in all. Roughly in 4 years time we have been evaluating potential recidivism of those who were convicted and who have under-

taken mediation during 2005. From the total number of 311 persons 79 of them had a new record in the Criminal record, which represents a quarter of our sample (25,4 %). Within two years 75,9 % of offenders from the investigated number relapsed into crime.

The investigated method of mediation can be very succesful because it deals with the possibility to really differenciate and individualize not only imposed sanctions but also to individualize the way of discussing committed offence thus how to defferenciate judicial trial. Mediation is a method supporting significantly the idea of offenders resocialization. It is a great chance for offenders to realize harmful effect of their behaviour and to be motivated to remove consequences of committed crime.

Literatura

1. FELLEGI, B. Meeting the challenges of introducing victim – offender mediation in Central and Eastern Europe. Leuven: European Forum for Victim – Offender Mediation and Restorative Justice. 2005.
2. HAYES, H. Reoffending and restorative justice. In: Johnstone. G. Van Ness, D. W. Handbook of restorative justice. Cullompton. Willan Publishing. 2007. s. 426–444.
3. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. et al. Základy kriminologie a trestní politiky. Praha. C. H. Beck, 2. vyd. 2012. ISBN 978-80-7400-429-2.
4. ROZUM, J. et al. Uplatňování mediace v systému trestní justice I. vyd. IKSP. Praha. 2010. ISBN 978-80-7338-090-8.
5. ROZUM, J. et al. Uplatňování mediace v systému trestní justice II. vyd. IKSP. Praha, 2010. ISBN 978-80-7338-097-7.
6. UMBREIT, M. S. Victim meets offender. The Impact of Restorative Justice and Mediation. New York. Willow Tree Press. 1994.
7. UMBREIT, M. S., VOS, B., COATES, R. B., ARMMOUR, M. P. Victims of severe violence in mediated dialogue with offender: the impact of the first multi-site study in the U.S. In International Review of Victimology, vol. 13., 1/2006. s. 27–48.

Kontakt

Mgr. Jan Rozum

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Nám. 14. října 12

150 21 Praha 5

Česká republika

jrozum@iksp.justice.cz

POTREBA AKREDITÁCIE PROBAČNÝCH PROGRAMOV

The Necessity of Accreditation of Probation Programs

Lucia Kurilovská

Abstrakt: V súvislosti s uplatňovaním prvkov restoratívnej justície a dôrazu na penitenciárnu a postpenitenciárnu starostlivosť, javí sa nevyhnutnou potrebou zamyslieť sa nad potrebou dôslednej akreditácie probačných programov, na základe ktorých by bolo možné pracovať s odsúdenými. Doterajšia aplikačná prax aj kriminologické výskumy jednoznačne ukazujú, že pri odsúdených, kde sa uplatňovali probačné programy sa výraznou mierou znížilo riziko recidívy.

Kľúčové slová: restoratívna justícia, probácia, probačné programy, penitenciárna starostlivosť, recidíva, probačný a mediačný úradník, ministerstvo spravodlivosti, akreditácia.

Abstract: In connection with the application of restorative justice elements and emphasis on Penitentiary and Post-penitentiary care, seems inevitable need to consider the need for rigorous accreditation probation programs, under which it would be possible to work with prisoners. The previous application experience and criminological research has shown that when prisoners where applied probation programs have significantly reduced the risk of recurrence.

Key words: restorative justice, probation, probation programs, penitentiary care, recidivism, probation and mediation officer, Ministry of Justice, accreditation.

1. ÚVOD

„Aplikácia probačných programov v praxi je jednou z dominantných ideí restoratívnej justície a zásady *ultima ratio*. Zdôrazňuje resocializačný proces a konkrétnu prácu s páchatelom, pričom primárnym cieľovými skupinami probačných programov sú prvotrestaní jednotlivci a mládež.“¹

Probačné programy sú určitým druhom sociálnych programov. Ich účelom je nadviazať kontakt s páchatelom, na základe tohto kontaktu určiť rizi-

---

¹ LULEI, M. *Sociálna práca v trestnej justícii a probácia*. Nitra: UKF Nitra. 2011. s. 54.

kovosť recidívy u tohto páchatela a definovať potreby, ktoré by viedli k jeho náprave a v neposlednom rade sú probačné programy zamerané na evaluáciu páchatelov.

Vo svete sa realizuje naozaj široké spektrum probačných programov, zo svojím zameraním z primárnych, spomeniem napr. vzdelávacie programy (dlhodobé služby rodine, ktorých cieľom je podpora rodičov v rodičovskej roli, rozvoj zručnosti tvorivo riešiť konflikty a podobne), poradenské programy (niekedy sa kombinujú s vzdelávacími hlavne v prípadoch náhradnej rodiny, alebo rodiny, kde sa vychovávajú deti s vážnymi hendikepmi), preventívne programy (dlhodobé programy, ktorých cieľovou skupinou sú vznikajúce rodiny v ktorých je vysoká pravdepodobnosť vážnych problémov) atď.²

2. PROBAČNÉ PROGRAMY A ICH REALIZÁCIA V ČESKEJ REPUBLIKE

Česká legislatíva definuje probačný program ako „program sociálneho výcviku, psychologického poradenstva, terapeutický program, program zahrňujúci verejnoprospešnú činnosť, vzdelávací, doškolovací alebo rekvalifikačný či iný vhodný program k rozvíjaniu sociálnych zručností a osobnosti mladistvého, a to s rôznym režimom obmedzenia v bežnom spôsobe života, ktorý smeruje k tomu, aby sa mladistvý vyhol správaniu, ktoré by bolo v rozpore so zákonom, k podpore jeho vhodného sociálneho prostredia a k narovnaní vzťahov medzi ním a poškodeným.“³

„V rámci probačných programov sa dôraz kladie najmä na obeť, širšie zapojenie komunity do riešenia prípadu, na prevenciu kriminality a diverzifikáciu jednotlivých súdnych prípadov.“⁴

Všetky probačné programy musia získať akreditáciu, ktorú udeľuje Ministerstvo spravodlivosti Českej republiky, a na základe akreditácie sú následné zapísané do zoznamu, ktorý rovnako vedie Ministerstvo spravodlivosti. prvé

---

² Viac pozri napr. v: ČERŇAN, I. *Význam rodinného prostredia pri resocializácii odsúdených mladých delikventov*. In Zručnosti, Partnerstvo, Sieť v práci s trestanými osobami. Zborník z medzinárodnej konferencie. Dolný Kubín 1. 12. 2010, s. 27.

³ § 17 ods. 1 zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.

⁴ KROUPOVÁ, L. *Probační programy jako nový nástroj sociální práce s mladistvými pachatelí – česká realita versus britské zkušenosti*. In Možnosti sociální práce na počátku 21. století. Zborník příspěvku z minikonference. Hradec Králové: Pedagogická fakulta UHK, Katedra sociální práce a politiky, č. 11, 2005, s. 120.

akreditačné konanie sa začalo v Českej republike už v roku 2004 a prihlásilo sa doňho 50 žiadateľov.

Akreditačné konanie je tvorené systémom pravidiel, kritérií a kontrolných mechanizmov, ktoré majú overiť kvalitu probačných programov s cieľom umožniť preukázateľným spôsobom posúdenie kvality probačného programu.

V priebehu konania je overované naplnenie štandard kvality programu, pričom každý štandard popisuje dôležitú charakteristiku programu a jeho poskytovateľa. Ku štandardám sú priradené merateľné a overiteľné kritériá, ktorých naplnenie je považované za zásadné a kľúčové a bez ich naplnenie nie je akreditáciu možné získať.

Štandardy sú rozdelené do troch oblastí:

1. proces poskytovania probačného programu
2. personálne zabezpečenie
3. požiadavky na ekonomické a materiálne zabezpečenie programu.

Akreditačné konanie je trojstupňové. V prvom stupni je uskutočňovaná evidencia žiadostí a kontrola splnenia všetkých formálnych náležitostí žiadosti. V druhom stupni sú žiadosti posunuté na preštudovanie expertom-hodnotiteľom, ktorých špeciálne na tento účel menuje riaditeľ Probačnej a mediačnej služby Českej republiky. V treťom stupni sú závery expertných komisií predjednané Akreditačnou komisiou Ministerstva spravodlivosti Českej republiky, ktorú menuje minister spravodlivosti a je zložená zo zástupcov Probačnej a mediačnej služby, ministerstva spravodlivosti a prizvaných externých odborníkov (napríklad z Ministerstva práce a sociálnych vecí odboru sociálnych služieb, Odboru prevencie kriminality Ministerstva vnútra a pod.

Po udelení akreditácie je probačný program zapísaný do Registra, vedeného Ministerstvom spravodlivosti Českej republiky. Akreditácii podliehajú iba probačné programy určené mladistvým páchatelom. Teda programy, ktoré sú ukladané ako výchovné opatrenia mladistvým podľa „zákona o súdnictve vo veciach mládeže“.

Poskytovatelia akreditovaných probačných programov môžu každoročne požiadať o finančné príspevky na ich realizáciu z prostriedkov Ministerstva spravodlivosti Českej republiky. Ročne je zo štátneho rozpočtu na financovanie týchto programov vyčlenená finančná čiastka vo výške zhruba dvoch miliónov českých korún.

V podmienkach Slovenskej republiky zatiaľ legislatívna podoba probačných programov absentuje. V júni 2013 sa na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave konala odborná konferencia pod názvom „aplikácia probačných programov v praxi“, ktorej účelom bolo podporiť zavedenie

probačných programov na Slovensku. Konferenciu organizovalo konzultačné a informačné združenie EDUKOS, o. z. so sídlom v Dolnom Kubíne v rámci získaného grantového programu zo švajčiarskych zdrojov. Záštitu nad podujatím prijal i minister spravodlivosti Slovenskej republiky.

Konferencie sa zúčastnili viacerí odborníci z praxe (sudcovia, prokurátori, probační a mediační úradníci), odborníci z teórie, no i poprední predstavitelia probačných a mediačných služieb v rámci Slovenskej a Českej republiky a Švajčiarska.⁵ Účelom konferencie bolo predstaviť prítomným význam a akreditáciu probačných programov, zamerať sa na prípady dobrej praxe a pozitívne výsledky zavedenia a prevádzania probačných programov v Českej republike a vo Švajčiarsku. Výsledky realizovanej štúdie v rámci švajčiarsko-slovenskej spolupráce, z ktorých jedným je aj kompletný metodický materiál obsahujúci odporúčania pre prax, na ktorom sa podieľali významní odborníci z teórie a praxe trestného práva a sociálnej práce, by mohol byť jedným z podkladových materiálov pre ďalšie kroky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky na poli legislatívy i odbornej prípravy probačných a mediačných úradníkov a na realizáciu týchto programov v praxi.

3. TVORBA, REALIZÁCIA A CIELE PROBAČNÝCH PROGRAMOV VO SVETE

Pri tvorbe a realizácii probačných programov, samozrejme okrem vytvorenia vhodného legislatívneho rámca a podpory zo strany vhodne pripravených a vzdelaných pracovníkov, ktorí ich budú realizovať, majú, s ohľadom na cieľovú skupinu, teda páchatela trestného činu, dôležitý význam i rôznorodé formy záťaže a prekážky zabráňujúce trestanej osobe viesť život bez trestných činov. V rámci záťaže vyplývajúcej na osoby prepustené z výkonu trestu odňatia slobody rozlišujeme nasledujúce okolnosti:

- absencia sociálneho zázemia (človek nemá kam ísť, nikto na neho nečaká, nikam nepatrí),
- nedostatok finančných prostriedkov a motivácie k práci (obmedzené možnosti zamestnať sa, stereotyp a námaha z práce sú trestané osoby mimoriadne náročné),

---

⁵ K tomu pozri napr. <http://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1746> (dostupné na internete dňa 20.08.2013).

- nereálne očakávania (smerujú predovšetkým k okamžitému usporiadaniu obmedzených potrieb vo výkone trestu, snaha rýchlo si všetko, čo bolo nedostupné vo väzení užiť – drogy, alkohol, sex a pod.).⁶

Keď sa zameriavame na bližšiu charakteristiku probačných programov, nevyhnutným faktorom, ktorý vstupuje a podieľa sa na úspešnosti probačného programu ako takého je aj práca a osobnosť probačného a mediáčného úradníka. Práve títo najčastejšie spolupracujú s cieľovou skupinou podmienčne prepustených z výkonu trestu odňatia slobody počas ich prvého roka po prepustení.

V súvislosti s dohľadom nad podmienčne prepustenými sa americkí výskumníci zamerali v roku 1994 na sledovanie 272 111 osôb (91,3 % z nich predstavovali muži) prepustených z väzníc v 15 rôznych štátoch, pričom výskumníci sledovali ich ďalší osud počas nasledujúcich troch rokov. Zistili nasledovné fakty:

1. v relatívne krátkom období bolo možné pri 67,5 % z nich konštatovať opakované porušenie zákona a to výhradne spáchaním nového trestného činu alebo priestupku závažnejšieho charakteru,
2. pri 29,9 % z celkového počtu došlo k recidíve už v prvých 6 mesiacoch po prepustení
3. do konca prvého roka po prepustení sa potom do stretu so zákonom dostalo 44,1 % z nich,
4. do konca troch rokov sa vo väzení opätovne ocitlo 51,8 % osôb z výskumného súboru.⁷

Zo štúdie vyplynulo, že práve prvý rok sa po podmienčnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody javí z hľadiska recidívy ako najproblémovejší a najrizikovejší.

Na začiatku osemdesiatych rokov sa začali prednostne využívať v práci s páchatelmi trestných činov tzv. kognitívno-behaviorálne intervencie, metódy, ktorých efektívna aplikácia priniesla zníženie recidívy nielen v Kanade ale aj v Anglicku.⁸

Podľa dlhodobého výskumu, trvajúceho 10 rokov v rôznych nápravných inštitúciách vo svete (napr. v roku 2005 sa ho zúčastnilo 15.000 páchatelov v probácii a 7.000 odsúdených v nápravných inštitúciách v Anglicku a Walese) bolo explicitne v rámci probácie preukázané, že páchatelia, ktorí absolvovali pro-

⁶ K tomu pozri bližšie: VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, s. 824.

⁷ LULEI, M. *Sociálna práca v trestnej justícii a probácia*. Nitra: UKF Nitra. 2011. s. 55.

⁸ Tamtiež, s. 56.

bačný program recidivovali menej ako porovnávaná skupina páchatelov a zároveň páchatelia, ktoré neukončili absolvovanie probačného programu recidivovali častejšie.⁹

Probačné programy sa zameriavajú na rôzne oblasti socializácie páchatela so snahou čo najefektívnejšie ho „vrátiť“ do života. Okrem pomoci s vybavením primeraného ubytovania sa probační pracovníci angažujú aj v ponúkaní vzdelávania, školení a pracovných príležitostí, pomoci so starostlivosťou o duševné a fyzické zdravie, liečbu drogových a alkoholových závislostí, pomoc so získavaním finančnej gramotnosti (plnenie pohľadávok) a sociálne poradenstvo, služby pre deti a rodiny páchatelov a v neposlednom rade sú probačné programy zamerané i na postoje, myslenie a správanie páchatelov.

V krajinách s rozvinutou probačnou praxou sa probační pracovníci osobitne zameriavajú, počas výkonu svojej profesie, len na určitý konkrétny druh probačného programu. Majú tým možnosť uvažovať nad jeho zlepšením, lepšie sa vedú sústrediť na vzdelávanie v oblasti, na ktorú sa probačný program špecializuje a vedú presnejším spôsobom získavať informácie a štatistické údaje, ktoré odzrkadľujú ich úspešnosť a sú supervíziou ich práce.¹⁰ Táto situácia však v Slovenskej republike absentuje. Naši probační a mediační úradníci realizujú tak probáciu ako i mediáciu a popri náročnosti svojej práce zväčša sami realizujú svoje dozvedávanie vo všetkých oblastiach probácie a mediácie, i keď ich vzdelávanie samozrejme odborne zastrešuje Justičná akadémia. Táto vzdelávacia ustanovizeň, ktorá vzdeláva i sudcov a prokurátorov nedisponuje dostatočnými časovými možnosťami a prostriedkami na dokonalú prípravu probačných a mediačných úradníkov, tak ako tomu je vo svete, čo sa samozrejme odráža i v praktickej stránke ich práce.

Ako prvé je preto dôležité si uvedomiť, že práve alternatívne tresty a probačný dohľad, ktorým môžeme nahradiť väzbu, nám prinášajú široké spektrum výhod. K najvýraznejším patrí aktivita odsúdeného pri odstraňovaní ujmy spôsobenej obeti, jeho aktívny prístup k plneniu povinností a obmedzení, ktoré mu uložil súd, možnosť vykonať trest na slobode a tým neprerušit rodinné a ostatné sociálne väzby a pracovné návyky obvineného, nižšie náklady štátu na výkon trestu, k zahladeniu trestu dochádza ich vykonaním a pod. I preto je nutné v nasledujúcom čase uskutočniť aspoň základné legislatívne zmeny, ktoré by podporili výkon probácie a mediácie v zákonnej podobe.

---

⁹ EVANS, D. G. *Evidence-Based Programs: Result from Research in the United Kingdom*. In *Corrections Today* Lanham, roč. 68, 2006, č. 2, s. 2.

¹⁰ Tak je tomu napríklad v Holandskom probačnom servise. K tomu pozri napr.: http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20the%20Netherlands.pdf (Dostupné na internete dňa 23.08.2013).

4. RIZIKOVÉ FAKTORY PROBAČNÝCH PROGRAMOV

„Cieľom probačných programov pre páchatelov trestnej činnosti je znižovať riziko recidívy a tak prispievať k znižovaniu recidívnej kriminality. Znižovanie recidívy však nemôže byť dosiahnuté priamou cestou. Aby sme mohli tento cieľ dosiahnuť, je oveľa viac nutné pozitívne ovplyvniť rizikové faktory participantov.

Rizikové faktory sú napríklad minimálne alebo chýbajúce poznatky o osobnej kriminálnej dynamike a charakteristiky rizikových situácií, chýbajúce alebo nedostatočné behaviorálne stratégie pre predchádzanie alebo prekonávanie rizikových situácií, nejasná motivácia resp. nedostatočná odhodlanosť pre cieľ prevencie recidívy resp. probácie alebo pretrvávajúce behaviorálne účinné kriminálne motívy a problémové oblasti relevantné pre spáchaný trestný čin.

Cielené pozitívne zmeny rizikových faktorov môžu byť preto pochopené ako ‚*intermediate targets*‘ (priebežné ciele). Zmena týchto relevantných charakteristík participantov je vlastným priamym cieľom probačného programu.“¹¹

Aby sme boli schopní stanoviť stupeň realizácie týchto cieľov, musia byť učebné programy, vedúce k realizácii probačného programu, zrealizované tak, aby boli tieto ciele medzi sebou porovnateľné. To znamená, že sa ich realizácia musí riadiť jednotným štandardom. Obzvlášť je pritom dôležité zachovanie programovej integrity („program integrity“).

Programová integrita predpokladá, že probačné programy budú zrealizované tak ako boli naplánované. Nesmie dôjsť k žiadnym podstatným odklonom z hľadiska dĺžky trvania programu, počtu sedení, podstatných charakteristík participantov a spôsobu realizácie. Povinnosťou zabezpečovania kvality je zachovanie programovej integrity. Programová integrita predstavuje základ pre solidnú kontrolu účinnosti programov v rámci evaluácie.¹²

Na základe tejto diferenciacie je možné vytvoriť hierarchiu cieľov probačných programov, pričom je možné každý cieľový stupeň priradiť určitému evaluačnému stupňu. Tento stupňový model predstavuje základnú štruktúru pre evaluačný koncept probačných programov.

¹¹ Citované zo štúdie: „Evaluácia učebných programov pre páchatelov trestnej činnosti“. Úloha zadaná od ECAP, Výskum a vývoj, Via Industria, CH 6814, Lamone, v zastúpení Furion Bednarzom, v rámci programu Švajčiarsko-slovenskej spolupráce. Vyhotoval: KLAUS MAYER, Zürišská vysoká škola pre aplikovanú vedu ZHAW, oddelenie sociálnej práce, Auen 4, CH 86 00 Dübendorf. V Zürichu 25. apríla 2014. s. 3.

¹² Tamtiež, s. 3.

Realizovaná probácia býva vyhodnocovaná prostredníctvom výpisov z registra trestov. Keďže je prevencia recidívy nadradený cieľ probačného programu určeného páchatelom trestnej činnosti, má zaznamenanie recidívy resp. stanovenie úspešnosti probácie participantov zásadný význam.

Ako som už písala vyššie, spravidla je toto kritérium uplatňované prostredníctvom výpisov z registra trestov. Je však nutné venovať pozornosť tomu, do akej miery majú výpisy s registra trestov výpovednú hodnotu.

Výpovednú hodnotu limitujú nasledovné aspekty:

- 1) Kriminalita nie je zaznamenávaná centrálnne, ale regionálne. V tomto prípade nemajú výpisy z registra trestov z jedného regiónu výpovednú hodnotu pre iné regióny. Ak neexistuje žiaden centrálny register trestov, potom je nutné využiť všetky dostupné regionálne registre trestov.
- 2) Pozorovacia doba je príliš krátka. Za optimálne je považovaný „*time at risk*“ v dĺžke trvania 5 rokov a viac. Je dôležité, aby bola pozorovacia doba taká dlhá, aby už mohli byť zaznamenané prípady recidívy, ktoré sa odohrali po absolvovaní učebného programu. To znamená, že bude dĺžka trvania trestného stíhania, odsúdenia a registrácie zaznamenaná a bráná do úvahy pri stanovovaní pozorovacej doby.

„Prevenčné pôsobenie učebného programu pozostáva z redukcie behaviorálnej účinnosti rizikových faktorov. Spôsob ako majú byť tieto priame ciele dosiahnuté, stavový charakter daného probačného programu.

Na základe základného modelu, metód a cieľových skupín sú súčasťou probačného programu informačné, psycho-edukatívne, konfrontatívne, diskurzívne (rozumové) alebo cvičné prvky.

Aby sme mohli vyhodnotiť stupeň dosiahnutia priamych programových cieľov, musia byť tieto ciele explicitne sformulované. Spravidla je súčasťou týchto cieľov sprostredkovávanie poznatkov, zmena postojov, podnecovanie schopností a podporovanie každodennej praktickej realizácii týchto schopností.¹³

Okrem zaznamenávania zmien v jednotlivých cieľových oblastiach, ktoré je realizované ako porovnanie pred a po, patrí k evaluačnému konceptu aj preverovanie realizácie. Pre takéto preverovanie existuje veľa príkladov z terapeutického výskumu. Spravidla je realizované vo forme tzv. protokolov se-

---

¹³ Citované zo štúdie: „Evaluácia učebných programov pre páchatelov trestnej činnosti“. Úloha zadaná od ECAP, Výskum a vývoj, Via Industria, CH 6814, Lamone, v zastúpení Furiom Bednarzom, v rámci programu Švajčiarsko-slovenskej spolupráce. Vyhotočil: KLAUS MAYER, Zürišská vysoká škola pre aplikovanú vedu ZHAW, oddelenie sociálnej práce, Auen 4, CH 86 00 Dübendorf. V Zürichu 25. apríla 2014. s. 4.

dení, v rámci ktorých je možné zaznamenať kvalitu realizácie a pôsobenia na participantov.

Tieto protokoly sedení môžu byť rôzne skoncipované. S pravidla obsahujú spätnú väzbu od participantov o tom ako vnímali sedenie, ako dobre sa cítili, ako hodnotia svoju vlastnú participáciu a osobný učebný prínos, ako hodnotia pracovnú atmosféru atď. Tieto protokoly sedenia by mali vyplňať aj programoví vedúci. Tak môže byť vyhodnotené do akej miery bolo sedenie zrealizované tak, ako je naplánované v manuáli („programová integrita“).¹⁴

Aby sme boli schopní posúdiť preventívnu účinnosť intervenčných programov a mať možnosť porovnať údaje s kontrolnou skupinou, je nutné zaznamenať relevantné charakteristiky participantov. K tomu patria predovšetkým charakteristiky, ktoré ponúkajú indície pre riziko recidívy daných osôb pri vstupe do učebného programu. „K týmto charakteristikám môžeme rátať aj zdroje, ktoré majú význam pre úspešnú trestnú a sociálnu probáciu ako napr. ukončené školské vzdelanie, pracovná kvalifikácia, doterajšia pracovná skúsenosť, sociálne väzby, atď.“

Bohužiaľ, nie je často možné zaznamenať tieto dôležité charakteristiky participantov, keďže nie sú známe alebo dané údaje nie sú dostupné. Obzvlášť pri evaluačnom koncepte s kontrolnými skupinami má však konfrontácia porovnávaných vzoriek zásadný význam. Pokiaľ nie je možné zaznamenávať a tak odkontrolovať relevantné charakteristiky, potom je výpovedná hodnota evaluačných výsledkov značne obmedzená.¹⁵

5. ZÁVER

Základné zásady realizácie probačných programov a ich následného vyhodnocovania by som si dovoľila zhrnúť v nasledovných bodoch:

- 1) Definovať jednoznačné a dobre merateľné bezprostredné programové ciele.
- 2) Dávať pri koncepte programov pozor na to, či je vo vzťahu k obsahu a štruktúre vhodný pre dosiahnutie programových cieľov.

¹⁴ Citované zo štúdie: „Evaluácia učebných programov pre páchatelov trestnej činnosti“. Úloha zadaná od ECAP, Výskum a vývoj, Via Industria, CH 6814, Lamone, v zastúpení Furion Bednarzom, v rámci programu Švajčiarsko-slovenskej spolupráce. Vyhotoval: KLAUS MAYER, Zürišská vysoká škola pre aplikovanú vedu ZHAW, oddelenie sociálnej práce, Auen 4, CH 86 00 Dübendorf. V Zürichu 25. apríla 2014, s. 6.

¹⁵ Tamtiež, s. 8.

- 3) Zaznamenať stupeň realizácie priamych programových cieľov.
- 4) Zabezpečiť jednotnú, štandardizovanú realizáciu programov na základe manuálov.
- 5) Zaznamenať kvalitu realizácie programov.
- 6) Investovať do vzdelania lektorov, obzvlášť vo vzťahu k štandardizovanej a manuál rešpektujúcej realizácii programu.
- 7) Dbieť na to, aby pracovníci zodpovedne a dôsledne zrealizovali evaluáciu s riadnym zozbieraním údajov a pravidelne informovať pracovníkov o priebežných výsledkoch evaluácie.
- 8) Dôsledne vybrať intervenčné a kontrolné skupiny.
- 9) Zabezpečiť čo najobsažnejšie zozbieranie dát o recidíve a dbať na dost dlhú pozorovaciu dobu.
- 10) Dbieť na to, aby mohli byť všetky formy zbierania údajov zrealizované jednoducho a ekonomicky. Cielene hľadať možné zdroje chýb a vyvinúť možnosti ich minimalizácie.

Výkon probácie a mediácie v praxi štátov Európskej únie prechádza neustálymi vývojovými zmenami. Nejde len o neustále zdokonaľovanie účinného systému tzv. behaviorálnych opatrení, ale v posledných rokoch sa kladie dôraz najmä na vzájomné prepojenie výkonu týchto opatrení, ich zosúladovania a uznávanie v rámci európskeho priestoru. Krajiny s rozvinutým probačným systémom sa zameriavajú na diferenciaciu probácie s ohľadom na rôzne skupiny páchatelov, ako i na špecializované formy dohľadu. Ďalšou fungujúcou oblasťou je zavádzanie efektívnych probačných programov, ktoré majú viesť a overiteľne i vedú k úspešnej náprave páchatelov a celkovému zníženiu ich recidívy.

Budúcnosť realizácie probačných programov v podmienkach Slovenskej republiky je nateraz otvorená. Vyžaduje si totiž komplexnejšie a štruktúrálné zásadnejšie zmeny, ktoré sú závislé od viacerých faktorov, no najmä od komplexnej zmeny legislatívy a štruktúry fungovania tých, ktorí by probačné programy mali realizovať v praxi – probační a mediálni úradníci.

Je však dôležité, aby verejnosť, odborná aj laická bola informovaná o možnosti znižovania recidívy prostredníctvom týchto programov a prostredníctvom nich aj následnej podpory prvkov restoratívnej justície.¹⁶ Znižovanie kriminality alternatívnymi formami je totiž v podmienkach súčasného stavu

---

¹⁶ Bližšie k pojmu restoratívna justícia pozri v: KURILOVSKÁ, L. – LENHARTOVÁ, K. *EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície*. In *Právny obzor*, roč. 96, č. 3, 2013, s. 263–270.

ústavov pre výkon trestu odňatia slobody ako aj väčšej istoty a bezpečnosti pre spoločnosť viac ako žiaduci.

Resumé: The paper deals with probation programs, and process of accreditation in Czech Republic. This system is model for probation programs in Slovak Republic in the future. The paper deals also with partial problems of fulfilment of restorative justice and importance reducing of criminality by application of probation programs.

Literatúra

1. ČERNĀN, I. Význam rodinného prostredia pri resocializácii odsúdených mladých delikventov. In Zručnosti, Partnerstvo, Sieť v práci s trestanými osobami. Zborník z medzinárodnej konferencie. Dolný Kubín 1. 12. 2010, s. 27.
2. EVANS, D. G. Evidence-Based Programs: Result from Research in the United Kingdom. In: Corrections Today Lanham, roč. 68, 2006, č. 2, s. 2.
3. KROUPOVÁ, L. Probační programy jako nový nástroj sociální práce s mladistvými pachatelí – česká realita versus britské zkušenosti. In Možnosti sociální práce na počátku 21. století. Zborník příspěvku z minikonference. Hradec Králové: Pedagogická fakulta UHK, Katedra sociální práce a politiky, č. 11, 2005, s. 120.
4. KURILOVSKÁ, L. – LENHARTOVÁ, K. EÚ ako otvorená cesta restoratívnej justície. In Právny obzor, ISSN 0032-6984, roč. 96, č. 3, 2013, s. 263–270.
5. LULEI, M. Sociálna práca v trestnej justícii a probácia. Nitra: UKF Nitra. 2011, s. 54–55.
6. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004, s. 824.
7. „Evaluácia učebných programov pre páchatelov trestnej činnosti“. Vyhotožil: Klaus Mayer, Zürišská vysoká škola pre aplikovanú vedu ZHAW, oddelenie sociálnej práce, Auen 4, CH 86 00 Dübendorf. Zürich, 2014, s. 3–9.
8. http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20the%20Netherlands.pdf.
9. <http://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1746>.

Kontakt

Doc. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava 1

lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk

POŠKODENÝ A RESTORATÍVNA JUSTÍCIA

Aggrieved Person and Restorative Justice

Adriana Solčanská

Abstrakt: Článok sa venuje poškodenému z pohľadu stále viac sa rozširujúcej restoratívnej justície. Vzhľadom na výrazné rozdiely v ponímaní osoby zasiahnutej trestným činom z pohľadu klasickej retributívnej justície a z pohľadu restoratívnej justície, je v článku poukázané na základnú koncepciu vnímania osoby poškodeného z pohľadu týchto dvoch druhov justície. V článku sú rozpracované niektoré inštitúty restoratívnej justície, ktoré vo všeobecnosti posilňujú postavenie poškodeného, a ktoré už boli alebo ešte neboli zakomponované do slovenského právneho poriadku, a prípadné možnosti ich zakomponovania do slovenského právneho poriadku za účelom zlepšenia postavenia poškodeného. Cieľom článku je poukázať na rozdielne vnímanie poškodeného, a tak vymedziť oblasti slovenského trestného práva v ktorých je priestor na uplatňovanie restoratívnej justície.

Kľúčové slová: poškodený, restoratívna justícia, odklony, retributívna justícia, obeť trestného činu, škoda, postavenie poškodeného.

Abstract: Article examines the victim in terms of increasingly expanding restorative justice. Given the significant differences in the perception of the person affected by the offense in terms of classical retributive justice and restorative justice perspective, the article is credited to the basic concept of perception of the aggrieved person from the perspective of these two kinds of justice. The article elaborated some institutes restorative justice, which generally empowers the position of the aggrieved, and which have already, or have not yet been incorporated into Slovak law and possible options for their incorporation into Slovak law, to improve the status of the victim. The aim of the article is to highlight the different perceptions of the aggrieved person, and thus define the field of Slovak criminal law where there is scope for the application of restorative justice.

Key words: aggrieved, restorative justice, diversion, retributive justice, crime victim, damage, the position of the aggrieved.

1. ÚVOD

V súčasnosti sú stále viac diskutované otázky boja proti kriminalite, otázky efektívnosti a rýchlosti trestného konania a potreby poškodených. V tejto súvislosti sa čoraz viac presadzuje uplatňovanie restoratívneho trestania. Považujem za potrebné venovať téme poškodeného v súvislosti s restoratívnou justíciou dostatočnú pozornosť, najmä z dôvodu, že klasická retributívna trestná justícia sa sústreďuje predovšetkým na páchatelov trestných činov, čím je poškodený, ako strana a subjekt trestného konania, zatlačaný do úzadia. Súčasná retributívna justícia venuje menšiu pozornosť samotnému poškodenému a garancii jeho potrieb, či nárokov, na rozdiel od restoratívnej justície. Naopak v zmysle restoratívnej justície, ktorá sa v súčasnosti stále viac presadzuje, sa prvotná pozornosť venuje práve poškodenému a ochrane jeho záujmom.¹

Restoratívna justícia nie je samostatným druhom trestnej justície, ktorá by mala v budúcnosti nahradiť klasickú trestnú justíciu, ale ide o paralelný systém pôsobiaci vedľa klasickej retributívnej justície. Vhodnou kombináciou týchto dvoch systémov, to znamená zakomponovaním niektorých princípov restoratívnej justície do súčasnej trestnej justície, by mohlo viesť k eliminácii niektorých problémov súčasnej trestnej justície a zároveň k jej prispôbieniu aktuálnym potrebám spoločnosti v oblasti trestného práva.² Restoratívna justícia, ako zdroj nových riešení, je v súčasnosti veľmi rozoberaná a analyzovaná, práve z dôvodu, že prináša alternatívy, ktoré môžu pri ich vhodnej aplikácii prispieť k odstráneniu problémov súčasnej trestnej justícií. Nakoľko je presadzovaný názor, že klasická trestná justícia vyčerpala svoje možnosti v potieraní kriminality a už nezvláda eliminovať narastajúce problémy trestnej justície, nachádzajú kompetentné subjekty riešenia tejto situácie práve v restoratívnej justícií. Keďže jedným z problémov súčasnej trestnej justície je aj slabé postavenie poškodeného v trestnom konaní a ťažká vymáhateľnosť jeho nárokov, aj v tomto prípade predstavuje restoratívna justícia zdroj nových možností, ako posilniť postavenie poškodeného v trestnom konaní. Tento príspevok bude preto postavený na dvoch ústredných bodoch záujmu, ktorými sú práve problematika postavenia poškodeného a restoratívna justícia.

---

¹ ŠTEFÁNIK, O. *Restoratívna justícia*. – In *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2008* : Zborník. – Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2008. – s. 769–776.

² KARABEC, Z. *Restoratívni justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci., 2003, s. 5–19.

2. POŠKODENÝ TRESTNÝM ČINOM

V zmysle koncepcie restoratívnej justície je pozornosť sústredená na poškodeného. Restoratívna justícia sa zameriava predovšetkým na zistenie komu bola trestným činom spôsobená škoda, aké sú potreby osoby zasiahnutej trestným činom, a kto by mal tieto potreby poškodeného uspokojovať.

Na druhej strane v súčasnosti uplatňovaná retributívna justícia zameriava svoju pozornosť naopak na páchatela trestného činu. Prvoradým záujmom retributívnej justície je zistiť ako bol porušený zákon, kto ho porušil a ako má byť tento páchatel potrestaný.³ Sústredenie sa výlučne na tieto otázky dochádza v súčasnosti k vytlačaniu poškodeného v trestnom konaní na tzv. „druhú kolaj“. Retributívna justícia stavia poškodeného do pozície pozorovateľa, ktorý je možným zdrojom informácií potrebných na účely trestného konania. V tomto postavení poškodený sa síce zúčastňuje trestného konania, avšak v omnoho menšej miere ako v podmienkach restoratívnej justícií.

Pracovná skupina pre restoratívnu justíciu Aliancie nevládných organizácií pre prevenciu kriminality a trestného súdництва pri OSN (U.N. Alliance of Nongovernmental Organizations on Crime Prevention and Criminal Justice's Working Party on Restorative Justice) v roku 1998 vydala „Rukoväť restoratívnej justície“, v rámci ktorej vytvorila aj lexikón restoratívnej justície, v zmysle ktorého pod pojem obeť trestného činu zahŕňa „*ľudí, skupinu alebo neosobnú entitu, ktorá trpí dôsledkami nelegálneho konania*“.⁴ Na rozdiel od slovenského právneho poriadku, v ktorom je v prevažnej miere uplatňovaná filozofia retributívnej justície, ktorý pojem obeť trestného činu nepozná, a tak je ako osobe zasiahnutej trestným činom, poškodenému, venovaný 7. diel 2. hlave 1. časti Trestného poriadku. § 46 Trestného poriadku definuje poškodeného, ako *osobu, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva a slobody*. V zmysle tejto definície môžeme za poškodeného považovať tak fyzickú, ako aj právnickú osobu, prípadne aj štát, na rozdiel od obeť trestného činu, ktorou môže byť len fyzická osoba. Pojem obeť, je tak pojmom užším v tom zmysle, že nezahŕňa právnické osoby a štát, a zároveň je pojmom širším pretože za obeť sa niekedy považujú aj niektorí pozostalí po obetiach trestných činov. V zmysle vyššie uvedeného je jednoznačné, že restoratívna justícia chápe pod osobou zasiahnutou trestným činom, nie len osobu, ktorej

³ KARABEC, Z. *Restoratívni justice*. Sbornik příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci., 2003, s. 57–58.

⁴ Tamtiež, s. 81–104.

v dôsledku tohto skutku vznikla nejaká škoda, ale chápe ju ako osobu, ktorej sa trestný čin dotkol akýmkoľvek spôsobom. To znamená, že restoratívna justícia rozširuje okruh osôb zasiahnutých trestným činom, teda tých ktorým vznikla v príčinnej súvislosti s trestným činom ujma, o osoby žijúce v okolí osôb priamo zasiahnutých trestným činom.

Napriek tomu, že restoratívna justícia používa pre označenie osoby poškodennej a zasiahnutej trestným činom pojem obeť trestného činu, kým retributívna justícia používa v prevažnej miere pojem poškodený, je možné vzhľadom na skutočnosť, že síce nie každý poškodený je obeťou trestného činu, ale každá obeť je poškodeným, je možné konštatovať, že restoratívna justícia sa sústreďuje na osobu poškodenú trestným činom vo väčšej miere, ako klasická retributívna trestná justícia.⁵

Aj chápanie škody, ako dôležitého a základného znaku poškodeného, prostredníctvom ktorého slovenský právny poriadok definuje poškodeného ako osobu, ktorej v dôsledku trestného činu a teda v príčinnej súvislosti s trestným činom, pre ktoré je vedené trestné stíhanie, vznikla škoda, ktorá je zásadne a objektívne vyjadriteľná v peniazoch, tieto dva druhy justície vnímajú rozdielne.⁶ Retributívna justícia za škodu považuje len majetkovú alebo nemajetkovú škodu, pričom v rámci majetkovej škody rozlišuje reálnu škodu a ušlý zisk, a v rámci nemajetkovej škody sa odškodňuje len bolestné a sťaženie spoločenského uplatnenia. Ide teda o každú škodu na zdraví, majetkovú, morálnu či inú škodu vyjadriteľnú v peniazoch. Takéto striktné a objektivizované chápanie škody spôsobenej trestným činom má svoj protiklad práve v restoratívnej justícii. Restoratívna justícia chápe škodu širšie a to ako ujmu materiálnu, fyzickú, psychickú, stratu spoločenského uplatnenia, narušenie sociálnych väzieb, osobného a rodinného života. Takéto chápanie škody v prípade jednotlivých trestných činov, je v porovnaní s retributívnou justíciou, výrazne subjektívne a individuálne, čo dáva možnosť poškodenému dosiahnuť napravenie všetkých spôsobených škôd a výraznejší pocit satisfakcie.

To znamená, že v slovenskom právnom poriadku v súčasnosti uplatňovaná retributívna justícia chápe osobu zasiahnutú trestným činom ako poškodeného, teda ako stranu trestného konania, ktorá má samostatné procesné postavenie, aj keď svojím pôsobením na priebeh trestného konania podporuje stranu prokurátora, ktorý ako verejný žalobca zastupuje štát a verejný záujem. Ako strane trestného konania je poškodenému poskytovaný komplex procesných

---

⁵ ŠIMOVIČEK, I. et. al. *Trestné právo procesné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 104.

⁶ MINÁRIK, Š. et. al. *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhý, prepracovaný a doplnený vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2010, s. 184.

práv, prostredníctvom ktorých môže zasahovať a ovplyvňovať priebeh celého trestného konania. Práva poskytnuté poškodenému mu síce umožňujú podieľať sa na celom trestnom konaní, no v značnej miere sú jeho práva zameriavané na nárok poškodeného na náhradu škody, napriek tomu, že uplatnenie nároku na náhradu škody v rámci adhézneho konania je len jedným z práv, ktoré má poškodený v trestnom konaní. Aj pri samotnom neuplatnení nároku na náhradu škody má poškodený záujem na potrestaní páchatela trestného činu. Preto môžeme konštatovať, že v súčasnosti v Slovenskom právnom poriadku, nie je poškodenému, ako osobe poškodenej trestným činom, priznané postavenie v zmysle princípov restoratívnej justície. Restoratívna justícia vníma poškodeného, obeť, ako osobu poškodenú a priamo zasiahnutú trestným činom, ktorej v dôsledku trestného činu vznikla škoda, nahradenie ktorej, spoločne s urovnaním narušeného sociálneho konfliktu má byť prvoradým cieľom trestnej justície.

3. RESTORATÍVNA JUSTÍCIA

Nosná myšlienka, na ktorej je postavená koncepcia restoratívnej justície, chápe trestný čin ako sociálny konflikt medzi jednotlivcami, teda medzi ich normami a normami spoločnosti v ktorej existujú. Sústreďuje sa na riešenie vzniknutého konfliktu medzi páchatelom trestného činu a jeho bezprostrednou obeťou.⁷

Restoratívna justícia vníma trestný čin ako poškodenie jednej osoby inou osobou. Tento konflikt, ktorý tak vznikol medzi poškodeným (obeťou) a páchatelom, je v zmysle restoratívnej justície možné efektívne riešiť len za aktívnej účasti všetkých dotknutých osôb, s dôrazom na zohľadňovanie potrieb a záujmov poškodeného a ďalších osôb dotknutých trestným činom. Trestný čin narúša sociálny vzťah medzi páchatelom, poškodeným a spoločnosťou. Preto v záujme obnovenia tohto vzťahu restoratívna justícia, nazývaná tiež obnovujúca spravodlivosť, umožňuje najviac dotknutým osobám vziať „spravodlivosť do vlastných rúk“, a tak dosiahnuť obnovenie trestným činom narušených alebo ohrozených hodnôt a sociálnych vzťahov. Restoratívna justícia zdôrazňuje význam práv poškodených a mimosúdne prejednávane trestných vecí. Nemôžeme ju však chápať ako ucelenú koncepciu trestnej justície nahrádzajúcu klasickú retributívnu justíciu, ale ako nový prístup dopĺňajúci súčasnú

⁷ ŠTEFÁNIK, O. *Restoratívna justícia*. – In *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2008* : Zborník. – Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2008. – s. 58.

trestnú justíciu, za účelom vhodnej reakcie na rastúce problémy trestnej justície. Zvyšujúca sa kriminalita, preplnenosť väznic, preťaženie súdov a neúčinnosť trestov či prevýchovy páchatelov trestných činov, viedla v druhej polovici 20. storočia k čoraz častejšiemu kladeniu si otázky, či súčasný štandardný systém náležite reflektuje potreby súčasnej situácie v trestnej justícii a či je dostatočne zaistovaná ochrana práv poškodených.⁸ Výsledkom týchto polemík bola restoratívna justícia prinášajúca nový pohľad na trestnú činnosť a nové spôsoby jej riešenia.

V súvislosti s restoratívnou justíciou sa presadzuje názor, základom ktorého je obmedzovanie právomoci štátu pri riešení trestnej činnosti a súčasné posilňovanie postavenia priamych účastníkov trestného činu na riešení vzniknutého sociálneho konfliktu a jeho následkoch. Koncept restoratívnej justície môžeme chápať ako súbor postulátov, cieľov a metód, ktoré charakterizujú určitý prístup spoločnosti k riešeniu zločinnosti, pre ktorý je typické kladenie dôrazu na práva poškodeného, ich ochrana a mimosúdne prejednávanie trestných vecí. V rámci restoratívnej justície sa rozvíjajú rôzne viktimologicky orientované prístupy k trestaniu a zaobchádzaniu s páchatelmi, ktorých prvoradou myšlienkou je zlepšiť postavenie poškodeného v trestnom konaní, dosiahnutie účinnejšieho zaistenia práva poškodeného na odškodnenie ujmy, ktorú utrpel v dôsledku trestného činu, a dosiahnutie primeranej satisfakcie. Vytvára sa tak reštitučná (kompenzačná) penologická teória trestania, ktorá kladie dôraz na úplne nahradenie škody poškodenému, a to nie len materiálnej. Nepresadzuje ako prvoradý cieľ potrestanie páchatela, ale dáva prednosť ochrane záujmov poškodeného, pričom trest a spôsob jeho vykonania má v prvom rade umožniť obnovu sociálneho vzťahu medzi páchatelom a poškodeným, ktorý bol narušený trestným činom. Restoratívna justícia je postavená na súbore deviatich základných princípov, ktoré určujú jej hlavné zameranie a vedúce myšlienky. Tieto princípy možno zhrnúť v nasledovných bodoch,

- zločin nemá byť považovaný za porušenie spoločenského poriadku, ani za prekročenie právnych či morálnych pravidiel, ale má byť v prvom rade chápaný ako škoda, ktorá bola spôsobená obeti a zároveň ako hrozba pre bezpečnosť spoločnosti,
- spôsobená škoda má byť chápaná široko, ako ujma materiálna, fyzická, psychická, strata spoločenského postavenia, narušenie sociálnych väzieb, osobného a rodinného života,
- reakcia na zločin má prispieť k odstráneniu spôsobenej škody a hrozby,

---

⁸ KARABEC, Z. *Restoratívni justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci., 2003, s. 8.

- hlavným účelom spoločenskej reakcie na zločin má byť vytvorenie podmienok vhodných na odstránenie následkov zločinu,
- sprísňovanie trestnej represie je kontraproduktívne,
- páchatel sa má aktívne podieľať na náhrade spôsobenej škody pri zachovaní všetkých jeho práv,
- ak sa páchatel odmieta podieľať na náhrade škody obeti trestného činu je k tomu donútený súdom,
- štátne orgány sa majú angažovať vtedy, ak vyjednávací proces medzi páchatelom a obeťou trestného činu nevedie k stanovenému cieľu alebo ak ide o tak závažný trestný čin, že je nutný klasický trestný proces,
- obeť k vyjednávaciemu procesu však nikdy nemôže byť nútená.⁹

Tieto princípy restoratívnej justície sa premietajú do praxe prostredníctvom vytvorených troch špecifických foriem procesu. Všetky tieto formy procesu sú vyjednávacím procesom, na ktorom sa zúčastňujú všetky osoby dotknuté trestným činom za účelom kolektívneho posúdenia najlepšieho a najvhodnejšieho riešenia, slúžiaceho na dosiahnutie odstránenia negatívnych následkov trestného činu. Tieto jednotlivé procesy sa uskutočňujú za asistencie nezávislej a nestrannej osoby, ktorá je v postavení iniciátora. Najdôležitejšou, ako aj zároveň najťažšou úlohou iniciátora je vytvorenie prostredia, v ktorom by páchatel pochopil a uznal svoju vinu, v nadväznosti na čo by mal možnosť odčiniť spôsobenú škodu a dosiahnuť zmierenie s poškodeným. V prípade dosiahnutia takéhoto výsledku, môžeme považovať tento proces za úspešný, pretože by došlo k odškodneniu poškodeného, zároveň by poškodený nadobudol pocit satisfakcie a zbavil by sa, aspoň z časti, strachu z páchatela. Zároveň by došlo k ako takému napraveniu sociálnych väzieb medzi páchatelom a poškodeným. Na druhej strane páchatel trestného činu by mal možnosť uvedomiť si dôsledky svojho činu a uznaním viny by sa u neho mohla dosiahnuť prevýchova predstavujúca prevenciu pred recidívou. Konkrétnymi formami vyjednávacieho procesu sú mediácia, rodinná skupinová konferencia a spoločné rozhodovanie.

Základom **mediácie** je sprostredkovanie stretnutia medzi páchatelom a poškodeným za účelom nájdenia vhodného riešenia danej situácie v bezpečnom prostredí. Pocit bezpečia je nevyhnutnou podmienkou úspešnej mediácie, ktorý musí byť dosiahnutý tak na strane páchatela, ako aj na strane poškodeného. Akýkoľvek náznak vyhrážok alebo zastrašovania by bol bezpodmienečným dôvodom na ukončenie mediácie. Cieľom mediácie je vzájomná konfrontácia

⁹ KARABEC, Z. *Koncept restoratívnej justície*. In Restoratívnej justície. Sborník příspěvků a dokumentů. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Praha, 2003, s. 8–9.

páchatela a poškodeného, jednak o následkoch trestného činu pre poškodeného, ale aj o motívoch páchatela. Výsledkom mediácie by mala byť vzájomná dohoda o vyrovnaní, o náhrade škody a o odčinení spáchaného trestného činu.¹⁰

Rodinná skupinová konferencia, ako druhá forma vyjednávacieho procesu, je vytvorená v podstate na rovnakých základoch ako mediácia s tým rozdielom, že tohto procesu sa okrem páchatela a poškodeného zúčastňujú aj členovia ich rodiny, blízky známi a priatelia. Tento proces sa využíva najmä pri mladistvých páchateloch, pretože sa tu využíva vplyv ich rodiny za účelom lepšieho uvedomenia si následkov svojho konania a zároveň dosiahnutia účinnejšieho prevýchovného vplyvu na osobnosť páchatela. Významnou podmienkou uskutočnenia tohto procesu je kvalitné rodinné zázemie páchatela.¹¹

Následne **spoločné rozhodovanie** je veľmi špecifická a komplikovaná forma vyjednávacieho procesu, a preto ju aj možno aplikovať len vo veľmi špecifických podmienkach, ako sú napríklad indiánske komunity v USA. Spočíva v zrieknutí sa kompetencie rozhodovať trestnú vec štátnymi orgánmi a jej prenechaní príslušnej komunite. Členovia komunity sa priamo podieľajú na prejednávani a rozhodovaní trestného činu, za účelom dosiahnutia rozhodnutia, ktoré bude akceptované, považované za spravodlivé a rozumné zo strany páchatela, poškodeného a ich širšieho okolia. Na dosiahnutie takéhoto výsledku je nevyhnutné, aby páchatel trestného činu a poškodený pochádzali z rovnakej komunity, ktorá sa bude podieľať na riešení vzniknutého sociálneho konfliktu podľa vlastných vžitých noriem a tradícií.¹²

Všetky tieto vyššie uvedené a v skratke rozobraté vedúce myšlienky a princípy restoratívnej justície, ako aj formy ich aplikácie, vytvárajú koncept restoratívnej justície, pre ktorú je typické, že sa sústreďuje na osobu poškodenú trestným činom. Tendencie trestnej justície zameriavať sa viac na uspokojovanie potrieb poškodeného a na možnosti rozširovania škály pozitívneho pôsobenia na páchatela, sa prejavujú aj v rámci slovenského právneho poriadku. Zakotvovaním alternatívnych trestov a rôznych možností odklonov v trestnom konaní sa prvky restoratívnej justície postupne usádzajú aj v slovenskej trestnej justícii. Mediačné postupy, ako je zmier alebo podmieňané zastavenie trestného konania umožňujú páchatelovi s poškodeným uzavrieť dohodu o spôsobe náhrady škody a zároveň tým dosiahnuť skončenie trestného

---

¹⁰ KARABEC, Z. *Restoratívni justice*. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci., 2003, s. 10–11.

¹¹ Tamtiež, s. 11–12.

¹² Tamtiež, s. 13.

konania. Aj napriek už uskutočneným krokom smerom k restoratívnej justícií zostáva v slovenskej trestnej justícií dostatok miesta na pokračovanie v tejto ceste, pretože stále nedošlo k posilneniu postavenia poškodeného v zmysle princípov restoratívnej justície do takej miery, akú predpokladá restoratívna justícia, pretože stále v ústrednej pozornosti trestnej justície Slovenskej republiky dominuje páchatel a snaha o jeho potrestanie.

4. ODRAZ RESTORATÍVNEJ JUSTÍCIE V SLOVENSKOM PRÁVNOM PORIADKU Z POHLADU POŠKODENÉHO

Vzhľadom na to, že zmyslom restoratívnej justície je obracať v súčasnosti zameranú pozornosť trestnej justície z páchatela trestného činu na poškodeného, a tak aj tento trestno-procesný vzťah medzi poškodeným a páchatelom trestného činu presúvať čoraz viac z oblasti verejného práva do oblasti súkromného práva, snažia sa mnohé štáty odstraňovať problémy súčasnej trestnej justície prostredníctvom zavádzania nových inštitútov, vychádzajúcich práve z teórie restoratívnej justície.

Do slovenského právneho poriadku bolo zakomponovaných niekoľko takýchto inštitútov, ktoré mali tvoriť určité výnimky z princípov retributívnej justície, podporujúce myšlienku restoratívnej justície, individuálnej a špeciálnej prevencie, teda myšlienku, že trest uložený so súhlasom obvineného slúži záujmom justície oveľa lepšie, ako trest uložený ako odplata. Týmito inštitútmi sa stali najmä súhlas oprávneného subjektu s trestným stíhaním, podmienené zastavenie trestného stíhania, podmienené zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, zmier a dohľadovacie konanie.

Súhlas oprávneného subjektu s trestným stíhaním má v podmienkach Slovenského právneho poriadku podobu súhlasu poškodeného s trestným stíhaním. Toto dispozičné právo poškodeného významne prispelo k posilneniu postavenia poškodeného a zároveň k napĺňaniu prvotnej myšlienky restoratívnej justície, teda k rozsiahlejšiemu akceptovaniu individuálnych záujmov trestno-procesných strán, poškodeného a páchatela trestného činu, a zároveň k zvereniu riešenia vzniknutého konfliktu do ich vlastných rúk. Súhlas poškodeného s trestným stíhaním je viazaný na podmienku splnenia všetkých zákonom ustanovených podmienok, za splnenia ktorých môže poškodený ovplyvniť to či sa bude vôbec v trestnom stíhaní začínať, prípadne či sa bude v už

začatom trestnom stíhaní pokračovať alebo nie. Predstavuje riešenie konfliktu medzi záujmom štátu na objasnení trestného činu a potrestaní páchatela a záujmom poškodeného, ktorý ma blízky vzťah k páchatelovi trestného činu, pričom sa priznal prevyšujúci záujem v prospech poškodeného, v prípadoch kedy by v dôsledku potrestania páchatela trestného činu došlo tiež k nepriamemu postihnutiu poškodeného.¹³

Podmienečné zastavenie trestného stíhania a podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného predstavujú výnimky zo zásady legality a sú radené medzi tzv. odklony v trestnom konaní, ktoré umožňujú vyhnúť sa tradičnému trestnému konaniu. Spočívajú v dohode medzi štátom a páchatelom trestného činu, o poskytnutí skúšobnej doby v rámci ktorej sa poskytuje páchatelovi možnosť dokázať, že aj takéto vybavenie jeho trestnej veci pôsobilo na neho dostatočne preventívne, a tak povedie riadny život. V dôsledku osvedčenia sa páchatela trestného činu v uloženej skúšobnej dobe dosiahne páchatel stav definitívneho zastavenia trestného stíhania. Z pohľadu poškodeného, ktorý nie je okrem udelenia súhlasu s takýmto postupom v trestnom konaní výrazne zakomponovaný, priniesli mu tieto inštitúty možnosť výrazného zrýchlenia a zhospodárnenia trestného konania, a tak jednak skrátenie času vyrovnávania sa poškodeného s trestným činom, ktorým bol priamo zasiahnutý, ale aj možnosť rýchlejšieho dosiahnutia náhrady škody vzniknutej v dôsledku trestného činu.¹⁴

Rovnako ako predchádzajúce podmienečné zastavenia trestného stíhania aj **zmier** je považovaný za odklon v trestnom konaní, v dôsledku čoho sú jeho prínosy pre trestné konanie porovnateľné. Uzatvorenie zmiernu, v podobe dohody medzi štátom a poškodeným na jednej strane a páchatelom na strane druhej, umožňuje skončenie trestného stíhania a vydania rozhodnutia bez vykonania riadneho procesu pred súdom, v prípade ak páchatel splní podmienky upravené zákonom. Najvýznamnejším prínosom zmiernu pre poškodeného je fakt, že ak dôjde k uzatvoreniu zmiernu, poškodený má istotu, že škoda, ktorá mu vznikla v dôsledku trestného činu mu bude nahradená, pretože nahradenie škody poškodenému alebo potreba urobienia opatrenia smerujúceho k nahradeniu škody poškodenému je jednou zo zákonných podmienok bez splnenia ktorej nie je možné zmier uzavrieť.¹⁵

¹³ MINÁRIK, Š. et. al. *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2010, s. 578–583.

¹⁴ Tamtiež, s. 602–613.

¹⁵ Tamtiež, s. 614–623.

Dohoda o vine a o treste je tiež odklonom v trestnom konaní, ktorý podobne ako zmier predstavuje pre poškodeného zjednodušenie trestného konania, prispievajúci k uspokojeniu jeho individuálnych záujmov v kratšom čase, v porovnaní s klasickým trestným konaním. Poškodený je účastný celého konania o dohode o vine a o treste, a tak má možnosť dosiahnuť priznanie nároku na náhradu škody pri schválení dohody v omnoho kratšom čase, ako keby prebiehalo riadne súdne konanie.¹⁶

Jednotlivý vyššie opísané inštitúty sú jednak prejavom presadzovania princípov restoratívnej justície v podmienkach slovenského právneho poriadku, ale zároveň sú prínosom pre poškodeného v zmysle restoratívnej justície, keďže umožňujú poškodenému zasahovať do priebehu trestného stíhania a zároveň mu dávajú možnosť rýchlejšieho dosiahnutia náhrady škody, za súčasnej konfrontácie s páchatelom trestného činu v dôsledku ktorého mu vznikla škoda.

5. MOŽNOSTI POSILNENIA POSTAVENIA POŠKODENÉHO

Môžeme konštatovať výrazné rozdiely v ponímaní osoby zasiahnutej trestným činom z pohľadu klasickej retributívnej justície a z pohľadu stále viac sa presadzujúcej restoratívnej justície. Napriek tomu, že slovenská vnútroštátna právna úprava postavenia a odškodňovania poškodených v zásade zodpovedá európskym a medzinárodným štandardom, je v slovenskom právnom poriadku stále dostatočný priestor, ktorý dáva možnosť na posilnenie postavenia poškodeného v zmysle princípov restoratívnej justície.

Za najvýraznejší problém poškodených v rámci našej trestnej justícií možno vidieť v dosiahnuteľnosti odškodnenia poškodeného trestným činom a v celom procese domáhania sa tohto práva poškodeným. Celý proces, ktorý musí poškodený podstúpiť je príliš zdĺhavý a pre poškodeného, v ktorom sa niekoľko násobným vypočúvaním, vysvetľovaním a odôvodňovaním obnovujú nepríjemne spomienky, je často predlžovaním času, ktorý poškodený potrebuje na vyrovnanie sa s touto situáciou. Úplne sám sa musí domáhať náhrady škody najprv v rámci adhézneho konania, v prípade odkázania trestného súdu cez občianskoprávne konanie alebo cez konanie na inom príslušnom súde. Samot-

¹⁶ MINÁRIK, Š. et. al. *Trestný poriadok. Stručný komentár*. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s.r.o., 2010, s. 636–641.

né rozhodnutia v jednotlivých konaniach mu však dávajú len právny podklad potvrdzujúci jeho nárok na náhradu škody. Avšak v prípade nedobrovoľného splnenia tejto povinnosti páchatelom je poškodený odkázaný na ďalšie konanie v rámci exekučného konania, ktorého výsledkom nemusí byť dosiahnutie odškodnenia poškodeného. Poslednou možnosťou poškodeného zostáva žiadať odškodnenie od štátu na základe zákona o odškodňovaní osôb. Tu sú však možnosti poškodeného obmedzené vzhľadom na komplex podmienok, ktoré musia byť splnené na dosiahnutie odškodnenia, a tak odškodňovanie osôb zo strany štátu nie je sprístupnené všetkým obetiam trestných činov, ale len určitej skupine poškodených. Všetky tieto konania majú spoločné, že môžu prebiehať iba na základe návrhu a nie z úradnej povinnosti ex officio. V záujme ulahčenia dosiahnutia odškodnenia poškodeného, ako aj poskytnutia poškodenému možnosť rýchlejšie sa vyrovnáť s traumatizujúcou situáciou, by bolo častejšie využívanie inštitútu zmieru, prípadne iných vyššie opísaných inštitútov, alebo riešenie spočívajúce v prenesení prvotnej povinnosti odškodniť poškodeného na štát, ktorý by si následne vymáhal náhradu týchto prostriedkov od páchatela.

Okrem toho v slovenskom právnom poriadku nie je žiadny zákon komplexne sa venujúci problematike postavenia obete trestného činu. Česká republika prijala 30. januára 2013 zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (ďalej len „zákon o obetiach“), ktorým dosiahli komplexnú právnu úpravu pomoci obetiam trestných činov v jednom právnom predpise. Okrem toho poskytli obetiam trestných činom širší rámec práv, posilnila sa pomoc obetiam a úprava peňažnej pomoci obetiam od štátu. V ustanoveniach zákona o obetiach sa rozšírilo vnímanie pojmu obeť, pričom sa za obeť považuje „fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činom ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na její úkor se pachatel trestným činom obohatil“. V takto vymedzenom rozsahu sa hľadí na osoby poškodené trestným činom, ako na obeť, ktorým sa zaručuje jednak primeraný spôsob zaobchádzania, ale aj široká úprava práv, nárokov a pomoci, ktorú si opodstatnene zaslúžia. Aj § 3 ods. 2 zákona o obetiach sa zvyrazňuje potreba ohľaduplného prístupu k obetiam „Policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, zdravotnická zařízení, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstřícně. Vůči oběti postupují s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlu-

bování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újmě.“ Týmto zákonom sa postavenie obete trestného činu v Českej republike výrazne zlepšilo a právna úprava Českej republiky spravila veľký krok dopredu. Tak, ako to bolo v Českej republike, tak aj u nás je právna úprava problematiky obete, respektíve poškodeného trestného činu stručná a zároveň roztrieštená v niekoľkých právnych predpisoch. Primeraným riešením problematiky obete trestného činu v slovenskom právnom poriadku, rovnako ako v Českej republike, by bolo prijatie podobného právneho predpisu zameraného na postavenie poškodeného, teda obete trestného činu.

Spomenuté problémy postavenie poškodeného v trestnom konaní sú len zlomkom všetkých problémov, ktoré je potrebné v záujme posilnenia postavenia poškodeného v trestnom konaní vyriešiť. Je však možné ich považovať za jednu z najzávažnejších. Riešenie väčšiny týchto problémov možno nájsť práve v restoratívnej justícii, keďže práve tá svoju pozornosť sústreďuje práve na poškodeného, obeť trestného činu.

6. ZÁVER

Keďže je restoratívna justícia relatívne nový model trestnej justície, je potrebné venovať pozornosť overovaniu účinnosti jednotlivých metód restoratívnej justície a hodnoteniu vhodnosti celého teoretického konceptu. Skúmané bývajú predovšetkým kľúčové prvky restoratívnej justície, ktorými sú záujmy a potreby poškodeného. Zaraďujeme pod ne najmä nároky poškodeného na kompenzáciu, bezpečnosť, informácie, účasť na trestnom konaní a pomoc. V rámci viacerých výskumov je pozornosť zameriavaná hlavne na uspokojovanie týchto nárokov v rámci restoratívnej, ako aj retributívnej justície, a následné porovnávanie získaných výsledkov. Snaha o zavádzanie čo raz väčšieho množstva prvkov restoratívnej justície do súčasnej trestnej justície smeruje k posilňovaniu postavenia poškodeného v rámci celého konania. Zintenzívňuje sa účasť a kooperácia poškodeného na celom trestnom konaní, a zároveň sa zavádzajú inštitúty, ako sú zmier či dohoda o vine a treste, ktoré umožňuje zrýchlenie a zhospodárnenie trestného konania, ktoré prináša menšiu finančnú náročnosť trestného konania, poškodenému zaručuje nahradenie vzniknutej škody a zároveň poskytuje možnosť na urovanie a vysporiadanie vzájomných vzťahov medzi poškodeným a páchatelom.

Je však v tejto súvislosti potrebné mať na pamäti, potrebu uvedomovať si, aby pri zavádzaní nových úprav, na prvý pohľad posilňujúcich postavenie po-

škodeného nedochádzalo v konečnom dôsledku k sťaženiu postavenia poškodeného. To znamená, že právna úprava postavenia poškodeného je v súčasnosti v stave, ktorý poskytuje zákonodarcom dostatočný priestor na posilnenie jeho postavenia v rámci celého trestného konania, práve prostredníctvom zavádzania inštitútov a prvkov restoratívnej justície. Podľa vzoru niektorých európskych krajín, tak môžeme posilniť postavenie poškodeného v slovenskom právnom poriadku do takej miery, aby to nebolo kontraproduktívne. Podľa môjho názoru by prvé kroky mali viesť k prijatiu jedného a komplexného právneho predpisu upravujúceho postavenie poškodeného v trestnom konaní podľa vzoru Českej republiky a až v nadväznosti na takýto nosný pilier by mala pokračovať prípadná snaha o ďalšie posilňovanie postavenia poškodeného v trestnom konaní. V konečnom dôsledku však možno konštatovať, že posilňovanie postavenia poškodeného v trestnom konaní je možné, zavádzaním prvkov restoratívnej justície do súčasnej trestnej justície až do stavu, kedy sa dosiahne primeraný pomer práv jednotlivých strán trestného konania.

Resumé: The position of the aggrieved person in criminal proceedings in the Slovak legal system is currently in a state that requires empowering. We find the possibilities of empowering the aggrieved person just in the institutes and elements of restorative justice. However, in view of the fact that restorative justice can not be established as an autonomous criminal justice system it is an adequate and appropriate solution to introduce elements of restorative justice in the current criminal justice system and thus eliminate the inconvenience. The empowerment of the aggrieved in criminal proceedings must be done wisely and appropriately, and therefore it is appropriate to keep in mind “ that the scope of the procedural rights of the aggrieved party in criminal proceedings is also necessary to derive meaning from criminal proceedings and to provide broad authorization process to a level comparable with the accused leads generally an increase in formal performance process and slowed down thereby reducing paradoxically damaged hopes for a rapid and effective compensation, which he can get. Disproportionate and indiscriminate extending procedural rights would be counterproductive to the victim. “From the article, it is obvious that in the Slovak law there is space for empowering the position of the victim in criminal proceedings and that this empowering can be achieved just by exploiting institutes and the elements of restorative justice, and it is not possible to empower the position to such an extent that it will ultimately be counterproductive to the victim.

Literatúra

1. HERETIK, A. Forezná psychológia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2004. 376 s. ISBN 80-10-00341-7.
2. IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006. 994 s. ISBN 80-8078-0101-X.
3. JELÍNEK, J., GŘIVNA, T., ONDICOVÁ, M., SOUKUP, P. Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu. 1. vyd. – Praha: Leges, 2012. – 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7.
4. KARABEC, Z. Restoratívni justice. Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci., 2003, 146 s. ISBN 80-7338-021-8.
5. KLÁTIK, J. Konceptia restoratívneho trestania a systém alternatívneho riešenia trestných vecí v Slovenskej republike. – In Justičná revue. – Roč. 60, č. 1(2008), – s. 73–85.
6. MICHANČOVÁ, S. Restoratívna spravodlivosť ako výzva. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011, 153 s. ISBN 978-80-555-0389-9.
7. MINÁRIK, Š. a kol. Trestný poriadok. Stručný komentár. Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2010, 1392 s. ISBN 978-80-8078-369-3.
8. ŠIMOVČEK, I. a kol. Trestné právo procesné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 479 s. ISBN 978-80-7380-324-7.
9. ŠTEFÁNIK, O. Restoratívna justícia. – In Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2008: Zborník. – Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 2008. – s. 769–776.
10. TOBIAŠOVÁ, L. Koncept restoratívnej justície. – In Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae XXVII : Zborník. – Bratislava: Univerzita Komenského, 2008. – s. 431–449.
11. VÁLKOVÁ, H. Pomoc obětem trestných činů, náhrada škody a její vymahatelnost ve světle nové legislativy. – In: Právník. – ISSN 0231-6625 – Roč. 152, č. 1(2013), – s. 29–36.
12. VYHLÍDALOVÁ, P. Trauma oběti trestného činu. – 2. vyd. – Praha: Bílý kruh bezpečí, 1998. – 13 s. ISBN 80-902433-8-X.
13. ZÁHORA, J., KERT, R. Obete kriminality – Victims of Crime, Bratislava: Euro Codex, 2010, 408 s. ISBN 978-80-89447-36-7.

Kontakt

Mgr. Adriana Solčanská

Trnavská univerzita v Trnave

Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

adriana.solcanska@gmail.com

KOMPARATÍVNY POHĽAD NA USPOKOJOVANIE PEŇAŽNÝCH NÁROKOV POŠKODENÝCH PRI ROZHODOVANÍ TRESTNÝM ROZKAZOM¹

Comparative View at the Satisfaction of Financial Claims of the Aggrieved when Deciding by Criminal Warrant

Jana Klesniaková

Abstrakt: Trestný rozkaz je procesný inštitút, ktorý výrazne prispieva k racionalizácii trestnej justície. Samosudca ním môže bez nariadenia hlavného pojednávania rozhodnúť okrem iného aj o peňažných nárokoch poškodeného. Komparácia procesnej úpravy trestného rozkazu v Slovenskej a v Českej republike, by mala načrtnúť výhody i nedostatky postavenia poškodeného pri rozhodovaní samosudcu o jeho peňažných nárokoch v osobitnom výroku trestného rozkazu a pri ich vymáhaní od odsúdených.

Kľúčové slová: trestný rozkaz, poškodený, náhrada škody, odpor proti výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze, konanie pred samosudcom.

Abstract: A criminal warrant is a procedural institute, which significantly contributes to rationalizing criminal justice. By the help of criminal warrant sole judge can, even without the regulation of the main trial decide about the financial claims of the aggrieved. Comparison of the procedural adjustments of criminal warrant in Slovakia and in the Czech Republic should outline the advantages and disadvantages of the aggrieved while the sole judge is deciding its financial claims in a separate statement of criminal warrant and in their recovery from sentenced.

Key words: criminal warrant, aggrieved, damages. resistance against the verdict on damages in the criminal warrant, proceedings before a sole judge.

---

¹ Príspevok bol realizovaný v rámci projektu špecifického výskumu Masarykovej univerzity MUNI/A/0911/2013 „Odklony v trestním řízení“.

1. ÚVOD

Trestný rozkaz (v českom právnom poriadku označovaný pojmom „trestný príkaz“) sa zaraďuje medzi alternatívne spôsoby, ktorými možno trestnú vec vyriešiť rýchlo, efektívne a hospodárne. Predstavuje významný a dôležitý procesný prostriedok prejednávania menej závažných trestných činov² bez hlavného pojednávania. Úprava uvedeného procesného inštitútu je tak súčasťou slovenského trestného poriadku v ustanoveniach §§ 353–357 zákona č. 301/2005 Z.z. trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „TP“ alebo „trestný poriadok“) ako aj českého trestného poriadku v ustanoveniach §§ 314e–314g zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (ďalej len „TŘ“ alebo „trestní řád“). Keďže inštitút trestného rozkazu je prejavom zásady rýchlosti trestného konania, prispieva k racionálnemu výkonu trestnej justície, nielen v rámci rozhodovania o vine a treste obvineného, ale aj v rámci posudzovania existencie a výšky peňažných nárokov (majetkovej škody a ublíženia na zdraví), ktorých náhradu si poškodený riadne a včas uplatnil v trestnom konaní. Ak si totiž poškodený uplatní v trestnom konaní za splnenia zákonných podmienok³ nárok na náhradu škody, samosudca je povinný o ňom rozhodnúť, či už kladne alebo záporne, v osobitnom výroku trestného rozkazu. Uvedenú povinnosť samosudcu rozhodujúceho trestnú vec trestným rozkazom zakotvujú oba procesné kódexy zhodne v § 354 (1) písm. f TP a v § 314f (1) písm. e TŘ.

V prípadoch rozhodovania trestným rozkazom má poškodený v slovenskom ako aj v českom trestnom konaní najslabšie postavenie v porovnaní s postavením v ostatných odklonných konaniach,⁴ ako aj v rámci hlavného pojed-

---

² Okruh trestných činov, za ktoré možno odsúdiť obvineného trestným rozkazom je v slovenskej a českej právnej úprave odlišný. Český zákonodarca umožňuje samosudcovi v ustanovení § 314a (1) TŘ rozhodnúť trestným príkazom len v prípade prečinov, teda trestných činov, na ktoré zákon stanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje päť rokov. Slovenský zákonodarca je vo vymedzení okruhu trestných vecí, ktoré možno vybaviť trestným rozkazom benevolentnejší, keďže umožňuje riešiť trestným rozkazom nielen prečiny, ale aj zločiny, na ktoré zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje osem rokov podľa ustanovenia § 349 (1) TP.

³ V českom trestnom poriadku ide o procesné podmienky upravené v ustanoveniach §§ 43 (1,2,3) – 44 (3) TŘ. Slovenské trestné právo reguluje uvedené procesné podmienky v § 46 (1,3,4) TP.

⁴ V slovenskom aj v českom trestnom konaní má poškodený priaznivejšie postavenie pri rozhodovaní o jeho peňažných nárokoch a garancii ich vyplatenia od páchatela v rámci dohodovacieho konania alebo v rámci odklonov – podmieneného zastavenia trestného stíhania a uzavretia zmiernarovnania s obvineným.

návania, čo do vplyvu (aktívnej účasti) na priznanie konkrétnej sumy náhrady škody a jej reálne vymożenie od odsúdeného. Špecifickosť uvedenej alternatívy k trestnému konaniu pred súdom tak zťažuje poškodenému získať v trestnom konaní náhradu škody, ktorá mu bola spôsobená trestným činom páchatela. Ide o obmedzené možnosti prakticky (nie fakticky) vykonať dokazovanie vzniku a výšky škody, resp. ublíženía na zdraví v prípravnom konaní bez realizácie hlavného pojednávania, ďalej o chýbajúce odôvodňovanie výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze, o nevyhovujúce (ne)oprávnenie poškodeného brániť sa proti obsahu výroku o náhrade škody alebo proti jeho absencii špeciálnym opravným prostriedkom – odklonom. Rozbor uvedených nedostatkov by mal poukázať na nevyhnutnosť zmeny legislatívneho prístupu slovenského i českého zákonodarcu v posilnení procesnej ochrany peňažných záujmov poškodených pri rozhodovaní trestným rozkazom. Samozrejme slovenská i česká legislatíva sa líšia v rozsahu nevyhovujúceho postavenia poškodených pri rozhodovaní trestným rozkazom, na čo by mal príspevok taktiež upozorniť.

2. OBMEDZENIE ROZSAHU DOKAZOVANIA

Hlavným účelom trestného rozkazu je prispieť k efektívnemu a rýchlemu vybaveniu skutkovo a právne jednoduchších prípadov bez prejednávania veci na hlavnom pojednávaní, teda len na základe výsledkov vyšetrovania realizovaného v prípravnom konaní. Trestný rozkaz je tak zárukou rýchlosti trestného konania. Pod vplyvom rýchleho uskutočnenia trestného konania (bez hlavného pojednávania) dochádza k obmedzovaniu rozsahu dokazovania a zisťovania skutkového stavu prípadu bez dôvodných pochybností, čo môže mať vplyv na rozhodovanie samosudcu o vine a treste obvineného ako aj na posúdenie existencie a hlavne výšky náhrady škody, ktorú si poškodený v trestnom konaní uplatnil. „Hľadanie kompromisu medzi požiadavkou na rýchly a účinný postup pri odhaľovaní a stíhaní kriminality a požiadavkou na spravodlivosť rozhodnutia vo veci je všeobecným problémom trestnej legislatívy.“⁵ V prípade vybavovania trestnej veci trestným rozkazom je znásobená možnosť samosudcu opomenúť dôkladné zistenie skutkového stavu prípadu jednak, v dôsledku obmedzeného rozsahu dokazovania v prípravnom konaní v porovnaní s konaním pred súdom a jednak, v dôsledku pasívneho postavenia obvineného ako aj poškodeného v priebehu riešenia veci trestným rozkazom bez možnosti ich

⁵ FRYŠTÁK, M. *Smysl a význam zkráceného přípravného řízení z hlediska jeho rychlosti*. In *Trestněprávní revue*. 2012, roč. 11, č. 10, s. 235.

súčinnosti. Ako však zdôrazňuje judikatúra Ústavného súdu ČR „ak by proces nebol spravodlivý a negarantoval by spravodlivý výsledok, nemal by rozumný zmysel, ak by zaručoval iba rýchlosť svojho priebehu.“⁶ Preto „musí byť rýchlosť konania podriadená vyššiemu princípu spravodlivosti, ktorý by mohol byť ohrozený prílišnou uponáhanosťou trestného konania.“⁷

Z toho dôvodu slovenský aj český zákonodarca zakotvili zhodne v oboch procesných kódexoch materiálnu podmienku fakultatívneho rozhodovania trestným rozkazom. Ide o požiadavku spoľahlivého preukázania skutkového stavu vykonanými dôkazmi v súlade s § 353 (1) TP a § 314e (1) TR. Konkrétne sa jedná o dôkazy, ktoré umožňujú samosudcovi rozhodnúť primárne o vine a treste obvineného mimo hlavného pojednávania. V prípade, že je škoda alebo ublíženie na zdraví znakom skutkovej podstaty trestného činu, preukázanie ich existencie ako aj výšky škody alebo rozsahu poškodenia zdravia, môže ovplyvniť posúdenie skutku z hľadiska viny obvineného⁸ a môže mať vplyv aj na uloženie konkrétneho druhu a výmery trestu⁹ rešpektujúc taxatívny výpočet trestov ako aj ich prípustnej výmery v prípade českej úpravy, ktoré možno uložiť trestným rozkazom podľa § 353 (2) TP a § 314e (2) TR. Z toho vyplýva, že obmedzenie rozsahu dokazovania deklaráujúceho skutočnosti preukazujú-

---

⁶ Nález Ústavného súdu ČR ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 14/10.

⁷ REPÍK, B. *K otázke právneho prostredku nápravy pri prekročení príměřené lhůty řízení*. In *Bulletin advokacie*. 2001, č. 6–7, s. 8.

⁸ Výška škody podľa § 125 slovenského trestného zákona a podľa § 138 (1) českého trestného zákonníka alebo rozsah ujmy na zdraví podľa § 123 TZ SR a § 142 (1) TZ SR a podľa § 122 TZ ČR môže ovplyvniť kvalifikáciu skutku, ktorá sa kladie obvinenému za vinu. To znamená či výška škody naplní znak základnej skutkovej podstaty trestného činu alebo kvalifikovanej skutkovej podstaty. A či dĺžka liečenia a závažnosť poškodenia zdravia sťažuje obvyklý spôsob života tak, že uvedený stav predstavuje ublíženie na zdraví alebo závažnejšiu formu ujmy na zdraví – ťažkú ujmu na zdraví, popripade či následkom poškodenia zdravia je spôsobenie smrti.

⁹ Výška škody okrem toho môže ovplyvniť aj druh a výmeru trestu v súlade s okolnosťami, ktoré musí súd brať do úvahy pri ukladaní druhu a výmery trestu podľa § 34 (4) TZ SR a podľa § 39 (1) TZ ČR. Ide o povahu a závažnosť trestného činu (v slovenskom trestnom zákone ide o formuláciu „spôsob spáchania trestného činu a jeho následok, zavinenie a pohnútka páchatela), ďalej ide o osobu páchatela, jeho (hlavne majetkové) pomery a možnosť jeho nápravy, o poľahčujúce a pritažujúce okolnosti. Podľa českej právnej úpravy navyše súd musí pri ukladaní trestu prihliadnúť aj na majetkový prospech, ktorý páchatel získal trestným činom, ako aj na správanie páchatela po čine, najmä k jeho snahe nahradiť škodu alebo odstrániť iné škodlivé následky trestného činu. Český zákonodarca na rozdiel od slovenského, zakotvil v ustanovení § 38 (3) TZ ČR aj povinnosť súdu pri ukladaní trestných sankcií prihliadať k právom chráneným záujmom poškodených. Preto by zvolený druh trestu mal zohľadniť aj intenzitu zásahu do práv poškodeného a jeho primeranú, no účinnú a rýchlu reparáciu.

ce vinu, resp. nevinu obvineného, sa budú dotýkať aj rozsahu zistenia vzniku a predovšetkým výšky škody a rozsahu ujmy na zdraví. Tým bude obmedzená možnosť samosudcu spravodlivo určiť výšku náhrady uplatneného nároku.

Rozsah zisťovania skutkového stavu a teda aj skutočností dôležitých pre vyčíslenie škody alebo ujmy na zdraví je obmedzený na základe dvoch skutočností. Jednak, v prípade trestného rozkazu „samosudca nerozhoduje na základe dôkazov pred ním uskutočnených na hlavnom pojednávaní, ale iba na základe spisového materiálu, ktorý mu bol predložený spolu s obžalobou“¹⁰ (a v prípade českej legislatívy okrem obžaloby, ktorou sa končí štandardné alebo rozšírené prípravné konanie môže byť samosudcovi predložený alternatívne návrh na potrestanie ako výsledok skráteného prípravného konania). A jednak, z hľadiska dokazovania je prípravné konanie výrazne modifikované ohľadom zásady zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností vyjadrenej v § 2 (10) TP a v § 2 (5) TŘ. To znamená, že obstarávanie a výkon dôkazov v priebehu trestného konania je postavený na pravidle že, „v prípravnom konaní sa získavajú iba informácie o prameňoch dôkazov, zatiaľ čo vlastné dokazovanie má prebiehať až v konaní pred súdom“¹¹ v dôsledku čoho sú pri vybavovaní trestnej veci trestným rozkazom výrazne obmedzené zásady, ktoré sú typické pre hlavné pojednávanie.¹²

Samosudca zvažuje možnosť rozhodnúť prípad trestným rozkazom na základe informácií uvedených v spisovom materiály, ktoré boli v slovenských podmienkach získané v rámci vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania postupom policajtov podľa § 200 a nasl. TP. V rámci českej úpravy je zakotvená v § 314 e (1) TŘ možnosť samosudcu rozhodovať na základe dôkazov uskutoč-

¹⁰ ŠÁMAL, P. et. al. *Trestní řád. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s 3575.

¹¹ MUSIL, J. *Prípravné řízení*. In ŠÁMAL, P.; MUSIL, J.; KUČHTA, J. et. al. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 471.

¹² Okrem už spomínanej zásady zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností, ide aj o zásadu verejnosti v § 2 (17) TP a v § 2 (10) TŘ, o zásadu ústnosti v § 2 (18) TP a v § 2 (11) TŘ, o zásadu bezprostrednosti v § 2 (19) TP a v § 2 (12) TŘ. Taktiež dochádza k obmedzeniu práva na spravodlivý a zákonný trestný proces vyjadrený v Ústavách oboch krajín ako aj v Listine základných práv a slobôd oboch krajín, ako aj v čl. 6 (1) Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv. In KLÁTIK, J. *Problematika aplikácie niektorých inštitútov mimosúdneho vybavenia trestných vecí*. In Teoretické a aplikačné problémy rekodifikovaného trestného práva. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 27.11.2006. Bratislava: Akadémia policajného zboru v BA. Katedra trestného práva, 2007. s. 65., JAMBOROVÁ, L. *Perspektivy dalšího využívání trestního příkazu jako tradiční procesní alternativy*. In: Sborník příspěvků z konference Dny práva – 2012 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2013. CD ROM.

nených v štandardnom prípravnom konaní podľa §§ 160–167 TŘ alebo v skrátrenom prípravnom konaní upravenom v §§ 179a–179h TŘ. Podstatou skráteného prípravného konania je rýchlym spôsobom (do dvoch týždňov odo dňa, keď policajný orgán oznámil podozrivému zo spáchania akého skutku je podozrivý a aký trestný čin je v tomto skutku viditeľný) „objasniť dôkazne a skutkovo jednoduchšie menej závažné trestné činy prostredníctvom vyhľadania dôkazov, ktorých vykonanie sa aj s dôrazom na rýchle ukončenie tohto druhu prípravného konania, predpokladá až v konaní pred súdom.“¹³ V skrátrenom prípravnom konaní sa tak vykonávajú úkony určené pre postup pred začatím trestného stíhania a uskutočňujú sa len dôkazy, ktoré spĺňajú podmienku neodkladnosti a neopakovateľnosti v súlade s § 179b (1) TŘ. „Na zodpovedanie odborných aspektov skutočností dôležitých pre trestné konanie sa v skrátrenom prípravnom konaní využívajú predovšetkým odborné vyjadrenia, keďže ich spracovanie býva jednoduchšie a rýchlejšie v porovnaní so znaleckými posudkami. Výpovede možných svedkov prebiehajú zásadne formou podania vysvetlenia do úradného záznamu.“¹⁴ Ak výsledky skráteného prípravného konania odôvodňujú postavenie podozrivého pred súd, podá štátny zástupca návrh na potrestanie podľa § 179c (2) písm. a TŘ. Podľa § 314b TŘ sa dorúčením návrhu na potrestanie súdu začína trestné stíhanie. Podľa povahy veci môže samosudca v zjednodušenom konaní vydať trestný príkaz. Z toho vyplýva, že rozsah vykonaných dôkazov v skrátrenom prípravnom konaní, ktoré by boli dôveryhodným podkladom pre rozhodnutie samosudcu o náhrade škody vo výroku trestného príkazu, nie je dostatočný.

3. ODŮVODŇOVANIE VÝROKU O NÁHRADE ŠKODY

V trestnom rozkaze rozhoduje samosudca o uplatnenom nároku na náhradu škody osobitným výrokem. Oba trestné kódexy ukladajú povinnosť samosudcovi uvedený výrok začleniť do trestného rozkazu ako obligatórnu náležitosť. Negatívom úpravy trestného rozkazu v oboch trestných kódexoch je však absencia povinnosti samosudcu uvedený výrok o náhrade škody odôvodniť. Sa-

---

¹³ ŠÁMAL, P. *Zkrácené přípravné řízení*. In *Trestněprávní revue*. 2002, roč. 1, č. 2, s. 7.

¹⁴ ZEMAN, P. *Právní úprava zkráceného řízení z perspektivy rekodifikace trestního procesu*. In *Trestněprávní revue*. 2008, roč. 7, č. 10, s. 295.

motné odôvodnenie predstavuje dôležitú súčasť súdneho rozhodnutia, teda aj trestného rozkazu. Význam odôvodnenia výroku o náhradu škody treba zdôrazniť najmä z dôvodu, že poškodený nemá možnosť participovať na priebehu konania, ktoré sa končí vydaním trestného rozkazu. Odôvodnenie výroku o náhrade škody by mohlo poškodeného „presvedčiť“ o opodstatnenosti záverečného názoru samosudcu o priznaní, resp. nepriznaní náhrady vo výroku o náhrade škody, predovšetkým o opodstatnenosti výroku z hľadiska vecnej správnosti, zákonnosti a spravodlivosti.¹⁵ Preto by znalosť odôvodnenia výroku o náhrade škody bola pre poškodeného užitočná aj z pohľadu dôvery v spravodlivosť trestnej justície, a z pohľadu dôvery v odborný prístup samosudcu pri rozhodovaní o nárokoch poškodených trestným rozkazom.

Práve z dôvodu, že „samosudcovia odôvodňovať výrok trestného rozkazu nemusia, nevenujú jeho vydávaniu dostatočnú pozornosť“¹⁶ v záujme rýchleho ukončenia trestnej veci. Prakticky sa absencia odôvodnenia výroku o náhrade škody prejavuje v slovenských ako aj v českých podmienkach, v nemožnosti poškodeného alebo jeho splnomocnenca vyvodiť z obsahu trestného rozkazu, okrem výroku o náhrade škody, žiadne závery k postupu samosudcu pri posudzovaní dostatočnosti dôkazných podkladov pre priznanie či nepriznanie náhrady škody. Poškodený má znalosť o vyhľadaných či zabezpečených, resp. o vykonaných dôkazoch a o ďalších podkladoch na objasnenie všetkých základných skutočností dôležitých pre posúdenie skutku, ktoré sú obsiahnuté v trestnom spise a sú podkladom pre podanie obžaloby, ak využije po skončení vyšetrovania (alebo skráteného vyšetrovania v SR) právo preštudovať spisy v primeranej lehote podľa § 208 (1) TP a podľa § 166 (1) TŘ. Uvedené oprávnenie je jedinou informáciou pre poškodeného, z ktorej si môže vyvodiť, nie však preveriť právny názor samosudcu, na základe akých dôkazov a informácii v trestnom spise a v obžalobe (resp. v návrhu na potrestanie v ČR) samosudca vyčíslil a priznal konkrétnu sumu odškodnenia, na základe akých podkladov nepriznal poškodenému náhradu škody vo výške, v akej si poškodený uplatnil nárok na náhradu škody na začiatku trestného konania alebo, aké skutočnosti zoberal samosudca do úvahy, keď náhradu nepriznal poškodenému vôbec (alebo len sčasti) a odkázal ho s celým (alebo zvyšným) uplatneným nárokom na občianske súdne konanie.

¹⁵ BARGEL, M. *Odôvodňovanie rozhodnutí*. In *Justičná revue*. 2002, roč. 54, č. 12, s. 1430.

¹⁶ VANTUCH, P. *Trestní příkaz, podmínky pro jeho vydání a možnosti obhajoby*. In *Trestní právo*. 2013, č. 7–8, s. 12.

4. ŠPECIFICKÁ FORMA RIADNEHO OPRAVNÉHO PROSTRIEDKU POŠKODENÝCH PROTI TRESTNÉMU ROZKAZU – ODPOR

V porovnaní s ostatnými inštitútmi, ktoré zrýchľujú a zefektívňujú trestné konanie, vybavovanie vecí trestným rozkazom sa realizuje bez súčinnosti procesných strán, hlavne bez aktívnej účasti obvineného a poškodeného. „Trestný rozkaz neumožňuje poškodenému a obvinenému vyriešiť vzájomný konflikt, napraviť negatívny následok trestného činu, teda prevziať zodpovednosť obvineného za spôsobenú škodu alebo za ublíženie na zdraví, ktoré boli spôsobené jeho protiprávnym konaním.“¹⁷ Pri rozhodovaní trestným rozkazom tak síce dochádza „k rýchlemu a lacnému priebehu trestného konania bez zataženia súdneho aparátu, avšak bez výchovného pôsobenia na obvineného a bez aktívnej účasti poškodeného“¹⁸ a bez užitočnosti rozhodnutia pre spoločnosť.

Jediné aktívne zapojenie poškodeného do priebehu rozhodovania trestným rozkazom predstavuje oprávnenie poškodeného v taxatívne vymenovaných trestných činoch v § 211 TP a v § 163 TŘ udeliť súhlas s trestným stíhaním obvineného alebo s jeho pokračovaním. V takom prípade je poškodený oprávnený podľa § 355 (6) TP a rovnako podľa § 314g (3) TŘ, vziať súhlas s trestným stíhaním späť až dovtedy, kým sa trestný rozkaz nedoručí obvinenému a jeho obhajcovi, prokurátorovi/štátnemu zástupcovi alebo osobám, ktoré sú oprávnené v prospech obvineného podať odvolanie. Spätvzátím súhlasu sa trestný rozkaz zruší a samosudca trestné stíhanie zastaví.

Hoci postavenie obvineného je pri vybavovaní jeho trestnej veci rovnako pasívne ako v prípade poškodeného, ktorému trestným činom vznikla určitá ujma, obvinený má zákonnú možnosť dosiahnuť zmenu v rozhodnutí samosudcu, a to podaním špeciálneho opravného prostriedku, odporu proti trestnému rozkazu. Následkom je zrušenie trestného rozkazu a nariadenie hlavného pojednávania vo veci. To znamená, že obvinený sa z pasívneho účastníka pri rozhodovaní trestným rozkazom stáva aktívnou procesnou stranou v konaní pred súdom.

V prípade oprávnenia poškodeného zvrátiť rozhodnutie samosudcu o náhrade škody, nemá procesná úprava odporu proti výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze taký pozitívny dopad na zlepšenie ochrany oprávnených

---

¹⁷ ŠÁMAL, P.; ŠKVAIN, P. *Odklon v trestním řízení*. In ŠÁMAL, P.; MUSIL, J.; KUČHTA, J. et al. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 736.

¹⁸ JURČOVÁ, J.; BUCEKOVÁ, M. *Alternativně způsoby řešení trestných věcí*. In *Justičná revue*. 2013, roč. 65, č. 3, s. 408.

záujmov poškodeného v trestnom konaní. Výrazný rozdiel v slovensko-českom porovnaní postavenia poškodeného v samosudcovskom konaní, ktoré sa končí vydaním trestného rozkazu, spočíva v (ne)zaradení poškodeného medzi oprávnené osoby na podanie odporu proti výroku v trestnom rozkaze a z toho vyplývajúce následky pre poškodeného a jeho zákonnej možnosti domôcť sa v trestnom konaní spravodlivého priznania odškodnenia.

4.1. Odpor proti výroku o náhrade škody v slovenských podmienkach

4.1.1. Výrok o náhrade škody, s ktorou poškodený nesúhlasí

Slovenská právna úprava v ustanovení § 355 (2) TP priznáva poškodenému oprávnenie podať odpor proti výroku o náhrade škody, ktorým bola priznaná náhrada škody. To znamená v prípade, keď samosudca rozhodne v trestnom rozkaze o náhrade škody, s ktorou poškodený nesúhlasí. Následkom podaného odporu poškodeným je zrušenie výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze a poškodený je tak uznesením odkázaný na občianske súdne konanie alebo na konanie pred iným príslušným súdom. Z právneho hľadiska teda nastávajú účinky ako v prípade štandardného rozhodovania súdu na hlavnom pojednávaní, kedy je poškodený odkázaný na občianske súdne konanie so svojim nárokom postupom podľa § 288 TP. V takom prípade môže súd zdôvodniť svoje rozhodnutie odkázať poškodeného s jeho nárokom na občianske súdne konanie argumentom dôkaznej náročnosti, ktorá by podstatne predĺžila trestné stíhanie alebo absenciou podkladu na vyslovenie povinnosti na náhradu škody na základe vykonaných dôkazov na hlavnom pojednávaní.

Positívom odkázania poškodeného s jeho nárokmi na občianske súdne konanie vo výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze je skutočnosť, že „súd je v občianskom konaní viazaný rozhodnutím trestného súdu o tom, že bol spáchaný trestný čin postihnutelný podľa trestných predpisov a kto ho spáchal podľa znenia § 135 (1) zákona č. 99/1963 Zb., Občiansky súdny poriadok (ďalej len „OSP“).“¹⁹ Keďže v čase rozhodovania civilného súdu o nároku na náhradu škody je v právoplatnosti trestný rozkaz, závery samosudcu a dôkazy o nich, civilný súd povinne preberá v rozsahu § 135 (1) OSP, a to prečítaním obsahu trestného spisu. To znamená, že poškodený má v rukách exekučný titul (trestný rozkaz), na základe ktorého by sa mal jednoduchšie domôcť svojich peňažných nárokov v občianskom konaní.

¹⁹ Rozhodnutie KS v Nitre zo dňa 30.11.2012, sp. zn. 25 Co 330/2012.

Na druhej strane v prípade vydania trestného rozkazu, ktorý vo výroku o náhrade škody odkazuje poškodeného na občianske súdne konanie, možno vysloviť pochybnosti o opodstatnenosti a správnosti takéhoto výroku samosudcu. A to nielen vzhľadom na absenciu odôvodnenia výroku o náhrade škody, ale aj vzhľadom na „chýbajúcu kontrolu toho, či sa samosudca pred tým, než rozhodol, dostatočne zoznámil so spisovým materiálom, s podkladmi deklarujúcimi existenciu a výšku škody alebo rozsah ujmy na zdraví, ako aj vzhľadom na pochybnú istotu, že sudca je osobou, ktorá fakticky rozhodla. Preto by bolo vhodné legislatívne zakotviť aspoň minimálnu kontrolu samosudcu pri rozhodovaní trestným rozkazom nielen o náhrade škody. Kontrola by mala byť realizovaná nielen zo strany súkromných osôb, ale aj vybraných orgánov verejnej moci.²⁰

Slovenský zákonodarca taktiež upravil v § 355 (1,2) TP možnosť poškodeného a ostatných osôb oprávnených na podanie odporu proti trestnému rozkazu „podať na súd, ktorý vydal trestný rozkaz, žiadosť o navrátenie lehoty na podanie odporu,²¹ a to do troch dní od odpadnutia prekážky, v súlade s podmienkami upravenými v § 64 (1) TP. Prekážkou, resp. dôležitým dôvodom, pre ktorý osoba zmeškala osemdňovú lehotu na podanie odporu, sa rozumie „vážne ochorenie, nesprávne poučenie o opravnom prostriedku,²² či „úmrtie v rodine. Ide teda o okolnosti, ktoré nezávisia od vôle poškodeného.“²³ Ak súd, ktorý vydal trestný rozkaz, uvedenej žiadosti nevyhoví, môže jeho postup a rozhodnutie preskúmať Ústavný súd SR na základe sťažnosti osoby, ktorej nebolo navrátenie lehoty na podanie odporu povolené.

4.1.2. Absencia výroku o náhrade škody

Ďalší problém súčasnej slovenskej úpravy oprávnenia poškodeného podať odpor proti výroku o náhrade škody trestného rozkazu predstavuje situácia, keď samosudca o náhrade škody osobitným výrokom trestného rozkazu nerozhodne, hoci si poškodený riadne a včas uplatnil svoj nárok. Aké opravné pros-

---

²⁰ ZŮBEK, J. *Trestní příkaz vydaný bez ohledu na zjištěný skutkový stav*. In Sborník příspěvků z konference Dny práva – 2012 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2013. CD ROM.

²¹ Uznesenie ÚS SR zo dňa 27.4.2010, sp. zn. III. ÚS 168/2010-12.

²² KLÁTIK, J. *Trestný rozkaz po rekodifikácii a jeho význam pre rýchlosť a efektívnosť trestného konania*. In *Justičná revue*. 2006, roč. 58, č. 12, s. 1818.

²³ Uznesenie ÚS SR zo dňa 14.9.2011, sp. zn. III. ÚS 391/2011-7. Napríklad, podanie odporu omylom na neprislušnom súde takýmto objektívnym a dôležitým dôvodom nie je.

triedky môže poškodený využiť, keď absentuje v trestnom rozkaze výrok, ktorého nesprávnosť by bolo možné odporom namietat?

Podanie mimoriadnych opravných prostriedkov nie je vhodným riešením. Zrušenie právoplatného rozhodnutia prokurátora alebo policajta vydaného v prípravnom konaní a dovolanie nie sú podľa podmienok ich realizácie upravených v trestnom poriadku možnosťou pre poškodeného vôbec. Návrh na povolenie obnovy konania môže podať v neprospech obvineného len prokurátor podľa § 396 (2) TP, poprípade na návrh súdu. Navyše nie je splnená základná podmienka obnovy konania upravená v § 394 (1) TP – existencia nových skutočností alebo dôkazov týkajúcich sa viny páchatela alebo uloženého druhu trestu, ktoré samosudcovi neboli v čase rozhodovania trestným rozkazom známe. Účelu rýchlosti trestného konania by však absolútne odporovalo, keby bolo možné mimoriadnym opravným prostriedkom zrušiť právoplatný trestný rozkaz z dôvodu absencie výroku o náhrade škody a napríklad podnietiť rozhodnutie samosudcu o náhrade škody.

Riešenie predstavuje ústavná sťažnosť podaná poškodeným na Ústavnom súde SR z dôvodu absencie rozhodnutia o náhrade škody vo výroku trestného rozkazu. Uvedenou nečinnosťou samosudca odníma sťažovateľovi právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 (1) zákona č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR“). Poškodený tak nemá možnosť domáhať sa ochrany svojich peňažných nárokov pred všeobecným súdom podaním špeciálneho opravného prostriedku – odporu. Navyše „ústavný súd má právomoc preskúmať rozhodnutie všeobecného súdu, len ak proti nemu nie je prípustný opravný prostriedok.“²⁴ V takom prípade môže ústavný súd, podľa čl. 127 (2) Ústavy SR prikázať samosudcovi, ktorý ústavou garantované právo sťažovateľa porušil, aby vo veci konal a rozhodol o náhrade škody vo výroku trestného rozkazu.

Pokiaľ samosudca nerozhodne o náhrade škody vo výroku trestného rozkazu, hoci si poškodený uplatnil uvedený nárok v trestnom konaní riadne a včas, „konanie samosudcu možno hodnotiť ako prietahy v konaní, a s tým je spojené porušenie základného práva poškodeného na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, teda čl. 48 (2) Ústavy SR.“²⁵ Ak prietahy v konaní trvajú, môže poškodený tento stav odstrániť podaním ústavnej sťažnosti a rozhodnutím ústavného súdu.

²⁴ Uznesenie ÚS SR zo dňa 26.6.2013, sp. zn. II. ÚS 370/2013-9.

²⁵ Uznesenie ÚS SR zo dňa 24.3.2011, sp. zn. II. ÚS 99/2011-13.

4.2. Odpor proti výroku o náhrade škody v českých podmienkach

Postavenie poškodeného pri rozhodovaní samosudcu trestným rozkazom je v českej právnej úprave horšie v tom, že poškodený nie je zaradený medzi osoby²⁶ oprávnené podať odpor proti trestnému príkazu. Z toho vyplýva zhoršené postavenie poškodeného pri rozhodovaní trestným príkazom. Poškodený nemá z právneho hľadiska k dispozícii žiaden opravný prostriedok, ktorý by mu umožnil brániť sa v prípadoch, ak výrok o náhrade škody v trestnom príkaze chýba, ak je výrok o náhrade škody vadný, ak došlo k zámene výroku o náhrade škody podľa § 228 TR za výrok o náhrade škody podľa síl odsúdeného podľa § 48 (3) zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník (ďalej len „TZ ČR“) alebo, ak je nespokojný s vyčíslenou a priznanou výškou škody alebo ujmou na zdraví.

4.2.1. Výrok o náhrade škody, s ktorým poškodený nie je spokojný

V dôsledku absencie oprávnenia poškodeného podať odpor proti výroku o náhrade škody v trestnom príkaze, nemôže poškodený nielen zvrátiť závery samosudcu vo výroku trestného príkazu, s ktorými nesúhlasí, ale nemôže sa ani obrátiť na občianske súdne konanie v porovnaní so slovenskou právnou úpravou, nakoľko by nebolo možné uvedený nárok prerokovať v občianskom súdnom konaní, keďže by išlo o prekážku veci rozsúdenej. Jedinou možnosťou poškodeného nespokojného s výškou priznanej náhrady by bolo podanie odporu odsúdeným a nariadenie hlavného pojednávania, na ktorom by samosudca rozhodoval aj o uplatnenom nároku poškodeného.

Bolo by preto vhodné a správne do budúca posilniť ochranu peňažných nárokov poškodeného v prípadoch, keď samosudca o nich rozhoduje v trestnom konaní trestným príkazom. Zakotvenie oprávnenia poškodeného podať proti výroku o náhrade škody odpor ako špeciálny riadny opravný prostriedok. Podaním odporu by mohol poškodený dosiahnuť rovnaké účinky ako poškodený v slovenskom trestnom konaní, teda zrušenie trestného príkazu vo výroku o náhrade škody a odkázanie poškodeného na občianske súdne konanie. V občianskom konaní by oprávnenie poškodeného na priznanie náhrady

---

²⁶ Ustanovenie § 314g (1) TR medzi osoby oprávnené podať proti trestnému rozkazu odpor zaraďuje obvineného, štátneho zástupcu a osoby, ktoré sú oprávnené v jeho prospech podať odvolanie.

škody posilnil aj výrok o vine trestného príkazu za trestný čin, ktorým bola poškodenému spôsobená škoda alebo ublížené na zdraví.

4.2.2. Zámena výroku o náhrade škody za výrok o náhrade škody podľa síl odsúdeného

„Negatívnu skúsenosťou z praxe českých súdov pri rozhodovaní o náhrade škody trestným rozkazom, je zámena výroku o náhrade škody podľa §§ 228–229 TŘ za výrok o náhrade škody podľa síl odsúdeného“²⁷ podľa § 82 (2) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (ďalej len TZ ČR). Medzi povinnosťou k náhrade škody podľa § 228 TŘ a povinnosťou k náhrade škody podľa síl odsúdeného je výrazný rozdiel. Povinnosť k náhrade škody sa ukladá v prípade odsudzujúceho rozsudku a môže byť uložená popri všetkých druhoch trestu. Povinnosť k náhrade škody podľa síl odsúdeného možno uložiť iba v čase trvania skúšobnej doby vybraných hmotných alternatív²⁸ alebo v priebehu výkonu vybraných druhov alternatívnych trestov,²⁹ nakoľko sa trestným príkazom ukladajú prevažne tresty predstavujúce alternatívu k trestu odňatia slobody. Jediným spoločným prvkom uvedených povinností je adresát peňažného plnenia – poškodený a rozsah reparácie – škoda.

Významným rozdielom oboch druhov povinností k náhrade škody je ich funkcia. „Zatiaľ čo primárnym účelom výroku o náhrade škody podľa § 228 TŘ je jednoznačne formulovať obsah a rozsah nároku poškodeného, a tým aj rozsah a obsah povinnosti obvineného k náhrade škody a uspokojiť tak peňažné nároky poškodeného uplatnené v trestnom konaní z vlastnej iniciatívy podľa § 43 (3) TŘ, výrok o povinnosti k náhrade škody podľa síl odsúdeného má v prvom rade, „posilniť účinok pôsobenia hmotných alternatív na obvineného tým, že pod hrozbou nariadenia výkonu trestu odňatia slobody podnecuje páchatela k dobrovoľnej náhrade škody, ktorú spôsobil trestným činom, vyžaduje

²⁷ ZŮBEK, J.; VRBA, M. *Poškozený a právo odporu*. In *Trestněprávní revue*. 2012, roč. 11, č. 9, s. 196.

²⁸ Uvedenú povinnosť môžu české súdy uložiť len v skúšobnej dobe pri podmienenom upustení od potrestania s dohľadom podľa § 48 (3) TZ ČR a v skúšobnej dobe pri podmienenom odsúdení k trestu odňatia slobody podľa § 82 (2) TZ ČR a pri podmienenom odsúdení k trestu odňatia slobody s dohľadom podľa § 85 (2) TZ ČR.

²⁹ Túto povinnosť k náhrade škody podľa síl odsúdeného je český súd oprávnený uložiť aj v dobe výkonu troch druhov alternatívnych trestov – trestu domáceho väzenia podľa § 60 (5) TZ, trestu všeobecne prospešnej práce podľa § 63 (2) TZ a trestu zákazu pobytu podľa § 75 (3) TZ.

od neho aktívne úsilie o nápravu škodlivých následkov trestného činu a vedie ho tak k uznaniu a rešpektovaniu záujmov dotknutých trestným činom.³⁰

Ďalším rozdielom je intenzita ukladania oboch povinností. Povinnosť podľa § 228 TŘ má súd iba v prípade, ak je výška škody súčasťou popisu skutku uvedeného vo výroku rozsudku, inak, podľa § 229 TŘ môže súd poškodeného odkázať s jeho celým nárokom alebo s jeho časťou na konanie vo veciach občianskoprávných. „Povinnosť k uloženiu náhrady škody a k odčineniu nemajetkovej ujmy podľa síl odsúdeného má súd viac-menej vždy, ak má odsúdený dostatočné peňažné prostriedky na splnenie uvedenej povinnosti.“³¹

Dôvodom závažnosti zámény náhrady škody podľa § 228 TŘ za náhradu škody podľa síl odsúdeného je odlišná povinnosť sudcu rozhodnúť o týchto dvoch druhoch náhrad. Trestný súd môže totiž rozhodnúť o peňažných nárokoch poškodeného rozsudkom podľa § 228 TŘ iba vtedy, ak poškodený splní podmienky pre uplatnenie svojich nárokov v trestnom konaní. Avšak vo výroku rozhodnutia, ktorým sa ukladá odsúdenému primeraná povinnosť k náhrade škody podľa jeho síl, však „nie je nutné uvádzať ani výšku tejto náhrady, ani osobu poškodeného, ktorému má byť škoda nahradená.“³² Je to dôsledok rozdielnej funkcie oboch povinností k náhrade. Odsúdený je oprávnený nahradiť poškodenému podľa svojich finančných možností (svojich síl) akúkoľvek čiastku. Podstatou je jeho dobrovoľný výkon tejto povinnosti.

Najväčšou výhodou pre poškodeného je však skutočnosť, že obe povinnosti k náhrade škody môže trestný súd uložiť odsúdenému vedľa seba, resp. „môže odsúdenému v trestnom rozkaze uložiť povinnosť k náhrade škody podľa jeho síl a zároveň s nárokom na náhradu škody môže poškodeného odkázať postupom podľa § 229 TŘ na občianske súdne konanie.“³³ Je to dôsledok toho, že oba druhy náhrad sa svojimi právnymi účinkami vzájomne nevylučujú, okrem prípadu neprimeraného peňažného zaťaženia odsúdeného, kedy by obe uložené povinnosti k náhrade nezvládol plniť vzhľadom na svoje majetkové pome-

---

³⁰ PŮRY, F. *Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (§ 81 až 87)*. In ŠÁMAL, P. et. al. *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1–139). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1026., RŮŽIČKA, M. *Rozhodnutí o přiznání nároku poškozenému (§ 228 odst. 1 TrŘ)*. In RŮŽIČKA, M.; PŮRY, F.; ZEZULOVÁ, J. *Poškozený v adhézním řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 483., *Rozhodnutí NS ČR ze dne 27.1.1968*, sp. zn. Prz 3/68.

³¹ *Rozsudek NS ČR ze dne 18.3.2009*, sp. zn.4 Tz 6/2009.

³² *Usnesení NS ČR ze dne 28.4.2010*, sp. zn. 8 Tdo 417/2010.

³³ SOLNAŘ, V.; VANDUCHOVÁ, M. *Pojem a účel trestu*. In SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; ČÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. s. 108–109.

ry. Podstatné však je, že v prípade uplatnenia nároku na náhradu škody riadne a včas, musí o ňom samosudca rozhodnúť v trestnom rozkaze vždy.

Jednotliví sudcovia by mali v rámci svojej rozhodovacej činnosti dôsledne uplatňovať a postupovať v súlade s ustanoveniami trestného rádu, a teda rozlišovať oba druhy náhrady škody, nakoľko sú medzi nimi rozdiely rozobraté vyššie, a preto by nemalo dochádzať k ich zámene. Riešenie by mohli predstavovať školenia sudcov, na ktorých by sudcovia okrem zmien, ktoré priniesla nová legislatíva ohľadom postavenia obetí v trestnom konaní, mohli byť informovaní aj o podstate a rozdielnosti náhrady škody podľa § 228 TŘ a náhrady škody podľa síl odsúdeného.

4.2.3. Mimoriadne opravné prostriedky a ústavná sťažnosť – riešenie?

Možnosti poškodeného domôcť sa ochrany svojich peňažných nárokov pri rozhodovaní trestným príkazom nezabezpečujú ani mimoriadne opravné prostriedky. Sťažnosť pre porušenie zákona sa podľa § 266 (1) TŘ, podáva na Najvyššom súde ČR z dôvodu porušenia zákona predovšetkým v prospech obvineného a jedinou oprávnenou osobou je minister spravodlivosti ČR.

Návrh na povolenie obnovy konania, ktoré sa skončilo právoplatným trestným príkazom, môže v neprospech obvineného podať len štátny zástupca podľa § 278 (1) TŘ, ak vyjdu najavo nové skutočnosti alebo dôkazy, ktoré predtým neboli samosudcovi známe a môžu odôvodniť iné rozhodnutie o priznanom nároku poškodeného na náhradu škody. Uvedená možnosť dosiahnuť obnovu konania v rámci rozhodovania o náhrade škody sa vzťahuje len na priznanie náhrady samosudcom vo výroku trestného príkazu. Takže nie je riešením pre prípady absencie výroku o náhrade škody v trestnom príkaze, jeho zámeny s výrokom o náhrade škody podľa síl odsúdeného alebo pre prípady vadného výroku o náhrade škody. Ak je poškodený nespokojný s priznanou výškou náhrady vo výroku trestného príkazu môže dosiahnuť zmenu tohto výroku v obnovenom konaní, len ak vyjdu najavo nové skutočnosti alebo dôkazy o výške škody alebo rozsahu ujmy na zdraví, ktoré neboli samosudcovi známe pri vydávaní trestného príkazu, čo je však veľmi nepravdepodobné. Takže ani obnova konania neumožňuje poškodenému dosiahnuť zmenu o výroku o náhrade škody v trestnom príkaze.

Poškodený sa môže brániť proti rozhodnutiu samosudcu o jeho peňažných nárokoch vo výroku trestného príkazu predovšetkým ústavnou sťažnosťou, ak „pochybenie samosudcu dosiahlo úrovne porušenia základných práv a slobôd. Tým markantnejšie sa prejavuje nedostatok platnej právnej úpravy, kto-

rá ani takto závažné pochybenia nedovoľuje vyriešiť v rámci sústavy všeobecných súdov.³⁴

4.2.4. Nesúlads so smernicou Európskeho parlamentu

Uvedená zákonná absencia podať opravný prostriedok proti výroku o náhrade škody v trestnom príkaze a obmedzenie možnosti domôcť sa v trestnom konaní primeraného odškodnenia negatívnych následkov, ktoré vznikli v príčinnej súvislosti s trestným činom, je nežiadúcim javom moderného trestného procesu. Český zákonodarca prijal zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (ďalej len „zákon o obetiach trestných činov“ alebo „ZOTČ“), ktorý je účinný od 1.8.2013. Zákon o obetiach trestných činov zlepšil postavenie obetí trestných činov v procesnom postavení poškodených v českom trestnom konaní, ale zároveň významnou mierou novelizoval ustanovenia trestného rádu s cieľom zakotviť nielen nové procesné oprávnenia poškodených v trestnom konaní, ale aj s cieľom zakotviť niektoré procesné práva pre poškodeného,³⁵ ktoré do 1.8.2011 patrili v trestnom konaní výlučne obvinenému. I napriek uvedenej novej zákonnej úprave a významnej novelizácii ustanovení trestného rádu, nedošlo k zakotveniu práva poškodeného podať odpor proti výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze. Zákon o obetiach trestných činov navyše nereflektuje ani úpravu smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2012/29/EU z 25.10.2012, ktorou sa zavádzajú minimálne pravidlá pre práva, podporu a ochranu obetí trestného činu, a ktorou sa nahrádza rámcomové rozhodnutie Rady č. 2001/220/SVV zo dňa 15.3.2001 o postavení obeti v trestnom konaní. Uvedená smernica sa totiž stala významným právnym garantom vyššieho štandardu práv pre obeť trestných činov na úrovni Európskej únie. Práve ustanovenie čl. 16 smernice Európskeho parlamentu garantuje obetiam trestných činov právo na vydanie rozhodnutia o odškodnení zo strany páchatela v primeranej dobe v priebehu trestného konania. Avšak zákon o obetiach trestných činov vychádza len z úpravy rámcomového rozhodnutia Rady č. 2001/220/SVV zo dňa 15.3.2001 o postavení obeti v trestnom konaní. Bolo by viac než žiaduce, aby český zákonodarca posilnil postavenie poškodených pri uspokojovaní peňažných nárokov v prípade vyba-

---

³⁴ ZŮBEK, J.; VRBA, M. *Poškozený a právo odporu*. In *Trestněprávní revue*. 2012, roč. 11, č. 9, s. 197.

³⁵ Napríklad, ide o právo na doručenie opisu uznesenia o zahájení trestného stíhania § 160 (2) TrŘ, právo preštudovať spisy v primeranej lehote a urobiť návrhy na doplnenie vyšetrovania podľa § 166 (1, 2) TrŘ, právo osobne sa zúčastniť hlavného pojednávania podľa § 202 (6) TrŘ.

vovania veci trestným príkazom a zosúladiť tak svoju legislatívu so znením smernice Európskeho parlamentu. To znamená zakotvil do procesnej úpravy trestného rádu právo poškodeného na podanie opravného prostriedku (odporu) proti výroku o náhrade škody v trestnom príkaze.

5. VYMÁHANIE NÁHRADY ŠKODY PO VYDANÍ TRESTNÉHO ROZKAZU

I keď oprávnené záujmy poškodeného boli narušené v menšom rozsahu (menej závažným trestným činom), trestná justícia nie je nečinná a páchatela sankcionuje, hoci miernejšou trestnou sankciou v porovnaní s nepodmienečným trestom odňatia slobody. Trestným rozkazom sa ukladajú taxatívne vymedzené tresty v § 353 (2) TP a v § 314e (2) TŘ. Prevažujú tresty predstavujúce alternatívu k trestu odňatia slobody. Na tomto mieste je nevyhnutné zdôrazniť význam výkonu alternatívnych trestov z pohľadu vymáhania prisúdenej náhrady škody.

Keďže sa alternatívne tresty vykonávajú na slobode, mimo izolácie väzenského prostredia, zachovávajú sa osobné a rodinné väzby odsúdeného ako aj jeho pracovné návyky. Práve zárobkové možnosti odsúdeného (neporovnateľné s tými, ktoré má k dispozícii odsúdený v ústave na výkon trestu odňatia slobody) predstavujú veľkú „kompenzačnú výhodu pre poškodených. Odsúdený ponechaný na slobode s možnosťou vykonávať svoje zamestnanie s určitým pravidelným príjmom má lepšie finančné podmienky pre uhradenie škody spôsobenej poškodenému.“³⁶ Šance poškodeného na primeranú peňažnú satisfakciu sú nielen reálne, ale aj rýchlejšie uspokojené.

Výhodu výkonu alternatívnych trestov ohľadom vymáhania náhrady škody od odsúdeného, predstavuje aj možnosť „pozitívneho pôsobenia na páchatela zo strany Probačnej a mediačnej služby, tak aj zo strany spoločnosti.“³⁷ Poškodený môže sledovať výkon alternatívneho druhu trestu na slobode ako aj dodržiavanie primeraných podmienok a obmedzení deklarujúcich vedenie riadneho života. Má taktiež možnosť aktívne sa podieľať na náprave a resocializácii odsúdeného. Napríklad, môže páchatelovi poskytnúť prácu v rámci výkonu trestu povinnej práce/ trestu všeobecne prospešnej práce.

³⁶ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 21.

³⁷ BOLEDOVIČOVÁ, L. *Vliv koncepce účelu trestu na systémové postavení alternativních a komunitních trestu*. In *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2011, roč. XIX, č. 3, s. 270.

V porovnaní s odsudzujúcim rozsudkom pri rozhodovaní trestným rozkazom, sa ukladajú vo veľkej miere alternatívne tresty. Ak sa podarí orgánom činným v trestnom konaní na začiatku trestného konania zaistiť majetok obvineného v súlade s §§ 50–52 TP a s §§ 47–49 TR alebo, ak bude odsúdený ochotný aj vzhľadom na svoje majetkové pomery zaplatiť škodu, ktorá vznikla trestným činom, a ktorú vyčíslil samosudca v trestnom rozkaze, je viac než pravdepodobné, že poškodený získa priznanú výšku náhrady od odsúdeného. Výkon alternatívnych trestov môže k tomuto cieľu poškodeného významne prispieť.

6. ZÁVER

Vo všeobecnosti je poškodený a uspokojovanie jeho peňažných nárokov na okraji pozornosti orgánov činných v trestnom konaní. Avšak spomedzi všetkých alternatívnych spôsobov vybavenia trestných vecí je postavenie poškodeného pri rozhodovaní trestným rozkazom najnepriaznivejšie. Je to dôsledok pasívnej účasti poškodeného pri rozhodovaní samosudcom aj o jeho uplatnených peňažných nárokoch v trestnom konaní, zúženia rozsahu dokazovania existencie a výšky škody vykonaného len v rámci prípravného konania s obmedzením niektorých základných zásad trestného konania, aj dôsledok posudzovania existencie a prípadného vyčíslovania náhrady škody samosudcom na základe informácii a podkladov uvedených v spisovom materiály a v obžalobe (v ČR aj v návrhu na potrestanie), následok absencie kontroly rozhodovania samosudcov zo strany orgánov verejnej moci, ako aj absencie odôvodňovania výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze a dôsledok nedostatočnej (SR) alebo chýbajúcej (ČR) úprave odporu proti výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze. Výraznou nevýhodou je aj skutočnosť, že „rozhodovanie trestným rozkazom a ukladanie niektorých alternatívnych trestov obvineným sa v trestnej justícii vyskytuje nielen bežne, ale aj pomerne viackrát u toho istého páchatela, hoci je zjavné, že uložené alternatívne tresty sa mňajú účinkom a nepodmienečný trest odňatia slobody mal byť uložený už pri druhej, najneskôr pri tretej recidíve.“³⁸ Z toho vyplýva, že ukladanie miernejších trestných sankcií v podobe alternatív k nepodmienečnému trestu odňatia slobody trestným rozkazom môže byť aj zneužívané zo strany obvinených a vždy na úkor poškodených.

---

³⁸ LATA, J. *Několik poznámek k problematice ukládání trestů začínajícím delikventům*. In Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. 159.

I napriek nepopierateľným výhodám vymáhania náhrady škody v rámci výkonu alternatívnych trestov, ktoré sa trestným rozkazom vo veľkej miere ukládajú, pokiaľ nebudú odstránené alebo aspoň v minimálnej miere obmedzené vyššie spomínané nedostatky postavenia poškodeného pri rozhodovaní o jeho peňažných nárokoch v trestnom rozkaze, nebude vybavovanie vecí trestným rozkazom prostriedkom na zlepšenie postavenia poškodeného v trestnom konaní. Preto by bolo vhodné zakotviť do trestnoprocesných kódexov v oboch krajinách inštitúty a prostriedky, ktoré by postavenie poškodených posilnili. Vhodné by bolo posilniť prístup poškodeného k priebehu prípravného konania, a teda k rozsahu preukazovania skutočností dôležitých pre vyčíslenie škody a stanovenia rozsahu ublíženia na zdraví, ďalej upraviť v ustanoveniach oboch trestných kódexov povinnosť samosudcov odôvodňovať jednotlivé výroky trestného rozkazu, v českom právnom poriadku garantovať poškodenému právo na podanie odporu proti výroku o náhrade škody v trestnom príkaze aspoň v rozsahu slovenskej procesnej úpravy, školiť sudcov o odlišnosti inštitútu náhrady škody podľa § 287 TP a podľa § 228 TR a náhrady škody podľa síl odsúdeného a v neposlednom rade, účinne regulovať možnosť poškodeného brániť sa proti absencii výroku o náhrade škody v trestnom rozkaze prostredníctvom mimoriadneho opravného prostriedku.

Uvedené navrhované zmeny v procesnej úprave trestného rozkazu v prospech poškodeného, zrejme tak skoro nenastanú, nakoľko ide o významný prostriedok odbremeňovania zataženosti trestného súdnictva. Na dosahovaní uvedeného cieľu má zákonodarca väčší záujem ako na uspokojovaní peňažných nárokov poškodených pri rozhodovaní trestným rozkazom.

Resumé: Criminal warrant contributes to an accelerated and efficient enforcement of criminal justice. Criminal warrant is decided by a sole judge without regulation of the hearing, both the guilt and punishment of the accused, but also the applied financial claims of aggrieved. Comparative view of the Slovak and Czech criminal warrant adjustment points to poor pecuniary claim in both countries. There is a limitation of the scope of proving the existence and extent of damage and injury. Evidence shall be carried out only in the pre-trial. Sole judge decides about damages in a separate statement of criminal warrant based on these limitations. Another problem deciding penalty notice is the absence of justification verdict on damages. Shortcoming is the lack of adjustment appeal against the verdict on damages in the criminal warrant – resistance. In the Czech Republic the aggrieved cannot file a counter against the verdict on damages at all, in the Slovak Republic he may, but then he should continue to civil proceedings with their claims. The final issue is the question of enforceability of

the award of damages. The position of aggrieved but is generally unsatisfactory while deciding a criminal warrant.

Literatúra

1. BARGEL, M. Odôvodňovanie rozhodnutí. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461. 2002, roč. 54, č. 12, s. 1429–1435.
2. BOLEDOVIČOVÁ, L. Vliv koncepce účelu trestu na systémové postavení alternativních a komunitních trestu. In *Časopis pro právní vědu a praxi*. ISSN 1210-9126. 2011, roč. XIX, č. 3, s. 269–276.
3. FRYŠTÁK, M. Smysl a význam zkráceného přípravného řízení z hlediska jeho rychlosti. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2012, roč. 11, č. 10, s. 235–238.
4. JURČOVÁ, J.; BUCEKOVÁ, M. Alternatívne spôsoby riešenia trestných vecí. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461. 2013, roč. 65, č. 3, s. 407–415.
5. KLÁTIK, J. Trestný rozkaz po rekodifikácii a jeho význam pre rýchlosť a efektívnosť trestného konania. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461. 2006, roč. 58, č. 12, s. 1816–1822.
6. *Pocťa Otovi Novotnému k 80. narodeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. s. ISBN 978-80-7357-365-2.
7. REPÍK, B. K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty řízení. In *Bulletin advokacie*. ISSN 1210-6348. 2001, č. 6–7, s. 8–28.
8. RŮŽIČKA, M.; PŮRY, F.; ZEZULOVÁ, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. Praha: C. H. Beck, 2007. 730 s. ISBN 978-80-7179-559-9.
9. SOLNAŘ, V.; FENYK, J.; CÍSAŘOVÁ, D.; VANDUCHOVÁ, M. Systém českého trestního práva. Praha: Novatrix, 2009. 945 s. ISBN 978-80-254-4033-9.
10. ŠÁMAL, P. Zkrácené přípravné řízení. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2002, roč. 1, č. 2, s. 5–10.
11. ŠÁMAL, P. et. al. *Trestní zákoník I. Obecná část (§ 1–139)*. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 1450 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
12. ŠÁMAL, P. et. al. *Trestní řád*. Komentář. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 4072 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
13. ŠÁMAL, P.; MUSIL, J.; KUČHTA, J. et. al. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 1009 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
14. ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.
15. Teoretické a aplikačné problémy rekodifikovaného trestného práva. Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa

27. 11. 2006. Bratislava: Akadémia policajného zboru v BA. Katedra trestného práva, 2007. ISBN 978-80-8054-401-0.
16. VANTUCH, P. Trestní příkaz, podmínky pro jeho vydání a možnosti obhajoby. In *Trestní právo*. ISSN 1211-2860. 2013, roč. , č. 7–8, s. 4–13.
17. Sborník příspěvků z konference Dny práva – 2012 – Days of Law. Brno: Masarykova univerzita, 2013. CD ROM. ISBN 978-80-210-6319-8.
18. ZEMAN, P. Právní úprava zkráceného řízení z perspektivy rekodifikace trestního procesu. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2008, roč. 7, č. 10, s. 293–300.
19. ZŮBEK, J.; VRBA, M. Poškozený a právo odporu. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2012, roč. 11, č. 9, s. 195–198.

Kontakt

JUDr. Jana Klesniaková

Masarykova univerzita v Brně

Právnická fakulta

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

401677@mail.muni.cz

ODSTOUPENÍ OD TRESTNÍHO STÍHÁNÍ MLADISTVÉHO – VYBRANÉ PROBLÉMY¹

Withdrawal from the Prosecution of Juvenile – Selected Issues

Eva Žatecká

Abstrakt: Příspěvek se zabývá vybranými otázkami odstoupení od trestního stíhání mladistvého, který patří do tzv. odklonů v trestním řízení. Autorka se jednak zabývá samotnými podmínkami, kdy lze tento institut použít a dále některými spornými aspekty, které brání jeho využití v praxi.

Klíčové slová: odstoupení od trestního stíhání, trestní řízení, odklony, mladistvý, vymahatelnost, přečiny, provinění.

Abstract: The paper deals with selected issues of withdrawal from the prosecution of a juvenile, which belongs to the diversions in criminal proceedings. The author deals with the actual conditions of this institute, when the institute can be used and then some controversial aspects, such as the use of this institute in practice.

Key words: withdrawal from prosecution, criminal proceedings, diversions, juveniles, enforceability of punishment, transgression, misdemeanor.

1. ÚVOD

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého je jedním ze zvláštních způsobů řízení proti mladistvým a zároveň patří mezi tzv. odklony.² Odklony představují specifický procesní postup, v jehož rámci není vyslovena vina mladistvého pachatele a není uloženo trestní opatření. Jedná se tedy o určitou procesní alternativu k potrestání pachatele. Představují jednu z právních forem reakce na trestnou činnost mladistvých a nabízí širokou škálu možností, jak diferen-

---

¹ Příspěvek vzniknul v rámci projektu specifického výzkumu Masarykovy univerzity MUNI/A/0911/2013 „Odklony v trestním řízení“.

² K pojmu odklon též CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, str. 443 a násled.

covaně přistupovat k trestné činnosti mladistvého a reflektovat potřeby osob poškozených. Primární zájem je na ochraně mladistvých před škodlivými vlivy, vytvoření podmínek pro jeho zdravý rozvoj, omezení recidivy a uspokojení zájmů poškozených. Důležité je dále i to, že všechna opatření ukládaná mladistvým, včetně odklonů, musí působit do budoucna.³

Díky celému systému možných opatření a odklonů, které umožňuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů v platném znění (dále jen ZSM), dochází k diferenciaci přístupu k řešení trestné činnosti mladistvých. Jejich předností je, že nedochází k uvěznění mladistvých, k jejich vytržení ze společnosti a lze s nimi účelně pracovat. Obecně lze konstatovat, že v řízení ve věcech mladistvých mají přednost postupy přispívající k předcházení trestné činnosti před opatřeními represivní povahy.

Odstoupení od trestního stíhání lze charakterizovat jako specifický případ trestněprávní reakce na provinění mladistvého. Přichází v úvahu pouze v případech, kdy naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže již bylo dosaženo jinou cestou než projednáním věci ve standardním hlavním líčení a rozhodnutím o vině a o užití trestního opatření. Může se jednat o dobrovolné odčinění újmy způsobené mladistvým a urovnání jeho vztahů s poškozeným, realizací určitého výchovného opatření, konsolidací sociálních poměrů mladistvého, jeho vyrovnáním s poškozeným a vytvořením podmínek pro jeho další zdravý rozvoj. Nebo je možné jeho účelu reálně dosáhnout přijetím určitých opatření ve spojení s odstoupením od dalšího trestního stíhání (např. stanovením vhodného výchovného omezení, vyslovením napomenutí s výstrahou nebo uložení povinnosti dodržet závazek, který na sebe mladistvý převzal).

2. PODMÍNKY PRO VYUŽITÍ INSTITUTU ODSTOUPENÍ OD TRESTNÍHO STÍHÁNÍ MLADISTVÉHO

Co se týče podstaty, je **odstoupení od trestního stíhání zastavením trestního stíhání vzhledem k neúčelnosti jeho dalšího pokračování pro nedostatek**

³ Blíže srovnej např. ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. *Přípravné řízení trestní*. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 88–96. Dále i RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, str. 551 a násl.

veřejného zájmu na trestněprávním postihu mladistvého. Odstoupení od trestního stíhání je upraveno výlučně v ZSM.

Základním východiskem pro uplatnění této alternativní formy řešení trestné činnosti je především důvodný předpoklad, že již bylo dosaženo účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, případně se tomu tak stane současně s rozhodnutím o odstoupení trestního stíhání.

ZSM stanoví v § 70 podmínky pro využití tohoto institutu, které jsou:

- jedná se o provinění, na které trestní zákoník⁴ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta,
- z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého a s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého odstoupit od trestního stíhání mladistvého, jestliže
  - a) trestní stíhání není účelné a
  - b) potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páčání dalších provinění.

V souladu s požadavkem Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je zde umožněno právo mladistvého domoci se ústního projednání svého případu před soudem a v rámci něho plně uplatnění práva na spravedlivý proces.⁵ Toto je umožněno dvěma způsoby. Právem mladistvého podat proti usnesení o odstoupení trestního stíhání stížnost a tím docílit přezkumu tohoto rozhodnutí (§ 70 odst. 4 ZSM). A druhým způsobem je prohlášení mladistvého, že trvá na projednání věci (v takovém případě mu nelze ani v případě vyslovení viny uložit žádné trestní opatření – srov. § 70 odst. 5 a 6 ZSM). To vylučuje užití této alternativní formy řízení a rozhodnutí na úkor práv mladistvého. Současně by nemělo být ani překážkou náležitého zjištění skutkového stavu věci, proto je třeba i v něm důsledně dodržovat presumpci nevin, zachovávat práva obhajoby a právo mladistvého na obhájce, jeho právo vznést námitky proti obvinění, popř. proti obžalobě, jeho právo na slyšení v takovém řízení nebo v řízení mu předcházejícím, jeho právo předložit důkazy o své nevině, jeho právo vyjádřit se ke všem důkazům o skutečnostech, které jsou mu kladeny za vinu, jeho právo nahlížet do spisu, právo poškozeného vyjádřit se k rozhodným skutečnostem, předložit k nim důkazy, zvolit si zmocněnce a uplatnit nárok na náhradu škody, právo všech zúčastněných stran na písemné vyhotovení rozhodnutí a v rozsahu stanoveném zákonem též právo

---

⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní zákoník nebo TZk).

⁵ Blíže srovnej KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 619 a násl.

na opravný prostředek proti němu. Přichází-li to v úvahu, mají mladiství i poškozený právo účastnit se mediačního procesu směřujícího k vypořádání škody či jiné újmy způsobené stíhaným proviněním. Jejich rozhodnutí musejí být v tomto směru dobrovolná a k mediaci nesmějí být nuceni.

Odstoupení od trestního stíhání je možné kdykoliv od zahájení trestního stíhání až do meritorního rozhodnutí ve věci soudem prvního stupně. Soud pro mládež a státní zástupce však musejí zkoumat, zda přednost před odstoupením od trestního stíhání nemá jiné rozhodnutí podle § 171 až § 173 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů (dále jen TR)⁶ v přípravném řízení, nebo podle § 221 až § 224 TR⁷ v řízení před soudem. Tyto důvody vycházejí z praktických důvodů, kdy v případě, že trestnímu stíhání brání zjištěné okolnosti, dojde k zastavení trestního stíhání ze zákona (např. aboliční ustanovení v rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii, zpětvzetí souhlasu poškozeného s trestním stíháním podmíněným jeho souhlasem, nemožnost postavit mladistvého před soud pro chorobu, nepříčetnost mladistvého, právní kvalifikace stíhaného skutku toliko jako přestupku apod.). Nastanou-li uvedené okolnosti odůvodňující jiné rozhodnutí až po pravomocném odstoupení od trestního stíhání, budou mít vliv na možnost pokračovat v něm, pokud by mladistvý trval na projednání věci.

Využití tohoto institutu je možné za splnění podmínek daných v ustanovení § 68 ZSM a dále podmínkou pro odstoupení od trestního stíhání sice výslovně v zákoně nevyjádřenou, ale z logiky věci vyplývající, je zjištění, že takové řešení je v souladu s účelem zákona o soudnictví ve věcech mládeže a specificky v souladu s účelem řízení proti mladistvým.

Všechny tyto předpoklady musí být splněny zároveň, poněvadž je zákon stanoví kumulativně, s tím, že k odstoupení od trestního stíhání může dojít kdykoliv v přípravném řízení a v řízení před soudem prvního stupně, jakmile je dovršeno splnění všech zákonných předpokladů. Z jejich výčtu je zřejmé, že se svou povahou i strukturou v mnoha směrech blíží předpokladům pro podmíněné zastavení trestního stíhání a pro schválení narovnání, nejsou však s nimi identické. Právě tato skutečnost otevírá možnost individualizace přístupu k alternativnímu řešení trestních věcí mladistvých provinilců.

⁶ Jedná se o postoupení věci jinému zejména správnímu orgánu, zastavení trestního stíhání, je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který je pachatel stíhán, či tento skutek není trestným činem, nebo není prokázáno, že skutek spáchal obviněný, je-li trestní stíhání nepřipustné, nebyl-li obviněný příčetný v době spáchání činu či zanikla-li trestnost činu. V § 173 TR je upraveno přerušování trestního stíhání.

⁷ Jedná se o možnost vrácení věci státnímu zástupci k došetření, postoupení věci či zastavení trestního stíhání nebo přerušování trestního stíhání.

Dochází tu k omezení okruhu provinění, na něž se může vztahovat. Jedná se o provinění, na které TZk stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Rozhodující přitom je sazba trestu odnětí svobody uvedená ve zvláštní části trestního zákona bez modifikace stanovené pro mladistvého v § 31 odst. 1 ZSM. Nelze tu uvažovat ani na případy zvýšení sazby u pachatele provinění spáchaného ve prospěch zločinného spolčení podle § 107 TZk. Právní režim mimořádného zvýšení trestní sazby odnětí svobody podle § 59 TZk se pak u mladistvých vůbec neuplatí (srov. § 9 odst. 2 ZSM).

Odstoupení od trestního stíhání přichází v úvahu jak u provinění spáchaných úmyslně, tak z nedbalosti. V případě jednočinného souběhu různých provinění je podmínkou, aby na žádné ze sbíhajících se provinění nebyla v trestním zákoníku stanovena sazba odnětí svobody, jejíž horní hranice převyšuje tři léta.

Je také nezbytné, aby mladistvý měl snahu vypořádat se s příčinami své trestné činnosti, tedy svým způsobem napravit sebe sama, ať už výlučně svým vlastním přičiněním nebo s pomocí osob ze svého blízkého sociálního okolí, probačních úředníků, kurátorů sociálně – právní ochrany dětí apod. Může se jednat např. o zanechání škodlivých návyků, přerušení kontaktů s osobami dopouštějícími se trestné činnosti nebo podrobení se léčení závislosti na návykových látkách. Je proto zapotřebí vyvíjet aktivity směřující k ochraně mladistvého před škodlivými vlivy, k jeho vytržení z kriminálního prostředí, k obnovení jeho sociálního zázemí, k zajištění legálního zdroje jeho příjmů a k vytvoření podmínek pro jeho zdravý rozumový a mravní vývoj.

Z hlediska přičinění se o odstranění vzniklé újmy bude zcela postačující, jestliže mladistvý učiní to, co je v jeho silách, a zaváže se ke splnění toho, co bude v budoucnu schopen učinit.⁸ Může tedy skončit pouze u jeho pokusu, nicméně mladistvý musí učinit vše, co mu jeho síly a možnosti dovolují. Není důležitý výsledek, ale snaha a motivace mladistvého o nápravu.

K odstoupení od trestního stíhání **není třeba souhlasu poškozeného**, proto je přípustné též v trestním řízení o provinění, kterými nebyla způsobena škoda. Přitom je nerozhodné, zda jde o provinění, kterým sice taková škoda v daném případě způsobena nebyla, ale jinak je znakem jeho skutkové podstaty (např. provinění spáchané ve stadiu pokusu). Je nutno ovšem pečlivě zvážit, zda je odstoupení od trestního stíhání dostačujícím opatřením vzhledem k osobě mladistvého, k okolnostem případu a zda veřejný zájem na potrestá-

---

⁸ SOTOLÁŘ, A. *Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých*. In *Trestněprávní revue* č. 6/2004, s. 169.

ní mladistvého nevyžaduje pokračování v trestním stíhání a rozhodnutí soudu o vině a o přijetí určitého opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.⁹

Zákonným předpokladem je dále určitá rozumná míra jistoty, že potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páčání provinění. Na to lze usuzovat zejména z jeho chování po činu a z toho, jak se vypořádal s jeho příčinami. Při posouzení možnosti nápravy mladistvého jde především o stanovení jisté prognózy příštího vývoje jeho chování na základě objasnění jeho osobnostních vlastností a jejich spojitosti se spáchaným činem, s přihlédnutím k prostředí a k poměrům, v nichž žije, a k případným deformacím a škodlivým návykům, ale i s ohledem na pohnutky a příčiny jeho trestné činnosti, k tomu, zda již v minulosti na něj bylo působeno trestními nebo jinými opatřeními, jaký je jeho postoj k vlastní trestné činnosti a co učinil pro to, aby se vyhnul jejímu opakování.

Na dalším trestním stíhání nesmí být veřejný zájem. Zde se zejména posuzuje, zda již bylo ve věci dosaženo účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo jej lze dosáhnout bez dalšího pokračování řízení a v té souvislosti učinit určité srovnání předpokládaného průběhu a výsledku trestního řízení pro případ, že by nedošlo k odstoupení od trestního stíhání, s důsledky zamýšleného odstoupení od trestního stíhání z hlediska ochrany společnosti, zájmů poškozeného a prognózy jeho dalšího chování. Významnou okolností, kterou je třeba v tomto ohledu rovněž hodnotit, je to, zda provinění nezanechalo trvale nepříznivé následky pro poškozeného nebo pro společnost, např. materiální škody či jiné nehmotné újmy, např. trvalé poškození zdraví. Zákon ponechává mladistvému velice širokou možnost odčinit všechny ty následky, u nichž je to možné, příp. alespoň podniknout kroky k jejich odčinění.

V právní teorii¹⁰ není pochyb o tom, že způsob řešení trestní věci odstoupením od trestního stíhání by měl být volen v zásadě pouze v případech, kdy s ohledem na předchozí chování mladistvého a jeho postoj ke stíhané trestné činnosti lze důvodně dovozovat, že se napříště vyvaruje jejího opakování a dostojí případným povinnostem vyplývajícím pro něho z uložených výchovných opatření nebo převzatých závazků. V opačném případě je na místě dát přednost cestě podmíněného zastavení trestního stíhání nebo některého jiného podmíněného řešení věci, umožňujícího během stanovené zkušební

⁹ K právům poškozených blíže např. RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, str. 588–590.

¹⁰ ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 729 a násl.

doby ověřit, zda se sledovaný cíl naplnil, a nestane-li se tak, pokračovat v řízení a případně dodatečně uložit přiměřené trestní opatření, což postup podle § 70 ZSM neumožňuje.

3. KDY JE MOŽNÉ VYUŽÍT TENTO INSTITUT?

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže demonstrativně vypočítává případy, kdy je vhodné užít odstoupení od trestního stíhání. Jedná se o situace, kdy:

- mladistvý úspěšně vykonal vhodný probační program,
- mladistvý úplně nebo alespoň částečně nahradil škodu způsobenou proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil,
- bylo úplně nebo částečně vráceno bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený s tímto souhlasí, nebo
- mladistvému bylo vysloveno napomenutí s výstrahou a toto je považováno za dostatečné.

Jedná se pouze o demonstrativní výčet případů, proto tím není nijak omezena možnost užít tohoto institutu v jiných vhodných případech, např. v případě bezproblémového chování mladistvého před spácháním provinění a bezprostředně poté, se snahou napravit způsobený stav, nebo v případě, kdy poškozený neexistuje a není možné nahradit způsobenou škodu atd.

4. NÁLEŽITOSTI ROZHODNUTÍ

Pokud soud rozhodne o odstoupení od trestního stíhání mladistvého a využije možnosti zavázat mladistvého k určitému chování, musí toto chování dostatečně určitě označit ve výroku chování, k němuž se mladistvý zavázal v zájmu omezení možnosti spáchání dalších provinění. Pokud mu soud nebo státní zástupce v souvislosti s odstoupením od trestního stíhání stanoví povinnost tento závazek splnit, pak je na místě, aby v této části výroku odkázal na ustanovení § 68 ZSM.

Výrok o zastavení trestního stíhání musí současně obsahovat **přesný popis skutku**, pro který se trestní stíhání zastavuje. Uvést je v něm třeba místo, čas, způsob spáchání a další rozhodné okolnosti činu tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, a zákonné označení provinění, které je v něm spatřováno.

Významné je v této spojitosti to, že vynesení rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání není vázáno na podání návrhu ani podnětu žádné z proces-

ních stran nebo jiné osoby. Pokud takový návrh některá ze stran podá a soud nebo státní zástupce jej neakceptuje, není nutné, aby bylo nevyhovění návrhu jakkoli formálně zdůvodněno. Ani zde nelze o odstoupení od trestního stíhání rozhodnout v odvolacím řízení, nečinil-li takové rozhodnutí již soud prvního stupně. Soud druhého stupně také nemůže dát soudu prvního stupně pokyny směřující k tomuto řešení, nezvolil-li tento soud sám tuto možnost.

Soud i státní zástupce musejí vždy usnesení o odstoupení od trestního stíhání též vyhotovit v písemné formě, neboť se nejedná o žádnou z výjimek uvedených v § 136 TR. Usnesení se oznamuje buď jeho vyhlášením v přítomnosti toho, jemuž je třeba ho oznámit, nebo doručením jeho opisu oprávněným osobám podle § 137 odst. 1 TR. Soud vyhláší usnesení o odstoupení od trestního stíhání jen v případech, jestliže rozhodl v hlavním líčení, ve veřejném zasedání nebo v neveřejném zasedání.

5. DŮSLEDEK VYUŽITÍ Odstoupení OD TRESTNÍHO STÍHANÍ PRO MLADISTVÉHO

Pokud je využit institut odstoupení od trestního stíhání mladistvého, tak se na něj hledí, jako by nebyl odsouzen, neboť k tomuto fakticky nedošlo. Toto je v souladu se zásadou presumpce nevinu uvedenou v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Proto nelze na mladistvého hledět jako na recidivistu z hlediska okolností přitěžujících či z hlediska znaku skutkové podstaty, neboť nebyl ve smyslu trestního zákoníku odsouzen nebo potrestán. Totéž obdobně platí o posuzování podmínky bezúhonnosti mladistvého mimo trestní řízení, např. v souvislosti s podmínkou bezúhonnosti vyžadovanou k výkonu některých funkcí, povolání či podnikatelských aktivit, např. dle živnostenského zákona.

Usnesení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého nemá povahu odsuzujícího rozsudku. Z tohoto důvodu **nemůže být vůbec zveřejněno ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem** (§ 54 odst. 3 ZSM a contrario). Zákaz zveřejňování se vztahuje i na veškeré informace o tomto typu řízení proti mladistvému a veškeré další informace, ve kterých je uvedeno jeho jméno a údaje, jež umožňují jeho identifikaci (srov. § 52, 53 a § 54 odst. 2 ZSM). Porušení tohoto zákazu je postižitelné jako přestupek na úseku soudnictví mládeže podle § 26 přestupkového zákona. Za porušení tohoto zákazu se však nepovažuje sdělení uvedených informací za účelem pátrání po mladistvém. Totéž platí obdobně o případech, kdy účelem jejich sdělení není

jejich zveřejnění. Zákon tímto pamatuje na opatrování informací o poměrech mladistvého probačním úředníkem nebo kurátorem sociálně – právní ochrany dětí (§ 53 odst. 2 ZSM)¹¹ či sdělení informací o mladistvém vyslýchanému svědkovi.¹²

Pokud bylo rozhodnuto o odstoupení od trestního stíhání, **není toto rozhodnutí podmíněno splněním žádných dalších skutečností**. Pokud přesto všechno zákon umožňuje spojit toto rozhodnutím s uložením a následným uplatněním výchovných opatření v podobě dohledu probačního úředníka, probačního programu, výchovných povinností a výchovných omezení (§ 15 odst. 1, 2 ZSM), s přenecháním postižení mladistvého zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení (§ 20 odst. 2 ZSM)¹³ nebo s uložením povinnosti mladistvému splnit převzaté závazky (§ 68 ZSM), činí tak v zájmu vytvoření podmínek pro vhodnou reakci na co nejširší okruh velice rozmanitých okolností jednotlivých případů a na specifika osobních poměrů mladistvých provinilců, a to s plným vědomím toho, že případný neúspěch při realizaci uložených výchovných opatření nebo nesplnění mladistvým převzatých závazků nemůže mít pro něho žádné právní následky.

6. ZÁVĚR

V rámci aplikační praxe je zřejmé, že s ohledem na podmínky, kdy je možné tento institut využít a povahu provinění mladistvých a samotných pachatelů, nebývá tento institut využíván příliš často. Následující tabulka uvádí počty případů, kdy bylo odstoupení od trestního stíhání využito ve vztahu k ostatním formám odklonů:

---

¹¹ SOTOLÁŘ, A. *Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých*. In *Trestněprávní revue* č. 6/2004, s. 169.

¹² SOTOLÁŘ, A. *Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část*. In *Právní rozhledy* č. 7/2004, s. 237–244.

¹³ SOTOLÁŘ, A. *K možnosti přenechání postižení mladistvého provinilce zákonným zástupcům, škole a výchovnému zařízení*. In *Trestněprávní revue* č. 11/2004, s. 333–335.

Rok	PZTS ¹⁴	Narovnání ¹⁵	Odstoupení ¹⁶
2004	6602	38	87
2005	6892	53	77
2006	7387	38	96
2007	7172	78	146
2008	6764	135	143
2009	5151	174	134
2010	3718	148	52
2011	3692	143	33
2012	2967	97	37

Tabulka č. 1

Zdroj: ZEMAN, P. a kol. *Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity*. Praha: IKSP, 2013, str. 91

Z výše uvedené tabulky jednoznačně vyplývá, že institut odstoupení od trestního stíhání mladistvého (obdobně jako je tomu v případě institutu narovnáni) není v praxi příliš využíván. Je třeba podotknout, že tyto údaje mohou být zavádějící, neboť podmíněné zastavení trestního stíhání je možné využít jak v případě mladistvých, tak dospělých pachatelů, a zdroj nerozlišoval samotné případy mladistvých. Nicméně i tak je zřejmé, že je uplatňován mnohem více. Výhodou podmíněného zastavení trestního stíhání oproti dvěma dalším institutům je zcela jednoznačně – ze strany orgánů činných v trestním řízení – možnost uložení zkušební doby, kdy samotné rozhodnutí není definitivní a orgány tak mají možnost kontroly nad chováním obviněného.

Institut odstoupení od trestního stíhání mladistvého v sobě skýtá zcela jistě prvky restorativní justice¹⁷ a přispívá k naplnění účelu ZSM a prevenci trestné činnosti mladistvých. A v neposlední řadě může přispět k napravení stavu,

¹⁴ Podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 TŘ.

¹⁵ Narovnáni ukládané dle podmínek § 309 TŘ.

¹⁶ Odstoupení od trestního stíhání mladistvého dle § 70 ZSM.

¹⁷ K tomuto blíže např. ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, s.r.o., 2007, str. 11 a násl.

který vznikl trestným činem a k potřebě poškozených domoci se náhrady škody. Proto je jistě vhodné, že byl zaveden.

Resumé: The paper deals with some issues of withdrawal from the prosecution of a juvenile, which belongs to the so-called diversions in criminal proceedings. The author deals with the actual conditions on the one hand, when the institute can be used and some controversial aspects, which prevents its use in practice. These include the fact that it is a definitive decision. Furthermore, the possibility to use it even in the event of disagreement of aggrieved party. The actual paper also brings the possibility that the accused exercised his right to continue the prosecution. And also is discussed what is meant by the public interest to be filled. Finally, the paper include a summary of why this institution is not used in practice as often as would be expected.

Literatúra

1. CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008.
2. KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
3. RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. Poškozený a adhezni řízení v České republice. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007.
4. SOTOLÁŘ, A. K možnosti přenechání postižení mladistvého provinilce zákoným zástupcům, škole a výchovnému zařízení. Trestněprávní revue č. 11/2004, s. 333–335.
5. SOTOLÁŘ, A. Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých. Trestněprávní revue č. 6/2004, s. 169.
6. SOTOLÁŘ, A. Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část. Právní rozhledy č. 7/2004, s. 237–244.
7. ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. Přípravné řízení trestní. Praha: C. H. Beck, 2003.
8. ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. a kol. Trestní právo procesní, 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.
9. ZEMAN, P. a kol. Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity. Praha: IKSP, 2013.
10. ŽATECKÁ, E. Postavení a úkoly Probační a mediační služby. Ostrava: Key Publishing, s.r.o., 2007.

Kontakt

JUDr. Eva Žatecká, Ph.D.

Masarykova Univerzita v Brně

Právnická fakulta

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

eva.zatecka@law.muni.cz

ODKLONY V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ – ZVLÁŠTNÍ SUBSYSTÉM TRESTNÍHO PRÁVA?¹

Diversions in the Czech Criminal Procedure – Specific Subsystem of Criminal Law?

Jan Provazník

Abstrakt: Odklony v trestním řízení vykazují v rámci prostředků trestního práva četné rysy výjimečnosti. Zásadně relativně přísné podmínky použitelnosti odklonů a beneficia, která z jejich aplikace plynou pro ty, vůči nimž je odklonu užito, do větší či menší míry odlišují dopad odklonů oproti výsledku klasického rozhodovacího procesu vina → trest. Ve svém příspěvku se chci zabývat otázkou, jaká je vlastně skutečná povaha odklonů v trestním řízení s přihlédnutím k jejich smyslu a účelu, a zda odklony nevytváří zvláštní subsystém trestněprávní odpovědnosti.

Klíčové slová: odklony, restorativní justice, pachatel, oběť, odpovědnost.

Abstract: Diversions in the criminal procedure show many traits of exclusiveness in the context of criminal law's instruments. Relatively strict conditions of application of diversions as a principle and profit, that follows their application on the part of those subjected to this application, differ the impact of diversions in comparison with the result of the standard decision making process in line guilt → punishment more or less. In my contribution I want to address the question, what the true nature of diversions in the criminal proceedings is regarding their meaning and purpose, as well as the question whether the diversions create a specific subsystem of criminal liability.

Key words: diversions, restorative justice, offender, victim, liability.

---

¹ Příspěvek vzniknul v rámci projektu specifického výzkumu Masarykovy univerzity MUNI/A/0911/2013 „Odklony v trestním řízení“.

1. ÚVOD

Odklony v trestním řízení bývají považovány za jeden z projevů koncepce restorativní justice² a spolu s alternativními tresty představují její pravděpodobně nejvýznamnější přesah do aplikační praxe. Ačkoliv poměrně utilitární, od širších souvislostí odhlížející přístup českého zákonodávce k těmto institutům (např. značně odlišné podmínky pro aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání na jedné a dohody o vině a trestu na druhé straně) zahálil úvahy o jednotícím smyslu a teoreticko-koncepční podstatě odklonů rouškou nejasnosti a ačkoliv v této otázce nepanuje konsensus ani napříč právními řády jiných evropských států, odklony nesporně představují zvláštní, od standardního průběhu trestního řízení odlišný způsob řešení trestní věci. Tato mimořádnost se může projevat jak v otázce podmínek, za nichž je možno takto postupovat, tak i v otázce postupu samotného, a to až po jeho završení.

Existuje-li v určitém systému alternativa určitého procesu, která se může lišit v jeho počátku, průběhu i konci, vyvstává vždy otázka, zda je takovýto postup stále ještě inherentní řečenému systému, či zda již míra odlišnosti zpřetrhala „rodinné vazby“ a nevzniklo tak něco kvalitativně odlišného od původního systému. Na následujících stránkách se chci zabývat právě tím, zda odklony v trestním řízení vytváří specifický subsystem trestního práva procesního, zvláštní subsystem trestního práva či dokonce specifický systém právní odpovědnosti.

Vzhledem k tomu, že se pohybuji v českém právním prostředí, budu následující úvahy vztahovat právě k němu, ale vzhledem k tomu, že téma tohoto příspěvku je spíše obecné a koncepční, bude jeho závěry možno do značné míry vztáhnout i na jiné právní řády, vycházející z podobné právní tradice a podléhající v minulosti podobným vývojovým zvrátům, tedy zejména na ten slovenský.

2. ODKLONY V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Jelikož pojem odklonů v trestním řízení není pojmem legálně definovaným, konvenčním, ba ani zcela jednoznačně vymezeným v teoretickém diskursu, považuji za zcela esenciální provést jeho alespoň stručné vymezení pro účely

---

² ŠČERBA, F. In JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 816 s. ISBN 978-80-87212-92-9, s. 721.

tohoto příspěvku. Za odklony budiž tedy považovány ty instituty, které 1) tvoří alternativu ke standardnímu postupu v trestním řízení, 2) tato alternativa je komplexního rázu,³ 3) tato alternativa, byť může mít i jiné funkce, slouží k naplnění principů restorativní justice.⁴ V podmínkách českého právního řádu tak půjde o podmíněné zastavení trestního stíhání,⁵ ev. o podmíněné odložení návrhu na potrestání,⁶ narovnání⁷ a odstoupení od trestního stíhání.⁸

Zejména podmínka č. 3) bude zde rozhodující, neboť právě ona se v největším rozsahu projeví při řešení otázky, zda s přihlédnutím specifík uplatnění restorativního přístupu v řešení trestních věcí lze či nelze odklony považovat za specifický subsystém, a nadřazeného systému jakého řádu. Palčivou se bude v těchto souvislostech jevit otázka, zda lze za odklon v tomto pojetí považovat i dohodu o vině a trestu.⁹ Domnívám se, že nikoliv, neboť dle mého názoru se dohoda o vině a trestu vymyká parametrickému nastavení ostatních odklonů, a to zejména svým poměrně nízkým prahem aplikovatelnosti co do závažnosti trestných činů, jimž je přístupná. V české úpravě lze dohodu o vině a trestu aplikovat všude, kde se nejedná o zvláště závažný zločin.¹⁰ Vzhledem k tomu, že český zákonodárce zvolil v otázce využívání poznatků restorativní justice zatím co do okruhu kriminality, na niž lze takto reagovat, spíše rezervované stanovisko a tyto tak připouští pouze u podstatně méně závažných trestných činů, dohoda o vině a trestu liberálností této své vstupní podmínky naznačuje, že restorativní cíle naplňovat nemá, neboť hodlal-li by zákonodárce rozšířit dosah restorativně laděných procesních alternativ (či dokonce vůbec všech alternativ trestního práva), patrně by stejnou novelou, jíž zavedl dohodu o vině a trestu, zmírnil přísnost podmínek aplikace i ostatních odklonů.

---

³ tzn. nepůjde např. jen o modifikaci určité dílčí procesní fáze, tedy za odklon nepovažujeme pro účely tohoto článku např. institut spolupracujícího obviněného dle ustanovení § 178a zák. č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“), která umožňuje orgánům činným v trestním řízení zásadně toliko odchýlení se od běžného postupu návrhu trestu a jeho výměry.

⁴ tím z okruhu odklonů vypadne např. trestní příkaz, neboť tento slouží dle mého názoru toliko ke zrychlení a zhospodárnění trestního řízení.

⁵ dle ustanovení § 307 a násl. trestního řádu.

⁶ dle ustanovení § 179g a násl. trestního řádu.

⁷ dle ustanovení § 309 a násl. trestního řádu.

⁸ dle ustanovení § 71 a násl. zák. č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „ZSM“).

⁹ dle ust. § 175a a násl. tr. řádu, resp. dle ust. § 314a a násl. tr. řádu.

¹⁰ dle ustanovení § 14 odst. 3 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „trestní zákoník“) jde o úmyslný trestný čin s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let.

Závažnost trestného činu samozřejmě nepředstavuje jediné kritérium toho, zda určitý institut má či nemá naplňovat principy restorativní justice, nicméně ani při analýze jiných prvků nedospějeme dle mého přesvědčení k tomu, že by dohoda o vině a trestu představovala institut restorativní justice. Pokud bychom totiž v souladu s domněnkou racionálního zákonodárce¹¹ měli předpokládat, že zavedením tohoto institutu legislátor sledoval naplnění samostatného cíle, jehož nebylo možno dosáhnout stávajícími mechanismy, a to ani po jejich případné modifikaci, museli bychom z dohody o vině a trestu odpreparovat vše, čeho je možno dosáhnout jinou položkou trestněprávního instrumentária. Tímto přístupem bychom dospěli k závěru, že dohoda o vině a trestu má obdobný význam, jako institut spolupracujícího obviněného, a tedy že se uplatní zejména ve „středním“ pásmu závažnosti kriminality, tzn. tam, kde nepůjde ani o trestní věci spíše bagatelní se snadno resocializovatelnými pachateli, ani o trestní věci mimořádné závažnosti, které předpokládá institut spolupracujícího obviněného. Dohoda o vině a trestu dle mého názoru umožňuje orgánům, činným v trestním řízení, vytvořit konstruktivní dialog s obviněným v obtížné důkazní situaci, zejména v případech trestné činnosti s větším počtem obviněných, v jehož rámci orgán činný v trestním řízení nabývá díky ní vyjednávací potenciál, díky němuž se může obviněný rozhodnout ke spolupráci.

Zda tento přístup je správný a zda dohoda o vině a trestu z hlediska základních zásad trestního řízení zapadá do koncepce našeho trestního práva procesního, ponechávám zde úmyslně stranou – šlo mi pouze o demonstraci teze, že dohoda o vině a trestu je spíše účelovým nástrojem zvyšování efektivity trestního řízení v prvním plánu, a že tento účel nemá naplňovat sekundárně prostřednictvím uplatňování principů restorativní justice.

Netvrdím, že prezentované pojetí odklonů je jediné možné a znovu upozorňuji, že bylo učiněno toliko pro účely tohoto příspěvku proto, že tento bude zaměřen na specifické postavení odklonů de lege lata v českém právním řádu, vyvolaném působením principů restorativní justice.

---

¹¹ např. rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 28. 01. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 41/02, 10/2004 Sb.

3. PODSTATA A RELEVANTNÍ PRINCIPY RESTORATIVNÍ SPRAVEDLNOSTI

Pojem restorativní justice není zcela jednoznačně konsensuálně přijat, respektive velmi často mu bývají přisuzovány i takové vlivy a projevy, které sensu stricto nemají s jeho koncepcí mnoho společného.

Koncepce restorativní justice je postavena na pojetí trestného činu jakožto společenského konfliktu, nazíraném v různých rovinách.¹² Nejvýrazněji se projevuje samozřejmě ve vztahu pachatel – oběť, neboť v této rovině celý konflikt vznikl a až odvozeně od něj vyvstávají zbylé dvě roviny. Tuto rovinu netřeba blíže objasňovat, neboť spočívá jednoduše v odstranění následků v nejširším slova smyslu (tj. i psychických, sociálních, morálních) spáchaného trestného činu. Nedomnívám se, že je zcela šťastnou často užívaná formulace „obnovení narušených vazeb“ či „náprava konfliktem poškozených vztahů“, neboť mezi pachatelem a obětí nemusí žádný primární vztah existovat, a tedy není co obnovovat či napravit.

Druhou z nich představuje vztah pachatel – společnost, vnímanou zde úžeji spíše jako komunitu, společenství zainteresovaných jedinců, jichž se konflikt dotýká nepřilíživě vzdáleně, tedy pro zjednodušení kteří mají osobní vztahy s některým z aktérů (nejlépe s oběma, patří-li do společné sociální skupiny). Zde koncepce restorativní justice spočívá na jedné straně v působení komunity na pachatele výchovným způsobem (pachatel by v ideálním případě měl pocítit, že to, co spáchal, je ze strany společnosti vnímáno negativně a že s tím nesouhlasí. Mělo by se tak dít nikoliv odosobněným kvalifikovaným nesouhlasem v podobě hmotněprávní trestní sankce (která má rovněž vyjadřovat morální odsudek pachatele¹³ společností), ale zcela neformálně v podobě nesouhlasu konkrétních členů sociální skupiny, jíž je pachatel členem, a vůči nimž má tedy ne-li pozitivní, tak alespoň solidární vazby a pocit sounáležitosti. Z druhé strany by ovšem výsledkem restorativního procesu mělo být znovupřijetí pachatele do společnosti jako platného, nestigmatizovaného jejího člena právě tím, že byla vyřešen nejen jeho konflikt s konkrétní obětí, ale i s celou relevantní sociální skupinou.

---

¹² DOOLINE, KATHERINE. *But What Does It Mean? Seeking Definitional Clarity in Restorative Justice*. In *The Journal of Criminal Law*. ISSN 0022-0183. 2007, roč. 71, č. 5, s. 437.

¹³ KALVODOVÁ, V. In KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN: 978-80-740-0042-3, s. 471.

Třetí a poslední rovinou, na niž nelze zapomínat, je vztah mezi obětí a komunitou. Ten se odehrává rovněž obousměrně, jednak potvrzením síly komunity tím, že jí sdílená pravidla (zde normy právního řádu) byla vymožena poté, co vůči konkrétnímu členu společnosti byla porušena (respektive byla potvrzena tím, že při jejich porušení následovala reakce, kladoucí si za bytostný cíl nejen zabránění opakování takového porušení, ale i jejich znovuutištění do systému norem pachatele), jednak potvrzením členství oběti v komunitě a i její znovupřijetí, tedy vyloučení stigmatizace takové oběti z důvodu trestného činu, který na ní byl spáchán.¹⁴ Toto nám dnes může přijít jako zcela samozřejmé, nicméně velmi názorně si lze tento rozměr koncepce restorativní justice přiblížit na postavení např. znásilněných dívek, u nichž obzvláště ve starších dobách docházelo k velmi protražované sekundární viktimizaci tím, že taková dívka přestala být zcela žádoucí jako potenciální manželka a velmi často se stávalo, že ve své komunitě (typicky na vesnici) na ni nebylo pohlíženo jakožto na osobu, která zasluhuje tichou lítost a viditelnou podporu, ale jakožto na osobu, na které ulpělo stigma spáchaného trestného činu obdobně, jako na pachatele.

Uvedené úvahy jsou do značné míry limitovány z mnoha stran, např. se vztahují pouze k trestným činům, které mají oběti. V oblasti např. daňových úniků by bylo relativně těžké si představit pachatele, kterak řeší konstruktivním způsobem svůj konflikt s orgány finanční správy, popř. s daňovými poplatníky, na jejichž úkor svou trestnou činnost spáchal.

Nazíráno přísně tímto prismaem, procesy restorativní spravedlnosti¹⁵ tedy mají sloužit jako jistá platforma komunikace mezi všemi trestným činem zasaženými subjekty (vyjma těch, u nichž tento zásah byl jen velmi vzdálen např. sounáležitostí celého lidského rodu). V tomto směru je celkem dobře patrné, že současné pojetí alternativ v trestním právu jak hmotném, tak procesním, neodpovídá koncepci restorativní spravedlnosti v plně – a dovolím si tvrdit, že ani v převažující – míře. Trestný čin je u nás stále vnímán v paradigmatu vzta-

---

¹⁴ MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. *Cíle při profesionální práci s obětí a pachatelem násilného trestného činu – restorativní přístup* In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313, 2012, roč. 2012, č. 9, s. 202.

¹⁵ tohoto pojmu užívám pro vyjádření pouze dílčí povahy těchto procesů k jejich odlišení od pojmu restorativní justice jakožto ucelené koncepce, vnímané jakožto plnohodnotné alternativy k retributivní trestní justici – k tomu např. ROBINSON, P. H. *The Virtues of Restorative Processes, the Vices of “Restorative Justice”* In *Utah Law Review*. ISSN 0042-1448, 2003, roč. 2003, č. 1, s. 377nn.

hu stát – pachatel¹⁶ a prvky účasti oběti jsou dosud stále velmi omezené a nesmělé, natož pak prvky ingerence komunity.

Nechci si v tomto příspěvku klást ambice zodpovědět bezesbytku přesvědčivě otázku, jestli je tento rezervovaný přístup vhodnější než rozšiřování možnosti obětí a komunit zasahovat do řešení trestních, pouze poukázat na některá úskalí toho přístupu a na některé jeho projevy, které mohou být nežádoucím kouzlem nechtěného.

Ve sféře procesních alternativ, jež můžeme označit právě jako mající za cíl mimo jiné i naplňování principů restorativní justice,¹⁷ velmi často výrazně pokulhává už samotné zapojení oběti, resp. v procesní terminologii poškozeného. Ze všech českých odklonů pouze narovnání je podmíněno souhlasem poškozeného, zbylých je možno uplatnit i třeba proti jeho vůli. Z toho se zřejmě podává, že uvedené odklony v trestním řízení nemusí vůbec principy restorativní justice naplňovat, ba dokonce že mohou působit i přímo proti nim – bylo by tomu tak zejména tehdy, byl-li by určitý odklon, typicky podmíněné zastavení trestního stíhání, uplatněn i proti vůli oběti, která by byla přesvědčena, že takové řešení není dostatečné a pro niž by tedy takový závěr řízení znamenal křivdu. Bylo by přitom z pozic koncepce restorativní justice zcela irelevantní, zda by takováto křivda byla oprávněná či nikoliv, neboť konflikt mezi pachatelem a obětí by trval. To by bylo v rozporu s koncepcí restorativní justice, jejímiž výraznými cíli je naopak „vyléčit“ rozkol a dosáhnout míru.¹⁸

Z popsaných účastníků vztahů v pojetí restorativní justice tak z odklonů profituje toliko pachatel. Kromě něj samozřejmě odklony ulehčují i orgánům činným v trestním řízení, ty však z hlediska koncepce restorativní justice nejsou až tak podstatné, neboť mají roli pouze „obsluhy“ jejich procesů.¹⁹ Přesněji bychom tedy naše odklony v současném pojetí měli přisuzovat spíše teorii pozitivistické školy trestního práva,²⁰ než koncepci restorativní justice. V centru totiž opět stojí zejména pachatel, jeho osobnost, pohnutky a především způ-

---

¹⁶ usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1997, sp. zn. II.ÚS 361/96, publ. jako U 5/7 SbNU 343.

¹⁷ tedy přispívat k vytváření výše popsané platformy řešení konfliktu v naznačených rovinách.

¹⁸ BRANHAM, L. S. *Plowing in hope: A three-part framework for incorporating restorative justice into sentencing and correctional systems* In William Mitchell Law Review. ISSN 0270-272X, 2012. roč. 38, č. 4, s. 1266.

¹⁹ a to ještě cum grano salis s tím, že tou skutečně výkonnou obsluhou nejčastěji bývají mediátoři či probační úředníci.

²⁰ SOLNAŘ, V. a kol. *Systém českého trestního práva*. Část I. Praha: Novatrix, 2009. 754 s. ISBN: 978-80-254-4033-9, s. 42nn.

sob, jakým se postavil ke své vlastní spáchané trestné činnosti. Odklony totiž, jak bylo popsáno výše, se uplatňují zejména v méně závažných případech tam, kde lze předpokládat snadnou resocializaci pachatele, na nějž tedy nebude muset být působeno ani výchovným trestem k jeho nápravě, ale postačí řešení, které de iure ani není trestem. Je to tak především osobnost pachatele (projevující se mimo jiné i tím, že díky svým osobnostním rysům a vlastnostem se pachatel nedopustil žádného závažnějšího skutku), která bude opravňovat řešení věci odklonem.

Nedomnívám se, že je možno hodnotit tento přístup jako apriori nesprávný či méně vhodný, než rozšiřování restorativních prvků v našem právním řádu. Nechci zde působit ani jako *enfant terrible*, popírající či dehonestující koncepci restorativní justice, nicméně mám za to, že v samotném jejím genetickém kódu se objevují skutečnosti, které výrazně limitují možnosti jejího plného využití. Restorativní procesy ať již paralelně probíhající přímo vtěleny do aplikace odklonů v trestním řízení předpokládají totiž určité kvality na obou základních stranách konfliktu – tedy oběť, která je způsobila v průběhu těchto procesů pachateli odpustit, uvědomit si celospolečenský význam vyřešení tohoto individuálního konfliktu smírně, a akceptovat pachatelovo zpětné zařazení do společnosti a skutečně ze své strany považovat vzniklý konflikt za vyřešený, a na druhé straně obviněného, který bude způsobil v jejich průběhu přijmout plnou zodpovědnost a zpytovat své svědomí. Jen mírně hypertroficky řečeno, předpokládá tedy na jedné straně racionální a zodpovědně jednající oběť a na druhé straně morálně vyspělého pachatele, způsobilého přijmout svou odpovědnost a vyrovnat se s ní konstruktivně. Není třeba, aby takovými vlastnostmi oba aktéři oplývali již na samotném počátku celého procesu, postačí, když k požadovanému stavu dospějí až v jeho průběhu. Netvrdím, že takový scénář možný není, pouze se domnívám, že není obecně platný ani univerzálně použitelný, byť pouze pro určitý okruh trestné činnosti.

Mám totiž za to, že v typickém pachateli a typické oběti je prostor pro uplatnění takto pokročilých myšlenkových procesů značně omezen životní situací, do níž se dostali (a to zcela pomíjím případy, kdy oběť racionální a pachatel morálně vyspělý nebyli ani před spácháním trestného činu). Jak ukázaly empirické průzkumy, provedené v souvislosti s uplatňováním mediace v českém prostředí,²¹ ač obecně vzato většina pachatelů i obětí v mediálních programech, naplňujících cíle koncepce restorativní spravedlnosti, byla spokojena s jejich výsledkem, na jedné straně se přesto v nezanedbatelné míře objevova-

²¹ TOMÁŠEK, J., ROZUM, J. *Zkušenosti poškozených a pachatelů s mediací*. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2010, roč. 2010, č. 10, s. 325nn.

lo přesvědčení, že oběti se během restorativních procesů zejména snaží zlepšit své postavení v rámci materiální kompenzace a chovají se arogantně, zatímco na druhé straně přesvědčení, že pachatelé se během těchto procesů snaží pouze vyhnout přísnějším následkům své odpovědnosti.

Toto zjištění je celkem logické vzhledem k tomu, že pachatel patrně nebude v situaci, kdy je odhalena jeho trestná činnost, prioritně uvažovat ve sféře morální a ve sféře svědomí, neboť u něj převládnu asi základnější modely uvažování, tedy lidově řečeno „zachránit si kůži“ – cítí se v úzkých, je si nejistý budoucností, je v obraně, jeho osoba je pod karatelským drobnohledem. Obdobně oběť bude patrně spíše dotčena tím, že jejím zájmům někdo ublížil, a nemusí vůbec chtít pachateli odpustit – ač samozřejmě nemůže být do restorativních procesů nucena, již samotný fakt, že bude mít povědomost o tom, že odpuštění má být optimálním závřením takových procesů, může jednoduše zmařit celý proces tím, že vůči němu bude oběť již od počátku přistupovat s jistou negativní předpojatostí.²² Zcela zde odhlížíme i od toho, zda je vůbec žádoucí chtít po obětech odpuštění, když spravedlivé potrestání pachatelů trestných činů je jedním ze základních důvodů, proč má stát *ius puniendi* a proč se společenskou smlouvou lidé vzdali práva svémocně pachatele trestat.

4. ZVLÁŠTNOSTI ODPOVĚDNOSTI, REALIZOVANÉ ODKLONEM

Jak bylo popsáno výše, ač se jisté restorativní vlivy v koncepci odklonů projevily, nedošlo tak v plné míře. Protože odklony nepatří zcela ani původnímu „klasickému“ retribučnímu schématu, ani koncepci restorativní justice, jejich podstata je specifická.

Za příklad vezmeme podmíněné zastavení trestního stíhání – tento odklon je upraven procesním předpisem a jedná se o zvláštní procesní postup. Přesto při jeho úspěšném užití a splnění všech podmínek půjde o finální řešení věci. Jaká je vlastně odpovědnost jedince, vůči němuž bylo tohoto odklonu užito? V případě podmíněného odkladu trestu odnětí svobody visí nad odsouzeným Damoklův meč nařízení výkonu tohoto trestu, dojde-li ve zkušební době k porušení jejích podmínek. V případě odklonu visí nad stále jen obžalovaným hrozba toho, že poruší-li ve zkušební době její podmínky, bude moci

---

²² MIKA, H. a kol. *Listening to Victims: A Critique of Restorative Justice Policy and Practice in the United States*. In Federal Probation. ISSN: 0014-9128. 2004, roč. 68, č. 1 s. 33.

být postupováno v řízení, v němž může být nakonec odsouzen, a to zpravidla opět k alternativnímu trestu, neboť byl-li u jeho trestného činu považován za vhodný postup odklonem, nebude pravidelně ukládán hned nepodmíněný trest odnětí svobody²³ (nespáchá-li obžalovaný ve zkušební době žádný podstatně závažnější trestný čin). Ani k tomu však nemusí dojít, neboť teoreticky stále obžalovaný může prokázat svoji nevinu.

Jinými slovy, pachatel hrozí, že poruší-li podmínky zkušební doby podmíneného odsouzení, bude vystaven riziku, že poruší-li podmínky potenciálního trestu odnětí svobody odnětí svobody s podmíněným odkladem, může mu tento být nařízen. A nebo také ne, neboť může být i zproštěn, případně mu může být uložen alternativní trest, za porušení jehož zkušební doby mu bude uložen ještě další alternativní trest. Při takovémto řetězení trestněprávních alternativ se proto v praxi lze setkat s pachateli, kteří nepochopí dobře celý systém alternativních trestů, a mají velmi dlouhou dobu za to, že budou-li žít životem, inklinujícím k bagatelní trestné činnosti, nic se jim nestane, neboť to vždy nějak „vyšumí“, dopustí-li se nějakého drobného trestného činu.

Uvedenou podmíněností získávají odklony jistou specifickou, neboť ztrácí základní atributy trestněprávní odpovědnosti – relativně velmi intenzivní sankce, ukládané ovšem za ta nejzávažnější protiprávní jednání.²⁴ Vytváří se totiž skupina trestných činů, u nichž budou pravidelně přicházet do úvahy odpovědnosti následky, které nejsou v pachatelem vnímatelné sféře (tj. v té hmatatelné, kterou si pachatel uvědomuje ve svém běžném životě) ani tak závažné, jako byl-li by např. postižen za přestupek či jiný správní delikt pokutou (v porovnání s uvedenou podmíněnou možností uložení podmíneného trestu, která je pro pachatele jen virtuální a velmi vzdálená).

Existuje zde ještě další aspekt, vzdalující odklony tradičnímu pojetí trestní odpovědnosti. Vzhledem k tomu, že pachatel nebyl de iure pravomocně odsouzen za trestný čin, neměl by být ani třetími subjekty, zejména veřejné moci, nahlížen jako trestaný, a tedy nikoliv bezúhonný pro účely některých právních předpisů, a to vzhledem k principu presumpce viny. Toto neplatí zcela doslovně, neboť např. narovnání (a obdobně i podmíněné zastavení trestního stíhání po dobu běhu zkušební doby) se evidují jako tzv. skutečnosti, význam-

²³ dle ustanovení § 38 odst. 2 trestního zákoníku; i kdyby takto výslovný pokyn zákonodárce nebyl vtělen do textu zákona, vyplýval by z hierarchické výstavby trestních sankcí coby prostředku ultima ratio.

²⁴ KRATOCHVÍL, V. In KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN: 978-80-740-0042-3, s. 26.

né pro trestní řízení v rejstříku trestů²⁵ a soukromé osoby, zejména např. stávající či potenciální zaměstnavatelé, nemusí mít úplné pochopení pro princip presumpce nevinu a byť by otevřeně tuto motivaci nepřiznali, mohou ukončit či nezahájit pracovní poměr s takto postihnutým pachatelem. Přesto z hlediska koncepčního a teoretického je třeba hodnotit aplikaci odklonů z odpovědnostního hlediska jako méně tíživou či invazivní, než je aplikace trestu odnětí svobody s podmíněným odklonem

Nebezpečnost uvedeného řetězení využívání alternativ lze demonstrovat na jednom případě z aplikační praxe. Do té doby netrestanému pachateli byl nejprve uložen podmíněný trest odnětí svobody, v jehož zkušební době se dopustil dalšího trestného činu, kdy původní podmíněný trest mu byl ponechán a za v pořadí druhý trestný čin mu byl uložen trest obecně prospěšných prací. Ty pachatel nenastoupil, pročež mu byly oba tresty přeměněny na nepodmíněný trest odnětí svobody, k jehož nástupu byla pachateli doručena výzva, jíž nevyhověl. Následně byl zatčen Policií ČR a ke dvěma předchozím odsouzením mu přibyl ještě trest za maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. Pachatel nebyl přitom osobou s výrazně sníženou inteligencí či schopností orientovat se ve společenských vztazích – prostě jen dle svých slov měl za to, že to „nějak dopadne“ tak, jako zatím pokaždé předtím, neboť žádný z výše popsanych kroků ze strany orgánů, činných v trestním řízení, neměl hmatatelný přesah do jeho osobního života, a to až do okamžiku, kdy mu na dveře zakleпали policisté s příkazem k zatčení. Z doslechu jsou mi známy i případy, kdy zejména prvotrestaným musí obhájce po skončení řízení, završeném udělení některého z alternativních trestů, odpovídat na otázku: „A jak to vlastně dopadlo, pane doktore?“ Užití alternativních trestů přitom připadá v úvahu zejména u bagatelních trestných činů, tj. takových, kde zpravidla nebude připadat v úvahu nutná obhajoba, nepůjde-li o mimořádnou situaci (mladistvý, uprchlý atd.), tedy nepředpokládá pravidelnou účast obhájce, který by mohl odsouzenému vysvětlit skutečný význam uložení alternativního trestu (či využití odklonu).

5. ZÁVĚR

Ačkoliv mám ze shora nastíněných důvodů za to, že odklony vytváří velmi specifickou skupinu, stále se jedná o skupinu prostředků trestního práva. Byť je u nich hrozba trestněprávní, tj. citelné, sankce značně vzdálená, stále se o ni

---

²⁵ ustanovení § 313 trestního řádu, § 7 a násl. zák. č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů

opírají. Nelze proto mít apriorně za to, že jen kvůli vzdálenosti této hrozby nemůže tato zapůsobit stejně intenzivně, jako hrozba bližší (podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody) či již dokonce uskutečněná. To ovšem za předpokladu, že u konkrétního obviněného bude tato hrozba postačovat, eventuelně že bude mít smysl nahradit ji v případě neúspěchu jejího preventivního působení jiným alternativním postupem.

Kruciální otázkou proto právě vzhledem ke spletitosti různých trestněprávních alternativ napříště bude výběr případů, které si řešení jejich prostřednictvím zasluhují, resp. v nichž takové řešení bude účelné, vzhledem zejména k tomu, zda ten, vůči němuž jich má být uplatněno, plně a dostatečně chápe význam jejich preventivního působení a zda na něj může být jejich prostřednictvím preventivně působeno i bez nutnosti manifestně zasahovat do jeho reálné sféry.

Resumé: The contribution deals with the issue of the diversions in criminal proceedings from the perspective of the restorative justice. While traits of this great theoretical concept in form of particular restorative processes are highly worth of endorsement, this contribution raises questions as to whether the instruments of the law criminal procedure, which are meant to be the tools of these processes could be really effective in the fight with criminality. At first, the scope of the term “diversion” in the Czech criminal procedure had to be set and the factors used therefore had to be explained. Than it was necessary to proceed with description of relevant principles of the restorative processes. After that, I come to conclusion that diversions in the reality of the Czech criminal procedure don't have much in common with those principles.

Nevertheless, I continued with pointing out the specifics of the Czech diversions from the point of view of their place in the system of criminal law's liability, its typical characteristics and their withdrawal from them. At the end, I conclude that even if the diversions are quite alienated from the very nature of criminal liability, it would still be too premature to consider them separated from the criminal law's system.

Literatúra

1. JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 2. vydání. Praha: Leges, 2011. 816 s. ISBN 978-80-87212-92-9.
2. KRATOCHVÍL, V. In KRATOCHVÍL, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN: 978-80-740-0042-3.
3. SOLNAŘ, V. a kol. Systém českého trestního práva. Část I. Praha: Novatrix, 2009. 754 s. ISBN: 978-80-254-4033-9.

4. BRANHAM, L. S. Plowing in hope: A three-part framework for incorporating restorative justice into sentencing and correctional systems. In *William Mitchell Law Review*. ISSN 0270-272X, 2012. roč. 38, č. 4.
5. DOOLINE, KATHERINE. But What Does It Mean? Seeking Definitional Clarity in Restorative Justice. In *The Journal of Criminal Law*. ISSN 0022-0183. 2007, roč. 71, č. 5.
6. MATOUŠEK, O., MATOUŠKOVÁ, A. Cíle při profesionální práci s obětí a pachatelem násilného trestného činu – restorativní přístup. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313, 2012, roč. 2012, č. 9.
7. MIKA, H. a kol. Listening to Victims: A Critique of Restorative Justice Policy and Practice in the United States. In *Federal Probation*. ISSN: 0014-9128. 2004, roč. 68, č. 1.
8. ROBINSON, P. H. The Virtues of Restorative Processes, the Vices of “Restorative Justice”. In: *Utah Law Review*. ISSN 0042-1448, 2003, roč. 2003, č. 1.
9. TOMÁŠEK, J., ROZUM, J. Zkušenosti poškozených a pachatelů s mediací. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313. 2010, roč. 2010, č. 10.

Kontakt

Mgr. Jan Provazník

Masarykova univerzita v Brně

Právnická fakulta

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

jan.provaznik@seznam.cz

MOŽNOSTI A VHODNOST VYUŽITÍ DOHODY O VINĚ A TRESTU PŘI POSTIHOVÁNÍ STALKINGU¹

Possibilities and Suitability of Application of Plea Bargaining in Prosecution of Stalking

Ivana Jarošová

Abstrakt: Aplikace dohody o vině a trestu na trestný čin nebezpečného pronásledování představuje jednu z možností postihu této trestné činnosti. Cílem příspěvku je nastínit vhodnost využití dohody o vině a trestu při postihování stalkingu. Zejména se pak klade důraz na to, zda tento alternativní trest je schopen dosáhnout stejného účelu jako trest uložený v rámci standardního trestního řízení.

Klíčové slová: stalking, dohoda o vině a trestu, oběť, stalker.

Abstract: Application of plea bargaining to stalking presents one of the possibilities for prosecuting this crime. The aim of this article is to show suitability of application plea bargaining while prosecuting stalking mainly to emphasize whether this type of prosecution can be equal to punishment within standard criminal process.

Key words: stalking, plea bargaining, victim, stalker.

1. MOŽNOSTI A VHODNOST VYUŽITÍ DOHODY O VINĚ A TRESTU PŘI POSTIHOVÁNÍ STALKINGU

Nebezpečné pronásledování představuje relativně nový trestný čin v systému českého práva. § 354 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“ či „TZ“), který se touto problematikou zabývá, byl do této právní úpravy včleněn novelou účinnou od 1. ledna 2010. Do té doby neexistovala jednotná právní úprava a skutková podstata nebezpečné-

---

¹ Příspěvek byl realizovaný v rámci projektu specifického výzkumu Masarykovy univerzity MUNI/A/0911/2013 „Odklony v trestním řízení“.

ho pronásledování, jak ji známe v současnosti, nabyla svého vzhledu právě až s přijetím nového trestního zákoníku. Nebezpečné pronásledování však do té doby bývalo zahrnuto pod jiné trestné činy, za všechny lze na příklad jmenovat trestný čin vraždy, vzbuzení důvodné obavy, výtržnictví, omezování osobní svobody, vydírání a mnohé další. Takový způsob postihování se však jevil a jeví značně neefektivně. Skutkové podstaty výše jmenovaných trestných činů nebyly sto obsáhnout všechny charakteristické a do jisté míry i obligatorní rysy stalkingu, což práci značně ztěžovalo. Zanedbání či neochota řešit takové případy představovali přímý důsledek, který v některých případech končil značně tragicky. Za všechny lze zmínit mediálně známý případ Petra Hanuše, který pronásledoval svou bývalou kolegyni z práce. Celý případ skončil poté, co ji Hanuš umlátil větví před vchodem jejího domu.² Přijetí ustanovení upravujícího nebezpečné pronásledování tak představuje především pevný právní rámec, v němž se může pohybovat nejen policie. Ta pak v rukou drží hmatatelné argumenty, které lze použít v rámci trestněprávního stíhání pachatele. Policie získává větší jistotu, co se postihu týče. Její zásah je o to razantnější a z pohledu oběti vítaný. Mnoho obětí nezávisle na sobě uvádí, že zásah policie pronásledování zastavil.³ Je však nutné podotknout, že tento zásah pomáhá především v případech lehčí formy nebezpečného pronásledování.

Pro stíhání nebezpečného pronásledování musí být splněno hned několik podmínek, které lze označit jako obligatorní. Jejich nesplnění minimálně vede k horšímu prokazování skutečností následně využitelných pro trestní stíhání, a tím pádem často vede k zastavení stíhání, protože důkazní materiál není dostatečně průkazný. Mezi jednu z hlavních podmínek, které stalking musí splňovat, aby se mohlo jednat o trestný čin, je podmínka dlouhodobosti. Mluvíme zde především o časovém rámci stalkingu. Všeobecně se uvádí, respektive v současné době je již z judikatury odvoditelné, že potřebný počet kontaktů by se měl pohybovat kolem 10, přičemž období potřebné pro splnění podmínky dlouhodobosti se pohybuje v rozmezí 4 až 6 týdnů.⁴ Vše rovněž záleží na intenzitě kontaktů ze strany pachatele. Existují případy, kdy kontakt může probíhat jednou do měsíce, ale na druhé straně může docházet i ke kontaktům několikrát do hodiny.⁵ Vše záleží na osobnosti pachatele. Nebezpečné

---

² KOUKAL, J. *Stalking končí i vraždami v zákoně přesto není*. [citováno 14. května 2014]. Dostupné z <http://www.novinky.cz/krimi/139145-stalking-konci-i-vrazdami-v-zakone-presto-neni.html>.

³ ČÍRTKOVÁ, L. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, S. 150. ISBN 978-80-247-2207-8. s. 91.

⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. listopadu 2011, sp. zn. 3 Tdo 1378/2011-21.

⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2011, sp. zn. 8 Tdo 1503/2011.

pronásledování je samo o sobě značně špatně uchopitelný trestný čin, který z velké části záleží na subjektivním chování zúčastněných stran. Nikdy nelze zcela přesně odhadnout jednání jak pachatele, tak oběti. Obzvláště pokud vezmeme v úvahu fakt, že oběti stalkingu často trpí posttraumatickou stresovou poruchou, v některých případech až v takovém měřítku jako oběti po letecké havárii.⁶

Další obligatorní podmínku představuje chování pachatele, které je schopné vyvolat důvodnou obavu oběti či jejích blízkých o jejich zdraví či život. Opět se zde dostáváme na pole subjektivního posouzení chování pachatele ze strany oběti. Práh snesitelnosti chování pachatele, jemuž je oběť vystavena, se u každé oběti liší. Všeobecně však za důvodnou obavu považujeme „*obavu objektivně způsobitou vyvolat vyšší stupeň obav, úzkosti nebo jiného tísnivého pocitu ze zla, kterým je na poškozeného působeno, přičemž však není nutné, aby takový pocit v poškozeném skutečně vyvolala.*“⁷ Vyhodnocování důvodné obavy patří do složitějších procesů. Jde především o fakt, že v mnohých případech jednotlivé akty, z kterých se nebezpečné pronásledování skládá, sami o sobě nejsou trestnými činy. Jde například o zaslání sms zpráv, posílání dopisů. Značně záleží na obsahu zpráv a také na jejich množství. Vyhrožování či vyhledávání blízkosti oběti, sledování či kontaktování oběti či jejích blízkých, to vše přispívá k tomu, aby důvodná obava o zdraví či život vznikla. Existují samozřejmě i určité faktory, které tuto důvodnou obavu mohou nadále podtrhovat. V takových případech lze hovořit o použití zbraně či nástroje k vyhrožování oběti. Zvláštní důraz musíme klást i na osobu pachatele, respektive na jeho sklony k násilí. V pozadí přitom nestojí ani oběť. Za zvláště zranitelné oběti musíme považovat děti či těhotné ženy, jak ostatně potvrzuje i zvýšená trestní sazba.

Vzhledem ke specifičnosti tohoto trestného činu je i jeho postih poměrně složitou záležitostí. Za úvahu však stojí zvážení použití dohody o vině a trestu. Jedná se o „*dohodu mezi státním zástupcem a obviněným v přípravném řízení, kterou je možné uzavřít pouze u trestných činů, které nejsou zvláště závažnými trestnými činy, tedy u přečinů a zločinů, u nichž horní hranice odnětí svobody nedosahuje 10 let.*“⁸ Další podmínku, jež je stanovena v § 175a a následujícím

⁶ BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. *Nebezpečné pronásledování* [citováno 16. května 2014]. Dostupné z <http://www.bkk.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>.

⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9. s. 3011.

⁸ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. *Odklony v trestním řízení* [citováno 16. května 2014]. Dostupné z <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-izeni-v-trestnich-a-ne-trestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>.

z. č. 141/1961 Sb. trestní řád, ve znění pozdějších předpisů, dále jen TŘ, předstává nemožnost uzavření takové dohody v případě, kdy se jedná o uprchlého nebo o mladistvého, který nedosáhl věku 18 let. Předpoklad k tomu, aby dohoda vůbec mohla být uzavřena, je ten, že výsledky vyšetřování dostatečně prokazují, že se skutek stal, že je trestným činem a spáchala ho osoba obviněného. Obviněný rovněž musí výslovně prohlásit, že uvedený skutek spáchal. O daném tvrzení nesmí vzniknout důvodná pochybnost. Pokud jsou splněny všechny výše uvedené podmínky, je možné zahájit řízení o dohodě o vině a trestu, a to buď na návrh obviněného, nebo také bez návrhu.⁹

Pokud se tedy soustředíme na podmínky stanovené TŘ a srovnáme je s podmínkami stanovenými pro skutkovou podstatu nebezpečného pronásledování, lze dojít k závěru, že fakticky nic nebrání aplikaci dohody o vině a trestu jako formy postihu této trestné činnosti. Nebezpečné pronásledování splňuje podmínku, že se jedná o trestný čin, u něhož je horní hranice odnětí svobody pod 10 let a nelze považovat ani za zvláště závažný trestný čin. Další postup již záleží na osobě obviněného a státního zástupce. Je zřejmé, že řízení nelze zahájit proti uprchlé osobě ani proti osobě mladistvého. Podle statistik lze dovodit, že osobou pachatele jsou převážně starší muži.¹⁰ Právě z tohoto důvodu se tedy ve většině případů nebude jednat o osobu mladistvého jako obviněného. Pokud tedy obviněný svou vinu přizná, mohlo by se zdát, že prakticky nic nebrání tomu, aby byla dohoda uzavřena. Opak však může být pravdou. Jde hlavně o to, že důkazní řízení při dokazování nebezpečného pronásledování může být značně složité. V takových případech tedy může dojít k tomu, že vznikne důvodná pochybnost, zda obviněný vůbec trestný čin spáchal. Je však vůbec slučitelný vznik důvodné pochybnosti pokud se obviněný sám přiznal? V každém případě musí být důkazní řízení vedeno takovým způsobem, aby prokázalo vinu obviněného bez nejmenší pochybnosti, pokud tomu však takto není, nelze za těchto podmínek dohodu o vině a trestu uzavřít.¹¹

Za splnění všech podmínek se dohoda o vině a trestu jeví jako výborná alternativa trestu, která navíc zjednodušuje trestní řízení. Ale lze uzavřením dohody o vině a trestu dosáhnout stejného výchovného efektu jako u trestu, který je ukládán v rámci standardního trestního řízení? Z judikatury českých

---

⁹ ŠÁMAL, P. et al. *Trestní řád: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, 4564 s., ISBN 9788074 004650.

¹⁰ STALKING RESOURCE CENTER. *Stalking fact sheet* [citováno 16. května 2014]. Dostupné z http://www.victimsofcrime.org/docs/src/stalking-fact-sheet_english.pdf?sfvrsn=4.

¹¹ ŠČERBA, F. et al. *Dohoda o vině a trestu*. Praha: Leges, 2012, 128 s., ISBN 9788087 576304.

soudů lze dovodit, že v současné době je nebezpečné pronásledování trestáno v převážné většině případů podmíněným odnětím svobody při spodní hranici trestu.¹² V některých případech je k této formě trestu přidán zákaz přiblížení a kontaktu či jiná forma upravení styku oběti a pachatele. Lze však říci, že v některých případech ani tato ochranná opatření nezabrání pachateli, aby svou obětí i nadále pronásledoval či ji dokonce zabil.¹³ Pokud tedy necháme pachatele této trestné činnosti na svobodě, může se k ní kdykoli vrátit a obětí i nadále pronásledovat. Podle mého názoru by se po uzavření dohody fakticky tento stav nijak nezměnil. Dohodou o vině a trestu lze dosáhnout prakticky stejného postihu jako při standardním trestním řízení, včetně uzavření ochranného opatření. Poškozený se k řízení o dohodě o vině a trestu může připojit se svým nárokem na náhradu škody či nemajetkové újmy. Dohoda samotná, resp. její obsah je schvalován soudem. V konečném důsledku se dohoda o vině a trestu může jevit jako efektivnější nástroj postihu a to zejména proto, že řízení samotné je rychlejší a tudíž úprava styku oběti s pachatelem je řešeno rychleji než v rámci standardního trestního řízení.

Jediný možný problém lze spatřovat v reakci oběti na uzavření dohody o vině a trestu. Vzhledem k tomu, že se nejedná o institut, který by v naší soudní praxi byl zaveden dlouho, může v oběti resp. poškozeném vyvolávat nedůvěru. Ta však může být odstraněna řádným poučením státním zástupcem.

Resumé: Application of plea bargaining while prosecuting stalking is not so often in these days even though plea bargaining represents faster and economically favourable form of procedure. Application of plea bargaining would not change negatively anything in connection to standard ways of prosecuting of stalking. It would represent more advantages than anything else. Its main advantage is speed with which is undesirable situation solved. This fulfils mainly the needs of the victims of stalking who can be safer quite sooner than in standard form of proceeding. By application of plea bargaining we can gain the same result as in standard criminal proceeding. While attorney instructs properly the victims of stalking altogether with the stalkers it can become equal competitor of standard criminal proceeding prosecuting.

¹² viz judikatura Nejvyššího soudu České republiky.

¹³ ČÍRTKOVÁ, L. VITOUŠOVÁ, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 190. ISBN 978-80-247-2014-2. s. 115.

Literatura

1. ČÍRTKOVÁ, L. Moderní psychologie pro právníky. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008, S. 150. ISBN 978-80-247-2207-8.
2. ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, s. 190. ISBN 978-80-247-2014-2.
3. ŠÁMAL, P. et al. Trestní řád: komentář. Praha: C. H. Beck, 2013, 4564 s., ISBN 978-80-7400-465-0.
4. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9.
5. ŠČERBA, F. et al. Dohoda o vině a trestu. Praha: Leges, 2012, 128 s., ISBN 978-80-87576-30-4.

Kontakt

Mgr. Ivana Jarošová

Masarykova univerzita v Brně

Právnícká fakulta

Veveří 70

611 80 Brno

Česká republika

i.jaros28@gmail.com

„Ide o tému, ktorá vôbec nestráca na svojej aktuálnosti a na potrebe riešenia mnohých problémov, ktoré stále majú svoje nevyčerpatelné dno. Spracovanie tejto problematiky si vyžaduje dôkladné zvládnutie predovšetkým teoretických a literárnych poznatkov. Autori pri spracovaní svojich príspevkov vychádzali z dostatočného množstva literárnych prameňov – domácich i zahraničných... Zvolenú tematiku zborníka, ako i celkový obsah jednotlivých článkov hodnotím vo všeobecnej rovine pozitívne.“

doc. JUDr. Margita Prokeínová, PhD.

„Posudzovaný zborník príspevkov ako celok, ako aj jednotlivé príspevky tvoriace jeho obsah, predstavujú vzhľadom na kvalitu, množstvo, originalitu a argumentačnú vyváženosť prinášaných informácií zásadný vklad pri hodnotení skúmanej problematiky. Prinášané informácie nie sú len obohatením poznania skúmanej problematiky, ale vytvárajú predpoklad pre odbornú polemiku a hľadanie ďalších smerov jej poznávania... Okrem toho je v časti príspevkov skúmaná problematika spracovaná nielen v teoretickej rovine, ale aj v rovine aplikačnej praxe. Možno teda povedať, že časť príspevkov svojím obsahom presahuje rámec teoretických súvislostí skúmanej problematiky, tak ako to naznačuje názov zborníka. Táto skutočnosť však nie je v konečnom dôsledku chybou, ale skôr prednosťou.“

doc. JUDr. Peter Polák, PhD.